

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

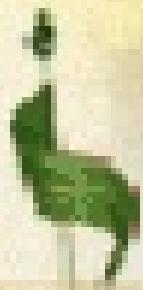
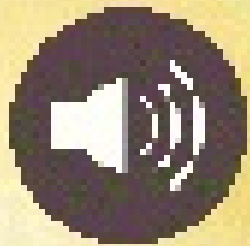
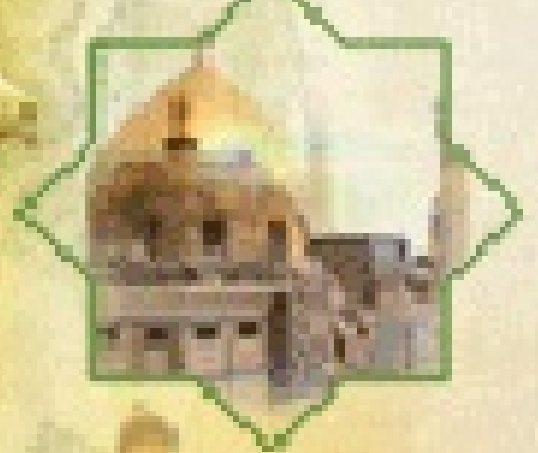
.com

.org

.net

.ir

1
نسخه

زیارت عتبات عالیات (عراق)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

زیارت عتبات عالیات (عراق)

نویسنده:

واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۲۶	زیارت عتبات عالیات (عراق)
۲۶	مشخصات کتاب
۲۶	احکام فقهی سفر زیارتی عتبات
۲۶	مشخصات کتاب
۲۷	مقدمه
۲۷	احکام و آداب سفر
۲۷	اشاره
۲۷	پیش از سفر
۳۶	در سفر
۳۶	نماز مسافر
۴۰	احکام مسجد و حرم
۴۴	نماز تحیت مسجد
۴۴	جا گرفتن برای نماز
۴۷	بردن مهر و قرآن مسجد و حرم
۴۷	حفظ حرمت مسجد و حرم
۴۷	تطهیر مسجد و حرم
۴۹	خواندن نماز یا تطهیر مسجد و حرم
۵۰	رفتن جنب و حائض به مسجد و حرم
۵۰	استفاده از وضوخانه مسجد
۵۱	آداب مسجد
۵۱	نماز جماعت
۵۲	اهمیت نماز جماعت
۵۲	شرایط نماز جماعت

۵۳	اتصال صفوف جماعت
۵۳	مانع بین صفوف
۵۴	نماز قضا در سفر
۵۵	شرکت مسافر در نماز جماعت
۵۷	احکام و آداب زیارت
۵۷	اشاره
۵۹	ایام زیارتی معصومین علیهم السلام
۶۲	اوقات مخصوص زیارت امیرالمؤمنین علی علیه السلام
۶۳	اوقات مخصوص زیارت امام حسین علیه السلام
۶۴	زیارت قبور
۶۶	احکام عزاداری
۷۰	استفاده از ابزار موسیقی در عزاداری
۷۱	قمه زنی
۷۷	نذر و وقف
۷۹	تربت امام حسین علیه السلام
۸۲	تسبیح تربت
۸۲	آب فرات
۸۳	زیارت ائمه معصومین
۸۳	شناخت امام علیه السلام
۸۳	حرم امام علیه السلام
۸۵	فضیلت زیارت
۸۶	آداب زیارت ۱
۹۴	آداب زیارت ۲
۱۰۲	اذن دخول هر یک از حرم های شریفه
۱۰۵	عراق
۱۰۵	پیشینه عراق

۱۰۶	پیشینه تاریخی عراق
۱۱۳	بغداد
۱۱۳	پیشینه بغداد
۱۱۳	مراکز زیارتی و دیدنی بغداد:
۱۱۶	مسجد براتا
۱۱۶	فضائل مسجد براتا
۱۱۸	نواب اربعه
۱۱۹	زیارت نواب اربعه
۱۲۰	زیارت حضرت سلمان علیه السلام
۱۲۳	حذیفه بن یمان
۱۲۴	ابراهیم بن مالک اشتر
۱۲۵	امامزاده سید محمد
۱۲۶	زیارت سید محمد
۱۲۶	کاظمین
۱۲۶	پیشینه کاظمین
۱۲۸	زندگینامه امام موسی بن جعفر
۱۲۸	ولادت
۱۲۸	صفات ظاهری و باطنی و اخلاق آن حضرت
۱۳۰	امام علیه السلام در سنگر تعلیم حقایق و مبارزه
۱۳۶	زنان و فرزندان حضرت موسی بن جعفر علیه السلام
۱۳۷	صفات و سجایای حضرت موسی بن جعفر علیه السلام
۱۳۸	زیارت امام کاظم علیه السلام
۱۴۴	صلوات امام کاظم علیه السلام
۱۴۵	شعر
۱۴۵	مدح و منقبت
۱۴۵	زیب و فری بهتر

- ۱۴۷ ----- باده در ساغر -
- ۱۴۹ ----- سلام من -
- ۱۵۱ ----- شهادت -
- ۱۵۱ ----- توفیق فغان -
- ۱۵۳ ----- در عزای موسی جعفر -
- ۱۵۴ ----- گوشه زندان -
- ۱۵۵ ----- زندگینامه امام محمد تقی جوادالأئمه -
- ۱۵۵ ----- ولادت -
- ۱۶۱ ----- شهادت حضرت جواد علیه السلام -
- ۱۶۳ ----- زنان و فرزندان حضرت جواد علیه السلام -
- ۱۶۳ ----- زیارت امام جواد علیه السلام -
- ۱۶۸ ----- وداع با حضرت موسی بن جعفر علیه السلام -
- ۱۶۹ ----- وداع با حضرت جواد علیه السلام -
- ۱۶۹ ----- ابن قولویه -
- ۱۶۹ ----- شیخ مفید -
- ۱۶۹ ----- خواجه نصیرالدین طوسی -
- ۱۷۰ ----- سید مرتضی و سید رضی -
- ۱۷۰ ----- شعر -
- ۱۷۰ ----- مدح و منقبت -
- ۱۷۰ ----- جواد آل محمد -
- ۱۷۱ ----- ابن الرضا -
- ۱۷۶ ----- داده خدا دسته گل -
- ۱۷۷ ----- قرص قمر دارد رضا -
- ۱۷۸ ----- کشتی بحر گرانش -
- ۱۸۰ ----- شهادت -
- ۱۸۰ ----- لب تشنه -

۱۸۱	فغان و درد
۱۸۳	کشتی بحر گرانش
۱۸۷	مرا کشت
۱۸۸	سامرا
۱۸۸	پیشینه سامرا
۱۹۱	آثار تاریخی سامرا
۱۹۳	زندگینامه امام علی النقی الهادی
۱۹۳	ولادت
۱۹۹	اصحاب و یاران امام دهم علیه السلام
۲۰۱	صورت و سیرت حضرت امام هادی علیه السلام
۲۰۲	شهادت امام هادی علیه السلام
۲۰۳	خانواده امام هادی علیه السلام
۲۰۳	زیارت امام هادی علیه السلام
۲۰۸	شعر
۲۰۸	مدح و منقبت
۲۰۸	مژده ولی عشر
۲۰۹	دهمین پیشوا
۲۱۳	علی چهارم
۲۱۷	گل ناز فاطمه
۲۱۸	ابر رحمت
۲۲۰	ساقی توحید
۲۲۲	شبیل علی
۲۲۳	چهارمین علی
۲۲۵	شمس درخشنده
۲۲۶	حجت دهم
۲۲۸	آیت محکمه

۲۲۹	شهادت
۲۲۹	کشته زهر جفا
۲۳۱	شراره غم
۲۳۳	جفا کردی
۲۳۴	زندگینامه امام حسن عسکری
۲۳۴	ولادت
۲۳۵	صورت و سیرت امام حسن عسکری علیه السلام
۲۳۵	دوران امامت
۲۳۸	شهادت امام حسن عسکری علیه السلام
۲۴۰	ماجرای جانشین بر حق امام عسکری
۲۴۳	زیارت امام حسن عسکری علیه السلام
۲۴۸	وداع با عسکریین علیهما السلام
۲۴۹	زندگی نامه
۲۴۹	خریداری نرجس خاتون
۲۵۰	آموختن دستوره‌های دینی
۲۵۱	کیفیت اسارت
۲۵۱	تسلط نرجس خاتون بر زبان عربی
۲۵۲	ورود نرجس خاتون به بغداد
۲۵۳	زیارت حضرت نرجس خاتون
۲۵۴	زندگانی حکیمه خاتون
۲۵۴	چکیده
۲۵۵	مقدمه
۲۵۶	تجلی نور
۲۵۷	شبهه
۲۵۹	پاسخ
۲۶۰	تولد حکیمه خاتون

۲۶۰	وجه تسمیه
۲۶۰	پدر
۲۶۱	مادر
۲۶۲	در پرتو چهار نور درخشان الهی
۲۶۲	دوران امامت امام جواد علیه السلام
۲۶۳	دوران امامت امام هادی علیه السلام
۲۶۷	دوران امامت امام حسن عسکری و امام عصر علیهما السلام
۲۶۸	نقش حکیمه خاتون در این دوران
۲۷۵	نکات
۲۷۷	رحلت
۲۷۷	زیارت نامه
۲۷۷	زیارت حکیمه خاتون
۲۸۰	سرداب مقدس
۲۸۰	سرداب
۲۸۰	مفهوم واژه سرداب
۲۸۲	سرداب غیبت
۲۸۹	موقعیت کنونی سرداب سامرا
۲۹۲	باب غیبت
۲۹۲	سرداب و مخالفان
۲۹۵	پی نوشت ها:
۲۹۵	اعمال سرداب مطهر
۲۹۷	شعر
۲۹۷	مدح و منقبت
۲۹۷	خط حسن
۲۹۹	جمال عسکری
۳۰۰	میلاذ عسکری

- شهادت ۳۰۱
- پدري در دم مرگ ۳۰۱
- خدا خبر دارد ۳۰۲
- شهادت عسکری ۳۰۳
- نجف ۳۰۴
- فضيلت سرزمين نجف ۳۰۴
- شهر امير المومنين ۳۰۴
- حرم مطهر امير المؤمنين على عليه السلام ۳۰۵
- عمارت آستانه حيدريه ۳۱۰
- عمارت اول ۳۱۰
- عمارت دوم ۳۱۰
- آتش سوزى عمارت ۳۱۲
- عمارت چهارم ۳۱۳
- عصر نادر شاه ۳۱۴
- عصر قاجاريه ۳۱۵
- عصر حاضر ۳۱۶
- زندگينامه امام على ۳۱۹
- مقدمه ۳۱۹
- كيفيت ولادت ۳۱۹
- دوران كودكى ۳۲۰
- بعثت پيامبر صلى الله عليه و آله و حضرت على عليه السلام ۳۲۱
- حضرت على عليه السلام نخستين ياور پيامبر صلى الله عليه و آله ۳۲۱
- حضرت على عليه السلام بعد از هجرت ۳۲۲
- غدير خم ۳۲۴
- حضرت على عليه السلام بعد از رحلت رسول اكرم صلى الله عليه و آله ۳۲۴
- خلافت حضرت على عليه السلام ۳۲۵

- ۳۲۵ شهادت امام علی علیه السلام
- ۳۲۷ زیارت امیرالمؤمنین حضرت علی علیه السلام
- ۳۳۵ زیارت حضرت آدم
- ۳۳۵ زیارت حضرت نوح
- ۳۳۵ نماز زیارت حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام
- ۳۳۶ نماز زیارت حضرت آدم و حضرت نوح علیهما السلام
- ۳۳۶ وداع با حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام
- ۳۳۷ زیارت حضرت هود و صالح
- ۳۳۸ علمای مدفون در حرم امام علی
- ۳۳۸ علامه حلی
- ۳۳۸ حله
- ۳۳۸ ولادت
- ۳۳۹ اساتید
- ۳۴۰ شاگردان
- ۳۴۱ مرجعیت
- ۳۴۲ درباره سلطان خدا بنده
- ۳۴۳ تالیف و تدریس
- ۳۴۴ تقرب به خدا
- ۳۴۵ وفات
- ۳۴۶ علامه بحر العلوم
- ۳۴۶ سیدمحمد مهدی بحرالعلوم
- ۳۴۷ در محضر اساتید
- ۳۴۸ سفر حجاز
- ۳۴۹ یادی از شاگردان
- ۳۵۰ آثار علمی سید
- ۳۵۰ آثار اجتماعی

- ۳۵۱ یادى از اشعار بحرالعلوم
- ۳۵۲ مظهر فضيلتها
- ۳۵۳ تير عشق
- ۳۵۵ وفات
- ۳۵۶ علامه امينى
- ۳۵۶ ولادت
- ۳۵۶ هجرت علمى دوم به نجف اشرف
- ۳۵۷ خصوصيات اخلاقى
- ۳۵۷ سفرهاى علمى علامه امينى
- ۳۵۸ ميراث علمى علامه امينى
- ۳۵۹ وفات
- ۳۶۰ شيخ انصارى
- ۳۶۰ نسب
- ۳۶۰ تولد و كودكى
- ۳۶۰ تحصيلات
- ۳۶۱ سفر به ايران
- ۳۶۱ مرجعيت
- ۳۶۲ اساتيد
- ۳۶۲ شاگردان
- ۳۶۲ درگذشت
- ۳۶۳ شيخ محمد حسن نجفى
- ۳۶۳ ولادت
- ۳۶۴ موقعيت سياسى حوزه نجف قبل از صاحب جواهر
- ۳۶۴ حوزه نجف در دوران صاحب جواهر
- ۳۶۵ كتاب جواهر الكلام
- ۳۶۶ اساتيد: حضرات سيد مهدى بحر العلوم، شيخ جعفر كاشف الغطاء و...

۳۶۶	شاگردان: شیخ جعفر شوشتری، سید حسین کوه کمره ای و...
۳۶۶	شیخ طوسی
۳۶۶	زندگی
۳۶۷	اساتید
۳۶۸	شاگردان
۳۶۸	درگذشت
۳۶۸	تالیفات
۳۶۸	اشاره
۳۶۸	در حدیث
۳۶۸	رجال
۳۶۸	تفسیر
۳۶۹	فقه
۳۷۰	اصول
۳۷۰	کلام
۳۷۰	تمهید الاصول
۳۷۰	کتاب ادعیه
۳۷۰	دیگر آثار
۳۷۰	سید عبدالحسین شرف الدین عاملی
۳۷۰	تولد
۳۷۴	بازگشت
۳۷۵	چاووش وحدت
۳۷۷	دوران جهاد و مبارزه
۳۸۰	سفرهای زیارت
۳۸۲	سرچشمه های هدایت
۳۸۴	اجتهاد در مقابل نص
۳۸۵	در انتهای راه

۳۸۶	آثار و تالیفات
۳۸۸	آیت الله آخوند ملا محمد کاظم خراسانی
۳۸۸	زندگانی
۳۹۰	آوازه علمی آخوند
۳۹۱	تالیفات
۳۹۲	کفایه الاصول
۳۹۲	تأسیس مدارس
۳۹۲	نقش آخوند خراسانی در نهضت مشروطه
۳۹۳	آغاز نهضت
۳۹۳	استبداد صغیر
۳۹۴	غروب خورشید
۳۹۴	سید محمد کاظم طباطبایی یزدی
۳۹۴	ولادت
۳۹۵	تحصیلات در ایران
۳۹۵	مهاجرت به نجف
۳۹۵	مشروطه و استعمار انگلیس
۳۹۶	تالیفات سید
۳۹۷	فتوای حرمت مشروطه
۳۹۸	نمونه شعر
۳۹۹	منابع
۳۹۹	شیخ فتح الله شریعت اصفهانی (شیخ الشریعه)
۳۹۹	تولد
۴۰۰	در حوزه های نور
۴۰۲	اساتید
۴۰۲	شاگردان
۴۰۳	قلم نور

- مرجعیت ۴۰۳
- شبیخون ۴۰۳
- دزدان فرهنگ ۴۰۴
- تقسیم ایران ۴۰۴
- ایران در آتش ۴۰۵
- نبرد اقتصادی ۴۰۷
- مجتهد مجاهد ۴۰۷
- در بستر انقلاب ۴۰۷
- خاندان ۴۰۹
- صبح تیره ۴۱۰
- میرزای نائینی ۴۱۰
- ولادت ۴۱۰
- تحصیلات علوم دینی ۴۱۰
- پرورش یافتگان ۴۱۱
- نوآوری در اصول ۴۱۲
- نهیض مشروطیت ۴۱۲
- کتاب تنبیه الامه ۴۱۲
- مبارزه با استعمارگران ۴۱۳
- تألیفات ۴۱۴
- افول ستاره آسمان فقاقت ۴۱۴
- مرحوم آقای آقا ضیاء عراقی ۴۱۴
- زندگانی ۴۱۴
- سید ابوالقاسم خوبی ۴۱۵
- ولادت ۴۱۵
- زندگی و تحصیلات ۴۱۵
- شاگردان ۴۱۵

تالیفات	۴۱۶
منابع	۴۱۶
حاج سید محمود شاهرودی	۴۱۶
زندگانی	۴۱۶
آیت الله العظمی حاج میرزا محمد حسن آشتیانی	۴۱۹
ولادت و تحصیل	۴۱۹
بازگشت به ایران	۴۲۰
سفر حج	۴۲۰
نقش ایشان در الغای امتیاز رژی	۴۲۰
تالیفات	۴۲۱
مؤلفات خطی	۴۲۲
فرزندان او	۴۲۲
شماری از شاگردان او	۴۲۳
ستایش دانشمندان و تراجم نگاران از فقیه سعید	۴۲۴
درسهایی جاودانه از زندگی او	۴۲۵
وفات و مدفن	۴۲۶
پی نوشتها	۴۲۶
مجتهد بهبهانی	۴۲۸
زندگانی	۴۲۸
محمد حسین اصفهانی غروی کمپانی	۴۲۹
از نخجوان تا نجف	۴۲۹
مولود کاظمین	۴۳۰
حدیث اشتیاق	۴۳۰
استادان و سرچشمه های نور	۴۳۱
روایت یاران	۴۳۲
مشایخ	۴۳۳

۴۳۵	شاگردان
۴۳۸	شاگردان برگزیده عرفان
۴۴۰	فصل فراق و هجران
۴۴۰	شیخ عباس قمی
۴۴۰	ولادت
۴۴۳	در حوزه نور
۴۴۴	سیراب از کوثر حدیث
۴۴۵	آثار جاودان
۴۴۵	خصوصیات اخلاقی و روحی
۴۴۷	شعر
۴۴۷	مدح و منقبت
۴۴۷	شاهنشاه نجف
۴۴۸	تضمین بهشت
۴۵۷	علی بود
۴۵۹	شهادت
۴۵۹	اشاره
۴۶۲	دریای درد
۴۶۲	محراب خون
۴۶۳	کوفه
۴۶۳	پیشینه کوفه
۴۶۵	فضیلت کوفه
۴۶۸	مسجد جامع کوفه
۴۶۸	جایگاههای مقدس درون مسجد کوفه
۴۶۹	حرم حضرت مسلم بن عقیل علیه السلام
۴۶۹	حرم هانی بن عروه
۴۶۹	زیارت هانی بن عروه رحمہ اللہ و رضوانہ علیہ

- آرامگاه مختار بن ابی عُبَیْدَه ثَقَفی ۴۷۰
- خانه امیرالمؤمنین علیه السلام ۴۷۰
- آرامگاه میثم تمار ۴۷۰
- قصر دار الاماره؛ یا مقر والی کوفه ۴۷۰
- مقام یونس (علیه السلام) ۴۷۱
- آرامگاه ابراهیم الغمر ۴۷۱
- اعمال مسجد کوفه ۴۷۱
- أَعْمَالُ دَكَّةَ الْقَضَاءِ وَ بَيْتِ الطُّشْتِ ۴۷۴
- أَعْمَالُ بَيْتِ الطُّشْتِ ۴۷۶
- بیان نماز و دعا در وسط مسجد ۴۷۶
- اعمال سِتُونِ هَفْتَمِ ۴۷۷
- اعمال باب الفرج معروف به مقام نوح علیه السلام ۴۸۵
- ذکر نمازی برای حاجت در محل مذکور ۴۸۷
- اعمال محراب امیرالمؤمنین علیه السلام ۴۸۸
- مناجات حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام ۴۸۹
- اعمال دَكَّةَ حضرت صادق علیه السلام ۴۹۱
- ذکر نمازی برای حاجت در جامع کوفه ۴۹۱
- زیارت حضرت مُسَلِّمِ بْنِ عَقِيلِ ۴۹۲
- اعمال مسجد حَنَانِه ۴۹۴
- مسجد صَعَصَعِه ۴۹۴
- اعمال مسجد صَعَصَعِه ۴۹۵
- مسجد زید ۴۹۷
- اعمال مسجد زید ۴۹۷
- مسجد سَهْلِه ۴۹۸
- فضیلت مسجد سَهْلِه ۴۹۹
- اعمال مسجد سَهْلِه ۴۹۹

۵۰۶	کربلا
۵۰۶	پیشینه کربلا
۵۱۱	فضیلت کربلا
۵۱۲	فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام
۵۱۶	زندگانی امام حسین علیه السلام
۵۱۶	ولادت
۵۱۷	حسین علیه السلام و پیامبر صلی الله علیه و آله
۵۱۸	حسین علیه السلام با پدر
۵۱۹	امام حسین علیه السلام با برادر
۵۱۹	امام حسین علیه السلام در زمان معاویه
۵۲۱	قیام حسینی
۵۲۸	اخلاق و رفتار امام حسین علیه السلام
۵۳۱	زیارت امام حسین در مفاتیح
۵۳۱	مقدمه
۵۳۱	فضیلت زیارت
۵۳۵	آداب زائر
۵۳۵	آداب
۵۳۵	اول
۵۳۶	دوم
۵۳۶	سوم
۵۳۸	چهارم
۵۳۹	پنجم
۵۴۰	ششم
۵۴۱	هفتم
۵۴۲	نهم
۵۴۲	دهم

۵۴۳	یازدهم
۵۴۴	دوازدهم
۵۴۵	سیزدهم
۵۴۷	چهاردهم
۵۴۸	پانزدهم
۵۴۹	شانزدهم
۵۴۹	هفدهم
۵۴۹	هیجدهم
۵۵۰	نوزدهم
۵۵۳	بیستم
۵۵۳	کیفیت زیارت
۵۵۳	کیفیت
۵۵۳	زیارات مُطَلَّقه
۵۵۳	زیارت اول
۵۵۷	زیارت دویم
۵۵۷	زیارت سیم
۵۵۹	زیارت چهارم
۵۵۹	زیارت پنجم
۵۵۹	زیارت ششم
۵۶۰	زیارت هفتم
۵۶۵	دعای بالا سر
۵۷۲	زیارت حضرت عباس
۵۷۴	زیارت دیگر
۵۷۵	وداع
۵۷۶	زیارات مخصوصه
۵۷۷	اول زیارت اول رجب و نیمه آن و نیمه شعبان

۵۸۰	دویم زیارت نیمه رجب
۵۸۲	سیم زیارت نیمه شعبان
۵۸۳	چهارم زیارت شبهای قدر
۵۸۶	پنجم زیارت حضرت امام حسین در عید فطر و قربان
۵۹۱	زیارت وداع
۵۹۱	ششم زیارت امام حسین در روز عرفه
۵۹۵	نماز زیارت
۵۹۶	زیارت شهداء
۵۹۷	هفتم زیارت عاشوراء
۶۰۱	متن زیارت
۶۰۳	دعای علقمه
۶۰۴	متن دعای علقمه
۶۰۴	متن دعای علقمه
۶۰۷	روایت
۶۱۱	دوم زیارت عاشوراء غیر معروفه
۶۱۲	متن زیارت
۶۱۵	هشتم زیارت اربعین است
۶۱۶	متن زیارت
۶۲۰	تذیبل در فضیلت و آداب تربت مقدسه امام حسین علیه السلام
۶۲۹	زبارة الناحیه المقدسه
۶۲۹	متن زیارت
۶۴۲	ترجمه زیارت
۶۶۱	مقتل
۶۶۱	روضه اول مصیبت مسلم بن عقیل
۶۶۶	روضه دوم ورود کاروان عشق به کربلا
۶۷۰	روضه سوم حکایت حر؛ حماسه توبه و تصمیم

- ۶۷۶ ----- روضه چهارم مصیبت فرزندان و برادران زینب (س)
- ۶۷۸ ----- روضه پنجم مصیبت عبدالله بن حسن علیه السلام
- ۶۸۱ ----- روضه ششم مصیبت قاسم (س)؛ بلای خوش تر از غسل
- ۶۸۷ ----- روضه هفتم علی اصغر (س)؛ داغی بر دل اهل بیت
- ۶۹۱ ----- روضه هشتم مصیبت علی اکبر علیه السلام؛ شبیه پیامبر
- ۶۹۵ ----- روضه نهم مصیبت ساقی لب تشنگان
- ۷۰۲ ----- روضه شب عاشورا ذکر مصائب امام حسین علیه السلام
- ۷۱۱ ----- روضه یازدهم مصیبت شام غریبان
- ۷۱۸ ----- روضه شب دوازدهم مصیبت امام زین العابدین علیه السلام
- ۷۱۸ ----- اشاره
- ۷۲۲ ----- حب الحسین
- ۷۲۳ ----- عشق یعنی حسین
- ۷۲۷ ----- بحر طویل از زبان امام حسین
- ۷۲۸ ----- شهادت
- ۷۲۸ ----- عزای شه دین
- ۷۲۹ ----- خونین ماجرا
- ۷۳۰ ----- کربلا بود و حسین
- ۷۳۱ ----- دعا و زیارت
- ۷۳۱ ----- زیارت امام زمان علیه السلام (آل یاسین)
- ۷۳۳ ----- صلوات بر امام زمان علیه السلام
- ۷۳۴ ----- زیارت امین الله
- ۷۳۶ ----- زیارت جامعه کبیره
- ۷۴۲ ----- دعای توسل
- ۷۴۵ ----- دعای کمیل
- ۷۴۵ ----- دعای ندبه
- ۷۴۵ ----- دعای عالیہ المضامین

٧٤٩ تذکر

٧٥٠ درباره مرکز

زیارت عتبات عالیات (عراق)

مشخصات کتاب

Your browser does not support the audio tag

سرشناسه: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، ۱۳۸۷

عنوان و نام پدیدآور: زیارت عتبات عالیات (عراق) / واحد تحقیقات مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان / گوینده افتخاری
کتاب: سرکار خانم شهبازی از قم

مشخصات نشر: اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ۱۳۸۷.

مشخصات ظاهری: نرم افزار تلفن همراه و رایانه

موضوع: فقه جعفری -- رساله عملیه.

موضوع: زیارت -- آداب و رسوم.

موضوع: نماز.

ص: ۱

احکام فقهی سفر زیارتی عتبات

مشخصات کتاب

Your browser does not support the audio tag

سرشناسه: فلاح زاده، محمدحسین، ۱۳۳۹ -

عنوان و نام پدیدآور: احکام فقهی سفر زیارتی عتبات / نویسنده محمدحسین فلاح زاده.

مشخصات نشر: تهران: مشعر، ۱۳۸۶.

مشخصات ظاهری: ۶۰ ص.؛ م. س ۱۹/۵ × ۹

شابک ۳۵۰۰ ریال ۹۷۸۹۶۴۵۴۰۰۵۷۴

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

موضوع: فقه جعفری -- رساله عملیه.

موضوع: زیارت -- آداب و رسوم.

موضوع: نماز.

رده بندی کنگره BP۱۸۳/۹/ف۸الف ۳۲۵ ۱۳۸۶

رده بندی دیویی ۲۹۷/۳۴۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۱۰۱۴۸۳

ص: ۲

مقدمه

.Your browser does not support the audio tag

از آنجا که «فقه» برنامه عملی تمام زندگی است و برای همه مراحل آن؛ در حضر و سفر، تنهایی یا گروهی، برای اعمال فردی یا اجتماعی، قانون عملی دارد، لذا بر آن شدیم تا در این نوشته مختصر برخی از احکام مربوط به سفر زیارتی عتبات را مرور کنیم، باشد که با مراعات آن‌ها، زائران عزیز بتوانند وظیفه دینی خود را بهتر بشناسند و به آن‌ها عمل کنند و بهره معنوی بیشتری ببرند.

احکام و آداب سفر

اشاره

.Your browser does not support the audio tag

در این قسمت گوشه ای از احکام و آداب سفر را با استفاده از منابع فقهی در سه بخش: «پیش از سفر»، «در سفر» و «نماز مسافر» می آوریم:

پیش از سفر

.Your browser does not support the audio tag

این کارها پیش از سفر و هنگام آغاز آن مستحب است:

۱. طلب خیر از خداوند؛ بدین معنی که از خداوند، خیر و خوبی در این سفر را درخواست کند.

۲. اطلاع دادن به دوستان و بستگان و حلالیت طلبیدن از آنان.

۳. وصیت کردن، به خصوص نسبت به امور واجب.

۴. انتخاب همسفران مناسب و هم شأن خود از نظر اخلاقی و اقتصادی.

۵. انتخاب زمان مناسب برای سفر، که در ایام هفته،

ص: ۳

ص: ۴

روزهای شنبه و پس از آن، روزهای سه شنبه و پنجشنبه مستحب است و روز جمعه، قبل از نماز جمعه به سفر رفتن مکروه است. اگر در سایر ایام هفته لازم شد به سفر برود، صدقه بدهد و برود.

۶. خواندن دعای سفر و آیات و سوره های قرآنی و دعاهاى دیگری که وارد شده است و از جمله آنهاست، سوره قدر «انا انزلناه فى ليله القدر...»، آیه الکرسی از «لا اله الا هو الحى القيوم تا ... هم فيها خالدون» و سوره های حمد «الحمد لله رب العالمين...»، ناس «قل أعوذ برب الفلق...» و فلق «قل أعوذ برب الفلق...».

۷. صدقه دادن در آغاز سفر، و بهتر است هنگام سوار شدن به وسیله نقلیه صدقه بدهد.

۸. غسل کردن پیش از بیرون رفتن برای زیارت. (۱)

در سفر

Your browser does not support the audio tag

هر چند احکام و آداب سفر بسیار است و به تناسب افراد و مکان ها نیز احکام و آداب خاصی دارد و بسیاری از آن ها در بخش آداب زیارت و در بخش های دیگر این نوشته خواهد

ص: ۱۲

۱- العروه الوثقی، ج ۲، کتاب الحج، فی آداب السفر، ص ۴۱۱ و سراج الشیعه فی آداب الشریعه، ص ۲۵۵

آمد ولی گوشه ای از آن ها بدین شرح است:

۱. مستحب است زاد و توشه لازم و کافی به همراه داشته باشد.

۲. با همسفران خود با اخلاق نیکو رفتار کند.

۳. به افراد ضعیف و مریض در طول سفر کمک کند.

۴. به خدمت کاران حرم های مطهر کمک و انفاق کند.

۵. به فقرا و مساکین محل صدقه بدهد. (۱)

نماز مسافر

Your browser does not support the audio tag

۱. اگر برنامه سفر زائران عزیز به گونه ای باشد که کمتر از ده روز در یک محل می مانند، نمازهای چهار رکعتی را باید دو رکعتی (شکسته) بجا آورند، حتی افرادی که پیش از این به جهت آنکه شغلشان یا مقدمه شغلشان مسافرت بوده است، مانند خلبانان و ملوانان و برخی از رانندگان. و کسانی که برای انجام کار زیاد به سفر می روند ولی این سفر آنان زیارتی است و شغلی نیست باید نمازهای چهار رکعتی را شکسته بخوانند.

آری اگر افرادی بدانند که می توانند حداقل ده روز در یک محل؛ مثلاً در کربلا یا نجف بمانند و با قصد ماندن حداقل ده

ص: ۱۳

۱- همان.

روز به آنجا بروند، نمازشان تمام است. (۱)

۲- مسافری که قصد کرده ده روز بماند، اگر بیشتر از ده روز، مثلاً ۱۳ یا ۱۵ روز بماند، تا وقتی که مسافرت نکرده و از آنجا نرفته، باید نمازش را تمام بخواند و لازم نیست دوباره قصد ماندن ده روز کند. (۲)

۳- مسافری که بنا دارد ده روز در جایی بماند، اگر از قصد خود برگردد تکلیف او بدین شرح است:

الف: پیش از خواندن نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد و تصمیم بگیرد کمتر از ده روز بماند، باید نماز را شکسته بخواند.

ب: پس از خواندن یک نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد؛ تا وقتی که در آنجاست باید نماز را تمام بخواند. (۳)

۴- مسافری که قصد کرده ده روز در جایی بماند، اگر در بین نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد، چنانچه مشغول رکعت سوم نشده، باید نماز را دو رکعتی تمام نماید و بقیه نمازهای خود را شکسته بخواند و اگر مشغول رکعت سوم

ص: ۱۴

۱- توضیح المسائل، نماز مسافر و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۵۸، القول فی قواطع السفر، الثانی.

۲- توضیح المسائل، م ۱۳۴۷

۳- همان، م ۱۳۴۲

شده، نمازش باطل است و تا وقتی که در آنجاست باید نماز را شکسته بخواند، اگر چه داخل در رکوع رکعت سوم شده باشد. (۱)

۵- مسافری که بنا دارد ده روز در جایی بماند اگر:

الف: تصمیم نداشته باشد به اطراف آنجا برود، یعنی تمام ده روز را در یک جا می ماند، نمازش تمام است.

ب: تصمیم دارد به اطراف (کمتر از ۵/۲۲ کیلومتر) برود و برگردد ولی کمتر از چند ساعت در آنجا می ماند، یعنی در تمام ده روز چند ساعتی بیرون آن محل خواهد بود، در این صورت نیز نمازش تمام است.

ج: تصمیم دارد پس از ده روز به اطراف (کمتر از ۵/۲۲ کیلومتر) برود و برگردد، در این صورت نیز نمازش تمام است.

د: تصمیم دارد در بین ده روز به اطراف برود و می داند، بیش از چند ساعت طول می کشد، در این صورت قصد ده روز صحیح نیست و نمازش شکسته است.

ه: تصمیم بیرون رفتن نداشته و پس از خواندن حداقل یک نماز چهار رکعتی، بیرون رفت (کمتر از ۵/۲۲ کیلومتر) در این صورت نماز تمام است و ضرری به قصد ندارد، هر چند بیش

ص: ۱۵

از چند ساعت طول بکشد. (۱)

۶. مسافری که می خواهد ده روز در محلی بماند، در صورتی باید نماز را تمام بخواند که بخواند تمام ده روز را در یک جا بماند، پس اگر بخواند مثلاً ده روز در نجف و کوفه بماند، باید نماز را شکسته بخواند. (۲)

۷. مسافر می تواند در مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله و مسجد کوفه و حرم امام حسین علیه السلام نماز را تمام یا شکسته بخواند ولی تمام خواندن با فضیلت تر است. (۳)

۸. تمام روزه شریفه (زیر گنبد) حرم مطهر امام حسین علیه السلام و رواقها و مسجد متصل به آن، همین حکم را دارد و مسافر می تواند در آنجا نیز نماز را تمام بخواند، ولی در غیر از روزه شریفه؛ یعنی در رواق ها و مسجد متصل به آن احتیاط مستحب است که مسافر نماز را شکسته بخواند ولی در صحن و شهر کربلاء باید نماز را شکسته بخواند. (۴)

ص: ۱۶

۱- العروه الوثقی، ج ۱، فی قواطع السفر، م ۸

۲- توضیح المسائل، م ۱۳۳۷ و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۵۹، القول فی قواطع السفر، م ۶

۳- توضیح المسائل، م ۱۳۵۶ و تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۶۴، القول فی احکام المسافر، م ۸

۴- همان.

۹. مسافر می تواند در این اماکن، بدون نیت تمام یا شکسته، نماز را شروع کند و در وسط آن یکی را اختیار کند و بر همان اساس نماز را به پایان ببرد و حتی در اثنای نماز می تواند نیت را برگرداند؛ مثلاً به نیت شکسته خواندن نماز را شروع کرده ولی در اثنای نماز قصد کند که نماز را چهار رکعتی تمام کند و همچنین به عکس، تا وقتی که محل عدول نگذشته باشد. پس اگر به نیت چهار رکعتی نماز را شروع کرده و در رکعت اول یا دوم تصمیم گرفت که نماز را شکسته بخواند، اشکال ندارد. (۱)

۱۰. حکم تخییر بین تمام و شکسته مخصوص نماز است، بنابراین شخص مسافر حتی اگر تمام روز را در حرم امام حسین علیه السلام یا مسجد کوفه بماند نمی تواند روزه بگیرد. مگر روزه مستحب با نذر که حکم آن خواهد آمد. (۲)

احکام مسجد و حرم

Your browser does not support the audio tag.

شش تن از امامان معصوم علیهم السلام در کشور عراق مدفونند.

زائران عتبات مقدس عراق، به زیارت ایشان و بسیاری از مساجد آنجا؛ از جمله مسجد کوفه خواهند رفت که جهت آگاهی آنان مسائلی از احکام مسجد و حرم را

ص: ۱۷

۱- تحریر الوسيله، ج ۱، ص ۲۶۴، القول فی احکام المسافر، م ۸

۲- همان، ج ۱، ص ۲۶۴، القول فی احکام المسافر، م ۱۰

یادآور می شویم:

۱. نماز خواندن در مساجد مستحب است، بلکه حاضر نشدن در مسجد به خصوص برای همسایگان مسجد، در صورتی که عذری مثل بارش باران نباشد، مکروه است. (۱)

۲. وقتی انسان وارد مسجد می شود، مستحب است دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام به مسجد بخواند و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند کافی است. (۲) شایسته یادآوری است که برخی مساجد؛ از جمله مسجد کوفه و سهله، دارای نمازها و آداب ویژه ای است که در کتاب های ادعیه و زیارات آمده است و چنانچه زائران بتوانند آن آداب را مراعات کنند و آن نمازها را بخوانند خوب است.

۳. ترتیب اولویت مساجد برای نماز خواندن از نظر ثواب بدین شرح است:

* مسجد الحرام، هر نماز در آنجا، معادل یک میلیون نماز است.

* مسجد النبی صلی الله علیه و آله هر نماز در آنجا، معادل ده هزار نماز است.

ص: ۱۸

۱- تحریر الوسیله، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۱۵۱، م ۱۶

۲- توضیح المسائل، م ۹۱۳

* مسجد جامع کوفه، هر نماز در آنجا معادل هزار نماز است.

* مسجد الاقصی، هر نماز آن معادل هزار نماز است.

* مسجد جامع هر شهر، هر نماز در آنجا معادل یکصد نماز است.

* مسجد قبیله، هر نماز در آنجا معادل بیست و پنج نماز است.

* مسجد بازار، هر نماز در آن، معادل دوازده نماز است. (۱)

با توجه به این مسأله و اهمیت بسیار زیاد مسجد کوفه، زائران عزیز فرصت را غنیمت شمرده، و در وقت حضور در آن مسجد، از عبادت و نماز و ادعیه و آداب آن غفلت نکنند.

۴. نماز خواندن در حرم امامان علیهم السلام ثواب بسیار دارد به خصوص در حرم امیرالمؤمنین علی علیه السلام و امام حسین علیه السلام و در روایتی وارد شده است نماز کنار قبر حضرت علی علیه السلام معادل دویست هزار نماز است. (۲)

۵. انسان باید رعایت ادب را بکند و جلوتر از قبر پیغمبر صلی الله علیه و آله و امام علیه السلام نماز نخواند و چنانچه نماز خواندن بی احترامی باشد

ص: ۱۹

۱- تحریرالوسیله، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۱۵۱، م ۱۶ والعروهالوثقی، ج ۱، مکان المصلی، ص ۵۹۶، م ۴

۲- تحریرالوسیله، ج ۱، ص ۱۵۱، م ۱۶ والعروهالوثقی، ج ۱، ص ۵۹۶، م ۵.

حرام است (۱) ولی نماز باطل نیست. (۲)

۶. اگر در نماز چیزی مانند دیوار بین او و قبر مطهر باشد که بی احترامی نشود اشکال ندارد ولی فاصله شدن صندوق شریف ضریح و پارچه ای که روی آن افتاده است کافی نیست. (۳)

۷. تعطیل کردن مسجد مکروه است و مستحب است انسان نماز را در مسجدی بخواند که نماز گزار ندارد تا تعطیل نشود.

از امام صادق علیه السلام روایت شده است که - سه چیز در قیامت از مردم شکایت می کنند: اول، مسجد متروکی که اهالی آنجا در آن نماز نمی خوانند. دوم، عالمی که بین عده ای جاهل قرار دارد و از او استفاده نمی کنند. و سوم، قرآنی که متروک مانده و غبار گرفته است و آن را تلاوت نمی کنند. (۴)

۸. زیاد رفتن به مسجد مستحب است. از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده است که هر کس به مسجد رود از وقتی که روانه مسجد می شود تا به خانه برگردد، برای هر قدم که بر می دارد ده حسنه نوشته می شود. (۵)

ص: ۲۰

۱- برخی از فقها نماز را نیز باطل می دانند.

۲- توضیح المسائل، م ۸۸۴

۳- توضیح المسائل، م ۸۸۵

۴- العروه الوثقی، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۵۹۶، م ۶.

۵- العروه الوثقی، ج ۱، فی مکان المصلی، ص ۵۹۷، م ۹.

۹. س: نماز اول وقت که در غیر مسجد خوانده شود افضل است یا نماز در مسجد که با تأخیر از اول وقت خوانده می شود؟

ج: ظاهراً فضیلت نماز در مسجد بیشتر است به شرط اینکه تأخیر زیاد نباشد. (۱)

نماز تحیت مسجد

Your browser does not support the audio tag

وقتی انسان به مسجد می رود مستحب است دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند، کافی است. (۲)

جا گرفتن برای نماز

Your browser does not support the audio tag

۱. مسجد و حرم از اماکن مشترک و عمومی مسلمانان است که همه آنان در استفاده از آن مساوی هستند- البته استفاده هایی که مخالف شرع و شأن آن اماکن مقدس نباشد- پس اگر شخصی قبل از دیگری، جایی برای نماز یا عبادتی دیگر یا قرائت قرآن یا خواندن دعا در اختیار گرفت، دیگری نمی تواند آن جا را از او بگیرد. آری بعید نیست که

ص: ۲۱

۱- . استفتاء

۲- توضیح المسائل، م ۹۱۳.

نماز- جماعت یا فردی- بر سایر کارها مقدم باشد، پس اگر شخصی جایی از مسجد یا حرم را برای تلاوت قرآن یا درس گفتن یا دعا خواندن اشغال کرده باشد و شخص دیگری بخواهد در آنجا نماز بخواند و جای دیگری در مسجد برای نماز خواندن نباشد یا بخواهد به جماعت ملحق شود و جای دیگری برای فردا خواندن نماز هست ولی برای شرکت در جماعت نیست، مثلاً در کنار صفوف به هم فشرده نماز جماعت، شخصی مشغول قرائت قرآن است و شبستان دیگری در مسجد برای نماز فردی خواندن هست ولی جایی برای شرکت در نماز جماعت باقی نمانده و شخصی وارد می شود و می خواهد در نماز جماعت شرکت کند، بر شخصی که قرآن می خواند واجب است جای خود را به نماز گزار بدهد. (۱)

۲. اگر کسی در مسجد یا حرم جایی برای خود بگیرد و دیگری نگذارد که از آنجا استفاده کند، حق او را غصب کرده است.

(۲)

۳. کسی که در مسجد یا حرم نشسته است، اگر دیگری جای او را غصب کند و در آنجا نماز بخواند بنا بر احتیاط واجب باید دوباره نمازش را در محل دیگری بخواند. (۳)

١- تحرير الوسيله، ج ٢، كتاب اجياء الموات و المشتركات، ص ٢١٤، م ١٥.

٢- توضيح المسائل، م ٢٥٤٥.

٣- توضيح المسائل، م ٨٦٨.

۴. گذاشتن رحل(۱) برای نشستن در حرم یا مسجد، مانند نشستن است، یعنی صاحب رحل حق اولیّتی نسبت به آن مکان پیدا می کند و دیگران نمی توانند جای او را بگیرند به شرط آن که رحل، چیزهایی مثل سجاده و عبا باشد که تمام محل نماز خواندن یا قسمت عمده آن را بگیرد، نه مثل گذاشتن مهر یا تسبیح یا مسواک و شانه و امثال اینها. بنابراین با گذاشتن مهر یا تسبیح و حتی هردو، حقی برای او ثابت نیست و دیگران می توانند بردارند و در آن مکان نماز بخوانند. (۲)

۵. بین گذاشتن رحل و آمدن فرد نباید فاصله زیاد باشد، به طوری که آن مکان معطل بماند، پس اگر رحلی بگذارد و برود و برنگردد در صورتی که بدون برداشتن نتوان در آن محل نماز خواند، دیگران می توانند آن را بردارند، ولی کسی که آن را بر می دارد ضامن نگهداری آن است تا صاحبش برگردد. (۳)

۶. اگر شخصی که در جایی از مسجد یا حرم نشسته است، برخیزد و از آن محل صرفنظر کند، حتی اگر رحلی گذاشته و رحل را بردارد، دیگران می توانند آن جا را بگیرند. ولی

ص: ۲۳

۱- * رحل / اثاث و وسایل؛ مانند سجاده، عبا و ...

۲- تحریر الوسيله، ج ۲، ص ۲۱۵، م ۱۷.

۳- همان، ص ۲۱۵.

تصرف در رحل او جایز نیست، مثلاً نمی توانند بر سجاده او نماز بخوانند. (۱)

۷. اگر شخصی در مسجد جهت نماز جماعت رحل گذاشته و بیرون رفته و جماعت بر پا شده و صاحب رحل مراجعه نکرده است بعد از منعقد شدن نماز جماعت، احتیاط آن است که تا امام به رکوع رکعت اول نرفته جای او را اشغال نکنند. (۲)

بردن مهر و قرآن مسجد و حرم

.Your browser does not support the audio tag

بردن مهر و قرآن و کتاب های دعای مساجد و حرم های مطهر جایز نیست و چنانچه کسی عمداً یا سهواً برده باشد، باید به جای آن برگرداند. (۳)

حفظ حرمت مسجد و حرم

.Your browser does not support the audio tag

۱. حفظ احترام مسجد و حرم واجب است و هر کاری که بی احترامی به آن اماکن مقدس باشد حرام است؛ مثل آب دهان انداختن یا با کفش وارد شدن.

۲. نجس کردن زمین و سقف و بام و طرف داخل دیوار

ص: ۲۴

۱- همان، ص ۲۱۴ و ۲۱۵، س ۱۶ و ۱۸.

۲- مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۳۵، س ۳۲.

۳- استفتاآت، ج ۲، ص ۳۴۵، س ۲۶.

مسجد و حرم امام علیه السلام حرام است. (۱)

۳. احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد و حرم را هم نجس نکنند. (۲)

۴. نجس کردن فرش مسجد و حرم نیز بنا بر احتیاط واجب حرام است. (۳)

تطهیر مسجد و حرم

.Your browser does not support the audio tag

۱. برطرف کردن نجاست از مسجد و حرم واجب است و فرقی در این مسأله بین داخل و سقف و پشت بام و حتی طرف داخل

دیوار مسجد و حرم نیست. یعنی هر جای مسجد یا حرم نجس شود باید تطهیر یا به گونه ای دیگر نجاست برطرف گردد. (۴)

۲. بنابر احتیاط واجب اگر طرف بیرون دیوار مسجد یا حرم نجس شود، بر طرف کردن نجاست از آن واجب است. (۵)

۳. هنگامی که انسان از نجاست مسجد یا حرم مطلع شد،

ص: ۲۵

۱- توضیح المسائل، م ۹۰۰.

۲- توضیح المسائل، م ۹۰۰.

۳- العروه الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۶، م ۸ و توضیح المسائل، م ۹۰۵.

۴- العروه الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۴، م ۲.

۵- العروه الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۴، م ۲.

فوراً باید آن را تطهیر کند، پس نباید به قدری معطل کند که عرفاً بگویند تأخیر کرده است. (۱)

۴. بر طرف کردن نجاست از مسجد یا حرم واجب کفایی است و اختصاص به کسی که آنجا را نجس کرده یا سبب نجس

شدن آن شده ندارد، بلکه بر همه افرادی که می توانند آنجا را تطهیر کنند واجب است. (۲)

۵. اگر فرش مسجد یا حرم نجس شود، بنابر احتیاط واجب باید آن را تطهیر کنند ولی چنانچه به واسطه آب کشیدن خراب

می شود و بریدن و تراشیدن جای نجس بهتر است، باید محل نجس را بتراشند یا ببرند و اگر کسی که می بُرد یا می تراشد

خودش نجس کرده باشد، باید آن را اصلاح کند. (۳)

۶. اگر انسان نتواند جایی را که نجس شده تطهیر کند یا کمک لازم داشته باشد و پیدا نکند، تطهیر مسجد بر او واجب نیست

ولی اگر بی احترامی به مسجد یا حرم باشد، بنابر احتیاط واجب باید به کسی که می تواند آن را تطهیر کند، اطلاع دهد.

بنابراین چون زائران محترم خودشان نمی توانند

ص: ۲۶

۱- العروه الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۴، م ۲.

۲- العروه الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۴، م ۲.

۳- العروه الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۶، م ۸ و توضیح المسائل، م ۹۰۵.

به این امر اقدام کنند، باید به مسئولان نظافت و خدام حرم اطلاع دهند. (۱)

خواندن نماز یا تطهیر مسجد و حرم

□

۱. اگر انسان در وقت نماز و قبل از شروع آن متوجه شود جایی از مسجد یا حرم نجس است، مثلاً ببیند چند قطره خون بر فرش مسجد یا حرم ریخته است و:

الف: وقت نماز وسعت دارد، تطهیر آن بر خواندن نماز مقدم است.

ب: وقت نماز تنگ است؛ یعنی اگر بخواهد آنجا را تطهیر کند و بعد از آن نماز بخواند، تمام یا قسمتی از آن پس از وقت خوانده می شود، نماز خواندن بر تطهیر آنجا مقدم است. (۲)

۲. اگر در بین نماز متوجه شود یا یادش بیاید که جایی از مسجد یا حرم نجس است، اگر با تمام کردن نماز، تطهیر تأخیر نمی شود، مثلاً در رکعت آخر نماز است یا وقت نماز تنگ است، نمازش را تمام کند و بعد از نماز آنجا را تطهیر کند و در صورتی که تأخیر نمی شود و وقت نماز هم وسعت دارد باید نماز را رها کند و آنجا را تطهیر کند و بعد از آن نمازش

ص: ۲۷

۱- توضیح المسائل، م ۹۰۱.

۲- العروه الوثقی، ج ۱، فی احکام النجاسات، ص ۸۵، م ۴.

را بخواند. (۱)

۳. کسی که باید ابتدا مسجد یا حرم را تطهیر کند، اگر اول نمازش را خواند، هر چند به جهت ترک تطهیر مسجد یا حرم گناه کرده است ولی نمازش باطل نیست. (۲)

۴. اگر نجس بودن مسجد یا حرم را فراموش کرد و نماز را خواند و پس از نماز یادش آمد نمازش صحیح است. (۳)

رفتن جنب و حائض به مسجد و حرم

Your browser does not support the audio tag

۱. جنب و زن حائض یا نفساء نباید به مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله وارد شوند، هر چند از یک در داخل و از در دیگر بیرون روند، یعنی حتی عبور از این دو مسجد برای چنین افرادی جایز نیست. (۴)

۲. توقف جنب و حائض و نفساء در حرم امامان معصوم علیهم السلام حرام است، ولی عبور از آن، بطوری که از یک در وارد و از در دیگر خارج شود اشکال ندارد و احتیاط مستحب است که در آن حال از داخل حرم عبور نکند، این حکم

ص: ۲۸

۱- همان، ص ۸۴ م ۲.

۲- همان، ص ۸۴ م ۲.

۳- همان، ص ۸۴ م ۲.

۴- تحریر الوسیله، ج ۱، القول فی احکام الجنب، ص ۳۸ و ۳۹.

اختصاص به اطراف ضریح (روضه شریفه) و رواق ها دارد ولی صحن ها و حرم امامزاده ها این حکم را ندارد.

۳. زن مستحاضه می تواند به مسجد یا حرم امامان معصوم علیهم السلام وارد و در آنجا توقف کند، حتی مستحاضه متوسطه و کثیره، ولی احتیاط مستحب است اگر غسلهایی را که برای نماز گفته شده انجام نداده در آنجا توقف نکند. (۱)

استفاده از وضوخانه مسجد

Your browser does not support the audio tag

۱. کسی که نمی خواهد در مسجدی نماز بخواند، اگر نداند حوض یا وضوخانه آن را برای همه مردم وقف کرده اند یا برای کسانی که در آن جا نماز می خوانند، نمی تواند از حوض یا وضوخانه آن مسجد وضو بگیرد، ولی اگر معمولاً کسانی هم که نمی خواهند در آنها نماز بخوانند وضو می گیرند، می تواند در آنها وضو بگیرد. (۲)

۲. اگر طهارتخانه مسجد، تنها برای استفاده نمازگزاران آن مسجد وقف شده باشد، استفاده کسانی که نمی خواهند در آن مسجد نماز بخوانند، حرام است. ولی اگر ندانند که برای استفاده همه مردم وقف شده یا فقط نمازگزاران همان مسجد،

ص: ۲۹

۱- . تحریر الوسیله، ج ۱، فصل فی الاستحاضه، ص ۵۹، م ۸

۲- توضیح المسائل، م ۲۶۹.

حکم مسأله قبل را دارد. (۱)

آداب مسجد

.Your browser does not support the audio tag

در رابطه با مسجد آداب زیادی وجود دارد یعنی کارهای مستحب و مکروه که به نوعی با مسجد مربوط می شود بسیار است ولی در اینجا به برخی از اعمال مکروه که از بعضی افراد سر می زند اشاره می کنیم.

* خوابیدن در مسجد مگر در حال ناچاری.

* صحبت کردن راجع به کارهای دنیا.

* انجام دادن کارهای صنعتی، مثل نجاری، جوشکاری و ...

(مگر برای مسجد)

* خواندن شعری که نصیحت و مانند آن نباشد.

* بلند حرف زدن و فریاد کشیدن.

* گمشده ای را طلب کردن. (۲)

نماز جماعت

.Your browser does not support the audio tag

از آنجا که ایام زیارتی و مکان های مقدسی که زائران مشرف می شوند، فرصت مناسبی است برای شرکت در نماز

ص: ۳۰

۱- توضیح المسائل، م ۶۴ و ۲۶۹.

۲- توضیح المسائل، ۹۱۴

جماعت و به تناسب سفری که دارند مسائل ویژه ای برای نمازشان در جماعت مطرح است. لذا بخشی از احکام نماز جماعت را در این قسمت می آوریم.

اهمیت نماز جماعت

Your browser does not support the audio tag

گذشته از آن که در روایات، برای نماز جماعت اجر و پاداش بسیاری وارد شده است، با دقت در برخی از مسائل فقهی، به اهمیت نماز جماعت پی می بریم و در اینجا به برخی از آنها اشاره می کنیم.

۱. مستحب است نمازهای واجب، به خصوص نمازهای یومیه را به جماعت بخوانند و بر این مسأله در روایات تأکید فراوانی شده است.

۲. شرکت در نماز جماعت برای همه مستحب است به ویژه برای همسایه مسجد.

۳. مستحب است انسان صبر کند که نماز را به جماعت بخواند.

۴. نماز جماعت هر چند اول وقت خوانده نشود از نماز فرادای اول وقت بهتر است.

۵. نماز جماعتی که مختصر خوانده می شود از نماز فرادایی که طول بدهد، بهتر است.

ص: ۳۱

۶. سزاوار نیست انسان بدون عذر نماز جماعت را ترک کند، به ویژه نماز جماعتی که در مسجد خوانده می شود.

۷. حاضر نشدن در نماز جماعت از روی بی اعتنایی به آن جایز نیست.

۸. وقتی که جماعت بر پا می شود، مستحب است کسی که نمازش را فرادا خوانده دوباره به جماعت بخواند.

۹. امام یا مأموم می تواند نمازی را که به جماعت خوانده، دوباره به جماعت بخواند در صورتی که جماعت دوم و اشخاص آن غیر از اول باشد. (۱)

شرایط نماز جماعت

Your browser does not support the audio tag

هنگام برپایی نماز جماعت، شرایط زیر باید مراعات شود:

* مأموم از امام جلوتر نایستد و احتیاط واجب آن است که کمی عقب تر بایستد.

* جایگاه امام جماعت از جایگاه مأمومین بالاتر نباشد.

* فاصله امام و مأموم و فاصله صف ها زیاد نباشد.

* بین امام و مأموم و همچنین بین صف ها چیزی مانند دیوار یا پرده مانع نباشد. ولی نصب پرده بین صف مردها و

ص: ۳۲

۱- توضیح المسائل، م ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۴.

زن ها اشکال ندارد. (۱)

اتصال صفوف جماعت

Your browser does not support the audio tag

مأمومین باید با امام جماعت مرتبط باشند و ارتباط آنها یا بدون واسطه است که از محل سجده مأموم تا محل ایستادن امام نباید بیش از یک گام فاصله باشد. یا با واسطه سایر مأمومین که از جلو یا از سمت راست یا چپ باید این ارتباط برقرار باشد و بین نمازگزار و صف جلو یا کسی که طرف راست یا چپ او قرار دارد بیش از یک گام فاصله نباشد. (۲)

مانع بین صفوف

Your browser does not support the audio tag

اگر نمازگزار در صف اول ایستاده، نباید مقابل او مانعی باشد که نتواند امام جماعت را ببیند. پس اگر امام جماعت در محراب باشد، کسانی که دو طرف محراب پشت دیوار می ایستند و امام جماعت را نمی بینند نمی توانند اقتدا کنند، ولی اگر مانعی در کار نباشد و به جهت طولانی بودن صف اول، امام جماعت را نبیند، اشکال ندارد.

ص: ۳۳

۱- العروه الوثقی، ج ۱، ص ۷۷۷ و ۷۷۸؛ توضیح المسائل، م ۱۴۱۵، ۱۴۳۲ و ۱۴۳۳.

۲- توضیح المسائل، م ۱۴۳۵ و ۱۴۳۶.

و اگر در صفوف بعدی می ایستد، نباید مانعی از دیدن صف جلو وجود داشته باشد، پس اگر صفوف جماعت تا در شبستان

برسد، کسی که بیرون شبستان، مقابل در ایستاده که صف جلو را می بیند و کسانی که پشت سر او ایستاده اند نمازشان صحیح است ولی کسانی که دو طرف پشت دیوار ایستاده اند و از صف جلو، هیچکس (حتی یک نفر) را نمی بینند، نمازشان باطل است. (۱)

نماز قضا در سفر

Your browser does not support the audio tag

۱. سفر زیارتی فرصت مناسبی است برای به جای آوردن نماز قضا. در این بخش از نوشته حاضر، جهت یادآوری زائران، برخی از احکام نماز قضا را می آوریم، امید است زائران عزیز در اوقات فراغت خود، به ویژه در حرم های مطهر یا مساجد با فضیلت، نمازهای قضا شده خود را به جا آورند که از هر عمل مستحبی بهتر است، چون این تکلیف واجب است و ممکن است در آینده چنین فرصتی به دست نیاید و اگر نماز قضای خود را بجا آورند، افزون بر اینکه به وظیفه شرعی خود عمل می کنند، از ثواب بسیار زیاد نماز در حرم مطهر و مسجد نیز بهره مند خواهند شد.

ص: ۳۴

۱- توضیح المسائل، م ۱۴۱۱ و ۱۴۱۲.

۲. نماز قضا را به جماعت می توان خواند، چه نماز جماعت ادا باشد یا قضا، و لازم نیست هر دو، یک نماز را بخوانند؛ مثلاً اگر نماز قضای صبح را با نماز ظهر یا عصر امام جماعت بخواند اشکال ندارد. (۱) توضیح المسائل، م ۱۳۶۸. (۲) تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۲۲۴، م ۵

۵. اگر در سفر نماز ظهر یا عصر یا عشا را نخواند یا باطل خوانده باشد باید قضای آنها را دو رکعتی بجا آورد، هر چند در وطن آنها را قضا کند. (۳)

ص: ۳۵

۱- توضیح المسائل، م ۱۳۷۴ و ۱۳۸۳. در سفر نمی توان روزه گرفت، حتی روزه قضا و روزه مستحب- مگر در چند مورد استثنایی- ولی نماز قضا را می توان خواند. بنابراین کسانی که قصد ماندن ده روز در نجف یا کربلا یا شهرهای دیگر را ندارند مسافر هستند و نمی توانند روزه بگیرند. ولی می توانند نماز قضا بجای آورند.

۲- ۴. اگر انسان در سفر بخواهد نمازهایی را که در غیر سفر قضا شده بجا آورد، باید نمازهای ظهر و عصر و عشا را چهار رکعتی قضا کند.

۳- همان

۶. نماز قضا را در هر وقت می توان به جا آورد؛ یعنی قضای صبح را می توان ظهرا یا شب خواند. (۱)

شرکت مسافر در نماز جماعت

Your browser does not support the audio tag

۱- مسافری که نماز را شکسته می خواند اگر به امام جماعتی که نماز را تمام می خواند اقتدا کند هر چند ثوابش از نماز جماعت که هر دو- امام و مأوم- نمازشان تمام باشد یا هر دو نمازشان شکسته باشد، کمتر است ولی از نماز فردی ثواب بیشتری دارد. (۲)

۲- مسافری که نمازش شکسته است و پس از اتمام دو رکعت سلام می دهد و نمازش تمام می شود می تواند در دو رکعت دیگر امام جماعت، نماز دیگری- ادا یا قضا- اقتدا کند. (۳)

۳- لازم نیست نماز امام و مأوم یکی باشد، پس مأوم می تواند نماز قضای ظهر را به نماز عشای امام اقتدا کند. (۴)

۳- در دو رکعت آخر که مأوم مسافر نماز دیگری را اقتدا

ص: ۳۶

۱- تحریر الوسيله، ج ۱، ص ۲۹۳، م ۱ والعروه الوثقی، ج ۱، ص ۷۳۴، م ۱۰.

۲- العروه الوثقی، ج ۱، فصل فی الجماعه و مکروهاته، السادس.

۳- همان، فصل فی الجماعه، م ۳

۴- همان، م ۴

می کند لازم نیست، آن نماز دو رکعتی باشد، پس نماز سه رکعتی یا چهار رکعتی نیز می تواند اقتدا کند. (۱)

۴- در رکعت سوم که مأوم اقتدا می کند، چنانچه فرصت خواندن حمد و سوره یا لا اقل حمد تنها را داشته باشد، می تواند بیشتر از رکوع امام- در بین تسیحات اربعه- اقتدا کند ولی اگر چنین فرصتی ندارد باید صبر کند تا امام جماعت به رکوع رود آنگاه می تواند تکبیر بگوید و به رکوع رود و چنانچه به رکوع امام جماعت برسد صحیح است. (۲)

۵- اگر مأوم به تصور اینکه فرصت خواندن حمد و سوره را دارد، اقتدا کرد ولی پیش از تمام شدن حمد امام جماعت به رکوع رفت، مأوم باید حمد را به پایان ببرد و در این فرض اگر به رکوع امام جماعت هم نرسد ولی به سجده برسد نمازش به جماعت، صحیح است. (۳)

۲- در رکعت سوم یا چهارم نماز جماعت، چنانچه مأوم در رکعت اول یا دوم باشد، باید حمد و سوره را آهسته بخواند. (۴)

ص: ۳۷

١- همان، م ٤

٢- همان، فصل فى احكام الجماعه، م ١٨

٣- همان، م ٢١

٤- همان، م ٢٢

۷- خواندن قنوت در نمازهای یومیّه واجب نیست بلکه مستحب است، لذا نخواندن آن ضرری به نماز نمی زند، لذا نمازگزارانی که یک یا دو رکعت از امام جماعت عقب تر هستند، چنانچه فرصت خواندن قنوت را نداشته باشد اشکال ندارد. (۱)

احکام و آداب زیارت

اشاره

برای تشریف به حرم مطهر معصومین علیهم السلام و در حال زیارت قبور مطهر آنان، این کارها مستحب است:

۱. غسل زیارت، که به همین نیت انجام شود و کیفیت آن با سایر غسل ها فرقی ندارد.
۲. با طهارت و وضو بودن.
۳. پوشیدن لباس های پاک و تمیز و بهتر است سفید باشد.
۴. عطر زدن و خوشبو کردن خود. بجز برای زیارت حضرت امام حسین علیه السلام که این عمل مستحب نیست.
۵. با آرامش و وقار حرکت کردن و گام ها را کوتاه برداشتن.
۶. مشغول بودن به ذکر، به خصوص ذکر «الله اکبر» و

ص: ۳۸

«الحمد لله» در حال رفتن به زیارت.

۷. خواندن اذن دخول و اجازه گرفتن برای ورود به حرم.

۸. بوسیدن آستانه و درگاه حرم، ولی سجده کردن جایز نیست مگر آنکه سجده شکر به جهت توفیق این زیارت باشد.

از آنجا که امروزه برخی از دشمنان مکتب اهل بیت از این مسأله سوء استفاده کرده و علیه شیعیان تبلیغ می کنند، بهتر است زائران گرامی سجده شکر را نیز روبروی قبر و ضریح انجام ندهند.

۹. وارد شدن به حرم با پای راست.

۱۰. نزدیک قبر رفتن، به طوری که بتواند در کنار ضریح قرار گیرد و خود را به آن بچسباند، در صورتی که مزاحمتی برای زائران نداشته باشد و سبب اختلاط با نامحرم نباشد.

یادآوری می شود، هر چند نزدیک ضریح رفتن اگر مزاحمتی برای دیگران نداشته باشد مطلوب است ولی زیارت حضرت صرفاً به دست مالیدن و بوسیدن ضریح نیست. بلکه اگر در حرم در گوشه خلوتی نیز زیارت نامه بخوانند به حضرت سلام بدهند از ثواب زیارت بهره مند خواهند بود و این فکر که اگر دست به ضریح نرسانند یا نبوسیدند زیارتشان کامل نیست تصور بی جایی است.

۱۱. ایستادن در حال زیارت، اگر عذری ندارد و بتواند بایستد.

۱۲. تکبیر گفتن پیش از زیارت، وقتی قبر مطهر را می بیند.

۱۳. خواندن زیارت هایی که از معصومین علیهم السلام رسیده است مانند زیارت جامعه و امین الله.

۱۴. آهسته زیارت خواندن و پرهیز از صدای بلند.

۱۵. خواندن دو رکعت نماز زیارت، پس از زیارت و هدیه آن به صاحب مزار.

۱۶. در زیارت معصومین علیهم السلام مستحب است پشت به قبله و رو به قبر زیارت بخواند.

۱۷. خواندن دعا و قرآن و هدیه ثواب آن به صاحب مزار.

۱۸. توبه از گناهان؛ زیرا آن اماکن مقدس محل پذیرش توبه است. (۱)

۱۹. پرهیز از سخنان ناشایست و لغو و بیهوده و امور دنیایی در آن اماکن مقدس.

۲۰. بیرون رفتن از حرم (به ویژه اطراف ضریح) پس از زیارت تا جا برای دیگران باشد و از زیارت ملول نشود و شوق زیارت همچنان در دلش زنده بماند.

ایام زیارتی معصومین علیهم السلام

در برخی از روایات رسیده از معصومین علیهم السلام آمده است که زیارت آنان در ایام خاصی سفارش شده و ثواب بیشتری دارد که در روزهای هفته، زیارت هر یک از آنان به ترتیب ذیل مستحب است و برای هر روز زیارت خاصی وارد شده است:

* روز شنبه: زیارت حضرت رسول صلی الله علیه و آله

* روز یکشنبه: زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام

* روز دوشنبه: زیارت امام حسن و امام حسین علیهما السلام

* روز سه شنبه: زیارت امام سجاد و امام باقر و امام صادق علیهم السلام

* روز چهارشنبه: زیارت امام موسی بن جعفر، امام رضا و امام جواد و امام هادی علیهم السلام.

* روز پنجشنبه: زیارت امام حسن عسکری علیه السلام.

* روز جمعه: زیارت حجه بن الحسن، امام عصر علیه السلام. (۲)

در برخی از ایام سال نیز زیارت حضرت امیرالمؤمنین علی و امام حسین علیهما السلام سفارش بیشتری شده و ثواب افزون

تری دارد که اگر زائران عزیز بتوانند سفر خود را طوری تنظیم کنند که در

ص: ۴۰

-
- ۱- . العروه الوثقی، ج ۱، فی الموضوعات المستحبه، ص ۱۹۴، الخامس و فی الاغسال المکانیه و الفعلیه، ص ۴۶۲؛ سراج الشیعه فی آداب الشریعه، ص ۲۴۱ و مفاتیح الجنان، آداب زیارت.
 - ۲- مفاتیح الجنان، باب اول، فصل پنجم، به نقل از جمال الاسبوع.

آن ایام به زیارت قبر ایشان نائل شوند سعادت بزرگی است و چنانچه به طور اتفاقی در این ایام در نجف و کربلا بودند، زیارت قبر ایشان را فراموش نکنند. هر چند خواندن زیارت نامه ایشان در این روزها از راه دور نیز ثواب دارد و آن ایام بدین شرح است:

اوقات مخصوص زیارت امیرالمؤمنین علی علیه السلام

۱. روز تولد ایشان (۱۳ رجب).
۲. شب و روز عید غدیر. (۱۸ ذی حجه)
۳. روز نزول سوره «هل اتی» (۲۵ ذی حجه).
۴. شب و روز مبعث پیامبر صلی الله علیه و آله (۲۷ رجب).
۵. روز ۲۱ ماه رمضان.
۶. شب اول ربیع الاول، شبی که حضرت علی علیه السلام در بستر پیامبر صلی الله علیه و آله خوابیدند.
۷. روز غزوه بدر، (۱۷ ماه رمضان).
۸. روز فداکاری ایشان در غزوه احد، (۱۷ شوال).
۹. روز فتح خیبر.
۱۰. روزی که بر دوش پیامبر صلی الله علیه و آله بالا رفت و بت ها را شکست (۲۰ رمضان).
۱۱. روز فتح بصره (نیمه جمادی الاولی).

۱۲. روزی که خورشید به احترام ایشان برگشت (رَدّ شمس، ۱۷ شوال).

۱۳. روزی که از طرف پیامبر صلی الله علیه و آله مأمور ابلاغ آیه برائت شد (اول ذی حجه).

۱۴. روزی که به امر خدا و ابلاغ پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در خانه های دیگران به مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله بسته و در خانه حضرت باز گذاشته شد (روز عرفه).

۱۵. روزی که آن حضرت انگشتی خویش را در حال نماز به فقیر داد که همان روز مباحله است و از دو جهت خصوصیت دارد (۲۴ ذی حجه).

۱۶. روزی که با حضرت زهرا علیها السلام ازدواج کرد (۲۱ محرم).

۱۷. آغاز خلافت ایشان؛ یعنی روز وفات پیامبر خدا صلی الله علیه و آله (۲۸ صفر).

۱۸. روزی که مردم برای خلافت ظاهری با حضرت بیعت کردند (۱۸ یا ۲۵ ذی حجه)

۱۹. روز اول فروردین (نوروز) که روز بیعت با ایشان، با این روز مصادف بوده است. [\(۱\)](#)

اوقات مخصوص زیارت امام حسین علیه السلام

۱. شب و روز جمعه.

۲. روزهای اول، وسط و آخر ماه قمری.

۳. روز عاشورا.

۴. اول و نیمه ماه رجب.

۵. سوم شعبان (سالروز ولادت آن حضرت).

۶. شب نیمه شعبان.

۷. در تمام روزهای ماه رمضان به ویژه در دهه آخر آن ماه.

۸. شبهای قدر.

۹. عید فطر.

۱۰. روز عرفه.

۱۱. عید قربان.

۱۲. روز مباحله (۲۴ ذی حجه) (۲)

زیارت قبور

از جمله کارهای مستحب، زیارت قبور اولیا، شهدا، صالحان و مؤمنان است. زائران عتبات عراق، افزون بر زیارت امامان علیهم السلام، قبور بسیاری از امام زادگان و راویان و شهدا و علما

ص: ۴۳

-
- ۱- بحار الأنوار، ج ۹۷، باب زیاراته- صلوات الله علیه- المختصه بالأيام و الليالی، ص ۳۵۴
 - ۲- کامل الزیارات، باب ۷۰ تا ۷۴، ص ۱۸۶ تا ۲۰۱ و بحار الأنوار، ج ۹۸، باب ۱۲ تا ۱۴، ص ۸۵ تا ۱۰۴

و مؤمنان را نیز زیارت خواهند کرد و به زیارت یکی از قبرستان های مهم جهان اسلام یعنی وادی السلام در نجف خواهند رفت، که در آنجا اولیا، علما، شهدا و بزرگانی از اهل ایمان آرمیده اند. بی مناسبت نیست که برخی از آداب زیارت قبور مؤمنان را یادآور شویم:

۱. در طول هفته، روزهای دوشنبه، پنجشنبه و صبح شنبه، ثواب بیشتری دارد.

۲. هنگام زیارت اهل قبور نیز این امور مستحب است:

* رو به قبله نشستن و گذاشتن دست بر قبر.

* خواندن هفت مرتبه سوره قدر «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ...».

* خواندن سوره حمد و ناس و فلق و آیه الکرسی، هر کدام سه مرتبه و سوره «یس».

* سلام دادن بر اهل قبور و دعا کردن برای آنان و در روایت است که امام صادق علیه السلام فرمود: اینگونه سلام دهید:

«السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِينَ الْمُسْلِمَاتِ، أَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ وَ أَنَا بِكُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لِاحِقُونَ» (۱)

احکام عزاداری

گریستن در عزای معصومین علیهم السلام و گریاندن دیگران و بر پایی مجالس سوگواری اهل بیت؛ از جمله کارهای مستحب مؤکد و از افضل کارها و دارای ثواب بسیاری است ولی از آنجا که برخی افراد گاهی در عزاداری دچار افراط یا تفریط می شوند، توجه به چند شرط از شرایط عزاداری لازم است:

۱. آنچه خوانده می شود؛ مشتمل بر مطالب دروغ و باطل نباشد.

۲. همراه با کار حرام؛ مثلاً موسیقی لهوی نباشد.

۳. همراه با مطالبی که وهن مذهب یا تنقیص و تحقیر معصومین علیهم السلام است نباشد.

۴. موجب اضرار به نفس (ضرر قابل توجه) نباشد.

۵. سبب ترک واجب نباشد، که گاهی سبب ترک نماز یا قضا شدن آن می شود. (۲)

س: نظر مبارک خود را در مورد خواندن وعاهای کمیل، ندبه، سمات، زیارت عاشورا و جامعه، عزاداری حضرت امام

١- بحار الأنوار، ج ٩٩، كتاب المزار، باب زياره المؤمنین و آدابها، ص ٢٩٥؛ كامل الزيارات، باب فضل زياره المؤمنین و كيف يزارون، ص ٣٣٣

٢- استفتائات امام خمينى، ج ٣، ص ٥٧٩. ترجمه اجوبه الاستفتائات، ص ٢٢٢ و ٢٢٣

حسین علیه السلام (از قبیل روضه خوانی، سینه زنی و غیره) مرقوم فرماید تا رفع ابهام و شبهه از دسائس مغرضین شود و نیز شیعیان راستین اغفال نشوند؟

امام خمینی قدس سره: ج) خواندن ادعیه مأثوره و عزاداری برای حضرت سید الشهداء علیه السلام از افضل قُربات و آدم ساز است. (۱)

س: لطفاً نظر خود را در مورد تعزیه ای که با شرایط ذیل خوانده می شود و مرسوم محلّ می باشد، مرقوم فرمائید تا به آن عمل شود؟

۱- از طبل و شیپور و سائر ادوات طرب انگیز هیچ گونه استفاده نمی شود.

۲- تعزیه را با صدای ساده که غنا به آن گفته نمی شود می خوانند.

۳- اجتماع مرد و زن به صورتی است که زنها و مردها جداگانه و با فاصله پنجاه متر از هم می نشینند.

۴- کسی که نسخه زنانه را می خواند فقط عبا به دوش دارد و یک دستمال سیاه به سر می پیچد.

ص: ۴۶

۱- استفتائات امام خمینی، ج ۳، ص ۵۸۲، س ۳۹.

۵- اشعار معمولی به زبان محلی (که در اغلب مجالس مرسوم است) خوانده می شود.

۶- مزاحم وقت نماز و روضه خوانی و مانع وعظ نیست و خواننده هم اهل محل است.

امام خمینی قدس سره: ج) با خصوصیات مذکوره اشکالی ندارد. (۱)

س- در بعضی از هیئت های مذهبی، مصیبت های خوانده می شود که مستند به مقتل معتبری نیست و از هیچ عالم یا مرجعی هم شنیده نشده است و هنگامی که از خواننده مصیبت از منبع آن سؤال می شود، پاسخ می دهند که اهل بیت: اینگونه به ما فهمانده اند و یا ما را راهنمایی کرده اند و واقعه کربلا فقط در مقاتل نیست و منبع آن هم فقط به گفته های علما نمی باشد بلکه گاهی بعضی از امور برای مدّاح یا خطیب حسینی از راه الهام و مکاشفه مکشوف می شود، سؤال من این است که آیا نقل وقایع از این طریق صحیح است یا خیر؟ و در صورتی که صحیح نباشد، تکلیف شنوندگان چیست؟

آیهالله خامنه ای: ج) نقل مطالب به صورت

ص: ۴۷

مزبور بدون اینکه مستند به روایتی باشد و یا در تاریخ ثابت شده باشد وجه شرعی ندارد مگر آنکه نقل آن به عنوان بیان حال به حسب برداشت متکلم بوده و علم به خلاف بودن آن نداشته باشد و تکلیف شنوندگان نهی از منکر است به شرطی که موضوع و شرایط آن نزد آنان ثابت شده باشد. (۱)

استفاده از ابزار موسیقی در عزاداری

از آنجا که در برخی از هیئت های عزاداری از شیپور و طبل و سنج و دیگر وسائل موسیقی استفاده می شود، توجه به چند استفتاء لازم است:

س: آیا زدن طبل و شیپور در تعزیه حضرت سید الشهداء علیه السلام جایز است یا نه؟

امام خمینی قدس سره: ج) اگر از آلات لهو و لعب نباشد و وهن بر مذهب هم نشود مانع ندارد. (۲)

ص: ۴۸

۱- اجوبه الاستفتاءات، ترجمه فارسی، ص ۳۲۳، س ۱۴۴۶.

۲- استفتاآت، ج ۳، ص ۵۸۳، س ۴۵.

س: استفاده از طبل و سنج و شیپور و همچنین زنجیرهایی که دارای تیغ هستند در مجالس و دسته های عزاداری چه حکمی دارد؟

آیت الله خامنه ای: (ج) اگر استفاده از زنجیرهای مزبور موجب وهن مذهب در برابر مردم شود و یا باعث ضرر بدنی قابل توجهی گردد جایز نیست ولی استفاده از شیپور و طبل و سنج به نحو متعارف اشکال ندارد. (۱)

س: استفاده از آلات موسیقی مانند ارگ (از آلات موسیقی و شبیه پیانو است) و سنج و غیر آنها در مراسم عزاداری چه حکمی دارد؟

آیت الله خامنه ای: (ج) استفاده از آلات موسیقی، مناسب با عزاداری سالار شهیدان نیست و شایسته است مراسم عزاداری به همان صورت متعارفی که از قدیم متداول بوده برگزار شود. (۲)

قمه زنی

از جمله اعمالی که در عصر حاضر سبب توهین دیگران به مذهب تشیع شده و سابقه تاریخی و توجیه عقلانی ندارد قمه زنی یا تیغ زنی است. این عمل در فتاوی بسیاری از فقها حرام شمرده شده که به برخی از آنها اشاره می شود.

س: قمه زنی و سینه زنی با بدن برهنه در انظار عمومی چه حکمی دارد؟

امام خمینی قدس سره: (ج) در شرایط و اوضاع کنونی از قمه زدن خودداری شود و عزاداری و سینه زدن مانعی ندارد. (۳)

س: آیا قمه زنی به طور مخفی حلال است یا اینکه فتوای شریف جناب عالی عمومیت دارد؟

آیت الله خامنه ای: (ج) قمه زنی علاوه بر اینکه از نظر عرفی از مظاهر حزن و اندوه حساب نمی شود و سابقه ای در عصر ائمه علیهم السلام و زمان های بعد از آن ندارد و تأییدی هم به

ص: ۴۹

۱- اجوبه الاستفتاءات، ترجمه فارسی، ص ۳۲۲، س ۱۴۴۱.

۲- همان. ص ۳۲۴، س ۱۴۴۹.

۳- استفتاءات، ج ۳، ص ۵۸۳، س ۴۲.

شکل خاص یا عام از معصوم علیه السلام در مورد آن نرسیده است، در زمان حاضر موجب وهن و بدنام شدن مذهب می شود، بنابراین در هیچ حالتی جایز نیست. (۱)

س: آیا قمه زنی جایز است؟ چنانچه در این مورد نذری و جود داشته باشد، وظیفه چیست؟

آیه الله فاضل لنکرانی: (ج) با توجه به گرایش که نسبت به اسلام و تشیع بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در اکثر نقاط جهان پیدا شده و ایران اسلامی به عنوان ام القری جهان اسلام شناخته می شود و اعمال و رفتار ملت ایران به عنوان الگو و بیانگر اسلام مطرح است، لازم است در رابطه با مسائل سوگواری و عزاداری سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام به گونه ای عمل شود که موجب گرایش بیشتر و علاقمندی شدیدتر به آن حضرت و هدف مقدس وی گردد، پیداست در این شرایط مسأله قمه زدن نه تنها چنین نقشی ندارد، بلکه به علت عدم قابلیت پذیرش

ص: ۵۱

و نداشتن هیچگونه توجیه قابل فهم مخالفین، نتیجه سوء بر آن مترتب خواهد شد. لذا لازم است شیعیان علاقه مند به مکتب امام حسین علیه السلام از آن خود داری کنند و چنانچه در این مورد نذری وجود داشته باشد، نذر واجد شرایط صحت و انعقاد نیست. (۱)

آیه الله مکارم: ج: ... درست است که این مراسم ذاتاً مستحب است ولی زنده نگه داشتن آن در مواردی از اوجب واجبات است.

در اینجا لازم می دانم همه برادران و خواهران ایمانی را به چند نکته توجه دهم:

۱- باید همه بکوشند با خالص ترین نیت در این مراسم شرکت جسته، و قلب و روح خود را در اختیار سالار شهیدان قرار دهند، و به اهداف والای این قیام بزرگ تاریخ اسلام و بشریت بیاندیشند، و گویندگان عزیز و نویسندگان محترم اهداف مهم این قیام پربار را تشریح کرده، و سوگواران را به روز به روز

ص: ۵۲

۱- جامع المسائل، ج ۱، ص ۶۲۲، س ۲۱۷۲.

با آن آشناتر سازند تا مصداق کامل «عارفاً بحقه» حاصل گردد.

۲- برادران و خواهران ایمانی باید خلوص این مراسم را از اموری که مخالف شرع اسلام و دستوره‌های پیشوایان بزرگ دین است حفظ کنند و از هر کاری که بهانه به دست دشمنان می دهد بپرهیزند و نیز از اعمالی مانند قمه زدن و قفل در تن کردن و امثال آن که رهبر معظم انقلاب در بیانات پربار خود به آن اشاره نمودند اجتناب جویند.

زیرا این اعمال دست آویزی به دست دشمنان خواهد داد تا کلّ این مراسم عظیم و سازنده را زیر سؤال برند، قمه را باید بر سر دشمن کوبید نه بر سر دوست، قفل را باید بر دهان دشمن زد، نه بر تن دوست، درست است که انگیزه این افراد عشق به امام حسین علیه السلام و مکتب اوست ولی باید توجه داشت که مقدس بودن انگیزه به تنهایی کافی نیست، باید نفس عمل هم مقدّس باشد، کیفیت عزاداری یا باید در نصوص اسلامی وارد شده باشد و یا مشمول

ص: ۵۳

عمومات و اطلاعات ادله گردد، و این گونه کارها مسلماً " نه منصوص است و نه مصداق عزاداری در عرف عقلاً و اهل شرع، به علاوه مواعی نیز از نظر شرع در برابر آن قرار دارد، و به تعبیر دیگر نه مقتضی شمول عمومات موجود است و نه مانع، مفقود.

درست است که جمعی از بزرگان فقه‌های شیعه پیشین قدس الله اسرار هم اجازه بعضی از این امور را در عصر خود به دلایل خاصی داده اند ولی آنها هم اگر در عصر ما و شرایط زمان ما بودند به یقین طور دیگری فتوا می دادند.

۳- باید توجه داشت که هدف اصلی قیام امام حسین علیه السلام همانگونه که در وصیت تاریخی معروف آن حضرت آمده احیای امر به معروف و نهی از منکر بود بر همه عاشقان مکتبش لازم است این دو فریضه الهی و قرآنی را زنده کنند و به امام و پیشوای بزرگشان اقتدا نمایند، و از طریق صحیح و حساب شده با منکرات به مبارزه برخیزند، و با گفتار و اعمال خود معروف را زنده کنند.

خداوندا همه ما را از پیروان راستین مکتب آن بزرگوار قرار ده، و مشمول شفاعتش در دنیا و آخرت بنما، آمین یا رب العالمین. (۱)

نذر و وقف

یکی از سنت های پسندیده مسلمانان، نذر اعمالی است برای معصومین علیهم السلام یا اموالی برای آنان و همچنین وقف ملک یا مالی برای آنان و این سنت حسنه همچنان رواج دارد و از آنجا که برخی از زائران گاهی برای عمل به نذر خود یا صرف منافع موقوفات، راهی آن دیار می شوند، توجه به برخی از احکام نذر و وقف که ارتباطی با آن پیشوایان پاک و حرم های مطهر آنان و امور مربوط به ایشان دارد، مفید خواهد بود:

۱. در نذر باید صیغه خوانده شود و لازم نیست آن را به عربی بخواند؛ پس اگر بگوید: «اگر مریض من خوب شود برای خدا بر عهده من است که ده هزار تومان به حرم امام حسین علیه السلام بدهم» نذر او صحیح است و باید مطابق آن عمل کند، بنابراین اگر صیغه نذر نخوانده باشد، عمل به آن واجب نیست. (۲)

۲. انسان کاری را می تواند نذر کند که انجام دادن آن

ص: ۵۵

۱- استفتاء

۲- توضیح المسائل، م ۲۶۴۱

برایش ممکن باشد؛ بنابراین کسی که نمی تواند پیاده به نجف یا کربلا برود، اگر نذر کند پیاده برود، نذر او صحیح نیست.

(۱)

۳. اگر انسان نذر کند کاری را انجام دهد، باید همان طور که نذر کرده عمل کند، پس اگر نذر کند روز اول ماه به زیارت برود، چنانچه روز قبل یا بعد از آن برود، کفایت نمی کند و به نذر عمل نشده است. (۲)

۴. اگر نذر کند که به زیارت یکی از امامان علیهم السلام برود، چنانچه به زیارت امام دیگر برود کافی نیست و چنانچه به واسطه عذر نتواند آن امام را زیارت کند، چیزی بر او نیست بنابراین اگر نذر کرده باشد به زیارت یکی از امامان مدفون در آن کشور یا یکی از امامزاده یا اماکن مقدس برود و به جهت ناامنی و عذری دیگر نتواند برود چیزی بر او واجب نیست. (۳)

۵. کسی که نذر کرده به زیارت برود و غسل زیارت و نماز آن را نذر نکرده، لازم نیست، غسل و نماز را انجام دهد. (۴)

۶. اگر برای حرم یکی از امامان علیهم السلام یا امامزادگان چیزی

ص: ۵۶

۱- توضیح المسائل، م ۲۶۴۷

۲- توضیح المسائل، م ۲۶۵۱

۳- توضیح المسائل، م ۲۶۶۰

۴- همان، م ۲۶۶۱

نذر کند، باید آن را به مصارف حرم برساند؛ از قبیل فرش و پرده و روشنایی اما اگر نتواند به این مصارف برساند، به افراد مسؤول یا عالمان متعهد مراجعه کند تا به مصارف شرعی آن برسد. (۱)

۷. اگر چیزی را نذر خود امام علیه السلام یا امامزاده کند، چنانچه مصرف معینی را قصد کرده باید به همان مصرف برساند و اگر مصرف معینی را قصد نکرده، باید به فقیران و زائران بدهد یا مسجد و مانند آن بسازد و ثواب آن را به امام هدیه کند. (۲)

۸. اگر چیزی را به حرم امامان علیهم السلام یا امامزادگان وقف کرده باشد، منافع آن صرف در تعمیر و نور و خدمت کاران حرم و نگهبانان و سایر امور مربوط به حرم می شود. (۳)

۹. اگر چیزی را برای سیدالشهدا علیه السلام وقف کرده باشند، صرف در عزاداری آن حضرت؛ مانند مزدقاری و مداح و آنچه در مجلس عزای امام حسین علیه السلام متعارف است می شود. (۴)

تربت امام حسین علیه السلام

به پاس فداکاری امام حسین علیه السلام و شهادت ایشان در راه احیای دین، آثار و احکام خاصی برای خاک قبر (۵) آن امام قرار داده شده است:

۱- در حال نماز سجده بر تربت امام حسین علیه السلام مستحب است و سبب افزایش ثواب نماز می باشد. (۶) توضیح المسائل، م ۲۶۲۸. (۷) تحریرالوسیله، ج ۲، ص ۳۱۰، م

۴- حفظ احترام آن لازم است و هرگونه بی احترامی به آن حرام می باشد، از جمله:

* نجس کردن آن جایز نیست.

ص: ۵۷

۱- همان، م ۲۶۶۲

۲- همان، م ۲۶۶۳

۳- تحریرالوسیله، ج ۲، ص ۷۴، کتاب الوقف، م ۵۷

۴- تحریرالوسیله، ج ۲، ص ۷۴، کتاب الوقف، م ۵۸

۵- در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است که اگر تا یک میل ۱۸۰۰ متر اطراف قبر آن حضرت خاک بردارند، احکام تربت امام حسین علیه السلام را دارد.

۶- العروه الوثقی، ج ۱، فی مسجد الجبیه، ص ۶۴۶، م ۲۶- توضیح المسائل ۲- خوردن هر نوع خاکی حرام است به جز تربت حسینی که خوردن اندکی از آن به نیت شفا گرفتن جایز است.

۷-۳- برآوردن کام نوزادان با تربت حسینی مستحب است.

* انداختن آن در جایی که بی احترامی باشد حرام است.

* اگر در جایی که بی احترامی باشد بیفتد باید آن را بیرون آورند، حتی اگر در چاهی باشد و بیرون آوردن تربت ممکن نباشد، در صورت امکان باید چاه را تعطیل کنند.

۵- مستحب است، هنگام دفن میت مقداری تربت همراه او گذاشته شود و با حنوط (۱) او نیز مخلوط کنند.

۶- کالایی که به جایی می فرستند مستحب است مقداری تربت هم همراه آن بگذارند، مثلاً جهیزیه دختر.

۷- بوییدن و بوسیدن تربت امام حسین علیه السلام و بر چشم مالیدن مستحب است، و حتی دست کشیدن بر آن و بر سایر اعضای بدن مالیدن نیز ثواب دارد. (۲)

از این مسائل بر می آید که مستحب است تمام زندگی همراه با تربت حسینی باشد، آغاز و ادامه و پایان.

تسییح تربت

ذکر گفتن با تسییحی که از تربت امام حسین علیه السلام ساخته شده باشد و حتی همراه داشتن آن مستحب است، حال که سخن از تسییح تربت به میان آمد، بجاست تاریخچه مختصر آن نیز گفته شود:

پس از آنکه پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله ذکرهای معروف را به دخترشان حضرت زهرا علیها السلام آموختند، ایشان برای شمارش آن ذکرها، تسییحی از نخ پشمین ساختند که به آن گره های متعدد زده بودند، پس از شهادت حضرت حمزه سید الشهداء علیه السلام در غزوه احد، حضرت زهرا علیها السلام از تربت ایشان تسییحی ساخته و به نخ کرده بودند و با آن تسییحات را می گفتند، مردم نیز پس از آن همین گونه عمل کردند، چون امام حسین علیه السلام در کربلا به شهادت رسید، به خاطر فضیلت تربت او، این کار درباره تربت قبر آن امام شهید انجام گرفت. امام صادق علیه السلام فرمود: من کان معه سبحة من طین قبر الحسین علیه السلام کتب مسبجاً و ان لم یسبج بها. (۳)

هر که تسییحی از تربت قبر حسین علیه السلام داشته باشد، تسییحگوی نوشته می شود، هر چند با آن تسییح نگوید.

آب فرات

فرات رودخانه عظیمی است که حادثه عظیم کربلا در نزدیکی آن اتفاق افتاده است و یادآور تشنگی ابا عبدالله الحسین علیه السلام و یاران ایشان در روز عاشور است.

مطابق آنچه در روایات آمده، آب این رودخانه دارای فضیلت و برکت بسیاری است (۴) به چند نمونه از احکام فقهی مربوط به این آب اشاره می شود:

۱. نوشیدن در هر حال و برای شفا یافتن از بیماری مستحب است و اثر دارد. (۵)

۲. مستحب است کام نوزاد را با آب فرات و تربت سیدالشهدا علیه السلام بردارند. (۶)

۳. مستحب است غسل زیارت قبور معصومین علیهم السلام در صورت امکان با آب فرات باشد. (۷)

و الحمد لله أولاً و آخراً

زیارت ائمه معصومین

شناخت امام علیه السلام

زائر قبل از زیارت باید بداند:

(الف) امام علیه السلام کیست؟

(ب) حرم کجاست؟

(ج) فضیلت زیارت امام علیه السلام چیست؟

(د) هنگام تشرف به حرم، چه وظیفه ای دارد؟

«امام علیه السلام در زمان خود یگانه روزگار است، کسی به رتبه او نمی رسد، جایگزینی برای او وجود ندارد و نظیری برای او نخواهد بود». (کافی ج ۱ ص ۱۹۸ حدیث ۱)

«امام علیه السلام برگزیده الهی است و خدا او را به امامت مردم منصوب کرده است». (کافی ج ۱ ص ۲۰۳ حدیث ۲)

«امام علیه السلام امین خدا در بین مردم و حجت خدا بر بندگان اوست. امام علیه السلام، وارسته از گناهان و معایب. امام علیه السلام، ماه تابان، چراغ فروزان و روشنی بخش راه هدایت است». (کافی ج ۱ ص ۱۹۸ حدیث ۱)

«شناخت امام علیه السلام موجب قبولی اعمال است». (کافی ج ۱ ص ۲۰۳ حدیث ۲)

«محبت به امام علیه السلام، محبت به خدا و دشمنی با امام علیه السلام دشمنی با خداست. پوینده راه امام علیه السلام رستگار است اما کسی که راهی، غیر از راه امام علیه السلام برگزیند گمراه است. امام علیه السلام شاهد اعمال مردم در دنیا و شفیع آنها در روز قیامت است. خدا ولایت امام علیه السلام را وسیله طهارت خلقت، پاکی روح و تزکیه انسانها قرار داده است». (زیارت جامعه کبیره [مفاتیح الجنان])

حرم امام علیه السلام

حرم، مکانی است که رعایت حرمتش لازم و هتک آن حرام شمرده شده است. حرم امام، مکان مقدّسی است که قبر مطهر

-
- ۱- حنوط: مقداری کافور که بر جاهای سجده میت می گذارند: بر پیشانی، کف دستها، سر زانوها و نوک انگشتان بزرگ پاها.
 - ۲- برای توضیح بیشتر می توانید به کتاب فرهنگ عاشورا، ص ۱۱۹ مراجعه کنید.
 - ۳- بحار الانوار، ج ۸۳، ص ۳۳۲.
 - ۴- سفینة البحار، ج ۷، ص ۴۹.
 - ۵- سراج الشیعه فی آداب الشریعه، ص ۳۶ در آداب خوردن و آشامیدن.
 - ۶- تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۳۱۰، م ۲.
 - ۷- سراج الشیعه فی آداب الشریعه، ص ۲۴۱، در آداب زیارت.

است. حرم امام مکان مطهری است که محل نزول ملائکه الهی است. حرم امام، جایگاه تقرّب و سرای وصال است. حرم امام محل نزول رحمت الهی و استجابت دعا است. حرم امام جایگاه قدسیان است و فقط پذیرای حضور خوبان است. حرم امام مکان مقدّسی است که حضور ناپاکان در آن منع شده است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلّم می فرماید: «یا علی، خداوند متعال قبر تو و قبر فرزندان را جایگاهی از بهشت قرار داده است». (بحارالانوار ج ۱۰۰ ص ۱۲۰ روایت ۲۲)

فضیلت زیارت

امام رضا علیه السلام: زیارت ائمه علیهم السلام وفا کردن به عهد و پیمان با آنها است. (علل الشرایع ج ۲ ص ۱۶۹ حدیث ۳)
امام صادق علیه السلام: زیارت ائمه علیهم السلام مانند زیارت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلّم است. (علل الشرایع ج ۲ ص ۱۷۰ حدیث ۶)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلّم: زیارت ائمه علیهم السلام موجب آمرزش گناهان می شود و ثوابش برابر با ۷۰ حجّ است. (بحارالانوار ج ۱۰۰ ص ۱۲۱ روایت ۲۲)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلّم: من زائرین ائمه علیهم السلام از وحشت قیامت نجات می دهم. (کامل الزیارات ص ۵۶ حدیث ۶)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلّم: زائرین ائمه علیهم السلام به شفاعت من رسیده، مرا در بهشت زیارت می کنند. (بحارالانوار ج ۱۰۰ ص ۱۲۱ روایت ۲۲)

امام رضا علیه السلام: ائمه علیهم السلام زائر خود را شفاعت می کنند. (علل الشرایع ج ۲ ص ۱۶۹ حدیث ۳)

امام صادق علیه السلام: پاداش زیارت

ص: ۶۰

آداب زیارت ۱

و آن بسیار است و در اینجا به چند چیز اکتفا می شود اول غسل پیش از بیرون رفتن برای سفر زیارت دوم ترک کلام بیهوده و لغو و مخاصمه و مجادله در راه سیم غسل برای زیارت هر امامی و آنکه بخواند دعای وارده آن را و بیاید آن در اول زیارت وارث چهارم طهارت از حدث کبری و صغری پنجم پوشیدن جامه های پاک و پاکیزه و نو و نیکو است سفید بودن رنگ آن ششم در وقت رفتن به روضه مقدسه گامها را کوتاه برداشتن و به آرامی و وقار سیر نمودن و خاضع و خاشع بودن و سر به زیر انداختن و به بالا- و اطراف خود التفات نمودن هفتم خوشبو نمودن خود را در غیر زیارت امام حسین علیه السلام هشتم در وقت رفتن به حرم مطهر زبان را به ذکر تکبیر و تحمید و تسبیح و تهلیل و تمجید مشغول کردن و به صلوات فرستادن بر محمد و آل محمد علیهم السلام دهان را معطر نمودن نهم بر در حرم شریف ایستادن و اذن دخول طلبیدن و سعی در تحصیل رقت قلب و خضوع و شکستگی خاطر نمودن به تصوّر و فکر در عظمت و جلالت قدر صاحب آن مرقد منور و اینکه می بیند ایستادن او را و می شنود کلام او را و جواب می دهد سلام او را چنانچه به همه اینها شهادت می دهد در وقت خواندن اذن دخول و تدبّر در محبت و لطفی که به شیعیان و زائران خود دارند و تأمل در خرابیهای حال خود و خلافها که

به آن بزرگواران کرده و فرموده های بی حدّ که از ایشان نشنیده و آزارها و اذیتها که از او به ایشان یا به خاصان و دوستان ایشان رسیده که برگشتن آن به آزردهن ایشان است و اگر براستی در خود نگردد قدمهایش از رفتن باز ایستد و قلبش هراسان و چشمش گریان شود و این روح تمام آداب است و شایسته است در اینجا ذکر کنیم اشعار سخاوی و روایتی را که علامه مجلسی رحمه الله در بحار از کتاب عیون المعجزات نقل فرموده اما اشعار سخاوی که شایسته است در آن حال تمثّل به آنها این است:

قَالُوا غَدًا نَأْتِي دِيَارَ الْحِمَى

وَيَنْزِلُ الرِّكْبُ بِمَعْنَاهُمْ

فَكُلُّ مَنْ كَانَ مُطِيعًا لَهُمْ

أَصْبَحَ مَسْرُورًا بِلِقَائِهِمْ

قُلْتُ فَلْي ذَنْبٌ فَمَا حِيلَتِي

بِأَيِّ وَجْهِ اتَّلَقَّاهُمْ

قَالُوا أَلَيْسَ الْعَفْوُ مِنْ شَانِهِمْ

لَا سِيِّمًا عَمَّنْ تَرَجَّاهُمْ

فَجِئْتَهُمْ أَسْعَى إِلَى بَابِهِمْ

أَرْجُوهُمْ طَوْرًا وَ أَخْشَاهُمْ

و اما آن روایت شریف چنین است که وقتی ابراهیم جمّال که یکی از شیعیان بوده خواست خدمت علی بن یقظین رضی الله عنه برسد چون ابراهیم ساربان بود و علی بن یقظین وزیر هارون رشید بود و به حسب ظاهر شأن ابراهیم نبود که در مجلس علی وارد شود لهذا او را راه نداد اتفاقاً در همان سال علی بن یقظین به حجّ مشرف شد در مدینه خواست خدمت حضرت موسی بن جعفر علیه السلام مشرف شود حضرت او را راه نداد روز دوّم در بیرون خانه علی آن حضرت را ملاقات نمود عرضه داشت که ای سیّد من تقصیر من چه بوده که مرا راه ندادید فرمود

شتر را بر دَرِ خانه حضرت موسی بن جعفر علیه السلام خوابانید آن وقت حضرت او را اذن داد بر آن جناب وارد شد و حضرت از او قبول فرمود از ملاحظه این خبر معلوم می شود که حقوق اخوان به چه اندازه است.

دهم بوسیدن عتبه عالیه و آستانه مبارکه است و شیخ شهید رحمه الله فرموده که اگر زیارت کننده سجده کند و نیت کند که از برای خدا سجده می کنم به شکر اینکه مرا به این مکان رسانیده بهتر خواهد بود.

یازدهم مقدم داشتن پای راست در وقت داخل شدن و مقدم داشتن پای چپ در وقت بیرون آمدن مانند مساجد دوازدهم رفتن به نزد ضریح مطهر به نحوی که بتواند خود را به آن بچسباند و توهم آنکه دور ایستادن ادبست و هم است زیرا که وارد شده تکیه کردن بر ضریح و بوسیدن آن سیزدهم در وقت زیارت پشت به قبله و رو به قبر منور ایستادن و ظاهراً این ادب مختص به معصوم است و چون از خواندن زیارت فارغ شد گونه راست را به ضریح بگذارد و به حال تضرع دعا کند پس گونه چپ را بگذارد و بخواند خدا را به حق صاحب قبر که او را از اهل شفاعت آن بزرگوار قرار دهد و مبالغه کند در دعا و الحال پس برود به سمت سر مطهر و رو به قبله بایستد و دعا کند چهاردهم ایستادن در وقت خواندن زیارت اگر عذری ندارد از ضعف و درد کمر و درد پا و غیرها پانزدهم گفتن تکبیر در نزد دیدن قبر مطهر پیش از شروع در خواندن

زیارت و در خبری است که هر که تکبیر بگوید پیش روی امام علیه السلام و بگوید لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ نوشته شود برای او رَضْوَانُ اللَّهِ الْمَكْتَبَرِ شانزدهم خواندن زیارات می‌آثوره وارده از سادات اَنَامِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ و ترک خواندن زیارتهای مخترعه که بعض بی خردان از عوام آنها را با بعضی از زیارات تلفیق کرده و نادانان را به آن مشغول ساخته شیخ کلینی رحمه الله روایت کرده از عبدالرحیم قصیر که گفت وارد شدم بر حضرت صادق علیه السلام و گفتم فدایت شوم از پیش خود دعائی اختراع کردم فرمود واگذار مرا از اختراع خود هرگاه تو را حاجتی روی دهد پناه بر به حضرت رسول صلی الله علیه و آله و دو رکعت نماز کن و هدیه کن آن را بسوی آن حضرت الخ هفدهم بجا آوردن نماز زیارت و اَقْلٍ آن دو رکعت است شیخ شهید فرموده که اگر زیارت برای پیغمبر است نماز را در روضه مطهره بجا آورد و اگر در حَرَمِ یکی از ائمه است در بالای سر بجا آورد و اگر بجا آورد آن دو رکعت را در مسجد مکان یعنی مسجد حرم جایز است و علامه مجلسی رحمه الله فرموده که نماز زیارت و غیر آن را به گمان فقیر در پشت سر و بالای سر کردن بهتر است و علامه بحر العلوم نیز در دُرّه فرموده:

وَمِنْ حَدِيثِ كَرْبَلَا وَ الْكَعْبَةِ

لِكَرْبَلَا بَانَ عَلُو الرُّتْبَةِ

وَعَیْرُهَا مِنْ سَائِرِ الْمَشَاهِدِ

أَمْثَالُهَا بِالنَّقْلِ ذِي الشَّوَاهِدِ

وَرَاعِ فِيهِنَّ اقْتِرَابَ الرَّمْسِ

وَ اِثْرِ الصَّلَاةِ عِنْدَ الرَّأْسِ

وَ صَلِّ خَلْفَ الْقَبْرِ فَالصَّحِيحُ

كَعَیْرِهِ فِي نَدْبِهَا صَرِيحُ

وَالْفَرْقُ بَيْنَ هَذِهِ الْقُبُورِ

غَيْرَهَا كَالنُّورِ فَوْقَ الطُّورِ

فَالسَّعْيُ لِلصَّلَاةِ عِنْدَهَا نُدْبٌ

وَقُرْبُهَا بِلِ اللُّصُوقِ قَدْ طُلِبَ

هیجدهم خواندن سوره یس در رکعت اول و سوره الرَّحْمَن در رکعت دوم اگر برای آن زیارتی که نماز آن می خواند کیفیت مخصوصی ذکر نفرموده باشند و آنکه دعا کند بعد از نماز به آنچه وارد شده یا به آنچه در خاطر او می رسد برای دین و دنیای خود و تعمیم دهد در دعا زیرا که آن به اجابت نزدیکتر است نوزدهم شیخ شهید رحمه الله فرموده که کسی که داخل حرم مطهر شود و ببیند که نماز جماعت منعقد شده است ابتدا به نماز کند پیش از آنکه زیارت کند و همچنین ترک کند زیارت را و داخل نماز شود اگر وقت نماز شده و اگر نه ابتدا کردن به زیارت اولی است چه آن غایت مقصد او است و اگر در بین زیارت نماز بپا شد مستحب است از برای زائران که زیارت را قطع کنند و روی آورند به نماز و کراهت دارد ترک آن و بر ناظر حرم است که مردم را امر کند به نماز بیستم شیخ شهید رحمه الله از جمله آداب زیارت شمرده تلاوت کردن قرآن نزد ضرابح مطهره و هدیه کردن آن را به روح مقدس مزور و نفع آن به زیارت کننده عاید می شود و متضمن تعظیم مزور است بیست و یکم ترک نمودن سخنان ناشایسته و کلمات لغو و بیهوده و اشتغال به صحبت‌های دنیوی که همیشه در هر جا مذموم و قبیح و مانع رزق و جالب قساوت قلب است خصوص در این بقاع مطهره و قباب سامیه که خدای

تعالی خیر می دهد از بزرگی و جلالَت آنها در سوره نُور «فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تُزْفَعَ» الأیه بیست و دویم بلند نکردن صدای خود در وقت زیارت چنانچه در هدیه الزائرین ذکر کردم بیست و سیّم وداع کردن امام علیه السلام را در وقت بیرون رفتن از بلد آن حضرت به مأثور یا به غیر آن بیست و چهارم توبه و استغفار نمودن به جهت گناهان و بهتر کردن حال و کردار و گفتار خود را بعد از فراغ از زیارت از آنچه دارا بود پیش از زیارت بیست و پنجم انفاق کردن به قدر میسور بر خادمان آستانه شریفه و سزاوار است که خدّام آن محل شریف از اهل خیر و صیلاح و صاحب دین و مروّت باشند و تحمّل نمایند آنچه از زائرین می بینند و خشم خود را بر آنها فرو نشانند و غلظت و دُرُشتی بر آنها ننمایند و بر قضاء حوائج محتاجین اقدام کنند و غُربا را راهنمایی و دلالت کنند اگر راه مقصد را گم نمایند و بالجمله بایست خدّام را که به حقیقت و راستی مشغول شوند در خدمات لازمه از نظیف و حراست و محافظت زائران و غیره بیست و ششم انفاق و احسان بر فقراء مجاورین و مساکین متعفّین بلد امام علیه السلام خصوصاً سادات و اهل علم و مُنقَطِعین که به مرارت غربت و تنگدستی مبتلا و همواره عَلم تعظیم شعائر الله را برپا نموده و دارا هستند جهاتی را که ملاحظه هر یک از آنها کافی است در لزوم اعانت و رعایت بیست و هفتم شیخ شهید فرموده که از جمله آداب تعجیل کردن

در بیرون رفتن است در وقتی که دَرَك کرد حَيْظَ خود را از زیارت برای مزید تعظیم و احترام و شدت شوق به رجوع و نیز فرموده که در وقتی که زنها می خواهند زیارت کنند بایست که خود را جدا کنند از مردان و تنها زیارت کنند و اگر در شب زیارت کنند اَوَّلی است و باید که تغییر وضع کنند یعنی لباس خوب و عالی را به لباس پست بدل کنند که شناخته نشوند و مخفی و پنهان بیرون آیند که کسی کمتر ایشان را بیند و شناسد و اگر با مردان زیارت کنند نیز جایز است اگر چه مکروه است مؤلف گوید از این کلمات معلوم شد کثرت قبح و شناعة آنچه متعارف شده فعلاً که زنها به اسم تشرّف به زیارت خود را آرایش نموده با لباسهای نفیس از خانه ها بیرون می آیند و در حریمهای مطهره مزاحمت با نامحرمان نموده و فشار به بدنهای ایشان داده یا خود را متصل به ضرایح مطهره نموده یا در قبله مردمان نشسته مشغول به زیارت خواندن شده و حواس مردم را پریشان نموده عبّادان محل را از زائرین و نماز گذاران و مُتَضَعِرِّعین و گریه کنندگان از کار خود بازداشته و داخل در زمره صَادِّین عَن سَبِيلِ اللَّهِ شده الی غیر ذلک و فی الحقیقه بایست این زیارت از آن زنها از منکرات شرع شمرده شود نه عبادات و داخل در مُوبِقَات شود نه قُرَبَات از حضرت صادق علیه السلام منقولست که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام به اهل عراق فرمود «یا أَهْلَ الْعِرَاقِ بُنْتُ أَنْ نِسَائِكُمْ يُوَفِّينَ الرَّجَالَ فِي الطَّرِيقِ أَمَا تَسْتَحْيُونَ» (ای اهل عراق

به من خبر رسیده که زنه‌ای شما می‌رسند به مردها در راه یعنی برمی‌خورند به نامحرمان در کوچه و بازار آیا حیا نمی‌کنید
(شماها)

وَقَالَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَا يُغَارُ. وَ فِي الْفَقِيهِ: رَوَى الْأَصْبَغُ بْنُ نَبَاتَةَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: يَظْهَرُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ
وَ اقْتِرَابِ السَّاعَةِ، وَ هُوَ شَرُّ الْأَزْمَنِ، نَسِيَةٌ كَاشِفَاتُ عَارِيَاتٍ مُتَبَرِّجَاتٍ مِنَ الدِّينِ، دَاخِلَاتٌ فِي الْفِتَنِ، مَا نَالَتْ إِلَى الشَّهَوَاتِ
مُسْرِعَاتٌ إِلَى اللَّذَاتِ، مُسْتَحِلَّاتُ الْمُحَرَّمَاتِ، فِي جَهَنَّمَ خَالِدَاتٌ.

بیست و هشتم سزاوار است وقتی که زوار بسیار است کسانی که سبقت به ضریح گرفته‌اند تخفیف دهند زیارت را و بیرون
روند تا دیگران نیز مثل آنها به قرب ضریح فائز گردند مؤلف گوید که ما در مقام زیارت امام حسین علیه السلام نقل خواهیم
کرد آدابی که زائرین آن جناب باید مراعات آنها را نمایند.

آداب زیارت ۲

چون اراده سفر کنی سزاوار آن است که روزه بداری روز چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه را و اختیار نمائی روز شنبه را یا روز
سه شنبه را یا روز پنجشنبه را و اجتناب کن از سفر کردن در روز دوشنبه و چهارشنبه و پیش از ظهر روز جمعه و از سفر کردن
در این ایام که در این نظم واقع شده:

هفت روزهی نحس باشد در مهی

زان حذر کن تا نیابی هیچ رنج

سه و پنج و سیزده با شانزده

بیست و یک با بیست و چهار و بیست و پنج

در بعضی روایات نقل شده که بیست و یکم سفر کردن خوبست و در روز هشتم و بیست و سیّم خوب نیست. و سفر مکن در
محاق شهر و در حالیکه

قمر در برج عقرب باشد و اگر ضرورتی حاصل شود برای سفر کردن در این اوقات دعا‌های سفر را بخوان و تصدق کن و هر وقت که خواهی به سفر رو. (توضیح: بعضی از سفرهاست که ما اختیار تعیین روز آن را نداریم مثل کاروان‌هایی که برای سفر عتبات عالیات تاریخ حرکت از طرف محل ثبت نام شده تعیین می‌گردد بنا بر این اگر به روز‌هایی که در آن مسافرت کراهِت دارد افتاد می‌توان با صدقه آن کراهِت را برطرف نمود.)

روایت شده که مردی از اصحاب حضرت امام محمد باقر علیه السلام اراده سفری کرد خدمت آن حضرت رسید تا وداع کند با آن جناب حضرت به او فرمود که پدرم علی بن الحسین علیه السلام هرگاه اراده می‌نمود که بیرون رود بسوی بعضی املاک خود می‌خرید سلامتی خود را از خدا به آنچه آسان بود برای او یعنی به دادن صدقه به هر چه که ممکن بود و این در وقتی بود که پای خود را در رکاب می‌گذاشت و چون به سلامت از سفر مراجعت می‌کرد شکر می‌کرد خدا را و تصدق می‌داد به آنچه که ممکن بود آن مرد وداع کرد و رفت و بجا نیامد آنچه را که آن حضرت فرموده بود پس هلاک شد در راه این خبر به امام محمد باقر علیه السلام رسید فرمود این مرد پند داده شد اگر می‌پذیرفت و سزاوار است که پیش از متوجه شدن غسل بکنی پس جمع می‌کنی اهل خود را نزد خود و دو رکعت نماز می‌گذاری و از خدا خیر خود را سؤال می‌نمائی و آیها لکرسی

می خوانی و حمد و ثنای الهی بجا می آوری و صلوات بر حضرت رسول و آل او صلوات الله علیهم می فرستی و می گوئی

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَوِدُّكَ الْيَوْمَ نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي وَ وُلْدِي وَ مَنْ كَانَ مِنِّي بِسَبِيلِ الشَّاهِدِ مِنْهُمْ وَ الْغَائِبِ، اللَّهُمَّ احْفَظْنَا بِحِفْظِ الْإِيمَانِ وَ احْفَظْ عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا فِي رَحْمَتِكَ، وَ لَا تَسْلُبْنَا فَضْلَكَ، إِنَّا إِلَيْكَ رَاغِبُونَ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَ كَابِهِ الْمُتَقَلِّبِ وَ سُوءِ الْمُنْظَرِ، فِي الْأَهْلِ وَ الْمَالِ وَ الْوَالِدِ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ هَذَا التَّوَجُّهُ طَلِبًا لِمَرْضَاتِكَ وَ تَقَرُّبًا إِلَيْكَ، [اللَّهُمَّ] فَبَلِّغْنِي مَا أَوْمَلُهُ وَ أَرْجُوهُ فِيكَ وَ فِي أَوْلِيَائِكَ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ»

پس وداع کن اهل خود را و برخیز و بر در خانه بایست و تسبیح حضرت فاطمه علیها السلام را بخوان و سوره حمد را از پیش رو و از جانب راست و از جانب چپ بخوان و همچنین آیه الکرسی را از سه جانب بخوان و بگو:

اللَّهُمَّ إِلَيْكَ وَجَّهْتُ وَجْهِي وَ عَلَيْكَ خَلَفْتُ أَهْلِي وَ مَالِي وَ مَا خَوَّلْتَنِي وَ قَدُّ وَثِقْتُ بِكَ فَلَا تُخَيِّبْنِي يَا مَنْ لَا يُخَيِّبُ مَنْ أَرَادَهُ، وَ لَا يُضَيِّعُ مَنْ حَفِظَهُ، اللَّهُمَّ صَيِّرْ عَلَيَّ مُحَمَّدًا وَ آلِهِ، وَ احْفَظْنِي فِي مَا غِبْتُ عَنْهُ، وَ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ الدُّعَاءُ پس بخوان سوره قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ را یازده مرتبه و سوره إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ و سوره قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ و قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ پس دست بر جمیع بدن خود بمال و تصدق کن به هر چه میسر باشد و بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي اشْتَرَيْتُ بِهَذِهِ الصَّدَقَةِ سَلَامَتِي

وَسَلَامَهُ سَفَرِي وَمَا مَعِيَ اللَّهُمَّ احْفَظْنِي وَاحْفَظْ مَا مَعِيَ، وَ سَلِّمْ مَعِيَ، وَ بَلِّغْنِي وَ بَلِّغْ مَا مَعِيَ بِبِلَاغِكَ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ وَ
با خود برادر عصائی از چوب درخت بادام تلخ که روایت شده که هر که به سفری رود و با خود بردارد عصاء بادام تلخ و
بخواند وَ لَمَّا تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدْيَنَ تَا وَاللَّهُ عَلِي مَا نَقُولُ وَ كَيْلُ وَ این در سوره قصص است حق تعالی او را ایمن گرداند از هر سَمِيعِ
دَرَنده و از هر دزد ظلم کننده و از هر حیوان صاحب زهری تا به خانه خود برگردد و با او باشد هفتاد و هفت ملک که طلب
آمزش کند برای او تا برگردد و عصا را بگذارد و سَيِّئَاتِ است که با عمامه بیرون روی و سر عمامه در زیر حنک بگردانی تا
اینکه به تو آسیبی نرسد از دزد و غرق شدن و سوختن و قدری از تربت امام حسین علیه السلام با خود بردار و در وقت
برداشتن بگو: اللَّهُمَّ هَذِهِ طِينَةٌ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَ لِيْكَ وَ لِابْنِ وَ لِيْكَ، اِتَّخَذْتُهَا حِرْزًا لِمَا أَخَافُ وَ مَا لَا أَخَافُ * و با خود
بردار انگشتر عقیق و فیروزج و خصوص انگشتری که عقیق آن زرد باشد و بر یک طرفش نقش باشد ماشاء الله لا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ بِرَطْفِ دِيْكَرِشِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ، سَيِّدِ بْنِ طَاوُسٍ در امان الاخطار روایت کرده از ابومحمد قاسم بن علا از صافی
خادم امام علی النقی علیه السلام که گفت رخصت طلبیدم از آن حضرت که به زیارت جدش امام رضا علیه السلام بروم
فرمود که با خود

انگشتی داشته باش که نگینش عقیق زرد باشد و نقش نگین ماشاءَ اللهُ لاقُوَّةَ اِلاَّ بِاللهِ اَسَدِ تَغْفِرُ اللهُ باشد و بر روی دیگر نگین محمّد و علی نقش کرده باشند چون این انگشتر را با خود داری امان یابی از شرّ دزدان و راهزنان و برای سلامتی تو تمامتر است و دین ترا حفظ کننده تر است خادم گوید بیرون آمدم و انگشتی که حضرت فرمود بهم رسانیدم و برگشتم که وداع کنم چون وداع آن حضرت کرده برگشتم و دور شدم فرمود که مرا برگردانند چون برگشتم فرمود ای صافی گفتم لَيْبِكَ يَا سَيِّدِي فرمود که انگشتر فیروزه هم باید با خود داشته باشی بدرستی که میان طوس و نیشابور شیری بر خواهد خورد به تو و قافله را منع خواهد کرد از رفتن تو پیش برو و این انگشتر را به شیر بنما و بگو مولای من می گوید که دور شو از راه و باید که بر یک طرف نگین فیروزه اَللهُ الْمَلِكُ نقش کنی و بر طرف دیگر الْمَلِكُ لِلّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ زیرا که نقش انگشتر امیرالمؤمنین علیه السلام اَللهُ الْمَلِكُ بود چون خلافت بر آن جناب برگشت الْمَلِكُ لِلّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ نقش کرد و نگینش فیروزه بود و چنین نگین امان می بخشد از حیوانات درنده و باعث ظفر و غلبه می شود در جنگها صافی گوید که رفتم به سفر و به خدا سوگند در همان مکان که حضرت فرموده بود شیر بر سر راه آمد و آنچه فرموده بود به عمل آوردم و شیر برگشت چون از زیارت برگشتم آنچه گذشته بود به خدمت آن جناب عرض کردم فرمود که یک چیز ماند نگفتی اگر

خواهی من نقل کنم گفتم ای آقای من شاید فراموش کرده باشم فرمود که شبی در طوس نزدیک قبر شریف شب را بسر می بردی گروهی از جنیان به زیارت قبر آن حضرت آمده بودند آن نگین را در دست تو دیدند و نقش آن را خواندند پس آن را از دست تو بدر آورده بردند به نزد بیماری که داشتند و آن انگشتر را در آبی شسته آب آن را به بیمار خود خوراندند و بیمارشان صحت یافت پس انگشتر را برگردانیدند و تو در دست راست کرده بودی ایشان در دست چپ تو کردند تو از این مطلب تعجب بسیار کردی و سبب آن را ندانستی و نزدیک سیر خود یاقوتی یافته برداشتی و الحال همراه تو است بیر بازار و آن را به هشتاد اشرفی خواهی فروخت و این یاقوت هدیه آن جنیان است که برای تو آورده بودند خادم گفت یاقوت را به بازار بردم و به هشتاد اشرفی فروختم همچنانکه سیدم فرموده بود و از حضرت صادق علیه السلام منقول است که کسی که بخواند آیةالکرسی را در سفر در هر شب سالم بماند و سالم بماند آنچه با اوست و بگوید: اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَسِيرِي عَيْبَرًا، وَ صَمْتِي تَفْكَرًا، وَ كَلَامِي ذِكْرًا، و از حضرت امام زین العابدین علیه السلام مرویست که فرمود من پروا نمی کنم هرگاه بگویم این کلمات را اگر جمع شوند برای ضرر من جنّ و انس «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ، وَ مِنَ اللَّهِ وَ إِلَى اللَّهِ، وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ أَسَلْتُ نَفْسِي وَ إِلَيْكَ وَ جَهْتُ وَ جَهِي وَ إِلَيْكَ فَوَضْتُ أَمْرِي فَاحْفَظْنِي بِحِفْظِ الْإِيمَانِ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ

وَمِنْ خَلْفِي وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي وَمِنْ فَوْقِي وَمِنْ تَحْتِي وَادْفَعْ عَنِّي بِحَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ، فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ».

مؤلف گوید ادعیه و آداب سفر بسیار است و ما در اینجا اقتصار می کنیم بذکر چند ادب اوّل آنکه سزاوار است برای شخص هر گاه سوار می شود بِسْمِ اللّٰهِ را ترک نکند دوّم آنکه نفقه خود را حفظ کند و در جای محکم بگذارد زیرا که روایت شده که از فقه مسافر است حفظ کردن نفقه خود سیم آنکه در سفر اعانت رفقا کند و از خدمت و کار کردن در حوائج ایشان مضایقه نکند تا حق تعالی برطرف کند از او هفتاد و سه اندوه و پناه دهد او را در دنیا از همّ و غمّ و برطرف کند از او اندوه بزرگ روز قیامت را و روایت است که حضرت امام زین العابدین علیه السلام سفر نمی کرد مگر با اشخاصی که شناسند آن حضرت را برای آنکه در راه اعانت آنها نماید زیرا که هر گاه می شناختند آن جناب را نمی گذاشتند که آن حضرت کاری بکند و از اخلاق شریفه حضرت رسول صلی الله علیه و آله نقل شده که وقتی با اصحاب در سفر بود خواستند گوسفندی بکشند یکی گفت کشتن گوسفند با من دیگری گفت کندن پوست او با من و دیگری گفت پختن او با من حضرت فرمود جمع کردن هیزمش با من گفتند یا رسول الله این کار ما خواهیم کرد شما زحمت نکشید فرمود می دانم شما این کار را خواهید کرد لکن من خوشم نمی آید که از شما امتیازی پیدا

کنم زیرا که حق تعالی کراهت دارد که ببیند بنده خود را که فضیلت داده خودش را به رفقاییش و بدان که ثقیل ترین مردم در سفر نزد رفقا آن کسی است که با آنکه اعضایش صحیح و سالم است تنبلی می کند و مشغول کاری نمی شود و منتظر است که رفقای او کارهای او را بکنند چهارم آنکه مسافر مصاحبت کند با کسی که نظیر او باشد در انفاق کردن پنجم آنکه نیاشامد از آب هر منزلی مگر بعد از آنکه ممزوج کند او را به آب منزل قبل و شایسته و لازم است برای مسافر که با خود بردارد از خاک بلد خویش و از طینتی که تربیت بر آن شده است و هر منزلی که وارد می شود مقداری از آن خاک بریزد در ظرف آب خود و آن را حرکت دهد پس بگذارد تا آب صاف شود آن وقت بنوشد ششم آنکه اخلاق خود را نیکو کند و حلم را زینت خود کند و بیاید در آداب زیارت حضرت امام حسین علیه السلام آنچه مناسب اینجا است هفتم آنکه توشه از برای سفر خود بردارد و از شرف آدمی است که توشه خود را نیکو گرداند بخصوص در سفر مکه بلی در سفر زیارت امام حسین علیه السلام توشه را از چیزهای لذیذ قرار دادن مانند بریانی و حلواها و غیره محبوب نیست چنانکه بیاید این مطلب در باب زیارت آن حضرت. و ابن اعسم گفته:

مِنْ شَرَفِ الْإِنْسَانِ فِي الْأَسْفَارِ

تَطْيِيبُهُ الزَّادَ مَعَ الْإِكْتِنَارِ

وَلِيُحْسِنَ الْإِنْسَانُ فِي حَالِ السَّفَرِ

أَخْلَاقَهُ زِيَادَةً عَلَى الْحَضَرِ

وَلِيُدْعُ عِنْدَ الْوَضْعِ لِلْخَوَانِ

مَنْ كَانَ حَاضِرًا مِنَ الْأَخْوَانِ

وَلِيُكْثِرَ الْمَرْحَ مَعَ الصَّحْبِ إِذَا

لَمْ

يُسَخِّطِ اللَّهُ وَ لَمْ يَجْلِبْ أَدَى

مَنْ جَاءَ بَلَدَهُ فَذَا ضَيْفٌ عَلَى

إِخْوَانِهِ فِيهَا إِنْ يَزِحَلَا

يُبْرُّ لَيْلَتَيْنِ ثُمَّ لِيَأْكُلِ

مِنْ أَكْلِ أَهْلِ الْبَيْتِ فِي الْمُسْتَقْبَلِ

هشتم آنچه خیلی مهم است در سفر مراعات آن محافظت بر نمازهای فریضه است که بجا آورده شود با شرایط و حدود در اوایل اوقات چه آنکه بسیار مشاهده شده از حجاج و زوار که در طریق مسافرت ضایع کردند نمازهای فریضه خود را به جهت آنکه در وقت بجا نیاموردند یا بجا آوردند سواره و در محمل یا با تیمم یا با نجاست بدن یا جامه و امثال اینها که تمام از بی مبالاتی و استخفافشان به شأن نماز بوده و حال آنکه در روایت است از حضرت صادق علیه السلام که فرمود نماز فریضه بهتر است از بیست حج و یک حج بهتر است از خانه ای که پر از طلا باشد و آن طلاها را تصدق دهند تا تمام شود و ترک مکن بعد از نمازهای مقصوره گفتن سی مرتبه سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ را که تأکید در آن وارد شده است.

اذن دخول هر یک از حرم های شریفه

و در اینجا ذکر می شود دو اذن دخول اول شیخ کفعمی فرموده چون خواستی داخل شوی به مسجد حضرت رسول صلی الله علیه و آله یا در یکی از مشاهد مشرفه ائمه علیهم السلام پس بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي وَقَفْتُ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ بُيُوتِ نَبِيِّكَ، صَلِّمُوا تُكَ عَلَيْهِ وَ إِلَهِي، وَ قَدْ مَنَعَتِ النَّاسَ أَنْ يَدْخُلُوا إِلَّا بِإِذْنِهِ، فَقُلْتُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَقِدُ

الْمَجِيدِ، الَّذِينَ اضْطَفَيْتَهُمْ مُلُوكًا لِحِفْظِ النَّظَامِ، وَ اخْتَرْتَهُمْ رُؤَسَاءَ لِجَمِيعِ الْأَنَامِ، وَ بَعَثْتَهُمْ لِقِيَامِ الْقِسْطِ فِي إِيْتِدَاءِ الْوُجُودِ إِلَى يَوْمِ
 الْقِيَامَةِ، ثُمَّ مَنَنْتَ عَلَيْهِمْ بِاسْمِ تِنَابِهِ أَنْبِيَاءَكَ لِحِفْظِ شَرَائِعِكَ وَ أَحْكَامِكَ، فَأَكْمَلْتَ بِاسْمِ تَخْلَافِهِمْ رِسَالَةَ الْمُنْذِرِينَ، كَمَا أَوْجَبْتَ
 رِيَاسَتَهُمْ فِي فِطْرِ الْمُكَلَّفِينَ، فَسَيِّبْحَانِكَ مِنْ إِلَهٍ مَا أَرَأَا فَكَّ، وَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ مِنْ مَلِكٍ مَا أَعِيدَكَ، حَيْثُ طَابَقَ صِيْنُكَ مَا فَطَرْتَ
 عَلَيْهِ الْعُقُولَ، وَ وَافَقَ حُكْمُكَ مَا قَرَّرْتَهُ فِي الْمَعْقُولِ وَ الْمَنْقُولِ، فَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى تَقْدِيرِكَ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ، وَ لَكَ الشُّكْرُ عَلَى
 قَضَائِكَ الْمُعَلَّلِ بِالْكَمَلِ التَّغْلِيلِ، فَسَيِّبْحَانَ مَنْ لَا يُسْئَلُ عَنْ فِعْلِهِ، وَ لَا يُنَازَعُ فِي أَمْرِهِ، وَ سَيِّبْحَانَ مَنْ كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ قَبْلَ
 إِيْتِدَاءِ خَلْقِهِ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَنَّ عَلَيْنَا بِحُكْمٍ يَقُومُونَ مَقَامَهُ لَوْ كَانَ حَاضِرًا فِي الْمَكَانِ، وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الَّذِي شَرَّفَنَا بِأَوْصِيَاءَ
 يَحْفَظُونَ الشَّرَائِعَ فِي كُلِّ الْأَزْمَانِ، وَ اللَّهُ أَكْبَرُ الَّذِي أَظْهَرَهُمْ لَنَا بِمُعْجَزَاتٍ يَعْجُزُ عَنْهَا الثَّقَلَانِ، لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ
 الْعَظِيمِ، الَّذِي أَجْرَانَا عَلَى عَوَائِدِهِ الْجَمِيلَةِ فِي الْأُمَمِ السَّالِفِينَ، اللَّهُمَّ فَلِمَكَ الْحَمْدُ وَ الشَّانُ الْعَلِيُّ، كَمَا وَجَبَ لَوَجْهِكَ الْبَقَاءُ
 السَّرْمَدِيُّ، وَ كَمَا جَعَلْتَ نَبِيَّنَا خَيْرَ النَّبِيِّينَ، وَ مُلُوكَنَا أَفْضَلَ الْمَخْلُوقِينَ، وَ اخْتَرْتَهُمْ عَلَى عِلْمِ الْعَالَمِينَ، وَفَقْنَا لِلْسَّعْيِ إِلَى أَبْوَابِهِمْ
 الْعَامِرَةِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ، وَ اجْعَلْ أَرْوَاحَنَا تَحْنُ إِلَى مَوَاطِنِ أَقْدَامِهِمْ، وَ نُفُوسَنَا تَهْوِي النَّظْرَ إِلَى مَجَالِسَتِهِمْ وَ عَرَصَاتِهِمْ، حَتَّى كَأَنَّ
 نُخَاطِبُهُمْ فِي حُضُورِ أَشْخَاصِهِمْ، فَصَلِّ لِي اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سَادَةِ غَائِبِينَ، وَ مِنْ سُلَالَةِ طَاهِرِينَ، وَ مِنْ أَيْمَةِ مَعْصُومِينَ، اللَّهُمَّ فَاذَنْ لَنَا
 بِدُخُولِ هَذِهِ الْعَرَصَاتِ، الَّتِي اسْتَتَعَبْتْ بِزِيَارَتِهَا أَهْلَ الْأَرْضِينَ وَ السَّمَوَاتِ وَ أَرْسَلْ دُمُوعَنَا بِخُشُوعِ الْمَهَابَةِ، وَ ذَلَّلْ جَوَارِحَنَا بِعَدْلٍ
 الْعُبُودِيَّةِ وَ فَرَضِ الطَّاعَةِ، حَتَّى

نُقِرَّ بِمَا يَجِبُ لَهُمْ مِنَ الْأَوْصَافِ، وَ نَعْتَرَفَ بِأَنَّهُمْ شُفَعَاءُ الْخَلَائِقِ إِذَا نُصِبَتْ الْمَوَازِينُ فِي يَوْمِ الْأَعْرَافِ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ سَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ أَضْرَفَى مُحَمَّدٍ وَ إِلِهِ الطَّاهِرِينَ. پس ببوس عتبه را و داخل شو در حالتی که خاشع و گریان باشی پس بدرستی که آن اذن دخولست از ایشان صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

عراق

پیشینه عراق

سرزمین عراق یا بین النهرین، بنابر کاوشهای باستان شناسان، یکی از کهن ترین جایگاه های سکونت انسان و تمدن بشری است و پیشینه تاریخی آن به هزاران سال پیش از میلاد مسیح علیه السلام بازمی گردد. نام «عراق»، بنا به گفته مورخان برگرفته از موقعیت جغرافیایی آن؛ یعنی نزدیکی و مجاورتش با آب است؛ زیرا عرب هر سرزمینی را که دارای صحرا و درخت باشد و در مجاورت دریا یا رودخانه قرار گیرد عراق گوید، و یا آنکه برگرفته از نام فارسی «ایران شهر» یا «ایراک» به معنای سرزمینهای پست است که پس از تعریب، عراق گردیده است. برخی از مستشرقان، نام این سرزمین را برگرفته از کلمه آرامی «آراکا» می دانند که به معنای سرزمین مقدس می باشد.

همسایگان عراق عبارتند از: ترکیه در شمال، ایران در شرق، اردن و سوریه در غرب و عربستان و کویت در جنوب.

مساحت عراق ۷۱۳

۴۴۶ کیلومتر مربع و معادل یک سوم (۳۱) ایران است. این کشور از دو بخش «کوهستانی» و «دشت و صحرا» تشکیل شده و (به جز شمال آن) دارای آب و هوای سرد و خشک و گرنده در زمستان و گرم و سوزان در تابستان است. ملت عراق از همزیستی چندین قوم تشکیل یافته که عبارتند از: عرب،

ص: ۸۰

که اکثریت ساکنان این سرزمین را تشکیل داده است.

گُرد، که در بخش شمالی این کشور سکونت دارند و طبق برخی آمار، ۱۷٪ جمعیت عراق را تشکیل می دهند.

ایرانی، که در شهرهای مذهبی عراق و مناطق مرزی میان ایران و عراق سکونت دارند.

ترک، که در برخی استانهای شمالی هم مرز با ترکیه زندگی می کنند.

همچنین ارامنه و آشوریان، اقلیتهای بسیار کوچکی را در این کشور تشکیل می دهند.

دین مردم عراق عبارت است از شیعه، سنی، حنفی، مسیحی، یهودی، صابئه، و... لیکن اکثریت مردم عراق را مسلمانان شیعه تشکیل می دهند و بر اساس برخی آمار غیر رسمی، شیعیان متجاوز از ۶۰٪ مردم عراق اند.

پیشینه تاریخی عراق

عراق دارای پیشینه تاریخی بسیار کهن بوده و یکی از قدیمی ترین تمدنهای بشری را در خود پرورانده و جای داده است، از این رو، در جای جای عراق آثار تاریخی و باستانی متعلق به دوره های گوناگون؛ از هزاران سال پیش از تولد حضرت مسیح علیه السلام تا پس از ظهور اسلام را می توان دید، سیر تاریخی حکومتها و خاندانهای حاکم بر عراق بدین شرح است:

۱- سومریان (۴۵۰۰ ق. م ۲۳۰۰ ق. م) در این دوره، مَلت سومر در بخش جنوبی عراق و در دو سمت رودخانه های دجله و فرات سکونت داشته اند و بنا بر کاوشهای باستان شناسان، این قوم که نژاد آنها همچنان مورد تردید است، دارای تمدن کشاورزی قابل توجهی بوده و چندین شهر را به نامهای: «ارک»، «اریدو»، «لاجش» و جزاینها پایه ریزی کرده بودند. پایتخت این سلسله حاکم، شهر باستانی «اور» بوده است. سومریان بر اثر حملات جنگجویان اکدی

۲- اکدیان (۴۵۰۰ ق. م تا ۲۳۰۰ ق. م) همزمان با حکومت سومریان در جنوب عراق، در میانه عراق سلسله دیگری از مردمان سامی نژاد زندگی می کردند و دارای شهرهای آبادی همچون: «بورسیبا»، «کیش»، «نفر»، «اجاده» و جز اینها بودند و همواره بر سر تصاحب زمینهای کشاورزی با دولت جنوبی خود به نزاع بر می خاستند تا آنکه در سال ۲۷۵۰ ق. م مردی به نام «سرجون اکدی» در میان آنان به قدرت رسید و توانست با جنگها و حملات خود سومریان را نابود و سرزمینهای آنان را تصاحب کند، لیکن ملت شکست خورده سومری بار دیگر توانست اکدیان را در حملات خود شکست دهد. پس از آن حاکمان سومری و اکدی به توافق رسیدند و در سال ۲۵۰۰ ق. م، کشور یکپارچه ای به نام «اکد و سومر»، که تمامی میانه و جنوب عراق را در بر می گرفت، پیا داشتند.

۳- ایلامیان (عیلامیان) اینان مردمانی بودند که در منطقه کوهستانی شمال خوزستان زندگی می کردند و پایتختشان شهر شوش بود. دارای دولتی مقتدر و جنگجویانی دلیر بودند. سربازان ایلامی در سال ۲۳۲۰ ق. م به سرزمین اکدیان حمله ور شدند و پس از اشغال پایتخت آنان، پادشاه اکدی را به اسارت خود در آوردند و بتدریج نفوذ و سیطره خود را بر سر تا سر میانه و جنوب عراق گسترش دادند.

۴- بابلیان (۲۲۰۰ ق. م) یکی از قبایل سامی به نام «عموریان» که همواره در کناره های دریای مدیترانه سکونت داشتند، به منظور دست یابی به منابع آب و کشاورزی، به سمت شرق حرکت کرده و سرزمینهای میانی عراق را به اشغال خود

در آوردند و پایتخت خود را شهر بابل (در نزدیکی حله کنونی) قرار دادند. دهها سال میان عموریان و ایلامیان جنگها در گرفت و همچنان ادامه داشت تا آنکه ششمین پادشاه عموری با قدرت تمام به جنگ ایلامیان رفت و پس از شکست دادن ارتش آنان، شهر شوش پایتخت ایلامیان را به اشغال خود درآورد و بدین ترتیب امپراتوری عظیم خود را پایه ریزی کرد که از آن پس به نام «امپراتوری بابلیان» شهرت یافت. او شهر بابل را به اوج عظمت و شکوه و جلال رسانید که امروزه آثار آن زینت بخش موزه های جهان است.

۵- آشوریها (۱۳۰۰ ق. م ۶۰۶ ق. م) یکی از قبایل سامی آشوریان هستند که در سال ۳۰۰۰ ق. م به شمال عراق هجرت کردند. آنان نخست جزو قلمرو سومریان و سپس بابلیها قرار گرفتند. مردمان این قوم به شجاعت و جنگجویی شهرت داشتند؛ و به همین جهت نیروی نظامی دو حکومت پیشین را تشکیل می دادند. آنها پس از ضعف دولت بابلیها، نخست ایالات اطراف خود و سپس بابل را اشغال کردند و همچنان به توسعه امپراتوری خویش مشغول بودند تا آنکه در سال ۸۰۰ ق. م سرتاسر عراق و سرزمینهای شرق دریای مدیترانه و شمال آن را تا حدود ارمنستان در سیطره خود داشتند. پادشاه «سرجون دوم» و فرزندش «سنحاریب» یکی از مشهورترین پادشاهان این امپراتوری بودند.

۶- کلدانیها (۶۰۶ ق. م ۵۳۹ ق. م) پس از ضعف امپراتوری آشور، در نتیجه شورش مردمان تحت فرمان آنها در ایالات دوردست و اختلافات داخلی، یکی از قبایل سامی به نام «کلدو» که در جنوب عراق به دامداری مشغول بود،

سر به شورش برداشته و با سربازان آشوری به نبرد برخاست. و سرتاسر جنوب عراق را اشغال نمود و سپس شهر بابل را به تصرف درآورد و آنگاه به همراه پادشاه ماد، پایتخت آشوریان را مورد حمله قرار داد و پس از اشغال آن، سرزمینهایشان را میان قوم خود تقسیم کرد. کلدانیها در سال ۶۰۶ ق. م آشوریها را نابود ساختند و دولت بابلیان جدید را در شهر بابل پایه ریزی کردند.

یکی از مشهورترین پادشاهان آنان به نام نَبُوکد نَصیر یا بُخت نصر بود که ۴۰ سال پادشاهی نمود و مصریان را شکست داد و پایتخت یهودیان (اورشلیم) را تسخیر و ویران کرد و هزاران یهودی را به اسارت گرفت و به بابل آورد. در دوران این پادشاه علم ریاضیات و نجوم پیشرفت فراوانی کرد و تقسیم شبانه روز به ۲۴ ساعت و هر ساعت به ۶۰ دقیقه و هر دقیقه به ۶۰ ثانیه، و تعیین ماههای خورشیدی و قمری و پیش بینی خسوف و کسوف و جز اینها، از اکتشافات این دوره است.

۷- مادها و پارسها (۵۳۹-۳۳۱ ق. م) دو قوم ماد و پارس همراه قوم پارت از نژاد آریایی بوده و جمعاً اقوام ایرانی را تشکیل می دادند. مادها در غرب و پارسها در جنوب ایران سکونت داشتند. ابتدا مادها دولتی تشکیل دادند و سپس به رهبری کورش دولت هخامنشی را بنیادگذاری کردند. این دولت با غلبه بر عراق، آسیای صغیر و مصر توانست دولتی مقتدر و ثروتمند را در مناطق مذکور تأسیس کند. داریوش هخامنشی نیز پس از کورش یکی از مقتدرترین شاهان هخامنشی است. پایتخت این دولت تخت جمشید بوده است.

دولت مزبور با حمله اسکندر مقدونی از بین رفت.

۸- یونانیها (۳۳۱ ق.م) اسکندر کبیر پس از به قدرت رسیدن در یونان، به جنگ با ایرانیها شتافت و نخست آسیای صغیر را اشغال کرد و سپس در سال ۳۳۱ ق.م موفق شد و سرتاسر عراق را تحت سیطره خود در آورد. پس از مرگ اسکندر «سلوکی» به حکمرانی عراق رسید و دولت سلوکیان را در عراق ایجاد کرد که تا سال ۲۴۷ ق.م دوام یافت.

۹- پارتیان (۲۴۷ ق.م) اینان یکی از اقوام آریایی ساکن در خراسان کنونی بودند که بتدریج متصرفات خود را توسعه دادند و عاقبت سلوکیان را از ایران و عراق راندند و خود جایگزین آنان شدند و شهر تیسفون را پایتخت خویش قرار دادند. پارتیان ۴۷۳ سال حکومت راندند و عاقبت «آردوان» آخرین پادشاه آنان در سال ۲۶۶ م. توسط سلسله ساسانیان از میان رفت.

۱۰- ساسانیان (۲۲۶ م) این امپراتوری چهار قرن عراق را در تصرف خود داشت و پایتخت آن شهر تیسفون بود، تا این که عاقبت در سال ۱۶ هجری ارتش اسلام لشکریان ایرانی را شکست داد و دین مبین اسلام وارد عراق و ایران گردید. در دوره حکمرانی ساسانیان، عراق پیشرفتهای فراوانی در زمینه های کشاورزی و شهرسازی کرد که بسیاری از آثار آن تا صدها سال بعد باقی بود.

دوره اسلامی

ارتش اسلام در سال ۱۴ یا ۱۵ ه. به فرماندهی سعد بن ابی وقاص به عراق حمله کرد و عاقبت طی چند سال جنگ، در سال ۱۶ هجری، ارتش ساسانی را شکست داد و عراق را به تصرف درآورد. از

ص: ۸۵

این تاریخ، عراق جزئی از متصرفات اسلامی گردید که خلیفه از مدینه بر آن حکم می راند. امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام برای نخستین بار در سال ۳۶ ه. شهر نوین کوفه را پایتخت خود قرار داد و از آنجا بر سرتاسر جهان اسلام حکم می راند.

امویان (۴۱ ه. ۱۳۲ ه.)

پس از شهادت امیرمؤمنان علیه السلام در سال ۴۰ ه. ق و انتقال خلافت به امویان، عراق که مرکز آن دمشق بود، بخشی از امپراتوری امویان گردید و سیطره آنان بر عراق تا سال ۱۳۲ ه. ادامه یافت.

عباسیان (۱۳۲ ۶۵۶ ه.)

پس از سقوط امویان، ابوالعباس سفاح نخستین خلیفه عباسی در سال ۱۳۲ ه. ق. در شهر هاشمیه (نزدیک کوفه) اعلان خلافت عباسی نمود ۳۷. خلیفه عباسی، ۵۲۴ سال از عراق بر جهان اسلام حکومت راندند، و سرانجام آخرین خلیفه عباسی، مستعصم بالله در سال ۶۵۶ ه. ق. هلاکوخان مغول شکست خورد و از بین رفت.

ایلخانیان (۶۵۶ ۷۳۸ ه.)

پس از مرگ هلاکوخان، عراق از سوی جانشینان او که «ایلخانیان» نامیده می شدند، به مدت ۸۰ سال اداره شد. برخی از ایلخانان مسلمان بودند و عاقبت، سلسله آنان توسط شیخ حسن جلائری منقرض گردید.

جلائریان (۷۳۸ ۸۱۳ ه.) این خاندان مدت ۷۵ سال بر عراق حکومت راندند.

آق قویونلو و قراقویونلو (۸۱۳ ۹۱۴ ه.)

این دو ایل ترک تبار، مدت یک قرن در عراق حکومت کردند.

صفویان (۹۱۴ ۹۴۱ ه.)

شاه اسماعیل صفوی در سال ۹۱۴ ه. ق. بغداد را فتح کرد. و پس از او فرزندش شاه تهماسب تا سال ۹۴۱ ه. ق. عراق را جزو متصرفات

ص: ۸۶

خود داشت. در این سال عراق از سوی سلطان سلیمان قانونی، پادشاه عثمانی، مسخر گردید. البته در دوران سلطنت شاه عباس صفوی (در سال ۱۰۳۳) عراق بار دیگر به تصرف صفویان درآمد و تا سال ۱۰۴۹ ادامه یافت. در این سال سلطان مراد چهارم، خلیفه عثمانی، بغداد را فتح کرد و عراق را به تصرف خود درآورد.

عثمانیان (۱۰۴۹ ۱۳۳۵ ه. ق.)

عراق عملاً از سال ۹۴۱ ه. بجز در سالهای ۱۰۳۲ تا ۱۰۴۹ ه. ق. و در دوره سلطنت نادرشاه افشار در سال ۱۱۴۶ ه. ق. که مدت کوتاهی عراق را تسخیر نمود، همواره جزئی از ولایات حکومت عثمانی بود و توسط والیان منصوب از سوی دربار عثمانی اداره می شد. سیطره آنان بر عراق تا جنگ جهانی اول ادامه یافت.

انگلیسیها (۱۹۱۷ م ۱۹۲۴ م)

ارتش عثمانی پس از شکست سخت خود از ارتش انگلستان، به سوی ترکیه عقب نشینی کرد و در روز ۱۱ آوریل ۱۹۱۷ میلادی لشکریان فاتح به سرکردگی «ژنرال مود» وارد بغداد شدند و بدینگونه عراق جزو متصرفات بریتانیا قرار گرفت.

دولت ملی عراق

در سال ۱۹۲۰ میلادی ملت عراق به رهبری عالمان و مراجع دینی در عتبات، قیام و انقلاب گسترده ای را بر علیه ارتش اشغالگر انگلستان آغاز کرد که ۶ ماه ادامه داشت و به تضعیف نفوذ انگلیسی ها در عراق انجامید و آنان را وادار به قبول خواست مردم در تشکیل دولت ملی عراق کرد. این جنبش در تاریخ عراق به نام «ثوره العشرین» شهرت دارد.

در پی این قیام، دولت انگلستان فیصل سومین فرزند شریف حسین امیر مکه را به عنوان پادشاه عراق

ص: ۸۷

برگزید و مراسم تاجگذاری او در روز عید غدیر سال ۱۹۲۱م. در بغداد انجام پذیرفت. رژیم سلطنتی عراق تا سال ۱۹۵۸م. بر عراق حکومت راند.

دولت جمهوری عراق

در سال ۱۹۵۸م. سرهنگ عبدالکریم قاسم اقدام به کودتای نظامی کرد و رژیم سلطنتی را سرنگون نمود و آنگاه رژیم جمهوری را در عراق برقرار ساخت که تا به امروز ادامه دارد (اطلاعات تاریخی این بخش برگرفته از کتاب: «العراق قدیماً و حدیثاً، عبدالرزاق الحسینی، چاپ ششم، بغداد، مطبعه المثنی» می باشد.

بغداد

پیشینه بغداد

شهر بغداد مشهورترین شهر جهان اسلام و پایتخت خلافت عباسیان بوده که پنج قرن بر بخش عظیمی از جهان اسلام حکمرانی نموده است. این شهر حوادث مهمی را به خود دیده و امروزه از میان ساختمانها و مساجد و مدارس و مقابر، تنها بخش اندکی از آن عظمت کهن را می توان دید که از سیلابها و آتش سوزیها و جنگ و غارتها جان سالم به در برده است.

مراکز زیارتی و دیدنی بغداد:

۱- آرامگاه شیخ کلینی؛ وی بزرگترین محدث و روایت نگار شیعی بشمار می رود و کتاب «الکافی» او یکی از چهار کتب روایی شیعه می باشد. وی در سال ۳۲۹ ه. در بغداد درگذشت، امروزه مشهور میان مردم آن است که قبر وی در مسجد صفوی مشهور به تکیه مولوی خانه، در شرق بغداد (رصافه) و در نزدیکی پل شهدا می باشد.

۲- سلمان پاک (مدائن) شهری است در چهل کیلومتری جنوب بغداد که نام آن برگرفته از نام جناب سلمان فارسی است که در سال ۳۶ یا ۳۷ ه. و هنگامی که امیر مدائن بود، در آنجا درگذشت و هم اکنون دارای آرامگاه باشکوهی است. در کنار

وی، حُذیفه بن الیمان، (یکی از اصحاب پیامبر (صلی الله علیه وآله نیز مدفون است. گفتنی است در فاصله کوتاهی از این بقعه، ایوان کسری قرار دارد.

۳- آرامگاه ادریس الحسنی، وی نواده حسن مثنی فرزند امام حسن مجتبی (علیه السلام) است و امام زاده جلیل القدری است. قبر او در محله کراده واقع شده و دارای بقعه و بارگاه است و مردم بدو اعتقاد فراوانی دارند.

۴- قبر بشر حافی، وی از اعیان متصوفه است و بنا به نقل مورخان، مردی فاسق بود که لحظاتی چند شرف حضور امام کاظم علیه السلام را درک نمود و هدایت گردید. آرامگاهش در محله اعظمیه بغداد است.

۵- قبر بهلول؛ او پسر عموی هارون الرشید و از شیعیان پاک و وفادار بود و داستانهای او با منحرفین مشهور است. آرامگاهش در محله کرخ در نزدیکی قبر مشهور به «ست زبیده» می باشد.

۶- قبر سید سلطان علی؛ او علی بن اسماعیل فرزند امام صادق علیه السلام است و به گفته روایات، کسی است که سعایت عمویش حضرت موسی بن جعفر علیه السلام را نزد هارون کرد لیکن بزودی به نفرین حضرت گرفتار آمد و به هلاکت رسید، گور او در «محله الفضل» در شارع الرشید بغداد است و سنیان برای او و برادرش محمد، مزاری ساخته اند.

۷- قبر قنبر علی، گفته می شود او خادم امام دهم علیه السلام بود. امروزه آرامگاهش در شرق بغداد در محله «قنبر علی» است.

همان گونه که پیشتر گذشت بغداد علاوه بر زیارتگاه هایی که از آنها نام بردیم، دارای مراکز دیدنی و تاریخی دیگری است که برخی از آنها عبارتند از:

* مدرسه مستنصریه، دانشگاهی

است جهت تدریس علوم دینی مذاهب چهارگانه اهل سنت که به دستور مستنصر بالله عباسی در سال ۶۳۱ هـ. ساخته شد و ساختمان آن تاکنون باقی است. این مدرسه نمایانگر نمونه مدارس آن دوره است و از ساختمان عظیم و بزرگ و شبستانها و اتاقهای تدریس فراوان برخوردار است. امروزه این مدرسه در سمت شرق بغداد (رصافه) و در بازار خفافین، در نزدیکی پل الشهداء قرار دارد.

* جامع الصفویه، که امروزه به نام الأصفیة شهرت دارد و پیشتر به نام «دارالقرآن المستنصریه» مشهور بوده و همزمان با مدرسه المستنصریه ساخته شده است. این بنا در فاصله کوتاهی از مدرسه مستنصریه قرار دارد. در یکی از اتاقهای این مسجد که پنجره آن به بازار باز می شود، آرامگاه مرحوم شیخ کلینی و قاضی ابوالفتح کراچکی از بزرگان امامیه و متوفای سال ۴۴۹ هـ. قرار دارد.

* قصر عباسی، و آن یکی از کاخهای دوره اخیر عباسیان در بغداد است که در سمت شرق بغداد و در نزدیکی رودخانه دجله قرار دارد. این کاخ دارای تالارها و ایوانهایی است با گچ بریهای زیبا و دیدنی.

* جامع الخفافین، مسجدی است باقیمانده از دوره عباسیان که در سال ۵۹۹ هـ. به دستور زمرد خاتون ساخته شد. این مسجد در مجاورت مدرسه مشهور نظامیه است که توسط نظام الملک طوسی ساخته شده و هم اکنون اثری از آن باقی نمانده است.

در شمال بغداد و در میانه بزرگراه بغداد سامرا دو زیارتگاه وجود دارد که عبارتند از:

* حرم حضرت سید محمد، که در شهر بلد در ۸۰

کیلومتری شمال بغداد واقع است. و آن امام زاده عظیم

الشأن فرزند امام دهم حضرت علی الهادی علیه السلام است. مرتبه و مقام وی بگونه ای بود که تمامی شیعیان او را جانشین پدر بزرگوارش در امامت می دانستند، لیکن وی در سال ۲۵۲ ه. وفات یافت و در این بقعه مدفون گردید. امروزه صحن و سرای وسیع و گنبد و گلدسته و حجره هایی، بقعه او را تشکیل می دهد. وی از احترام ویژه ای نزد مردم عراق برخوردار است، به گونه ای که کسی جرأت سوگند دروغ خوردن به نام او ندارد.

* آرامگاه ابراهیم اشتر، وی فرزند مالک اشتر سردار رشید اسلام است. خود ابراهیم نیز از سرداران شجاع امیرالمؤمنین و امام حسن (علیهما السلام) بود و در تمامی جنگها و پیکارها شرکت داشت و در جریان قیام مختار جنگ سختی با شامیان داشت و ابن زیاد را به هلاکت رساند. آرامگاه وی در سمت چپ بزرگراه بغداد سامرا، پیش از شهر بلد قرار دارد و گنبد آبی برافراشته کاشی کاری او از دور قابل رؤیت است.

مسجد برائا

مسجد برائا از مساجد کهن و مبارک شیعه است که در میانه راه کاظمین بغداد در محله ای به همین نام واقع است. بنابر روایات تاریخی، امیرالمؤمنین علیه السلام هنگام بازگشت از جنگ با خوارج در نهروان، در این مکان نماز خوانده است. شیعیان از دیرباز در این مسجد تجمع نموده و به عبادت می پرداخته اند.

فضائل مسجد برائا

۱. انبیاء در این مکان نماز خوانده اند.
۲. حضرت ابراهیم علیه السلام نماز در آن خوانده است.
۳. قبر یکی از انبیاء در این مکان مقدس است.
۴. خانه حضرت مریم بوده و در ایام کودکی حضرت

عیسی علیه السلام مدّتی به همراه او در اینجا زندگی کرده است.

۵. زمین حضرت عیسی علیه السلام بوده است. لازم به ذکر است گر چه حضرت عیسی علیه السلام مبعوث به رسالت در میان قوم بنی اسرائیل بوده و در منطقه بیت المقدّس و شهر ناصره به ارشاد و تبلیغ مشغول بوده اما قبل از آن در مناطق دیگری نیز حضور داشته است؛ مانند شهر کوفه، سرزمین برائا، بیت المقدس

۶. حضرت مریم علیها السّلام عیسی علیه السلام را در حالی که کودکی بیش نبوده بر روی سنگ سفیدی گذاشته و خود به نماز ایستاده است.

۷. چشمه آبی در این مکان بوده که حضرت مریم از آن استفاده می کرده است.

۸. امیرالمومنین علی علیه السلام به همراه سپاه خود در بازگشت از جنگ نهروان به سرزمین برائا رسیدند راهبی مسیحی در عبادتگاه خود در منطقه برائا زندگی می کرد با دیدن سپاه حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام به استقبال آنها آمد و گفت: من در کتابها یافته ام در این سرزمین فقط پیغمبر یا وصی پیغمبر به همراه سپاهش وارد می شود. امیرالمومنین علی علیه السلام فرمودند: آن وصی من هستم. راهب مسیحی با دیدن حضرت، مسلمان شد و به ولایت امیرالمومنین علی علیه السلام اقرار کرد. حضرتش به همراه سپاه خود چهار روز در برائا اقامت کردند.

۹. حضرت امیرالمومنین و امام حسن و امام حسین علیهم السّلام در این مکان نماز خوانده اند.

۱۰. حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام به راهب مسیحی دستور داد تا در آنجا مسجدی بنا کند. مسجد ساخته شد و مسجد برائا نام گرفت.

۱۱. حضرت

ص: ۹۲

امیرالمومنین علی علیه السلام به راهب مسیحی فرمودند: به زودی در کنار این مسجد شهری ساخته می شود. حکام باطل بر آن حکومت می کنند و شاهد حوادث و بلاها و گناهان زیادی خواهد بود. (حضرتش از پیدایش بغداد و حوادث آن خبر دادند)

۱۲. اصحاب امیرالمومنین علیه السلام به فرمان حضرت قسمتی از زمین را حفر کردند، چشمه ای که حضرت مریم از آن استفاده می کرد ظاهر شد، سپس به دستور حضرت محل دیگری را حفر کردند و سنگ سفیدی را خارج کردند امیرالمومنین علی علیه السلام فرمودند: مریم عیسی را بر این سنگ قرار داد و نماز خواند حضرت این سنگ را در جهت قبله نصب کرد و به سمت آن نماز خواند.

۱۳. در سرزمین براتنا به فرمان امیرالمومنین علیه السلام معجزه ردّ الشمس واقع شده است.

۱۴. امیرالمومنین علیه السلام می فرماید: یکی از حوادث دوران قبل از ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ویرانی مسجد براتنا است. این مکان مقدّس در آینده تلخی روزگار را انتظار می کشد به امید روزی که با سپری شدن حوادث ناگوار، جهان شاهد حکومت صالحان باشد.

نواب اربعه

آرامگاه نواب اربعه؛ اینان چهار تن از بزرگان و معتمدان شیعه در بغداد اند که طی هفتاد سال دوران غیبت صغری، عهده دار ارتباط میان امام زمان علیه السلام و شیعیان بوده اند و اموال و نامه های شیعیان را به امام و پاسخ آن حضرت را به آنها منتقل می نمودند. این چهار تن عبارتند از:

عُثمان بن سعید عَمْرِي. (اواخر قرن سوم)

-محمد بن عثمان بن سعید عَمْرِي، (در سال ۳۰۵ ه. در گذشت).

آرامگاه

ص: ۹۳

این پدر و پسر در یکی از میادین مهم و مرکزی شهر بغداد به نام «ساحه الخَلَانِي»، درون مسجدی به نام «جامع الخَلَانِي» قرار دارد. بر روی قبر آن دو، ضریحی نقره ای و گنبدی بلند با کاشیهای سبز برقرار است.

—حسین بن روح (متوفای سال ۳۲۶ هـ).

آرامگاه او در میان بازار کهن و قدیمی بغداد، معروف به «سوق العطارین» قرار دارد و دارای صحن و سرا و گنبد و ضریح است و زیارتگاه شیعیان می باشد.

* علی بن محمد سیمری (در سال ۳۲۹ هـ. در گذشت).

آرامگاه او درون بازار مشهور به «سوق الخفافین» کمی پایین تر از مدرسه المستنصریه قرار دارد.

زیارت نواب اربعه

زیارت ایشان پس به نحوی است که شیخ طوسی (ره) در تهذیب و سید بن طاوس (ره) در مصباح الزائر ذکر کرده اند و نسبت داده اند آن را به جناب ابوالقاسم حسین بن روح رحمه الله که فرموده در باب زیارت ایشان که سلام می کنی بر رسول خدا و بعد از او به امیر المؤمنین و بر خدیجه کبری و بر حضرت فاطمه زهراء و بر امام حسن و امام حسین و بر هر یک از ائمه علیهم السلام تا صاحب الزمان صلوات الله علیه پس می گویی: **الْسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا فُلَانُ بِنَ فُلَانٍ (و بجای فلان ابن فلان اسم صاحب قبر و پدرش را می بری) اَشْهَدُ اَنَّكَ بَابُ الْمَوْلَى اَدَّيْتِ عَنْهُ وَ اَدَّيْتِ اِلَيْهِ، مَا خَالَفْتُهُ وَ لَا خَالَفْتِ عَلَيْهِ، قُمْتَ خَاصًّا، وَ اِنْصَيْرْتِ سَابِقًا، جِئْتِكَ عَارِفًا بِالْحَقِّ الَّذِي اَنْتَ عَلَيْهِ، وَ اَنَّكَ مَا خُنْتَ فِي التَّادِيَةِ وَ السَّفَارَةِ، اَلْسَّلَامُ عَلَیْكَ مِنْ بَابٍ مَا اَوْسَيْعَهُ وَ مِنْ سَفِيرٍ مَا اَمْنَكَ، وَ مِنْ ثِقَةٍ مَا**

أَمْكَنَكَ، أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ اخْتَصَّكَ بِنُورِهِ، حَتَّى عَايَنْتَ الشَّخْصَ، فَادَّيْتِ عَنْهُ وَادَّيْتِ إِلَيْهِ. پس برمی گردی و باز سلام می کنی بر رسول خدا تا صاحب الزمان علیهم السلام پس از آن می گوئی: جِئْتُكَ مُخْلِصًا بِتَوْحِيدِ اللَّهِ وَ مُوَالَاهِ أَوْلِيَآئِهِ، وَ الْبِرِّ آتِهِ مِنْ أَعْدَائِهِمْ [أَعْدَائِهِ وَ مِنَ الَّذِينَ خَالَفُوكَ، يَا حُجَّةَ الْمَوْلَى وَ بِكَ إِلَيْهِمْ تَوَجَّهِي وَ بِهِمْ إِلَى اللَّهِ تَوَسَّلِي

زیارت حضرت سلمان علیه السلام

بدانکه از تکالیف زوَّار در کاظمین رفتن به مدائن است به جهت زیارت عبد صالح الهی جناب سلمان محمّدی رضوان الله علیه که اوّل ارکان اربعه و مخصوص به شرافت «سَلْمَانُ مِّنْ أَهْلِ الْبَيْتِ» و مُنْخَرِطٌ در سلک اهل بیت نبوت و عصمت است و در فضیلت او جناب رسول خداصلی الله علیه و آله فرموده: سَلْمَانٌ بَحْرٌ لَا يَنْزِفُ وَ كَنْزٌ لَا يَنْفَدُ سَلْمَانٌ مِّنْ أَهْلِ الْبَيْتِ يُمْنَحُ الْحِكْمَةَ وَ يُؤْتَى الْبُرْهَانَ وَ حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام او را مثل لقمان حکیم بلکه حضرت صادق علیه السلام او را بهتر از لقمان فرموده و حضرت باقر علیه السلام او را از متوسمین شمرده و از روایات مستفاد شده که آن جناب اسم اعظم می دانست و از محدّثین (به فتح) بوده و از برای ایمان ده درجه است و او در درجه دهم بوده و عالم به غیب و منایا بوده و از تحف بهشت در دنیا میل فرموده و بهشت مشتاق و عاشق او بوده و خدا و رسول صلی الله علیه و آله او را دوست می داشتند و حقّ تعالی پیغمبرصلی الله علیه و آله را امر فرموده به محبّت چهار نفر که سلمان یکی از ایشان است و آیاتی در مدح او و اقران او نازل شده و جبرئیل هر وقت

بر حضرت رسول صلی الله علیه و آله نازل می شده امر می کرده از جانب پروردگار که سلمان را سلام برساند و مطلع گرداند او را به علم منایا و بلایا و انساب و شبها برای او در خدمت پیغمبر صلی الله علیه و آله مجلس خلوتی بوده و حضرت رسول و امیرالمؤمنین صلوات الله علیهما و آلهما چیزهایی تعلیم او فرمودند از مخزون و مکنون علم الله که احدی غیر او قابل و قوه تحمل آن را نداشته و رسید به مرتبه ای که حضرت صادق علیه السلام فرمود «أَدْرَكَ سَلْمَانَ الْعِلْمَ الْأَوَّلَ وَالْعِلْمَ الْآخِرَ وَهُوَ بَحْرٌ لَا يُنْزَحُ وَهُوَ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ» سلمان درک کرد علم اول و آخر را و او دریایی است که هرچه از او برداشته شود تمام نشود و او از ما اهل بیت است و برای شوق زائرین و رغبتشان به زیارت آن جناب کافی است تاامل در اختصاص و امتیازش در میان تمام صحابه و جمیع امت به اینکه حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام در یک شب از مدینه به مدائن رفت و بدست مبارک او را غسل داد و کفن نمود و نماز کرد بر او با صفوفی بسیار از ملائکه و همان شب به مدینه مراجعت فرمود زهی شرافت مودت و محبت به خانواده رسالت که انسان را به این مرتبه از جلال و عظمت رساند و اما کیفیت زیارت آن جناب پس بدانکه سید بن طاوس در مصباح الزائر چهار زیارت برای آن بزرگوار نقل کرده و ما در اینجا اکتفا می کنیم به همان زیارت اول آن و در هدیه نقل کردیم زیارت چهارم آنرا که شیخ در تهذیب ذکر فرموده

پس چون خواستی زیارت کنی آن جناب را می ایستی نزد قبر او رو به قبله و می گویی

السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ الْمَعْصُومِينَ
الرَّاشِدِينَ، السَّلَامُ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ الْأَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا مُودِعَ أَسْرَارِ السَّادَةِ الْمَيَامِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَقِيَّةَ اللَّهِ مِنَ الْبَرَرَةِ الْمَاضِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَ
بَرَكَاتِهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ أَطَعْتَ اللَّهَ كَمَا أَمَرَكَ، وَاتَّبَعْتَ الرَّسُولَ كَمَا نَدَبَكَ، وَتَوَلَّيْتَ خَلِيفَتَهُ كَمَا الزَّمَيْكَ وَدَعَوْتَ إِلَى الْأَهْتِمَامِ
بِذُرِّيَّتِهِ كَمَا وَقَفَكَ، وَعَلِمْتَ الْحَقَّ يَقِينًا وَاعْتَمَدْتَهُ كَمَا أَمَرَكَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ بَابُ وَصِيِّ الْمُصْطَفَى وَطَرِيقُ حُجَّةِ اللَّهِ الْمُرْتَضَى وَ
أَمِينُ اللَّهِ فِيمَا اسْتُودِعْتَ مِنْ عُلُومِ الْأَصْفِيَاءِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ، النَّجَبَاءِ الْمُخْتَارِينَ لِنُصْرِهِ الْوَصِيِّ أَشْهَدُ أَنَّكَ صَاحِبُ
الْعَاشِرَةِ، وَالتُّبْرَاهِينِ وَالدَّلَائِلِ الْقَاهِرَةِ، وَاقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَآمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَآدَيْتَ الْأَمَانَةَ،
وَ نَصَيْتَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ، وَ صَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ، حَتَّى آتَيْكَ الْيَقِينَ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ جَحَدَكَ حَقَّكَ، وَ حَطَّ مِنْ قَدْرِكَ، لَعَنَ
اللَّهُ مَنْ آذَاكَ فِي مَوَالِيكَ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَعْتَيْكَ فِي أَهْلِ بَيْتِكَ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَامَيْكَ فِي سَادَاتِكَ لَعَنَ اللَّهُ عِيدُ آلِ مُحَمَّدٍ مِنَ
الْجِنِّ وَ الْأَنْسِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ، وَ ضَاعَفَ عَلَيْهِمُ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ عَلَيْكَ يَا مَوْلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى

رُوحِكَ الطَّيِّبِ، وَجَسَدِكَ الطَّاهِرِ، وَالْحَقْنَا بِمَنِّهِ وَرَافَتِهِ إِذَا تَوَفَّا نَابِعَكَ، وَبِمَحَلِّ السَّادَةِ الْمِيَامِينَ، وَجَمَعْنَا مَعَهُمْ بِجَوَارِهِمْ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى إِخْوَانِكَ الشَّيْعَةِ الْبَرِّزَةِ مِنَ السَّلَفِ الْمِيَامِينَ، وَأَدْخَلَ الرُّوحَ وَ الرُّضْوَانَ عَلَى الْخَلْفِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْحَقْنَا وَإِيَاهُمْ بِمَنْ تَوَلَّاهُ مِنَ الْعِتْرَةِ الطَّاهِرِينَ، وَعَلَيْكَ وَالْعَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

پس بخوان اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ هفت مرتبه پس بجا بیاور نماز مندوب آنچه خواهی. چون خواستی برگردی از زیارت سلمان پس بایست نزد قبر برای وداع و بگو این وداع را که سید در آخر زیارت چهارم ذکر فرموده: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، أَنْتَ بَابُ اللَّهِ الْمَوْتَى مِنْهُ وَالْمَأْخُوذُ عَنْهُ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قُلْتِ حَقًّا وَنَطَقْتَ صِدْقًا، وَدَعَوْتَ إِلَى مَوْلَايَ وَ مَوْلَاكَ عَلَانِيَةً وَسِرًّا، أَتَيْتِكَ زَائِرًا وَ حَاجَاتِي لَكَ مُسْتَوْدِعًا وَ هَا أَنَا مُودِعُكَ، أَسْتَوْدِعُكَ دِينِي وَ أَمَانَتِي وَ خَوَاتِيمَ عَمَلِي وَ جَوَامِعَ أَمَلِي إِلَى مُنْتَهَى أَجَلِي وَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الْأَخْيَارِ.

حذیفه بن یمان

دویم زیارت کردن جناب حذیفه بن الیمان که از بزرگان اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله و خاصان امیرالمؤمنین علیه السلام است و در میان صحابه مخصوص بود به شناختن منافقین و دانستن نامهای ایشان و اگر در نماز جنازه کسی حاضر نمی شد خلیفه ثانی بر او نماز نمی کرد و از جانب او سالها در مداین والی بود پس او را عزل کرد و جناب سلمان والی آنجا شد چون وفات کرد دوباره حذیفه

والی آنجا شد و مستقر بود تا نوبت خلافت به شاه ولایت حضرت علی علیه السلام رسید پس از مدینه رقمی مبارک به او و فرمان همایونی به اهل مداین صادر شد و از خلافت خود و استقرار حدیفه در آنجا به نحوی که بود اطلاع دادند و لکن حدیفه بعد از حرکت آن حضرت از مدینه به جانب بصره بجهت دفع شرّ اصحاب جمل و قبل از نزول موبک همایون به کوفه وفات کرد و در همان مداین مدفون شد از ابو حمزه ثمالی روایت است که چون حدیفه خواست وفات کند فرزند خود را طلبید و وصیت کرد او را به عمل کردن به این نصیحت های نافعه فرمود ای پسر جان من ظاهر کن مایوسی از آنچه که در دست مردم است که در این یأس غنی و توانگری است و طلب مکن از مردم حاجات خود را که آن فقر حاضر است و همیشه چنان باش که روزی که در آن هستی بهتر باشی از روز گذشته ات و هر وقت نماز می کنی چنان نماز کن که گویا نماز وداع و نماز آخر تو است و مکن کاری را که از آن عذر بخواهی و بدان که در جنب حرم سلمان مسجد جامع مداین است که منسوب است به حضرت امام حسن عسکری علیه السلام که آن را ساخته یا در آنجا نماز خوانده معلوم نیست از فیض دو رکعت نماز تحیت در آن محلّ شریف خود را محروم نکند.

ابراهیم بن مالک اشتر

آرامگاه ابراهیم اشتر، وی فرزند مالک اشتر سردار رشید اسلام است. خود ابراهیم نیز از سرداران شجاع امیرالمؤمنین و امام حسن (علیهما السلام) بود و در

تمامی جنگها و پیکارها شرکت داشت و در جریان قیام مختار جنگ سختی با شامیان داشت و ابن زیاد را به هلاکت رساند. آرامگاه وی در سمت چپ بزرگراه بغداد سامرا، پیش از شهر بلد قرار دارد و گنبد آبی برافراشته کاشی کاری او از دور قابل رؤیت است.

امامزاده سید محمد

حرم حضرت سید محمد، که در شهر بلد در ۸۰ کیلومتری شمال بغداد واقع است. و آن امام زاده عظیم الشان فرزند امام دهم حضرت علی الهادی علیه السلام است. مرتبه و مقام وی به گونه ای بود که تمامی شیعیان او را جانشین پدر بزرگوارش در امامت می دانستند، لیکن وی در سال ۲۵۲ ه. وفات یافت و در این بقعه مدفون گردید. امروزه صحن و سرای وسیع و گنبد و گلدسته و حجره هایی، بقعه او را تشکیل می دهد. وی از احترام ویژه ای نزد مردم عراق برخوردار است، به گونه ای که کسی جرأت سوگند دروغ خوردن به نام او ندارد.

بدانکه امامزاده سید محمد فرزند حضرت امام علی نقی علیه السلام را در نزدیکی بلد یک منزلی سامره مزاری است مشهور و به جلالت شأن و بروز کرامات معروف عامه مردم به زیارتش مشرف می شوند و نذرها و هدایای بسیار به آنجا می برند و حاجات می طلبند و اعراب آن حدود تمامی از او خوف دارند و حساب می برند کرامات بسیار از آن بزرگوار نقل شده که مقام ذکرش نیست و بس است در جلالت آن جناب که قابلیت و صلاحیت امامت را داشت و فرزند بزرگ هادی علیه السلام بود و در فوت او حضرت امام حسن عسکری علیه السلام گریان

خود را چاک فرمود و شیخ ما ثقه الاسلام نوری نورالله مرقدہ اعتقاد عظیمی به زیارت آن بزرگوار داشته و در تعمیر بقعه و ضریح مبارکش سعی فرموده و صورت کتیبه که بر ضریح شریفش نوشته است این است: هذا مرقد السيد الجليل، ابي جعفر محمد بن الإمام ابي الحسن علي الهادي عليه السلام، عظيم الشأن جليل القدر، كانت الشيعة تزعم انه الإمام بعد أبيه عليه السلام، فلما توفي نص أبوه علي أخيه أبي محمد الزكي عليه السلام، وقال له احدث لله شكراً، فقد أخذت فيك أمراً خلفه أبوه في المدينة طفلاً، وقدم عليه في سامراء مشتداً، ونهض الى الرجوع الى الحجاز، ولما بلغ بلمد على تسبحة فراسخ مرض وتوفي، ومشهده هناك، ولما توفي شق ابو محمد عليه السلام عليه ثوبه، وقال في جواب من عابه عليه، قد شق موسى على أخيه هرون، وكانت وفاته في حدود اثنتين وخمسين بعد المائتين.

زیارت سید محمد

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا السَّيِّدُ الزَّكِيُّ، الطَّاهِرُ الْوَلِيُّ، وَالدَّاعِي الْحَفِيُّ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قُلْتَ حَقًّا، وَنَطَقْتَ حَقًّا وَصِدَقًا، وَدَعَوْتَ إِلَى مَوْلَايَ وَ مَوْلَاكَ عِلَانِيَةً وَسِرًّا، فَارْتَبِعْكَ، وَنَجِي مَصِيدُكَ، وَخَابَ وَخَسِرَ مَكْدُبُكَ، وَالْمُتَخَلِّفُ عَنْكَ إِشْهَدُ لِي بِهَذِهِ الشَّهَادَةِ لِأَكُونَ مِنَ الْفَائِزِينَ بِمَعْرِفَتِكَ وَطَاعَتِكَ، وَتَصِيْدِيكَ وَاتِّبَاعِكَ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدِي وَابْنَ سَيِّدِي أَنْتَ بَابُ اللَّهِ الْمُؤْتَى مِنْهُ، وَالْمَأْخُوذُ عَنْهُ، آتَيْتُكَ زَائِرًا، وَحَاجَاتِي لِمَكَ مُسْتَوْدِعًا، وَهَذَا أَنَا ذَا اسْتَوْدِعَكَ دِينِي وَآمَانَتِي وَخَوَاتِيمَ عَمَلِي وَجَوَامِعَ أَمَلِي إِلَى مُتْتَهَى أَجَلِي وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.

کاظمین

پیشینه کاظمین

این شهر سومین شهر

ص: ۱۰۱

مقدّس عراق پس از نجف و کربلا- است و در شمال غربی بغداد و در سمت غرب رودخانه دجله قرار گرفته که تنها عرض رودخانه دجله آن را از بغداد جدا می کند. نام این شهر برگرفته از نام مبارک حضرت کاظم علیه السلام است و از آنجایی که در این حرم حضرت موسی بن جعفر علیه السلام (=کاظم) و نواده او حضرت محمد بن علی علیه السلام (جواد) مدفون می باشند شهر به نام این دو تن با غلبه دادن نام اشهر که کاظم است، «کاظمین» نامیده شده است. حرم مطهر، مرکز این شهر را تشکیل می دهد و دروازه های مجموعه وسیع حرم به خیابانها و محله های اصل شهر گشوده می شود. حرم کاظمین از ویژگیهایی برخوردار است که در کمتر حرمی می توان دید؛ نخست آنکه دو تن از امامان معصوم درون یک ضریح مدفونند، از این رو ضریح نقره ای آنان بزرگ و بخش مهمی از فضای زیر گنبد را در بر گرفته است و دیگر آنکه حرم مطهر دارای دو گنبد طلائی یکسان و چهار گلدسته می باشد. همچنین حرم مطهر دارای سه ایوان زیبا و بزرگ با سقفهای بلند است که ستونهایی تنومند آن را در بر گرفته و با کاشی و آینه تزیین شده است.

پیشینه شهر کاظمین به سال ۱۴۵ هـ. باز می گردد. در این سال جعفر فرزند منصور عباسی در گذشت و در گورستان این منطقه مدفون گردید و پس از او جمعی از قریشیان از آن جمله دو امام معصوم (علیهما السلام) در این گورستان به خاک سپرده شدند و همواره به نام «مقابر

قریش» مشهور بوده است. لیکن بعدها به تدریج نام این بقعه به نام امروزی آن شهرت یافت.

زندگینامه امام موسی بن جعفر

ولادت

نام امام هفتم ما، موسی و لقب آن حضرت کاظم علیه السلام کنیه آن امام «ابوالحسن» و «ابو ابراهیم» است. شیعیان و دوستداران لقب «باب الحوائج» به آن حضرت داده اند. تولد امام موسی کاظم علیه السلام روز یکشنبه هفتم ماه صفر سال ۱۲۸ هجری در «ابواء» اتفاق افتاد. دوران امامت امام هفتم حضرت موسی بن جعفر علیه السلام مقارن بود با سالهای آخر خلافت منصور عباسی و در دوره خلافت هادی و سیزده سال از دوران خلافت هارون که سخت ترین دوران عمر آن حضرت به شمار است. امام موسی کاظم علیه السلام از حدود ۲۱ سالگی بر اثر وصیت پدر بزرگوار و امر خداوند متعال به مقام بلند امامت رسید، و زمان امامت آن حضرت سی و پنج سال و اندکی بود و مدت امامت آن حضرت از همه ائمه بیشتر بوده است، البته غیر از حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف.

صفات ظاهری و باطنی و اخلاق آن حضرت

حضرت کاظم علیه السلام دارای قامتی معتدل بود. صورتش نورانی و گندمگون و رنگ مویش سیاه و انبوه بود. بدن شریفش از زیادی عبادت ضعیف شد، ولی همچنان روحی قوی و قلبی تابناک داشت. امام کاظم علیه السلام به تصدیق همه مورخان، به زهد و عبادت بسیار معروف بوده است. موسی بن جعفر از عبادت و سخت کوشی به «عبد صالح» معروف و در سخاوت و بخشندگی مانند نیاکان بزرگوار خود بود. بدره های (کیسه های) سیصد دیناری و چهارصد دیناری و دو هزار دیناری می آورد و بر ناتوانان و نیازمندان تقسیم می کرد.

ص: ۱۰۳

از حضرت موسی کاظم روایت شده است که فرمود: «پدرم (امام صادق علیه السلام) پیوسته مرا به سخاوت داشتن و کرم کردن سفارش می کرد». امام علیه السلام با آن کرم و بزرگواری و بخشندگی خود لباس خشن بر تن می کرد، چنانکه نقل کرده اند: «امام بسیار خشن پوش و روستایی لباس بود» و این خود نشان دیگری است از بلندی روح و صفای باطن و بی اعتنایی آن امام به زرق و برقه‌های گول زنده دنیا. امام موسی کاظم علیه السلام نسبت به زن و فرزندان و زیردستان بسیار با عاطفه و مهربان بود. همیشه در اندیشه فقرا و بیچارگان بود، و پنهان و آشکار به آنها کمک می کرد. برخی از فقرای مدینه او را شناخته بودند اما بعضی-پس از تبعید حضرت از مدینه به بغداد-به کرم و بزرگواریش پی بردند و آن وجود عزیز را شناختند. امام کاظم علیه السلام به تلاوت قرآن مجید انس زیادی داشت. قرآن را با صدایی حزین و خوش تلاوت می کرد. آن چنان که مردم در اطراف خانه آن حضرت گرد می آمدند و از روی شوق و رقت گریه می کردند. بدخواهانی بودند که آن حضرت و اجداد گرامیش را-روی در روی-بد می گفتند و سخنانی دور از ادب به زبان می راندند، ولی آن حضرت با بردباری و شکیبایی با آنها روبرو می شد، و حتی گاهی با احسان آنها را به صلاح می آورد، و تنبیه می فرمود. تاریخ، برخی از این صحنه‌ها را در خود نگهداشته است. لقب «کاظم» از همین جا پیدا شد. کاظم یعنی: نگهدارنده و فروخورنده

خشم. این رفتار در برابر کسی یا کسانی بوده که از راه جهالت و نادانی یا به تحریک دشمنان به این کارهای زشت و دور از ادب دست می زدند. رفتار حکیمانه و صبورانه آن حضرت علیه السلام کم کم، بر آنان حقانیت خاندان عصمت و اهل بیت علیه السلام را روشن می ساخت، اما آنجا که پای گفتن کلمه حق-در برابر سلطان و خلیفه ستمگری-پیش می آمد، امام کاظم علیه السلام می فرمود: «قل الحق و لو کان فیه هلاکک» یعنی: حق را بگو اگرچه آن حقگویی موجب هلاک تو باشد. ارزش والای حق به اندازه ای است که باید افراد در مقابل حفظ آن نابود شوند. در فروتنی-مانند صفات شایسته دیگر خود- نمونه بود. با فقرا می نشست و از بینوایان دلجویی می کرد. بنده را با آزاد مساوی می دانست و می فرمود همه، فرزندان آدم و آفریده های خدائیم. از ابوحنیفه نقل شده است که گفت: «او را در کودکی دیدم و از او پرسشهایی کردم چنان پاسخ داد که گویی از سرچشمه ولایت سیراب شده است. براستی امام موسی بن جعفر علیه السلام فقیهی دانا و توانا و متکلمی مقتدر و زبردست بود». محمد بن نعمان نیز می گوید: «موسی بن جعفر را دریایی بی پایان دیدم که می جوشید و می خروشید و بذرهای دانش به هر سو می پراکند».

امام علیه السلام در سنگر تعلیم حقایق و مبارزه

نشر فقه جعفری و اخلاق و تفسیر و کلام که از زمان حضرت صادق علیه السلام و پیش از آن در زمان امام محمد باقر علیه السلام آغاز و عملی شده بود، در زمان حضرت امام موسی کاظم علیه السلام

نیز به پیروی از سیره نیاکان بزرگوارش همچنان ادامه داشت، تا مردم بیش از پیش به خط مستقیم امامت و حقایق مکتب جعفری آشنا گردند، و این مشعل فروزان را از ورای اعصار و قرون به آیندگان برسانند. خلفای عباسی بنا به روش ستمگرانه و زیاده روی در عیش و عشرت، همیشه در صدد نابودی بنی هاشم بودند تا اولاد علی علیه السلام را با داشتن علم و سیادت از صحنه سیاست و تعلیم و ارشاد کنار زنند، و دست آنها را از کارهای کشور اسلامی کوتاه نمایند. اینان برای اجراء این مقصود پلید کارها کردند، از جمله: چند تن از شاگردان مکتب جعفری را تشویق نمودند تا مکتبی در برابر مکتب جعفری ایجاد کنند و به حمایتشان پرداختند. بدین طریق مذاهب حنفی، مالکی، حنبلی و شافعی هر کدام با راه و روش خاص فقهی پایه ریزی شد. حکومتهای وقت و بعد از آن -برای دست یابی به قدرت- از این مذاهب پشتیبانی کرده و اختلاف آنها را بر وفق مراد و مقصود خود دانسته اند. در سالهای آخر خلافت منصور دوانیقی که مصادف با نخستین سالهای امامت حضرت موسی بن جعفر علیه السلام بود، بسیاری از سادات شورش -که نوعاً از عالمان و شجاعان و متقیان و حق طلبان اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله بودند و با امامان نسبت نزدیک داشتند- شهید شدند. این بزرگان برای دفع ستم و نشر منشور عدالت و امر به معروف و نهی از منکر، به پا می خاستند و سرانجام با اهداء جان خویش، به جوهر اصلی تعالیم اسلام جان می دادند، و جانهای خفته را بیدار

می کردند. طلوعها و غروبها را در آبادیهای اسلامی به رنگ ارغوانی درمی آوردند و بر در و دیوار شهرها نقش جاوید می نگاشتند و بانگ اذان مؤذنان را بر مأذنه های مساجد اسلام شعله ور می ساختند». در مدینه از کارگزاران مهدی عباسی فرزند منصور دوانیقی در عمل، همان رفتار زشت دودمان سیاه بنی امیه را پیش گرفتند، و نسبت به آل علی علیه السلام آنچه توانستند بدرفتاری کردند. داستان دردناک «فخ» در زمان هادی عباسی پیش آمد. علت بروز این واقعه این بود که «حسین بن علی بن عابد» از اولاد حضرت امام حسن علیه السلام که از افتخارات سادات حسنی و از بزرگان علمای مدینه و رئیس قوم بود، به یاری عده ای از سادات و شیعیان در برابر بیدادگری «عبدالعزیز عمری» که مسلط بر مدینه شده بود، قیام کردند و با شجاعت و رشادت خاص در سرزمین فخ عده زیادی از مخالفان را کشتند، سرانجام دشمنان دژخیم این سادات شجاع را در تنگنای محاصره قرار دادند و به قتل رساندند و عده ای را نیز اسیر کردند. مسعودی می نویسد: بدنهایی که در بیابان ماند طعمه درندگان صحرا گردید. سیاهکاری های بنی عباس منحصر به این واقعه نبود. این خلفای ستمگر صدها سید را زیر دیوارهای و میان ستونها گچ گرفتند، و صدها تن را نیز در تاریکی زندانها حبس کردند و به قتل رساندند. عجب آنکه این همه جنایتها را زیر پوشش اسلامی و به منظور فرو خواباندن فتنه انجام می دادند. حضرت موسی بن جعفر علیه السلام را هرگز در چنین وضعی و با دیدن و شنیدن آن همه

مناظر دردناک و ظلمهای بسیار، آرامشی نبود. امام به روشنی می دید که خلفای ستمگر در پی تباه کردن و از بین بردن اصول اسلامی و انسانی اند. امام کاظم علیه السلام سالها مورد اذیت و آزار و تعقیب و زجر بود، و در مدتی که از ۴ سال تا ۱۴ سال نوشته اند تحت نظر و در تبعید و زندانها و تک سلولها و سیاهچاله ای بغداد -در غل و زنجیر- به سر می برد. امام موسی بن جعفر علیه السلام بی آنکه -در مراقبت از دستگاه جبار هارونی- بیمی بدل راه دهد به خاندان و بازماندگان سادات رسیدگی می کرد و از گردآوری و حفظ آنان و جهت دادن به بقایای آنان غفلت نداشت. آن زمان که امام علیه السلام در مدینه بود، هارون کسانی را بر حضرت گماشته بود تا از آنچه در گوشه و کنار خانه امام علیه السلام می گذرد، وی را آگاه کنند. هارون از محبوبیت بسیار و معنویت نافذ امام علیه السلام سخت بیمناک بود. چنانکه نوشته اند که هارون، درباره امام موسی بن جعفر علیه السلام می گفت: «می ترسم فتنه ای بر پا کند که خونها ریخته شود» و پیداست که این «قیامهای مقدس» را که سادات علوی و شیعیان خاص رهبری می کردند و گاه خود در متن آن قیامها و اقدامهای شجاعانه بودند از نظر دستگاه حاکم غرق در عیش و تنعم بناحق «فتنه» نامیده می شد. از سوی دیگر این بیان هارون نشانگر آن است که امام علیه السلام لحظه ای از رفع ظلم و واژگون کردن دستگاه جباران غافل نبوده است. وقتی مهدی

عباسی به امام علیه السلام می گوید: «آیا مرا از خروج خویش در ایمنی قرار می دهی» نشانگر هراسی است که دستگاه ستمگر عباسی از امام علیه السلام و یاران و شیعیانش داشته است. به راستی نفوذ معنوی امام موسی علیه السلام در دستگاه حاکم به حدی بود که کسانی مانند علی بن یقطین صدراعظم (وزیر) دولت عباسی، از دوستان اران حضرت موسی بن جعفر علیه السلام بودند و به دستورات حضرت عمل می کردند. سخن چینان دستگاه از علی بن یقطین در نزد هارون سخنها گفته و بدگوئیهها کرده بودند، ولی امام علیه السلام به وی دستور فرمود با روش ماهرانه و تاکتیک خاص اغفالگرانه (تقیه) که در مواردی، برای رد گمی حيله های دشمن ضروری و شکلی از مبارزه پنهانی است، در دستگاه هارون بماند و به کمک شیعیان و هواخواهان آل علی علیه السلام و ترویج مذهب و پیشرفت کار اصحاب حق، همچنان پای فشارد - بی آنکه دشمن خونخوار را از این امر آگاهی حاصل شود-. سرانجام بدگوئی هائی که اطرافیان از امام کاظم علیه السلام کردند در وجود هارون کارگر افتاد و در سفری که در سال ۱۷۹هـ. به حج رفت، بیش از پیش به عظمت معنوی امام علیه السلام و احترام خاصی که مردم برای امام موسی الکاظم علیه السلام قائل بودند پی برد. هارون سخت از این جهت، نگران شد. وقتی به مدینه آمد و قبر منور پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را زیارت کرد، تصمیم بر جلب و دستگیری امام علیه السلام یعنی فرزند پیامبر گرفت. هارون صاحب قصرهای افسانه ای در سواحل دجله، و دارنده امپراطوری

پهناور اسلامی که به ابر خطاب می کرد: «بیار که هر کجا بیاری در کشور من باریده ای و به آفتاب می گفت بتاب که هر کجا بتابی کشور اسلامی و قلمرو من است!» آن چنان از امام علیه السلام هراس داشت که وقتی قرار شد آن حضرت را از مدینه به بصره آورند، دستور داد چند کجاوه با کجاوه امام علیه السلام بستند و بعضی را نابهنگام و از راههای دیگر ببرند، تا مردم ندانند که امام علیه السلام را به کجا و با کدام کسان بردند، تا یأس بر مردمان چیره شود و به نبودن رهبر حقیقی خویش خوگیرند و سر به شورش و بلوا برندارند و از تبعیدگاه امام علیه السلام بی خبر بمانند. و این همه بازگو کننده بیم و هراس دستگاه بود، از امام علیه السلام و از یارانی که -گمان می کرد- همیشه امام علیه السلام آماده خدمت دارد می ترسید، این یاران با وفا- در چنین هنگامی- شمشیرها برافرازند و امام خود را به مدینه بازگردانند. این بود که با خارج کردن دو کجاوه از دو دروازه شهر، این امکان را از طرفداران آن حضرت گرفت و کار تبعید امام علیه السلام را فریبکارانه و با احتیاط انجام داد. باری، هارون، امام موسی کاظم علیه السلام را- با چنین احتیاطها و مراقبتهایی از مدینه تبعید کرد. هارون، ابتدا دستور داد امام هفتم علیه السلام را با غل و زنجیر به بصره ببرند و به عیسی بن جعفر بن منصور که حاکم بصره بود، نوشت، یک سال حضرت امام کاظم علیه السلام را زندانی کند، پس از یک سال والی بصره را

به قتل امام علیه السلام مأمور کرد. عیسی از انجام دادن این قتل عذر خواست. هارون امام را به بغداد منتقل کرد و به فضل بن ربیع سپرد. مدتی حضرت کاظم علیه السلام در زندان فضل بود. در این مدت و در این زندان امام علیه السلام پیوسته به عبادت و راز و نیاز با خداوند متعال مشغول بود. هارون، فضل را مأمور قتل امام علیه السلام کرد ولی فضل هم از این کار کناره جست. باری، چندین سال امام علیه السلام از این زندان به آن زندان انتقال می یافت. در زندانهای تاریک و سیاهچاله ای دهشتناک، امام بزرگوار ما با محبوب و معشوق حقیقی خود (الله) راز و نیاز می کرد و خداوند متعال را بر این توفیق عبادت که نصیب وی شده است سپاسگزاری می نمود. عاقبت آن امام بزرگوار در سال ۱۸۳ هجری در سن ۵۵ سالگی به دست مردی ستمکار به نام «سندی بن شاهک» و به دستور هارون مسموم و شهید شد. شگفت آنکه، هارون با توجه به شخصیت والای موسی بن جعفر علیه السلام پس از درگذشت و شهادت امام نیز اصرار داشت تا مردم این خلاف حقیقت را بپذیرند که حضرت موسی بن جعفر علیه السلام مسموم نشده بلکه به مرگ طبیعی از دنیا رفته است، اما حقیقت هرگز پنهان نمی ماند. بدن مطهر آن امام بزرگوار را در مقابر قریش-در نزدیکی بغداد-به خاک سپردند. از آن زمان آن آرامگاه عظمت و جلال پیدا کرد، و مورد توجه خاص واقع گردید، و شهر «کاظمین» از آن روز بنا شد و روی به آبادی گذاشت.

زنان و فرزندان حضرت موسی بن جعفر علیه السلام

تعداد زوجات حضرت موسی

ص: ۱۱۱

بن جعفر علیه السلام روشن نیست. بیشتر آنها از کنیزان بودند که اسیر شده و حضرت موسی کاظم علیه السلام آنها را می خریدند و آزاد کرده یا عقد می بستند. نخستین زوجه آن حضرت «تکتم» یا «حمیده» یا «نجمه» دارای تقوا و فضیلت بوده و زنی بسیار عفیفه و بزرگوار و مادر امام هشتم شیعیان حضرت رضا علیه السلام است. فرزندان حضرت موسی بن جعفر را ۳۷ تن نوشته اند: ۱۹ پسر و ۱۸ دختر که ارشد آنها حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام وصی و امام بعد از آن امام بزرگوار بوده است. حضرت احمد بن موسی (شاهچراغ) که در شیراز مدفون است. حضرت محمد بن موسی نیز که در شیراز مدفون است. حضرت حمزه بن موسی که در ری مدفون می باشد. از دختران آن حضرت، حضرت فاطمه معصومه در قم مدفون است، و قبه و بارگاهی با عظمت دارد. سایر اولاد و سادات موسوی هریک مشعلدار علم و تقوا در زمان خود بوده اند، که در گوشه و کنار ایران و کشورهای اسلامی پراکنده شده، و در همانجا مدفون گردیده اند، روحشان شاد باد.

صفات و سجایای حضرت موسی بن جعفر علیه السلام

موسی بن جعفر علیه السلام به جرم حقگویی و به جرم ایمان و تقوا و علاقه مردم زندانی شد. حضرت موسی بن جعفر را به جرم فضیلت و اینکه از هارون الرشید در همه صفات و سجایا و فضائل معنوی برتر بود به زندان انداختند. شیخ مفید درباره آن حضرت می گوید: «او عابدترین و فقیه ترین و بخشنده ترین و بزرگ منش ترین مردم زمان خود بود، زیاد تضرع و ابتهال به درگاه خداوند متعال داشت. این جمله

را زیاد تکرار می کرد: «اللهم انی أسألك الراحة عند الموت و العفو عند الحساب» (خداوندا در آن زمان که مرگ به سراغم آید راحت و در آن هنگام که در برابر حساب اعمال حاضر می کنی عفو را به من ارزانی دار). امام موسی بن جعفر علیه السلام بسیار به سراغ فقرا می رفت. شبها در ظرفی پول و آرد و خرما می ریخت و به وسایلی به فقرای مدینه می رساند، در حالی که آنها نمی دانستند از ناحیه چه کسی است. هیچکس مثل او حافظ قرآن نبود، با آواز خوشی قرآن می خواند، قرآن خواندنش حزن و اندوه مطبوعی به دل می داد، شنوندگان از شنیدن قرآنش می گریستند، مردم مدینه به او لقب «زین المجتهدین» داده بودند. مردم مدینه روزی که از رفتن امام خود به عراق آگاه شدند، شور و ولوله و غوغایی عجیب کردند. آن روزها فقرای مدینه دانستند چه کسی شبها و روزها برای دلجویی به خانه آنها می آمده است.

زیارت امام کاظم علیه السلام

در فضیلت و کیفیت زیارت کاظمین علیهما السلام است بدان که از برای زیارت این دو امام معصوم علیهما السلام فضل بسیاری ذکر شده و در اخبار کثیره وارد شده که زیارت امام موسی علیه السلام مثل زیارت حضرت رسول صلی الله علیه و آله است و در روایتی است که هر که او را زیارت کند مثل آنست که زیارت کرده باشد حضرت رسول صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السلام را و در روایت دیگر مثل آنست که امام حسین علیه السلام را زیارت کرده باشد و در حدیث دیگر هر که او را زیارت کند بهشت از برای

اوست و شیخ جلیل محمد بن شهر آشوب در مناقب از تاریخ بغداد نقل کرده که خطیب مؤلف آن کتاب به سند خود از علی بن خلیل نقل نموده که گفت هیچ امر دشواری مرا رُو نداد که بعد از آن بروم به نزد قبر حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام و متوسل به آن جناب شوم مگر آنکه خدا آن را از برای من آسان کرد و نیز گفته که دیده شد در بغداد زنی که می دويد پس به او گفتند که بکجا می روی گفت بسوی قبر موسی بن جعفر علیهما السلام که دعا کنم برای پسر من که او را حبس کرده اند مردی حنبلی مذهب در آنجا حاضر بود استهزاء کرد به آن زن و گفت پسرت در زندان مُرد آن زن گفت خداوندا از تو سؤال می کنم به حقّ آن کسی که او را در زندان شهید کردند که مرادش همان حضرت است که قدرت خود را به من بنمائی ناگاه پسر آن زن را رها کردند و پسر آن مرد حنبلی را که استهزاء کرده بود به جنایت او گرفتند و شیخ صدوق از ابراهیم بن عقبه روایت کرده که گفت نوشتم به خدمت امام علی نقی علیه السلام و در نامه سؤال کرده بودم از زیارت ابی عبدالله الحسین علیه السلام و از زیارت امام موسی و امام محمد تقی علیهما السلام یعنی آنکه کدام یک از این دو زیارت بهتر است پس حضرت در جواب مرقوم فرموده بودند ابوعبدالله علیه السلام مقدم است و زیارت این دو معصوم جامعتر و ثوابش بزرگتر است و اما کیفیت زیارت کاظمین علیهما السلام پس بدانکه زیارات در آن حرم شریف بعضی مختصّ

است به هر یک از آن دو بزرگوار و بعضی مشترک مابین آن دو امام است اما زیارت مختص به امام موسی علیه السلام پس چنانکه سید بن طاوس در مزار نقل نموده آن است که چون خواستی آن حضرت را زیارت کنی سزاوار است که غسل کنی پس روانه شوی به زیارت با تائی و وقار همین که به در حرم رسیدی بایست و بگو: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى هِدَايَتِهِ لِدِينِهِ، وَ التَّوْفِيقِ لِمَا دَعَا إِلَيْهِ مِنْ سَبِيلِهِ، اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَكْرَمُ مَقْصُودٍ، وَ أَكْرَمُ مَا تَيْ، وَ قَدْ أَتَيْتُكَ مُتَقَرِّبًا إِلَيْكَ بِابْنِ بِنْتِ نَبِيِّكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ، وَ عَلَى آبَائِهِ الطَّاهِرِينَ وَ ابْنَائِهِ الطَّيِّبِينَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ لَا تُحَيِّبْ سَعْيِي وَ لَا تَقْطَعْ رَجَائِي وَ اجْعَلْنِي عِنْدَكَ وَ جِيهًا فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ. پس داخل شو و مقدم دار پای راست خود را و بگو: بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ، صَلِّ عَلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ لِيُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ. پس همین که رسیدی به در قبه شریفه بایست و اذن طلب کن و بگو: ءَأَدْخُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، ءَأَدْخُلُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، ءَأَدْخُلُ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، ءَأَدْخُلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، ءَأَدْخُلُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ، ءَأَدْخُلُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنَ، ءَأَدْخُلُ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ، ءَأَدْخُلُ يَا أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ، ءَأَدْخُلُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ، ءَأَدْخُلُ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ، ءَأَدْخُلُ يَا

مَوْلَايَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ، ءَأَدْخُلُ يَا مَوْلَايَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ. پس داخل شو و چهار مرتبه بگو: اللَّهُ أَكْبَرُ پس بایست مقابل قبر و قبله را پشت کتف خود قرار بده پس بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَ ابْنَ وَلِيِّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّجَةَ اللَّهِ وَ ابْنَ حُجَّجَتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفِيَّ اللَّهِ وَ ابْنَ صَفِيِّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ وَ ابْنَ أَمِينِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نُورَ اللَّهِ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا إِمَامَ الْهُدَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَلَّمَ الدِّينِ وَ التَّقَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خازِنَ عِلْمِ النَّبِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خازِنَ عِلْمِ الْمُرْسَلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَائِبَ الْأَوْصِيَاءِ السَّابِقِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَعْدِنَ الْوَحْيِ الْمُبِينِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ الْعِلْمِ الْيَقِينِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَيْبَةَ عِلْمِ الْمُرْسَلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْأَمَامُ الصَّالِحُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْأَمَامُ الزَّاهِدُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْأَمَامُ الْعَابِدُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْأَمَامُ السَّيِّدُ الرَّشِيدُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْمُقْتُولُ الشَّهِيدُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ ابْنَ وَصِيِّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ، وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ عَنِ اللَّهِ مَا حَمَلَكَ، وَ حَفِظْتَ مَا اسْتَوْدَعَكَ، وَ حَلَلْتَ حَلَالَ اللَّهِ، وَ حَرَمْتَ حَرَامَ اللَّهِ، وَ أَقَمْتَ أَحْكَامَ اللَّهِ، وَ تَلَمَّوْتَ كِتَابَ اللَّهِ، وَ صَبَرْتَ عَلَى الْأَمَاذِي فِي جَنْبِ اللَّهِ، وَ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، حَتَّى أَتَيْكَ الْيَقِينُ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ مَضَيْتَ عَلَى مَا مَضَى عَلَيْهِ آبَاؤُكَ الطَّاهِرُونَ، وَ أَجْدَادُكَ الطَّيِّبُونَ، الْأَوْصِيَاءُ الْهَادُونَ، الْأَائِمَّةُ الْمَهْدِيُّونَ، لَمْ تُؤْثِرْ عَمِّي عَلَى هُدًى وَ لَمْ تَمِلْ مِنْ حَقِّ إِلَى بَاطِلٍ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ نَصَحْتَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ

أَنَّكَ أَدَيْتَ الْأَمَانَةَ، وَاجْتَنَبْتَ الْخِيَانَةَ، وَأَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَعَيَّدْتَ اللَّهَ مُخْلِصاً مُجْتَهِداً مُحْتَسِباً حَتَّى آتَيْكَ الْيَقِينَ فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنِ الْأَسْلَامِ وَ أَهْلَهُ أَفْضَلَ الْجَزَاءِ، وَ أَشْرَفَ الْجَزَاءِ أَتَيْتُكَ يَا بِنَّ رَسُولِ اللَّهِ، زَائِراً عَارِفاً بِحَقِّكَ، مُقِرّاً بِفَضْلِكَ، مُحْتَمِلاً لِعِلْمِكَ، مُحْتَجِجاً بِعِدَّتِكَ، عَائِداً بِقَبْرِكَ، لَائِذاً بِضَرْيِحِكَ، مُسْتَشْفِعاً بِكَ إِلَى اللَّهِ، مُوَالِياً لِأَوْلِيَاءِكَ، مُعَادِياً لِأَعْدَائِكَ، مُسْتَبْصِراً بِشَأْنِكَ، وَ بِالْهُدَى الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ، عَالِماً بِضَلَالِهِ مَنْ خَالَفَكَ وَ بِالْعَمَى الَّذِي هُمْ عَلَيْهِ، بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي وَ نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي وَ وَ لَمْدَى يَا بِنَّ رَسُولِ اللَّهِ، أَتَيْتُكَ مُتَقَرِّباً بِزِيَارَتِكَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ مُسْتَشْفِعاً بِكَ إِلَيْهِ فَاشْفَعْ لِي عِنْدَ رَبِّكَ لِيُغْفِرَ لِي ذُنُوبِي وَ يَغْفِرَ عَنِّي جُزْمِي وَ يَتَجَاوَزَ عَنِّي سَيِّئَاتِي وَ يَمْحُو عَنِّي خَطِيئَاتِي وَ يُدْخِلْنِي الْجَنَّةَ، وَ يَتَفَضَّلَ عَلَيَّ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، وَ يَغْفِرَ لِي وَ لِأَبَائِي وَ لِأَخْوَانِي وَ أَخَوَاتِي وَ لِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبِهَا، بِفَضْلِهِ وَ جُودِهِ وَ مَنِّهِ.

پس بیانداز خود را بر قبر و بسوس آنرا و بگذار دو طرف روی خود را بر آن و دعا کن به آنچه می خواهی پس برگرد به جانب سر و بگو: السَّلَامُ عَلَيْنِكَ يَا مَوْلَايَ يَا مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ، وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، أَشْهَدُ أَنَّكَ الْأَمَامُ الْهَادِي وَ الْوَلِيُّ الْمُرْشِدُ، وَ أَنَّكَ مَعِيدُنُ التَّنْزِيلِ، وَ صَاحِبُ التَّأْوِيلِ، وَ حَامِلُ التَّوْرِيهِ وَ الْأَنْجِيلِ، وَ الْعَالِمُ الْعَادِلُ، وَ الصَّادِقُ الْعَامِلُ، يَا مَوْلَايَ أَنَا أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَعْدَائِكَ، وَ أَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ بِمُؤَالَاتِكَ، فَصَلِّ اللَّهُ عَلَيْنِكَ وَ عَلَيَّ أَبَائِكَ وَ أَجْدَادِكَ وَ أَبْنَائِكَ، وَ شِعَتِكَ

و مُحِبِّكَ، وَ رَحْمَهُ اللَّهُ وَ بَرَكَاتُهُ.

پس دو رکعت نماز زیارت بکن بخوان در آن سوره یس و الرَّحْمَن یا هر چه آسان باشد از قرآن پس دعا کن به آنچه می خواهی زیارت دیگر برای حضرت موسی علیه السلام شیخ مفید و شیخ شهید و محمد بن المشهدی فرموده اند چون خواستی زیارت کنی آن جناب را در بغداد پس غسل کن برای زیارت و قصد کن حرم شریف را و بایست بر در حرم و اذن دخول بطلب پس داخل حرم شو در حالی که می گوئی: بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ، وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ، صَيَّمْتُ لِلَّهِ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ السَّلَامُ عَلَى أَوْلِيَاءِ اللَّهِ.

بعد از آن برو تا آنکه مقابل قبر حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام شوی پس چون ایستادی نزد قبر آن جناب پس بگو: اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا نُورَ اللَّهِ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بَابَ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَ تَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ وَ جَاهِدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، وَ صَبَرْتَ عَلَى الْأَمَادِي فِي جَنْبِهِ مُحْتَسِبًا، وَ عَبَدْتَهُ مُخْلِصًا حَتَّى آتَيْتَ الْيَقِينَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ أَوْلَى بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ، وَ أَنَّكَ إِبْنُ رَسُولِ اللَّهِ حَقًّا، أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَعْدَائِكَ، وَ أَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ بِمُؤَالَاتِكَ، أَتَيْتُكَ يَا مَوْلَايَ عَارِفًا بِحَقِّكَ، مُؤَالِيًا لِأَوْلِيَائِكَ، مُعَادِيًا لِأَعْدَائِكَ، فَاشْفَعْ لِي عِنْدَ رَبِّكَ.

پس خود را بر قبر بیفکن و بوسه کن و گونه های خود را بر او بگذار پس بگرد از آنجا و بیا به جانب سر

و بایست و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّكَ صَادِقٌ، أَدَيْتَ نَاصِحًا، وَقُلْتَ آمِينًا، وَمَضَيْتَ شَهِيدًا، لَمْ تُؤْثِرْ عَمِيَّ عَلَى الْهُدَى وَلَمْ تَمَلْ مِنْ حَقِّ إِلَى بَاطِلٍ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ وَعَلَى آبَائِكَ وَأَبْنَايِكَ الطَّاهِرِينَ. پس بیوس قبر منور را و دو رکعت نماز زیارت گذار و بعد از این دو رکعت هر نماز که خواهی بکن پس از آن به سجده برو و بگو: اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ اِعْتَمَدْتُ، وَ اِلَيْكَ قَصَيْدْتُ، وَ بِفَضْلِكَ رَجَوْتُ، وَ قَبْرَ اِمَامِي الَّذِي اَوْجِبْتَ عَلَيَّ طَاعَتَهُ زُرْتُ، وَ بِهٖ اِلَيْكَ تَوَسَّلْتُ، فَحَقِّهٖمُ الَّذِي اَوْجِبْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ، اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ لِلْمُؤْمِنِيْنَ يَا كَرِيْمٌ. پس روی راست خود را بگذار و بگو: اَللّٰهُمَّ قَدْ عَلِمْتُ حَوَائِجِي فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اَقْضِهَا پَسِ جَانِبِ چپ روی را بگذار و بگو: اَللّٰهُمَّ قَدْ اَحْصَيْتَ ذُنُوْبِي فَحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اغْفِرْهَا وَ تَصَدَّقْ عَلَيَّ بِمَا اَنْتَ اَهْلُهُ. پس برگرد به سجده و بگو شُكْرًا شُكْرًا صد مرتبه پس سر از سجده بردار و دعا کن به آنچه خواهی از برای هر که می خواهی و دوست داری.

صلوات امام کاظم علیه السلام

سید جلیل علی بن طاوس رضی الله عنه در مصباح الزائر در یکی از زیارات حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام این صلوات را بر آن حضرت که محتوی است بر شمه ای از فضائل و مناقب و عبادت و مصائب آن جناب نقل کرده البته زائر از فیض خواندن آن خود را محروم نکند.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ اَهْلِ بَيْتِهِ، وَ صَلِّ عَلَيَّ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ، وَ صِبْيَ الْاَبْرَارِ، وَ اِمَامِ الْاٰخِيَارِ

وَعَيْبِهِ الْأَنْوَارِ، وَوَارِثِ السَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ، وَالْحِكْمِ وَالْأَثَارِ، الَّذِي كَانَ يُحْيِي اللَّيْلَ بِالسَّهْرِ إِلَى السَّحْرِ بِمُوَاصِلِهِ الْأَسْبِتِغْفَارِ، حَلِيفِ
السَّجْدَةِ الطَّوِيلَةِ، وَالذَّمُوعِ الْغَزِيرَةِ وَالْمُنَاجَاتِ الْكَثِيرَةِ، وَالضَّرَاعَاتِ الْمُتَّصِلَةِ لَهُ، وَمَقَرِّ النَّهْيِ وَالْعَدْلِ، وَالْخَيْرِ وَالْفَضْلِ، وَالنَّدَى وَالنَّدى
الْبَيْدِ، وَمَأْلَفِ الْبُلْبُولِ وَالصَّبْرِ، وَالْمُضْطَهَّدِ بِالظُّلْمِ، وَالْمَقْبُورِ بِالْجُورِ، وَالْمَعْيَذِ فِي قَعْرِ السُّجُونِ، وَظَلَمِ الْمَطَامِيرِ، ذِي السَّاقِ
الْمَرْضُوضِ بِحَلْقِ الْقُبُودِ، وَالْجِنَازَةِ الْمُنادِي عَلَيْهَا بِجَدَلِ الْأَسْبِتِخْفَافِ، وَالْوَارِدِ عَلَى حِدِّهِ الْمُضِيَّطْفَى وَابِيهِ الْمُرْتَضَى وَأُمِّهِ سَيِّدِهِ
النِّسَاءِ، يَارِثِ مَغْضُوبٍ وَوَلَاءِ مَسْلُوبٍ، وَآمِرِ مَغْلُوبٍ، وَدَمِ مَطْلُوبٍ، وَسَمِّ مَشْرُوبٍ، اللَّهُمَّ وَكَمَا صَبَرَ عَلَى غَلِيظِ الْمَحَنِ، وَتَجَرَّعَ
غُصَّيْ صِ الْكُرْبِ، وَاسْتَشِي لِمَ لِرِضَاكَ، وَاخْلَصَ الطَّاعَةَ لَكَ، وَمَحَضَ الْخُشُوعَ، وَاسْتَشَعَرَ الْخُضُوعَ وَعَادَى الْبِدْعَةَ وَأَهْلَهَا، وَكَمْ
يَلْحَقُهُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَوْامِرِكَ وَنَوَاهِيكَ لَوْمَةٌ لَأَيْمٍ، صَبَلٌ عَلَيْهِ صِلْمَةٌ نَامِيَّةٌ مُنِيفَةٌ زَاكِيَّةٌ، تَوْجِبُ لَهُ بِهَا شَفَاعَةَ أُمِّهِ مِنْ خَلْقِكَ، وَ
قُرُونٍ مِنْ بَرَايَاكَ، وَبَلَّغَهُ عَنَّا تَحِيَّةً وَسَيْلَامًا، وَآتِنَا مِنْ لَعْنَتِكَ فِي مُوَالَاتِهِ فَضْلًا وَإِحْسَانًا، وَمَغْفِرَةً وَرِضْوَانًا، أَنْكَ ذُو الْفَضْلِ
الْعَمِيمِ، وَالتَّجَاوُزِ الْعَظِيمِ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

شعر

مدح و منقبت

زيب و فری بهتر

بزم ما را نبود زيب و فری بهتر از اين

نیست ما بی خبران را خبری بهتر از اين

بهر پرواز به کاشانه قاف ملکوت

حق نداده است مرا بال و پری بهتر از اين

هر کسی را اثری هست گرانمایه و من

بین اشعار ندارم اثری بهتر از اين

آمد اين مژده نگوشم سحر از عالم غیب

که نباشد شب ما را سحری بهتر از

این

شب میلاد همایون بهین رهبر ماست

که بشر را نبود راهبری بهتر از این

از گریبان زمین سرزده خورشید مگر

که ندیده است بخود زیب و فری بهتر از این

جای دارد که بگوید به دو صد جلوه زمین

آسمانا تو نداری قمری بهتر از این

صادق آل نبی را پسری داد خدا

که نباشد پدری را پسری بهتر از این

بعد صادق زره لطف نداده است بما

صدف بحر ولایت گهری بهتر از این

بخدائی خدا نیست در اقلیم وجود

بهر زیب سر ما تاج سری بهتر از این

بهتر روز صفر هفتم ماه صفر است

نیست ما هم سفران را سفری بهتر از این

بهتر نابودی هارون ستمگر نبود

خفته در بیشه دین شیر نری بهتر از این

بهتر پرپر شدن زهر ندارد به یقین

شجر گلشن دین برگ و بری بهتر از این

گوئیا خلق نکرده است بدین حسن و خصال

بین ابناء بشر، حق، بشری بهتر از این
چشم خورشید چو افتاده به او گفت نداشت
کلک ذات احدیت هنری بهتر از این
ای شه ملک خراسان پسر شیر خدا
چون تو نبود پسری را پدری بهتر از این
نیست در گردش ایام بدین جلوه گری
مهر و مه را شب و روز دگری بهتر از این
حاجت خویش طلب کن که ندارد پس از این
تیر جانسوز دعایت اثری بهتر از این
من ژولید چه گویم که زیمن قدمش
بزم ما را نبود زیب و فری بهتر از این

باده در ساغر

می سزد گر ساقی امشب باده در ساغر بریزد

باده در ساغر به عشق یار سیمین بر بریزد

می سزد

ص: ۱۲۱

گر آب زر امشب برای وصف دلبر
جای جوهر از قلم بر صفحه دفتر بریزد
می سزد امشب اگر طوطی طبعم پرگشاید
جای شعر از سینه ام لعل و دُر و گوهر بریزد
می سزد امشب اگر از رحمت حق ابر رحمت
جای باران بر زمین گه عطر و گه عنبر بریزد
می سزد امشب اگر روح الامین از فرط شادی
بر سر خلق جهان از عرش اَعلا زَر بریزد
می سزد امشب اگر از دیدن باب الحوائج
شادی از رخسار و نور از روی پیغمبر بریزد
می سزد امشب اگر از مقدم موسی بن جعفر
اشک شوق از دیدگان ساقی کوثر بریزد
می سزد، امشب اگر بهر نثار مقدم او
آسمان از دیدگان خویشان اختر بریزد
می سزد امشب اگر از یمن این مولود مریم
بهر کوری حسودان عود در مجمر بریزد
می سزد امشب اگر از آسمان و ابر ظلمت
خاک غم بر فرق خصم موسی جعفر بریزد
زد قدم در ملک هستی آن که از یمن قدومش
وجد از دیوار و شادی و سرور از در بریزد

زد قدم شاهی که از بهر نثار مقدم او
ز آسمان روح القدس از شوق دل اختر بریزد
آمد آن فرمان روایی کز برای مدحت او
جای شعر از سینه «ژولیده» گان گوهر بریزد

سلام من

ای شیعه بر تو باد درود و سلام من
وقت است بشنوید فرازی کلام من
عمرم نه صرف شد به سیه چالها عبث
کز بهر شیعه بود همه اهتمام من
در انزوا نبود همه عمر من که بود
در سجده گاه گوشهء زندان قیام من
روزی که غصه خلق شد از حکمت

ص: ۱۲۲

خدا

بگزید غصه را دل والا مقام من

چون جام عشق فال به نام حسین زد

از غبطه رفت در طلب درد جام من

من آن امام مفترض الاطاعه ام که شد

از اقتدار کنج سیه چال دام من

تنها نی ام (نیستم)، غریب نی ام، بی نوا نی ام

زهراست آنکه بود انیس مدام من

بی جرم و بی گناه به زندان گذشت عمر

نه بلکه بود نسل علی اتهام من

زندان مرا به خویش چه خوش داد عادتم

دیگر نداشت فاصله ای صبح و شام من

همچون درخت ریشه دواندم به قعر خاک

خلصنی یاریم شده بود التیام من

از بس که مانده ظاهری از استخوان و پوست

دیگر نبود طاقتی از استلام من

بغض یهود قدرت سیلی فزون کند

زهراست باخبر ز رخ نیل فام من

هر ناسزا و فحش نثارم حلال بود

هر گونه لطف و جود و نوازش حرام من

هارون بدست ظلم نگهبان کافرش
می خواست بشکند حرم احترام من
با کام روزه زیر شکنجه لبان خشک
افطار زهر بود بهستی طعام من
امضای نیلی غل و زنجیر بر تنم
تاکید دیگری است به حسن ختام من
با کام تشنه بر همهء شیعیان خود
همراهی حسین یگانه پیام من
مهدی کجاست تا که بگیرد ز دشمنان
با ضرب ذوالفقار علی انتقام من

شهادت

توفیق فغان

توفیق فغان دارم چون چاک گریبانها
خاکستر من مانده بر دامن نیرانها
شده دانه زنجیرم با پیکر من همخون
سخت است برای من پیمودن زندانها
همچون شجری هستم تا نیمه میان خاک
شد غربت افزونم سر لوحه عنوانها
آویخته ساق من از تخته تابوتم
بشکسته مرا ساقه چون

گل به گلستانها

تا بر روی زهرایم شلاق اثر بنمود

شلاق یهودی شد تأدیب مسلمانها

سیلی است بجای خون زندان عوض طشت است

خون می چکد از لعلم بشکسته چو دندانها

افتاده میان راه جسمی که به زنجیر است

افسوس از این بیداد، فریاد ز دورانها

در عزای موسی جعفر

چشم گردون در عزای موسی جعفر گریست

دیده خورشید بر آن ماه خوش منظر گریست

گرچه او پروانه حق بود اما همچو شمع

در مناجاتش ز هجر دوست پا تا سر گریست

ژرف زندان بهر او معراج قرب دوست بود

عاشق صادق ز هجران رخ دلبر گریست

که به یاد مادرش زهرا فغان از دل کشید

گاه بر مظلومی شیر خدا حیدر گریست

دیده عشاق از داغ امام عاشقان

در دل صحرای غم یک آسمان اختر گریست

حضرت معصومه زین ماتم فغان از دل کشید

در مدینه از غم مرگ پدر دختر گریست

در عزای ناخدای فلک تسلیم و رضا

پور دلبندهش رضا در موج غم گوهر گریست

«حافظی» شمع وجودت آب شد از این الم

آتشین طبعت ز نوک خامه بر دفتر گریست

گوشه زندان

گوشه زندان مکان موسی جعفر چرا

این همه ظلم و ستم با آل پیغمبر چرا

گر سر خصمی ندارد با نکویان روزگار

(می کند آینه را محتاج خاکستر چرا)

جای هارون ستمگر بر سریر عزّ و ناز

کنج زندان جایگاه موسی جعفر چرا

آن که نظم عالم امکان بود در دست او

کُند و زنجیر ستم بر پای آن سرور چرا

گفته اش جز گفته قرآن و پیغمبر نبود

بسته در بند جفا آن حجت داور چرا

حجت یزدان بود در بند نامردان اسیر

آسمان زین

ص: ۱۲۴

غم نمی باشد ز یکدیگر چرا

می رسد از بعد پیغمبر خداوندا چنین

بر مسلمانان ستم از فرقه کافر چرا

در شگفتم این معما را، نمی گیرد هنوز؟

آتش قهر خدا از کافران، کیفر چرا

آن که جان عالم هستی طفیل هست اوست

در غریبی جان دهد بی مونس و یاور چرا

تا ابد «خسرو» مرا این مشکل لاینحل است

شیعیان را گوشه زندان بود رهبر چرا

زندگینامه امام محمد تقی جواد الأئمه

ولادت

امام نهم شیعیان حضرت جواد علیه السلام در سال ۱۹۵ هجری در مدینه ولادت یافت. نام نامی اش محمد معروف به جواد و تقی است. القاب دیگری مانند: رضی و متقی نیز داشته، ولی تقی از همه معروفتر می باشد. مادر گرامی اش سُبیکه یا خیزران است که این دو نام در تاریخ زندگی آن حضرت ثبت است. امام محمد تقی علیه السلام هنگام وفات پدر ۸ ساله بود. پس از شهادت جانگداز حضرت رضا علیه السلام در اواخر ماه صفر سال ۲۰۳ هـ مقام امامت به فرزند ارجمندش حضرت جواد الأئمه علیه السلام انتقال یافت. مأمون خلیفه عباسی که همچون سایر خلفای بنی عباس از پیشرفت معنوی و نفوذ باطنی امامان معصوم و گسترش فضایل آنها در بین مردم هراس داشت، سعی کرد ابن الرضا را تحت مراقبت خاص خویش قرار دهد. از اینجا بود که مأمون نخستین کاری که کرد، دختر خویش ام الفضل را به ازدواج حضرت امام جواد علیه السلام در آورد، تا مراقبی دائمی و از درون خانه، بر امام گمارده باشد. رنجهای دائمی که امام جواد علیه السلام از ناحیه این مأمور خانگی برده است، در تاریخ معروف است. از روشهایی که مأمون در مورد

حضرت رضا علیه السلام به کار می بست، تشکیل مجالس بحث و مناظره بود. مأمون و بعد معتصم عباسی می خواستند از این راه-به گمان باطل خود-امام علیه السلام را در تنگنا قرار دهند. در مورد فرزندش حضرت جواد علیه السلام نیز چنین روشی را به کار بستند. به خصوص که در آغاز امامت هنوز سنی از عمر امام جواد علیه السلام نگذشته بود. مأمون نمی دانست که مقام ولایت و امامت که موهبتی است الهی، بستگی به کمی و زیادی سالهای عمر ندارد. باری، حضرت جواد علیه السلام با عمر کوتاه خود که همچون نوگل بهاران زودگذر بود، و در دوره ای که فرقه های مختلف اسلامی و غیر اسلامی در میدان رشد و نمو یافته بودند و دانشمندان بزرگی در این دوران، زندگی می کردند و علوم و فنون سایر ملتها پیشرفت نموده و کتابهای زیادی به زبان عربی ترجمه و در دسترس قرار گرفته بود، با کمی سن وارد بحثهای علمی گردید و با سرمایه خدایی امامت که از سرچشمه ولایت مطلقه و الهام ربانی مایه گرفته بود، احکام اسلامی را مانند پدران و اجداد بزرگوارش گسترش داد و به تعلیم و ارشاد پرداخت و به مسائل بسیاری پاسخ گفت. برای نمونه، یکی از مناظره های (احتجاجات) حضرت امام محمد تقی علیه السلام را در زیر نقل می کنیم: «عیاشی در تفسیر خود از ذرقان که همنشین و دوست احمد بن ابی دؤاد بود، نقل می کند که ذرقان گفت: روزی دوستش (ابن ابی دؤاد) از دربار معتصم عباسی برگشت و بسیار گرفته و پریشان حال به نظر رسید. گفتم: چه شده

است که امروز این چنین ناراحتی؟ گفت: در حضور خلیفه و ابوجعفر فرزند علی بن موسی الرضا جریانی پیش آمد که مایه شرمساری و خواری ما گردید. گفتم: چگونه؟ گفت: سارقی را به حضور خلیفه آورده بودند که سرقتش آشکار و دزد اقرار به دزدی کرده بود. خلیفه طریقه اجرای حد و قصاص را پرسید. عده ای از فقها حاضر بودند، خلیفه دستور داد بقیه فقیهان را نیز حاضر کردند، و محمد بن علی الرضا را هم خواست. خلیفه از ما پرسید: حد اسلامی چگونه باید جاری شود؟ من گفتم: از میچ دست باید قطع گردد. خلیفه گفت: به چه دلیل؟ گفتم: به دلیل آنکه دست شامل انگشتان و کف دست تا میچ دست است، و در قرآن کریم در آیه تیمم آمده است: فامسحوا بوجوهکم و ایدیکم. بسیاری از فقیهان حاضر در جلسه گفته مرا تصدیق کردند. یک دسته از علماء گفتند: باید دست را از مرفق برید. خلیفه پرسید: به چه دلیل؟ گفتند: به دلیل آیه وضو که در قرآن کریم آمده است:... و ایدیکم الی المرافق. و این آیه نشان می دهد که دست دزد را باید از مرفق برید. دسته دیگر گفتند: دست را از شانه باید برید چون دست شامل تمام این اجزاء می شود. و چون بحث و اختلاف پیش آمد، خلیفه روی به حضرت ابوجعفر محمد بن علی کرد و گفت: یا اباجعفر، شما در این مسأله چه می گوئید؟ آن حضرت فرمود: علمای شما در این باره سخن گفتند. من را از بیان مطلب معذور بدار. خلیفه گفت: به خدا سوگند که شما هم باید نظر خود

را بیان کنید. حضرت جواد فرمود: اکنون که من را سوگند می دهی پاسخ آن را می گویم. این مطالبی که علمای اهل سنت درباره حد دزدی بیان کردند خطاست. حد صحیح اسلامی آن است که باید انگشتان دست را غیر از انگشت ابهام قطع کرد. خلیفه پرسید: چرا؟ امام علیه السلام فرمود: زیرا رسول الله صلی الله علیه و آله فرموده است سجود باید بر هفت عضو از بدن انجام شود: پیشانی، دو کف دست، دو سر زانو، دو انگشت ابهام پا، و اگر دست را از شانه یا مرفق یا مچ قطع کنند برای سجده حق تعالی محلی باقی نمی ماند، و در قرآن کریم آمده است «و ان المساجد لله...» سجده گاه ها از آن خداست، پس کسی نباید آنها را ببرد. معتصم از این حکم الهی و منطقی بسیار مسرور شد، و آن را تصدیق کرد و امر نمود انگشتان دزد را برابر حکم حضرت جواد علیه السلام قطع کردند. ذرقان می گوید: ابن ابی دؤاد سخت پریشان شده بود، که چرا نظر او در محضر خلیفه رد شده است. سه روز پس از این جریان نزد معتصم رفت و گفت: یا امیرالمؤمنین، آمده ام تو را نصیحتی کنم و این نصیحت را به شکرانه محبتی که نسبت به ما داری می گویم. معتصم گفت: بگو. ابن ابی دؤاد گفت: وقتی مجلسی از فقها و علما تشکیل می دهی تا یک مسأله یا مسائلی را در آنجا مطرح کنی، همه بزرگان کشوری و لشکری حاضر هستند، حتی خادمان و دربانان و پاسبانان شاهد آن مجلس و گفتگوهایی که در حضور تو

می شود هستند، و چون می بینند که رأی علمای بزرگ تو در برابر رأی محمد بن علی الجواد ارزشی ندارد، کم کم مردم به آن حضرت توجه می کنند و خلافت از خاندان تو به خانواده آل علی منتقل می گردد، و پایه های قدرت و شوکت تو متزلزل می گردد. این بدگویی و اندرز غرض آلود در وجود معتصم کار کرد و از آن روز در صدد برآمد این مشعل نورانی و این سرچشمه دانش و فضیلت را خاموش سازد. این روش را-قبل از معتصم-مأمون نیز در مورد حضرت جواد الأئمه علیه السلام به کار می برد، چنانکه در آغاز امامت امام نهم، مأمون دوباره دست به تشکیل مجالس مناظره زد و از جمله از یحیی بن اکثم که قاضی بزرگ دربار وی بود، خواست تا از امام علیه السلام پرسشهایی کند، شاید بتواند از این راه به موقعیت امام علیه السلام ضربتی وارد کند. اما نشد، و اما از همه این مناظرات سربلند درآمد. روزی از آنجا که «یحیی بن اکثم» به اشاره مأمون می خواست پرسشهای خود را مطرح سازد مأمون نیز موافقت کرد، و امام جواد علیه السلام و همه بزرگان و دانشمندان را در مجلس حاضر کرد. مأمون نسبت به حضرت امام محمد تقی علیه السلام احترام بسیار کرد و آنگاه از یحیی خواست آنچه می خواهد پرسد. یحیی که پیرمردی سالمند بود، پس از اجازه مأمون و حضرت جواد علیه السلام گفت: اجازه می فرمایی مسأله ای از فقه بپرسم؟ حضرت جواد فرمود: آنچه دلت می خواهد بپرس. یحیی بن اکثم پرسید: اگر کسی در حال احرام قتل

صید کرد چه باید بکند؟ حضرت جواد علیه السلام فرمود: آیا قاتل صید محل بوده یا محرم؟ عالم بوده یا جاهل؟ به عمد صید کرده یا خطا؟ محرم آزاد بوده یا بنده؟ صغیر بوده یا کبیر؟ اول قتل او بوده یا صیاد بوده و کارش صید بوده؟ آیا حیوانی را که کشته است صید تمام بوده یا بچه صید؟ آیا در این قتل پشیمان شده یا نه؟ آیا این عمل در شب بوده یا روز؟ احرام محرم برای عمره بوده یا احرام حج؟ یحیی دچار حیرت عجیبی شد. نمی دانست چگونه جواب گوید. سر به زیر انداخت و عرق خجالت بر سر و رویش نشست. درباریان به یکدیگر نگاه می کردند. مأمون نیز که سخت آشفته حال شده بود در میان سکوتی که بر مجلس حکمفرما بود، روی به بنی عباس و اطرافیان کرد و گفت: دیدید و ابوجعفر محمد بن علی الرضا را شناختید؟ سپس بحث را تغییر داد تا از حیرت حاضران بکاهد. باری، موقعیت امام جواد علیه السلام پس از این مناظرات بیشتر استوار شد. امام جواد علیه السلام در مدت ۱۷ سال دوران امامت به نشر و تعلیم حقایق اسلام پرداخت، و شاگردان و اصحاب برجسته ای داشت که: هر یک خود قله ای بودند از قله های فرهنگ و معارف اسلامی مانند: ابن ابی عمیر بغدادی، ابوجعفر محمد بن سنان زاهری، احمد بن ابی نصر بزنطی کوفی، ابوتمام حبیب اوس طائی-شاعر شیعی مشهور-ابوالحسن علی بن مهزیار اهوازی و فضل بن شاذان نیشابوری که در قرن سوم هجری می زیسته اند. اینان نیز (همچنانکه امام بزرگوارشان همیشه تحت نظر بود) هر کدام

به گونه ای مورد تعقیب و گرفتاری بودند. فضل بن شاذان را از نیشابور بیرون کردند. عبدالله بن طاهر چنین کرد و سپس کتب او را تفتیش کرد و چون مطالب آن کتابها را-درباره توحید و...-به او گفتند قانع نشد و گفت می خواهم عقیده سیاسی او را نیز بدانم. ابوتمام شاعر نیز از این امر بی بهره نبود، امیرانی که خود اهل شعر و ادب بودند حاضر نبودند شعر او را-که بهترین شاعر آن روزگار بود، چنانکه در تاریخ ادبیات عرب و اسلام معروف است-بشنوند و نسخه از آن داشته باشند. اگر کسی شعر او را برای آنان، بدون اطلاع قبلی، می نوشت و آنان از شعر لذت می بردند و آن را می پسندیدند، همین که آگاه می شدند که از ابوتمام است یعنی شاعر شیعی معتقد به امام جواد علیه السلام و مروج آن مرام، دستور می دادند که آن نوشته را پاره کنند. ابن ابی عمیر-عالم ثقه مورد اعتماد بزرگ-نیز در زمان هارون و مأمون، محتتهای بسیار دید، او را سالها زندانی کردند، تازیانه ها زدند. کتابهای او را که مأخذ عمده علم دین بود، گرفتند و باعث تلف شدن آن شدند و... بدین سان دستگاه جبار عباسی با هواخواهان علم و فضیلت رفتار می کرد و چه ظالمانه!

شهادت حضرت جواد علیه السلام

این نوگل باغ ولایت و عصمت گرچه کوتاه عمر بود ولی رنگ و بویش مشام جانها را بهره مند ساخت. آثار فکری و روایاتی که از آن حضرت نقل شده و مسائلی را که آن امام پاسخ گفته و کلماتی که از آن حضرت بر جای مانده، تا ابد زینت بخش

صفحات تاریخ اسلام است. دوران عمر آن امام بزرگوار ۲۵ سال و دوره امامتش ۱۷ سال بوده است. معتصم عباسی از حضرت جواد علیه السلام دعوت کرد که از مدینه به بغداد بیاید. امام جواد در ماه محرم سال ۲۲۰ هجری به بغداد وارد شد. معتصم که عموی ام الفضل زوجه حضرت جواد بود، با جعفر پسر مأمون و ام الفضل بر قتل آن حضرت همداستان شدند. علت این امر - همچنان که اشاره کردیم - این اندیشه شوم بود که مبادا خلافت از بنی عباس به علویان منتقل شود. از این جهت، در صدد تحریک ام الفضل بر آمدند و به وی گفتند تو دختر و برادرزاده خلیفه هستی، و احترامت از هر جهت لازم است و شوهر تو محمد بن علی الجواد، مادر علی هادی فرزند خود را بر تو رجحان می نهد. این دو تن آن قدر وسوسه کردند تا ام الفضل - چنان که روش زنان نازاست - تحت تأثیر حسادت قرار گرفت و در باطن از شوهر بزرگوار جوانش آزرده خاطر شد و به تحریک و تلقین معتصم و جعفر برادرش، تسلیم گردید. آنگاه این دو فرد جنایتکار سعی کشنده در انگور وارد کردند و به خانه امام فرستاده تا سیاه روی دو جهان، ام الفضل، آنها را به شوهرش بخوراند. ام الفضل طبق انگور را در برابر امام جواد علیه السلام گذاشت، و از انگورها تعریف و توصیف کرد و حضرت جواد علیه السلام را به خوردن انگور وادار و در این امر اصرار کرد. امام جواد علیه السلام مقداری از آن انگور را تناول فرمود. چیزی نگذشت آثار سم را در وجود خود احساس فرمود و درد و رنج شدیدی

بر آن حضرت عارض گشت. ام الفضل سیه کار با دیدن آن حالت دردناک در شوهر جوان، پشیمان و گریان شد، اما پشیمانی سودی نداشت. حضرت جواد علیه السلام فرمود: چرا گریه می کنی؟ اکنون که مرا کشتی گریه تو سودی ندارد. بدان که خداوند متعال در این چند روزه دنیا تو را به دردی مبتلا کند و به روزگاری بیفتی که نتوانی از آن نجات بیابی. در مورد مسموم کردن حضرت جواد علیه السلام قولهای دیگری هم نقل شده است.

زنان و فرزندان حضرت جواد علیه السلام

زن حضرت جواد علیه السلام ام الفضل دختر مأمون بود. حضرت جواد علیه السلام از ام الفضل فرزندی نداشت. حضرت امام محمد تقی زوجه دیگری مشهور به ام ولد و به نام سمانه مغربیه داشته است. فرزندان آن حضرت را ۴ پسر و ۴ دختر نوشته اند بدین شرح: ۱- حضرت ابوالحسن امام علی النقی (هادی) ۲- ابواحمد موسی مبرقع ۳- ابواحمد حسین ۴- ابوموسی عمران ۵- فاطمه ۶- خدیجه ۷- ام کلثوم ۸- حکیمه حضرت جواد علیه السلام مانند جده اش فاطمه زهرا زندگانی کوتاه و عمری سراسر رنج و مظلومیت داشت. بدخواهان نگذاشتند این مشعل نورانی نورافشانی کند. امام نهم ما در آخر ماه ذیقعده سال ۲۲۰ه. به سرای جاویدان شتافت. قبر مطهرش در کاظمیه یا کاظمین است، عقب قبر منور جدش حضرت موسی بن جعفر علیه السلام زیارتگاه شیعیان و دوستان است.

زیارت امام جواد علیه السلام

زیارت مختصّ به امام محمد تقی علیه السلام پس همان سه بزرگوار فرموده اند که پس متوجّه شو بسوی قبر ابی جعفر محمد بن علی الجواد علیهما السلام که در پشت سر جدّ بزرگوار خود مدفون است و چون ایستادی نزد قبر آن حضرت پس بگو:

السَّلَامُ عَلَیْكَ

ص: ۱۳۳

يَا وَلِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نُورَ اللَّهِ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ
وَعَلَى آبَائِكَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى أَبْنَائِكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى أَوْلِيَائِكَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَ
أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَتَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ، وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ،
حَتَّى آتَيْتَكَ الْيَقِينَ، أَتَيْتُكَ زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكَ، مُوَالِيًا لِأَوْلِيَائِكَ مُعَادِيًا لِأَعْدَائِكَ، فَاشْفَعْ لِي عِنْدَ رَبِّكَ.

پس بوس قبر را و روی خود را بر آن بنه پس دو رکعت نماز زیارت کن و بعد از آن هر نماز که خواهی بگذار پس برو به
سجده و بگو اِرْحَمْ مَنْ أَسَاءَ وَ اعْتَرَفَ، وَ اسْتِكَانَ وَ اعْتَرَفَ پس جانب روی راست را بگذار و بگو اِنْ كُنْتُ بِئْسَ الْعَبْدُ، فَانْتَ
نِعْمَ الرَّبُّ پس روی چپ خود را بگذار و بگو عَظَمَ الذَّنْبُ مِنْ عِنْدِكَ فَلِيَحْسُنِ الْعَفْوُ مِنْ عِنْدِكَ، يَا كَرِيمُ پس برگرد به سجده
و بگو صد مرتبه شُكْرًا شُكْرًا پس برو به کار خود زیارت دیگر برای حضرت امام محمد تقی علیه السلام سید بن طاوس در
مزار فرموده چون زیارت کردی حضرت امام موسی کاظم علیه السلام را می ایستی نزد قبر حضرت جواد علیه السلام و می
بوسی آنرا و می گوئی: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أبا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ الْبَرِّ التَّقِيِّ الْإِمَامِ الْوَفِيِّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الرَّضِيُّ الزَّكِيُّ، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَجِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَفِيرَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سِرَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ضِيَاءَ اللَّهِ،
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَنَاءَ

اللَّهُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا كَلِمَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَحْمَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النُّورُ السَّاطِعُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْبَدْرُ الطَّالِعُ،
السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الطَّيِّبُ مِنَ الطَّيِّبِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الطَّاهِرُ مِنَ الْمُطَهَّرِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْأَيُّهُ الْعُظْمَى السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا
الْحُجَّةُ الْكُبْرَى السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْمُطَهَّرُ مِنَ الزَّلَّاتِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْمُنَزَّهُ عَنِ الْمُعْضِلاتِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَلِيُّ عَنِ
نَقْصِ الْأَوْصَافِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الرَّضِيُّ عِنْدَ الْأَشْرَافِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَمُودَ الدِّينِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ وَلِيُّ اللَّهِ وَحُجَّتُهُ فِي أَرْضِهِ،
وَ أَنَّكَ جُنْبُ اللَّهِ، وَ خَيْرُهُ اللَّهُ، وَ مُسَدِّ تَوْدُوعِ عِلْمِ اللَّهِ وَ عِلْمِ الْأَنْبِيَاءِ، وَ رُكْنَ الْأَيْمَانِ، وَ تَرْجُمَانُ الْقُرْآنِ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مَنْ اتَّبَعَكَ عَلَى
الْحَقِّ وَ الْهُدَى وَ أَنَّ مَنْ أَنْكَرَكَ وَ نَصَبَ لَكَ الْعِدَاوَةَ عَلَى الضَّلَالَةِ وَ الرَّدَى أَبْرَأَ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَيْكَ مِنْهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، وَ
السَّلَامُ عَلَيْكَ مَا بَقِيَتْ وَ بَقِيَ اللَّيْلُ وَ النَّهَارُ.

و بگو در صلوات بر آن حضرت: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ، وَ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، الرَّكِيِّ النَّقِيِّ، وَ الْبَرِّ الْوَفِيِّ، وَ
الْمُهَذَّبِ النَّقِيِّ، هَادِي الْأُمَّةِ، وَ وَارِثِ الْأَنْبِيَاءِ، وَ خَازِنِ الرَّحْمَةِ، وَ يَنْبُوعِ الْحِكْمَةِ، وَ قَائِدِ الْبَرَكَةِ، وَ عَدِيلِ الْقُرْآنِ فِي الطَّاعَةِ، وَ وَاحِدِ
الْأَوْصِيَاءِ فِي الْأَخْلَاصِ وَ الْعِبَادَةِ، وَ حُجَّتِكَ الْعُلْيَا وَ مَثَلِكَ الْأَعْلَى وَ كَلِمَتِكَ الْحُسْنَى الدَّاعِي إِلَيْكَ، وَ الدَّالِّ عَلَيْكَ، الَّذِي نَصَبْتَهُ
عِلْمًا لِعِبَادِكَ، وَ مُتَرَجِّمًا لِكِتَابِكَ، وَ صَادِعًا بِأَمْرِكَ، وَ نَاصِرًا لِدِينِكَ، وَ حُجَّةً عَلَى خَلْقِكَ، وَ نُورًا تَخْرُقُ بِهِ الظُّلْمَ، وَ قُدُوءَةً
تُدْرِكُ بِهَا الْهِدَايَةَ، وَ شَفِيعًا تُنَالُ بِهِ الْجَنَّةَ، اللَّهُمَّ وَ كَمَا أَخَذَ فِي خُشُوعِهِ لَكَ حَظَّهُ، وَ اسْتَوْفَى مِنْ

خَشْيَتِكَ نَصِيْبُهُ، فَصَلِّ عَلَيْهِ اَضْعَافَ مَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ وَلِيَّ ارْتَضَيْتَ طَاعَتَهُ، وَقَبِلْتَ خِدْمَتَهُ، وَبَلَّغَهُ مِنَّا تَحِيَّهً وَسَيْلَامًا، وَآتِنَا فِي مُوَالَاتِهِ مِنْ لَدُنْكَ فَضْلًا وَاحْسَانًا، وَمَغْفِرَةً وَرِضْوَانًا، اِنَّكَ ذُو الْمَنِّ الْقَدِيمِ، وَالصَّفْحِ الْجَمِيلِ.

پس نماز زیارت بجا آور و بعد از سلام بگو: اَللّٰهُمَّ اَنْتَ الرَّبُّ وَاَنَا الْمَرْبُوبُ الدَّعَاءُ زیارت دیگر مختص به آن حضرت شیخ صدوق در فقیه روایت کرده که چون خواهی زیارت کنی آن حضرت را پس غسل کن و خود را پاکیزه نما و دو جامه پاک پوش و بگو در زیارت آن جناب: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، الْاِمَامِ التَّقِيِّ النَّقِيِّ الرَّضِيِّ الْمَرْضِيِّ وَحُجَّتِكَ عَلَيَّ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ وَمِنْ تَحْتِ الثَّرَى صِلَوْهُ كَثِيْرَةً نَامِيَةً زَاكِيَةً، مُبَارَكَةً مُتَوَاصِلَةً مُتَرَادِفَةً مُتَوَاتِرَةً، كَاَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ اَحَدٍ مِنْ اَوْلِيَائِكَ، وَ اَلْسَلَامُ عَلَيَّكَ يَا وَلِيَّ اللّٰهِ، اَلْسَلَامُ عَلَيَّكَ يَا نُوْرَ اللّٰهِ، اَلْسَلَامُ عَلَيَّكَ يَا حُجَّةَ اللّٰهِ، اَلْسَلَامُ عَلَيَّكَ يَا اِمَامَ الْمُؤْمِنِيْنَ، وَ وَارِثَ عِلْمِ النَّبِيِّيْنَ، وَ سِيْلَالَ الْوَصِيَّةِيْنَ، اَلْسَلَامُ عَلَيَّكَ يَا نُوْرَ اللّٰهِ فِي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ، اَتَيْتُكَ زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكَ مُعَادِيًا لِاَعْدَائِكَ، مُوَالِيًا لِاَوْلِيَائِكَ، فَاشْفَعْ لِيْ عِنْدَ رَبِّكَ. آنگاه حاجت خود را سؤال کن بعد از آن نماز کن رقبه ای که در آن قبر امام محمد تقی علیه السلام است چهار رکعت در نزد سر آن حضرت دو رکعت برای زیارت امام موسی کاظم و دو رکعت برای امام محمد تقی علیهما السلام و نماز مکن در نزد سر امام موسی کاظم علیه السلام که آن مقابل قبور قریش است و جایز نیست آنها را قبله خود گردانیدن مؤلف گوید که از کلام شیخ صدوق

ظاهر می شود که در آن زمانها قبر شریف حضرت موسی علیه السلام از قبر حضرت جواد علیه السلام جدا و قبه و درِ علیحه داشته بعد از زیارت از آنجا بیرون می آمدند و در قبه حضرت جواد علیه السلام می رفتند که آن هم بنای علیحه داشته و اما زیارت مشترک میان دو امام همای علیهما السلام پس آن هم بر دو قسم است اول آنکه آن را برای هر کدام علیحه باید خواند شیخ جلیل جعفر بن محمد قولویه قمی در کامل الزیاره از حضرت امام علی نقی علیه السلام روایت کرده که در زیارت هر یک از آن دو امام چنین بگو: **السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا نُورَ اللَّهِ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا مَنْ بَدَأَ اللَّهُ فِي شَأْنِهِ، اتَّيْتُكَ زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكَ، مُعَادِيًا لِأَعْدَائِكَ، مُوَالِيًا لِأَوْلِيَائِكَ، فَاشْفَعْ لِي عِنْدَ رَبِّكَ يَا مَوْلَايَ.**

و این زیارت در نهایت اعتبار است و شیخ صدوق و شیخ کلینی و طوسی نیز به اختلافی آن را ذکر نموده اند قسم دویم زیارتی است که بخواندن آن هر دو امام علیهما السلام زیارت شوند و آن چنان است که شیخ مفید و شهید و محمد بن المشهدی ذکر کرده اند که در زیارت آن دو بزرگوار همین که ایستادی نزد ضریح طاهر می گوئی:

السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا وَلِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا حُجَّتِي اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا نُورِي اللَّهِ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ، أَشْهَدُ أَنَّكُمْ قَدْ بَلَّغْتُمَا عَنِ اللَّهِ مَا حَمَلْتُمَا، وَ حَفِظْتُمَا مَا اسْتَوْدَعْتُمَا، وَ حَلَلْتُمَا حَلَالَ اللَّهِ، وَ حَرَّمْتُمَا حَرَامَ اللَّهِ، وَ أَقَمْتُمَا حُدُودَ اللَّهِ، وَ تَلَوْتُمَا كِتَابَ اللَّهِ، وَ صَبَرْتُمَا عَلَيَّ الْأَذَى فِي

جَنَّبَ اللَّهُ، مُحْتَسِبِينَ حَتَّىٰ آتَيْتُمَا الْيَقِينَ، أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَعْدَائِكُمَا وَاتَّقَرْتُ إِلَى اللَّهِ بِوَلَايَتِكُمَا، آتَيْتُمَا زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكُمَا مُوَالِيًا لِأَوْلِيَاءِكُمَا، مُعَادِيًا لِأَعْدَائِكُمَا، مُسْتَبِصِرًا بِالْهُدَى الَّذِي أَنْتُمَا عَلَيْهِ، عَارِفًا بِضَلَالِهِ مَنْ خَالَفَكُمَا فَاشْفَعَا لِي عِنْدَ رَبِّكُمَا، فَإِنَّ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ جَاهًا عَظِيمًا، وَ مَقَامًا مَحْمُودًا.

پس بوس تربت شریف آنجا را و بگذار روی راست را بر آن پس برو به جانب سر مقدس و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا حُجَّتَيِ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ سَمَائِهِ، عَبْدُكُمَا وَ وُلِيُّكُمَا زَائِرُكُمَا مُتَّقِرًا إِلَى اللَّهِ بِزِيَارَتِكُمَا، اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي أَوْلِيَاءِكَ الْمُصِطَفَيْنِ، وَ حَبِّبْ إِلَيَّ مَشَاهِدَهُمْ، وَ اجْعَلْنِي مَعَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

پس نماز زیارت کن از برای هر امامی دو رکعت و بخوان خدا را به آنچه می خواهی مؤلف گوید که چون در آن زمانها تقیه بسیار شدید بوده است زیارتهای مختصر برای زیارت این دو امام علیهما السلام تعلیم می فرمودند که شیعیان از آسیب طاغیان زمان محفوظ باشند و اگر زائر طالب زیارت طویلی باشد بخواند زیارت جامعه را که بهترین زیارت است از برای ایشان خصوصاً یک زیارت از آنها که از حدیثش ظاهر می شود که مزید اختصاصی به حضرت امام موسی علیه السلام دارد و آن زیارت بعد از این در اول زیارات جامعه مرقوم خواهد شد رجوع به آنجا شود و چون زائر خواست که از بعد آن دو امام علیهما السلام بیرون رود وداع کند آن دو جناب را به دعاهای وداع که از آن جمله است آنچه شیخ طوسی عَلَیْهِ الرَّحْمَةُ در تهذیب ذکر فرموده که

وداع با حضرت موسی بن جعفر علیه السلام

چون خواهی وداع کنی امام موسی علیه السلام

ص: ۱۳۸

را بایست نزد قبر و بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا الْحَسَنِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اسْتَوْدِعُكَ اللَّهُ وَأَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ، وَبِمَا جِئْتَ بِهِ وَدَلَّلْتَ عَلَيْهِ، اللَّهُمَّ اكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ.

وداع با حضرت جواد علیه السلام

و همچنین در وداع حضرت امام محمد تقی علیه السلام فرموده می گوئی: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ اسْتَوْدِعُكَ اللَّهُ، وَأَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ، وَبِمَا جِئْتَ بِهِ وَدَلَّلْتَ عَلَيْهِ، اللَّهُمَّ اكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ. پس سؤال کن از خدا که این آخر زیارت تو نباشد و دیگر توفیق برگشتن بیابی و قبر را ببوس و رویهای خود را بر قبر گذار.

ابن قولویه

آرامگاه ابوالقاسم جعفر بن محمد بن قولویه، از بزرگان و فقها و محدثین امامیه است. وی در سال ۳۶۸هـ. درگذشت و آرامگاهش در مشرق رواق جنوبی به همراه قبر شیخ مفید است.

شیخ مفید

آرامگاه خواجه نصیرالدین طوسی؛ وی از بزرگان جهان علم و دانش و از مشاهیر دانشمندان است که دوست و دشمن بر جلالت قدر و عظمت مقام او اتفاق نظر دارند. او در سال ۶۷۲هـ. درگذشت و در گور یکی از خلفای بنی العباس که در جوار حرم مطهر کنده و آماده شده بود مدفون گردید. بر روی قبر او ضریحی فولادی و کهن قرار دارد.

خواجه نصیرالدین طوسی

آرامگاه خواجه نصیرالدین طوسی؛ وی از بزرگان جهان علم و دانش و از مشاهیر دانشمندان است که دوست و دشمن بر جلالت قدر و عظمت مقام او اتفاق نظر دارند. او در سال ۶۷۲هـ. درگذشت و در گور یکی از خلفای بنی العباس که

در جوار حرم مطهر کنده و آماده شده بود مدفون گردید. بر روی قبر او ضریحی فولادی و کهن قرار دارد.

سید مرتضی و سید رضی

آرامگاه سید مرتضی و سید رضی، این دو برادر از اعیان و مشاهیر و بزرگان امامیه در قرن پنجم هجری بشمار می آیند. قبر این دو تن در دو ساختمان جداگانه بیرون صحن مطهر و در نزدیکی یکدیگر در جنوب شرقی دیوار صحن قرار دارد.

شعر

مدح و منقبت

جواد آل محمد

بزرگ مظهر یکتا، جواد آل محمد (ص)

ولی حی توانا، جواد آل محمد (ص)

سلیل سید بطحا جواد آل محمد (ص)

کلید هر چه معما، جواد آل محمد (ص)

شهید کینه ی اعدا جواد آل محمد (ص)

عزیز موسی جعفر، نهم وصی پیمبر

دلیل و هادی انسان، ولی خالق داور

نهال باغ رضا، نور چشم ساقی کوثر

شفیع امت خیر البشر به عرصه ی محشر

امیر ملک تولا، جواد آل محمد (ص)

چو پا به مجلس مأمون نهاد سید اعظم

به احتجاج بر آن فروغ دیده ی خاتم

شدند مات فقیه و حکیم و عالم اعلم

به عجز خویشتن اقرار کرد زاده ی اکثم
چو کرد لب به سخن جواد آل محمد (ص)
پس از ثنای خداوندگار قادر بیچون
امیر ملک سخن با کلام دلکش موزون
نمود مجلسیان را تمام واله و مفتون
گشود لب به مدیحش در آن مناظره مأمون
که هست بر همه مولا جواد آل محمد (ص)
کسی که خصم به امر ولایتش کند اقرار
چراغ راه هدایت وصی احمد مختار
مغیث امت و مفتاح کنز و عالم اسرار
چشید شهد شهادت سپرده ره سوی دلدار
سرور سینه ی زهرا جواد آل محمد (ص)

ابن الرضا

هرگاه قصد

ص: ۱۴۰

روی تو این الرضا کنم

با نام تو خدای دلم را صدا کنم

گویند جودت دوست فزون از جوادها

با ذکر یا جواد دلت را رضا کنم

بی طعم چشمهای تو عاشق نمی شدم

کاش ای حبیب حق نمک را ادا کنم

بی توشه دعای تو امداد کی شوم

کی می توان بدون اجابت دعا کنم

هردل که فیض دوستی ات داشت کوثری است

دل را چنین قرین بهشت خدا کنم

ای در صحیفه ازلی ثبت، نام تو

نام تو را به اسم محمد صدا کنم

ذکر جواد سوره قلب و لسان ماست

صل علی جواد سرود زبان ماست

ای کعبه ای که کعبه تو را گم نمی کند

دل قبله ای به جز تو تجسم نمی کند

ای خنده ملیح تو لبخند کبریا

بی خنده تو غنچه، تبسم نمی کند

ای همصدای وحی، تویی نفس ناطقه

عیسی به مهّد ورنه تکلم نمی کند

قرآن تویی نماز تویی معرفت تویی
بی معرفت کسی که تعلم نمی کند
باید بهشت با تو، به آدم شود حلال
وَرنه چنین اراده گندم نمی کند
توفیق، رحمتی است فرآیند جود تو
بی تو خدا اِفاقه به مردم نمی کند
رخسار توست آینه روی مصطفی
رفتار توست خلق خوش و خوی مرتضی
با وصف روی تو به دل ای گل ملال نیست
بی مدح تو حیات برایم حلال نیست
از کنه ذاتِ هستیِ دل خیزد اسم تو
بی مهر تو روال دلم جز زوال نیست
توحید با ولای تو توصیف می شود
با رمز عشق، درك حقیقت محال نیست
در خاک هم به حبّ تو امرار می کنم
در قبر از محبّ تو جای سؤال نیست
هرجا به چشم دل نگرم محضر شماست
فرقی زیاد بین فراق و وصال

نیست

تقوی ملاک کشف و کرامات عاشق است

رُو مدعی نیاز به خواب و خیال نیست

سِرّ خدا خزانه علم آشنای وحی

آمد به پای عشق به سوی خدای وحی

ای نو تو ز مهد تو ساطع به آسمان

سَبابه سپاس تو رافع به آسمان

گردد زمین تهی اگر از یاوران تو

یک خلقت است بر تو مدافع به آسمان

گرد سرت چو هاله ای از نور شد پدید

شد شاکرت حکیمه ز صانع به آسمان

تنها نه بر زمین سبب خیر و برکتی

داری هزار جلوه نافع به آسمان

خورشید از فضا به زمین نور می دهد

نور تو از زمین شده لامع به آسمان

کون و مکان زمین و زمان ملک حضرتت

بر دست توست رمز طبایع به آسمان

ای دل بیا به دیدن هفت آسمان رویم

دور از همه بساط زمین و زمان رویم

مادر تو را به دیده تمثال، دیده است

بابا تو را بعد چهل سال دیده است

ای آروزی کوثری آلِ فاطمه

در تو رضا رخ علی و آل دیده است

شیعه غمت به دیده منت خریده است

زیرا تو را چو کعبه آمال دیده است

یثرب پس از گذشتن از آن سالهای تلخ

بابای غصه دار تو خوشحال دیده است

جبرئیل غیر خویش به اطراف مهد تو

چندین هزار جُفت، پر و بال دیده است

خاکِ حجاز، بوسه گه اهل دل ز توست

نورِ قمر، ضیاء بصر آب و گل ز توست

ما زنده ایم در کنف نور اهل بیت

ما بنده ایم، بنده دستور اهل بیت

غفلت نمی خرنند به بازار عاشقی

مهر تعهد است به منشور اهل بیت

کار از پی

ص: ۱۴۲

ثواب و عقاب عاشقانه نیست

ما عاشقیم بلکه نه مزدور اهل بیت

بیهوده نیست خلقت و عمر گران ما

ما نوکریم و خادم و مامور اهل بیت

با اهل بغض دست توّل نمی دهیم

خصمیم با محارب و منفور اهل بیت

شیعه تمام عمر مهیای یاری است

دارد به سر هوا و به دل شور اهل بیت

یارب رسان تو منتقم اهل بیت را

بنما سپاه منسجم اهل بیت را

داده خدا دسته گل

بر لب قدوسیان این سخن جانفز است

بیت ولایت پر از جلوه ابن الرضاست

خنده وجد و شعف بر دو لب مرتضاست

امین وحی خدا سر دهد این زمزمه

چشم و دل تو روشن فاطمه یا فاطمه

داده خدا دسته گل به ثامن الائمه

آینه و دل شده از نور خدا منجلی

دامن ریحانه شد مهبط نور ولی

بود تقی الجواد، محمد ابن علی

روح روان رسول چشم و چراغ همه
چشم و دل تو روشن فاطمه یا فاطمه
داده خدا دسته گل به ثامن الائمه
گل وجود جواد، شکفته شد در زمین
به رنگ و بوی خدا چو خاتم المرسلین
آینه طلعتش طاهاست و یا و سین
ابرو و خال و خطش آیات محکمه
چشم و دل تو روشن فاطمه یا فاطمه
داده خدا دسته گل به ثامن الائمه
ذکر خدا خیزد از لعل درر بار او
جهان سراسر شده غرق در انوار او
امام هشتم زند بوسه به رخسار او
سزد که مریم شود به کوی او خادمه
چشم و دل تو روشن فاطمه یا فاطمه
داده خدا دسته گل به ثامن الائمه

قرص قمر دارد رضا

در بغل امشب یکی قرص قمر دارد رضا
بر زبان شکر خدای دادگر دارد

رضا

بارگاه زاده موسی چراغان می شود

در حریمش جشن میلاد پسر دارد رضا

اقتران مهر و مه گردیده امشب، یا مگر

نور چشمانش محمد را به بر دارد رضا

بر امام هشتمین حق کرده فرزندی عطا

زین پسر پیغام تبریک از پدر دارد رضا

آمد آن یکتا در عصمت که بر میلاد او

تهنیت از حضرت خیرالبشر دارد رضا

بر عقیمی آن که بر فرزند موسی طعنه زد

گو بیا امشب بین نور بصر دارد رضا

در کنار مهد او بنشسته بیدار و به لب

ذکر خواب از بهر طفلش تا سحر دارد رضا

ذکر خواب از بهر او می گوید و گریان بود

من نمی دانم چرا چشمان تر دارد رضا

گاهی از این موهبت شاد است و گاهی دل غمین

چون که از پایان کار او خبر دارد رضا

«خسرو» از مداحی او می کند بس افتخار

گر بدین منصب مدامش مفتخر دارد رضا

کشتی بحر گرانش

خالق کون و مکان ان ذات رب العالمین
کشتی بحر گرانش، سبط خیر المرسلین
پیک ذات کبریائی منزل وحی از سماء
ان کتاب الله ناطق، مظهر حی مبین
در عبودیت، رسیده رتبه عز و جلال
ان عزیز حق تعالی، رهبر روح الامین
شد از این مولود، روشن دیده خلق جهان
هم ثنا خوانش ملائک، از یسار و از یمین
از در و دیوار عالم، می رسد هر دم به گوش
گشته میلاد امام انس و جان، جبل المتین
زهره زهرای اطهر، شمس افلاک ولا
واین در کان صدف زای امیر المؤمنین
مخزن علم لدنی، کاشف اسرار دین
جاری از لعل لبان او بود عین الیقین
واقف از سر سویدای رموز

کائنات

آن امام مقتدا، روح و روان ماء و طین

تیر ابرویش صراط و قامتش روز قیامت

کاوز رب العالمین امد صراط المؤمنین

جان سپرده، لعل عطشان، همچو جد تاجدار

کز غمش گریان یتیمانش چو زین العابدین

گفت غواص بحار علم و عرفان وصف او

قطره دریای ال مصطفی، در ثمین

شهادت

لب تشنه

لب تشنه بود، تشنه یک جرعه آب بود

مردی که درد های دلش بی حساب بود

پا می کشید گوشه حجره به روی خاک

پروانه وار غرق تب و التهاب بود

از بسکه شعله ور شده بود آتش دلش

حتی نفس نفس زدنش هم عذاب بود

در ازدحام و هلهله های کنیزکان

فریاد استغاثه او بی جواب بود

یک جرعه آب نذر امامش کسی نکرد

هر چند آب دادن تشنه ثواب بود

آخر شبیه جد غریبش شهید شد
آری دعای خسته دلان مستجاب بود
غربت برای آل علی تازگی نداشت
در آن دیار کشتن مظلوم باب بود
تا سایه بان پیکر نورانیش شوند
بال کبوتران حرم را شتاب بود
اما فدای بی کفن دشت کربلا
آلاله ای که زخم تنش بی حساب بود
هم تیغ و نیزه خون تنش را مکیده بود
هم داغدیده شرر آفتاب بود

فغان و درد

فغان و درد که خیر العباد را کشتند
رضا بیا که عزیزت جواد را کشتند
زمین به لرزه فتاده است و آسمان تاریک
مگر قیامت عظمای حق شده نزدیک
به کنج حجره امام غریب می نالید
ز سوزش جگر خود عجیب می نالید
دوباره کارگر افتاده زهر بر جگری
به سرنوشت پدر بین دچار شد پسری
جفای همسر و نامردی زمانه نگر

غریب ماندن مردی میان خانه

ص: ۱۴۵

کسی که زهر به جان‌ش نشسته عطشان است

که زهر سختتر از زخم تیغ عریان است

برای رفع عطش آب او طلب می‌کرد

ولی چه سود طلب از قوم بی‌ادب می‌کرد

که دیده بهر تماشای درد صف بزنند

کنار بستر مردی غریب کف بزنند

چو زهر بند ز بند تنش جدا می‌کرد

عزیز فاطمه تنها رضا رضا می‌کرد

ز تشنگی پدر خویش را صدا می‌کرد

گمان کنم که دلش یاد کربلا می‌کرد

چو جان سپرد غریبانه دور از اقوام

نهاد دشمن نامرد او تنش بر بام

به روی بام تو ای آفتاب متاب

به روی پیکر این دل کباب، متاب

بیا و غربت این مرد خسته را حس کن

کسوف کن شرر شعله افکنی بس کن

کبوتران همه باید ز تو گلایه کنند

روا بود که بر این جسم خسته سایه کنند

خالق کون و مکان ان ذات رب العالمین
کشتی بحر گرانش، سبط خیر المرسلین
پیک ذات کبریائی منزل وحی از سماء
ان کتاب الله ناطق، مظهر حی مبین
در عبودیت، رسیده رتبه عز و جلال
ان عزیز حق تعالی، رهبر روح الامین
شد از این مولود، روشن دیده خلق جهان
هم ثنا خوانش ملائک، از یسار و از یمین
از در و دیوار عالم، می رسد هر دم به گوش
گشته میلاد امام انس و جان، جبل المتین
زهره زهرای اطهر، شمس افلاک ولا
واین در کان صدف زای امیر المؤمنین
مخزن علم لدنی، کاشف اسرار دین
جاری از لعل لبان او بود عین الیقین
واقف از سر سویدای رموز کائنات
آن امام مقتدا، روح و

روان ماء و طین

تیر ابرویش صراط و قامتش روز قیامت

کاوز رب العالمین امد صراط المؤمنین

جان سپرده، لعل عطشان، همچو جد تاجدار

کز غمش گریان یتیمانش چو زین العابدین

گفت غواص بحار علم و عرفان وصف او

قطره دریای ال مصطفی، در ثمین

اهل عالم، از چه رو محزون، پریشان خاطرند

قلب محزون، دیده گریان، عترت پیغمبرند

سر نهاده بر سر زانوی غم روح الامین

خون به جای اشک می ریزد ز چشم مرسلین

حلقه ماتم زده در حضرت جبل المتین

زینت اغوش زهرا، نور چشم حیدرند

حجت پروردگار و ان جواد جود حق

انکه دریا شد زالطاف و جودش فانقلق

ثبت گشته رتبه و نامش به طومار ورق

خلق، زاد راحله از خرمن جودش برند

خاک ماتم ریخت بر فرق ملک از ماتمش

کوه، مندک شد زاه ناله و بار غمش

ریخت زهر کین به کام همدم نامحرمش

دشمنان، اینک حریم حرمت حق می درند

سینه صندوقه علم خدا مجروح شد

حیله و تزویر بر کشتی و هم بر نوح شد

خسته از بار مصائب، مظهر صبح شد

دوستان، زین ماجرا، همچون سپند مجمرند

در شباب زندگی، گلزار عمرش شد خزان

شد عزا خانه زداغش محفل کروبیان

هادی شرع و شریعت گفت با خلق جهان

غنچه های مصطفی از جور اعدا پرپرند

یادگاری در جهان دارد چو جد اطهرش

انکه عطشان بود لعل جویبار کوثرش

چون سه روزش بود در معراج عزت، پیکرش

سرفراز سرفرازان، شمع بزم دلبرند

ان یکی مسموم زهر و ان دگر، راسش جدا

زین دو ماتم، ولوله افتاد در ارض و سما

خونبهای شاه و دین، قطره، بود ذات

خدا

دیده ها در انتظار مهدی ما بر درند

مرا کشت

دردا که گشت با من، بیگانه یار جانی

با دست خود مرا کشت، لب تشنه در جوانی

من از نفس فتادم، بر خاک رخ نهادم

او می زند به مرگم، لبخند شادمانی

ای بلبان بنالید، ای لاله ها بریزید

شد باغبان دل را گلزار جان خزانی

غم بدل نهفتم، دردم به کس نگفتم

بردم به گور با خود صد غصه نهانی

لب تشنه ام ثوابی، ای ام فضل آبی

بالله این نباشد، پاداش مهربانی

بر دیده ام ستاره، در سینه ام شراره

با قلب پاره پاره، رفتم ز دار فانی

عمر چو عمر یک آه، کوتاه بود کوتاه

شد اول حیاتم پایان زندگانی

دردا که رفتم از حال از بس زدم پر و بال

در لانه او فتادم از فرط ناتوانی

گوئید تشنه جان داد، خاموش شد ز فریاد

از این غریب تنها، پرسند اگر نشانی

جانم به لب رسیده» میثم» بگو که دیده؟

مرغی به لانه این سان افتد ز نعمه خوانی؟

سامرا

پیشینه سامرا

شهر سامرا چهارمین شهر مقدس عراق است. ساختمان این شهر که در ۱۲۴ کیلومتری شمال بغداد و در سمت شرق رودخانه دجله قرار گرفته، به سال ۲۲۲ هجری می‌گردد. در این سال محمد المعتصم بالله فرزند هارون الرشید پایتخت خلافت را از شهر بغداد به سامرا منتقل ساخت و تا سال ۲۵۶ ه. هشت خلیفه از این شهر حکمرانی و خلافت نمودند. در این سال المعتمد علی الله عباسی بار دیگر به بغداد بازگشت و آنجا را پایتخت خلافت قرار داد.

سامرا طی مدت سه دهه پایتختی، توسعه فراوانی یافت و تعداد زیادی

ص: ۱۴۸

از کاخها و تفریح گاهها و مساجد در این شهر ساخته شد. آنچه امروزه بر اهمیت این شهر می افزاید، قرار داشتن بقعه پاک دو امام معصوم و برخی از افراد خانواده ایشان می باشد.

حرم مطهر امام دهم حضرت علی بن محمد الهادی علیهما السلام) تاریخ شهادت: سال ۲۵۴ ه. و امام یازدهم امام حسن بن علی عسکری علیهما السلام) تاریخ شهادت: ۲۶۰ ه) قلب شهر امروزی را تشکیل می دهد، این بقعه در دوران زندگانی دو امام علیهما السلام خانه مسکونی آنان بود، و پس از شهادت در آنجا دفن شده اند. نخستین ساختمان بر آرامگاه آنان، از قرن چهارم هجری است که تاکنون همواره تجدید و ترمیم شده و توسعه یافته است. این حرم مطهر دارای گنبدی است که یکی از بزرگترین گنبدها در جهان اسلام است، محیط این گنبدِ طلاییِ عظیم، ۶۸ متر است که در آن ۷۲ هزار کاشی طلا به کار رفته است. در دو سمت این گنبد دو گلدسته طلایی زیبا قرار دارد که هر یک دارای ۳۶ متر طول است.

گنبد کنونی در سال ۱۲۰۰ ه. بر جای گنبد کهنی که ناصر الدوله حمدانی در سال ۳۳۳ ه. آن را ساخته بود بنا گردید. در زیر گنبد حرم مطهر، ضریح نقره ای زیبایی قرار دارد که ساخته هنرمندان اصفهانی در سالهای دهه ۶۰ میلادی است. درون ضریح آرامگاه دو امام معصوم و «حکیمه خاتون» دختر حضرت جواد و عمه امام عسکری است که شاهد ولادت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف بوده است. این بانو زنی پرهیزکار و مورد احترام چهار امام معصوم بوده است

و دیگری «نرگس خاتون» همسر امام حسن عسکری علیه السلام و مادر امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است.

درون حرم و قسمت‌هایی از رواقها به طرز زیبایی آینه کاری شده و از یادگارهای ملک فیصل اول پادشاه هاشمی عراق است و به وسیله ایوانی فراخ و سقف دار به صحنی که گرداگرد حرم را فرا گرفته راه می یابد. از ویژگیهای این صحن آن است که فاقد حجره می باشد. در زاویه شمال غربی صحن مطهر، مجموعه ای متشکل از صحن و ایوان و مسجدی بزرگ با گنبدی کاشی کاری شده قرار دارد که به «مجموعه غیبت» مشهور است. در زیر این مجموعه زیرزمینی است که به «سرداب غیبت» شهرت دارد، و نیز این مجموعه بخشی از خانه مسکونی حضرت عسکری بوده است که در این زیرزمین به عبادت می پرداخته و پس از او محل اقامت امام زمان علیه السلام بوده است. این محل از دیرباز مورد توجه شیعه بوده است و از آن جهت که عبادتگاه سه امام بوده، از قداست و احترام ویژه ای برخوردار است. گفتنی است که به وسیله پله هایی می توان به زیرزمین رسید. فضای اصلی و کهن زیرزمین عبارت است از تالاری مربع مستطیل به ابعاد ۵×۳ متر. در شرق این تالار فضایی است که پنجره ای از چوب دارد و محل عبادت امام علیه السلام بوده است. پنجره این نمازخانه یکی از با ارزشترین قطعات باقی مانده از دوران عباسیان است و دارای کتیبه ای کهن می باشد. این پنجره به دستور الناصر لدین الله عباسی (که از خلفای علاقمند به اهل بیت علیهم

السلام بود) در سال ۶۰۶ ه. ساخته شده است. در کاشی کاری درون این بقعه نام ناصرالدین شاه قاجار ثبت شده است که در سفر عتبات خود به زیارت این جایگاه تشریف یافته است. خدام سرداب در داخل این بقعه کوچک حفره ای تعبیه کرده اند و از آن به زائران خاک می دهند که فاقد هرگونه توجیه و دلیل شرعی است؛ کاشیکاریهای صحن و سردرهای ورودی از دوره قاجاریه است.

آثار تاریخی سامرا

مسجد جامع سامرا، به «جامع المتوکل» مشهور شده و از ساختمانهای یکی از پلیدترین خلفای عباسی، یعنی متوکل عباسی (۲۳۲-۲۴۷ ه.) است.

این مسجد یکی از عظیم ترین مساجد جهان اسلام در آن دوره بشمار می رفته. امروزه فقط مأذنه و دیوارهای آن باقی است که همین دو نیز دلیل بر عظمت این ساختمان است.

ابعاد دیوارهای مسجد ۱۶۰×۲۴۰ متر است آنچه بر اهمیت معماری این مسجد می افزاید گلدسته آن است که به «ملویه» شهرت دارد و در شمال برج و باروی مسجد و در فاصله ۲۵ متری آن ساخته شده است. ساختمان این گلدسته مخروطی شکل است که بر قاعده ای مربع به طول ۳۲ متر قرار دارد.

این مأذنه بر خلاف سنت تمام گلدسته ها، که راه رسیدن به بام آن از پله هایی است که درون مأذنه تعبیه شده، از بیرون آن می باشد؛ از این رو پله ها گرداگرد سطح بیرونی گلدسته را دور زده و به بام آن که در ارتفاع ۵۲ متری از زمین است می رسد.

بنا به روایت مورخان، متوکل مبلغ ۵ میلیون درهم برای ساختمان این مسجد هزینه کرده است.

متوکلیه، شهر کهن

ص: ۱۵۱

سامرا است که از سوی متوکل عباسی ساخته شد و امروزه خرابه های این شهر در فاصله کوتاهی از شمال سامرا نمایان است. از ویژگی های این شهر، خیابان کشیهای منظم و مستقیمی است که نمونه آن در دیگر شهرها کمتر یافت می شود. در بخشی از این شهر مسجدی به نام «جامع ابی دُلف» وجود دارد.

جامع ابی دلف، نمونه کوچکتَرِ مسجد جامع متوکل است به ابعاد ۲۱۵×۱۳۸ متر با بارویی به ضخامت ۶۰

۱ متر. این مسجد دارای ۱۸ دروازه است. گلدسته این مسجد شبیه ملویه است، با این تفاوت که ارتفاع آن ۱۹ متر می باشد. این مسجد به نام قاسم بن عیسای عَجَلی مشهور به اُبودلف (متوفای ۲۲۶ هـ.) نامگذاری شده که از فرماندهان عباسی و از شیعیان معتقد بشمار می رفته است.

قصرهای سامرا، خلفای عباسی که به سامرا نقل مکان کردند، همگی مشهور به فسق و فجور و برگزاری مجالس جشن و سرور و شادمانی بودند؛ از این رو، اقدام به ساختمان کاخهای سرسبز و خوش آب و هوای متعددی در جای جای این شهر و در کناره های رودخانه دجله کردند که امروزه تنها از آن کاخها دیوارهای فرو ریخته و ستونهای ویرانه باقی مانده است.

نام برخی از کاخها در سمت شمال غربی مسجد جامع متوکل و در شهر المتوکلیه:

قصر الجعفری، قصر العروس، قصر المختار، قصر الوحید، قصر الجعفری المُنحَدَث، قصر الغریب، قصر الصبح، قصر الملیح، قصر بستان الایتاخیه، قصر التلّ، قصر الجوسق، قصر برکوارا، قصر القلائد، قصر الغرد، قصر المتوکلیه، قصر البهو، قصر اللؤلؤه و...

بنابه روایت مورخان حداقل هزینه ساختمان هر یک از این قصرها،

متجاوز از پنج میلیون درهم بوده است.

زندگینامه امام علی النقی الهادی

ولادت

تولد امام دهم شیعیان حضرت امام علی النقی علیه السلام را نیمه ذیحجه سال ۲۱۲ هجری قمری نوشته اند. پدر آن حضرت، امام محمد تقی جواد الائمه علیه السلام و مادرش سمانه از زنان درست کردار پاکدامنی بود که دست قدرت الهی او را برای تربیت مقام ولایت و امامت مأمور کرده بود، و چه نیکو وظیفه مادری را به انجام رسانید و بدین مأموریت خدایی قیام کرد. نام آن حضرت-علی-کنیه آن امام همام «ابوالحسن» و لقبهای مشهور آن حضرت «هادی» و «نقی» بود. حضرت امام هادی علیه السلام پس از پدر بزرگوارش در سن ۸ سالگی به مقام امامت رسید و دوران امامتش ۳۳ سال بود. در این مدت حضرت علی النقی علیه السلام برای نشر احکام اسلام و آموزش و پرورش و شناساندن مکتب و مذهب جعفری و تربیت شاگردان و اصحاب گرانقدر گامهای بلند برداشت. نه تنها تعلیم و تعلم و نگاهبانی فرهنگ اسلامی را امام دهم علیه السلام در مدینه عهده دار بود، و لحظه ای از آگاهانیدن مردم و آشنا کردن آنها به حقایق مذهبی نمی آسود، بلکه در امر به معروف و نهی از منکر و مبارزه پنهان و آشکار با خلیفه ستمگر وقت-یعنی متوکل عباسی-آنی آسایش نداشت. به همین جهت بود که عبدالله بن عمر والی مدینه بنا بر دشمنی دیرینه و بدخواهی درونی، به متوکل خلیفه زمان خود نامه ای خصومت آمیز نوشت، و به آن امام بزرگوار تهمتها زد، و نسبتهای ناروا داد و آن حضرت را مرکز فتنه انگیزی و حتی ستمکاری وانمود کرد و در حقیقت آنچه در

ص: ۱۵۳

شأن خودش و خلیفه زمانش بود به آن امام معصوم علیه السلام منسوب نمود، و این همه به جهت آن بود که جاذبه امامت و ولایت و علم و فضیلتش مردم را از اطراف جهان اسلام به مدینه می کشانید و این کوتاه نظران دون همت که طالب ریاست ظاهری و حکومت مادی دنیای فریبده بودند، نمی توانستند فروغ معنویت امام را ببینند. و نیز «مورخان و محدثان نوشته اند که امام جماعت حرمین (= مکه و مدینه) از سوی دستگاه خلافت، به متوکل عباسی نوشت: اگر تو را به مکه و مدینه حاجتی است، علی بن محمد (هادی) را از این دیار بیرون بر، که بیشتر این ناحیه را مطیع و منقاد خود گردانیده است». این نامه و نامه حاکم مدینه نشان دهنده نفوذ معنوی امام هادی علیه السلام در سنگر مبارزه علیه دستگاه جبار عباسی است. از زمان حضرت امام محمد باقر علیه السلام و امام جعفر صادق علیه السلام و حوزه چهار هزار نفری آن دوران پربار، شاگردانی در قلمرو اسلامی تربیت شدند که هر یک مشعلدار فقه جعفری و دانشهای زمان بودند، و بدین سان پایه های دانشگاه جعفری و موضع فرهنگ اسلامی، نسل به نسل نگهبانی شد و امامان شیعه، از دوره حضرت رضا علیه السلام به بعد، از جهت نشر معارف جعفری آسوده خاطر بودند، و اگر این فرصت مغتنم در زمان امام جعفر صادق علیه السلام پیش نیامده بود، معلوم نبود سرنوشت این معارف مذهبی به کجا می رسید؟ به خصوص که از دوره زندانی شدن حضرت موسی بن جعفر علیه السلام به بعد دیگر چنین فرصتهای وسیعی

برای تعلیم و نشر برای امامان بزرگوار ما- که در برابر دستگاه عباسی دچار محدودیت بودند و تحت نظر حاکمان ستمکار- چنان که باید و شاید پیش نیامد. با این همه، دوستداران این مکتب و یاوران و هواخواهان ائمه طاهرين- در این سالها به هر وسیله ممکن، برای رفع اشکالات و حل مسائل دینی خود، و گرفتن دستور عمل و اقدام- برای فشرده تر کردن صف مبارزه و پیشرفت مقصود و در هم شکستن قدرت ظاهری خلافت به حضور امامان والا قدر می رسیدند و از سرچشمه دانش و بینش آنها، بهره مند می شدند و این دستگاه ستمگر حاکم و کارگزارانش بودند که از موضع فرهنگی و انقلابی امام پیوسته هراس داشتند و نامه حاکم مدینه و مانند آن، نشان دهنده این هراس همیشگی آنها بود. دستگاه حاکم، کم کم متوجه شده بود که حرمین (مکه و مدینه) ممکن است به فرمانبری از امام علیه السلام در آیند و سر از اطاعت خلیفه وقت در آورند. بدین جهت پیک در پیک و نامه در پی نامه نوشتند، تا متوکل عباسی دستور داد امام هادی علیه السلام را از مدینه به سامرا- که مرکز حکومت وقت بود- انتقال دهند. متوکل امر کرد حاجب مخصوص وی حضرت هادی علیه السلام را در نزد خود زندانی کند و سپس آن حضرت را در محله عسکر سالها نگاه دارد تا همواره زندگی امام، تحت نظر دستگاه خلافت باشد. برخی از بزرگان مدت این زندانی و تحت نظر بودن را- بیست سال- نوشته اند. پس از آنکه حضرت هادی علیه السلام به امر متوکل و به همراه یحیی بن هرثمه که مأمور بردن حضرت از مدینه بود، به سامرا وارد

شد، والی بغداد اسحاق بن ابراهیم طاهری از آمدن امام علیه السلام به بغداد با خبر شد، و به یحیی بن هرثمه گفت: ای مرد، این امام هادی فرزند پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله می باشد و می دانی متوکل نسبت به او توجهی ندارد اگر او را کشت، پیغمبر صلی الله علیه و آله در روز قیامت از تو بازخواست می کند. یحیی گفت: به خدا سوگند متوکل نظر بدی نسبت به او ندارد. نیز در سامرا، متوکل کارگزاری ترک داشت به نام وصیف ترکی. او نیز به یحیی سفارش کرد در حق امام مدارا و مرحمت کند. همین وصیف خبر ورود حضرت هادی را به متوکل داد. از شنیدن ورود امام علیه السلام متوکل به خود لرزید و هراسی ناشناخته بر دلش چنگ زد. از این مطالب که از قول یحیی بن هرثمه مأمور جلب امام هادی علیه السلام نقل شده است درجه عظمت و نفوذ معنوی امام در متوکل و مردان درباری به خوبی آشکار می گردد، و نیز این مطالب دلیل است بر هراسی که دستگاه ستمگر بغداد و سامرا از موقعیت امام و موضع خاص او در بین هواخواهان و شیعیان آن حضرت داشته است. باری، پس از ورود به خانه ای که قبلاً در نظر گرفته شده بود، متوکل از یحیی پرسید: علی بن محمد چگونه در مدینه می زیست؟ یحیی گفت: جز حسن سیرت و سلامت نفس و طریقه ورع و پرهیزگاری و بی اعتنایی به دنیا و مراقبت بر مسجد و نماز و روزه از او چیزی ندیدم، و چون خانه اش را-چنانکه دستور داده

بودی-بازرسی کردم، جز قرآن مجید و کتابهای علمی چیزی نیافتم. متوکل از شنیدن این خبر خوشحال شد، و احساس آرامش کرد. با آنکه متوکل از دشمنان سرسخت آل علی علیه السلام بود و بنا به دستور او بر قبر منور حضرت سیدالشهداء علیه السلام آب بستند و زیارت کنندگان آن مرقد مطهر را از زیارت مانع شدند، و دشمنی یزید و یزیدیان را نسبت به خاندان رسول اکرم صلی الله علیه و آله تازه گردانیدند، با این همه در برابر شکوه و هیبت حضرت هادی علیه السلام همیشه بیمناک و خاشع بود. مورخان نوشته اند: مادر متوکل نسبت به مقام امام علی النقی علیه السلام اعتقادی به سزا داشت. روزی متوکل مریض شد و جراحی پیدا کرد که اطباء از علاجش در ماندند. مادر متوکل نذر کرد اگر خلیفه شفا یابد مال فراوانی خدمت حضرت هادی علیه السلام هدیه فرستد. در این میان به فتح بن خاقان که از نزدیکان متوکل بود گفت: یک نفر را بفرست که از علی بن محمد درمان بخواهد شاید بهبودی یابد. وی کسی را خدمت آن حضرت فرستاد امام هادی فرمود: فلان دارو را بر جراحی او بگذارید به اذن خدا بهبودی حاصل می شود. چنین کردند، آن جراحی بهبودی یافت. مادر متوکل هزار دینار در یک کیسه چرمی سر به مهر خدمت امام هادی علیه السلام فرستاد. اتفاقاً چند روزی از این ماجرا نگذشته بود که یکی از بدخواهان به متوکل خبر داد دینار فراوانی در منزل علی بن محمد النقی دیده شده است. متوکل سعید حاجب را به خانه آن حضرت فرستاد. آن مرد از بالای بام

با نردبان به خانه امام رفت. وقتی امام متوجه شد، فرمود همان جا باش چراغ بیاورند تا آسیبی به تو نرسد. چراغی افروختند. آن مرد گوید: دیدم حضرت هادی به نماز شب مشغول است و بر روی سجاده نشسته. امام فرمود: خانه در اختیار توست. آن مرد خانه را تفتیش کرد. چیزی جز آن کیسه ای که مادر متوکل به خانه امام فرستاده بود و کیسه دیگری سر به مهر در خانه وی نیافت، که مهر مادر خلیفه بر آن بود. امام فرمود: زیر حصیر شمشیری است آن را با این دو کیسه بردار و به نزد متوکل بر. این کار، متوکل و بدخواهان را سخت شرمنده کرد. امام که به دنیا و مال دنیا اعتنایی نداشت پیوسته با لباس پشمینه و کلاه پشمی روی حصیری که زیر آن شن بود مانند جد بزرگوارش علی علیه السلام زندگی می کرد و آنچه داشت در راه خدا انفاق می فرمود. با این همه، متوکل همیشه از اینکه مبادا حضرت هادی علیه السلام بر وی خروج کند و خلافت و ریاست ظاهری بر وی به سر آید بیمناک بود. بدخواهان و سخن چینان نیز در این امر نقشی داشتند. روزی به متوکل خبر دادند که: «حضرت علی بن محمد در خانه خود اسلحه و اموال بسیار جمع کرده و کاغذهای زیاد است که شیعیان او، از اهل قم، برای او فرستاده اند». متوکل از این خبر وحشت کرد و به سعید حاجب که از نزدیکان او بود دستور داد تا بی خبر وارد خانه امام شود و به تفتیش پردازد. این قبیل مراقبتها پیوسته در مدت ۲۰ سال که

حضرت هادی علیه السلام در سامره بودند-وجود داشت. و نیز نوشته اند: «متوکل عباسی سپاه خود را که نود هزار تن بودند از اتراک و در سامرا اقامت داشتند امر کرد که هر کدام توبره اسب خود را از گل سرخ پر کنند، و در میان بیابان وسیعی، در موضعی روی هم بریزند. ایشان چنین کردند. و آن همه به منزله کوهی بزرگ شد. اسم آن تل «مخالی» نهادند آنگاه خلیفه بر آن تل بالا رفت و حضرت امام علی النقی (علیه السلام) را نیز به آنجا طلبید و گفت: شما را اینجا خواستم تا مشاهده کنید سپاهیان من را. و از پیش امر کرده بود که لشکریان با آرایشهای نظامی و اسلحه تمام و کمال حاضر شوند، و غرض او آن بود که شوکت و اقتدار خود را بنمایاند، تا مبادا آن حضرت یا یکی از اهل بیت او اراده خروج بر او نمایند». در این مدت ۲۰ سال زندگی امام هادی علیه السلام در سامرا، به صورت های مختلف کارگزاران حکومت عباسی، مستقیم و غیر مستقیم، چشم مراقبت بر حوادث زندگی امام و رفت و آمدهایی که در اقامتگاه امام علیه السلام می شد، داشتند از جمله: «حضور جماعتی از بنی عباس، به هنگام فوت فرزند امام دهم، حضرت سید محمد- که حرم مطهر وی در نزدیکی سامرا (بلد) معروف و مزار است-یاد شده است. این نکته نیز می رساند که افرادی از بستگان و مأموران خلافت، همواره به منزل امام سر می زده اند.»

اصحاب و یاران امام دهم علیه السلام

در میان اصحاب امام دهم، برمی خوریم به چهره هایی چون «علی بن جعفر میناوی» که متوکل او را

به زندان انداخت و می خواست بکشد. دیگر ادیب معروف، ابن سکیت که متوکل او را شهید کرد. و علت آن را چنین نوشته اند که دو فرزند متوکل خلیفه عباسی در نزد ابن سکیت درس می خواندند. متوکل از طریق فرزندان خود کم کم، متوجه شد که ابن سکیت از هواخواهان علی علیه السلام و آل علی علیه السلام است. متوکل که از دشمنان سرسخت آل علی علیه السلام بود روزی ابن سکیت را به حضور خود خواست و از وی پرسید: آیا فرزندان من شرف و فضیلت بیشتر دارند یا حسن و حسین فرزندان علی علیه السلام؟ ابن سکیت که از شیعیان و دوستان باوفای خاندان علوی بود، بدون ترس و ملاحظه جواب داد: فرزندان تو نسبت به امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام که دو نوگل باغ بهشت و دو سید جنت ابدی الهی اند قابل قیاس و نسبت نیستند. فرزندان تو کجا و آن دو نور چشم دیده مصطفی کجا؟ آنها را با قنبر غلام حضرت علی علیه السلام هم نمی توان سنجید. متوکل از این پاسخ گستاخانه سخت برآشفته. در همان دم دستور داد زبان ابن سکیت را از پشت سر درآوردند و بدین صورت آن شیعی خالص و یار راستین امام دهم علیه السلام را شهید کرد. دیگر از یاران حضرت هادی علیه السلام حضرت عبدالعظیم حسنی است. بنا بر آنچه محدث قمی در منتهی الآمال آورده است: «نسب شریفش به چهار واسطه به حضرت امام حسن مجتبی علیه السلام منتهی می شود...» از اکابر محدثین و اعظام علماء و زاهدان و عابدان روزگار خود بوده است

و از اصحاب و یاران حضرت جواد علیه السلام و حضرت امام هادی علیه السلام بود. صاحب بن عباد رساله ای مختصر در شرح حال آن جناب نوشته. نوشته اند: «حضرت عبدالعظیم از خلیفه زمان خویش هراسید و در شهرها به عنوان قاصد و پیک گردش می کرد تا به ری آمد و در خانه مردی از شیعیان مخفی شد...» حضرت عبدالعظیم، اعتقاد راسخی به اصل امامت داشت. چنین استنباط می شود که ترس این عالم محدث زاهد از قدرت زمان، به خاطر زاهد بودن و حدیث گفتن وی نبوده است، بلکه به علت فرهنگ سیاسی او بوده است. او نیز مانند دیگر داعیان بزرگ و مجاهد حق و عدالت، برای نشر فرهنگ سیاسی صحیح و تصحیح اصول رهبری در اجتماع اسلامی می کوشیده است، و چه بسا از ناحیه امام، به نوعی برای این کار مأموریت داشته است. زیرا که نمی شود کسی با این قدر و منزلت و دیانت و تقوا، کسی که حتی عقاید خود را بر امام عرضه می کند تا از درست بودن آن عقاید، اطمینان حاصل کند-به طوری که حدیث آن معروف است-اعمال او، به ویژه اعمال اجتماعی و موضعی او، بر خلاف نظر و رضای امام باشد. حال چه به این رضایت تصریح شده باشد، یا خود حضرت عبدالعظیم با فرهنگ دینی و فقه سیاسی بدان رسیده باشد.»

صورت و سیرت حضرت امام هادی علیه السلام

حضرت امام دهم علیه السلام دارای قامتی نه بلند و نه کوتاه بود. گونه هایش اندکی برآمده و سرخ و سفید بود. چشمانش فراخ و ابروانش گشاده بود. امام هادی علیه السلام بذل و بخشش بسیار می کرد. امام آن

چنان شکوه و هیبتی داشت که وقتی بر متوکل خلیفه جبار عباسی وارد می شد او و درباریان اش بی درنگ به پاس خاطر وی و احترامش برمی خاستند. خلفایی که در زمان امام علیه السلام بودند: معتصم، واثق، متوکل، منتصر، مستعین، معتز، همه به جهت شیفتگی نسبت به قدرت ظاهری و دنیای فریبنده با خاندان علوی و امام همام حضرت هادی دشمنی دیرینه داشتند و کم و بیش دشمنی خود را ظاهر می کردند ولی همه، به خصال پسندیده و مراتب زهد و دانش امام اقرار داشتند، و این فضیلتها و قدرتهای علمی و تسلط وی را بر مسائل فقهی و اسلامی به تجربه، آزموده و مانند نیاکان بزرگوارش علیه السلام در مجالس مناظره و احتجاج، وسعت دانش وی را دیده بودند. شبها اوقات امام علیه السلام پیوسته به نماز و طاعت و تلاوت قرآن و راز و نیاز با معبود می گذشت. لباس وی جبه ای بود خشن که بر تن می پوشید و زیر پای خود حصیری پهن می کرد. هر غمگینی که بر وی نظر می کرد شاد می شد. همه او را دوست داشتند. همیشه بر لبانش تبسم بود، با این حال هیبتش در دلهای مردم بسیار بود.

شهادت امام هادی علیه السلام

امام دهم، حضرت هادی علیه السلام در سال ۲۵۴ هجری به وسیله زهر به شهادت رسید. در سامرا در خانه ای که تنها فقط فرزندش امام حسن عسکری بر بالین او بود. معتمد عباسی امام دهم را مسموم کرد. از این سال امام حسن عسکری پیشوای حق شد و بار تعهد امامت را بر دوش گرفت. و در همان خانه ای که

در آن بیست سال زندانی و تحت نظر بود، سرانجام به خاک سپرده شد.

خانواده امام هادی علیه السلام

حضرت هادی علیه السلام یک زن به نام سوسن یا سلیل و پنج فرزند داشته است. ۱- ابو محمد حسن علیه السلام (امام عسکری علیه السلام یازدهمین اختر تابناک ولایت و امامت است). ۲- حسین. ۳- سید محمد که یک سال قبل از پدر بزرگوارش فوت کرد، جوانی بود آراسته و پرهیزگار که بسیاری گمان می کردند مقام ولایت به وی منتقل خواهد شد. قبر مطهرش که مزار شیعیان است در نزدیکی سامرا می باشد. ۴- جعفر. ۵- عایشه، یا به نقل شادروان شیخ عباس قمی «علیه».

زیارت امام هادی علیه السلام

چون وارد شدی بسرّ مَنْ رَأَى (سامرا) انشاءالله و خواستی زیارت کنی آن دو امام همام علیهما السلام را پس غسل کن و بعد از آن رعایت آداب دخول حرمهای شریفه با تائی و وقار روانه شو تا به در حرم مطهر و اذن دخول عمومی را که در اوایل این باب ذکر شد بخوان پس داخل حرم شو و زیارت کن آن دو بزرگوار را به این الفاظ که اصحّ زیارتست: **السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا وَلِيَّيَ اللّٰهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا حُجَّتَيِ اللّٰهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا نُورَيِ اللّٰهِ فِي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا مَنْ يَدَا لَلّٰهِ فِي شَانِكُمَا، اَتَيْتُكُمَا زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكُمَا، مُعَادِيًا لِاَعْيِدَا نِكُمَا، مُوَالِيًا لِاَوْلِيَا نِكُمَا، مُؤْمِنًا بِمَا اَمْتُمَا بِهِ، كَافِرًا بِمَا كَفَرْتُمَا بِهِ، مُحَقِّقًا لِمَا حَقَّقْتُمَا، مُبْطِلًا لِمَا اَبْطَلْتُمَا، اَسْئَلُ اللّٰهَ رَبِّي وَ رَبَّكُمَا اَنْ يَجْعَلَ حَظِّي مِنْ زِيَارَتِكُمَا الصَّلٰوَةَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ اَنْ يَرْزُقَنِي مُرَافَقَتِكُمَا فِي الْجَنَانِ مَعَ اَبَائِكُمَا الصّٰلِحِيْنَ، وَ اَسْئَلُهُ اَنْ يُعْتِقَ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ، وَ يَرْزُقَنِي شَفَاعَتِكُمَا وَ مُصَاحَبَتِكُمَا، وَ يُعَرِّفَ بَيْنِي وَ**

بَيْنَكُمَا، وَلَا يَسْئَلُنِي حُبَّكُمَا وَحُبَّ آبَائِكُمَا الصَّالِحِينَ، وَأَنْ لَا يَجْعَلَهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِكُمَا، وَيَحْشُرَنِي مَعَكُمْ فِي الْجَنَّةِ بِرَحْمَتِهِ، اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي حُبَّهُمَا، وَتَوَفَّنِي عَلَى مِلَّتِهِمَا، اللَّهُمَّ الْعَنْ ظَالِمِي آلِ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ، وَانْتَقِمْ مِنْهُمْ، اللَّهُمَّ الْعَنْ الْأُولِينَ مِنْهُمْ وَالْآخِرِينَ، وَضَاعِفْ عَلَيْهِمُ الْعَذَابَ، وَابْلُغْ بِهِمْ وَبِأَشْيَاعِهِمْ وَمَحَبِّبِهِمْ وَمُتَّبِعِيهِمْ أَشْفَلَ دَرَكٍ مِنَ الْجَحِيمِ، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ عَجِّلْ فَرَجَ وَلِيِّكَ وَابْنِ وَلِيِّكَ، وَاجْعَلْ فَرَجَنَا مَعَ فَرَجِهِمْ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

فرمود هرگاه رسیدی به سرّ من رأی غسل کن در وقت رسیدن غسل زیارت و پوش پاکیزه ترین جامه های خود را و روانه شو با تائی و وقار تا بررسی بر در حرم شریف آنگاه که رسیدی طلب رخصت کن و بگو: **ءَادْخُلُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، ءَادْخُلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، ءَادْخُلُ يَا فاطمَةَ الزَّهْرَاءُ سَيِّدَةَ الْعَالَمِينَ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ عَلِيٍّ بْنَ الْحُسَيْنِ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ مُوسَى بْنَ مُوسَى، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ عَلِيٍّ بْنَ مُوسَى، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ عَلِيٍّ بْنَ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنَ عَلِيٍّ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا الْحَسَنِ عَلِيٍّ بْنَ مُحَمَّدٍ، ءَادْخُلُ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، ءَادْخُلُ يَا ملائِكَهَ اللّهِ الْمُؤَكَّلِينَ بِهَذَا الْحَرَمِ الشَّرِيفِ.** پس داخل شو و در وقت داخل شدن پای راست را مقدم دار و بایست نزد ضریح حضرت علی هادی علیه السلام رو به قبر و پشت به قبله و صد مرتبه **اللَّهُ أَكْبَرُ بگو و بگو السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ عَلِيٍّ بْنَ**

مُحَمَّدِ الزَّكِيِّ الرَّاشِدِ، النُّورِ الثَّاقِبِ، وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سِرَّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
 حَبِيلَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا آلَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفْوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ، السَّلَامُ
 عَلَيْكَ يَا حَقَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نُورَ الْأَنْوَارِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا زَيْنَ الْأَبْرَارِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَلِيلَ
 الْأَخْيَارِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عُنْصُرَ الْأَطْهَارِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ الرَّحْمَنِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رُكْنَ الْإِيمَانِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَى
 الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ الصَّالِحِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَلَمَ الْهُدَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَلِيفَ التُّقَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَمُودَ
 الدِّينِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ سَيِّدَةَ نِسَاءِ
 الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْأَمِينُ الْوَفِيُّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَلَمُ الرَّضِيُّ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الرَّاهِدُ التَّقِيُّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا
 الْحُجَّةُ عَلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا التَّالِي لِلْقُرْآنِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْمُبِينُ لِلْحَلَالِ مِنَ الْحَرَامِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا
 الْوَلِيُّ النَّاصِحُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الطَّرِيقُ الْوَاضِعُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّجْمُ اللَّامِعُ، أَشْهَدُ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَنَّكَ حُجَّةُ اللَّهِ
 عَلَى خَلْقِهِ، وَخَلِيفَتُهُ فِي بَرِّيَّتِهِ، وَآمِينُهُ فِي بِلَادِهِ، وَشَاهِدُهُ عَلَى عِبَادِهِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَبَابُ الْهُدَى وَالْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَ
 الْحُجَّةُ عَلَى مَنْ فَوْقَ الْأَرْضِ وَمَنْ تَحْتَ الشَّرَى وَأَشْهَدُ أَنَّكَ الْمُطَهَّرُ مِنَ الذُّنُوبِ، الْمُبْرَأُ مِنَ الْعُيُوبِ، وَالْمُخْتَصُّ بِكَرَامَةِ اللَّهِ، وَ
 الْمَحْبُوبُ بِحُجَّةِ اللَّهِ، وَالْمَوْهُوبُ لَهُ كَلِمَةُ اللَّهِ، وَالرُّكْنُ الَّذِي يَلْجَأُ إِلَيْهِ الْعِبَادُ، وَتُحْيَى بِهِ الْبِلَادُ،

وَ أَشْهَدُ يَا مَوْلَايَ اَنْنِي بِعَمِكَ وَ بِاَبَائِكَ وَ اِبْنَائِكَ مُوقِنٌ مُقَرَّرٌ، وَ لَكُمْ تَابِعٌ فِي ذَاتِ نَفْسِي وَ شَرَائِعِ دِينِي وَ خَاتِمَهُ عَمَلِي وَ مُنْقَلَبِي وَ مَثْوَايَ وَ اَنْنِي وَلِيٌّ لِمَنْ وَالَاكُمْ، وَ عِدُوٌّ لِمَنْ عَادَاكُمْ، مُؤْمِنٌ بِسِرِّكُمْ وَ عَلَانِيَتِكُمْ، وَ اَوْلِيٌّ لَكُمْ وَ اٰخِرُكُمْ، يَا بِي اَنْتَ وَ اُمِّي وَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللّٰهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

پس ببوس ضریح را و بگذار روی راست را بر آن پس طرف چپ رو را بگذار و بگو: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَ اٰلِ مُحَمَّدٍ، وَ صَلِّ عَلٰی حُجَّاتِكَ الْوَفِيِّ، وَ وَّلِيِّكَ الرَّكِيِّ، وَ اَمِيَّتِكَ الْمُتَرْضَى وَ صَيْفِيَّكَ الْهَادِي وَ صِرَاطِكَ الْمُسْتَقِيم، وَ الْجَادَّةِ الْعُظْمَى وَ الطَّرِيقَةِ الْوَسْطَى نُورِ قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ وَّلِيِّ الْمُتَّقِينَ، وَ صَاحِبِ الْمُخْلِصِينَ، اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ اَهْلِ بَيْتِهِ، وَ صَلِّ عَلٰی عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّاشِدِ الْمَعْصُومِ مِنَ الزَّلْمِ وَ الطَّاهِرِ مِنَ الْخَلَلِ، وَ الْمُتَقَطِّعِ اِلَيْكَ بِالْاَمْرِ، الْمَبْلُؤُ بِالْفِتَنِ، وَ الْمُخْتَبِرِ بِالْمَحَنِ، وَ الْمُتَمَتِّحِ بِحُسْنِ الْبُلُوِّ وَ صَيْبِ الشُّكُوفِ مُرْتَبِدِ عِبَادِكَ، وَ بَرَكَهِ بِلَادِكَ، وَ مَجَلِّ رَحْمَتِكَ وَ مُسْتَوْدِعِ حِكْمَتِكَ، وَ الْقَائِدِ اِلَى جَنَّتِكَ، الْعَالِمِ فِي بَرِيَّتِكَ، وَ الْهَادِي فِي خَلِيقَتِكَ، الَّذِي ارْتَضَيْتَهُ وَ اَنْتَجَبْتَهُ وَ اخْتَرْتَهُ لِمَقَامِ رَسُوْلَتِكَ فِي اُمَّتِهِ، وَ اَلْزَمْتَهُ حِفْظَ شَرِيْعَتِهِ، فَاسْتَقَلَّ بِاَعْبَاءِ الْوَصِيَّةِ نَاهِضاً بِهَا، وَ مُضْطَلِعاً بِحَمْلِهَا، لَمْ يَعْثُرْ فِي مُشْكِلٍ، وَ لَا هَفَافِي مُعْضِلٍ بَلْ كَشَفَ الْعَمَّةَ، وَ سَيَّدَ الْفُرْجَةَ، وَ اَدَّى الْمُفْتَرَضَ، اَللّٰهُمَّ فَكَمَا اَقْرَزْتَ نَاطِرَ نَبِيِّكَ بِهٖ فِرْقَهُ دَرَجَتَهُ، وَ اَجْرَلْ لِمَدْيِكَ مَثُوبَتَهُ، وَ صَلِّ عَلَيْهِ، وَ بَلِّغْهُ مِنَّا تَحِيَّهً وَ سَلَاماً، وَ اَتِنَا مِنْ لَدُنْكَ فِي مَوَالِيَتِهِ فَضْلاً وَ اِحْسَاناً، وَ مَغْفِرَةً وَ رِضْوَاناً، اِنَّكَ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ. پس نماز زیارت بگذار و

چون سلام دادی بگو: يا ذَا الْقُدْرَةِ الْجَامِعَةِ، وَ الرَّحْمَةِ الْوَاسِعَةِ، وَ الْمَنِّ الْمُتَتَابِعَةِ، وَ الْأَلَاءِ الْمُتَوَاتِرَةِ، وَ الْأَيْدِي الْجَلِيلَةِ، وَ الْمَوَاهِبِ الْجَزِيلَةِ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِينَ، وَ أَعْطِنِي سُؤْلِي وَ اجْمَعْ شَمْلِي وَ لَمْ شِعْتِي وَ زَكِّ عَمَلِي وَ لَا تُرِغْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي وَ لَا تُزِلَّ قَدَمِي وَ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا، وَ لَا تُحَيِّبْ طَمَعِي وَ لَا تُبَدِّ عَوْرَتِي وَ لَا تَهْتِكْ سِرِّي وَ لَا تُوحِشْنِي وَ لَا تُؤَيِّسْنِي وَ كُنْ بِي رَوْفًا رَحِيمًا، وَ اهْدِنِي وَ زَكِّنِي وَ طَهِّرْنِي وَ صَيِّفْنِي وَ اضْيَظْفِنِي وَ خَلِّصْنِي وَ اسْتَخْلِصْنِي وَ اضْيَنْعِنِي وَ اضْيَظْنِعْنِي وَ قَرِّبْنِي إِلَيْكَ وَ لَا تُبَاعِدْنِي مِنْكَ، وَ الطُّفْ بِي وَ لَا تُجْفِنِي وَ أَكْرِمْنِي وَ لَا تُهِنِّي وَ مَا أَسْئَلُكَ فَلَا تُحْرِمْنِي وَ مَا لَا أَسْئَلُكَ فَاجْمَعْهُ لِي بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، وَ أَسْئَلُكَ بِحُزْمِهِ وَ جِهَتِكَ الْكَرِيمِ، وَ بِحُزْمِهِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ بِحُزْمِهِ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِكَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ، وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، وَ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدٍ، وَ جَعْفَرٍ وَ مُوسَى وَ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدٍ، وَ عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ، وَ الْخَلْفِ الْبَاقِي صَلَوَاتِكَ وَ بَرَكَاتِكَ عَلَيْهِمْ، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، وَ تُعَجِّلَ فَرَجَ قَائِمِهِمْ بِأَمْرِكَ، وَ تَنْصُرَهُ وَ تَنْتَصِرَ بِهِ لِأَدِينِكَ، وَ تَجْعَلَنِي فِي جُفْلَمِهِ النَّاجِينَ بِهِ، وَ الْمُخْلِصِينَ فِي طَاعَتِهِ، وَ أَسْئَلُكَ بِحَقِّهِمْ لَمَّا أَسْئَلُكَ بِحَقِّهِمْ لِي دَعْوَتِي وَ قَضَيْتَ لِي حَاجَتِي وَ أَعْطَيْتَنِي سُؤْلِي وَ كَفَيْتَنِي مَا أَهْمَنِي مِنْ أَمْرِ دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، يَا نُورَ يَا بُرْهَانَ، يَا مُنِيرَ يَا مُبِينَ، يَا رَبَّ اكْفِنِي شَرَّ الشُّرُورِ، وَ آفَاتِ الدُّهُورِ، وَ أَسْئَلُكَ النَّجَاةَ يَوْمَ

يُنْفَخُ فِي الصُّورِ. وَ دَعَا كُنْ بَرَى لِرَى هِرْ چِه خَوَاهِي وَ بَسِيَار بَكُو: يَا عُدَّتِي عِنْدَ الْعُدَدِ، وَيَا رَجَائِي وَ الْمُعْتَمَدَ، وَيَا كَهْفِي وَ السَّنَدَ، يَا وَاحِدًا يَا أَحَدًا، وَيَا قُلَّ هُوَ اللَّهُ أَحَدًا، أَسْئَلُكَ اللَّهُمَّ بِحَقِّ مَنْ خَلَقْتَ مِنْ خَلْقِكَ، وَ لَمْ تَجْعَلْ فِي خَلْقِكَ مِثْلَهُمْ أَحَدًا، صَلِّ عَلَيَّ جَمَاعَتِهِمْ، وَ أَفْعَلْ بِي كَذَا وَ كَذَا وَ بِهِ جَايَ اَيْنَ كَلِمَه حَاجَتُ بِخَوَاه.

شعر

مدح و منقبت

مژده ولي عشر

مژده ز ميلاد ولي عشر**هادي دين زاده خير البشر

مژده ز ميلاد علي النقي

هادي دين نوگل باغ تقى

سبط نبى مير همه متقى

شبل علي بحر نقاوت نقي

شاه عشر هادي جن و بشر

هادي دين زاده خير البشر

مژده ز ميلاد ولي زمين

شبل علي والد پاك حسن

ماه دهم بارقه ذوالمنن

زاده زهرا وصى بوالحسن

شمس هدى پادشه بحر و بر

هادي دين زاده خير البشر

مژده ز ميلاد شه ملك دين

نور خدا سرور اهل يقين

محور دین عروه اهل یقین

حجت حق مظهر جان آفرین

دهمین پیشوا

ای فلک نجات آفرینش هادی

ای رهبر کل اهل بینش

از جلوه ی نام تو جهان روشن شد

ای مهر سپهر آفرینش هادی

زیبا گل باغ سرمدی آمده است

مرآت جمال احمدی آمده است

شادند تمام خلق عالم زیرا

یک دسته گل محمدی آمده است

بر دین خدا ولی و داور هادی است

از بهر بشر هادی و محور هادی است

ما دست تو سل به ولایش زده ایم

چون شافع ما به روز محشر هادی است

امشب مدینه به جنان می نازد

آدم به تمام قدسیان می نازد

دارد به بغل جواد آل عصمت

ماهی که به ماه آسمان می

در آسمان و لا ماه بی قرین آمد
به صورت بشری صورت آفرین آمد
کز آفتاب بر آن ماه آفرین آمد
ولی حق دهمین پیشوای دین آمد
گلی از گلشن طه به جهان رو کرده
که جهان را ز صفا جنت رضوان کرده
نور چشمان جواد است بود نام، علی
که خدایش ز شرف، ناطق قرآن کرده
در روز ولادت امام هادی
شد قلب جهان غرق نشاط و شادی
آن حامی آئین محمد باشد
بر رهرو راه مکتب دین نادی
هنگام سرور آل احمد آمد
در جلوه فروغ روی سرمد آمد
گر گلشن خاک گشته همچون جنت
میلاذ علی بن محمد آمد
لبریز گل است بوستان شادی
گیتی بگرفت، رنگی از آبادی
با عطر محمدی معطر کن دل

در روز ولادت امام هادی

امروز صبا عطر فشان آمده است

بر کشور دین نگاهبان آمده است

هادی سُبُل نقی امام دهمین

چون سرو سهی به بوستان آمده است

امشب که بهار در آسمان احیا شد

الفاظ هدایت بشر معنا شد

با آمدن امام هادی به جهان

از گلشن زهرا دهمین گل وا شد

خوش آن دل کز ازل دارد ولای حضرت هادی

خوش آن سر کو بساید رخ به پای حضرت هادی

دلا گر رستگاری خواهی از حول صف محشر

نما از حق طلب ظل لوای حضرت هادی

ای روی تو خورشید هدایت هادی

گلواژه دفتر ولایت هادی

هستی تو دهم امام و ما را باشد

از لطف تو امید عنایت هادی

ای آسمان ز شرم، مهت را دو پاره کن

تکرار معجز نبوی را دوباره کن

تا بشکند غرور تو در اوج آسمان

ای آفتاب ماه

ص: ۱۶۹

زمین را نظاره کن

از خانه ی جواد دمیده است آفتاب

بر مقدمش نثار هزاران ستاره کن

از کهکشان نور به کف گیر سبجه ها

هر روز و شب فضایل او را شماره کن

تا سر نهند بیت جواد الائمه را

ای جبریل سوی ملائیک اشاره کن

گرم از محبتش سرمستان عشق را

نرم از ولایتش دل هر سنگ خاره کن

ای نور بخش محفل افلاک یا علی

امشب بسوی خاک نشینان نظاره کن

علی چهارم

ای تجلی گاه نور کبریا

قبله ی جان تمام انبیاء

اولیا سوی تو در راز و نیاز

کعبه رو سوی تو می خواند نماز

آسمان پابوس خاک مقدمت

عشق از روز ازل شد محرمت

هستی از نامت هدایت یافته

نور رویت عالمی بشکافته

روشنی ات محور اهل جهان
کھکشانها در پی ات گشته روان
کاروان آفرینش تا ابد
گیرد از حب و تولایت مدد
حب تو دین تمام هستی است
یاد رویت باده ی سرمستی است
حق جهان را بر مدارت ساخته
عالمی از بهر تو پرداخته
مهر از مهر رخت پر نور شد
ظلمت از محدوده ی تو دور شد
روشنایی پر تویی از سایه ات
عشق از روز ازل همسایه ات
عاشقی با نام تو پیوند داشت
دم به دم لعل لب لبخند داشت
لحظه هایی که تبسم می کنی
مست رویت ماه و انجم می کنی
بی تو معنایی ندارد زندگی
با تو دارم بهر خالق بندگی
سائل عشقی خدا دادی شدم
شکر حق عبد تو یا هادی شدم

هر چه می خواهید، خدایت خواستی

با بیانت عالمی آراستی

بر خلاق چون که می گفتی سخن

پر ز گل

ص: ۱۷۰

می شد همه دشت و دمن
از حدیث می شود دل ها بهار
با صدایت قلبها یابد قرار
هر که یک ذره وجودت را شناخت
عشق را در جان خود جاوید ساخت
درک تو باشد فراتر از عقول
ای امام و هادی آل رسول
بوسه ی حور و ملک بر خاک تو
جملگی وامانده در ادراک تو
ناتوان از وصف ذات عقل و هوش
بہتر آن باشد زبان گردد خموش
لیک می گویم که هستم سائلت
لحظه لحظه رو به سویت مایلت
عاجز درک تو اما مست مست
زشت خو هستم ولی زیبا پرست
سال ها قلبم به مهرت آشناست
قبله ی قلبم به سوی سامراست
تو مرا حب ولایت داده ای
جام و صہبای هدایت داده ای
ای به جان ما صراط مستقیم

در دل از روز ازل بودی مقیم

عشق تو در سینه ها شد منجلی

ای علی چهارم آل علی

تا دم مرگم نمایم زمزمه

نام تو ای نور چشم فاطمه

گل ناز فاطمه

شده آسمان به گردش، به طواف رویت ای گل

به جهان هر آن چه دل بود، همگی به سویت ای گل

تو تجلی جمالی، ز جمیل جاودانی

رخت ای نگار زیبا، بدهد از او نشانی

همه عاشقان بی دل، به رخت نماز آرند

به حریم و آستانت، همگی نیاز دارند

آب و آینه ز رویت، درسی از صفا گرفته

تو همان سوره ی عشقی، که دل از خدا گرفته

من بی نوا چه گویم، که کنم وصف صفات

که خدا مادح ذاتت، شده از قبل حیاتت

تو نبوده ای و بودن، شده از اسم تو آغاز

ز تو بر پا شده خلقت، نتوان گشودن

این راز

بوده چون حب و ولایت، رمزی از سجده به آدم

ز تو گردیده هدایت، همه ذرات دو عالم

دلم از ازل سپردم، به تو یا امام هادی

تو شرار عشق خود را به دل شکسته دادی

ای امام و مقتدایم، به غم تو مبتلایم

نروم من از حریمت، که گدای سامرایم

منم و دلی شکسته، که به راه تو نشسته

تا کنی تو گوشه چشمی، سوی این سائل خسته

ای امیر مهربانم، مالک هستی و جانم

دلبراً بدون مهرت، به خدا زنده نمانم

بنده ی حلقه به گوشم، تویی دین و عقل و هوشم

به خدا به هر دو دنیا، عشقتو نمی فروشم

تویی نغمه و سرودم، تویی اصل تار و پودم

از همان روز ازل هم، ذاکر اسم تو بودم

تو صراط مستقیم و راه وصل ما همه ای

جد صاحب الزمان و گل ناز فاطمه ای

ابر رحمت

ساقی امشب بسته با پیمانۀ پیمانی دگر

سفره رنگین کرده بهر تازه مهمانی دگر

باغبان را گو به پا شد بذر شادی در زمین

تا ببارد ابر رحمت باز بارانی دگر

باید آدم در جنان امشب گل افشانی کند

تا به تخت گل نشیند جان جانانی دگر

شهر یثرب سینه ی سینا شده کز لطف حق

زد قدم در این جهان موسی بن عمرانی دگر

بر جواد ابن الرضا حق داده از دریای جود

گوهر ارزنده و دُرّ درخشانی دگر

خیزران باید زند گلبوسه بر روی عروس

کز شرف آورده بهر دین نگهبانی دگر

فاطمه در باغ جنت بزم شادی چیده است

چون که دیده نهمین گل را به دامانی دگر

خاتم پیغمبران تبریک گوید بر علی

ون علی را آمده ماه فروزانی دگر

ساقی توحید

اهل ولا مرحبا فصل سرور آمده

سینه سینای سیر مرکب نور آمده

ساقی توحید با جام ظهور آمده

جلوه گر از برج عشق غایت نور آمده

که گشته روشن به او چشم و دل خاص و عام

بیا به بستان وحی فیض دگر را بین

به دست شمس الضحی رشک قمر را بین

روی ملک را نگر جن و بشر را بین

با پدری چون جواد بهین پسر را بین

علی بخوانش ولی پیامبر را بین

امام هادیست او هدایتش مستدام

محبت او بود عنایت واصله

به امر و نهیش مدام جاذبه و دافعه

به فیض او شد فقیه باصره و سامعه

عنایتی از کفش عناصر اربعه

حکایتی از دمش زیارت جامعه

بیا به بیت الولا جمال داور بین

جمال داور نگر روی پیمبر بین

کمال خیرالنسا جلال حیدر بین
کنار ابن الرضا رضای دیگر بین
جواد را با گلی، بهشت پرور بین
بهشت از این گل گرفت آبرو و احترام
ابوالحسن کنیه و علی بود نام او
پرندگان هوا شیفته ی دام او
به او که دل می برد کبوتر بام او
درندگان زمین اشک فشان رام او
چشمه ی آب حیات جرعه ای از جام او
الا الا تشنگان از او ستانید جام
پناه من سوی او نگاه من سوی او
کعبه من سامره قبله ی من روی او
رشته ی توحید من سلسله ی موی او
بهشت در سایه ی قامت دلجوی او
جهان هستی همه پر ز هیاهوی او
عالم خلقت گرفت در حرمش آبرو
به هر کجا ساکنم مرا تو ردم مکن

تکلم

ص: ۱۷۳

روز و شب به هر سخن سامره است

نقل سخن نقل دهن سامره است

مرا به جنت چکار؟ بهشت من سامره است

شبلی علی

مژده ز میلاد ولی عشر

هادی دین زاده ی خیر البشر

مژده ز میلاد علی النقی

هادی دین نوگل باغ تقی

سبط نبی میر همه متقی

شبلی علی بحر نقاوت نقی

شاه عشر هادی جن و بشر

هادی دین، زاده ی خیر البشر

مژده ز میلاد ولی زَمَن

شبلی علی والد پاک حسن

ماه دهم بارقه ی ذوالمنن

زاده ی زهرا وصی بوالحسن

شمس هدی پادشه بحرو بر

هادی دین، زاده ی خیر البشر

مژده ز میلاد شه ملک دین

نور خدا سرور اهل یقین

محور دین عروه ی اهل یقین

حجت حق، مظهر جان آفرین

شد به جهان ماه رخس جلوه گر

هادی دین، زاده ی خیر البشر

۱- شیل: شیربچه

چهارمین علی

لطف امام هادی و نور ولایتش

ما را اسیر کرده به دام محبتش

بر لطف بی کرانه او بسته ایم دل

امشب که جلوه گر شد خورشید طلعتش

منت خدای را که به ما کرده مرحمت

توفیق برگزاری جشن ولادتش

تبریک باد بانوی کبری سمانه را

کین غنچه بر دمید ز گلزار عصمتش

ماه تمام و نیمه ذی حجه مطلعش

خیر کثیر و کوثر قرآن بشارتش

این است آن امام که تقدیر ایزدی

بعد از جواد داده مقام امامتش

این است آن امام که ذرات کائنات

اقرار کرده اند به جود و کرامتش

این است آن امام که در برکه السَّبَاع

شیران شوند رام و گذارند حرمتش

این است آن امام که از نقش پرده هم

ایجاد شیر زنده کند حکم قدرتش

این

ص: ۱۷۴

است آن امام که دشمن به چند بار
رخسار عجز سوده به درگاه عزتش
سر تا به پای عاطفه و مرحمت ولی
دشمن به لرزه آمده از برق هیبتش
آن سومین ابوالحسن از خاندان وحی
چون سه علی دیگر باشد عبادتش
افزون زریگهای بیابان عطای او
بیش از ستاره های درخشان فضیلتش
مائیم و دست و دامن آن حجت خدا
چون ناامید کس نشود از عنایتش
گردیده ایم جمع به ذیل لوای او
افکنده ایم دست به دامان رحمتش
از آستان قدس رضا هدیه می کنیم
آه دلی به غربت و اشکی به تربتش
یارب بحق فاطمه با فتح کربلا
بگشا بروی ما همه راه زیارتش
از لطف آن امام (مؤید) مؤید است
کو را نشان خدمت آل محمد است

شمس درخشنده

ماه ذالحجه عجب فتح نمایان کرده

نیمه ماه عیان مهر درخشان کرده
گلی از گلشن طه به جهان جلوه نمود
که جهان راز صفا جنت رضوان کرده
آمد آن حجت دلدار که از آمدنش
مومنین را همگی خرم و خندان کرده
کیست این شمس درخشنده که خلاق کریم
بهر او خلقت این عالم امکان کرده
نور چشمان جواد است بود نام علی
که خدایش ز شرف ناطق قرآن کرده
وارث ختم رسالت گل گلزار بتول
همه جا راز جمالش چو گلستان کرده
معجز عیسی و موسی و خلیل الله را
ظاهر از خویشتن این حجت یزدان کرده
ز صفا و ز سخایش چه بگویم که خداهش
هادی و وارث بر خیل رسولان کرده
آنکه صد حاتم طایی به گدایش نرسد
آنکه بر خسته دلان لطف فراوان کرده

حجت دهم

البشارت که دهم حجت سبحان آمد

شافع هر

دو سرا، رهبر ایمان آمد

سرور عالمیان، محور امکان آمد

که جهان از رخ وی، روضه ی رضوان آمد

پرتو مهر رخس، تا به زمین پیدا شد

دسته های ملک از عرش برین پیدا شد

رهبر عالمیان آنکه جهان را سبب است

تحت فرمان وی، افواج ملک با ادب است

طیب و طاهر و هادی و نقی اش لقب است

خسرو ملک عجم قائده قوم عرب است

شرع احمد ز وجودش به جهان پای گرفت

مهر وی در دل صاحب نظران جای گرفت

هم نبی خوی و علی صولت و زهرا عصمت

حسنى علم و حسن شجاعت و سجاد آیت

باقری علم و ز صادق بصدافت نسبت

کاظمی عفو و رضا خوی و جوادی همت

پدر عسکری و جد ولی عصر است

آنکه بر پرچم وی آیت فتح و نصر است

آیت محکمه

چشم و چراغ آل فاطمه آمد

دست گل جواد الائمه آمد

بانگ منادی آمد تبارک الله

موسم شادی آمد تبارک الله

امام هادی آمد تبارک الله

مژده ز سوی خدا بر همه آمد

وجه خدا در زمین چهره گشوده

ماه امام جواد جلوه نموده

مادرش از طلعتش بوسه ربوده

از سوی روح الامین زمزمه آمد

این دهمین حجت از نسل بتول است

این درّ رخشنده بحر عقول آمد

این دهمین حجت آل رسول است

عرش خداوند را قائمه آمد

درود خلق و خدا به خلق و خویش

بوی رضا می دهد از گل رویش

طعنه به طوبا زند قد نکویش

خال و خطش آیت محکمه آمد

شاعر: سازگار

شهادت

کشته زهر جفا

ای ولی امر حق، ای عزیز مصطفی

در ره دین خدا، کشته زهر جفا

سامره در ماتم است،

ص: ۱۷۶

سر بسر شور و عزا

یا علی ابن جواد، یا امام المتقین

ای امام دهمین، ای شهید راه دین

جان بقربان تو و درد و رنج و اه تو

در نهایت خانه ات، گشته قربانگاه تو

تا صف محشر بود، در ادامه راه تو

کشته جور و ستم، در ره دین مبین

ای امام دهمین، ای شهید راه دین

ای ولی امر حق حجت پروردگار

حامی مستضعفان، در نهان و آشکار

برده ای در راه دین، رنج و درد بی‌شمار

از جفای منتصر، و زعناب مستعین

ای امام دهمین، ای شهید راه دین

زهر معتر عاقبت، قاتل جان تو شد

جان تو قربانی راه جانان تو شد

دیده جن و ملک، جمله گریان تو شد

ای پناه عالمین، رهبر دنیا و دین

ای امام دهمیت، ای شهید راه دین

شراره غم

دل را شراره غم تو پُر شرار کرد

داغ تو قلب خسته دلان داغدار کرد
ای سرو بوستان ولا از غم تو چرخ
جاری ز دیده اشک چو ابر بهار کرد
با کشتن تو قاتلت ای هادی امم
خود را به نزد ختم رسل شرمسار کرد
هرگز ندیده دیده تاریخ تاکنون
چون قاتل تو کو ستم بی شمار کرد
دشمن فکند گوشه زندان ز راه کین
هر کس ز مهر، دوستیت اختیار کرد
رویش سیاه باد که آن خصم بدمنش
روز زمانه تیره تر از شام تار کرد
در ماتم تو چاک گریبان خویش را
فرزند داغدار تو با حال زار کرد
بر تربت تو مادر پهلو شکسته ات
اشک از بصر چو گوهر غلطان نثار کرد
ای شمع برفروخته عشق، اهل دل
طوف حریم پاک

تو پروانه وار کرد

باشد گدای خاک نشینت کسی که او

خود را مقیم در گهت ای شهریار کرد

هر کس غلام کوی تو گردید بی گمان

بر صاحبان تاج و نگین افتخار کرد

از لطف خویش «حافظی» دل شکسته را

یزدان به سفره کرم ریزه خوار کرد

جفا کردی

چرا چنین متوکل به ما جفا کردی

شدی به کین متوسل ستم روا کردی

غم مدینه مرا کم نبود ای ظالم؟

که طعن و تهمت و تبعید را روا کردی

مگر مرا به تمسخر گرفته ای کان شب

به جشن و لهو و لعب خواهش غنا کردی

برای من شب جشن تو پر ز ماتم بود

خوشی نبود که بر پایِ عزا کردی

سرور و بزم تو تنها سر بریده نداشت

چرا سرم نبریدی؟ به من جفا کردی

ز روی پاک و نجیبم حیا نکردی تو؟

چسان ز شعر من ای بی حیا حیا کردی

عبادت شب و ذکر و ترحمم دیدی
ولی به دشمنی خویش اَتکا کردی
هزار نقشه به قلم کشیدی واجرا
بدست معتز ملعون در انتها کردی
برای حفظ متاعِ دو روزه دنیا
تو باب، در همه جا، سبّ اوصیا کردی
به بغض آل علی راه کربلا بستی
جفا به زائر و سلطان نینوا کردی
برای عُسرت و آزار زائران حسین
پس از دو قرن عجب ظالمانه تا کردی
چه دستها که بریدی ز قبر پاک حسین
به زجر و حرمله و شمر اقتدا کردی
یزید آب بر او بست و تو حَرَم بر آب
به شاه تشنه لبان کار اشقیا کردی

زندگینامه امام حسن عسکری

ولادت

امام حسن عسکری علیه السلام در سال ۲۳۲ هجری در مدینه چشم به جهان گشود. مادر

ص: ۱۷۸

والا گهرش سوسن یا سلیل زنی لایق و صاحب فضیلت و در پرورش فرزند نهایت مراقبت را داشت، تا حجت حق را آن چنان که شایسته است پرورش دهد. این زن پرهیزگار در سفری که امام عسکری علیه السلام به سامرا کرد همراه امام بود و در سامرا از دنیا رحلت کرد. کنیه آن حضرت ابامحمد بود.

صورت و سیرت امام حسن عسکری علیه السلام

امام یازدهم صورتی گندمگون و بدنی در حد اعتدال داشت. ابروهای سیاه کمانی، چشمانی درشت و پیشانی گشاده داشت. دندانها درشت و بسیار سفید بود. خالی بر گونه راست داشت. امام حسن عسکری علیه السلام بیانی شیرین و جذاب و شخصیتی الهی باشکوه و وقار و مفسری بی نظیر برای قرآن مجید بود. راه مستقیم عترت و شیوه صحیح تفسیر قرآن را به مردم و به ویژه برای اصحاب بزرگوارش -در ایام عمر کوتاه خود- روشن کرد.

دوران امامت

به طور کلی دوران عمر ۲۹ ساله امام حسن عسکری علیه السلام به سه دوره تقسیم می گردد: دوره اول ۱۳ سال است که زندگی آن حضرت در مدینه گذشت. دوره دوم ۱۰ سال در سامرا قبل از امامت. دوره سوم نزدیک ۶ سال امامت آن حضرت می باشد. دوره امامت حضرت عسکری علیه السلام با قدرت ظاهری بنی عباس رو در روی بود. خلفایی که به تقلید هارون در نشان دادن نیروی خود بلند پروازیهای داشتند. امام حسن عسکری علیه السلام از شش سال دوران اقامتش، سه سال را در زندان گذرانید. زندانبان آن حضرت صالح بن وصیف دو غلام ستمکار را بر امام گماشته بود، تا بتواند آن حضرت را -به وسیله آن دو غلام- آزار بیشتری دهد، اما آن دو غلام که خود از

نزدیک ناظر حال و حرکات امام بودند تحت تأثیر آن امام بزرگوار قرار گرفته به صلاح و خوش رفتاری گراییده بودند. وقتی از این غلامان جویای حال امام شدند، می گفتند این زندانی روزها روزه دار است و شبها تا بامداد به عبادت و راز و نیاز با معبود خود سرگرم است و با کسی سخن نمی گوید. عیب‌الله خاقان وزیر معتمد عباسی با همه غروری که داشت وقتی با حضرت عسکری ملاقات می کرد به احترام آن حضرت برمی خاست، و آن حضرت را بر مسند خود می نشانید. پیوسته می گفت: در سامره کسی را مانند آن حضرت ندیده‌ام، وی زاهدترین و داناترین مردم روزگار است. پسر عیب‌الله خاقان می گفت: من پیوسته احوال آن حضرت را از مردم می پرسیدم. مردم را نسبت به او متواضع می یافتم. می دیدم همه مردم به بزرگواریش معترفند و دوستدار او می باشند. با آنکه امام علیه السلام جز با خواص شیعیان خود آمیزش نمی فرمود، دستگاه خلافت عباسی برای حفظ آرامش خود بیشتر اوقات، آن حضرت را زندانی و ممنوع از معاشرت داشت. «از جمله مسائل روزگار امام حسن عسکری علیه السلام یکی نیز این بود که از طرف خلافت وقت، اموال و اوقات شیعه، به دست کسانی سپرده می شد که دشمن آل محمد صلی الله علیه و آله و جریانه‌های شیعی بودند، تا بدین گونه بنیه مالی نهضت تقویت نشود. چنانکه نوشته اند که احمد بن عیب‌الله بن خاقان از جانب خلفا، والی اوقاف و صدقات بود در قم، و او نسبت به اهل بیت رسالت، نهایت مرتبه عداوت را

داشت.» نیز اصحاب امام حسن عسکری، متفرق بودند و امکان تمرکز برای آنان نبود، کسانی چون ابوعلی احمد بن اسحاق اشعری در قم و ابوسهل اسماعیل نوبختی در بغداد می زیستند، فشار و مراقبتی که دستگاه خلافت عباسی، پس از شهادت حضرت رضا علیه السلام معمول داشت، چنان دامن گسترده بود که جناح مقابل را با سخت ترین نوع درگیری واداشته بود. این جناح نیز طبق ایمان به حق و دعوت به اصول عدالت کلی، این همه سختی را تحمل می کرد، و لحظه ای از حراست (و نگرهبانی) موضع غفلت نمی کرد». اینکه گفتیم: حضرت هادی علیه السلام و حضرت امام حسن عسکری علیه السلام هم از سوی دستگاه خلافت تحت مراقبت شدید و ممنوع از ملاقات با مردم بودند و هم امامان بزرگوار ما-جز با یاران خاص و کسانی که برای حل مشکلات زندگی مادی و دینی خود به آنها مراجعه می نمودند-کمتر معاشرت می کردند به جهت آن بود که دوران غیبت حضرت مهدی علیه السلام نزدیک بود، و مردم می بایست کم کم بدان خو گیرند، و جهت سیاسی و حل مشکلات خود را از اصحاب خاص که پرچمداران مرزهای مذهبی بودند بخواهند، و پیش آمدن دوران غیبت در نظر آنان عجیب نیاید. باری، امام حسن عسکری علیه السلام بیش از ۲۹ سال عمر نکرد ولی در مدت شش سال امامت و ریاست روحانی اسلامی، آثار مهمی از تفسیر قرآن و نشر احکام و بیان مسائل فقهی و جهت دادن به حرکت انقلابی شیعیانی که از راههای دور برای کسب فیض به محضر امام علیه السلام می رسیدند بر جای گذاشت. در

زمان امام یازدهم تعلیمات عالیہ قرآنی و نشر احکام الهی و مناظرات کلامی جنبش علمی خاصی را تجدید کرد، و فرهنگ شیعی- که تا آن زمان شناخته شده بود- در رشته های دیگر نیز مانند فلسفه و کلام باعث ظهور مردان بزرگی چون یعقوب بن اسحاق کندی، که خود معاصر امام حسن عسکری بود و تحت تعلیمات آن امام، گردید. در قدرت علمی امام علیه السلام- که از سرچشمه زلال ولایت و اهل بیت عصمت مایه گرفته بود- نکته ها گفته اند. از جمله: همین یعقوب بن اسحاق کندی فیلسوف بزرگ عرب که دانشمند معروف ایرانی ابونصر فارابی شاگرد مکتب وی بوده است، در مناظره با آن حضرت در مانده گشت و کتابی را که بر رد قرآن نوشته بود سوزانید و بعدها از دوستداران و در صف پیروان آن حضرت درآمد.

شهادت امام حسن عسکری علیه السلام

شهادت آن حضرت را روز جمعه هشتم ماه ربیع الاول سال ۲۶۰ هجری نوشته اند. در کیفیت وفات آن امام بزرگوار آمده است: فرزند عبیدالله بن خاقان گوید روزی برای پدرم (که وزیر معتمد عباسی بود) خبر آوردند که ابن الرضا- یعنی حضرت امام حسن عسکری- رنجور شده، پدرم به سرعت تمام نزد خلیفه رفت و خبر را به خلیفه داد. خلیفه پنج نفر از معتمدان و مخصوصان خود را با او همراه کرد. یکی از ایشان نحیر خادم بود که از محرمان خاص خلیفه بود، امر کرد ایشان را که پیوسته ملازم خانه آن حضرت باشند، و بر احوال آن حضرت مطلع گردند. و طیبی را مقرر کرد که هر بامداد و پسین نزد آن حضرت برود، و از احوال او آگاه شود. بعد از دو روز برای پدرم

خبر آوردند که مرض آن حضرت سخت شده است، و ضعف بر او مستولی گردیده. پس بامداد سوار شد، نزد آن حضرت رفت و اطبا را-که عموماً اطبای مسیحی و یهودی در آن زمان بودند- امر کرد که از خدمت آن حضرت دور نشوند و قاضی القضاات (داور داوران) را طلبید و گفت ده نفر از علمای مشهور را حاضر گردان که پیوسته نزد آن حضرت باشند. و این کارها را برای آن می کردند که آن زهری که به آن حضرت داده بودند بر مردم معلوم نشود و نزد مردم ظاهر سازند که آن حضرت به مرگ خود از دنیا رفته، پیوسته ایشان ملازم خانه آن حضرت بودند تا آنکه بعد از گذشت چند روز از ماه ربیع الاول سال ۲۶۰ هـ. ق آن امام مظلوم در سن ۲۹ سالگی از دار فانی به سرای باقی رحلت نمود. بعد از آن خلیفه متوجه تفحص و تجسس فرزند حضرت شد، زیرا شنیده بود که فرزند آن حضرت بر عالم مستولی خواهد شد، و اهل باطل را منقرض خواهد کرد... تا دو سال تفحص احوال او می کردند... این جستجوها و پژوهشها نتیجه هراسی بود که معتصم عباسی و خلفای قبل و بعد از او-از طریق روایات مورد اعتمادی که به حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله می پیوست، شنیده بودند که از نرگس خاتون و حضرت امام حسن عسکری فرزندی پاک گهر ملقب به مهدی آخر الزمان-همنام با رسول اکرم صلی الله علیه و آله ولادت خواهد یافت و تخت ستمگران را واژگون و به سلطه و سلطنت آنها خاتمه خواهد داد. بدین جهت به

بهانه های مختلف در خانه حضرت عسکری علیه السلام رفت و آمد بسیار می کردند، و جستجو می نمودند تا از آن فرزند گرامی اثری بیابند و او را نابود سازند. به راستی داستان نمرود و فرعون در ظهور حضرت ابراهیم علیه السلام و حضرت موسی علیه السلام تکرار می شد. حتی قابله هایی را گماشته بودند که در این کار مهم پی جویی کنند. اما خداوند متعال -چنانکه در فصل بعد خواهید خواند- حجت خود را از گزند دشمنان و آسیب زمان حفظ کرد، و همچنان نگاهداری خواهد کرد تا مأموریت الهی خود را انجام دهد. باری، علت شهادت آن حضرت را سمی می دانند که معتمد عباسی در غذا به آن حضرت خورانید و بعد، از کردار زشت خود پشیمان شد. بناچار اطبای مسیحی و یهودی که در آن زمان کار طبابت را در بغداد و سامره به عهده داشتند، به ویژه در مأموریتهایی که توطئه قتل امام بزرگواری مانند امام حسن عسکری علیه السلام در میان بود، برای معالجه فرستاد. البته از این دلسوزیهای ظاهری هدف دیگری داشت، و آن خشنود ساختن مردم و غافل نگهداشتن آنها از حقیقت ماجرا بود. بعد از آگاه شدن شیعیان از خبر درگذشت جانگداز حضرت امام حسن عسکری علیه السلام شهر سامره را غبار غم گرفت، و از هر سوی صدای ناله و گریه برخاست. مردم آماده سوگواری و تشییع جنازه آن حضرت شدند.

ماجرای جانشین بر حق امام عسکری

ابوالادیان می گوید: من خدمت حضرت امام حسن عسکری علیه السلام می کردم. نامه های آن حضرت را به شهرها می بردم. در مرض موت، روزی من را طلب فرمود و چند نامه ای

نوشت به مدائن تا آنها را برسانم. سپس امام فرمود: پس از پانزده روز باز داخل سامره خواهی شد و صدای گریه و شیون از خانه من خواهی شنید، و در آن موقع مشغول غسل دادن من خواهند بود. ابوالادیان به امام عرض می کند: ای سید من، هرگاه این واقعه دردناک روی دهد، امامت با کیست؟ فرمود: هر که جواب نامه من را از تو طلب کند. ابوالادیان می گوید: دوباره پرسیدم علامت دیگری به من بفرما. امام فرمود: هر که بر من نماز گزارد. ابوالادیان می گوید: باز هم علامت دیگری بگو تا بدانم. امام می گوید: هر که بگوید که در میان چه چیز است او امام شماس است. ابوالادیان می گوید: مهابت و شکوه امام باعث شد که نتوانم چیز دیگری بپرسم. رفتم و نامه ها را رساندم و پس از پانزده روز برگشتم. وقتی به در خانه امام رسیدم صدای شیون و گریه از خانه امام بلند بود. داخل خانه امام، جعفر کذاب برادر امام حسن عسکری را دیدم که نشسته، و شیعیان به او تسلیت می دهند و به امامت او تهنیت می گویند. من از این بابت بسیار تعجب کردم پیش رفتم و تعزیت و تهنیت گفتم. اما او جوابی نداد و هیچ سؤالی نکرد. چون بدن مظهر امام را کفن کرده و آماده نماز گزاردن بود، خادمی آمد و جعفر کذاب را دعوت کرد که بر برادر خود نماز بخواند. چون جعفر به نماز ایستاد، طفلی گندمگون و پیچیده موی، گشاده دندانی مانند پاره ماه بیرون آمد و ردای جعفر را کشید و گفت: ای عمو پس بایست که

من به نماز سزاوارترم. رنگ جعفر دگرگون شد. عقب ایستاد. سپس آن طفل پیش آمد و بر پدر نماز گزارد و آن جناب را در پهلوی امام علی النقی علیه السلام دفن کرد. سپس رو به من آورد و فرمود: جواب نامه ها را که با تو است تسلیم کن. من جواب نامه را به آن کودک دادم. پس «حاجزوشا» از جعفر پرسید: این کودک که بود، جعفر گفت: به خدا قسم من او را نمی شناسم و هرگز او را ندیده ام. در این موقع، عده ای از شیعیان از شهر قم رسیدند، چون از وفات امام علیه السلام با خبر شدند، مردم به جعفر اشاره کردند. چند تن از آن مردم نزد جعفر رفتند و از او پرسیدند: بگو که نامه هایی که داریم از چه جماعتی است و مالها چه مقدار است؟ جعفر گفت: ببینید مردم از من علم غیب می خواهند! در آن حال خادمی از جانب حضرت صاحب الامر ظاهر شد و از قول امام گفت: ای مردم قم با شما نامه هایی است از فلان و فلان و همیانی (کیسه ای) که در آن هزار اشرفی است که در آن ده اشرفی است با روکش طلا. شیعیانی که از قم آمده بودند گفتند: هر کس تو را فرستاده است امام زمان است این نامه ها و همیان را به او تسلیم کن. جعفر کذاب نزد معتمد خلیفه آمد و جریان واقعه را نقل کرد. معتمد گفت: بروید و در خانه امام حسن عسکری علیه السلام جستجو کنید و کودک را پیدا کنید. رفتند و از کودک اثری نیافتند.

ناچار

«صیقل» کنیز حضرت امام عسکری علیه السلام را گرفتند و مدتها تحت نظر داشتند به تصور اینکه او حامله است. ولی هرچه بیشتر جستند کمتر یافتند. خداوند آن کودک مبارک قدم را حفظ کرد و تا زمان ما نیز در کنف حمایت حق است و به ظاهر از نظرها پنهان می باشد. درود خدای بزرگ بر او باد.

زیارت امام حسن عسکری علیه السلام

چون خواستی زیارت کنی حضرت عسکری علیه السلام را بجا آور جمیع آنچه را که در زیارت پدرش حضرت هادی علیه السلام بجا می آوردی پس بایست نزد ضریح آن حضرت و بگو: السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ الْهَادِيَّ الْمُهْتَدِيَّ، وَرَحْمَهُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَابْنَ أَوْلِيَائِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حُجَّجَةَ اللَّهِ وَابْنَ حُجَّجِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا صَفِيَّ اللَّهِ وَابْنَ أَصْفِيَائِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا خَلِيفَةَ اللَّهِ وَابْنَ خُلَفَائِهِ وَابَا خَلِيفَتِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ الْأَثَمَةِ الْهَادِيْنَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ الْأَوْصِيَاءِ الرَّاشِدِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا عَضِيْمَةَ الْمُتَّقِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا إِمَامَ الْفَاتَرِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا رُكْنَ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا فَوْجَ الْمَلْهُوفِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ الْأَنْبِيَاءِ الْمُتَّجِبِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا خَازِنَ عِلْمٍ وَصِيَّ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ أَيُّهَا الدَّاعِي بِحُكْمِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ أَيُّهَا النَّاطِقُ بِكِتَابِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حُجَّجَةَ الْحُجَّجِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا هَادِيَّ الْأُمَّمِ السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَلِيَّ النَّعْمِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا عَيْبَةَ الْعِلْمِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا سَفِينَةَ الْحِلْمِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أَبَا

الْأَمَامِ الْمُنتَظَرِ الظَّاهِرِ لِلْعَاوِلِ حُجَّتُهُ، وَ الثَّابِتِ فِي الْيَقِينِ مَعْرِفَتُهُ، الْمُحْتَجِبِ عَنِ الْأَعْيُنِ الظَّالِمِينَ، وَ الْمُعَيَّبِ عَنِ دَوْلِهِ الْفَاسِقِينَ، وَ
 الْمُعِيدِ رَبُّنَا بِهِ الْأَسْلَامَ جَدِيداً بَعْدَ الْأَنْطِمَاسِ، وَ الْقُرْآنَ غَضّاً بَعْدَ الْأَنْدِرَاسِ، أَشْهَدُ يَا مُؤَلَايَ أَنَّكَ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَ
 أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَ دَعَوْتَ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ، وَ عَزَيْدْتَ اللَّهَ مُخْلِصاً، حَتَّى آتَيْكَ
 الْيَقِينَ، أَسْئَلُ اللَّهَ بِالشَّانِ الَّذِي لَكُمْ عِنْدَهُ أَنْ يَتَقَبَّلَ زِيَارَتِي لَكُمْ، وَ يَشْكُرَ سِعِي إِلَيْكُمْ، وَ يَسْتَجِيبَ دُعَائِي بِكُمْ، وَ يَجْعَلَنِي مِنْ
 أَنْصَارِ الْحَقِّ وَ اتِّبَاعِهِ، وَ أَشْيَاعِهِ وَ مَوَالِيهِ وَ مُجِيبِهِ، وَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ. پس بیوس ضریحش را و بگذار طرف
 راست صورت خود را بر آن پس طرف چپ را گذار و بگو: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ، وَ صَلِّ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ
 عَلِيِّ الْهَادِي إِلَى دِينِكَ، وَ الدَّاعِي إِلَى سَبِيلِكَ، عِلْمَ الْهُدَى وَ مَنَارِ التَّقَى وَ مَعْدِنِ الْحَجَى وَ مَأْوَى النُّهَى وَ غَيْثِ الْوَرَى وَ سِيحَابِ
 الْحِكْمَةِ، وَ بَحْرِ الْمَوْعِظَةِ، وَ وَارِثِ الْأَمْنَةِ، وَ الشَّهِيدِ عَلَى الْأُمَّةِ، الْمَعْصِي وَمِ الْمَهْدَبِ، وَ الْفَاضِلِ الْمُقَرَّبِ، وَ الْمُطَهَّرِ مِنَ الرَّجْسِ،
 الَّذِي وَرَّثَهُ عِلْمَ الْكِتَابِ، وَ أَلْهَمْتَهُ فَضِيلَ الْخِطَابِ، وَ نَصَيْبَتَهُ عِلْماً لِأَهْلِ قِبْلَتِكَ، وَ قَرَنْتَ طَاعَتَهُ بِطَاعَتِكَ، وَ فَرَضْتَ مَوَدَّتَهُ عَلَى
 جَمِيعِ خَلْقِكَ اللَّهُمَّ فَكَمَا أَنَابَ بِحُسْنِ الْأَخْلَاصِ فِي تَوْحِيدِكَ، وَ أَرَدَى مِنْ خَاصٍ فِي تَشْبِيهِكَ، وَ حَامَى عَنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ بِكَ،
 فَصَلِّ يَا رَبِّ عَلَيْهِ صَلَاةً يَلْحَقُ بِهَا مَحَلُّ الْخَاشِعِينَ، وَ يَغْلُو فِي الْجَنَّةِ بِدَرَجَةِ جَدِّهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، وَ بَلِّغُهُ مِنَّا تَحِيَّةً وَ سَلَاماً، وَ آتِنَا مِنْ
 لَدُنْكَ فِي مُوَالَاتِهِ فَضْلاً وَ إِحْسَاناً، وَ مَغْفِرَةً

وَرِضْوَانًا، إِنَّكَ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ، وَمَنْ جَسِيمٍ. پس نماز زیارت بجا آور و چون فارغ شدی بگو: یا دَائِمٌ یا دَيْمُومٌ، یا حَى یا قِيُومٌ، یا كاشِفَ الْكَرْبِ وَ الْهَمِّ، وَ یا فارجِ الْغَمِّ، وَ یا باعِثِ الرُّسُلِ، وَ یا صادقِ الوَعْدِ، وَ یا حَى لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ، اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ بِحَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ، وَ وَصِيَّيْهِ عَلِيِّ ابْنِ عَمَّةٍ، وَ صِهْرِهِ عَلِيِّ ابْنِ اَبْتَتِهِ، الَّذِي خَتَمْتَ بِهِمَا الشَّرَائِعَ، وَ فَتَحْتَ بِهِمَا التَّأْوِيلَ وَ الطَّلَاحَ، فَصَلِّ عَلَيْهِمَا صَلَوةً يَشْهَدُ بِهَا الْأَوْلُونَ وَ الْآخِرُونَ، وَ يَنْجُو بِهَا الْأَوْلِيَاءُ وَ الصَّالِحُونَ، وَ اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ بِفَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَ الْوَالِدَةِ الْأَيْمَةِ الْمَهْدِيَيْنِ، وَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، الْمُسْتَفْعَةَ فِي شِعْبِهَا وَ لَدَيْهَا الطَّيِّبِينَ، فَصَلِّ عَلَيْهِمَا صَلَوةً دَائِمَةً أَبَدَ الْأَبَدِينَ، وَ دَهْرَ الدَّاهِرِينَ، وَ اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ بِالْحَسَنِ الرِّضِيِّ الطَّاهِرِ الزَّكِيِّ، وَ الْحَسَيْنِ الْمَظْلُومِ الْمَرَضِيِّ الْبَرِّ التَّقِيِّ، سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْأَمَامِينَ الْخَيْرِينَ الطَّيِّبِينَ، التَّقِيِّينَ النَّقِيِّينَ، الطَّاهِرِينَ الشَّهِيدِينَ، الْمَظْلُومِينَ الْمُقْتُولِينَ، فَصَلِّ عَلَيْهِمَا مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ وَ مَا غَرَبَتْ، صَلَوةً مُتَوَالِيَةً مُتَتَالِيَةً، وَ اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ، الْمَحْجُوبِ مِنْ خَوْفِ الظَّالِمِينَ، وَ بِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، الْبَاقِرِ الطَّاهِرِ النُّورِ الزَّاهِرِ، الْأَمَامِينَ السَّيِّدِينَ، مِفْتَاحِي الْبَرَكَاتِ، وَ مِصْدِقِي الظُّلُمَاتِ، فَصَلِّ عَلَيْهِمَا مَا سَرَى لَيْلٌ، وَ مَا أَضَاءَ نَهَارٌ، صَلَوةً تَغْدُو وَ تَرُوحُ، وَ اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ بِجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ عَنِ اللَّهِ، وَ النَّاطِقِ فِي عِلْمِ اللَّهِ، وَ بِمُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الْعَبْدِ الصَّالِحِ فِي نَفْسِهِ، وَ الْوَصِيِّ النَّاصِحِ، الْأَمَامِينَ الْهَادِيَيْنِ الْمَهْدِيَيْنِ، الْوَافِيِّينَ الْكَافِيَيْنِ، فَصَلِّ عَلَيْهِمَا مَا سَبَّحَ لَكَ مَلَكٌ، وَ تَحَرَّكَ لَكَ فَلَكَ صَلَوةً تُنْمِي وَ تَزِيدُ وَ لا تُفْنِي وَ لا تَبِيدُ، وَ اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا، وَ بِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى، الْأَمَامِينَ الْمُطَهَّرِينَ الْمُتَجَبِّينَ، فَصَلِّ عَلَيْهِمَا مَا

أَضَاءَ صُبْحٍ وَ دَامَ، صَلَوَةٌ تُرْقِيهِمَا إِلَى رِضْوَانِكَ فِي الْعَلِيِّينَ مِنْ جِنَانِكَ، وَ اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ بِعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّاشِدِ، وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ
الْهَادِي، الْقَائِمِينَ بِأَمْرِ عِبَادِكَ، الْمُخْتَبَرِينَ بِالْمَحَنِ الْهَائِلَةِ، وَ الصَّابِرِينَ فِي الْأَحْنِ الْمَائِلَةِ، فَصَلِّ عَلَيْهِمَا كِفَاءً أَجْرَ الصَّابِرِينَ، وَ إِزَاءً
ثَوَابِ الْفَائِزِينَ، صَلَوَةٌ تَمَهِّدُ لَهُمَا الرُّفْعَةَ، وَ اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ يَا رَبِّ يَا مَآمِنَا، وَ مُحَقِّقِ زَمَانِنَا، الْيَوْمَ الْمَوْعُودِ، وَ الشَّاهِدِ الْمَشْهُودِ، وَ النُّورِ
الْمَازْهَرِ، وَ الضِّيَاءِ الْمَأْنُورِ، الْمَنْصُورِ بِالرُّعْبِ، وَ الْمُظْفَرِ بِالسَّعَادَةِ، فَصَلِّ عَلَيْهِ عِيدَ الثَّمَرِ، وَ أَوْرَاقِ الشَّجَرِ، وَ أَجْزَاءِ الْمِيدَرِ، وَ عِيدِ
الشَّعْرِ وَ الْوَبْرِ، وَ عِيدِ مَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُكَ، وَ أَحْصَاهُ كِتَابُكَ، صَلَوَةٌ يَغِيْطُهَا بِهَا الْأَوْلُونَ وَ الْآخِرُونَ، اللَّهُمَّ وَ احْشُرْنَا فِي زُمْرَتِهِ، وَ
احْفَظْنَا عَلَى طَاعَتِهِ، وَ احْرُسْنَا بِمَدْوَلَتِهِ، وَ اتَّحِفْنَا بِوِلَايَتِهِ، وَ انصُرْنَا عَلَى أَعْدَائِنَا بِعِزَّتِهِ، وَ اجْعَلْنَا يَا رَبِّ مِنَ التَّوَّابِينَ، يَا أَرْحَمَ
الرَّاحِمِينَ، اللَّهُمَّ وَ إِنَّ إِبْلِيسَ الْمُتَمَرِّدَ اللَّعِينَ، قَدْ اسْتَنْظَرَكَ لِأَعْوَاءِ خَلْقِكَ فَانظُرْتَهُ وَ اسْتَمَهَلَكَ لِأَضْلَالِ عِبِيدِكَ فَامْهَلْتَهُ، بِسَابِقِ
عِلْمِكَ فِيهِ، وَ قَدْ عَشَّشَ وَ كَثُرَتْ جُنُودُهُ، وَ اَزْدَحَمَتْ جُيُوشُهُ وَ انْتَشَرَتْ دُعَاتُهُ فِي أَقْطَارِ الْأَرْضِ، فَاصْلُمُوا عِبَادَكَ، وَ أَفْسِدُوا
دِينَكَ، وَ حَرَّفُوا الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ، وَ جَعَلُوا عِبَادَكَ شَيْعًا مُتَفَرِّقِينَ، وَ أَحْزَابًا مُتَمَرِّدِينَ، وَ قَدْ وَعَدْتَ نَقْضَ بُنْيَانِهِ، وَ تَمْزِيقَ شَانِهِ،
فَاهْلِكْ أَوْلَادَهُ وَ جُيُوشَهُ، وَ طَهِّرْ بِلَادَكَ مِنْ اخْتِرَاعَاتِهِ وَ اخْتِلَافَاتِهِ، وَ أَرِخْ عِبَادَكَ مِنْ مِذَاهِبِهِ وَ قِيَاسَاتِهِ، وَ اجْعَلْ دَائِرَةَ السَّوْءِ
عَلَيْهِمْ، وَ ابْسُطْ عِيدَكَ، وَ أَظْهِرْ دِينَكَ، وَ قَوِّ أَوْلِيَاءَكَ، وَ أَوْهِنْ أَعْدَائِكَ، وَ أَوْرِثْ دِيَارَ إِبْلِيسَ وَ دِيَارَ أَوْلِيَاءِهِ أَوْلِيَاءَكَ، وَ خَلِّدْهُمْ
فِي الْجَحِيمِ، وَ اذِقْهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَلِيمِ، وَ اجْعَلْ لِعَائِنِكَ الْمُسْتَوْدَعَةَ فِي مَنَاحِسِ الْخَلْقَةِ، وَ مَشَاوِيهِ الْفِطْرَةِ دَائِرَةً عَلَيْهِمْ،

وَمُوكَلَّةَ بِهِمْ، وَجَارِيَةَ فِيهِمْ كَمَلَّ صَبَاحٍ وَمَسَاءٍ وَغُدُوٍّ وَرَوَاحٍ، رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا بِرَحْمَتِكَ
عَذَابَ النَّارِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. پس دعا کن به آنچه خواهی از برای خود و برادرانت آنگاه زیارت کن ملکه دنیا و آخرت
والده امام قائم علیها السلام را و قبر آن معظمه پشت ضریح مولای ما امام حسن عسکری علیه السلام است پس بگو اَلسَّلَامُ
عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الصَّادِقِ الْأَمِينِ، اَلسَّلَامُ عَلَى مَوْلَانَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، اَلسَّلَامُ عَلَى الْأَيْمَةِ الطَّاهِرِينَ، الْحُجَّجِ
الْمِيَامِينَ، اَلسَّلَامُ عَلَى وَالِدِهِ الْأَمَامِ، وَ الْمُوَدَّعَةِ أَسْرَارِ الْمَلِكِ الْعَلَامِ، وَ الْحَامِلَةِ لِأَشْرَفِ الْأَنَامِ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الصَّدِيقَةُ الْمَرْضِيَّةُ،
اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا شَبِيهَةَ أُمِّ مُوسَى وَابْنَةَ حَوَارِيِّ عِيسَى اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا النَّفِثَةُ النَّفِثَةُ، اَلسَّلَامُ وَ ابْنَةَ حَوَارِيِّ عِيسَى اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ
أَيَّتُهَا النَّفِثَةُ النَّفِثَةُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الرِّضِيَّةُ الْمَرْضِيَّةُ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْمَنْعُوتَةُ فِي الْأَنْجِيلِ، الْمَخْطُوبَةُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ الْأَمِينِ، وَ
مَنْ رَغِبَ فِي وُضْعِ لَيْتِهَا مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ، وَ الْمُسْتَوْدَعَةُ أَسْرَارَ رَبِّ الْعَالَمِينَ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى آبَائِكَ الْحَوَارِيِّينَ، اَلسَّلَامُ
عَلَيْكَ وَ عَلَى بَعْلِكَ وَ وَلَدِكَ، اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى رُوحِكَ وَ يَدِيكَ الطَّاهِرِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ أَحْسَنُ الْكِفَالَةِ، وَ أَدْوَيْتِ الْأَمَانَةَ، وَ
اجْتَهَدْتِ فِي مَرْضَاتِ اللَّهِ، وَ صَبَرْتِ فِي ذَاتِ اللَّهِ، وَ حَفِظْتِ سِرَّ اللَّهِ، وَ حَمَلْتِ وَلِيَّ اللَّهِ، وَ بِالْغَتِ فِي حِفْظِ حُجَّةِ اللَّهِ، وَ رَغِبْتِ فِي
وُضْعِ لَيْتِهَا أَبْنَاءِ رَسُولِ اللَّهِ، عَارِفَةَ بِحَقِّهِمْ، مُؤْمِنَةَ بِصِدْقِهِمْ، مُعْتَرِفَةَ بِمَنْزِلَتِهِمْ، مُسْتَبِصَّةَ رَهْ بِأَمْرِهِمْ مُشْفِقَةَ عَلَيْهِمْ، مُؤَثَّرَةَ هَوَاهُمْ، وَ أَشْهَدُ
أَنَّكَ مَضَيْتِ عَلَى بَصِيرِهِ مِنْ أَمْرِكَ، مُقْتَدِيَةً بِالصَّالِحِينَ، رَاضِيَةً بِمَرْضِيَّتِهِ، تَقِيَّةَ نَفْسِيَّةَ زَكِيَّةَ، فَرَضِيَةَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَ أَرْضَاكَ، وَ جَعَلَ
الْجَنَّةَ

مَنْزِلِكَ وَمَاوِيكَ، فَلَقَدْ أَوْلَاكَ مِنَ الْخَيْرَاتِ مَا أَوْلَاكَ، وَأَعْطَاكَ مِنَ الشَّرَفِ مَا بِهِ أَغْنَاكَ، فَهَنَّاكَ اللَّهُ بِمَا مَنَحَكَ مِنَ الْكِرَامَةِ وَأَمْرَاكَ. پس بالا می کنی سر خود را و می گوئی اَللَّهُمَّ اِيَّاكَ اعْتَمَدْتُ، وَ لِرِضَاكَ طَلَبْتُ، وَ بِاَوْلِيَايَكَ اِلَيْكَ تَوَسَّلْتُ، وَ عَلَي غُفْرَانِكَ وَ حِلْمِكَ اَتَكَلْتُ، وَ بِكَ اعْتَصِمْتُ، وَ بِقَبْرِ اُمِّ وَ لِيْكَ لُحَدْتُ، فَصَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اَنْفَعْنِي بِزِيَارَتِهَا، وَ ثَبِّتْنِي عَلَي مَحَبَّتِهَا، وَ لَا تَحْرِمْ نِي شَفَاعَتِهَا وَ شَفَاعَةَ وَلَدِهَا، وَ اَرْزُقْنِي مُرَافَقَتَهَا وَ احْسُرْنِي مَعَهَا وَ مَعَ وَلَدِهَا، كَمَا وَفَّقْتَنِي لِزِيَارَتِهِ وَ لَدِهَا وَ زِيَارَتِهَا، اَللَّهُمَّ اِنِّي اَتَوَجَّهُ اِلَيْكَ بِالْاَيْمَةِ الطَّاهِرِينَ، وَ اَتَوَسَّلُ اِلَيْكَ بِالْحَجَّاجِ الْمِيَامِينَ مِنْ آلِ طِهٍ وَ اِسْ اَنْ تُصَلِّي عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِينَ، وَ اَنْ تَجْعَلَنِي مِنَ الْمُطْمَئِنِّينَ الْفَائِزِينَ الْفَرِحِينَ الْمُسْتَبَشِّرِينَ، الَّذِيْنَ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ، وَ اجْعَلْنِي مِمَّنْ قَبِلَتْ سَعْيُهُ، وَ يَسَّرَتْ اَمْرَهُ، وَ كَشَفَتْ ضُرَّهُ، وَ اَمَنْتْ خَوْفَهُ، اَللَّهُمَّ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِي اِيَّاهَا، وَ اَرْزُقْنِي الْعُودَ اِلَيْهَا اَبَدًا مَا اَبْقَيْتَنِي وَ اِذَا تَوَفَّيْتَنِي فَاحْسُرْنِي فِي زَمْرَتِهَا، وَ اَدْخِلْنِي فِي شَفَاعَتِهِ وَ لَدِهَا وَ شَفَاعَتِهَا، وَ اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدِي وَ لِلْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ، وَ اَتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً، وَفِنَا بِرَحْمَتِكَ عَذَابِ النَّارِ، وَ السَّلَامُ عَلَيْنُكُمْ يَا سَادَاتِي وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

وداع با عسکریین علیهما السلام

چون خواستی وداع کنی عسکریین علیهما السلام را بایست نزد قبر مطهر و بگو: السَّلَامُ عَلَيْنُكُمْ يَا وَلِيِّي اللهِ، اَسْتَتُوْدِعُكُمْ اللهُ وَ اَقْرُءُ عَلَيْنُكُمْ السَّلَامَ، اَمَّنَّا بِاللَّهِ وَ بِالرَّسُولِ وَ بِمَا جِئْتُمَا بِهِ وَ دَلَّلْتُمَا عَلَيهِ، اَللَّهُمَّ اَكْتُبْنَا مَعَ

الشَّاهِدِينَ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِي إِيَّاهُمَا، وَارْزُقْنِي الْعُودَ إِلَيْهِمَا، وَاحْشُرْنِي مَعَهُمَا وَمَعَ آبَائِهِمَا الطَّاهِرِينَ وَالْقَائِمِ
الْحُجَّةَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

زندگی نامه

خریداری نرجس خاتون

امام هادی علیه السلام نشانی های مادر امام زمان علیه السلام را برای بشیر بن سلیمان بیان کرد و فرمود: «وقتی دیدی کنیزی با این نشانی ها از فروخته شدن امتناع می کند، نزد عمر بن یزید برده فروش برو و به او بگو: نامه ای به زبان رومی از یکی از بزرگان، همراه من است. نویسنده این نامه فضائل و کمالات خود را بیان کرده است. آن را به کنیز خود نشان بده تا درباره ویژگی های صاحب نامه فکر کند. اگر او را پسندید، من وکیل هستم تا این کنیز را برای او خریداری کنم.» بشیر بن سلیمان می گوید: «تمام آنچه را که مولایم امام هادی علیه السلام دستور داده بود، مو به مو انجام دادم. وقتی نامه امام علیه السلام را به دست آن کنیز دادم، به شدت گریست و به عمر بن یزید گفت: «مرا به صاحب این نامه بفروش!» و سوگند یاد کرد اگر او را به صاحب آن نامه نفروشد خود را خواهد کشت. با عمر بن یزید بر سر قیمت کنیز وارد مذاکره شدم تا سرانجام بر همان مبلغی که امام هادی علیه السلام به من داده بود، توافق حاصل شد. پول ها را تحویل فروشنده دادم و کنیز را راضی و خندان تحویل گرفتم. سپس او را به بغداد بردم.» بشیر بن سلیمان که از سوی امام هادی علیه السلام مامور خرید مادر امام زمان بود، پس از خرید او،

شب را در بغداد سپری کرد و صبح روز بعد به سوی سامراء حرکت کرد. او ادامه ماجرا را این گونه روایت می کند: وقتی به سامرا رسیدیم، نزد مولایم امام هادی علیه السلام رفتیم. تا چشم امام به نرجس خاتون افتاد به او فرمود: «دیدی خداوند چگونه عزت اسلام و شرافت محمد صلی الله علیه و آله وسلم و اهل بیتش و ذلت نصرانیت را نشانت داد؟» او پاسخ داد: «ای فرزند رسول خدا! چه بگویم که تو خود از من آگاهتری!» امام علیه السلام فرمود: «من دوست دارم تو را عزیز بدارم. ده هزار دینار را بیشتر دوست داری یا مژده ای را که در آن شرافت همیشگی است؟» نرجس خاتون گفت: «مژده را دوست تر دارم.» امام هادی علیه السلام فرمود: «بشارت باد بر تو به فرزندی که مالک شرق و غرب دنیا می شود و زمین را از عدل و داد پر می کند، همان گونه که از ظلم و ستم پر شده است.» نرجس خاتون گفت: «پدر این فرزند چه کسی خواهد بود؟» امام فرمود: «همان کسی که رسول خدا مدتی پیش از حضرت مسیح علیه السلام و جانشین او تو را برای او خواستگاری کرد. او چه کسی بود؟» نرجس گفت: «فرزندت، ابو محمد. (امام حسن عسکری علیه السلام)» امام هادی علیه السلام فرمود: «آیا او را می شناسی؟» نرجس گفت: «پس از آن که به دست حضرت زهرا علیها السلام مسلمان شده ام، شبی نگذشته است که زیارتش نکرده باشم.»

آموختن دستورهای دینی

پس از آن که مادر امام زمان علیه السلام خریداری شد و به خانه امام هادی علیه السلام وارد شد، امام

هادی علیه السلام به کافور دستور داد حکیمه (دختر امام جواد علیه السلام) را صدا بزند. وقتی حکیمه به حضور امام علیه السلام رسید، امام به نرجس خاتون اشاره کرد و به حکیمه فرمود: «این همان است.» حکیمه با شنیدن این سخن، شادمان شد و مدتی نرجس خاتون را در آغوش گرفت.

آن گاه امام به حکیمه فرمود: «ای دختر رسول خدا، او را با خود به منزل ببر و واجبات و مستحبات را به او بیاموز، زیرا او همسر ابو محمد (امام عسکری) و مادر قائم علیه السلام خواهد شد.»

کیفیت اسارت

پس از آنکه نرجس خاتون، ماجرای ازدواج خود را با امام حسن عسکری علیه السلام و مسلمان شدن خود را برای بشیر بن سلیمان بازگو کرد، بشر از نرجس پرسید: «با این که تو نواده قیصر روم هستی، چگونه وارد اسیران جنگی و کنیزان شدی؟» نرجس خاتون پاسخ داد: «یک شب امام حسن عسکری علیه السلام در خواب به من فرمود: «جدت به زودی سپاهی را روانه جنگ با مسلمانان خواهد کرد و خود نیز همراه آنان خواهد رفت. تو هم با لباس کنیزان به صورت ناشناس به آنان ملحق شو!» من نیز چنان کردم، تا این که پیشقراولان سپاه اسلام به ما دست یافتند و من نیز به اسارت مسلمانان در آمدم. اکنون جز تو هیچ کس نمی داند که من دختر قیصر روم هستم، تو را نیز من خودم از این موضوع آگاه کرده ام.»

تسلط نرجس خاتون بر زبان عربی

پس از آن که نرجس خاتون همراه بشیر بن سلیمان به بغداد رفت و سرگذشت خود را به زبان عربی برای بشیر بن سلیمان شرح داد، بشیر از

ص: ۱۹۵

این که یک زن رومی به زبان عربی مسلط بود، تعجب کرد و از او پرسید: «شگفتا که تو اهل فرنگی و به زبان عربی به خوبی سخن می گویی!» نرجس خاتون پاسخ فرمود: «جدم به دلیل علاقه زیادش به من، می خواست آداب و رسوم ملت های دیگر را فرا گیرم و مرا بسیار به این کار تشویق می کرد. او زن مترجمی را که به هر دو زبان عربی و فرنگی مسلط بود، مامور کرده بود هر صبح و شب نزد من آید و زبان عربی را به من بیاموزد. من نیز پس از مدتی زبان عربی را به خوبی آموختم.»

ورود نرجس خاتون به بغداد

امام هادی علیه السلام بشیر بن سلیمان را برای خرید نرجس خاتون روانه بغداد کرد و به او ماموریت داد یکی از برده فروشان به نام عمر بن یزید را زیر نظر بگیرد. امام هادی به بشیر چنین گفت: عمرو بن یزید، کنیزی با لباسی از حریر کلفت و شبر را به خریداران عرضه می کند؛ ولی کنیز اجازه نمی دهد کسی از مشتری ها به او دست بزند. او در پشت پرده نازکی نشسته و به زبان رومی فریاد می زند که: «ای وای، پرده عفتم دریده شده است!» عفت و حیای کنیز توجه یکی از خریداران را به خود جلب می کند. مشتری به عمر بن یزید می گوید: «من او را به سیصد دینار می خرم، چرا که شدت عفاف او رغبت مرا به سوی او زیاد کرده است.» کنیز به زبان عربی به او می گوید: «اگر زندگی و پادشاهی سلیمان را هم داشته باشی، من هیچ میلی و رغبتی به

تو نخواهم داشت. پس فکر مال خودت را بکن و بیهوده هدرش مده.» برده فروش می گوید: «چاره چیست؟ باید تو را بفروشم!» کنیز پاسخ می دهد: «شتاب مکن، باید خریداری پیدا شود که قلب من به او و وفاداری اش آرام گیرد.» در این هنگام نزد عمر بن یزید برو و او را خریداری کن.

منبع: بحارالانوار، ج ۵۱، ص ۶

زیارت حضرت نرجس خاتون

السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الصَّادِقِ الْأَمِينِ، السَّلَامُ عَلَى مَوْلَانَا أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَى الْأَيْمَةِ الطَّاهِرِينَ،
الْحُجَّجِ الْمِيَامِينَ، السَّلَامُ عَلَى وَالِدِهِ الْأَمَامِ، وَ الْمُوَدَّعَةِ أَسِيرَارِ الْمَلِكِ الْعَلَامِ، وَ الْحَامِلَةِ لِأَشْرَفِ الْأَنَامِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الصَّديقَةُ
الْمَرْضِيَّةُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا شَبِيهَةَ أُمِّ مُوسَى، وَ ابْنَةَ حَوَارِيِّ عِيسَى، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا النَّفِيَّةُ النَّفِيَّةُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الرِّضِيَّةُ
الْمَرْضِيَّةُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيَّتُهَا الْمَنْعُوتَةُ فِي الْأَنْجِيلِ، الْمَخْطُوبَةُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ الْأَمِينِ، وَ مَنْ رَغِبَ فِي وَصْلَتِهَا مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ، وَ
الْمُسْتَوْدَعَةُ أَسِيرَارِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى آبَائِكَ الْحَوَارِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى بَعْلِكَ وَ وَلَدِكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ
عَلَى رُوحِكَ وَ يَدَيْكَ الطَّاهِرِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ أَحْسَنُ الْكِفَالَةِ، وَ أَدْوَيْتِ الْأَمَانَةَ، وَ اجْتَهَدْتِ فِي مَرْضَاتِ اللَّهِ، وَ صَبَرْتِ فِي ذَاتِ اللَّهِ، وَ
حَفِظْتِ سِرَّ اللَّهِ، وَ حَمَلْتِ وَلِيَّ اللَّهِ، وَ بِالْعَمَلِ فِي حِفْظِ حُجَّتِهِ اللَّهِ، وَ رَغَبْتِ فِي وَصْلِهِ أَبْنَاءِ رَسُولِ اللَّهِ، عَارِفَةً بِحَقِّهِمْ، مُؤْمِنَةً بِصِدْقِهِمْ،
مُعْتَرِفَةً بِمَنْزِلَتِهِمْ، مُسْتَبْصِرَةً بِأَمْرِهِمْ، مُشْفِقَةً عَلَيْهِمْ، مُؤَثِّرَةً هَوَاهِمَهُمْ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ مَضِيَّتِ عَلَى بَصِيرِهِ مِنْ أَمْرِكَ، مُقْتَدِيَةً بِالصَّالِحِينَ،
رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً، تَقِيَّةً نَفِيَّةً زَكِيَّةً، فَرَضِيَّةً اللَّهُ عَنكَ وَ أَرْضَاكَ، وَ جَعَلِ الْجَنَّةَ مَنزِلَكَ وَ مَاوِيكَ، فَلَقَدْ أَوْلَاكَ مِنَ الْخَيْرَاتِ مَا
أَوْلَاكَ، وَ أَعْطَاكَ مِنَ الشَّرَفِ مَا بِهِ أَغْنَاكَ، فَهَذَاكَ اللَّهُ بِمَا مَنَحَكَ مِنْ

ص: ۱۹۷

الْكَرَامَةِ وَ أَمْرَاكِ أَنْكَاهِ سِرِّ رَا بَه سَوَى آسْمَانِ بَالَا مِى بَرِى وَ مِى گَوِى: اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ اَعْتَمِدْتُ، وَ لِرِضَاكَ طَلَبْتُ، وَ بِاَوْلِيَا اِيَّاكَ اِلَيْكَ تَوَسَّلْتُ، وَ عَلٰى غُفْرَانِكَ وَ حِلْمِكَ اَتَكَلَّمْتُ، وَ بِحِكْمِكَ اَعْتَصِمْتُ، وَ بِقَبْرِ اُمِّ وَ لِيَّكَ اُلْذْتُ، فَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اِنْفَعْنِى بِزِيَارَتِهَا، وَ تَبَثْنِى عَلٰى مَحَبَّتِهَا، وَ لَا تَحْرِمْنِى شَفَاعَتِهَا وَ شَفَاعَةَ وُلْدِهَا، وَ اِرْزُقْنِى مُرَافَقَتِهَا، وَ اَحْشُرْنِى مَعَهَا وَ مَعَ وُلْدِهَا، كَمَا وَفَّقْتَنِى لِزِيَارَتِهِ وَ لَدِهَا وَ زِيَارَتِهَا، اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَتَوَجَّهُ اِلَيْكَ بِالْاَيْمَةِ الطَّاهِرِيْنَ، وَ اَتَوَسَّلُ اِلَيْكَ بِالْحُجَجِ الْمِيَامِيْنَ مِنْ آلِ طِهٍ وَ يَسٍّ، اَنْ تُصَلِّىَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ الطَّيِّبِيْنَ، وَ اَنْ تَجْعَلَنِيْ مِنْ الْمُطْمَئِنِّيْنَ الْفَائِزِيْنَ الْفَرِحِيْنَ الْمُسْتَبَشِّرِيْنَ، الَّذِيْنَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ، وَ اجْعَلْنِيْ مِمَّنْ قَبِلْتَ سَيِّئِيْهِ، وَ يَسَّرْتَ اَمْرَهُ، وَ كَشَفْتَ ضُرَّهُ، وَ اَمَنْتَ خَوْفَهُ، اَللّٰهُمَّ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ عَجِّلْ لَهُمْ بِاِنْتِقَامِكَ، وَ لَا تَجْعَلْهُ اٰخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِيْ اِيَّاها، وَ اِرْزُقْنِيْ الْعُوْدَ اِلَيْها اَبَدًا مَا بَقِيْتَنِيْ، وَ اِذَا تَوَفَّيْتَنِيْ فَاحْشُرْنِيْ فِيْ زُمْرَتِهَا، وَ اَدْخِلْنِيْ فِيْ شَفَاعَتِهِ وَ لَدِهَا وَ شَفَاعَتِهَا، وَ اغْفِرْ لِيْ وَ لِوَالِدِيْ وَ لِلْمُؤْمِنِيْنَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ، وَ اَتَنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً، وَ قِنَا بِرَحْمَتِكَ عَذَابَ النَّارِ، وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا سَادَاتِيْ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

زندگانی حکیمه خاتون

چکیده

حکیمه خاتون یکی از بانوان بزرگ عالم اسلام و تشیع است که در یکی از برهه های حساس تاریخ، یعنی در آستانه میلاد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می زیسته است و پرستاری و آموزش مادر ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف را عهده دار بوده است. ایشان جزء اولین کسانی است که حضرت

مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را دیده است و راوی حدیث ازدواج پدران شان و تولد و رشد آن حضرت می باشد. مقاله حاضر که در پی تبیین زندگی و نقش حساس حضرت حکیمه خاتون در دوره های امامت چهار امام همام می باشد. با مراجعه به متون اولیه، سعی در ارائه تحلیلی روشن پیرامون وقایع زندگی آن بانوی بزرگ دارد و در آخر به بیان شبهاتی چند و پاسخ آنها خواهیم پرداخت.

مقدمه

زنان در تاریخ نهضت های توحیدی، دوشادوش مردان در جهت براندازی موانع رشد و تعالی، به جهادی پی گیر، بی امان، همه جانبه و خستگی ناپذیر دست زدند. از میدان خودسازی گرفته تا ساختن نسلی شایسته و پدید آوردن جامعه و تمدن مطلوب، به منظور رسیدن به آرمان های والا، هماره هم شأن و همتای مرد و در کنار او؛ و گاه در این راه از مردان پیش تر و چابک تر، گام برداشته اند. در این میان، بانوانی که تربیت یافته خاندان عصمت و طهارت اند و خود از دامان این خاندان تولد یافته و بالیده اند؛ درخشندگی و نور افشانی خاصی دارند. مطالعه زندگی این ستارگان درخشان، علاوه بر تبیین فضای دینی، اجتماعی و فرهنگی آن روزگاران، نقش این الگوهای جاودانه و مبارزه بی امان آنها را با حاکمیت طاغوت و ثبات شان در مسیر حق را آشکار می سازد و راه های عملی دفاع از حاکمیت الهی و ولی خدا را در چشم انداز نسل امروز به تصویر می کشد. شخصی که در این مقاله در جست و جوی ابعاد وجودی او هستیم، سینه سینای اسرار و حکمت الهی است. بانویی که حافظ سر انبیا و اولیا و عصاره عالم خلقت بوده و در معرفت به مرحله ای رسیده که درس آموز

مادر یگانه منجی عالم به شمار می آید؛ اولین کسی که جمال محبوب آن دل آرا را در زیر این آسمان کبود کره خاکی، نظاره کرده و سفیر آن ولی امر اعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف است. افزون بر آن که وی راوی حدیث آن محبوب یگانه می باشد. پس شایسته است که تحقیقی گسترده درباره شخصیت این بانوی گرانمایه انجام گیرد؛ اما متأسفانه که به علت کمبود منابع و نصوص و گزارش های تاریخی، تنها می توان گوشه هایی از چهره این شخصیت که در حساس ترین لحظات تاریخ حضور داشته است را به تصویر کشید.

تجلی نور

هر گاه بخواهیم درباره شخصیت ها یا حوادث تاریخی به تحقیق پردازیم یکی از اولین پرسش هایی که باید مطرح کرده و پاسخ آن را بیابیم، این است که آیا چنین حادثه یا شخصیتی، وجود خارجی داشته یا ساخته و پرداخته خیال بافان و افسانه سرایان و دروغ پردازان است؟! تا تکلیف اصل وجود یک شخصی یا پدیده معلوم نشده، چگونه می توان درباره حالات، زمان، مکان و جنبه های گوناگون دیگر مربوط به آن پدیده و شخصیت به بحث پرداخت؟! دلایل کافی، حکایت گر اصل وجود ایشان است از جمله: ۱. در کتب قدما، هم چون مرحوم کلینی و مرحوم صدوق و مرحوم شیخ مفید و شیخ طوسی: آن چه در این خصوص درباره حکیمه خاتون و روایات وی آمده، برای اثبات وجود ایشان کافی است. از جمله: الف: مرحوم کلینی در اصول کافی با سلسله سند خود از ایشان نقل کرده که «حکیمه» در شب تولد امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و پس از آن، ایشان را مشاهده کرده و تصریح کرده است که ایشان فرزند محمد بن علی، امام جواد علیه السلام و عمه امام حسن

عسکری بوده اند. (۱) ب. مرحوم صدوق نیز ایشان را به عنوان کسی که عهده دار امر حضرت نرجس خاتون علیه السلام برای به دنیا آوردن حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف است، معرفی کرده است. (۲) ج. مرحوم شیخ مفید، روایتی را با ذکر سلسله سند از حکیمه دختر محمد بن علی (امام جواد علیه السلام) درباره امام دوازدهم نقل می کند. (۳)

؟ ذکر نام ایشان در کتب رجالی، تراجم و حدیث: مرحوم مجلسی در بحارالانوار (۴)، مرحوم طبرسی در اعلام الوری، (۵) شیخ عباس قمی در منتهی الامال (۶)، مرحوم اردبیلی در جامع الرواه (۷)، مرحوم مامقانی در تنقیح المقال (۸) و مرحوم خوبی در معجم رجال الحدیث (۹) از ایشان نام برده یا روایتی یا در سلسله سند حدیثی نقل کرده اند.

شبهه

برخی از نویسندگان، علی رغم اذعان بر وجود حکیمه خاتون به بزرگانی چون شیخ مفید نسبت داده اند که ایشان بر وجود حکیمه خاتون صحه نگذاشته و تأیید نکرده است. برای نمونه، مرحوم شیخ عباس قمی در منتهی الامال (۱۰) می گوید: «... عجیب تر از آن، متعرض نشدن مثل شیخ مفید در ارشاد و غیر او در کتب تواریخ و سیر و نسب، آن مخدره را در اولاد حضرت جواد علیه السلام...» و مضمون همین مطلب در کتاب ریاحین الشریعه نیز موجود است. (۱۱) ملاحظه می شود که این نویسندگان از شیخ مفید متعجب اند که چرا نام «حکیمه خاتون» را به عنوان فرزند امام جواد علیه السلام در ارشاد نیاورده؛ با این که شیخ مفید یکی از آگاهان قدما بوده و سخنش در این گونه امور سند است. آیا واقعا شیخ مفید از ایشان نامی نبرده است؟!؟

ص: ۲۰۱

۱- ۱.. محمد بن یعقوب کلینی، اصول الکافی؛ دارالاسره للطباعه والنشر، الثانیه، ۱۴۲۲ه.ق. ج ۱، ص ۳۷۰ و بدین مضمون در ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق) عیون اخبار الرضا علیه السلام؛ تصریح سید صدر لاجوردی، تهران، جهان، ص ۴۲۶ موجود است.

۲- ۲.. محمد بن علی (شیخ صدوق) ابن بابویه قمی، کمال الدین و تمام النعمه؛ مترجم؛ منصور پهلوان، جمکران، ۱۳۸۴ه.ش جزء ۲، باب ۴۲، ح ۱.

۳- ۳.. محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید) العکبری، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد؛ ترجمه و شرح سید هاشم رسولی محلاتی، علمیه اسلامیة، ج ۲، ص ۳۳۱.

۴- ۴.. محمد باقر مجلسی؛ بحارالانوار الجامعه لدرر، اخبار الاثمه الاطهار؛ دار احیاء التراث العربی، بیروت، ج ۹۹ ص ۷۹-۸۰.

۵- ۵.. امین الاسلام طبرسی، ابن علی الفضل بن الحسن؛ اعلام الوری بعلام الهدی؛ دار المعرفه، بیروت، ۱۳۹۹ه.ق ص ۳۳۸.

۶- ۶.. شیخ عباس قمی، منتهی الامال؛ موسسه مطبوعاتی حسینی، ص ۹۷۲.

۷- ۷.. محمد بن علی الاردبیلی الغروی الحائری، جامع الرواه؛ دارالاضواء، بیروت، ۱۴۰۳ه.ق، ج ۲، ص ۴۵۷.

۸- ۸.. عبدالله بن محمد بن عبدالله ما مقانی، تنقیح المقال فی علم الرجال؛ مطبعه المرتضویه، نجف ۱۳۵۲ه.ق ج ۳ ص ۷۶.

۹- ۹.. سید ابوالقاسم الخوی الموسوی، معجم رجال الحدیث؛ قم، الرابعه، ۱۴۱۰ه.ق- ج ۲۳ ص ۱۸۷.

۱۰-۱۰.. منتهی الامال، ص ۹۷۲.

۱۱-۱۱.. ذبیح الله محلاتی، ریاحین الشریعه؛ در ترجمه بانوان دانشمند شیعه؛ دارالکتب الاسلامیه، تهران، پنجم، ۱۳۶۸، ج ۴،

ص ۱۵۰.

اگر چنین باشد جای تعجب بسیار است. یا این که هم چنان که بعضی گفته اند گر چه شیخ مفید در ارشاد با نام «حکیمه» به ایشان اشاره نکرده، ولی تحت عنوان «امامه» که به وی «فاطمه» نیز گفته شده تصریح کرده اند. (۱)

پاسخ

برای آن که به قضاوت صحیحی در این باره برسیم، شایسته است عین عبارت شیخ مفید را در این جا ذکر کنیم: ایشان می فرماید: فرزندان حضرت امام جواد علیه السلام که پس از ایشان به یادگار مانده اند عبارتند از (دو پسر) یکی علی علیه السلام که پس از ایشان امام بود و دیگری موسی و دو دختر به نام های «فاطمه» و «امامه». پسر دیگری جز آن دو که نام بردیم نداشتند. (۲) از کلمات شیخ مفید، معلوم می شود که: اولاً: حضرت، دو دختر داشتند: یکی که نامش امامه بوده و به او فاطمه گفته می شده است. بنابر این نمی توان گفت آن دو، یکی بوده اند. واژه «واو» در عبارت نیز نشان می دهد که دو نفر (دختر) بوده اند نه یکی که به او فاطمه هم گفته شده؛ به ویژه که ایشان تصریح دارد که امامه و فاطمه دو دختر حضرت (ابنتیه) است. ثانیاً: ایشان تصریح می کند که اولاد پسر جز این نبوده؛ اما آیا اولاد دختر جز این دو بوده یا نه، تصریحی ندارند؛ بلکه کلام ساکت است. ثالثاً: مرحوم شیخ در جای دیگر ارشاد از حضرت «حکیمه» در سلسله سند روایت نام برده و تصریح می کند که عمه امام حسن عسکری علیه السلام بوده اند؛ بنابراین چه نام یکی از آن دو (دختر) حکیمه باشد یا حکیمه، دختر سوم امام جواد علیه السلام باشد مشکلی ایجاد نمی

ص: ۲۰۲

۱- ۱۲.. محمد حسین اعلمی حثری، تراجم اعلام النساء؛ مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، بیروت، اولی، ۱۴۱۷، ص ۲۲.
۲- ۱۳.. وخلف بعد من الولدعلیا ابنه الامام من بعده وموسی وفاطمه امامه ابنتیه ولم یخلف ذکر اغیر من سمنیاه، ارشاد، همان، ج ۲ ص ۲۸۴.

شود؛ گر چه ظهور اسمای مختلف بدون هیچ قیدی نشان دهنده مسمای گوناگون می باشد و بعید نیست با قیدی که در کلام خود آورده اند، اشاره به این مطلب نیز داشته باشند. بنابراین نمی توان به مرحوم شیخ مفید نسبت داد که ایشان نامی از «حکیمه خاتون» به عنوان فرزند امام جواد علیه السلام نیاورده است.

تولد حکیمه خاتون

کسانی که متعرض زندگی حکیمه خاتون شده اند، درباره چگونگی و سال و ماه و روز میلاد، اظهار نظری نکرده اند. می توان گفت از این نظر، تاریخ، خاموش است. ولی با توجه به این که امام جواد علیه السلام در سال ۱۹۵ هجری (۱) در مدینه به دنیا آمده اند و در سال ۲۲۰ هجری در ۲۵ سالگی، شربت شهادت نوشیدند و از سوی دیگر میلاد امام هادی علیه السلام در سال ۲۱۲ (۲) بوده است، می توان گفت که تولد ایشان بین سال های ۲۱۲ تا ۲۲۰ بوده است.

وجه تسمیه

«حکیمه» از «حکمت» و از ریشه «حکم» به معنای «منع» است و اصل آن از «حکم» به معنای «منع از ظلم» می آید. هنگامی که عاقل، دست سفیه را می گیرد و او را از انجام کارهای سفیهانه باز می دارد، گفته می شود: «حکمت السفیه و حکمته». حکمت که بر وزن «فَعْلَه» است ودلالت بر نوع خاصی از حکم می کند نیز از آن جهت حکمت نامیده می شود که انسان را از جهل باز می دارد. (۳) نام این بانوی فرزانه را اهل بیت علیهم السلام که خود معدن حکمت اند و زبان شان با زبان قرآن (۴) یکی است و مفسر و مبین آن اند بی جهت حکیمه نگذاشته اند؛ زیرا که او در دو جنبه حکمت عملی و نظری از انسان های بلند مرتبه است.

پدر

ص: ۲۰۳

-
- ۱- ۱۴.. همان، ج ۲، ص ۲۶۴.
 - ۲- ۱۵.. همان، ج ۲، ص ۲۸۵.
 - ۳- ۱۶.. ابوالحسن احمد بن فارس بن زکریا؛ معجم مقائیس اللغه؛ مکتب الاعلام الاسلامی، تحقیق عبدالسلام محمد هارون، قم ۱۴۰۴ه. ق، ج ۲، ص ۹۱.
 - ۴- ۱۷.. قرآن کریم در سوره مبارکه لقمان، آیه ۱۲ به هر دو نوع حکمت نظری و عملی اشاره دارد.

در بزرگوار ایشان، حضرت محمد بن علی الجواد علیه السلام هستند. (۱) درباره مقام والای این امام معصوم علیه السلام همین بس که امام رضا علیه السلام درباره ایشان فرمودند: «این مولودی است که در اسلام، پر خیر و برکت تر از او زاییده نشده است». (۲) در زیارت نامه آن حضرت می خوانیم: هادی امت، وارث ائمه، گنج رحمت، سر چشمه حکمت، قائد برکت، همتای قرآن در وجوب اطاعت، در شمار اوصیا در اخلاص و عبادت، راهنمای به سوی تو، پرچم و نشانه برای بندگانت و بیان گر کتاب خودت و حاکم به امرت، و یاور دینت و محبت بر خلقت و نوری که بدان تاریکی ها شکافته می شود، و پیشوایی که بدان به هدایت رسیده شود، و واسطه ای که بدو به بهشت راه برده شود، قراردادی. (۳)

مادر

مادر ایشان «سمانه مغریه» (مادر امام هادی علیه السلام نیز بوده) معروف به «سیده» و کنیه اش «ام فضل» بوده است. ایشان از بهترین زنان عصر خود بوده و بلکه با فضیلت ترین آنها به شمار می رفته و در زهد و تقوا، بی مانند بوده است. بیشتر روزها را روزه می گرفتند و خداوند او را به شرف بزرگی که «حفظ سر پنهان» بوده مشرف کرده و آن مادری امام دهم علیه السلام می باشد. از امام جواد علیه السلام چهار پسر و چهار دختر از جمله حکیمه خاتون باقی مانده و مادر ایشان «مغریه» می باشد. (۴) امام هادی علیه السلام درباره مادر عزیزشان، این گونه فرموده اند: «مادرم، عارف به حق من می باشد و اهل بهشت است. شیطان سر کش به او نزدیک نمی شود و مکر زورگوی لجوج به وی نمی رسد و خداوند، حافظ و نگهبان اوست و او در

ص: ۲۰۴

۱- ۱۸.. شواهد در قبل ذکر شد.

۲- ۱۹.. بحار الانوار، ج ۵۰، ص ۲۰؛ و ر: ک: الارشاد، ج ۲، ص ۲۶۸ و کافی، ج ۱، ص ۲۵۸.

۳- ۲۰.. شیخ عباس قمی، مفاتیح الجنان؛ ترجمه مهدی الهی قمشه ای، تعاونی ناشران، نوزدهم، ۱۳۸۳، صص ۹۳۹-۹۳۸.

۴- ۲۱.. منتهی الآمال، ص ۹۶۷.

در پرتو چهار نور درخشان الهی

حضرت حکیمه خاتون، دوره امامت چهار امام هدی را درک کرده است: امام جواد، امام هادی، امام عسکری و امام عصر علیهم السلام. برای پی بردن به ابعاد زندگانی این بانوی فرزانه، ناگزیریم با شرایط حاکم بر آن دوران و فضایی که ایشان در آن نشو و نما داشته اند هر چند به اختصار آشنا شویم.

دوران امامت امام جواد علیه السلام

امامان بزرگوار در عصر خود فعالیت های گوناگونی به تناسب زمان خود داشته و در مکتب خود شاگردانی در جهات مختلف تربیت می کردند. آنان علوم و دانش اجتماعی و سیاسی خود را با توجه به فشارهای گوناگون حکومتی به صورت های مختلف در جامعه منتشر می کردند. در زمان امام باقر و امام صادق علیهما السلام، از آن جا که شرایط اجتماعی و سیاسی تا حدودی مساعد بود توانستند چندین هزار شاگرد تربیت کنند، ولی از دوره امام جواد تا امام عسکری علیهم السلام به دلیل فشارهای سیاسی و کنترل شدید حکومت، شعاع فعالیت آنان بسیار محدود بود. از این رو تعداد راویان و پرورش یافتگان مکتب آنان نسبت به زمان حضرت صادق علیه السلام کاهش چشمگیری را نشان می دهد. بنابراین اگر می خوانیم که جمع احادیثی که از ایشان (امام جواد علیه السلام) نقل شده، ۲۵۰ حدیث بوده نباید تعجب کنیم. با نگاهی به سیر حوادثی که بین امام جواد علیه السلام از یک سو و هیئت حاکمه و در رأس آن، خلیفه عباسی، مأمون و پس از او در مدتی کوتاه، برادرش معتصم، از سوی دیگر جریان یافته است، به میزان اصرار و حرص شدید حکومت در زدن ریشه «امامت» پی می بریم؛ گاهی از راه تهی جلوه دادن آن

ص: ۲۰۵

۱ - ۲۲.. ابو جعفر طبری، محمد بن جریر رستم؛ دلائل الامامه؛ قم، منشورات الرضی، ۱۳۶۳ه. ش ص ۲۱۶ و مسعودی؛ اثبات الوصیه؛ قم، رضی ص ۱۹۳.

از محتوای علمی که مهم ترین عنصر و بزرگ ترین پایه و اساس امامت بود و گاه از راه مخدوش جلوه دادن عصمت ائمه علیهم السلام، با تلاش در جهت بد آوازه کردن آنان و از بین بردن کرامت و قداست آنان نزد مردم، برای رسیدن به این هدف خود وارد می شدند. با ملاحظه متون تاریخی به نظر می رسد که این تلاش ها و اقدامات، گوناگون و مداوم بوده است و شاید آن چه که تمام حقیقت را نشان بدهد به دست ما نرسیده است و شواهدی که در دسترس ماست، فقط نشان دهنده گوشه ای کوچک و جزئی ناچیز از واقعیت هایی است که گذشته است. (۱) در چنین فضای تاریکی، معلوم است که امام، چقدر باید زیرکانه و بدون سرو صدا شاگردان و فرزندانش را تربیت کند و چگونه با پنهان کاری، آنها را آموزش دهد و چهره کریه ستم کاران را برای آنان آشکار کند که حتی همسرش که جاسوسه دشمن است متوجه آن نشود و از طرفی معلوم می شود که حضرت حکیمه تا چه حد خوددار و ستار است که از آموخته های پدر چیزی را بروز ندهد تا بر خلاف مصالح امامت و ولایت باشد. بنابراین می بینیم در این دوران، گزارشی از حکیمه خاتون و نحوه زندگانی و آموزش و فعالیت های فردی، اجتماعی ایشان نقل نشده است. گرچه بعدها خود ایشان (حکیمه خاتون) راوی جریانی از زندگانی پدر بزرگوار خویش است که بیان گر یکی از سخت ترین و مصیبت بارترین لحظات زندگی امام جواد علیه السلام در دوران مأمون عباسی است.

دوران امامت امام هادی علیه السلام

امام هادی علیه السلام در نیمه ذیحجه سال ۲۱۲ هجری قمری در ناحیه صریا در اطراف مدینه به دنیا آمد و در سال ۲۲۰ پس از شهادت پدر گرامی اش در هشت سالگی به

ص: ۲۰۶

۱ - ۲۳.. ر.ک: جعفر مرتضی العاملی، زندگی سیاسی امام جواد علیه السلام؛ ترجمه سید محمد حسینی؛ دفتر انتشارات اسلامی ۳۶۴ صص ۶۹-۶۸.

امامت رسید و تا سال ۲۵۴ هجری به مدت ۳۳ سال به این امر خطیر پرداخت. (۱) دوران امامت ایشان، معاصر با شش خلیفه عباسی بود. (۲) اوضاع سیاسی اجتماعی در عصر امام هادی علیه السلام ویژگی هایی دارد که به بعضی از مهم ترین آنها اشاره می کنیم:

گسترش ظلم؛

بیدادگری و خودکامگی و غارت بیت المال و صرف آن در خوش گذرانی ها از جمله ظلم هایی بود که جان مردم را به لب رسانده بود و هر اعتراضی به شدت سرکوب می شد؛ افزایش خوش گذرانی و هوسرانی درباریان؛

نابودی هیبت و عظمت خلافت.

حکومت و خلافت در دوره اموی و (تا این زمان) عباسی هیبت و جلالی داشت؛ اما از دوره معتصم به بعد که وی غلامان ترک را وارد دستگاه خلافت کرد، به سرعت بر اثر تسلط ترکان و قدرت آنان، جلال و هیبت حکومت از بین رفته و خلیفه در عمل، یک مقام تشریفاتی بیش نبود؛ البته در عین حال، هرگاه خطری از جانب مخالفان احساس می شد، خلفا، اطرافیان و عموم کارمندان دستگاه خلافت در سرکوبی آن نظر واحدی داشتند. در این دوره، نهضت های زیادی صورت گرفت؛ از جمله در فاصله سال ۲۱۹ تا ۲۷۰ قمری تعداد هیجده قیام ضبط شده است. البته این قیام ها از جانب دستگاه خلافت به شدت و بی رحمانه سرکوب می شد. بسیاری از این انقلاب ها مورد تأیید امامان قرار نمی گرفت؛ زیرا یا صد در صد اسلامی نبود و در اهداف آنها و رهبران شان انحراف هایی مشاهده می شد و یا طراحی و برنامه ریزی آنها طوری بود که شکست آنها به سادگی پیش بینی پذیر بود که اگر آشکارا آنها را تأیید می کرد

ص: ۲۰۷

۱- ۲۴.. الارشاد، ج ۲، ص ۲۸۵.

۲- ۲۵.. معتصم، برادر مأمون، واثق، پسر معتصم، متوکل، پسر دیگر معتصم، منتصر، پسر متوکل، مستعین، پسر عموی منتصر و معتز، پسر دیگر متوکل.

اساس تشیع و امامت و هسته اصلی نیروهای شیعه در معرض خطر قرار می گرفت. تا قبل از آن که متوکل بر سر کار آید، سیاست مأمون تا حدودی دنبال می شد؛ این سیاست، حمایت از معتزله بود؛ حمایتی که به خودی خود، فضا را برای شیعه و نیز علویان هموار می کرد. با آمدن متوکل، مجدداً سخت گیری آغاز شد و با حمایت از اهل حدیث و (برانگیختن آنها) علیه معتزله و شیعه، سرکوبی این دو گروه به شدت دنبال گردید. (۱) متوکل، آن چنان نسبت به حضرت امام هادی علیه السلام و خاندانش، کینه و عداوت داشت که اگر آگاه می شد کسی به آن حضرت علاقه مند است، اموال او را مصادره و خود او را به هلاکت می رساند؛ از این رو حضرت، فعالیت های خود را به صورت سری انجام می داد و در مناسبات خود با شیعیان، نهایت پنهان کاری را رعایت می کرد. این شرایط بحرانی باعث شد تا حضرت از طریق شبکه ارتباطی و کالت و تعیین نمایندگان و کارگزاران در مناطق مختلف با آنها ارتباط برقرار کند تا بدین وسیله هم نیازهای دینی آنها را پاسخ گوید و هم با جمع آوری خمس، زکات، نذورات و هدایا، مصالح بندگان را در مناطق مختلف در نظر گرفته و مقاصد دین را در حد امکان بر پای دارد. متوکل برای جلوگیری از نفوذ امام علیه السلام در مدینه، حضرت را با خانواده به سامرا دعوت کرد تا به طور مستقیم و پیوسته تحت نظر باشد. با این همه مراقبت ها باز هم وجود امام را برای حکومت خود خطری جدی می دانست و می ترسید یاران و پیروان امام، مخفیانه با

ص: ۲۰۸

۱- ۲۶.. ر.ک: رسول جعفریان، حیات فکری و سیاسی امامان شیعه؛ تبلیغات اسلامی، قم، اول، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۱۴۱-۱۵۱ و مهدی پیشوایی؛ سیره پیشوایان؛ مؤسسه امام صادق، قم، اول، ۱۳۷۲ ص ۵۶۷-۵۷۱.

او تماس گیرند و برای قیام و شورش، نقشه ای طرح کنند و برای زمینه سازی، جهت این کارها پول و سلاح جمع آوری کرده، افرادی را آموزش دهند؛ لذا هر چند یک بار دستور می داد خانه امام را به دقت مورد بازرسی و تفتیش قرار دهند، گرچه مأموران هر بار دست خالی برمی گشتند؛ اما وی پیوسته نگران بود و احساس خطر می کرد. اشعار بزم شراب متوکل و اشعار آتشین بیدار ساز امام یکی از این نمونه ها است. (۱) در نهایت، متوکل تصمیم گرفت امام را به شهادت برساند، ولی خدا به او مهلت نداد و در بستر خود مورد حمله ترکان قرار گرفت و کشته شد؛ آن گاه امام از دست وی رهایی یافت. شایان ذکر است که امام، هلاکت وی را پیش گویی کرده بود. (۲) امام هادی علیه السلام پس از عمری محدودیت بدون سازش با ستم گران، سرانجام به دستور معتز، مسموم گردید و در سال ۲۵۴ هجری به شهادت رسید و در سامرا در خانه خود به خاک سپرده شد. (۳) حکیمه خاتون در چنین شرایط و جو اختناق به گونه ای تربیت شدند که بعدها بتوانند حافظ بزرگ ترین اسرار الهی باشند. درباره حکیمه خاتون در این زمان نیز جز مواردی اندک در تاریخ ثبت نشده است. دو روایت در دوران امام هادی علیه السلام درباره ایشان ضبط شده است که گویای مطالب بلندی درباره این شخصیت در زمان این امام همام است. هر دوی این روایات مربوط به مقدمات ازدواج امام حسن عسکری علیه السلام با حضرت نرجس خاتون است. یکی از مهم ترین مطالبی که از این روایات فهمیده می شود، این

ص: ۲۰۹

-
- ۱- ۲۷.. ر.ک: سیره پیشوایان و حیات فکری سیاسی امامان شیعه و باقر شریف القرشی؛ تحلیلی از زندگانی امام هادی (ع)، مترجم، محمد رضا عطایی، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۱، ص ۳۱۹ تا ۴۲۷.
- ۲- ۲۸.. علی بن عیسی اربلی؛ کشف الغمه، تبریز، ۱۳۸۱ق، ج ۲ ص ۳۹۴.
- ۳- ۲۹.. الارشاد، ج ۱، ص ۲۹۹.

است که امام هادی علیه السلام حضرت حکیمه را به منزل برده که وی مادر حضرت قائم و همسر فرزندش ابی محمد حسن العسگری علیه السلام است. این گونه خطاب، نشان گر عمق دانایی حضرت حکیمه است؛ چرا که وی تنها فردی از خاندان امام هادی علیه السلام است که شایستگی تعلیم دادن، آن هم برای شخصیتی که بتواند همسر امام و مادر عصاره خلقت شود و نشان گر تبهر و توانایی این بانوی فرزانه در شناخت دین است و از آن جا که خطاب به وی به طور مطلق ادا شده، یعنی حضرت، دین واقعی را آن چنان که نزد معصومان بوده می شناخته و همان را باید به نرجس خاتون تعلیم دهد؛ تعالیمی که برازنده همسری حضرت عسگری علیه السلام و در راستای اهداف عالیه وی باشد و هم تعالیمی که بتواند بزرگ ترین منجی عالم بشریت را به نحو احسن مادری کند؛ چه قبل از تولد، چه در هنگام تولد و چه پس از آن.

دوران امامت امام حسن عسکری و امام عصر علیهما السلام

دوران امامت امام حسن عسکری و امام عصر علیهم السلام، امامت و غیبت صغری امام عصر (مهدی) عجل الله تعالی فرجه الشریف، امامت شش ساله سیزدهمین معصوم علیه السلام در عصر زمام داری معتز و مهدی و معتمد عباسی سپری شد. در کارنامه این سه خلیفه که مقامی تشریفاتی داشتند، نکته مثبتی به چشم نمی خورد و همه کارهای مهم به وسیله ترکان که گردانندگان اصلی حکومت بودند، انجام می شد. (۱) هر چند مهدی در مقایسه با دیگر خلفای عباسی، فردی معتدل بود؛ ولی بسیاری از محققان، ملاحظات سیاسی را انگیزه کردار وی دانسته اند. به زندان انداختن و تصمیم بر قتل

ص: ۲۱۰

۱- ۳۰. ر.ک: ابن اثیر؛ الکامل فی التاریخ؛ تحقیق عبدالله التافی، بیروت، ۱۴۰۷ ق ج ۷، صص ۱۹۶-۱۹۵.

امام علیه السلام، گواه روشن این مطلب است. امام علیه السلام تا شبی که خلیفه کشته شد، در زندان به سر برد. این که دو پیشوای بزرگ شیعه در سامرا و مرکز حکومت عباسی تحت نظر سلطنت قرار می گیرند و در جوانی به شهادت می رسند، بیان گر شدت اختناق و فشار آن دوران است. فشارها و محدودیت های امام عسکری علیه السلام به دو علت، بیشتر بوده است: ۱. در این زمان؛ شیعه قدرت عظیم عراق شده بود و همه می دانستند که این گروه، حکومت هیچ یک از عباسیان را مشروع نمی دانند. (۱) ۲. براساس روایات و اخبار متواتر، خاندان عباسی می دانستند مهدی موعود که همه حکومت های خود کامه را از میان می برد فرزند امام حسن عسکری علیه السلام است، لذا پیوسته مراقب حضرت علیه السلام بودند و هر هفته ایشان را مجبور کرده بودند در روزهای دوشنبه و پنج شنبه در دربار حاضر شوند. در چنین شرایط دشواری، امام عسکری علیه السلام با ایجاد شبکه ارتباطی، از طریق نمایندگان و ارسال پیک ها و پیام ها با شیعیان مناطق مختلف ارتباط داشتند و از سوی دیگر با فعالیت های سیاسی پنهان که به دور از چشم جاسوسان انجام می داد و افزون بر آن، ضمن تقویت و توجیه سیاسی رجال و عناصر مهم شیعه، شیعیان را برای دوران غیبت و انتظار آماده می ساخت. (۲)

نقش حکیمه خاتون در این دوران

گرچه از آن چه در پیشین آمد عظمت این بانوی فرزانه نمایان است، ولی از مطالبی که پس از این می آید بیش از پیش اهمیت نقش این شخصیت بزرگ مشخص می شود. مجموع روایات حاکی از این است که در این دوره: ۱. حضرت حکیمه

ص: ۲۱۱

۱- ۳۱.. بحارالانوار، ج ۵، ص ۳۱۳.

۲- ۳۲.. ر.ک: محمد نصیری رضی، تاریخ تحلیلی اسلام، نهاد مقام معظم رهبری، ۱۳۷۸، صص ۲۶۴-۲۶۶ و باقر شریف قرشیریا؛ زندگانی امام حسن عسکری (ع)، مترجم سید حسن اسلامی، دفتر انتشارات اسلامی، قم، اول، ۱۳۷۱.

خاتون با خانه امام و امام عسکری علیه السلام و سپس امام عصر علیه السلام ارتباط پیوسته داشته است. ۲. در این رفت و آمدها قبل از میلاد، از صمیم قلب و از سر علاقه مندی مرتباً برای تولد امام دعا می کرده است. ۳. قبل از تولد مهدی علیه السلام و هنگام تولد ایشان حضور داشته و عهده دار پرستاری از مادر ایشان بوده است. ۴. حافظ سر امامت و اسلام به ویژه، درباره وجود حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و حفظ جان ایشان بودند؛ به ویژه آن که حکومت عباسی تلاشی بی وقفه در کنترل خانه امام و جست و جوی شدیدی برای یافتن فرزند حضرت عسکری علیه السلام، داشتند. برای مثال گاه بی خبر، منزل امام را بررسی می کردند، گاه جاسوسانی در لباس خدمتکار و پزشک می فرستادند و پس از بیماری امام عسکری علیه السلام چندین پزشک و ده نفر از معتمدان را به خانه امام عسکری علیه السلام فرستادند و گفتند شبانه روز در آن جا بمانند و دستور دادند تا کنیزان را کنترل کنند تا ببینند کدامیک باردار هستند و... (۱). روایاتی که از حکیمه خاتون درباره تولد امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف رسیده گوناگون است، ولی مضامین آنها به هم نزدیک و برخی جهاتش نیز متحد است. در بعضی از روایات، چیزی نقل شده که در پاره ای دیگر به اختصار آمده است یا به جهت بعضی جهات دیگر مانند بی نیازی شنونده یا عدم توانایی درک شنونده و یا بعضی مصالح دیگر نقل نشده است. به ویژه آن که در بعضی از روایات، حکیمه خاتون

ص: ۲۱۲

خود تصریح دارد که هر آن چه اتفاق می افتد از پرسش گر و پرسش و نحوه پاسخ، همه را امام از پیش به من می فرماید. درباره میلاد امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف از زبان حکیمه خاتون، روایتی که مبسوط تر است را از کمال الدین صدوق انتخاب کردیم که ذکر می نمایم و سپس نکاتی از روایات دیگر در این زمینه بیان می کنیم. راوی (محمد بن عبدالله) گوید: پس از درگذشت ابومحمد به نزد حکیمه دختر امام جواد علیه السلام رفتم تا در موضوع حجت و اختلاف مردم و حیرت آنها درباره او پرسش کنم، گفت: بنشین، و من نشستم، سپس گفت: ای محمد! خدای تعالی، زمین را از حجتی ناطق و یا صامت خالی نمی گذارد و آن را پس از حسن و حسین علیهما السلام در دو برادر ننهاده است و این شرافت را مخصوص حسن و حسین علیهم السلام ساخته، برای آنها عدیل و نظیری در روی زمین قرار نداده است؛ جز این که خدای متعال فرزندان حسین را بر فرزندان حسن علیهما السلام برتری داده؛ هم چنان که فرزندان هارون را بر فرزندان موسی به فضل نبوت برتری داد، گرچه موسی حجت بر هارون بود، ولی فضل نبوت تا روز قیامت در اولاد هارون است و به ناچار بایستی امت یک سرگردانی و امتحانی داشته باشند تا مبطلان از مخلصان جدا شوند و از برای مردم بر خدا حجتی نباشد و اکنون پس از وفات امام حسن عسکری علیه السلام دوره حیرت فرا رسیده است. گفتیم: ای بانوی من! آیا از برای امام حسن عسکری علیه السلام فرزندی بود؟ تبسمی کرد و گفت: اگر

امام حسن علیه السلام فرزندى نداشت پس امام بعد از وی کیست؟ با آن که تو را گفتم که امامت پس از حسن و حسین علیهم السلام در دو برادر نباشد. (۱) ای بانوی من ولادت و غیبت مولایم را برایم باز گو، ... (۲) حکیمه گوید: امام هادی علیه السلام در گذشت و ابومحمد بر جای پدر نشست و من هم چنان که به دیدار پدرش می رفتم به دیدار او نیز می رفتم. یک روز نرجس آمد تا کفش مرا بر گیرد و گفت: ای بانوی من کفش خود را به من ده! (۳) گفتم: بلکه تو سرور و بانوی منی، به خدا سوگند که کفش خود را به تو نمی دهم تا آن را برگیری و اجازه نمی دهم که مرا خدمت کنی، بلکه من به روی چشم تو را خدمت می کنم. ابومحمد علیه السلام این سخن را شنید و گفت: ای عمّه! خدا به تو جزای خیر دهد. تا هنگام غروب آفتاب نزد امام نشستم، سپس به کنیزم گفتم که لباسم را بیاور تا بازگردم! امام فرمود: خیر، ای عمه جان! امشب را نزد ما باش که امشب آن مولودی که نزد خدای تعالی، گرامی است و خداوند به واسطه او زمین را پس از مردنش زنده می کند متولد می شود. گفتم: ای سرورم! از چه کسی متولد می شود؟ و من در نرجس آثار بارداری نمی بینم. فرمود: از همان نرجس، نه از دیگری. حکیمه گوید: به نزد او رفتم، آثار بارداری در او ندیدم، به نزد امام برگشتم و به وی گزارش دادم، تبسمی فرمود و گفت: در هنگام فجر، آثار بارداری برایت نمودار خواهد گردید؛ زیرا

ص: ۲۱۴

۱-۳۴.. از این فراز می توان انکار امامت جعفر کذاب برادر امام حسن عسکری (ع) را نیز دریافت.

۲-۳۵.. در این میان حضرت حکیمه خاتون جریان ازدواج امام با نرجس را باز گو می کند.

۳-۳۶.. ظاهراً ادب و احترام خاصی است که برای بزرگان انجام می دادند.

مثل او مثل مادر موسی علیه السلام است که آثار بارداری در او ظاهر نگردید و کسی تا وقت ولادتش از آن آگاه نشد؛ زیرا فرعون در جست و جوی موسی، شکم زنان باردار را می شکافت و این نظیر موسی علیه السلام است. حکیمه گوید: به نزد نرجس بازگشتم و گفتار امام را بدو گفتم و از حالش پرسش کردم، گفت: ای بانوی من چیزی نیست (حالم خوب است)، حکیمه گوید: تا طلوع فجر مراقب او بودم و او پیش روی من خوابیده بود و از این پهلو به آن پهلو نمی رفت تا چون آخر شب و هنگام طلوع فجر رسید، هراسان از جا جست (۱) و او را در آغوش کشیدم و بدو «اسم الله» می خواندم، ابومحمد بانگ برآورد و فرمود: «سوره انا انزلنا بر او بخوان!» و من بدان آغاز کردم و گفتم: حالت چون است؟ گفت: امری که مولایم خبر داد در من نمایان شده است و من هم چنان که فرموده بود بر او می خواندم و جنین در شکم من پاسخ داد و مانند من قرائت کرد و بر من سلام نمود. حکیمه گوید: من از آن چه شنیدم، هراسان شدم و ابومحمد، بانگ برآورد: از امر خدای تعالی در شکفت مباش، خدای تعالی ما را در خردی به سخن درآورد و در بزرگی، حجت خود در زمین قرار دهد و هنوز سخن او تمام نشده بود که نرجس از دیدگانم نمان نمان شد و او را ندیدم. گویا پرده ای بین من و او افتاده بود و فریادکنان به نزد ابومحمد علیه السلام دویدم، فرمود: ای عمه! برگرد، او را در مکان

ص: ۲۱۵

۱-۳۷.. در روایت دیگر آمده که نرجس، ناگهان از خواب برجهید و از اتاق بیرون رفت و وضو ساخت، آن گاه برگشته نماز شب را خواند تا آن که به نماز وتر رسید.

خود خواهی یافت. گوید: باز گشتم و طولی نکشید که پرده ای که بین ما بود برداشته شد و دیدم نوری نرجس را فرا گرفته است که توان دیدن آن را ندارم و آن کودک علیه السلام را دیدم که روی به سجده نهاده است و دو زانو بر زمین نهاده است و دو انگشت سبابه خود را بلند کرده و می گوید: اشهد ان لا اله الا الله [وحده لا شریک له] و ان جدی محمداً رسول الله و ان ابی امیر المؤمنین، سپس امامان را یکایک بر شمرده تا به خودش رسید، سپس فرمود: بار الها! آن چه به من وعده فرمودی به جای آر و کار مرا به انجام رسان و گامم را استوار ساز و زمین را به واسطه من پر از عدل و داد گردان. ابومحمد علیه السلام بانگ برآورد! ای عمه او را بیاور و به من برسان، او را برگرفتم و به جانب پدر بردم، چون او در میان دو دست من بود و مقابل او قرار گرفتم بر پدر خود سلام کرد و امام حسن علیه السلام او را از من گرفت و زبان خود در دهان او گذاشت و او از آن نوشید (مکید). سپس فرمود: او را به نزد مادرش ببر تا بدو شیر دهد، آن گاه نزد من بازگردان... (۱) و در انتهای روایت آمده است: حکیمه گوید: پس از آن که ابومحمد علیه السلام در گذشت و مردم چنان که می بینی پراکنده شدند و به خدا سوگند که من هر صبح و شام او را می بینم و مرا از آن چه می پرسید آگاه می کند و من نیز شما را مطلع می کنم

ص: ۲۱۶

و به خدا سوگند که گاهی می خواهم از او پرسش کنم و او نپرسیده پاسخ می دهد و گاهی امری بر من وارد می شود و همان ساعت، پرسش نکرده، از ناحیه او جواب صادر می شود. شب گذشته من را از آمدن تو باخبر ساخت و فرمود: تو را از حق خبردار سازم و راوی (محمد بن عبدالله) گوید: به خدا سوگند حکیمه اموری را به من خبر داد که جز خدای تعالی کسی بر آن مطلع نیست و دانستم که آن صدق و عقل و از جانب خدای تعالی است؛ زیرا خدای تعالی او را به اموری آگاه کرده است که هیچ یک از خلائق را بر آن آگاه نکرده است. (۱) در این جا لازم است که نکات مهمی که در روایات دیگر از زبان حکیمه خاتون نقل شده که در این روایت نیامده است را نیز ذکر کنیم: (پیوسته) هرگاه حکیمه خاتون وقتی بر امام عسکری علیه السلام وارد می شدند، برای آن جناب دعا می کرد که خداوند به ایشان فرزندی عطا کند و می گوید: روزی داخل شدم بر آن جناب، پس دعا کردم برای او، آن چنان که می کردم، امام فرمود: «ای محمد آگاه باش، آن را که دعا می کردی که خداوند به من روزی کند، امشب که نیمه شعبان سال ۲۵۵ است متولد می شود، پس افطار خود را در نزد ما بکن و آن شب، جمعه بود. (۲) حکیمه گوید: پس از نماز شب نرجس خاتون، هنگامی که فجر نزدیک شد، برخاستم تا به افق بنگرم، دیدم فجر اول طلوع کرده است، در دلم نسبت به وعده ای که ابومحمد علیه السلام داده بود

ص: ۲۱۷

۱- ۳۹.. ر.ک: کمال الدین، ص ۱۵۴ و بحار الانوار، ج ۵۱ ص ۱۴.

۲- ۴۰.. حاج میرزا حسین طبرسی نوری، نجم الثاقب، آستان قدس جمکران، دوم، ۱۴۱۲. ق ص ۲۷.

شک و تردیدی پیدا شد، حضرت، مرا از درون اطاق ندا دادند که «تردید نکن». من از آن حضرت و شکی که در دلم افتاده بود شرمگین شدم و خجل بازگشتم. در این هنگام نرجس، نمازش را تمام کرده بود و با ناراحتی و فزع از اطاق بیرون می آمد. او را در برابر اطاق دیدم و به وی گفتم: آیا از آن چه به تو گفتم چیزی را حس می کنی؟ فرمود: آری عمه جان، امری بزرگ می یابم. (۱)

نکات

از این روایات نکاتی چند استفاده می شود: ۱. دعای حکیمه خاتون و مستجاب شدن دعای وی برای روزی شدن فرزند به امام علیه السلام حاکی از معرفت این بانوی فرزانه و علاقه مندی و ارادت به ولایت وی است. ۲. نهایت تواضع حکیمه خاتون نسبت به نرجس خاتون (و بالعکس) و اصرار حکیمه خاتون در خدمت رسانی به وی. ۳. دعای امام عسکری علیه السلام برای حکیمه خاتون خدا به تو جزای خیر دهد این دعا از آن چه خورشید بر آن بتابد برتر است و نشانه آن است که عمل حکیمه خاتون، مورد پسند و رضایت ایشان بوده است. ۴. آگاهی و خبر دادن امام به حکیمه از غیب (امشب شب میلاد مولود است). ۵. ایمان حکیمه خاتون به سخن امام و شب را در انتظار تولد نور به سر آوردن. ۶. خواندن اسم الله و سوره مبارکه انا انزلنا برای حضرت نرجس و آرامش وی. ۷. مشاهده خوارق عاداتی چند در یک شب مانند سخن گفتن نوزاد از رحم، خواندن آیات قرآن، سجده کردن کودک تازه به دنیا آمده و شهادت مولود شریف به

ص: ۲۱۸

وحدانیت خدا و... ۸. سلام مولود شریف بر پدر بزرگوار و عمه اش (حکیمه). ۹. حکیمه، اولین کسی است که این مولود شریف را در آغوش کشیده است. ۱۰. دیدار پی در پی او با امام زمان. ۱۱. هر صبح و شام به دیدار حضرت نائل شدن (که به بیان سید بحرالعلوم، ایشان باب و سفیر حضرت بودند). ۱۲. اهل سیر بودن حکیمه خاتون برای هر دو امام و پنهان کردن مطالب از ناهلان. حکیمه خاتون علاوه بر آن که خود سفیر امام بود (هم چنان که آمد) مردم را به سفیر بزرگواری دیگر نیز راهنمایی می کرد. احمد بن ابراهیم گوید: در مدینه بر حکیمه دختر امام جواد و خواهر امام هادی علیه السلام در سال ۲۶۲ وارد شدم و از پشت پرده با وی سخن گفتم و از دینش پرسیدم، امام را نام برد و گفت: فلان بن الحسن و نام وی را بر زبان جاری ساخت، گفتم: فدای شما شوم! آیا او را مشاهده کرده ای و یا آن که خبر او را شنیده ای! گفت: خبر او را از ابومحمد شنیده ام (۱) و آن را برای مادرش نوشته بود، گفتم: آن مولود کجاست؟ گفت: مستور است، گفتم: پس شیعه به چه کسی مراجعه کند؟ گفت به جدّه او، مادر ابومحمد، گفتم آیا به کسی اقتدا کنم که به زنی وصیت کرده است؟ گفت: به حسین بن علی بن ابی طالب اقتدا کرده است؛ زیرا حسین علیه السلام در ظاهر به خواهرش زینب وصیت کرد و دستورات علی بن حسین علیه السلام به سبب حفظ جاننش به زینب نسبت داده می شد. سپس گفت: شما اهل

ص: ۲۱۹

۱- ۴۲.. از این روایت برمی آید که جو و اوضاع بسیار دشوار بوده؛ حدی که حکیمه از نام بردن صریح امام خودداری ورزیده و به فلان قناعت کرده و دیدار پیاپی خویش را نیز بازگو نمی کند.

اخبارید، آیا برای شما روایت نشده است که نهمین از فرزندان حسین علیه السلام میراثش در دوران حیاتش تقسیم می شود؟

(۱)

رحلت

درباره تاریخ وفات ایشان، بعضی از بزرگان فرموده اند که تاریخ آن برای ما معلوم نشده است، (۲) ولی بعضی بدون ذکر مدرک سال ۲۷۴ را تاریخ وفات ذکر نموده اند، ولی مدرک قابل توجهی که بتوان بدان استناد نمود ذکر نکرده اند. (۳) مرقد مطهر ایشان در سامرا در ضریح مطهر عسگرین علیهما السلام واقع است. (۴)

زیارت نامه

«علامه مجلسی» درباره زیارت نامه حضرت حکیمه می فرماید: «در بقعه شریف عسگرین (امام هادی و عسگری علیهم السلام) قبر بانوی با نجابت و بزرگوار، عالم و دانشمند، پرهیزکار و بلند مقام؛ حکیمه دختر امام جواد علیه السلام قرار دارد و نمی دانم چرا عالمان و دانشمندان، زیارتی را برای این بانوی بزرگ نیاورده اند؛ در حالی که وی دارای فضل و جلال درخشانی بوده، در خدمت ائمه معصوم قرار داشته، به هنگام ولادت آن بزرگوار حضور یافته و بارها آن وجود مبارک را در زمان امام حسن عسکری علیه السلام ملاقات و زیارت می کرده و پس از وفات امام حسن علیه السلام نیز واسطه و سفیر او بوده که مردم به وسیله او حوائج و مسائل خود را حل می کرده اند.

بنابراین، سزاوار است، حکیمه دختر امام جواد علیه السلام در آن بقعه و حرم زیارت شود و آن گونه شأن و صلاحیت او اقتضا می کند از وی تجلیل و تکریم به عمل آید. (۵)

بزرگان، کلام مرحوم مجلسی را تلقی به قبول کردند و یا عیناً آن را آورده یا با اندکی تصرف ذکر کرده اند. (۶)

برای نمونه، مرحوم محسن امین در اعیان الشیعه می نویسد: «حکیمه از بانوان صالح و عابد و قانت بوده و از ایشان اخباری در تزویج امام عسکری علیه السلام با نرجس خاتون علیهما السلام و ولادت امام از ایشان نقل شده است». (۷)

مرحوم شیخ عباس قمی در مفاتیح الجنان فرموده اند: در کتب «مزار»، زیارت مخصوصی برای آن معظمه ذکر نشده؛ آن مرتبه رفیعه که برای او است. پس سزاوار است او را زیارت کنند به الفاظی که در زیارت اولاد ائمه علیهم السلام نقل شده است یا زیارت کنند او را به الفاظی که در زیارت عمه مکرمه اش حضرت فاطمه معصومه، بنت موسی ابن جعفر علیها السلام وارد شده است.

زیارت حکیمه خاتون

فضائل جناب حکیمه دختر امام محمد تقی علیه السلام را که قبر شریفش پایین پا چسبیده به ضریح عسکرین علیهما السلام است و گفتیم که در کتب مزار زیارت مخصوصی برای آن معظمه ذکر نشده با آن مرتبه رفیعه که از برای او است پس سزاوار است او را زیارت کنند به الفاظی که در زیارت اولاد ائمه علیهم السلام نقل شده یا زیارت کنند او را به این الفاظ که در

زیارت عمّه مکرّمه اش حضرت فاطمه بنت موسی علیه السلام وارد شده و آن چنانست که می ایستی رو به قبله و می گویی:

السَّلَامُ عَلَى آدَمَ صَ فَوْهَا لِّلَّهِ، السَّلَامُ عَلَى نُوحٍ نَبِيِّ اللّٰهِ، السَّلَامُ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ خَلِيْلِ اللّٰهِ، السَّلَامُ عَلَى مُوسَى كَلِيْمِ اللّٰهِ، السَّلَامُ عَلَى عِيسَى رُوْحِ اللّٰهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللّٰهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفِيَّ اللّٰهِ،

ص: ۲۲۰

۱- ۴۳.. کمال الدین، ج ۲، صص ۲۶۶-۲۶۷ و بحارالانوار، ج ۵۱، ص ۳۶۴.

۲- ۴۴.. سید محسن الامین، اعیان الشیعه، بیروت، دارالتعارف ۱۴۰۳هـ- (افست ایران) ج ۶، ص ۲۱۷.

۳- ۴۵.. ریاحین الشریعه، ج ۴، ص ۱۵۰.

۴- ۴۶.. بحارالانوار، ج ۱۰۲، ص ۷۹-۸۰.

۵- ۴۷.. همان، ص ۸۰.

۶- ۴۸.. مانند: مرحوم نوری در نجم الثاقب، ص ۳۸-۳۷ و مرحوم سید محسن امین در اعیان الشیعه، ج ۶، ۲۱۷ و مرحوم شیخ

عباس قمی در منتهی الآمال، ص ۹۷۲ و مرحوم محلاتی در الشریعه، ج ۴، ص ۱۵۰.

۷- ۴۹.. اعیان الشیعه، ج ۶، ص ۲۱۷.

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَصِيَّ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ
يَا فَاطِمَةَ سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا سِدِّيَّيْنِ الرَّحْمَةَ وَ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ، سَيِّدِ
الْعَابِدِينَ وَ قُرَّةَ عَيْنِ النَّاطِرِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ بَاقِرَ الْعِلْمِ بَعْدَ النَّبِيِّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ الصَّادِقَ الْبَارَّ
الْأَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُوسَى بْنَ جَعْفَرَ الطَّاهِرَ الطُّهْرَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرِّضَا الْمُرْتَضَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُحَمَّدَ
بْنَ عَلِيٍّ التَّقِيِّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ النَّصِيحِ الْأَمِينِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، السَّلَامُ عَلَيَّ الْوَصِيِّ مِنْ
بَعْدِهِ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى نُورِكَ وَ سِرَّاجِكَ، وَ وَلِيِّ وَلِيِّكَ وَ وَصِيِّ وَصِيِّكَ، وَ حُجَّتِكَ عَلَى خَلْقِكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنْتَ رَسُولِ
اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنْتَ فَاطِمَةَ وَ خَدِيجَةَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنْتَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنْتَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا بِنْتَ وَلِيِّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أُخْتَ وَلِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَمَّةَ وَلِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنْتَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ
التَّقِيِّ، وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ بَرَكَاتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ عَرَفَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ فِي الْجَنَّةِ، وَ حَشَرْنَا فِي زُمَرَتِكُمْ، وَ أَوْرَدْنَا حَوْضَ نَبِيِّكُمْ، وَ
سَقَانَا بِكَاسِ حَيْدِكُمْ، مِنْ يَدِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ، أَسْئَلُ اللَّهَ أَنْ يُرِينَا فِيكُمْ الشَّرَّورَ وَ الْفَرَجَ، وَ أَنْ يَجْمَعَنَا وَ إِيَّاكُمْ
فِي زُمَرِهِ حَيْدِكُمْ مُحَمَّدٍ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آَلِهِ، وَ أَنْ لَا يَسُبُّ لُبْنَا مَعْرِفَتَكُمْ أَنَّهُ، وَلِيُّ قَدِيرٍ، اتَّقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ بِحُبِّكُمْ، وَ الْعَبْرَاءُ مِنْ
أَعْدَائِكُمْ، وَ التَّنْزِيلُ إِلَى اللَّهِ

رَاضِيًا بِهِ غَيْرَ مُنْكَرٍ وَلَا مُسْتَكْبِرٍ، وَعَلَى يَقِينٍ مَا آتَى بِهِ مُحَمَّدٌ وَبِهِ رَاضٍ، نَطْلُبُ بِذَلِكَ وَجْهَكَ يَا سَيِّدِي اللَّهُمَّ وَرِضَاكَ وَالِدَارَ
الْأَخْرَةَ، يَا حَكِيمَهُ أَشْفَعِي لِي فِي الْجَنَّةِ، فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ شَأْنًا مِنَ الشَّانِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ أَنْ تَخْتِمَ لِي بِالسَّعَادَةِ، فَلَا تَسْلُبْ مِنِّي
مَا أَنَا فِيهِ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، اللَّهُمَّ اسْتَجِبْ لَنَا وَتَقَبَّلْ بِكَرَمِكَ وَعِزَّتِكَ، وَبِرَحْمَتِكَ وَعَافِيَتِكَ، وَصَلِّ
اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ، وَسَلِّمْ تَسْلِيمًا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

سرداب مقدس

سرداب

سیدصادق سیدنزاد

در گوشه و کنار سرزمینهای اسلامی مکانهایی وجود دارند که منتظران یار در آنها گرد می آیند و به یاد عزیز سفر کرده خود
نجوهای عاشقانه سر می دهند. این مکانها که هر کدام به نوعی یادگار حضرت موعود هستند برای همه شیعیان مقدس است
و بزرگداشت آنها وظیفه ای همگانی به شمار می آید. برای آشنایی بیشتر شما عزیزان با مساجد، مقام ها و اماکن خاصی که
یادآور آن امام منتظر هستند، بر آن شدیم که در هر شماره به اجمال یکی از این مکانها را معرفی کنیم. باشد که مورد قبول
حضرت موعود واقع شود.

مفهوم واژه سرداب

از بررسی کاربردهای گوناگون واژه سرداب در لغت و عرف عامه مردم به خوبی معلوم می شود که این کلمه در کتابهای
لغت و اصطلاح رایج در زبان اغلب مردم در طول تاریخ به یک معنی به کار می رود. توضیح آن که سرداب و سردابه به خانه
ای گفته می شود که آن را در زمانهای سابق به ویژه در مناطق گرمسیر، در آن موقع که هنوز وسایلی چون کولر و پنکه و
یخچال

ص: ۲۲۲

و... ساخته نشده بود، در زمین می ساختند تا در ایام بسیار گرم تابستان از طریق سکونت در آنجا از گزند گرما در امان باشند و به وسیله قرار دادن اغذیه و اشربه فاسد شدنی در این مکان، از فاسد شدن آنها جلوگیری نمایند. مرحوم علی اکبر دهخدا در این باره می نویسد: سرداب خانه ای را گویند که در زمین سازند، خانه ای که در زیرزمین سازند تا در گرما به آن پناه برند و آب در آنجا نگاه دارند تا سرد بماند ۱ از جمله مناطق گرمسیری که در گذشته ساختن سرداب برای خانه ها در آن بسیار رواج داشته است شهر سامرا بود. این شهر را معتصم عباسی در سال ۲۱۲ق. بنا کرد و پایتخت خود را از بغداد به آنجا منتقل نمود. سامرا در کرانه شرقی رودخانه دجله و در میانه راه بغداد به تکریت واقع شده است. درباره علت بنای این شهر نظرات گوناگونی نقل شده است. یعقوبی در این باره می نویسد: شهر سرّمن رای در گذشته بیابانی از سرزمین طبران بود که هیچ گونه عمارتی در آن وجود نداشت؛ تنها بنای آن دیری بود که متعلق به نصارای آن منطقه بود... پس از آن که معتصم به حکومت رسید به خاطر بعضی از امتیازات که در منطقه سرّمن رای بود آنجا را به عنوان پایتخت جدید برگزید. چون این محل از نظر موقعیت جغرافیایی نسبت به سایر مناطق رجحان داشت آبهای زیادی در اطراف شهر جریان داشت که هر یک از آنها به منزله دژی شهر را از خطر حمله های ناگهانی حفظ می کرد. علاوه بر این، مرتفع بودن این منطقه نسبت به کرانه غربی دجله موجب می شد که

این شهر از آسیبهای طغیان احتمالی دجله در امان باشد. از طرف دیگر این منطقه نسبت به سایر مناطق از آب و هوای مطلوب تری برخوردار بود. از نظر نظامی نیز یک منطقه سوق الجیشی بود که به لحاظ دفاعی از جهاتی موقعیت بهتری نسبت به بغداد داشت. شهر سامرا به «عسکر» نیز معروف است. وقتی معتصم این شهر را بنا نمود با سپاهیان خود عازم آنجا شد، از این رو به جهت استقرار نظامیان در این شهر آن را عسکر می نامیدند^۲. از آنجا که منطقه سامرا نسبت به کرانه راست دجله مرتفع بود در زیر لایه های خاکی این منطقه یک لایه سنگی از ریگ که ماده چسبنده ای آنها را به یکدیگر چسبانده است، وجود دارد. این دو عامل، یعنی ارتفاع زمین از سطح آب و وجود لایه سنگی مذکور موجب شده است که کندن سردابهای گود و عمیق در زیر ساختمانهای این شهر راحت باشد. به همین جهت ساختن سردابهای زیادی در زیر اغلب خانه های قدیمی و حتی بناهای جدید بسیار رایج است که علی رغم ساخته شدن انواع وسایل سرمایش در ایام گرم تابستان بیشتر این سردابها مورد استفاده ساکنان آن قرار می گیرد.

سرداب غیبت

متوکل عباسی نسبت به شیعیان و دوستان اهل بیت علیه السلام بسیار سخت گیری می کرد. تاریخ نگاران نقل می کنند که هیچ کس مثل متوکل به گماردن جاسوس و جمع آوری اخبار مناطق گوناگون اهتمام نداشت. وقتی جاسوسان وی و فرماندار نظامی مدینه، عبدالله بن محمد هاشمی، در مورد فعالیتهای سیاسی امام هادی علیه السلام و نفوذ معنوی او در بین مردم و به ویژه شیعیان گزارشهایی به متوکل دادند او بسیار نگران شد؛ زیرا شرایط به گونه ای

نبود که بتواند آن حضرت را به زور به زندان یا تبعید بفرستد یا جلوی فعالیتهای او را بگیرد؛ از این رو به حيله و نیرنگ متوسل شد و به ظاهر نامه محبت آمیزی به امام هادی علیه السلام نوشت و او را به سامرا دعوت کرد. آن گاه بدون معطلی یحیی بن هرثمه را با سیصد سرباز مأمور کرد که امام هادی علیه السلام را به همراه خانواده به سامرا، مرکز خلافت عباسی، منتقل نماید تا در سامرا از هر جهت بتواند آن حضرت را زیر نظر داشته باشد. به این ترتیب حضرت هادی علیه السلام در سال ۲۳۶ق. به سامرا برده شد و بیش از بیست سال در بدترین شرایط، تحت نظر دژخیمان عباسی در شهر سامرا زندگی کرد و در نهایت با توطئه ای که متوکل چیده بود در سال ۲۵۴ق. به شهادت رسید و جنازه مطهر آن حضرت در همان خانه مسکونی خود به خاک سپرده شد. پس از شهادت امام هادی علیه السلام حضرت عسکری علیه السلام در همان خانه ای که پدر بزرگوارشان در آنجا زندگی می کردند سکونت گزیدند. در آن خانه همانند سایر خانه های سامرا سردابی وجود داشت که در ایام گرم تابستان مورد استفاده قرار می گرفت. طبق برخی روایات، دیدار حضرت مهدی علیه السلام با شخصیت های بزرگ و قابل اطمینان شیعه در زمان حیات پدر بزرگوارشان در این خانه و سرداب شریف انجام گرفته است. در این زمینه جعفر بن محمد بن مالک روایت کرده است: علی بن بلال و احمد بن هلال و محمد بن معاویه بن حکم و... به من گفتند: روزی ما در خانه امام حسن عسکری علیه السلام

حاضر شده بودیم تا درباره جانشین آن حضرت از ایشان سؤال کنیم. حاضران در آن مجلس حدود چهل نفر از شیعیان مورد اعتماد بودند. در آن مجلس عثمان بن سعید خطاب به امام عسکری علیه السلام گفت: «یا بن رسول الله ما به خدمت رسیده ایم تا درباره موضوعی که شما آن را بهتر از ما می دانید سؤال کنیم». در این لحظه امام عسکری علیه السلام به عثمان بن سعید فرمودند: «بنشینید!» وقتی عثمان بن سعید نشست امام عسکری علیه السلام از جای خود بلند شدند و به سمت در به راه افتادند چون به آستانه در اتاق رسیدند خطاب به جمعیت فرمودند: «هیچ کس از اتاق خارج نشود تا من برگردم». سپس به سرعت از اتاق خارج شدند و مدتی نگذشت که حضرت عسکری علیه السلام برگشتند در حالی که کودک بسیار زیبایی را-که چهره اش چون ماه درخشان بود-همراه داشتند. آنگاه به حاضران در آن مجلس فرمودند: «بعد از من امام شما ایشان است از او پیروی کنید و ضمناً بدانید که بعد از این دیگر شما او را نخواهید دید». ^۳ یکی از مهم ترین علل تحت نظر قرار گرفتن امام هادی علیه السلام و امام عسکری علیه السلام دستیابی به حضرت مهدی علیه السلام بود؛ چون خلفای عباسی از طریق دهها روایت-که از پیامبر اکرم (ص) نقل شده بود-خبر داشتند که فرزند حضرت عسکری علیه السلام، امام مهدی علیه السلام بساط حکومتهای جائز و غاصب را در هم خواهد پیچید و به ستمگری و ظلم پایان خواهد داد. از این رو همیشه در کمین بودند تا به محض تولد فرزند امام عسکری علیه السلام او را

دستگیر نموده و به شهادت برسانند. اما مشیت الهی آن بود که جریان تولد حضرت مهدی علیه السلام همانند تولد حضرت موسی علیه السلام به صورت نهانی در نزدیکی کاخ فرعون واقع گردد، بدون آنکه فرعون و دژخیمان او از این واقعه بویی ببرند. با این وجود تلاش برای دستیابی به حضرت مهدی علیه السلام همچنان ادامه داشت. حتی سالها پس از شهادت امام حسن عسکری علیه السلام خلفای عباسی منزل امام عسکری علیه السلام را زیر نظر داشتند و گاهی به طور ناگهانی به آنجا یورش می بردند تا بلکه بتوانند حضرت مهدی علیه السلام را دستگیر کنند؛ زیرا در جریان شهادت امام عسکری علیه السلام وقتی امام مهدی علیه السلام عموی خود جعفر را از نماز خواندن بر پیکر امام عسکری علیه السلام باز داشتند و خود بر پیکر آن حضرت نماز خواندند تقریباً بر همگان معلوم شد که امام مهدی علیه السلام علی رغم مراقبتهای دژخیمان عباسی متولد شده اند و هم اکنون جانشینی حضرت عسکری علیه السلام را برعهده دارند. بنابراین، پس از شهادت امام یازدهم نه تنها از شدت تعقیب و جست و جوی عوامل حکومت کاسته نشد بلکه به جهت احساس خطر بیشتر بر شدت این کار افزوده شد. در یک مورد معتضد (شانزدهمین خلیفه عباسی) عده ای از سربازان خود را از بغداد به سامرا فرستاد تا به طور ناگهانی، در یک فرصت مناسب در حالی که اطراف خانه امام عسکری علیه السلام را به محاصره در می آورند به داخل منزل یورش ببرند و اگر حضرت مهدی علیه السلام را در آنجا یافتند دستگیر نمایند. یکی از سربازان شرکت کننده در آن یورش این واقعه را

چنین شرح می دهد: وقتی سربازان خلیفه وارد حیاط خانه امام عسکری علیه السلام شدند و بخشهای مختلف خانه را مورد بررسی قرار دادند به در سرداب منزل رسیدند و از صدای تلاوت قرآن که به گوش می رسید متوجه شدند که امام مهدی علیه السلام در سرداب مشغول تلاوت قرآن هستند. با مشاهده این کار آنجا را به طور کامل به محاصره خود درآوردند و در پشت در سرداب منتظر ماندند تا موقع خارج شدن آن حضرت او را دستگیر نمایند. مدتی بعد امام علیه السلام در جلو چشم سربازان خلیفه از سرداب بیرون آمدند و آنجا را ترک کردند بدون اینکه حتی یک نفر از سربازان جرأت پیدا کنند تا کاری انجام دهند. وقتی که امام علیه السلام کاملاً از دید سربازان دور شدند. فرمانده نیروهای خلیفه عباسی به نیروهای خود دستور داد تا وارد سرداب شوند و امام علیه السلام را دستگیر نمایند سربازها به او گفتند: مگر ندیدید که او از سرداب خارج شد و از مقابل شما عبور کرد و از خانه خارج شد؟ به محض شنیدن این خبر فرمانده دژخیمان عباسی در حالی که بسیار آشفته و نگران شده بود گفت: من کسی را ندیدم اگر شما او را دیدید چرا دستگیرش نکردید؟ آنها در پاسخ گفتند: ما گمان می کردیم که خود شما او را می بینید و لزومی نمی بینید که او را دستگیر کنیم در نتیجه ما هم هیچ گونه عکس العملی نشان ندادیم. ۴ از این تاریخ به بعد سرداب امام حسن عسکری علیه السلام به سرداب غیبت مشهور شد. این در حالی بود که سالها پیش از آن؛ یعنی در سال

۲۶۰ق. به دنبال شهادت حضرت عسکری علیه السلام دوران غیبت صغرا شروع شده بود. ۵ سرداب خانه امام عسکری علیه السلام از آن جهت که محل سکونت و عبادت سه نفر از امامان شیعه یعنی امام هادی، امام حسن عسکری و امام مهدی علیه السلام بوده همواره در طول تاریخ مورد توجه و احترام مردم واقع شده است. علاوه بر آن به شهادت اسناد معتبر تاریخی، قبر بیش از بیست و دو تن از امام زادگان نیز در آن محل واقع شده که این امر در نوع خود نشانگر اهمیت و ارج این مکان شریف در نزد اولیای الهی است. بر این اساس، شیعیان همیشه پس از زیارت مرقد نورانی حضرت هادی علیه السلام و حضرت عسکری علیه السلام در این سرداب حاضر می شوند و در آنجا به نیایش و عبادت می پردازند. اگر بخواهیم دلایل توجه شیعیان به این سرداب را دسته بندی کنیم، به ترتیب زیر خواهد بود: نخست، این مکان شریف به قدوم مبارک سه تن از اهل بیت پیامبر اکرم (ص) و همینطور بندگان صالح و پرهیزگاری چون حضرت حکیمه خاتون، عمه امام عسکری علیه السلام و حضرت نرجس خاتون مادر بزرگوار حضرت مهدی علیه السلام متبرک شده است و در نتیجه می توان گفت این سرداب یا؛^{۳۶} توجه به تمام ویژگیهایی که دارد مصداق بسیار روشنی است برای آیه «فی بیوتف أذن الله أن ترفع و يذكر فيها اسمه»^۶ در خانه هایی که خداوند اذن داده است تا رفعت داده شوند و نام و یاد خداوند در آنها ذکر شود. «دوم، احترام کردن به آن مکان شریف و در حقیقت اظهار محبت به امام زمان

علیه السلام و پدران بزرگوارشان است؛ چون از جمله نشانه های دوست داشتن و اظهار محبت، احترام کردن به آن چیزهایی است که به محبوب منتسب است. سوم، این کار حکایت از معرفت به حق و مقام و منزلت ائمه اطهار علیهم السلام دارد؛ چون بدون اطلاع از فضائل و کمالات افراد محال است که بتوان آنها را به طور کامل مورد تکریم و احترام و محبت قرار داد و به اصطلاح پایه محبت زیاد، شناخت بیشتر است. بنابراین، وقتی کسی فردی را به اندازه ای دوست دارد که حتی محل زندگی و یا نشست و برخاست او را مورد تقدیس قرار می دهد این کار نشانه آن است که از ابعاد مختلف شخصیت آن فرد اطلاع کامل دارد و به فضائل و کمالات او آشناست که این همه احترام به او قائل می شود. چهارم، این کار در حد خود تعظیم شعائر اسلامی محسوب می شود و این امر نیز حکایت از تقوا و پایبندی زیاد فرد نسبت به احکام و مقررات اسلامی دارد؛ چون موافق و مشاهد ائمه علیهم السلام از آن جهت مورد تکریم قرار می گیرند که منتسب به خلیفه های الهی اند و این تکریم به نوعی اظهار محبت و ارادت به خداوند متعال محسوب می شود. گذشته از همه اینها، حفظ و تکریم اینگونه اماکن هم به لحاظ روانی و هم به لحاظ اجتماعی و تاریخی در ترویج و تبیین و نشر فرهنگ اسلامی بسیار مؤثر است لذا در همه جوامع، صرف نظر از اینکه چه اعتقاد و تفکری دارند به آثار به جای مانده از گذشتگان، چون نماد فرهنگ و اندیشه و افتخارات آن ملت و جامعه محسوب

می شوند به دیده احترام می نگرند و در حفظ، آبادانی و تکریم آن دقت بیشتر مبذول می دارند و آنها را سند عینی تمدن و تفکر و رشد فرهنگی و وسیله حفظ و تداوم فرهنگ و اعتقادات ملی و مذهبی خود به حساب می آورند.

موقعیت کنونی سرداب سامرا

امروزه هر کس از هر نقطه شهر سامرا به مرکز شهر نگاه کند دو گنبد با شکوه می بیند که یکی از آنها با کاشیهای طلایی براق و دیگری با کاشیهای رنگی زیبائی پوشیده شده است. هر یک از این گنبدها به ساختمان مستقلی تعلق دارند. گنبد بزرگ طلایی بر بالای ضریح مطهر که مرقد های مقدس امام دهم علیه السلام و امام یازدهم علیه السلام در آن جای دارد، قرار گرفته است ولی گنبدهای کوچک بر بالای ساختمان مسجد جامع شهر ساخته شده است. ساختمان حرم مطهر به شکل مستطیل و ساختمان مسجد جامع به صورت مستطیل از ساختمان حرم، ولی متصل به صحن حرم است و سرداب غیبت درست در زیر ساختمان مسجد قرار گرفته و در طول تاریخ بارها در بنا و بخشهای مختلف آن تعمیرات و تغییراتی انجام شده است. همانگونه که پیش از این اشاره شد سرداب غیبت از جمله سردابهای عمیقی است که در زیر یک لایه سنگی حفر شده و در کل دارای سه قسمت عمده به شرح زیر است: یک غرفه شش ضلعی، یک غرفه مستطیل کوچک و یک غرفه به شکل مستطیل بزرگ. توضیح بیشتر آنکه غرفه مستطیل بزرگ در میان مردم به «مصلای مردان» و غرفه مستطیل شکل کوچک به «مصلای بانوان» معروف است. این بخشها با دو راهرو بلند و طولانی به یکدیگر

مربوط می شوند؛ یعنی یک راهرو طولانی مصلاهی مردان و مصلاهی زنان را به هم وصل می کند و یک راهرو طولانی دیگر بین مصلاهی مردان و غرفه شش ضلعی وجود دارد. همچنین این بخشهای سه گانه هر یک از طریق روزنه ای کوچک و طولانی که از قسمتهای فوقانی دیوار آغاز شده تا پایین ترین حد دیوار بیرونی مسجد جامع امتداد می یابد و نور و هوا دریافت می کند. پلکانی که راه ورود و خروج سرداب است و به غرفه شش ضلعی منتهی می شود دارای بیست پله است. ورودی این پلکان و سرداب در داخل ساختمان مسجد و بر دیواری قرار گرفته که ورودی نمازخانه نیز در آن واقع است. طول مصلاهی مردان پنج متر و هشتاد سانتی متر و عرض آن سه متر و پنجاه سانتی متر است در ضمن طول مصلاهی زنان چهار متر و شصت سانتی متر و عرض آن سه متر است. طول راهرویی که مصلاهی مردان و زنان را به هم مربوط می سازد چهار متر است. طول روزنه ای که نور غرفه شش ضلعی را تأمین می کند حدود شش متر و طول روزنه ای که نور مصلاهی زنان را تأمین می کند چهار متر و پنجاه سانتی متر است. در انتهای غرفه مستطیل شکل یعنی انتهای همان مصلاهی مردان، یک در چوبی که معروف به باب غیبت است وجود دارد، در پشت این در اتاق کوچکی قرار دارد که طول آن یک متر و پنجاه سانتی متر است. این اتاق به نام محل غیبت شهرت پیدا کرده است که در حقیقت بخش مکمل غرفه مستطیل شکل بزرگ محسوب می شود و در جلوی آن حفاظ مشبکی است که آن را از بقیه غرفه جدا می کند.

چاه معروف به چاه غیبت هم در گوشه ای از همین اتاق قرار دارد. اشاره به این نکته نیز خالی از فایده نیست که این سرداب در جهت غربی صحن عسکرین علیه السلام به سمت شمال واقع شده و در طول تاریخ اصلاحات و تعمیرات زیادی در آن انجام گرفته است. همیشه در موقع تعمیر و ترمیم بارگاه عسکرین علیه السلام در ساختمان سرداب نیز تغییرات و اصلاحاتی به عمل آمده است؛ به عنوان مثال در زمانهای گذشته، از داخل بارگاه عسکرین علیه السلام از کنار مرقد حضرت نرجس خاتون به سرداب می رفتند و این وضع به همین صورت تا سال ۱۲۰۲ق. ادامه داشت و در این سال احمد خان دنبلی برای سرداب راهی جداگانه از طرف شمال باز کرد و راه سرداب از طرف روضه عسکرین علیه السلام را مسدود نمود و صحن سرداب را جداگانه ساخت که تقریباً از یک فضای بزرگی به طول ۶۰ متر و عرض ۲۰ متر برخوردار است. بنابراین اگر در کتابهایی چون مزار شهید اول اعمال و دعاهاى مربوط به زیارت این سه امام در یک مکان ذکر شده است؛ علت آن است که در زمان سابق راه سرداب نیز از پشت حرم عسکرین علیه السلام در یک ساختمان بوده است، لذا پس از زیارت عسکرین علیه السلام بلافاصله زیارت امام زمان علیه السلام و سپس زیارت حضرت نرجس خاتون ذکر شده است. در هر حال این سرداب در طول تاریخ به اندازه ای مورد توجه مردم بوده است که در آن آثار ارزشمندی از منبت کاری و کاشی کاری و سایر هنرهای معماری به کار رفته است. از جمله این اشیاء در

چوبی نفیسی است که از دوران خلافت عباسیان به جای مانده است و از ویژگیهای هنری و تاریخی ارزشمندی برخوردار است.

باب غیبت

همان در چوبی است که حجره غیبت را از مصلاهی مردان جدا می کند. سمت جلو اتاق را به صورت کامل فرا گرفته است و به وسیله دو قطعه مستطیل شکل به ارتفاع یک متر و بیست و پنج سانتی متر از جلو حجره فراتر می رود و بدین ترتیب قسمت پایین دیوار رو به روی مصلا را نیز می پوشاند. بنابراین می توانیم بگوییم که طول در، برابر با عرض نمازخانه مردانه اما ارتفاع آن بیش از سه متر است. قسمت‌های مختلف این در که سمت پیشین اتاق غیبت قرار دارد مشبک است ولی بخشهایی که دیوار نمازخانه را پوشش داده مشبک نیستند. قسمت‌های مشبک در از پیوستن قطعه های چوبی با اشکال هندسی به یکدیگر ساخته شده که در چشم بیننده به سه گونه جلوه می کند.

الف) قسمت مشبک که به عنوان دو لنگه در محسوب می گردند؛

ب) دو قسمت مشبک که در دو طرف در واقع شده اند؛

ج) یک قسمت مشبک که کتیبه تزئین شده سر در را تشکیل می دهد.

فراهم آمدن این قسمت‌های سه گانه مشبک هندسی و زیبا به این در، جلوه هندسی دلپذیری بخشیده است روی قطعه های چوبی هم-که چهارچوبهای این شبکه ها را شکل داده است-نقش و نگارهای واقعاً ظریف و دقیقی کنده کاری شده است.

سرداب و مخالفان

دشمنان مکتب تشیع در طول تاریخ از روی جهالت و یا به خاطر عنادی که با اهل بیت علیه السلام داشتند، همواره در صدد بودند تا از هر راهی که امکان دارد به این مکتب ضربه بزنند تا بلکه از این

طریق به تحکیم موقعیت خود دست یابند، ولی خوشبختانه همیشه به برکت معارف و روشنگریهای ائمه اطهار علیه السلام در عرصه های علم و برهان و استدلال با شکست مواجه شده اند و این امر به جای آن که سبب تنبه آنها گشته و آنان را وادار به تسلیم در برابر حقیقت نماید؛ متأسفانه در اغلب موارد موجب شده است که به غیر منطقی ترین روشها نظیر: تحریف حقایق تاریخی، جعل روایات بی اساس، افترا و تهمت و دروغ پردازی و... متوسل گردند تا شاید به گونه ای ادعاهای بی اساس خود را به کرسی بنشانند و به اصلاح برای اعتقادات غلط خود توجیهی پیدا کنند. در بررسی مسئله سرداب سامرا وقتی متوجه شدند که علی رغم استبداد و شدت عملی که خلفای بنی امیه و بنی عباس در راستای ایذاء و اذیت ائمه شیعه با هدف هدم و نابودی اساس تشیع به کار بستند-به جهت حقانیت اهل بیت علیه السلام-نه تنها کاری از پیش نبردند بلکه اقبال مردم به آنها روز به روز بیشتر شد و حتی این احترام و گرمی داشت تا به آنجا رسید که مردم حتی به مکانهایی نظیر سرداب که بعضی از امامانشان چند صباحی در آن زندگی کرده بودند به دیده احترام می نگریستند و آنجا را مقدس و عزیز می شمردند. این بار هیچ راهی به نظر دشمنان نرسید جز اینکه در صدد برآمدند با به کارگیری عوامل خود، از راه جعل افسانه های خیالی و بی اساس و نسبت دادن آن به شیعیان، اصل مکتب تشیع را زیر سؤال ببرند و پیروان آن را مورد تمسخر و استهزاء قرار دهند. به منظور هر چه بیشتر روشن شدن مطلب به بخشی از اظهارات و دروغین

بعضی از افراد مغرض که درباره سرداب سامرا به افسانه سرایی پرداخته اند و آنها را به شیعیان نسبت داده اند اشاره می کنیم.

بدون شک هر فرد منصفی پس از خواندن بخش کوچکی از این افتراها متوجه غرض ورزیهای ناجوانمردانه و غیر منطقی مشتی افراد نادان و متعصب یا آگاه و مغرض خواهد شد و حداقل از این پس در نسبتهای ناروایی که به شیعه داده می شود تأمل بیشتری خواهد نمود.

الف) ابن خلدون در این زمینه می نویسد: غلو کنندگان شیعه مخصوصاً دوازده امامی ها می پندارند: دوازدهمین امامشان که محمدبن حسن العسکری است که از او به لقب مهدی یاد می کنند، داخل سرداب خانه شان در شهر حله متولد شد و در حالی که در آغوش مادرش مخفی بود غائب گشت و او در آخرالزمان ظهور و زمین را از عدل و داد پر می کند... ۷

و در ادامه گفتارش اضافه می کند که:... شیعیان هم اکنون نیز بعد از نماز مغرب جلو در این سرداب، با اسبهای آماده جمع می شوند و او را به اسم صدا می زنند که: ای سرور ما اکنون ما آماده ایم ظهور کن...!!!

ب) میرزا حسین نوری طبرسی در کشف الاستار می گوید:

ابن خلکان در تاریخ خودش می نویسد: شیعیان در انتظار امامشان که او را مهدی می نامند به سر می برند و معتقدند او در مقابل چشم مادرش در سن چهار یا پنج یا نه سالگی داخل سرداب شده و در آنجا نهان گشته است و در آخرالزمان از همانجا ظهور خواهد کرد... ۸

ج) ابن حجر عسقلانی ضمن بیان سخنان ابن خلکان، شعری را ذکر می کند که مؤید همان مطالب است:

یعنی آن شخصی که شما گمان می کنید او در

سرداب به سر می برد هنوز چشم به جهان نگشوده است. ۹

(د) ابن تیمیّه هم گمان کرده است که شیعیان معتقدند امام منتظر در سردابی که در سامرا ا

پی نوشت ها:

۱. لغتنامه، ج ۹، ص ۱۳۵۸۶. ۲** اقباس از فتوح البلدان یعقوبی، صص ۲۵۸، ۲۵۵ و... ۳۶۲ به نقل از: آشنایی با عتبات مقدسه، جعفر الخلیلی، ص ۹۶ تا ۱۰۳. ۳** اثباها الهداه، ج ۶، ص ۳۱۱. ۴** بحار الانوار، ج ۵۲، صص ۵۳، ۵۲. ۵** این واقعه در زمان معتضد که در سال ۲۷۹ق. حکومت را به دست گرفته بود اتفاق افتاده است؛ یعنی حداقل نوزده سال پس از آغاز دوره غیبت صغری... ۶** سوره نور (۲۴)، آیه ۳۶. ۷** مقدمه ابن خلدون، صفحه ۱۵۷. ۸** کشف الاستار، ص ۲۱۰. ۹** الصواعق المحرقة، ص ۱۰۰. ۱۰** مهناج السنه به نقل از: زندگانی الامام المهدي، ص ۱۲۹. ۱۱** افسانه سرداب « روزنامه همشهری، ش ۶۰۰، ص ۸، مورخه ۷۳

۱۰

۲۶. ۱۲** الصراع بین الاسلام والوثنيه، ج ۱، ص ۳۷۴. ۱۳** بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۵۴، ح ۹. ۱۴** همان، ص ۱۵۲، ح ۴. ۱۵** اثبات الهداه ج ۷، ص ۱۵۸. ۱۶** بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۲۷۹، ح ۲؛ ص ۳۹۹، ح ۶۳. ۱۷** همان، ص ۲۹۰، ح ۳۰. ۱۸** همان، ص ۳۰۱، ح ۶۶. ۱۹** همان، ص ۳۰۴، ح ۷۳.

اعمال سرداب مطهر

پس برو به نزد سرداب غیبت آنحضرت و میان دو در بایست و درها را به دست خود بگیر و تَنخُّح کن مانند کسیکه رخصت داخل شدن طلبد و بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بگو و پایین رو بتائی و حضور قلب و دو رکعت نماز در عرصه سرداب بکن پس بگو: اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ، وَ لِلَّهِ الْحَمْدُ، أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَ عَرَفْنَا أَوْلِيَاءَهُ وَ أَعْدَاءَهُ، وَ

ص: ۲۳۷

وَفَقْنَا لِزِيَارِهِ أَيْمَتِنَا، وَ لَمْ يَجْعَلْنَا مِنَ الْمُعَانِدِينَ النَّاصِبِينَ، وَ لَا مِنَ الْغُلَاةِ الْمُفَوِّضِينَ، وَ لَا مِنَ الْمُزْتَابِينَ الْمُقْصَرِينَ، السَّلَامُ عَلَيَّ وَ لِيِ
اللَّهِ وَ ابْنِ أَوْلِيَائِهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ الْمِدْخَرِ لِكِرَامِهِ أَوْلِيَآءِ اللَّهِ وَ بَوَارِ أَعِيدَآئِهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ النُّورِ الَّذِي أَرَادَ أَهْلُ الْكُفْرِ إِطْفَاءَهُ، فَابَى اللَّهُ
إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ بِكُرْهِهِمْ، وَ أَيْدُهُ بِالْحَيَاةِ حَتَّى يُظْهِرَ عَلَيَّ يَدِهِ الْحَقِّ بِرَغْمِهِمْ، أَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ اضْطَفَيْكَ صَغِيرًا، وَ أَكْمَلَ لَكَ عُلُومَهُ
كَبِيرًا، وَ أَنْكَ حَتَّى لَا تَمُوتَ حَتَّى تُبْطِلَ الْجِبْتَ وَ الطَّاغُوتَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّهِ وَ عَلَيَّ خُدَامِهِ، وَ أَعْوَانِهِ عَلَيَّ غَيْبَتِهِ وَ نَابِيهِ، وَ اسْتُرْهُ
سِتْرًا عَزِيزًا، وَ اجْعَلْ لَهُ مَعْقَلًا حَرِيزًا، وَ اشْدُدِ اللَّهُمَّ وَ طَاتَكَ عَلَيَّ مُعَانِدِيهِ وَ أَحْرُسْ مَوَالِيَهُ وَ زَائِرِيهِ، اللَّهُمَّ كَمَا جَعَلْتَ قَلْبِي بِذِكْرِهِ
مَعْمُورًا، فَاجْعَلْ سِلَاحِي بِنُصْرَتِهِ مَشْهُورًا، وَ إِنْ حَالَ بَيْنِي وَ بَيْنَ لِقَائِهِ الْمَوْتُ الَّذِي جَعَلْتَهُ عَلَيَّ عِبَادِكَ حَتْمًا وَ أَقْدَرْتَ بِهِ عَلَيَّ
خَلِيقَتِكَ رَغْمًا، فَابْعَثْنِي عِنْدَ خُرُوجِهِ ظَاهِرًا مِنْ حُفْرَتِي مُؤْتَرًّا كَفَنِي حَتَّى أَجَاهِدَ بَيْنَ يَدَيْهِ فِي الصِّفِّ الَّذِي أَتَيْتَ عَلَيَّ أَهْلُهُ فِي
كِتَابِكَ، فَقُلْتَ كَمَا نَهَمُ بُنْيَانُ مَرْصُوصٍ، اللَّهُمَّ طَالَ الْإِنْتِظَارُ، وَ شَمِتَ مِنَّا الْفُجَّارُ، وَ صَبَّ عَلَيْنَا الْإِنْتِصَارُ، اللَّهُمَّ أَرْنَا وَجْهَ وَ لِيِكَ
الْمَيِّمُونَ فِي حَيَاتِنَا وَ بَعِيدَ الْمُنُونِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَدِينُ لِمَكَ بِالرَّجْعَةِ بَيْنَ يَدَيْ صَاحِبِ هَذِهِ الْبُقْعَةِ، الْعُوْثُ الْعُوْثُ الْعُوْثُ يَا صَاحِبَ
الزَّمَانِ، قَطَعْتَ فِي وُضْلَتِكَ الْخُلَانَ، وَ هَجَرْتَ لِزِيَارَتِكَ الْأَوْطَانَ، وَ أَخْفَيْتَ أَمْرِي عَنِ أَهْلِ الْبُلْدَانِ، لِتَكُونَ شَفِيعًا عِنْدَ رَبِّكَ وَ رَبِّي
وَ إِلَى آبَائِكَ وَ مَوَالِيَّ فِي حُسْنِ التَّوْفِيقِ لِي وَ إِسْبَاحِ النِّعْمَةِ عَلَيَّ، وَ سَوْقِ الْإِحْسَانِ إِلَيَّ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ أَصْحَابِ
الْحَقِّ، وَ قَادَةِ الْخَلْقِ، وَ

أَسْتَجِبْ مِنِّي مَا دَعَوْتُكَ وَاعْطِنِي مَا لَمْ أَنْطِقْ بِهِ فِي دُعَائِي مِنْ صِلَاحِ دِينِي وَدُنْيَايَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ.

پس داخل صُفِّه شو و دو رکعت نماز کن و بگو اَللّهُمَّ عَظِيْمُكَ الرَّائِزُ فِي فِتْنَاءِ وَ لِيْكَ الْمَزُوْرُ الَّذِي فَرَضْتَ طَاعَتَهُ عَلٰى الْعَبِيْدِ وَ
الْمَأْحْرَارِ، وَ انْقَضَتْ بِهٖ اَوْلِيَاؤُكَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ، اَللّهُمَّ اجْعَلْهَا زِيَارَةً مَّقْبُوْلَةً ذَاتَ دُعَاءٍ مُّسْتَجَابٍ، مِنْ مُّصِيْدَةٍ بَوْلِيْكَ غَيْرِ مُرْتَابٍ،
اَللّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ بِهٖ وَلَا بِزِيَارَتِهٖ، وَلَا تَقْطَعْ اَثْرِيْ مِنْ مَّشْهَدِهٖ، وَ زِيَارَةِ اَبِيْهِ وَ حَيْدِهٖ، اَللّهُمَّ اَخْلِفْ عَلٰى نَفْسِيْ وَ اَنْفَعْنِيْ بِمَا
رَزَقْتَنِيْ فِيْ دُنْيَايَ وَ اٰخِرَتِيْ لِيْ وَ لِاِخْوَانِيْ وَ اَبْوٰىيْ وَ جَمِيْعِ عِمْرَتِيْ اَسِيْدِ تَوْدِعُكَ اللهُ اَيُّهَا الْاِمَامُ الَّذِي يَفُوْزُ بِهٖ الْمُؤْمِنُوْنَ، وَ يَهْلِكُ
عَلٰى يَدَيْهِ الْكٰفِرُوْنَ الْمَكْدُوْبُوْنَ، يَا مَوْلَايَ يَا بَنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ جِئْتُكَ زَائِرًا لَكَ وَ لِاَبِيْكَ وَ حَيْدِكَ، مُتَيَقِّنًا الْفَوْزَ بِكُمْ، مُعْتَقِدًا
اِمَامَتَكُمْ، اَللّهُمَّ اَكْتُبْ هَذِهِ الشَّهَادَةَ وَ الزِّيَارَةَ لِيْ عِنْدَكَ فِيْ عَلَيِّنَ، وَ بَلِّغْنِيْ بِلَاغِ الصّٰلِحِيْنَ، وَ اَنْفَعْنِيْ بِحُبِّهِمْ يَا رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ.

شعر

مدح و منقبت

خط حسن

ای خدایت داده بر خلق دو عالم سروری

ای گدایت را به خیل شهریاران برتری

خاک پایت زهره و خورشید و ماه و مشتری

بار دارد خادمت بر در گه پیغمبری

ماه رویت احمدی و تیغ نطقت حیدری

دست ما و دامن تو یا امام عسکری

تو خدا را عبد و معبود و امام مردمی

تو به بزم آسمانها چراغ انجمی

خود حسن فرزند دلبنده علی چهارمی

نجل پاک ده ولی ابن الرضای سومی

هرچه در وصفتم بگویم باز داری برتری

دست ماو دامن تو یا امام عسکری

دل اگر سینا بود طور

ص: ۲۳۹

تجلايش توئی

آخرین در (گوهر) خدا مهدیست دریایش توئی

آنکه بر عیسی کند روز قیامت سروری

دست ما و دامن تو یا امام عسکری

خط حسن حالت حسن خلقت حسن خویت حسن

پای تا سر حُسن در حُسن و گل رویت حسن

کنیه ات ابن الرضا و نامنیکویت حسن

موی و روی و قد و خط و چشم و ابرویت حسن

حُسنها گشتند در بازار حُسن منجلی

دست ما و دامن تو یا امام عسکری

جمال عسکری

باز گیتی روشن آمد از جمال عسکری

ماه گردون شد خجل پیش هلال عسکری

موکب اجلال او چون شد پدید از گرد راه

محور آمد هر جلالی در جلال عسکری

هادی دین می برد دست دعا پیش خدا

چشم حق بینش چو می بیند جمال عسکری

من چو گویم در مقام و حسن این کودک که هست

منطق پیر خرد مات از کمال عسکری

تا تقرب بر خدا جویند خلق نه فلک

روید هر يك بامژه گرد نعال عسكری
عصمت زهرا عیان از چهره زیبای او
خصلت حیدر ببینی در خصال عسكری
رشك كوثر بُرد از لعل لب جانبخش او
ماه گردیده خجل از خط و خال عسكری
گلشن جاوید گردد هر زمین شوره زار
چون ببیند موكب فرخنده فال عسكری
دانش سرشار او تا کرد تفسیر کتاب
عالمی سیراب گردید از زلال عسكری
رستگار و ثابت امید است از لطفش شوید
مورد غفران حی لایزال عسكری

میلاذ عسكری

مژده كه میلاذ نور دل یاسین است
پاره ای از تن امیرالمومنین است
تبریک ما بر مهدی چشمت روشن یا مهدی
این نوزاد زیبا، زهرا را نور عین است
عسكری طالب خون سرخ

حسین است

تبریک ما بر مهدی چشمت روشن یا مهدی

دسته گل اورید که عسکری آمده

از بهر جهانیان رهبری آمده

تبریک ما بر مهدی چشمت روشن یا مهدی

بشکفته یک گلی از گلشن احمدی

شاخه ای از گل زیبای محمدی

تبریک ما بر مهدی چشمت روشن یا مهدی

امشب در سامرا سرور و شادی بر پاست

چون جشن میلاد عسکری، ابن الرضاست

تبریک ما بر مهدی چشمت روشن یا مهدی

شهادت

پدری در دم مرگ

پدری در دم مرگ است و به بالین پسرش

پسری اشک فشان است به حال پدرش

پدری جام شهادت به لبش بوسه زده

پسری سوخته از داغ مصیبت جگرش

پسری را که بود نبض دو عالم در دست

شاهد داغ پدر آه و دل و چشم ترش

حسن العسکری از زهر جفا می سوزد

حجه ابن الحسن از غم شده گریان به برش

چار ساله پسری مانده و صدها دشمن

که خداوند نگه دارد و از هر خطرش

دشمن افکنده زپا نخل امامت را باز

کند اندیشه به نابودی یکتا ثمرش

خانه را که عدو دست به غارت زده است

اتش ظلم بر افروخته از بام و درش

آه از آن روز که شد غیبت مهدی آغاز

غیبتی را که بود خون شهیدان اثرش

آنکه امروز جهان زنده و قائم از اوست

بار الها که مؤید نفتد از نظرش

خدا خبر دارد

ز چشم پر گهر من خدا خبر دارد

ز جان پر شرر من خدا خبر دارد

که بود معتمد و ظلم او چگونه شکست

ز کینه بالو و پر من خدا خبر دارد

ز همزمانی با سه خلیفه در شش سال

چه آمده به سر من خدا

خبر دارد

زسوز زهر شرر ز چگونه می گذرد

ز شام تا سحر من خدا خبر دارد

شرار زهر ستم همچو شمع آبم کرد

زسوزش جگر من خدا خبر دارد

میان این همه دشمن چه ها کند مهدی؟

ز غربت پسر من خدا خبر دارد

ز بعد من برسد غیبت خدائی او

ز صبر منتظر من خدا خبر دارد

شهادت عسکری

امروز عسکری ز جهان دیده بسته است

قلب جهان و قطب زمان، دل شکسته است

آن حجت خدای ز بیداد معتصم

پیوند زندگانش از هم گسسته است

صاحب عزاست صاحب عصر، اندرین عزا

روحش به چارسالگی از کینه خسته است

بر چهره امام زمان، آن در یتیم

از باد ظلم گرد یتیمی نشسته است

در خانه ای که مرکز اندوه و ماتم است

دشمن کمر به غارت آن خانه بسته است

از لطف آن که ناز کند برد بر خلیل

صاحب زمان ز آتش بیداد رسته است

اندر بقیع و سامره و کربلا و طوس

گل های فاطمه بنگر دسته دسته است

نجف

فضیلت سرزمین نجف

طبق بعضی روایات، نجف، سرزمین نیکان و پاکان است به طوری که هفتاد هزار نفر از این سرزمین بدون حساب وارد بهشت می شوند. بر همین اساس، علی (علیه السلام) آن را از دهقان های آن منطقه خریداری کرد چون دوست می داشت که آن هفتاد هزار نفر از ملک او وارد بهشت شوند!.

شهر امیر المومنین

این شهر که در ۱۶۰ کیلومتری جنوب غربی بغداد و در کناره دشت بی آب و علف صحرای شام (بادیه الشام) واقع است، دارای آب و هوای بسیار گرم و زمینی خشک و کم آب می باشد. در منابع شیعه، روایات فراوانی درباره فضیلت و

ص: ۲۴۲

قداست سرزمین نجف آمده است، به همین جهت هر مؤمنی آرزوی زیارت این سرزمین و زندگی و دفن شدن در آن را دارد، زیرا بنا به گفته روایات، هر کس در این سرزمین مدفون شود، از عذاب قبر در امان است. امروزه این شهر مرکز یکی از استانهای عراق و از شهرهای مهم این کشور بشمار می رود.

جایگاههای زیارتی این شهر عبارتند از:

حرم مطهر امیر المؤمنین علی علیه السلام

آستان مقدس حضرت علی علیه السلام در مرکز شهر قرار دارد که از یک گنبد طلایی عظیم و یک گنبد خانه و رواقهای متعدد و یک صحن، با برخی ضمائم تشکیل شده است. نخستین ساختمان حرم مطهر در دوران هارون الرشید عباسی بنا گردید و پس از آن همواره در حال تجدید و عمران و توسعه بوده است. ساختمان امروزی از آثار صفویه است. گنبد عظیم و ایوان روحبخش آن، به دستور نادرشاه افشار با خشتهای طلایی تزیین شده. آئینه کاری حرم به وسیله هنرمندانی از اصفهان در سالهای دهه چهل شمسی انجام گرفت. قبر مطهر حضرت، درون صندوقی از خاتم و ضریحی نقره ای قرار دارد، صندوق خاتم از ساخته های دوران شاه اسماعیل صفوی است و از نفایس روزگار بشمار می رود. ضریح مطهر توسط هنرمندان هندی و چینی در سال ۱۳۴۵ ه. ق. در هند به همت رهبر شیعیان اسماعیلی ساخته و تقدیم حرم مطهر گردیده است. گرداگرد مرقد منور را از چهار سو رواق در بر گرفته است که همگی به زیباترین شکل توسط هنرمندان ایران تزیین یافته است. حرم مطهر دارای صحن بسیار بزرگ و دلگشایی است که اطراف مرقد مطهر را در بر گرفته است. این صحن از ساخته های

دوران صفوی است که نمای آن با کاشیهای خشتی زیبایی تزئین یافته و دارای دو ویژگی منحصر بفرد است:

نخست آن که: در تمام فصول سال، هنگام ظهر شرعی، سایه از سمت شرق از میان می رود.

دوم آن که: همواره نخستین اشعه آفتاب هنگام بامداد از میان بازار بزرگ شهر گذشته و پس از عبور از دروازه صحن به ضریح مقدس می تابد.

در گرداگرد صحن مطهر اتاقهایی قرار دارد که همگی آرامگاه بزرگان است. صحن دارای چهار دروازه اصلی است که بزرگترین آنها در سمت شرق واقع شده و به «باب الذهب شهرت دارد. دومین دروازه در سمت شمال قرار گرفته و به «باب الطوسی معروف است.

سومین دروازه در جنوب است به نام «باب قبله و چهارمین آن در سمت غرب واقع شده و به «باب سلطانی مشهور است.

حرم مطهر، دارای برخی بیوتات ضمیمه است که عبارتند از:

الف-مسجد عمران بن شاهین، که در دالان منتهی به باب الطوسی قرار گرفته است. این مسجد کهن، از بناهای عمران بن شاهین، حاکم جنوب عراق در نیمه قرن چهارم هجری است.

ب-مسجد خضراء، در زاویه شمال شرقی صحن است که دارای تاریخ کهن می باشد. این مسجد در سال ۱۳۸۵ ه. به طرز زیبایی بازسازی گردیده و دهها سال یکی از مراکز اصلی تدریس در حوزه علمیه نجف بشمار می رفت.

ج-تکیه بکتاشیهها، این تکیه در دوره حاکمیت عثمانیان بر عراق ساخته شده و محل تجمع و برگزاری مراسم صوفیان بکتاشی ترک بوده است. ساختمان این تکیه که امروزه به انبار آستانه تبدیل شده در شمال غرب صحن واقع است.

د-مسجد بالاسر، در دالان سمت غربی صحن

قرار گرفته و در محراب آن قطعاتی از کاشی های خشتی متعلق به قرن ششم هجری به چشم می خورد.

۲- قبرستان وادی السلام این قبرستان یکی از مقدس ترین گورستانهای مسلمانان و شیعیان است و در روایات آمده: «هر مؤمنی در شرق یا غرب جهان دیده از جهان بر گیرد به روح او ندا می رسد که به وادی السلام ملحق شو» و بدین منظور فرشته ای است به نام «ملک نقاله که ارواح مؤمنان را از سرتاسر جهان به این گورستان می آورد.

۳- مقام حضرت حجت (عج)

این مقام گورستان وادی السلام قرار دارد و جایگاه مقدسی است که به آن حضرت نسبت داده می شود. از این رو مردم به زیارت و نماز گزاردن در آن می پردازند.

۴- آرامگاه حضرت هود و حضرت صالح علیهما السلام

این آرامگاه در بخش آغازین گورستان وادی السلام واقع شده است. بنابر روایات این دو پیامبر در این سرزمین مدفون اند.

۵- مقام حضرت زین العابدین علیه السلام

بنا به گفته روایات، جایگاهی است که امام سجاد علیه السلام هنگام زیارت قبر جد خود، در آنجا به نماز ایستاده است، و این مقام در مغرب شهر نجف واقع است.

۶- صافی صفا مسجدی است که گفته می شود امیر مؤمنان علیه السلام در آنجا نماز گزارده و در گوشه ای از آن مدفن یکی از یاران حضرت قرار دارد.

۷- مسجد حنانه این مسجد در محله ای بدین نام، در میانه بزرگراه نجف- کوفه قرار دارد، و جایی است که بنا بر گفته روایات، هنگامی که سر امام حسین علیه السلام در آن قرار داده شده، به ناله پرداخته و یا تعظیم کرده است، از این رو به حنانه مشهور است.

۸- آرامگاه

ص: ۲۴۵

کمیل بن زیاد نخعی این آرامگاه در میان بزرگراه نجف-کوفه قرار گرفته و دارای صحن وسیع و گنبد بزرگی است. کمیل از یاران با وفای حضرت علی علیه السلام بود و دعای کمیل که حضرت آن را به وی آموخت، مشهور است.

۹- آرامگاه شیخ طوسی او که یکی از مشاهیر فقهای امامیه و مؤسس حوزه علمیه نجف است، در سال ۴۶۰ ه. وفات یافت و در خانه خود مدفون گردید، این مکان پس از مدتی تبدیل به مسجدی گردید که طی ده قرن گذشته یکی از مراکز تدریس حوزه نجف شمرده می شود. امروزه این مسجد به نام «جامع الشیخ الطوسی در شمال حرم مطهر و به فاصله کوتاهی از آن قرار دارد و نیز در گوشه ای از این مسجد آرامگاه علامه آیه الله سید محمد مهدی بحر العلوم قرار گرفته که از مشاهیر علمای امامیه و متوفای ۱۲۱۲ ه. است.

۱۰- همانطور که پیشتر گذشت، نجف آرامگاه جمع بسیاری از عالمان بزرگ است که برخی از آنان عبارتند از:

علامه حلی، در اتاقی که در راهروی جنب گلدسته شمالی قرار دارد، مدفون است.

مقدس اردبیلی، در اتاقی که در ایوان طلا و جنب گلدسته جنوبی واقع شده، مدفون است.

سید محمد کاظم یزدی، قبر او در مقبره بزرگی است که در سمت شمال صحن مطهر قرار دارد.

شیخ مرتضی انصاری، قبر وی درون اتاقی است که در سمت غرب راهرو و دالان باب القبله قرار دارد.

میرزای نائینی، مدفون در دومین مقبره پیش از زاویه جنوبی است.

آخوند خراسانی، در مقبره جنوبی واقع در دالان باب الذهب قرار دارد. در نزدیک او مدفن فقیه مشهور میرزا حبیب

الله رشتی و سید ابو الحسن اصفهانی واقع است.

آیه الله بهبهانی، وی از رهبران مشروطیت بود که به دست مخالفان و عوامل بیگانه ترور شد. قبر او در دومین مقبره پس از دروازه باب السوق، به سمت شمال قرار گرفته است.

علاوه بر این بزرگان، که دارای مقابر مشهوری هستند، در صحن و حجره های اطراف آن نیز گروه زیادی از شخصیت‌های دینی مدفون اند که برخی از آنان عبارتند از آیات عظام سید محمد سعید حبوبی، شریانی، شیخ محمد حسن آشتیانی، سید ابو القاسم خوبی، سید محمود شاهرودی، حاج آقا حسین قمی، شیخ الشریعه اصفهانی، سید عبد الحسین شرف الدین. آقا ضیاء الدین عراقی شیخ محمد حسین غروی اصفهانی، حاج محمد حسین امین الضرب، شیخ عباس قمی و علمای فراوان دیگر.

۱۱- مساجد مشهور نجف عبارتند از:

مسجد شیخ طوسی، که در کنار مقبره ایشان واقع است و همچنان محل تدریس اساتید حوزه نجف می باشد.

مسجد شیخ انصاری، مشهور به مسجد ترکها که امام خمینی قدس سره در آن به اقامه نماز جماعت و تدریس می پرداخت.

مسجد هندی، که از مساجد بزرگ و مشهور نجف و یکی از مراکز تدریس در حوزه علمیه نجف و در کنار آن کتابخانه آیه الله حکیم و آرامگاه او قرار دارد.

مسجد خضراء، از مساجد مشهور نجف است که سالها محل تدریس آیت الله العظمی خوئی و آیت الله العظمی سیستانی در حوزه علمیه نجف بشمار می رفت.

مسجد جواهری، که به علت دفن مرحوم صاحب جواهر رحمه الله در آن، بدین نام مشهور است.

۱۲- مدارس دینی نجف

از آنجا که شهر نجف از ده قرن پیش تا کنون، بزرگترین حوزه دینی

بوده است، مدارس بسیاری در آن به هدف سکونت و تدریس طلاب ساخته شده که مشهورترین آنها عبارتند از: مدرسه قوام، مدرسه آخوند، مدرسه سید یزدی، مدرسه قزوینی، مدرسه سلیمیه، مدرسه جامعه النجف الدینیه، مدرسه بخارائی، مدرسه صدر اعظم، مدرسه بادکوبی، مدرسه مهدیه، مدرسه آیه الله بروجردی، مدرسه ایروانی، مدرسه معتمد، مدرسه هندی، مدرسه شریانی مدرسه خلیلی، و مدرسه یزدی.

۱۳- کتابخانه های نجف

نجف شهری حوزوی و مرکز علم و عالمان بوده و هست و از این رو دارای کتابخانه های بسیار است که معمولاً در هر مدرسه کتابخانه ای وجود دارد، لیکن تعدادی از آنها مهمتر هستند که عبارتند از:

کتابخانه حیدریه، که تاریخ آن به قرن چهارم هجری و به دوره آل بویه می رسد و دارای نسخه های بسیار نفیس است، امروزه در یکی از حجرات صحن می باشد.

کتابخانه امیر المؤمنین، که از سوی مرحوم علامه امینی (صاحب الغدیر) در محله خویش ساخته شد و آرامگاه آن مرحوم نیز در جوار آن است.

کتابخانه آیه الله حکیم، که در مجاورت مسجد هندی است. آرامگاه آن مرحوم در گوشه ای از مسجد قرار دارد.

عمارت آستانه حیدریه

عمارت اول

عمارت اول آستانه حیدریه: در حدود سال ۱۷۵ قمری توسط هارون الرشید بنا گشت. حرم مطهر چنانچه در کتاب ارشاد القلوب دیلمی چهار در داشت و ضریح مقدس از سنگ سفید بوده و گنبد از گل سرخ که بالای آن علامت سبزی نصب بود.

عمارت دوم

عمارت دوم: پس از به قدرت رسیدن داعی الصغیر از نوادگان زید بن امام زین العابدین علیه السلام در طبرستان، عمارت دوم این آستانه در نهایت شکوه عظمت آغاز شد، این عمارت هفتاد طاق داشت. ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه

۴۶-۴۵) فقط به بنای گنبد این عمارت اشاره کرده است.

عمارت سوم: توسط عضد الدوله دیلمی بنا گشت و در حدود ۳۲۷ قمری ساختمان آن پایان یافت و این سال وفات عضد الدوله است که حسب وصیت وی در مقبره خاصی که در عمارت آستانه قبلا پیش بینی شده بود دفن شد و تا عصر حاضر آن حجره به مقابر سلاطین آل بویه معروف است و نیز وی اولین شخصی بود که در آستانه حضرت امیرالمومنین علیه السلام دفن شد. عضد الدوله عمارت آستانه را در نهایت شکوه و عظمت بنا کرد و همچنین تمامی سلاطین این خاندان و وزرای آنان در تعمیر و تزیین این آستانه نهایت اهتمام را داشتند. عضد الدوله علاوه بر بنای عمارت آستانه حضرت امیرالمومنین علیه السلام، شهر نجف را هم بنا نمود و در آن خانه های بسیار و حمام ها و بازارهای متعدد تاسیس و شیعیان را تشویق به سکونت در آنجا کرد و خدمه ای برای آستانه تعیین و موقوفات زیادی وقف آن نمود. ابن بطوطه که به سال ۷۲۷ قمری وارد نجف شد در سفرنامه اش می نویسد: «از باب حضرت وارد مدرسه بزرگی میشوند که طلاب و صوفیان شیعه در آن سکونت دارند. در این مدرسه از هر مسافر تازه وارد تا سه روز پذیرایی می شود و هر روز دو بار غذایی مرکب از نان و گوشت و خرما به مهمانان می دهند. از مدرسه وارد باب القبه می شوند. حاجبان و نقیبان و سرایداران در این محل مراقب زوار می باشند و چون کسی برای زیارت وارد می شود به نسبت وضع و مقام او

همگی آن جماعت یا یکی از آنها بلند می شوند و با او در آستانه حرم می ایستند و اذن دخول می خواهند، سپس اشارت می کنند که آستانه و دو طرف چهار چوبه در ورودی را ببوسند و داخل حرم بشوند. داخل حرم به انواع فرشهای ابریشم و غیره مفروش است و قندیل های بزرگ و کوچک از طلا- و نقره در آن آویخته. در وسط حرم مصطبه چهار گوشه است که صندوقی چوبین دارد و بر روی صندوق صفحات طلای پر نقش و نگار که در ساختن آن کمال استادی و مهارت را بکار برده اند و با میخ های نقره فرو کوفته اند چنانکه هیچ چیزی از چوب نمودار نیست. ارتفاع مصطبه کمتر از ارتفاع قامت آدمی است و در آن سه قبر هست که می گویند یکی از آن آدم علیه السلام و دیگری از آن نوح علیه السلام و سومی از آن علی علیه السلام می باشد و بین این سه قبر در پشت های زرین و سیمین گلاب و مشک و انواع عطریات دیگر گذاشته اند که زوار دست خود را در آن فرو برده به عنوان تبرک بر سر و روی خود می کشند. در دیگر حرم که آستانه نقره ای و پرده های ابریشمین الوان دارد به سوی مسجدی بازمی شود که آن خود چهار در دارد و هر چهار در دارای آستانه های نقره و پرده های ابریشم می باشد. داخل مسجد نیز فرشهای عالی انداخته اند و دیوارها و سقف آن با پرده های حریر مستور است».

آتش سوزی عمارت

آتش سوزی آستانه علوی در قرن هشتم هجری: در سال ۷۵۵

ص: ۲۵۰

قمری قسمتی از آستانه علوی دچار آتش سوزی گشت، مخصوصاً تزیین دیوارها که تمامی آن از چوب ساج و آئینه کاری و نقاشی نفیس شده بود و پرده های حریر و فرشهای آستانه همگی طعمه حریق گشت. شیخ کمال الدین عبدالرحمان عتایقی حلی نجفی که خود آتش سوزی آستانه علوی را مشاهده نموده بود، بدون اینکه حجم و مقدار خسارت حریق را اشاره نماید در آخر کتاب شرح الفصول الایلاقیه خود می نویسد تالیف این کتاب در محرم سنه ۷۵۵ قمری، سال آتش سوزی در آستانه علوی، پایان گرفت سپس اضافه نمود که عمارت آستانه در سنه ۷۶۰ قمری تجدید بنا شد. ابن عنبه که کتاب عمده الطالب را در سنه ۸۱۲ قمری تالیف نمود، بطور دقیق تر حجم و مقدار حریق را مشخص می کند و تاکید دارد که قسمتی از عمارت آستانه که قبور سلاطین آل بویه را در بر داشت سالم ماند، خزانه (کتابخانه) آستانه حضرت امیرالمومنین علیه السلام که پس از هجرت شیخ طوسی به نجف اشرف مورد توجه علمای شیعه قرار گرفته بود و اکثر مولفین نسخه ای (و غالباً نسخه اصلی) از دست نویس خود را به این آستانه اهداء می-کردند، در این آتش سوزی کلاً طعمه حریق گشت. از جمله نفایس خطی که در این آتش سوزی از بین رفت، قرآنی بود بر پوست آهو که می گویند به خط حضرت امیرعلیه السلام در سه جلد بزرگ بوده است. ناگفته نماند که یکی از مجلدات فقط حواشی آن سوخته و خطوط آن سالم مانده بود.

عمارت چهارم

عمارت چهارم آستانه علوی: هیچ یک از محققین و مورخین اصلاح و تعمیرات آستانه علوی را که

پس از آتش سوزی انجام گرفت به شخص معینی نسبت نمی دهند و این می رساند که اصل عمارت عضد الدوله بویه ای سالم بوده و قسمتی از تزیینات طعمه حریق شده سپس تزیینات حرم مطهر از طرف جمع کثیری از شیعیان و سلاطین تکامل یافته است. امروزه حرم مطهر آستانه از آثار آل بویه و صحن شریف، از آثار صفویه و مجموعه این دو از شاهکارهای معماری اسلامی در جهان به شمار می رود.

آستانه علوی در عصر صفویه: پس از به قدرت رسیدن سلسله صفویه در ایران و بر اساس اعتقاد راسخ سلاطین این سلسله به حضرت امیرالمومنین علی ابن ابی طالب علیه السلام، تعمیرات آستانه علوی به دست شاه اسماعیل صفوی در سال ۹۱۴ قمری آغاز شد و در عصر شاه عباس و با طرح و نقشه و مهندسی شیخ بهایی صحن شریف آستانه حیدریه تکمیل گشت و تزیینات و تعمیرات و هدایا در دوران صفویه بدون انقطاع استمرار یافت. شاه اسماعیل صفوی در روز ۲۵ جمادی الثانی سال ۹۱۴ قمری وارد بغداد گشت و در باغ پیر بوداق منزل گزید و مورد استقبال شیعیان قرار گرفت. سپس رهسپار کربلا شد و بعد به زیارت امیرالمومنین علیه السلام به نجف اشرف شتافت و هدایای نفیسی به خزانه آستانه علویه اهدا کرد و تمام حرم مطهر و رواق های شریف را با فرشهای ابریشمی مفروش نمود و قندیلهای طلا جهت روشنایی به حرم تقدیم داشت و شش عدد صندوق خاتم در حرم قرار داد.

عصر نادر شاه

آستانه علویه در عصر نادر شاه افشار: در سال ۱۱۵۶ قمری هنگامی که نادرشاه به زیارت آستانه علویه مشرف

شد دستور داد که کاشی های سبز رنگی که در عصر صفویه به طرح شیخ بهایی گنبد و دو گلدسته را تزیین کرده بود بردارند و تمامی آنها با طلا تزیین کنند. وی اموال عظیمی صرف تعمیرات آستانه نمود و هدایای بی شماری به خزانه علوی اهدا کرد که اکثر آنها تا عصر حاضر در خزانه آستانه علوی باقی است. گنبد آستانه که در عصر عضد الدوله سفید بود و در عصر صفویه سبز گشته بود، در عصر نادر با طلا تزیین شد و تاریخ آن را در کتیبه ایوان طلای آستانه علوی با طلا سال ۱۱۵۶ قمری نگاشته اند. این عمل نادر شاه تاثیر عمیقی در قلوب شیعیان نهاد و جمع کثیری از فحول شعرای شیعه به فارسی و عربی و ترکی و هندی اشعاری به این مناسبت سروده اند. همچنین نادر شاه در تزیین حرم مطهر و کاشیکاری صحن شریف کوشش بسیار کرد، از جمله آثار وی که تاکنون باقی است کاشیکاری ایوان العلماء جنب رواق به سمت شمال است که به مقام العلماء هم شهرت دارد و در این مکان بسیاری از فحول علمای شیعه و بعضی از زعمای صفویه مدفون می باشند. همسر نادر شاه رضیه بیگم دختر شاه سلطان حسین صفوی نیز مبلغ بسیاری جهت تعمیرات و مرمت اماکن متبرکه وقف نمود که اکثر کاشیکاری آستانه علوی از آن محل انجام گرفت.

عصر قاجاریه

آستانه علوی در عصر قاجاریه: هر یک از شاهان قاجاریه آثاری در این آستانه از خود باقی گذاشتند، از آن جمله آقا محمد خان قاجار در سال ۱۲۱۱ قمری ضریح نقره به آستانه علوی تقدیم نمود، سپس فتحعلی شاه در

سال ۱۲۳۶ قمری تعمیراتی در آستانه که تجدید طلای دو گلدسته آستانه از آن جمله است و بعد در سال ۱۲۶۲ قمری به امر عباس قلیخان وزیر محمد شاه فرزند عباس میرزای قاجار ضریح دیگری از نقره به آستانه اهداء گشت.

عصر حاضر

آستانه علوی در عصر حاضر: آخرین تعمیرات آستانه و آئینه کاری حرم و رواقها در ۱۳۷۰ قمری انجام پذیرفت. در حال حاضر آستانه دارای صحن بزرگ و حرم است و در وسط حرم مطهر قبر شریف واقع است که پیکر مقدس حضرت امیرالمومنین علیه السلام را در بر دارد. بر روی قبر مطهر صندوقی از ساج خاتم کاری نفیس که اهدایی شاه اسماعیل صفوی است قرار گرفته و در قرون گذشته تعمیراتی بر روی این صندوق انجام شده و اضافات و تزییناتی شده که تاریخ بعضی از تعمیرات ثبت شده است. در اطراف صندوق مطهر سوره الدهر و بعضی از احادیث درباره حضرت امیر علیه السلام با خط زیبای محمد بن علاء الدین محمد حسینی و تاریخ ۱۱۹۸ قمری ثبت است. در قسمت بالای سر حضرت بر روی صندوق تعمیراتی که در مطلع قرن سیزدهم هجری انجام شده ذکر شده است و در پایان آن نام استاد کار ذکر شده «بنده خاکسار محمد حسین نجار شیرازی». بر روی این صندوق، ضریح نقره ای است که توسط سیف الدین، رهبر فرقه اسماعیلیه بهره اهدا شده و در ۱۳ رجب سنه ۱۳۶۱ قمری طی تشریفات خاص و جشن شکوهمندی که نخست وزیر وقت نوری السعید و دیگر زعمای سیاسی شیعه حاضر بودند از آن پرده برداری شد، هنرمندان هندی پنج سال بر روی آن کار کرده بودند و

از ده هزار و پانصد مثقال طلای خالص و دو میلیون مثقال نقره تشکیل شده است. بالای ضریح، گنبد قرار دارد که در طول قرون گذشته شعرای شیعه و بعضی از عامه اشعار زیادی در وصف آن سروده اند. اولین گنبد به رنگ سرخ توسط هارون الرشید بنا گشت، سپس عضد الدوله، گنبدی سفید بنا کرد و در عصر صفویه و با طرح و اجرای شیخ بهایی گنبد سبزی بنا شد و بعد توسط نادر شاه گنبد طلا گشت که تا عصر حاضر گنبد آستانه علوی از طلا می باشد. ارتفاع گنبد از کف صحن مطهر ۴۲ متر، محیط قاعده آن ۵۰ متر و ارتفاع آن از پای قاعده تا سر گنبد ۳۵ متر می باشد. کف حرم مطهر توسط فرقه اسماعلیه با بهره از سنگ مرمر مفروش شده و دیوارهای آن تا حدود دو متر از سنگ مرمر ایران پوشیده گردیده است. کاشیکاری و آئینه کاری که تمامی آن به دست هنرمندان ایرانی انجام شده چهار طرف حرم مطهر و چهار رواق آن را احاطه نموده است. این رواق ها از سه طرف شمال، جنوب و شرق، درهای ورودی و خروجی را با حرم مطهر برقرار می سازند، همچنین رواق شمالی و رواق جنوبی صحن شریف را با حرم مطهر ارتباط می دهد. رواق شرقی دارای دری است که داخل ایوان طلا باز می گردد و این ایوان که به شکل مستطیل می باشد در طرف شرق حرم مطهر واقع است و تمامی دیوارهای آن از طلا تزیین شده است. در طرف شمال و جنوب ایوان دو گلدسته (مناره) طلا به ارتفاع ۳۵ متر واقع

است که در بالای آن بعضی از آیات سوره جمعه کتیبه شده و در وسط ایوان طلا در جنب در ورودی به رواق قصیده فارسی با حروف طلا به خط زیبای محمد جعفر اصفهانی، به تاریخ ۱۱۵۶ قمری، در مدح حضرت امیرالمومنین علی ابن ابی طالب علیه السلام از سروده های عرفی شیرازی (م ۹۹۹ قمری) نوشته شده که مطلع آن چنین است:

این بارگه کیست که گویند بی هراس کای اوج عرش سطح حضيض تو را مماس

ایوان طلای آستانه علوی در سمت شمال و جنوب دارای کفش کن است که کشوانیه می خوانند و به صحن شریف منتهی می گردد. این ایوان بدون سقف است و در نوع خود یگانه و از شکوه و عظمت و صفای خاصی برخوردار است. صحن شریف آستانه علوی طرح بدیعی دارد و از مهمترین خصائص آن این است که در چهار فصل سال طلوع آفتاب مستقیماً بر قبر مطهر می تابد و در نقطه ای معین در زمستان و تابستان زوال ظهر نجف در آنجا انجام می گیرد. صحن مطهر از دو طبقه تشکیل شده و به شکل چهار گوش است در اطراف صحن شریف حجره هایی بنا شده و در مقابل هر حجره یک ایوان کوچک واقع است که تا اوایل نیمه اول قرن چهاردهم هجری سکنه آن را فحول علمای امامیه تشکیل می دادند و صحن مطهر، مرکز دانشگاه بزرگ جهان تشیع بود. تمامی دیوارها و سقف ایوان حجرات از بهترین کاشیهای اصفهان تزیین گشته و با گذشت زمان کاشیهای آن تجدید شده است. در قرون گذشته تعمیراتی در صحن شریف انجام شده که شرح آن مفصل است.

نوع: دایره المعارف تشیع جلد یک (آب-احیاء) زیر نظر؛ احمد صدر حاج سید جوادی، بهالدین خرمشاهی، کامران فانی
۱۳۸۳ چاپ پنجم نشر شهید سعید محبی، صفحات ۶۸ الی ۷۲

زندگینامه امام علی

مقدمه

تمام انسانها در زندگی خویش از فراز و نشیب برخوردارند و با مشکلات مختلفی مواجهند. افراد معمولاً در برخورد با مشکل دچار ضعف و ناتوانی می گردند و سعی می کنند با کمک و راهنمایی درد آشنایان خود را از مهلکه نجات دهند و با یافتن «الگوها» در هر زمینه ای، و سپس تبعیت از آن، وظایف خویشان را بخوبی انجام دهند و مشکلات و دردهای خویش را تسکین بخشند. یکی از این اسوه ها پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است که قرآن مجید هم این حضرت را (۱) به همین نام معرفی می فرماید. بجز رسول خدا صلی الله علیه و آله اگر به دنبال «الگوی» دیگر و جانشین برای آن حضرت باشیم، به پیشوای بزرگی همچون مولای متقیان حضرت علی علیه السلام خواهیم رسید، و چه زیباست که برای پذیرش اخلاق و رفتار حسنه ایشان، زندگی پر فراز و نشیب و سراسر شگفتی آن حضرت را مرور کنیم.

کیفیت ولادت

حضرت علی علیه السلام نخستین فرزند خانواده هاشمی است که پدر و مادر او هر دو فرزند هاشم اند. پدرش ابوطالب فرزند عبدالمطلب فرزند هاشم بن عبدمناف است و مادر او فاطمه دختر اسد فرزند هاشم بن عبدمناف می باشد. خاندان هاشمی از لحاظ فضائل اخلاقی و صفات عالیه انسانی در قبیله قریش و این طایفه در طوایف عرب، زبانزد خاص و عام بوده است. فتوت، مروت، شجاعت و بسیاری از فضایل دیگر اختصاص به

ص: ۲۵۷

بنی هاشم داشته است. یک از این فضیلتها در مرتبه عالی در وجود مبارک حضرت علی علیه السلام

موجود بوده است. فاطمه دختر اسد به هنگام درد زایمان راه مسجدالحرام را در پیش گرفت و خود را به دیوار کعبه نزدیک ساخت و چنین گفت: «خداوند! به تو و پیامبران و کتابهایی که از طرف تو نازل شده اند و نیز به سخن جدم ابراهیم سازنده این خانه ایمان راسخ دارم. پروردگارا! به پاس احترام کسی که این خانه را ساخت، و به حق

(۱) کودکی که در رحم من است، تولد این کودک را بر من آسان فرما! لحظه ای نگذشت که دیوار جنوب شرقی کعبه در برابر دیدگان عباس بن عبدالمطلب و یزید بن تعف شکافته شد. فاطمه وارد کعبه شد، و دیوار به هم پیوست. فاطمه تا سه روز در شریفترین مکان گیتی مهمان خدا بود. و نوزاد خویش سه روز پس از سیزدهم رجب سی ام عام الفیل فاطمه (۲) را به دنیا آورد. دختر اسد از همان شکاف دیوار که دوباره گشوده شده بود بیرون آمد و گفت: (۳) «پیامی از غیب شنیدم که نامش را» علی «بگذار.»

دوران کودکی

حضرت علی علیه السلام تا سه سالگی نزد پدر و مادرش بسر برد و از آنجا که خداوند می خواست ایشان به کمالات بیشتری نائل آید، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وی را از بدو تولد تحت تربیت غیر مستقیم خود قرار داد. تا آنکه، خشکسالی عجیبی در مکه واقع شد. ابوطالب عموی پیامبر، با چند فرزند با هزینه سنگین زندگی روبرو شد. رسول اکرم صلی الله علیه و آله

ص: ۲۵۸

۱- فروغ ولایت، ص ۳۵ (کشف الغمه، ج ۱، ص ۹۰)

۲- آفتاب ولایت، ص ۱۹ (الخراج و الجرائح، ج ۱، ص ۱۷۱، ش ۱).

۳- فروغ ولایت، ص ۳۷ (سیره ابن هشام، ج ۱، ص ۲۳۶).

با مشورت عموی خود عباس توافق کردند که هر یک از آنان فرزندی از ابوطالب را به نزد خود ببرند تا گشایشی در کار ابوطالب باشد. عباس، جعفر را و پیامبر صلی الله علیه و آله، (۱) علی علیه السلام را به خانه خود بردند.

به این طریق حضرت علی علیه السلام به طور کامل در کنار پیامبر قرار گرفت. علی علیه السلام آنچنان با پیامبر صلی الله علیه و آله همراه بود، حتی هر گاه پیامبر از شهر (۲) خارج می شد و به کوه و بیابان می رفت او را نیز همراه خود می برد.

بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله و حضرت علی علیه السلام

شکی نیست که سبقت در کارهای خیر نوعی امتیاز و فضیلت است. و خداوند در آیات بسیاری بندگانش را به انجام آنها، و سبقت گرفتن بر یکدیگر (۳) دعوت فرموده است. از فضایل حضرت علی علیه السلام است که او نخستین فرد ایمان آورنده به پیامبر صلی الله علیه و آله باشند. ابن ابی الحدید در این باره می گوید: بدان که در میان اکابر و بزرگان و متکلمین گروه «معتزله» اختلافی نیست که علی بن ابیطالب نخستین فردی است که به اسلام ایمان آورده و پیامبر خدا را تایید کرده است.

حضرت علی علیه السلام نخستین یاور پیامبر صلی الله علیه و آله

پس از وحی خدا و برگزیده شدن حضرت محمد صلی الله علیه و آله به پیامبری و سه سال دعوت مخفیانه، سرانجام پیک وحی فرا رسید و فرمان دعوت همگانی داده شد. در این میان تنها حضرت علی علیه السلام مجری طرحهای پیامبر صلی الله علیه و آله در دعوت الهی و تنها همراه و دلسوز آن حضرت در ضیافتی بود که وی برای آشناکردن خویشاوندانش با

ص: ۲۵۹

۱- فروغ ولایت، ص ۳۸

۲- آفتاب ولایت، ص ۱۳۱ (سوره بقره، آیه ۱۴۸)

۳- فروغ ولایت، ص ۸۶ (مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۴، استیعاب، ج ۳، (۸) ص ۳۵)

اسلام و دعوتشان به دین خدا ترتیب داد. در همین ضیافت پیامبر صلی الله علیه و آله از حاضران سؤال کرد: چه کسی از شما مرا در این راه کمک می کند تا برادر و وصی و نماینده من در میان شما باشد؟ فقط علی علیه السلام پاسخ داد: ای پیامبر خدا! من تو را در این راه یاری می کنم پیامبر صلی الله علیه و آله بعد از سه بار تکرار سؤال و شنیدن همان جواب فرمود: ای خویشاوندان و بستگان من، بدانید که علی علیه السلام برادر و وصی و خلیفه پس از من در میان شماست. از افتخارات دیگر حضرت علی علیه السلام این است که با شجاعت کامل برای خنثی کردن توطئه مشرکان مبنی بر قتل رسول خدا صلی الله علیه و آله در بستر ایشان خوابید و زمینه هجرت پیامبر صلی الله علیه و آله را آماده ساخت.

حضرت علی علیه السلام بعد از هجرت

بعد از هجرت حضرت علی علیه السلام و پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه دو نمونه از فضایل علی علیه السلام را بیان می نمائیم:

۱- جانبازی و فداکاری در میدان جهاد: حضور وی در ۲۶ غزوه از ۲۷ غزوه پیامبر صلی الله علیه و آله و شرکت در سریه های مختلف از افتخارات و فضایل آن حضرت است.

۲- ضبط و کتابت وحی (قرآن) کتابت وحی و تنظیم بسیاری از اسناد تاریخی و سیاسی و نوشتن نامه های تبلیغی و دعوتی از کارهای حساس و پراج امام علیه السلام بود. ایشان آیات قرآن چه مکی و چه مدنی، را ضبط می کرد. به همین علت است که وی را از کاتبان

ص: ۲۶۰

وحی و حافظان قرآن به شمار می آورند. در این دوران بود که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمان اخوت و برادری مسلمانان را صادر فرمود و با حضرت علی علیه السلام پیمان برادری و اخوت بست و به حضرت علی علیه السلام فرمود: «تو برادر من در این جهان و سرای دیگر هستی. به خدایی که مرا به حق برانگیخته است... تو را به برادری خود انتخاب می کنم، اخوتی که دامنه آن هر دو جهان (۱) را فرا گیرد.» حضرت علی علیه السلام داماد رسول اکرم صلی الله علیه و آله عمر و ابوبکر با مشورت با سعد معاذ رئیس قبیله اوس دریافتند جز علی علیه السلام کسی شایستگی زهرا سلام الله علیها را ندارد. لذا هنگامی که علی علیه السلام در میان نخلهای باغ یکی از انصار مشغول آبیاری بود موضوع را با ایشان در میان نهادند و ایشان فرمود: دختر پیامبر صلی الله علیه و آله مورد میل و علاقه من است. و به سوی خانه رسول به راه افتاد. وقتی به حضور رسول اکرم صلی الله علیه و آله رسید، عظمت محضر پیامبر صلی الله علیه و آله مانع از آن شد که سخنی بگوید، تا اینکه رسول اکرم صلی الله علیه و آله علت رجوع ایشان را جویا شد و حضرت علی علیه السلام با تکیه به فضایل و تقوا و سوابق درخشان خود در اسلام فرمود: «آیا صلاح می دانید که فاطمه را در عقد من در آورید؟» پس از موافقت حضرت زهرا سلام الله علیها آن حضرت به دامادی رسول اکرم صلی الله علیه و آله

ص: ۲۶۱

۱- فروغ ولایت، ص ۱۴۱ (سوره مائده، آیه ۶۷)

غدیر خم

پیامبر صلی الله علیه و آله بعد از اتمام مراسم حج در آخرین سال عمر پر برکتش در راه برگشت در محلی به نام غدیر خم در نزدیکی جحفه دستور توقف داد، زیرا پیک وحی فرمان داده بود که پیامبر صلی الله علیه و آله باید رسالتش را به اتمام (۱) برساند. پس از نماز ظهر پیامبر صلی الله علیه و آله بر بالای منبری از جهاز شتران رفت و فرمود: «ای مردم! نزدیک است که من دعوت حق را لبیک گویم و از میان شما بروم درباره من چه فکر می کنید؟» مردم گفتند: «گواهی می دهیم که تو آیین خدا را تبلیغ می کردی» پیامبر فرمود: «آیا شما گواهی نمی دهید که جز خدای یگانه، خدایی نیست و محمد بنده خدا و پیامبر اوست؟» مردم گفتند: «آری، گواهی می دهیم.» سپس پیامبر صلی الله علیه و آله دست حضرت علی علیه السلام را بالا گرفت و فرمود: «ای مردم! در نزد مؤمنان سزاوارتر از خودشان کیست؟» مردم گفتند: «خداوند و پیامبر او بهتر می دانند.» سپس پیامبر فرمودند: «ای مردم! هر کس من مولا و رهبر او هستم، علی هم مولا و رهبر اوست.» و این جمله را سه بار تکرار فرمودند. بعد مردم این انتخاب را به حضرت علی علیه السلام تبریک گفتند و با وی بیعت نمودند.

حضرت علی علیه السلام بعد از رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله

پس از رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله به علت شرایط خاصی که بوجود آمده بود، حضرت علی علیه السلام از صحنه اجتماع کناره گرفت و سکوت اختیار کرد. نه در جهادی شرکت می کرد و نه در اجتماع به طور رسمی

ص: ۲۶۲

سخن می گفت. شمشیر در نیام کرد و به وظایف فردی و سازندگی افراد می پرداخت. فعالیت‌های امام در این دوران به طور خلاصه اینگونه است:

۱- عبادت خدا آنهم در شان حضرت علی علیه السلام ۲- تفسیر قرآن و حل مسائل دینی و فتوای حکم حوادثی که در طول ۲۳ سال زندگی پیامبر صلی الله علیه و آله مشابه نداشت. ۳- پاسخ به پرسش‌های دانشمندان ملل و شهرهای دیگر. ۴- بیان حکم بسیاری از رویدادهای نوظهور که در اسلام سابقه نداشت. ۵- حل مسائل هنگامی که دستگاه خلافت در مسائل سیاسی و پاره ای از مشکلات با بن بست روبرو می شد. ۶- تربیت و پرورش گروهی که از ضمیر پاک و روح آماده، برای سیر و سلوک برخوردار هستند. ۷- کار و کوشش برای تامین زندگی بسیاری از بینوایان و درماندگان تا آنجا که با دست خویش باغ احداث می کرد و قنات استخراج می نمود و سپس آنها را در راه خدا وقف می نمود.

خلافت حضرت علی علیه السلام

در زمان خلافت حضرت علی علیه السلام جنگ‌های فراوانی رخ داد از جمله صفین، جمل و نهروان که هر یک پیامدهای خاصی به دنبال داشت.

شهادت امام علی علیه السلام

بعد از جنگ نهروان و سرکوب خوارج برخی از خوارج از جمله عبدالرحمان بن ملجم مرادی، و برک بن عبدالله تمیمی و عمرو بن بکر تمیمی در یکی از شبها گرد هم آمدند و اوضاع آن روز و خونریزی‌ها و جنگ‌های داخلی را بررسی کردند و از نهروان و کشتگان خود یاد کردند و سرانجام به این نتیجه رسیدند که باعث این خونریزی و برادرکشی حضرت علی علیه السلام و معاویه و عمروعاص است. و اگر این سه نفر

ص: ۲۶۳

از میان برداشته شوند، مسلمانان تکلیف خود را خواهند دانست. سپس با هم پیمان بستند که هر یک از آنان متعهد کشتن یکی از سه نفر گردد. ابن ملجم متعهد قتل امام علی علیه السلام شد و در شب نوزدهم ماه رمضان همراه چند نفر در مسجد کوفه نشستند. آن شب حضرت علی علیه السلام در خانه دخترش مهمان بودند و از واقعه صبح با خبر بودند، وقتی موضوع را با دخترش در میان نهاد، ام کلثوم گفت: فردا جعه را به مسجد بفرستید. حضرت علی علیه السلام فرمود: از قضای الهی نمی توان گریخت. آنگاه کمر بند خود را محکم بست و در حالی که این دو بیت را زمزمه می کرد عازم مسجد شد. کمر خود را برای مرگ محکم ببند، زیرا مرگ تو را ملاقات خواهد کرد. و از مرگ، آنگاه که به سرای تو در آید (۱). جزع و فریاد مکن ابن ملجم، در حالی که حضرت علی علیه السلام در سجده بودند، ضربتی بر فرق مبارک خون از سر حضرتش در محراب جاری شد و محاسن (۲) آن حضرت وارد ساخت. شریفش را رنگین کرد. در این حال آن حضرت فرمود: «فزت ورب الکعبه» به خدای کعبه سوگند که رستگار شدم سپس آیه ۵۵ سوره طه را تلاوت فرمود: «شما را از خاک آفریدیم و در آن بازتان می گردانیم و بار دیگر از آن (۱۲) بیرونتان می آوریم. حضرت علی علیه السلام در واپسین لحظات زندگی نیز به فکر صلاح و سعادت مردم بود و به فرزندان و بستگان و تمام مسلمانان چنین وصیت فرمود: «شما را به پرهیزکاری سفارش می

ص: ۲۶۴

۱- فروغ ولایت، ص ۶۹۷ (بحار الانوار، نقل از مالی، ج ۹، ص ۶۵۰)

۲- فروغ ولایت، ص ۶۹۷

کنم و به اینکه کارهای خود را منظم کنید و اینکه همواره در فکر اصلاح بین مسلمانان باشید.

یتیمان را فراموش نکنید، حقوق همسایگان را مراعات کنید. قرآن را برنامه‌ی عملی خود قرار دهید. نماز را بسیار گرامی بدارید که ستون دین شماست. حضرت علی علیه السلام در ۲۱ ماه رمضان به شهادت رسید و در نجف اشرف به خاک سپرده شد، و مزارش میعادگاه عاشقان حق و حقیقت شد.

زیارت امیرالمؤمنین حضرت علی علیه السلام

زیارتی است که شیخ مفید و شهید و سید بن طاوس و دیگران ذکر کرده‌اند و کیفیت آن چنان است که هرگاه اراده زیارت نمائی غسل کن و دو جامه پاک بپوش و به چیزی از بوی خوش خود را خوشبو کن و اگر نیابی و نکنی نیز مجزی است و چون از خانه بیرون آمدی بگو:

اللَّهُمَّ إِنِّي خَرَجْتُ مِنْ مَنْزِلِي أَبْغِي فَضْلَكَ، وَأَزُورُ وَصِيَّ نَبِيِّكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِمَا،

ص: ۲۶۵

اللَّهُمَّ فَيَسِّرْ ذَلِكْ لِي وَ سَيِّبِ الْمَزَارَ لَهُ وَ اخْلُفْنِي فِي عَاقِبَتِي وَ حُزَانَتِي بِأَحْسَنِ الْخِلَافَةِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ پس روانه شو درحالی که زبانت گویا باشد به ذکر: الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ چون رسیدی به خندق کوفه بایست و بگو: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَ الْمُجِدِّ وَ الْعَظَمَةِ، اللَّهُ أَكْبَرُ أَهْلَ التَّكْبِيرِ وَ التَّقْدِيسِ وَ التَّسْبِيحِ وَ الْأَلَاءِ، اللَّهُ أَكْبَرُ مِمَّا أَخَافُ وَ أَحْذَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ عِمَادِي وَ عَلَيْهِ اتَّوَكَّلُ، اللَّهُ أَكْبَرُ رَجَائِي وَ إِلَيْهِ أُنِيبُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ وَلِيُّ نِعْمَتِي وَ الْقَادِرُ عَلَى طَلِبَتِي تَعَلَّمْ حَاجَتِي وَ مَا تُضَمِّرُهُ هَوَاجِسُ الصُّدُورِ، وَ خَوَاطِرُ النُّفُوسِ، فَاسْتِئْذِنِي بِمُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى الَّذِي قَطَعْتَ بِهِ حُرُوجَ الْمُحْتَجِّينَ، وَ عُذْرَ الْمُعْتَذِرِينَ وَ جَعَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ، أَنْ لَا تَحْرِمَنِي ثَوَابَ زِيَارَتِهِ وَ لِيَّتِكَ، وَ أَخِي نَبِيِّكَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ قُضْدَةَ، وَ تَجْعَلَنِي مِنْ وَفْدِهِ الصَّالِحِينَ وَ شَرِيْعَتِهِ الْمُتَّقِينَ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ چون نمودار شود برای توفیق شریفه آن حضرت بگو: الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا اخْتَصَّنِي بِهِ مِنْ طَيْبِ الْمَوْلَاتِ، وَ اسْتَخْلَصَنِي إِكْرَامًا بِهِ مِنْ مُوَالَاهِ الْأَبْرَارِ، السَّفَرَةَ الْأَطْهَارِ وَ الْخَيْرَةَ الْأَعْلَامِ، اللَّهُمَّ فَتَقَبَّلْ سَعْيِي إِلَيْكَ، وَ تَضَرَّعِي بَيْنَ يَدَيْكَ، وَ اغْفِرْ لِي الذُّنُوبَ الَّتِي لَا تَخْفَى عَلَيْكَ، إِنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الْمَلِكُ الْغَفَّارُ وَ چون به دروازه نجف برسی بگو: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا، وَ مَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَيَّرَنِي فِي بِلَادِهِ وَ حَمَلَنِي عَلَى دَوَائِبِهِ، وَ طَوَى لِي الْبُعِيدَ، وَ صَرَفَ عَنِّي الْمَجْدُورَ، وَ دَفَعَ عَنِّي الْمَكْرُوهَ، حَتَّى أَقْدَمَنِي حَرَمَ أَخِي رَسُولِهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، پس داخل شهر شو و بگو: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَدْخَلَنِي

سَعِي وَ انْظُرْ إِلَى نَظَرِهِ رَحِيمَةً تَنْعَشُنِي بِهَا، وَاجْعَلْنِي عِنْدَكَ وَجِيهاً فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، وَ مِنْ الْمُقَرَّبِينَ. وَ چون به در رواق برسی
 بایست و بگو: السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ آمِينَ اللَّهُ عَلَى وَحْيِهِ، وَ عَزَائِمِ أَمْرِهِ، الْخَاتِمِ لِمَا سَبَقَ، وَ الْفَاتِحِ لِمَا اسْتَيْقَبَ، وَ الْمُهَيِّمِ عَلَى
 ذَلِكَ كُلِّهِ، وَ رَحْمَهُ اللَّهُ وَ بَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَى صَاحِبِ السَّكِينَةِ، السَّلَامُ عَلَى الْمِدْفُونِ بِالْمَدِينَةِ، السَّلَامُ عَلَى الْمَنْصُورِ الْمُؤَيَّدِ،
 السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، وَ رَحْمَهُ اللَّهُ وَ بَرَكَاتُهُ. پس داخل رواق شو و در وقت داخل شدن پای راست را مقدم
 دار و بایست بر در حرم و بگو: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، جَاءَ بِالْحَقِّ مِنْ
 عِنْدِهِ وَ صِدْقَ الْمُرْسَلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ وَ خَيْرَتَهُ مِنْ خَلْقِهِ، السَّلَامُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ
 عَبْدِ اللَّهِ وَ أَخِي رَسُولِ اللَّهِ، يَا مَوْلَايَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، عَبْدُكَ وَ ابْنُ عَبْدِكَ وَ ابْنُ أُمَّتِكَ، جَاءَكَ مُسْتَجِيرًا بِذِمَّتِكَ، قاصِداً إِلَى
 حَرَمِكَ مُتَوَجِّهاً إِلَى مَقَامِكَ، مُتَوَسِّلاً إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِكَ، ءَأَدْخُلُ يَا مَوْلَايَ، ءَأَدْخُلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، ءَأَدْخُلُ يَا حُجَّهَ اللَّهِ، ءَأَدْخُلُ
 يَا أَمِينَ اللَّهِ، ءَأَدْخُلُ يَا مَلَائِكَةَ اللَّهِ. الْمُقِيمِينَ فِي هَذَا الْمَشْهَدِ يَا مَوْلَايَ، أَتَأْذُنُ لِي بِالْدُّخُولِ، أَفْضَلَ مَا أَذْنَتْ لِأَحَدٍ مِنْ أَوْلِيَائِكَ، فَإِنْ
 لَمْ أَكُنْ لَهُ أَهْلًا فَانْتَ أَهْلٌ لِتَذَلِكَ. پس عتبه را ببوس و مقدم دار پای راست را پیش از پای چپ و داخل شو و در حال داخل
 شدن بگو بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ، وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ،

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَتُبْ عَلَيَّ، إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

پس برو تا محاذی قبر مطهر شوی و توقف نما پیش از رسیدن به قبر و رو به قبر کن و بگو: السَّلَامُ مِنَ اللَّهِ عَلَى مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ، آمِينَ اللَّهُ عَلَى وَحْيِهِ وَرِسَالَتِهِ، وَعَزَائِمِ أَمْرِهِ، وَمَعِيدِ الْوَحْيِ وَالتَّنْزِيلِ، الْخَاتِمِ لِمَا سَبَقَ، وَالْفَاتِحِ لِمَا اسْتَقْبَلَ، وَالْمُهَيِّمِ عَلَى ذِكْرِكَ كُلِّ الشَّاهِدِ عَلَى الْخَلْقِ، السَّرَاجِ الْمُنِيرِ، وَالسَّلَامِ عَلَيْهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآهِلِ بَيْتِهِ الْمُظْلُومِينَ أَفْضَلَ وَأَكْمَلَ وَأَرْفَعَ، وَأَشْرَفَ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَنْبِيَائِكَ وَرُسُلِكَ وَأَصْفِيَائِكَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَبْدِكَ، وَخَيْرِ خَلْقِكَ بَعْدَ نَبِيِّكَ، وَأَخِي رَسُولِكَ وَوَصِيِّ حَبِيبِكَ، الَّذِي ائْتَجَبْتَهُ مِنْ خَلْقِكَ، وَالدَّلِيلِ عَلَى مَنْ بَعَثْتَهُ بِرِسَالَتِكَ، وَدِيَانِ الدِّينِ بَعْدِكَ، وَفَضْلِ قَضَائِكَ بَيْنَ خَلْقِكَ، وَالسَّلَامِ عَلَيْهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى الْأَئِمَّةِ مِنْ وُلْدِهِ، الْقَوَّامِينَ بِأَمْرِكَ مِنْ بَعْدِهِ، الْمُطَهَّرِينَ الَّذِينَ ارْتَضَيْتَهُمْ أَنْصَارًا لِدِينِكَ، وَحَفَظَهُ لِسِرِّكَ، وَشُهِدَاءَ عَلَى خَلْقِكَ، وَأَعْلَامًا لِعِبَادِكَ، صَلِّ لِمَوَاتِكَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، السَّلَامُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِيطَالِبٍ، وَوَصِيِّ رَسُولِ اللَّهِ وَخَلِيفَتِهِ، وَالْقَائِمِ بِأَمْرِهِ مِنْ بَعْدِهِ، سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، سَيِّدَيْ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ، السَّلَامُ عَلَى الْأَئِمَّةِ الرَّاشِدِينَ، السَّلَامُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ، السَّلَامُ عَلَى الْأَئِمَّةِ الْمُسْتَوْدَعِينَ، السَّلَامُ عَلَى خَاصَّةِ اللَّهِ مِنْ خَلْقِهِ، السَّلَامُ عَلَى لِمَتَوَسِّمِينَ، السَّلَامُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ قَامُوا بِأَمْرِهِ، وَ

وَاذْرُوا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ، وَخَافُوا بِخَوْفِهِمُ السَّلَامَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ. پس برو تا بایستی
 نزدیک قبر و رو به قبر و پشت به قبله کن و بگو: السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا
 صَفْوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا إِمَامَ الْهُدَى السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا عَلَمَ التَّقَى، السَّلَامُ
 عَلَیْكَ أَيُّهَا الْوَصِيُّ الْبُرِّ التَّقِيُّ الْوَفِيُّ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا عَمُودَ الدِّينِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا
 سَيِّدَ الْوَصِيَّةِ، وَ آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ، وَ دِيَانَ يَوْمِ الدِّينِ، وَ خَيْرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَ سَيِّدَ الصَّادِقِينَ، وَ الصَّفْوَةَ مِنْ سُلَالَةِ النَّبِيِّينَ، وَ بَابَ
 حِكْمِهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَ خَازِنَ وَحْيِهِ، وَ عَيْنَهُ عِلْمِهِ، وَ النَّاصِحَ لِأَمَّةٍ نَبِيَّهِ، وَ التَّالِيَّ لِرَسُولِهِ، وَ الْمُوَاسِمَةَ لَهُ بِنَفْسِهِ، وَ النَّاطِقَ بِحُجَّتِهِ، وَ
 الدَّاعِيَ إِلَى شَرِيْعَتِهِ، وَ الْمَاضِيَ عَلَى سُنَّتِهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي شَهِدْتُ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَ عَنْ رَسُولِكَ مَا حُمِّلَ، وَ رَعَى مَا اسْتُحْفِظَ، وَ حَفِظَ مَا اسْتُودِعَ،
 وَ حَلَّلَ حَلَالِكَ، وَ حَرَّمَ حَرَامِكَ، وَ أَقَامَ أَحْكَامَكَ، وَ جَاهَدَ النَّكَالِيْنَ فِي سَبِيلِكَ وَ الْقَاسِطِيْنَ فِي حُكْمِكَ، وَ الْمَارِقِيْنَ عَنْ
 أَمْرِكَ، صَابِرًا مُحْتَسِبًا، لَا تَأْخُذْهُ فِيكَ لَوْمَةٌ لَأَيِّمٍ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ أَفْضَلَ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَوْلِيَائِكَ وَ أَصِيْفِيَّائِكَ وَ أَوْصِيَاءِ
 أَنْبِيَائِكَ، اللَّهُمَّ هَذَا قَبْرُ وَلِيِّكَ، الَّذِي فَرَضْتَ طَاعَتَهُ، وَ جَعَلْتَ فِي أَعْنَاقِ عِبَادِكَ مُبَايَعَتَهُ، وَ خَلِيفَتِكَ الَّذِي بِهِ تَأْخُذُ وَ تُعْطَى وَ بِهِ
 تُثِيبُ وَ تُعَاقِبُ، وَ قَدْ قَصَدْتُهُ طَمَعًا لِمَا أَعَدَدْتَهُ لِأَوْلِيَائِكَ، فَبِعَظِيمِ قَدْرِهِ عِنْدَكَ، وَ جَلِيلِ خَطَرِهِ لَدَيْكَ، وَ قُرْبِ مَنْزِلَتِهِ مِنْكَ، صَلِّ
 عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ

افْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، فَإِنَّكَ أَهْلُ الْكُرَمِ وَالْجُودِ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ، وَعَلَى ضَجِيعِكَ آدَمَ وَنُوحَ، وَرَحْمَهُ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ. پس ضريح را ببوس و در جانب سر بایست و بگو: یا مَوْلَايَ إِلَيْكَ وَفُودِي وَبِكَ اتَوَسَّلُ إِلَى رَبِّي فِي بُلُوغِ مَقْصُودِي وَ أَشْهَدُ أَنَّ الْمُتَوَسَّلَ بِكَ غَيْرُ خَائِبٍ، وَالطَّالِبَ بِكَ عَنْ مَعْرِفِهِ غَيْرُ مَزْدُودٍ، إِلَّا بِقَضَاءِ حَوَائِجِهِ، فَكُنْ لِي شَفِيعًا إِلَى اللَّهِ رَبِّكَ وَ رَبِّي فِي قَضَاءِ حَوَائِجِي وَ تَيْسِيرِ أُمُورِي وَ كَشْفِ شِدَّتِي وَ غُفْرَانِ ذَنْبِي وَسَيِّعِهِ رِزْقِي وَ تَطْوِيلِ عُمُرِي وَإِعْطَاءِ سُؤْلِي فِي آخِرَتِي وَ دُنْيَايَ، اللَّهُمَّ الْعَنْ قَتْلَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ الْعَنْ قَتْلَهُ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، اللَّهُمَّ الْعَنْ قَتْلَهُ الْأَيْمَةَ، وَ عَذَابَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا لَا تُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ، عَذَابًا كَثِيرًا لَا انْقِطَاعَ لَهُ، وَ لَا أَجَلَ وَ لَا أَمَدٍ بِمَا شَاقُّوا وَ لَاءَهُ أَمْرِكَ، وَ أَعِدْ لَهُمْ عَذَابًا لَمْ تُحِلَّهُ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ، اللَّهُمَّ وَ ادْخُلْ عَلَى قَتْلِهِ أَنْصَارِ رَسُولِكَ، وَ عَلَى قَتْلِهِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ عَلَى قَتْلِهِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، وَ عَلَى قَتْلِهِ مَنْ قُتِلَ فِي وِلَايَتِهِ أَلِ مُحَمَّدٍ أَجْمَعِينَ، عَذَابًا أَلِيمًا مُضَاعَفًا فِي أَسْفَلِ دَرَكٍ مِنَ الْجَحِيمِ، لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ، وَ هُمْ فِيهِ مُتَلَسُّونَ مَلْعُونُونَ نَاكِسُونَ رُؤْسَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ، قَدْ عَايَنُوا النَّدَامَةَ وَ الْخِزْيَ الطَّوِيلَ لِقَتْلِهِمْ عَثْرَةَ أَنْبِيَائِكَ وَ رُسُلِكَ، وَ أَتْبَاعَهُمْ مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ، اللَّهُمَّ الْعَنْهُمْ فِي مُسْتَسِرِّ السَّرِّ وَ ظَاهِرِ الْعَلَانِيَةِ فِي أَرْضِكَ وَ سَمَائِكَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي قَدَمَ صِدْقٍ فِي أَوْلِيَاءِكَ، وَ حَبِّبْ إِلَيَّ مَشَاهِدَهُمْ وَ مُسْتَقَرَّهُمْ، حَتَّى تُلْحِقَنِي بِهِمْ، وَ تَجْعَلَنِي لَهُمْ تَبَعًا فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. پس ضريح را ببوس

و پشت به قبله بايست و رو به جانب قبر امام حسين عليه السلام كن و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ الرَّهْمَاءِ، سَيِّدَةَ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْأَيْمَةِ الْهَادِينَ الْمَهْدِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَرِيحَ الدَّمْعَةِ السَّكْبَةِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ الْمُصِيبَةِ الرَّائِبَةِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى جَدِّكَ وَأَبِيكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَّكَ وَأَخِيكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى الْأَيْمَةِ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ وَبَنِيكَ، أَشْهَدُ لَقَدْ طَيَّبَ اللَّهُ بِكَ التُّرَابَ، وَأَوْضَحَ بِعِكَ الْكِتَابَ، وَجَعَلَكَ وَأَبَاكَ، وَجَدَّكَ وَأَخَاكَ، وَبَنِيكَ عِبْرَةً لِأُولَى الْأَلْبَابِ، يَا بَنَ الْمِيَامِينَ الْأَطْيَابِ التَّالِينَ الْكِتَابِ، وَجَهَّتْ سِيَلامِي إِلَيْكَ، صَيَلَمَاتُ اللَّهِ وَسَيَلَامُهُ عَلَيْكَ، وَجَعَلَ أَفْنِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوَى إِلَيْكَ، مَا خَابَ مَنْ تَمَسَّكَ بِكَ، وَلَجَأَ إِلَيْكَ. پس برو نزد پای قبر بايست و بگو: السَّلَامُ عَلَى أَبِي الْأَيْمَةِ، وَخَلِيلِ الثُّبُوهِ، وَالْمَخْصُوصِ بِالْمُخَوِّهِ، السَّلَامُ عَلَى يَعْسُوبِ الدِّينِ وَالْأَيْمَانِ، وَكَلِمَةِ الرَّحْمَنِ، السَّلَامُ عَلَى مِيزَانِ الْأَعْمَالِ، وَمُقَلَّبِ الْأَحْوَالِ، وَسَيِّفِ ذِي الْجَلَالِ، وَسَاقِي السَّلْسَبِيلِ الزُّلَالِ، السَّلَامُ عَلَى صَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ، وَوَارِثِ عِلْمِ النَّبِيِّينَ، وَالْحَاكِمِ يَوْمَ الدِّينِ، السَّلَامُ عَلَى شَجَرَةِ التَّقْوَى وَسَامِعِ السَّرِّ وَالنَّجْوَى السَّلَامُ عَلَى حُجَّةِ اللَّهِ الْبَالِغِ، وَنِعْمَتِهِ السَّابِغِ، وَنِعْمَتِهِ الدَّامِغِ، السَّلَامُ عَلَى الصُّرَاطِ الْوَاضِحِ، وَالنَّجْمِ اللَّائِحِ، وَالْإِمَامِ النَّاصِحِ، وَالزَّنَادِ الْقَادِحِ، وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ، پس بگو: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِيطَالِبٍ، أَخِي نَبِيِّكَ، وَوَلِيِّهِ وَنَاصِرِهِ، وَوَصِيِّهِ وَوَزِيرِهِ، وَمُسْتَتَدِعِ عِلْمِهِ، وَمَوْضِعِ سِرِّهِ، وَبَابِ حِكْمَتِهِ، وَالنَّاطِقِ بِحُجَّتِهِ، وَالدَّاعِي إِلَى شَرِيْعَتِهِ، وَخَلِيفَتِهِ فِي أُمَّتِهِ، وَمُفْرَجِ الْكُرْبِ عَنْ وَجْهِهِ، قَاصِمِ الْكُفْرَةِ، وَمُرْغِمِ الْفَجْرِ، الَّذِي جَعَلْتَهُ مِنْ نَبِيِّكَ بِمَنْزِلِهِ

هَارُونَ مِنْ مُوسَى اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ، وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ، وَ انصُرْ مَنْ نَصَرَهُ، وَ اخذْ مَنْ خَذَلَهُ، وَ العنْ مَنْ نَصَبَ لَهُ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ
الْآخِرِينَ، وَ صَلِّ عَلَيْهِ أَفْضَلَ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَوْصِيَاءِ أَنْبِيَائِكَ، يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

زیارت حضرت آدم

پس برگرد به جانب سر از برای زیارت حضرت آدم علیه السلام و نوح علیه السلام و در زیارت آدم بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
خَلِيفَةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْبَشَرِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ عَلَى رُوحِكَ وَ بَدَنِكَ، وَ عَلَى الطَّاهِرِينَ مِنْ وُلْدِكَ وَ ذُرِّيَّتِكَ، وَ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ صَلَوةً لَا يُحْصِيهَا إِلَّا هُوَ، وَ رَحْمَةً اللَّهُ وَ بَرَكَاتُهُ.

زیارت حضرت نوح

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
شَيْخَ الْمُرْسَلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، صَلَواتُ اللَّهِ وَ سَلامُهُ عَلَيْكَ، وَ عَلَى رُوحِكَ وَ بَدَنِكَ، وَ عَلَى الطَّاهِرِينَ مِنْ
وُلْدِكَ، وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ.

نماز زیارت حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام

نماز زیارت امیرالمومنین دو رکعت می باشد بدین گونه که در رکعت اول بعد از سوره فاتحه الكتاب سوره الرحمن بخوان و
در رکعت دوم سوره یس و بعد از نماز تسبیح حضرت فاطمه زهرا علیها السلام را بخوان و طلب آمرزش از خدا بکن و از برای
خود دعا کن و بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي صَلَّيْتُ هَاتَيْنِ الرُّكْعَتَيْنِ، هِدْيَةً مَنِّي إِلَى سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ، وَلِيِّكَ وَ أَخِي رَسُولِكَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ
سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِيطَالِبٍ صَلَواتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ، اللَّهُمَّ فَصَلِّ

عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي وَاجْزِنِي عَلَى ذَلِكِ جَزَاءَ الْمُحْسِنِينَ، اللَّهُمَّ لِمَكَ صَلَّيْتُ وَ لِمَكَ رَكَعْتُ وَ لِمَكَ سَجَدْتُ، وَحَدِّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، لِأَنَّه لَا تَكُونُ الصَّلَاةُ وَالرُّكُوعُ وَالسُّجُودُ إِلَّا لَكَ، لِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَتَقَبَّلْ مِنِّي زِيَارَتِي وَاعْطِنِي سُؤْلِي بِمُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ.

نماز زیارت حضرت آدم و حضرت نوح علیهما السلام

چهار رکعت دیگر را هدیه آدم علیه السلام و نوح علیه السلام گردان پس سجده شکر بجا آور و در سجده بگو: اللَّهُمَّ إِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ وَ بِحُكْمِكَ اعْتَصِمْتُ، وَ عَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ ثِقَتِي وَ رَجَائِي فَاصْنِنِي مَا أَهَمَّنِي وَ مَا لَا يَهْمُنِي وَ مَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي عَزَّ جَارُكَ، وَ حَيْلٌ ثَنَاؤُكَ، وَ لَا إِلَهَ غَيْرُكَ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَ قَرِّبْ فَرَجَهُمْ. پس جانب راست رو را بر زمین گذار و بگو: اِرْحَمْ ذُلِّي بَيْنَ يَدَيْكَ، وَ تَضَرَّعِي إِلَيْكَ، وَ وَحْشَتِي مِنَ النَّاسِ، وَ اُنْسِي بِكَ يَا كَرِيمُ يَا كَرِيمُ.

پس جانب چپ رو را بر زمین گذار و بگو: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَبِّي حَقًّا حَقًّا، سَجَدْتُ لَكَ يَا رَبِّ تَعْبُدًا وَ رِقًّا، اللَّهُمَّ إِنَّ عَمَلِي ضَعِيفٌ فَضَاعِفُهُ لِي يَا كَرِيمُ يَا كَرِيمُ يَا كَرِيمُ. * پس برو به سجود و صد مرتبه بگو شُكْرًا

وداع با حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام

چون خواستی وداع کنی آن حضرت را بخوان این وداع را که بعد از زیارت پنجم مذکور در کتب علما نقل شده:

السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، اسْتَوْدِعُكَ اللَّهُ وَ اسْتَرْعِيكَ وَ أَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، آمَنَّا بِاللَّهِ وَ بِالرُّسُلِ وَ بِمَا جَاءَتْ بِهِ وَ دَعَتْ إِلَيْهِ وَ دَلَّتْ

عَلَيْهِ فَكُتِبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ، اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِي إِيَّاهُ، فَإِنْ تَوَفَّيْتَنِي قَبْلَ ذَلِكَ، فَإِنِّي أَشْهَدُ فِي مَمَاتِي عَلَى مَا شَهِدْتُ عَلَيْهِ فِي حَيَاتِي أَشْهَدُ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيًّا، وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ، وَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ، وَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ، وَ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ، وَ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى وَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ، وَ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ، وَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، وَ الْحُجَّهَ بْنَ الْحَسَنِ، صِلُوا تَكَّ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ أَيْمَتِي وَ أَشْهَدُ أَنَّ مِنْ قَتَلَهُمْ وَ حَارَبَهُمْ مُشْرِكُونَ، وَ مَنْ رَدَّ عَلَيْهِمْ فِي أَسْفَلِ دَرَكٍ مِنَ الْجَحِيمِ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مَنْ حَارَبَهُمْ لَنَا أَعْدَاءٌ وَ نَحْنُ مِنْهُمْ بُرءٌ أَوْ، وَ أَنَّهُمْ حِزْبُ الشَّيْطَانِ، وَ عَلِيٌّ مَنْ قَتَلَهُمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ، وَ مَنْ شَرِكَ فِيهِمْ وَ مَنْ سَيَّرَهُ قَتَلَهُمُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ بَعْدَ الصَّلَاةِ وَ التَّسْلِيمِ، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ، وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ، وَ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدٍ، وَ جَعْفَرَ وَ مُوسَى وَ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدٍ، وَ عَلِيٍّ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُجَّهَ، وَ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِهِ، فَإِنْ جَعَلْتَهُ فَاحْشُرْنِي مَعَ هَؤُلَاءِ الْمُسَمِّينَ الْأَيْمَةَ، اللَّهُمَّ وَ ذَلَّلْ قُلُوبَنَا لَهُمْ بِالطَّاعَةِ وَ الْمُنَاصَحَةِ وَ الْمَحَبَّةِ، وَ حُسْنِ الْمُوَازَرَةِ وَ التَّسْلِيمِ.

زيارت حضرت هود و صالح

السَّلَامُ عَلَيَّ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ وَ أَصِيفِيَّائِهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ أَمَنَاءِ اللَّهِ وَ أَحِبَّائِهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ أَنْصَارِ اللَّهِ وَ خُلَفَائِهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ مَحَالِّ مَعْرِفَةِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ مَسَاكِينِ ذِكْرِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ مُظْهِرِي أَمْرِ اللَّهِ وَ نَهْيِهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ الدُّعَاةِ إِلَى اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ الْمُشْتَقِرِّينَ فِي مَرْضَاتِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ الْمُخْلِصِينَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ الْأَدْلَاءِ عَلَى اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّ الَّذِينَ مَنْ وَالَاهُمْ فَقَدْ أَلَى

اللَّهِ، وَ مَنْ عَادَاهُمْ فَقَدْ عَادَى اللَّهَ، وَ مَنْ عَرَفَهُمْ فَقَدْ عَرَفَ اللَّهَ، وَ مَنْ جَاهَلَهُمْ فَقَدْ جَاهَلَ اللَّهَ، وَ مَنْ اعْتَصَمَ بِهِمْ فَقَدْ اعْتَصَمَ بِاللَّهِ، وَ مَنْ تَخَلَّى مِنْهُمْ فَقَدْ تَخَلَّى مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَ أَشْهَدُ اللَّهَ أَنِّي سَلَّمْتُ لِمَنْ سَأَلْتُمْ، وَ حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبْتُمْ مُؤْمِنٌ بِسِرِّكُمْ وَ عَلَانِيَتِكُمْ، مُفَوَّضٌ فِي ذَلِكَ كُلِّهِ إِلَيْكُمْ، لَعَنَ اللَّهُ عَدُوَّ آلِ مُحَمَّدٍ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ، وَ أَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْهُمْ، وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ

علمای مدفون در حرم امام علی

علامه حلّی

حله

چنانکه نقل است مولای متقیان علی علیه السلام در مسیر حرکت از کوفه به صفین بر تپه های بابل روی تل بزرگی ایستاد و اشاره به بیشه و نیزاری نمود و این سخن را فرمود: اینجا شهری است و چه شهری!

اصبغ بن نباته از یاران نزدیک حضرت عرض کرد: یا امیرالمؤمنین! می بینم از وجود شهری در اینجا سخن می گویی، آیا در اینجا شهری بود و اکنون آثار آن از بین رفته است؟

فرمود: نه! ولی در اینجا شهری به وجود می آید که آن را «حله سیفیه» می گویند و مردی از تیره بنی اسد آن را بنا می کند و از این شهر مردمی پاک سرشت و مطهر پدید می آیند که در پیشگاه خداوند مقرب و مستجاب الدعوه می شوند.

ولادت

در شب ۲۹ رمضان ۶۴۸ قمری در این شهر فرزندی از خاندانی پاک سرشت ولادت یافت که از مقربان درگاه باری تعالی قرار گرفت. نامش حسن و معروف به آیت الله علامه حلّی است. مادرش بانویی نیکوکار و عفیف، دختر حسن بن یحیی بن حسن حلّی خواهر محقق حلّی است و پدرش شیخ یوسف

ص: ۲۷۶

سدیدالدین از دانشمندان و فقهای عصر خویش در شهر فقاہت حلہ است.

علامہ حلّی از طرف پدر به «آل مطهر» پیوند می‌خورد که خاندانی مقدس و بزرگ و همه اهل دانش و فضیلت و تقوا بودند. از آنها آثار و نوشته‌های گرانقدر به یادگار مانده که تا به امروز و در امتداد تاریخ مورد استفاده دانش پژوهان قرار گرفته است. آل مطهر به قبیله بنی‌اسد که بزرگترین قبیله عرب در شهر حلہ است پیوند می‌خورند که مدت زمانی حکومت و سیادت از آنها بود.

حسن بن یوسف پس از آموختن کتاب وحی و خط، کم‌کم آمادگی فراگیری دانشها را در خود تقویت نمود و در مراحل اولیه تحصیل مقدمات و مبادی علوم را در محضر پدر فاضل و فقیه خود آموخت و به سبب کسب این همه فضیلتها و نیکی‌ها در سنین کودکی به لقب «جمال‌الدین» (زینت و زیبایی دین) در بین خانواده و دانشمندان مشهور گشت.

اساتید

جمال‌الدین حسن در شهر حلہ بزیست و در محضر فقها، متکلمان و فلاسفه والامقام با کمال ادب زانو زد و از روح بلند معنوی و اخلاق و دانش آنان بهره کافی برد و خویشان را به دانش و تهذیب نفس آراست و به تمام فنون و علوم مسلح گردید و از دست آنان به دریافت اجازه نامه اجتهادی و نقل حدیث مفتخر گردید. حال به اختصار به نام چند نفر از اساتید بزرگوار وی اشاره می‌کنیم:

شیخ یوسف سدیدالدین (پدر ارجمند او)، محقق حلّی (۶۰۲ ۶۷۶ ق) خواجه نصیرالدین طوسی (۵۹۷ ۶۷۲ ق)، سید رضی الدین علی

ص: ۲۷۷

بن طاووس (۵۸۹ ۶۶۴ ق)، سید احمد بن طاووس (متوفی به سال ۶۷۳ ق)، یحیی بن سعید حلّی (متوفی به سال ۶۹۰)، مفید الدین محمد بن جهّم حلّی و...

جمال الدین حسن، ستاره پر فروغ «آل مطهر» و شهر فقاہت حلہ هنوز مدت زمانی از تحصیلش نگذشته بود کہ با ذوق سرشار خدادادی و علاقہ وافر، به تمام دانشهای بشری مانند فقه و حدیث، کلام و فلسفه، اصول فقه، منطق، ریاضیات و هندسه مسلح گردید و تجربه لازمه را به دست آورد. آوازہ فضل و دانش وی به سرعت در سرزمین حلہ و دیگر شهرها پیچید و در مجالس درس و محیط فرهنگی نام مقدسش را به نیکی و احترام یاد می کردند و «علامہ» اش می خواندند.

علامہ حلّی چون خورشید فروزان در آسمان فقاہت درخشید و دیگران از نور وجودش استفادہ کردند. در شهر حلہ حوزہ درس تشکیل داد و علاقمندان و تشنه کامان معارف و علوم اهل بیت علیہم السلام از گوشہ و کنار جذب آن شدند و از دریای بی کرانش سیراب گشتند.

یکی از دانشمندان می گوید: علامہ حلّی نظیری ندارد نہ پیش از زمان خودش و نہ بعد از آن. کسی کہ در مجلس درس او پانصد مجتہد تربیت شد.

شاگردان

از جمله فرزندانگان و ستارگان کہ در محضرش زانو زدند و از انفاس پاک و مکتب پر بار فقهی، کلامی و روح بلندش بهره ها بردند و از دست مبارکش به دریافت اجازہ نامہ اجتهادی و نقل حدیث مفتخر شدند اینان بودند:

فرزند عزیز و نابغہ اش محمد بن حسن بن یوسف حلّی معروف بہ «فخر المحققین» (۶۸۲ ۷۷۱ ق)،

ص: ۲۷۸

سید عمید الدین عبدالمطلب و سید ضیاء الدین عبدالله حسینی اعرجی حلی (خواهر زادگان علامه حلی) تاج الدین سید محمد بن قاسم حسینی معروف به «ابن معیه» (متوفی ۷۷۶ ق)، رضی الدین ابوالحسن علی بن احمد حلی (متوفی ۷۵۷ ق)، قطب الدین رازی (متوفی ۷۷۶ ق) سید نجم الدین مهنا بن سنا مدنی، تاج الدین محمود بن مولا، تقی الدین ابراهیم بن حسین آملی و محمد بن علی جرجانی.

مرجعیت

بعد از رحلت محقق حلی در سال ۶۷۶ ق که زعامت و مرجعیت شیعیان را به عهده داشت شاگردان ممتاز وی و فقها و دانشمندان حله به دنبال فقیه و مجتهدی بودند که خصوصیات مرجعیت و زعامت را دارا باشد تا او را به عنوان مرجع تقلید معرفی کنند. آنان تنها علامه حلی را که از شاگردان برجسته و دست پرورده مکتب فقهی محقق حلی بود و فقها و مجتهدان بنام آن روزگار در حوزه درس وی شرکت می کردند شایسته مرجعیت و پیشوایی دین می شناختند و این در زمانی بود که فقط ۲۸ بهار از عمر شریف علامه گذشته بود. این امر حاکی از نبوغ و شخصیت والای اوست که در این سنین تمام دانشها و فضایل اخلاقی و کرامتهای معنوی و انسانی را به کمال رسانده و از دیگر عالمان و مجتهدان برتری جسته و به مقام شامخ مرجع تقلید و فتوا در احکام شرع مقدس اسلام نایل گشته بود.

آری پس از رحلت محقق حلی زعامت و مرجعیت شیعیان به علامه حلی منتقل گردید و این بار امانت الهی بر دوش با کفایت او گذاشته شد. بدین سبب به لقب مقدس و

شریف «آیت الله» مشهور گردید؛ که در آن روزگار تنها او به این لقب خوانده می شد و هرکس آیت الله می گفت منظورش علامه حلی بود.

حضور فقیه یگانه عصر علامه حلی در ایران و مرکز حکومت مغولان خیر و برکت بود و با زمینه هایی که حاکم مغول برای وی به وجود آورده بود کمال بهره را برد و به دفاع از امامت و ولایت ائمه معصومین علیهم السلام برخاست. از این رو بزرگترین جلسه مناظره با حضور اندیشمندان شیعی و علمای مذاهب مختلف برگزار شد. از طرف علمای اهل سنت خواجه نظام الدین عبدالملک مراغه ای که از علمای شافعی و داناترین آنها بود برگزیده شد. علامه حلی با وی در بحث امامت مناظره کرد و خلافت بلافصل مولا علی علیه السلام بعد از رسالت پیامبر اسلام را ثابت نمود و با دلیلهای بسیار محکم برتری مذهب شیعه امامیه را چنان روشن ساخت که جای هیچ گونه تردید و شبهه ای برای حاضر باقی نماند.

دربار سلطان خدا بنده

پس از جلسات بحث و مناظره و اثبات حقانیت مذهب اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام اولجایتو (حاکم عصر وی از پادشاهان مغول) مذهب شیعه را انتخاب کرد و به لقب «سلطان محمد خدا بنده» معروف گشت. پس از اعلان تشیع وی، در سراسر ایران مذهب اهل بیت منتشر شد و سلطان به نام دوازده امام خطبه خواند و دستور داد در تمام شهرها به نام مقدس ائمه معصومین علیهم السلام سکه زنند و سر در مساجد و اماکن مشرفه به نام ائمه مزین گردد.

علامه حلی پس از یک دهه تلاش و خدمات ارزنده فرهنگی و

به اهتزاز در آوردن پرچم ولایت و عشق و محبت خاندان طهارت علیهم السلام در سراسر قلمرو مغولان در ایران، در سال ۷۱۶ ق. بعد از مرگ سلطان محمد خدا بنده، به وطن خویش سرزمین حله برگشت و در آنجا به تدریس و تألیف مشغول گردید و تا آخر عمر منصب مرجعیت و فتوا و زعامت شیعیان را به عهده داشت.

تألیف و تدریس

تدریس و تألیف هر یک فضیلت بسیار مهمی برای رادمردان عرصه دانش است و علامه شخصیتی بود که در این دو جنبه از دیگر محققان و دانشوران پیشی گرفت و سرآمد روزگار شد. چنانکه گفته اند: علامه حلی زمانی از نوشتن کتابهای حکمت و کلام فارغ شد و به تألیف کتابهای فقهی پرداخت که از عمر مبارکش بیش از ۲۶ سال نگذشته بود.

او در رشته های گوناگون علوم کتابهای زیادی دارد که اگر در مجموعه ای جمع آوری شود دایره المعارف و کتابخانه بسیار ارزشمندی خواهد شد. یکی از دانشمندان می نویسد: «اگر به نوشته های علامه دقت کنید پی خواهید برد که این مرد از طرف خداوند تأیید شده است، بلکه نشانه ای از نشانه های خداست. چنانچه نوشته های وی بر ایام عمرش از ولادت تا وفات تقسیم شود سهم هر روز یک دفترچه بزرگ می شود.»

الف) آثار فقهی: منتهی المطلب فی تحقیق المذهب، تلخیص المرام فی معرفه الاحکام، غایه الاحکام فی تصحیح تلخیص المرام و.....

ب) آثار اصولی: النکه البدیعه فی تحریر الذریعه، غایه الوصول و ایضاح السبل و.....

ج) آثار کلامی و اعتقادی: منهاج الیقین، کشف المراد، انوار الملکوت فی شرح الیاقوت و.....

د) آثار حدیثی: استقصاء الاعتبار فی

تحقیق معانی الاخبار، مصابیح الانوار، الدرر و المرجان فی الاحادیث الصحاح و الحسان و.....)

ه) آثار رجالی: خلاصه الاقوال فی معرفه الرجال، کشف المقال فی معرفه الرجال، ایضاح الاشتباه.

و) آثار تفسیری: نهج الایمان فی تفسیر القرآن، القول الوجیز فی تفسیر الكتاب العزیز و ایضاح مخالفه السنه.

ز) آثار فلسفی و منطقی: القواعد و المقاصد، الاسرار الخفیه، کاشف الاستار، الدرالمکنون، المقاومات، حل المشکلات و.....

ح) آثار ارزنده در زمینه دعا: الادعیه الفاخره المنقوله عن الائمة الطاهره و منهاج الصلاح فی اختصار المصباح.

ط) آثار ادبی: کشف المکنون من کتاب القانون، بسط الکافی، المقاصد الوافیة بفوائد القانون و الکافیة و.....

مرحوم علامه با اندیشه و فکر موج خویش علاوه بر تحولی که در فقه ایجاد کرد و در عصر خویش مسیر اندیشه فقها را متوجه مبانی فقه و معارف اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام نمود در فنون و دانشهای دیگر چون حدیث تحول بنیادی به وجود آورد و دریچه ای به روی محققان در طول تاریخ گشود که مشعل پر فروغی فرا راه آنان شد.

تقرب به خدا

عارف فرزانه و اسوه ایمان و تقوا علامه حلی با آن همه تلاش فرهنگی و تدریس و نوشتن کتابهای ارزنده، از یاد خدا و تقرب به درگاه حق غافل نبود و موفقیت در عرصه دانش و خدمات ارزشمندی و پر بار را در سایه ارتباط معنوی و تقوای الهی می دانست. او را از زاهدترین و با تقواترین مردم معرفی کرده اند.

علامه حلی پرچم ولایت را برافراشت و با تمام وجود از ولایت و رهبری صحیح دفاع کرد. این عشق سرشار به خاندان طهارت علیهم السلام با گوشت، پوست

و استخوانش آمیخته بود و آنجا که در ارتباط با آنان قلم بر صفحه کاغذ می گذاشت با اخلاص برخاسته از اعماق جانش چنین می نگاشت:

بزرگترین سرچشمه دوستی و محبت اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام اطاعت و پذیرش حکومت و ولایت آنهاست و قیام بر همان شیوه ای که آنان ترسیم کردند...

سفارش می کنم به محبت و عشق ورزی به فرزندان فاطمه زهرا علیهاالسلام. چون آنان شفاعت کنندگان ما هستند در روزی که مال و فرزندان برای ما سودی نخواهند داشت...

علامه به پیروی از مولا- و مقتدایش امیر المومنین علیه السلام نواحی وسیعی را با مال و دست خود آباد کرد و برای استفاده مردم وقف نمود و این یکی از فضیلت‌های او بود که در زندگی کمتر دانشمند و فقیهی به چشم می خورد.

شب جمعه که فرا می رسید بوی تربت مقدس ابا عبدالله الحسین علیه السلام و عشق زیارت حضرتش، علامه را بی تاب می کرد و از حله به کربلا میکشاند. از این رو هر هفته روزهای پنجشنبه به زیارت مولا و آقاایش می شتافت.

وفات

پایان زندگی هر کس به مرگ اوست. جز مرد حق که مرگ وی آغاز دفتر است. محرم سال ۷۲۶ ق. برای شیعیان و پیروان راستین اسلام فراموش نشدنی است. عزا و ماتم آنان افزون است. بویژه حله این سرزمین مردان پاک سرشت و عاشقان اهل بیت علیه السلام شور و ماتم بیشتری دارد.

عجب تقارن و اتفاق! پاسدار بزرگ اسلام و فقیه شیعه، علامه حلی، ولادتش در ماه پر برکت و با فضیلت رمضان واقع شد و زندگی اش با خیر و

برکت فراوان گردید و بعد از گذشت ۷۸ سال عمر پر بار، پرواز روحش با عشق و محبتی که به اهل بیت نبوت و رابطه نا گسستنی با ولایت داشت، در ماه شهادت به وقوع پیوست و به روح مطهر سالار شهیدان امام حسین علیه السلام پیوند خورد.

در ۲۱ محرم سال ۷۲۶ قمری مرجع تقلید شیعه، فقیه و عارف فرزانه، ستاره پر فروغ آسمان علم و فقاہت، آیت الله علامه حلی دار فانی را وداع گفت و روح ملکوتی اش به سوی خدا پرواز کرد و به رضوان و لقای معبودش شتافت. غم و اندوه بر چهره همه سایه افکند. پیکر پاکش به نجف تشییع گردید و در جوار بارگاه ملکوتی مولای متقیان علی علیه السلام در حرم مطهر به خاک سپرده شد.

از ایوان طلای امیر المومنین علیه السلام دری به رواق علوی گشوده است. پس از ورود به سمت راست، حجره ای کوچک دارای پنجره فولادی، مخصوص قبر شریف علامه حلی است. زائران بارگاه علوی در مقابل این حجره توقیفی کرده، مرقد شریفش را زیارت می کنند و از روح بلندش مدد می جویند.

مأخذ: کتاب «گلشن ابرار»

تدوین جمعی از پژوهشگران حوزه علمیه قم

تحت نظر پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام

سازمان تبلیغات اسلامی.

علامه بحر العلوم

سید محمد مهدی بحر العلوم

نام های دیگر: بحر العلوم طباطبایی، محمد مهدی طباطبایی نجفی، محمد مهدی سید بحر العلوم، محمد مهدی طباطبایی،

موطن: کربلا

نام پدر: سید مرتضی

تاریخ وفات: ۱۲۱۲ قمری

محمد مهدی، فرزند سید مرتضی طباطبایی بروجردی، از نوادگان امام حسن مجتبی علیه السلام در یک خانواده روحانی و پرهیزگار، در شب جمعه از ماه شوال ۱۱۵۵ ق.

۱۱۱۳ ش. در شهر کربلا

ص: ۲۸۴

معلی پا به عرصه هستی نهاد. شبی که سید به دنیا آمد پدر وی در عالم خواب دید که امام رضا علیه السلام دستور دادند محمد بن اسماعیل بن بزیر از اصحاب امام کاظم و امام رضا و امام جواد علیه السلام شمعی بر فراز بام سید مرتضی (منظور خود اوست) برافروزد. وقتی محمد بن اسماعیل آن شمع را روشن کرد نوری از آن شمع به آسمان بالا رفت که نهایت نداشت. پدر از آن رویای راستین بیدار می شود و همزمان خبر مولود تازه رسیده را به او می دهند.

در محضر اساتید

او از دوران کودکی در دامن پر مهر و محبت مادر پاکدامنش و در پرتو توجهات پدر بزرگوارش سید مرتضی (متوفای ۱۲۰۴ قه) آداب و اخلاق اسلامی خو گرفت و رفته رفته رشد یافت. پس از گذراندن دوره های علوم مقدماتی و سطح (فقه و اصول)، در آغاز بلوغ به درس خارج که از سوی پدرش تدریس می شد راه یافت و پس از پنج سال درس و بحث فشرده به مقام بلند اجتهاد نایل آمد.

سید محمد مهدی همچنین در محضر اساتید بنام حوزه کربلا و نجف اشرف شرکت جست، فرهیختگان بنامی چون، محمد باقر وحید بهبهانی (۱۱۱۸-۱۲۰۸ ق)، شیخ یوسف بحرانی (۱۱۰۷-۱۱۸۶ ق)، محمد تقی دورقی نجفی (متوفی ۱۱۸۶ ق) مهدی فتونی نباطی عاملی (متوفی ۱۱۸۳ ق).

او حکمت و فلسفه را نزد آقا میرزا ابوالقاسم مدرس فرا گرفت و آن حکیم وارسته نیز در نزد وی درس اصول و فقه را آموخت.

وحید بهبهانی در اواخر عمر خویش مردم را در مسائل و فتوهای احتیاطی به سوی سید محمد مهدی راهنمایی می کرد. و او

را مجتهدی جامع الشرایط می دانست.

سید در سال ۱۱۸۶ ق. به قصد زیارت مرقد مطهر امام رضا علیه السلام و دیدار با علمای بزرگ ایران وارد مشهد مقدس شد و در مدت اقامتش شش یا هفت سال خود در آن شهر، علاوه بر دیدارهای علمی با مردم و مباحثات با علما، در درس استاد میرزا مهدی اصفهانی خراسانی (۱۱۵۳-۱۲۱۸ ق) شرکت کرد و فلسفه، عقاید و کلام را از آن مرد بزرگ آموخت و بر اندوخته علمی خویش افزود.

لقب (بحرالعلوم) از زبان این استاد برای اولین بار به سید محمد مهدی طباطبایی گفته شد. استاد که از هوش و استعداد او شگفت زده شده بود در حین درس خطاب به شاگرد خود می گوید: (اخا انت بحرالعلوم) یعنی تو دریای علم هستی از آن لحظه سید به این لقب معروف شد.

سفر حجاز

سید بحرالعلوم در اواخر سال ۱۱۹۳ ق راهی حجاز شد. استقبال شایان مردم و شخصیت‌های محافل علمی از او موجب شد که به مدت دو سال در کنار خانه خدا اقامت ورزد و به درس و بحث پردازد.

تسلط او به فقه اهل سنت و حسن معاشرت و سخاوتش او را چنان در میان ساکنان آن دیار بخصوص اهل علم، محبوب ساخت که هر روزه شماری از مردم و دانشمندان به دیدنش می رفتند و از وی کسب فیض می نمودند. شگفت آنکه پیروان هر کدام از مذاهب چنین می پنداشتند که بحرالعلوم پای بند به مذهب ایشان است. او تمام این مدت را با تقلید گذرانید و جلسه درس او در علم کلام طبق مذاهب چهارگانه دایر بود و در اواخر توقف

ص: ۲۸۶

در مکه، مذهب خود را اعلان فرمود. وقتی خبر اظهار مذهب او به گوش پیروان مذاهب دیگر رسید از اطراف به دور او ریخته، با وی به مناقشه پرداختند و او با دانش انبوه خود بر تمامی آنها برتری پیدا کرد و همه آنها را با دلیلهای قوی و منطقی به سوی حقیقت اسلام مجذوب ساخت. (

تعیین و تثبیت جایگاه اعمال حج و مرکزیت دادن به مواقیت احرام به طوری که از نظر شرعی صحیح واقع شود و همچنین اصلاح مواقف حج، یکی از گامهای ارزشمند سید بحرالعلوم بود. زیرا این مکانهای مقدس قبل از او چندان مشخص نبود.

علاوه بر اینها، سنگهای فرش شده در حرم را که حجاج بر آن اقامه نماز می کردند تعویض نمود و سنگهای معدنی را خارج کرد و سنگهایی را که از نظر شیعه سجده بر آنها صحیح است جایگزین نمود. از آثار معنوی حضور این مرد بزرگ در حجاز شیعه شدن امام جمعه مکه در هشتاد سالگی است.

یادی از شاگردان

این عالم با ورع شاگردانی بزرگ و نامی تربیت کرد که هر یک منشا خدمات فراوان به عالم اسلام شدند. در اینجا به نام چند تن از آنها اشاره می کنیم:

۱. شیخ جعفر نجفی معروف به کاشف الغطاء (۱۱۵۴-۱۲۲۷ ق.) *۲. سید محمد جواد عاملی معروف به صاحب مفتاح الکرامه (۱۱۶۴-۱۲۲۶ ق.) *۳. ملا احمد نراقی، مولف کتاب معراج السعاده (۱۱۸۵-۱۲۶۰ ق.) *۴. محمد باقر شفتی رشتی، ملقب به حجه الاسلام (۱۱۷۵-۱۲۶۰ ق.) *۵. سید یعقوب کوه کمری (۱۱۷۶-۱۲۵۶ ق.) *۶. سید صدر الدین عاملی (متوفی ۱۲۶۳ ق.) *۷. سید دلدار علی نقوی رضوی نصیر آبادی لکهنوی (۱۱۶۶-۱۲۳۵)

ق) * ۸. شیخ محمد ابراهیم کلباسی (۱۱۸۰-۱۲۶۲ ق) * ۹. زین العابدین سلماسی (متوفی ۱۲۶۶ ق) * ۱۰. شیخ عبدالحسین الاعم (۱۱۷۷-۱۲۴۷ ق) * ۱۱. سیدعلی فرزند سید محمد (۱۱۶۱-۱۲۳۱ ق) * ۱۲. سید قیصر محمد فرزند معصوم رضوی خراسانی (۱۱۸۰-۱۲۵۵ ق) * ۱۳. اسدالله کاظمی (متوفی ۱۲۳۶ ق) * ۱۴. ابوعلی حائری صاحب کتاب منتهی المقال (۱۱۵۹-۱۲۱۶ ق) * ۱۵. سید عبدالله شیر (متوفی ۱۲۴۴ ق) * ۱۶. شیخ محمد تقی اصفهانی ایوانکی، صاحب حاشیه معالم (متوفی ۱۲۴۸ ق) * ۱۷. سید محمد مجاهد، مولف کتاب المناهل (متوفی ۱۲۴۲ ق) * ۱۸. محسن اعرجی (متوفی ۱۲۲۷ ق) * ۱۹. میرزا محمد عبدالصانع نیشابوری اخباری * ۲۰. شیخ حسین نجف

آثار علمی سید

آثاری که در کتابها از آنها نام برده اند- که بعضی از آنها چاپ گردیده و برخی چاپ نشده است- بدین قرار است:

-المصابیح فی الفقه (در سه جلد) * -الفوائد فی الاصول * -مشکاه الهدایه * -الدره النجفیه (رساله ای در فقه) * -رساله فی عصیر الزبیبی * -شرح الوافیه (در علم اصول فقه) * -تحفه الکرام (در تاریخ مکه و بیت الله الحرام) * -مناسک حج * -حاشیه بر کتاب شرایع (بحث طهارت) * -حاشیه بر کتاب (الذخیره) سبزواری. * -الدره البهیة فی نظم رووس المسائل الاصولیه * -کتاب الرجال (معروف به فوائد الرجالیه) * -دیوان شعر و رساله ای فارسی در شناخت خدا

آثار اجتماعی

با توجه به سنگینی مسوولیت های علمی سید آثار اجتماعی و معنوی گرانبهای از او مشاهده می نمایم که به نمونه هایی از آن یادگارها اشاره می کنیم:

۱. مشخص کردن مقام و جایگاه حضرت حجه بن الحسن (عج) در مسجد سهله و بناگذاری قبه ای در این جایگاه مقدس.
* ۲. بنا کردن گلدسته در صحن شریف علوی در طرف جنوبی و تعمیر دیوارهای صحن ها و حجره هایی

که در حالی خراجی بود. *۳. ترغیب و راهنمایی نسبت به تعمیر مسجد شیخ طوسی در نجف اشرف. *۴. ایجاد کتابخانه خطی (مکتبه بحرالعلوم) *۵. بالا آوردن ارتفاع مسجد کوفه به منظور سهولت در تطهیر و پاک نمودن آن. *۶. مشخص کردن جایگاه مسجد راس الحسین در نجف اشرف. *۷. تعیین جایگاه قبر مختار ثقفی که الان به قبر مسلم معروف است. *۸. تعیین جایگاه مرقد حضرت هود و صالح علیه السلام در نجف اشرف.

۹. اضافه کردن مقداری از اراضی به مسافت حرم مطهر و ایجاد تاسیساتی در اطراف حرم که مورد نیاز زوار بود

یادی از اشعار بحرالعلوم

سید در شعر و ادبیات فوق العاده چیره دست بود و شهرهای او در فقه و اصول و رجال از آثار گرانبهای به یادگار مانده آن دریای بی ساحل است و به نظم در آوردن نام اصحاب اجماع از سروده های اوست شعر ذیل را که در رثای سالار شهیدان علیه السلام سروده شده است، برای نمونه ذکر می کنیم:

الله اکبر ماذا الحادث الجلل

و قد تزلزل سهل الارض والجبل؟!

ماهذه الزفرات الصاعدات اسی

کانها من لهیب القلب تشتعل

ما للعیون منها الدمع جاریه

منها تخذ خدودا و هی تنهمل

کان ففخه صورالحشر قد فجئت

فالناس سگری و لاسکر و لاثمل

-این چه حادثه بزرگی است که از بزرگی آن کوه و بیابان متزلزل شده است.

-این ناله ها از چه بلند است! گویا ناله ها از سوز قلبها زبانه می کشند.

-چه شده است که چشمه های اشک دیده ها جاری است و جویباری از آنها بر روی رخسار می دود.

-گویا صور اسرافیل دمیده شده و قیامت

بر پاست و مردم مست اند در صورتی که بهوش اند و مست نیستند.

مظهر فضیلتها

سید بحرالعلوم مرد فضیلت و تقوا و نمونه ای کامل از اخلاق نیکوی انبیا بود آن معلم اخلاق و انسانیت و از مصادیق بارز اخلاق نیکو فرزانه ای است که شاگرد بلند آوازه او کاشف الغطاء در حقش چنین سروده است:

جمعت من الاخلاق کل فضیله

فلا فضل الا عنجنا بک صادر

-همه فضایل و اخلاق شایسته را جمع کرده ای و در دنیا هیچ فضیلتی نیست مگر اینکه از حضور تو صادر شده و تو دارای آن فضیلت هستی.

او از نظر تواضع در مرتبه عالی قرار داشت و برای دیگران بیش از خود احترام و ارزش قائل بود و برای مردم پدری مهربان به حساب می آمد سخن گفتن و راه رفتن او انسان را متحیر می ساخت در میان مردم که راه می رفت بیننده تصور می کرد او فرشته است برای خدا سخن می گفت و پیوسته به یاد خدا بود.

او در تهذیب اخلاق در مرتبه ای قرار داشت که درک آن برای بسیاری از افراد مشکل است

او کارها و ساعات فعالیتهايش را تقسیم نموده بود وقتی سیاهی شب همه جا را فرا می گرفت مقداری به تحقیق و آماده کردن مقدمات درس و بحث می گذراند و پس از آن به طرف مسجد کوفه رفت هدر آنجا به مناجات با خدا می پرداخت

بحرالعلوم بر امور عبادی شاگردان خویش نیز فوق العاده اهتمام می ورزید و در صورت غفلت و کوتاهی شاگردان از این مهم بسیار رنج می برد یک بار برای چند روز

ص: ۲۹۰

تدریس را ترک فرمود: طلبه‌ها واسطه‌ای را نزد وی فرستادند تا علت تعطیلی درس را جویا شود بحرالعلوم در پاسخ او چنین فرموده بود: (در میان این جمعیت طلبه هرگز نشنیدم که در نصف شبها صدای تضرع و زاری و مناجات آنها بلند بشود با اینکه من غالب شبها در کوچه‌های نجف راه می‌روم چنین دانش پژوهانی شایسته نیستند تا برای ایشان درس بگویم.) چون طلاب این سخن را شنیدند متحول شده شبها به ناله و گریه در محضر الهی پرداختند وقتی این تحول اخلاقی در طلبه‌ها پدیدار شد آن جناب دوباره تدریس را شروع کردند. تلاش سید در حمایت از فقرا و محرومان را باید از شبهای تاریک و کوچه‌های باریک نجف اشرف و فقیران آن دیار پرسید او هر شب در کوچه‌های شهر می‌گردید و برای فقرا نان و خوردنی‌های دیگر می‌برد.)

سر عشق

به منظور درک بیشتر عظمت و بزرگی سید بحرالعلوم چند نمونه از ارتباط و دیدارهای وی با حضرت مهدی (عج) را بیان میکنیم.

الف- نایب سوار: آخوند ملا زین العابدین سلماسی از شاگردان و یاران نزدیک سید می‌گوید: ایامی که در جوار خانه خدا نزد سید به خدمت مشغول بودم روزی اتفاق افتاد که در خانه چیزی نداشتیم مطلب را به سید عرض کردم چیزی نفرمود از عادات جناب بحرالعلوم این بود که صبح اول وقت طوافی دور کعبه می‌کرد و به خانه می‌آمد و به اتاقی که مخصوص خودش بود می‌رفت ما قلیان تنباکویی برای او می‌بردیم آن را می‌کشید و برای هر صنفی بر طریق مذهبش

درس می گفت در آن روزی که از تنگدستی شکایت کردم چون از طواف برگشت به حسب عادت قلیان را حاضر کردم که ناگهان کسی در را کوبید سید بحرالعلوم بشدت مضطرب شد و به من گفت: قلیان را بگیرد و از اینجا بیرون بیر آنگاه خود با شتاب به طرف در رفت و آن را باز کرد شخص بزرگواری در لباس عربی داخل شد و در اتاق سید نشست و سید در نهایت فروتنی و ادب دم در نشست. ساعتی نشستند و با یکدیگر سخن گفتند آنگاه برخاست و در خانه را باز کرد و دست مهمان را بوسید او را بر ناقه ای که دم در خانه خوابانده بود سوار کرد مهمان رفت و بحرالعلوم با رنگ دگرگون بازگشت و حواله ای به دست من داد و گفت: این حواله ای ست برای مرد صرافی که در بازار صفاست نزد او برو و هر چه بر او حواله شده بگیر آن حواله را گرفتم و آن را نزد همان مرد که سید سفارش کرد برای بردم مرد چون حواله را گرفت به آن نظر نمود و آن را بوسید و گفت: برو چند باربر و کارگر بیاور پس رفتم و چهار باربر آوردم به قدری که آن چهار نفر قدرت حمل داشتند پول آن زمان را برداشتند و به منزل آوردند من فوری برگشتم نزد آن صراف که از حال او و نویسنده حواله جو یا شوم که او چه کسی بود وقتی رفتم نه صراف را دیدم و نه مغازه ای را که دیده بودم از مغازه صراف پرس و جو کردم گفتند ما اصلا

در اینجا دکان صرافى ندیده ایم.

ب-مانند دریا: میرزای قمی -نویسنده کتاب قوانین- می گوید: من با علامه بحرالعلوم در درس آقا وحید بهبهانی هم مباحثه بودم اغلب من برای او بحث را تقریر می کردم تا اینکه به ایران آمدم و کم کم شهرت علمی سید بحرالعلوم به همه جا رسید و من تعجب می کردم تا زمانی که خدا توفیق عنایت فرمود که برای زیارت عتبات موفق بشوم وقتی به نجف اشرف وارد شدم سید را ملاقات کردم مساله ای عنوان شد دیدم سید بحرالعلوم دریای مواج و عمیقی از دانش هاست پرسیدم: آقا ما که با هم بودیم شما این مرتبه را نداشتید و از من استفاده می کردید حال شما را مانند دریا می بینم سید فرمود: میرزا این از اسرار است که به تو می گویم تا من زنده ام به کسی نگو و کتمان بدار من قبول کردم آنگاه فرمود: چگونه این طور نباشم و حال آنکه آقایم (حجه بن الحسن عج) مرا شبی در مسجد کوفه به سینه مبارک خود چسباند.

ج-تلاوت قرآن: میرزا حسین لاهیجی به نقل از شیخ زین العابدین سلماسی می گوید: روزی بحرالعلوم وارد حرم مطهر امام علی علیه السلام شد و سپس این شعر را زمزمه کرد: چه خوش است صوت قرآن

ز تو دلربا شنیدن

به رخت نظاره کردن

سخن خدا شنیدن

وفات

سرانجام در روز ۲۴ ذیحجه (یا رجب سال ۱۲۱۲ ق) دار فانی برتافت و به عالم بالا پرواز کرد. درگذشت سید در عالم اسلام اثری عمیق برجای گذاشت و دنیای شیعه را در ماتم فرو برد. پیکر مطهر او پس از

ص: ۲۹۳

تشیع با شکوه و اقامه نماز، در جنب مرفد شیخ طوسی، در نجف دفن شد.

علامه امینی

ولادت

«عبدالحسین»، پسر احمد در خاندانی همه عالم، فقیه، عابد، زاهد و ادیب، در سال ۱۳۲۰ ه. ق در تبریز متولد گشت و در خانه ای که کانون ایمان، علم، عمل و اخلاق بود، رشد نمود. آموزش های نخستین را نزد پدر بزرگوارش مرحوم میرزا محمد که عالم و فقیه بود آموخت. سپس در مدرسه طالبیه تبریز که برجسته ترین کانون دانش و فرهنگ اسلامی شیعی آن روزگار بود، به تحصیل پرداخت. ادبیات، فقه و اصول فقه را نزد فقیهان و عالمان و عارفان تبریز، چون: آیه الله سید محمد بن عبدالکریم موسوی مشهور به مولانا، آیه الله سید مرتضی بن احمد بن محمد حسینی خسرو شاهی آموخت.

وی با استعداد و نبوغ عجیبی که داشت مراکز علمی آذربایجان را جهت تکمیل تحصیلات کافی ندانست و عاقبت برای ادامه ی تحصیلات عالی ی اسلامی، راهی نجف اشرف برجسته ترین کانون علمی شیعه امامیه آن روزگار شد و نزد برجسته ترین مراجع و مشایخ علمی و فقهی شیعه، به تحصیل پرداخت.

علامه امینی پس از گذراندن مرحله نخست تحصیلات، به زادگاهش تبریز بازگشت و به تبلیغ، تدریس و تألیف پرداخت. تفسیر فاتحه الکتاب، نخستین اثر علمی قرآنی وی، محصول همین دوران است.

هجرت علمی دوم به نجف اشرف

علامه امینی برای کسب بیشتر دانش، مجدداً راهی نجف اشرف شد و به تحصیل و تحقیق پرداخت و سرانجام به درجه عالی اجتهاد رسید. پس از کسب درجه اجتهاد، به تدریس و تألیف روی آورد تا آنجا که در دانش اسلامی، علامه شد و در فقه، اصول، حدیث، تفسیر، کلام، تاریخ و

ص: ۲۹۴

رجال، مرجع عام و خاص گردید.

خصوصیات اخلاقی

علامه امینی روحانی کاملی بود که نور عقل شرعی به وجه احسن در وی تجلی کرد. این مرد بزرگ، از جهات عدیده مانند علو طبع، استغناى روح، بی اعتنائی به ریاست، صراحت لهجه، زبان صدق گویا، قلم و بیان شیوا و رسا، چهره جذاب و سیمای دلنشین و آراستگی به صفات کریمه از قبیل توکل، ادب، شجاعت، ابراز شخصیت در برابر مخالف و در مقام دفاع از حقیقت و امثال اینها کم نظیر بود. وی عابد و زاهد و بس فروتن بود و پارسایانه می زیست. از مظاهر مادی دنیا به دور بود، همواره در نماز و نیایش و راز و نیاز بود و به راستی که علی گونه می زیست. عشق و ایمان او به خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم، وی را بی قرار ساخته بود تا آنجا که برای زیارت حرم امام حسین علیه السلام از نجف تا کربلا پیاده می رفت. هرگز از مردم و نیازمندان غافل نبود و آنچه داشت می بخشید.

سفرهای علمی علامه امینی

علامه برای خلق الغدیر یا دایره المعارف جاودانه امامت و ولایت علوی به پژوهشی بسیار گسترده و بی مانند دست زد. آن مرحوم نخست همه کتاب های خطی و چاپی کتابخانه های عمومی و خصوصی نجف اشرف را مطالعه کرد، از جمله همه کتاب های خطی و چاپی کتابخانه مرحوم سید محمد باقر بحر العلوم، کتابخانه مرحوم آیه الله شیخ محمد حسین کاشف الغطاء، کتابخانه شیخ فرج الله نجفی و کتابخانه حسینیه شوشتری ها. که برای مطالعه در این کتابخانه ی اخیر مرحوم علامه امینی سر شب وارد آن می

ص: ۲۹۵

شد و مدیر کتابخانه در را به روی آن مرحوم قفل می نمود و صبح روز بعد در را می گشود.

مرحوم امینی سپس به مطالعه کتابخانه های کربلا پرداخت. و پس از آن به کتابخانه های کاظمیه، بغداد، سامرا، حله و بصره پرداخت و همه کتب خطی و چاپی کتابخانه های آن اماکن را مطالعه نمود.

مرحوم علامه سپس برای مطالعه به ایران آمد و به مطالعه کتب خطی و چاپی کتابخانه های آستان قدس رضوی، مجلس شورای ملی در تهران، مدرسه سپهسالار در تهران، ملک در تهران، کتابخانه ملی در تهران، کتابخانه آیه الله بروجردی در بروجرد و کتابخانه سردار کابلی در کرمانشاه پرداخت. مرحوم علامه در سال ۱۳۸۰ قمری به هند رفت و به مطالعه کتب خطی و چاپی در کتابخانه های آن دیار پرداخت. در سال ۱۳۸۴ قمری علامه به سوریه رفت و به مطالعه کتابخانه های دمشق و حلب پرداخت و پس از آن در سال ۱۳۸۷ قمری راهی ترکیه شد تا به مطالعه کتاب های آن دیار پردازد. علامه در این سیر پژوهش و مطالعه از نسخه های خطی نفیس و منحصر به فرد این کتابخانه ها نسخه برداری کرده است.

مرحوم علامه، شرح این سفرهای علمی و فهرست کتب خطی و چاپی را که مطالعه و نسخه برداری کرده در دو جلد بزرگ که به صد صفحه می رسد نوشته و نام آن را ثمرات الاسفار الی الامطار نهاده است.

میراث علمی علامه امینی

تفسیر فاتحه الكتاب، «شهداء الفضیله»، تحقیق و تصحیح «کامل الزیارات»، «ادب الزائر لمن یمم الحائر» (آداب زیات حرم امام حسین علیه السلام، «سیرتنا و سنتنا» (پاسخ

ص: ۲۹۶

به پرسشهای یکی از علمای حلب)، « پیوست هایی در فقه بر کتاب مکاسب شیخ انصاری» (خطی)، « پیوست هایی در اصول فقه و کتاب رسائل شیخ انصاری» (خطی)، « المقاصد العلیه فی المطالب السنیه» (در تحلیل و تفسیر برخی آیات قرآن. خطی)، « ریاض الانس» (در ادبیات، تاریخ، تفسیر، حدیث، به عربی و فارسی. خطی)، « رجال آذربایجان» (شرح حال ۲۳۴ نفر از علما، ادبا و شعرای آذربایجان. خطی)، « ثمرات الاسفار» (شرح سفرهای علمی به ایران، هند، سوریه، ترکیه و... خطی)، « العترت الطاهره فی الکتاب العزیز» (خطی)، « الغدیر فی الکتاب و السنه والادب».

علامه امینی در زمانی به نگارش اثر جاودانه خویش «الغدیر» همت گمارد که مردم را از آب به سراب هدایت می کردند و هزار گل داودی را در پای مناره ها به دار می کشیدند، عصری که در آن نخلها سوخته و سروها از سرما یخ زده بودند. اما علامه با قامتی بلند و استوار پا به میدان نبرد نهاد با پیراهنی از استقامت، قرآن به دست از کوچه های تنگ و تاریک تاریخ عبور کرد و در بلندای قله جای گرفت و با کلامی آکنده از ایمان خویش، مرزهای سرخ و خونین «غدیر» را ترسیم نمود.

وفات

سرانجام این مجاهد نستوه و اسوه علم و ایمان و عمل و اعجوبه روزگار که همه عمر پر بارش را در خدمت ایمانش سپری نمود و در عرصه عقیده و علم و عمل جهادی، بی مانند کرد، در بامداد روز جمعه ۲۸ ربیع الثانی سال ۱۳۹۰ قمری در حالی که کام به تربت امام حسین علیه السلام تبرک نمود و زبان

به نیایش های امام سجّاد علیه السلام گشود، در تهران جان به جان آفرین سپرد و به دیدار حق شتافت. اندکی بعد پیکر مطهرش را به نجف اشرف منتقل نموده و در کتابخانه عمومی که خود تأسیس نموده بود، واقع در حرم مولایش امیرالمومنین علیه السلام به خاک سپردند.

شیخ انصاری

نسب

(و نیز شیخ مرتضی انصاری) با عنوان کامل شیخ مرتضی بن محمّد امین انصاری دزفولی از علمای شیعه در قرن ۱۳ قمری. نسب شیخ مرتضی انصاری به جابر بن عبدالله انصاری، از صحابه محمد، پیامبر اسلام می رسد. شیخ مرتضی فرزند محمد امین بن شمس الدین بن احمد بن نورالدین بن محمد صادق دزفولی است. (۱) پدرش شیخ محمد امین (متوفی ۱۲۴۸) از مبلغین اسلام و مادرش (متوفی ۱۲۷۹) دختر یکی از علمای عصر خود بوده اند. مادر مرتضی انصاری قبل از تولد وی، شبی جعفر صادق را در عالم رویا می بیند که قرآنی طلا کاری شده به او داد. معبرین خوابش را و عطای قرآن را به فرزند وی صالح و بلندمرتبه تعبیر کردند. (۲)

تولد و کودکی

او در ۱۸ ذیحجه به سال ۱۲۱۴، در روز غدیر، در دزفول به دنیا آمد. والدینش به مناسبت روز تولد، او را مرتضی نامیدند. (۳) از دوران کودکی قرآن و معارف اسلامی را فراگرفت. پس از خواندن قرآن و ادبیات عرب به خواندن فقه و اصول پرداخت و در این دو رشته، در جوانی به درجه اجتهاد رسید. (۴)

تحصیلات

مرتضی ادبیات عرب و مقدمات را نزد پدرش و دانشوران دزفول گذراند و فقه و اصول و دوره سطح را نزد شیخ حسین انصاری (عموزاده اش) آموخت. او در سال ۱۲۳۲ به همراه پدرش

ص: ۲۹۸

۱- کتابخانه طهور

۲- گلشن ابرار، ۳۳۱

۳- کتابخانه طهور

۴- گلشن ابرار، ۳۳۲

به عتبات (کربلا و نجف) برای تکمیل دروس سفر کرد. شیخ مرتضی چهار سال نزد دو فقیه سید مجاهد و شریف العلماء استفاده کرد. در سال چهارم، شیخ به زادگاهش دزفول بازگشت، اما پس از یک سال در سال ۱۲۳۷ بار دیگر به عتبات بازگشت.

سفر به ایران

در سال ۱۲۴۰ شیخ عازم زیارت علی بن موسی الرضا در مشهد شد. او در این مسافرت، از حوزه های علمی بروجرد، اصفهان و کاشان نیز دیدن کرد و در برخی از آن حوزه ها مدتی اقامت گزید و در کاشان حدود ۴ سال نزد ملا احمد نراقی درس آموخت.

شیخ مرتضی پس از ۴ سال اقامت در کاشان به اتفاق برادرش شیخ منصور به مشهد رسید. پس از زیارت و ۴ ماه اقامت در آنجا، به تهران رفت و مدتی نیز در تهران مقیم بود. پس از شش سال مسافرت به دزفول بازگشت و مورد استقبال اهالی قرار گرفت و چند سالی در آنجا اقامت گزید.

پس از مدتی در سال ۱۲۴۹ عازم نجف شد و به تدریس در حوزه مشغول شد.

مرجعیت

از سال ۱۲۶۲ (قمری) مرجعیت عامه به آیه الله شیخ محمد حسن صاحب جواهر منتقل شد. در سال ۱۲۶۶ (قمری) او در لحظات آخر حیاتش در جمع بزرگان شیعه خطاب به شیخ انصاری گفت: «هذا مرجعکم من بعدی: این مرجع شما بعد از من است» و پس از درگذشتش، شیخ مرتضی مرجعیت عام شیعه را یافت.

شیخ انصاری پس از شیخ علی کاشف الغطا و برادرش شیخ حسن کاشف الغطا و همچنین شیخ محمد حسن صاحب جواهر ریاست و اداره حوزه علمیه نجف را از سال ۱۲۶۶ (قمری) تا ۱۲۸۱

(قمری) به مدت ۱۵ سال به عهده داشت و شیعیان جهان از وی تقلید می کردند.

اساتید

شیخ محضر اساتید متعددی بهره جسته است که نام چند تن از آنان چنین است: عموش، شیخ حسین انصاری (شاگرد صاحب ریاض، تا سن ۱۷ سالگی). سید محمد مجاهد (از شاگردان آیةالله وحید بهبهانی) او در سنین ۱۸ سالگی، دو سال تمام از محضر او بهره جسته است. شریف العلما مازندرانی. ملا احمد نراقی (صاحب «مستند الشیعه»)، به مدت ۴ سال تمام در کاشان. شیخ موسی کاشف الغطا به مدت یک سال. شیخ علی کاشف الغطا، به مدت ۵ سال. شیخ محمد حسن صاحب جواهر (مدت بسیار اندک).

شاگردان

نزد او شاگردان زیادی تربیت یافتند. شاگرد مستقیم شیخ بزرگوار در زمان حیات خویش بیش از هزار تن بوده است که از میان آنان شخصیت‌های نامی برجسته ای قرار داشتند. از آن جمله اند:

میرزا محمد حسن شیرازی، صاحب فتوای تحریم تنباکو. شیخ جعفر شوشتری. حاج میرزا حبیب الله رشتی، صاحب بدائع الافکار، و رساله اجاره و غضب. سید حسین کوه کمری تبریزی، صاحب آثار و نثر فراوان و استاد حوزه نجف. شیخ محمد حسن مامقانی، صاحب کتاب ذرایع الاحکام فی شرح شرائع الاسلام و کتب دیگر. شیخ محمد کاظم خراسانی، صاحب کفایه الاصول. ملا- حسینقلی همدانی، شاگرد شیخ و صاحب منظومه حاج ملا هادی سبزواری. حاج میرزا حسین خلیلی تهرانی، مجتهد و صاحب فتوای مشروطیت. شریانی، مجتهد معروف آذربایجانی. سید جمال الدین اسدآبادی، بنیان گذار وحدت مسلمین و مبارزه علیه استعمار خارجی. سید ابوالقاسم خوانساری.

سید محمد ابراهیم بهبهانی.

درگذشت

شیخ در سن ۶۷ سالگی در ۱۸ جمادی الثانی سال ۱۲۸۱ در نجف درگذشت. وصی اش سید علی شوشتری بنا به

ص: ۳۰۰

وصیت شیخ بر جنازه او نماز گزارد و بدنش در جوار بارگاه امام علی دفن شد.

شیخ محمد حسن نجفی

ولادت

شیخ محمد حسن نجفی که به «صاحب جواهر» معروف است صاحب کتاب ارزشمند «جواهر الکلام» پایه گذار فقه و فقاہت راستین و از نوابغ قرن سیزدهم هجری. پدرش شیخ باقر بن شیخ عبدالرحیم... اصفهانی است. از نظر سلسله نسب و سال تولد و دوران اولیه زندگی او، اطلاع زیاد و دقیقی نیست فقط به گفته شیخ آقا بزرگ تهرانی، بزرگترین مورخ و رجالی معاصر شیعه که احتمال میدهد تولد او در سال ۱۲۰۰ یا ۱۲۰۲ ه ق باشد. او از نظر فضیلت و کرامت و علم و تقوی، عالیتین نسب ها را دارد. شخصیت خود ساخته ای است که شهرت خاندان جواهری و افتخارات آنها، به او منتهی میگردد.

صاحب جواهر، شاگرد شیخ اکبر کاشف الغطاء می باشد. خود او در نجف، حوزه عظیمی داشته و شاگردان زیادی تربیت کرده است. اصلیت او، عرب است. آیه الله شیخ محمد حسن، تکمیل کننده حرکت علمی و فقهی جدیدی بود که اساس آن توسط علامه وحید بهبهانی در کربلا پایه گذاری شده بود و پس از آنکه مدت طولانی در قرن ۱۱ و ۱۲ حوزه های علمیه به سستی و خاموشی رفته بود و آیه الله بهبهانی به آن رونق داده بود، ولی با فوت شریف العلماء مازندرانی، مجددا حوزه کربلا، از موقعیتش کم شده بود و مرکزیت علمی خود را از دست داده بود. در این زمان مردم و طلاب به حوزه علمیه نجف رو می آوردند و وجود آیه

ص: ۳۰۱

الله شیخ محمد حسن صاحب جواهر، بزرگترین عامل این جذبه معنوی و علمی شد و میتوان گفت که قرن سیزدهم هجری، یکی از قرون پرثمر و پر بار علمی و فقهی در جهان اسلام شد. شخصیت ها و فحول نامی علمی و فقهی به عرصه بروز و ظهور آمدند که شیخ محمد حسن صاحب جواهر، نمونه بارز آن در فقه، و شیخ مرتضی انصاری در فقه و اصول بودند.

موقعیت سیاسی حوزه نجف قبل از صاحب جواهر

قبل از صاحب جواهر، به عرصه حوزه و تحولات آن پای گذارد، برخوردها و مبارزات سیاسی و نظامی دو دولت عثمانی و ایران بر سر تصاحب عراق بود. پس از منازعات زیادی که بین این دو دولت شد که با میانجی گری عالم ربانی، شیخ موسی بخل آل کاشف الغطاء متوفی ۱۲۴۱ ه ق صورت گرفت، اسیران عراقی از ایران پس گرفته شد و زائران ایرانی به زیارت عتبات عالیات رفتند. در این رفت و آمدها، مسائل مالی و اقتصادی علما و مراجع عالیقدر مقیم کربلا، ترمیم شد و حوزه های علمیه مجددا فعالیت خود را شروع کردند.

حوزه نجف در دوران صاحب جواهر

حوزه نجف در یک آرامش نسبی بود و از جهات مختلف سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دوران آسایش و خوبی را می گذراند. صاحب جواهر در این زمان، بهترین و درخشان ترین فرصت را پیدا کرد و توانست تمام طلاب و مهاجرین و زائرانی که از هر سو به آنجا روی می آوردند نیازهای فکری و روحی و علمی آنان را برآورده کند و از آن کانون اسلامی، طلاب را بهره مند سازد. در کنار حرکت های علمی و فقهی او، فعالیت های ادبی و شعری هم در حوزه نجف

شروع شد و شعرائی مانند شاعران خاندان آل اعم، خاندان محی الدین، سید حیدر علی، شیخ محسن خضری، سید جعفر حلی، بحر العلوم و دیگران در صحنه به منصفه ظهور رسیدند. اثر بزرگی که از این دوران درخشان و از این بزرگمرد جاودان حوزه نجف به یادگار ماند، یکی از نفیس ترین کتابها بنام «جواهر الکلام» شیخ محمد حسن نجفی است که از همین رو، به او «صاحب جواهر» نیز گفتند. این عالم بزرگ در سال ۱۲۶۶ ه ق، در اوایل سلطنت ناصرالدین شاه قاجار در ایران، در گذشت.

کتاب جواهر الکلام

صاحب جواهر، این کتاب را در شرح شرایع الاسلام، تالیف کرد، از اول «طهارت تا دیات» در ۲۵ مجلد. البته ۵ بار در ایران در ۶ جلد با چاپ سنگی چاپ شد، و اخیراً هم چندین مرتبه در ایران و لبنان و عراق با چاپ حروفی در ۴۳ جلد تجزیه شده است و در چند هزار نسخه چاپ شده است. تنها وجود این کتاب در هر کتابخانه، فرد را از بیشتر کتب فقهی، بی نیاز می کند و آن از نظر دارا بودن آراء و گفته های علما، همراه با استدلال آنها، بی نظیر است. کتاب جواهر، هم جامع مسائل اساسی و هم مسائل فرعی و جزئی است و به تمام معنا (جواهرها و درها) در آن است و یکی از غرائب روزگار است که فردی با آن همه اشتغالات مرجعیت، باید آنچنان برکتی در عمرش باشد که به جمع آوری و تالیف چنین دائره المعارف بزرگی، به تنهایی کوشش کند. یکی از شاگردان بزرگ او، شیخ زین العابدین مازندرانی است که شیخ انصاری، فقاقت او را

می ستود و در زمان شیخ انصاری، خود، مقلد داشت و بعد از شیخ هم از مراجع مهم تقلید شیعه بود.

اساتید: حضرات سید مهدی بحر العلوم، شیخ جعفر کاشف الغطاء و...

شاگردان: شیخ جعفر شوشتری، سید حسین کوه کمره ای و...

شیخ طوسی

زندگی

محمد بن حسن طوسی معروف به شیخ طوسی، شیخ الطایفه و شیخ، از علمای شیعه در قرن ۳ قمری. او معاصر سلطان محمود غزنوی، حکومت آل بویه، شیخ صدوق، فردوسی، شیخ مفید و سید مرتضی بوده است.

وی در رمضان سال ۳۸۵ هجری قمری در طوس زاده شد، گرچه تاریخ دقیق تولد او در دست نیست. از کودکی آغاز به آموختن علوم اسلامی کرد. در سال ۴۰۸، ۲۳ سالگی، خراسان را به قصد عراق ترک کرد و به بغداد رفت تا از محضر بزرگ ترین دانشمند شیعه آن عصر یعنی شیخ مفید درس آموزی کند. (۱)

شیخ طوسی در دوران جوانی به درجه اجتهاد رسید و کتاب تهذیب الاحکام را در این دوره و با پیشنهاد استادش، شیخ مفید تألیف کرد. (۲) (۳) وی پنج سال شاگردی شیخ مفید کرد. بعد از مرگ شیخ نزد شاگرد او سید مرتضی حاضر شد و ۲۳ سال تلمذ کرد. (۴)

سید مرتضی علم الهدی به سال ۴۳۶ درگذشت و پس از وی شیخ طوسی مرجع شیعه شناخته شد. ترکان سلجوقی در سال ۴۴۷ با استفاده از ضعف آل بویه که شیعه مذهب بودند به بغداد حمله کردند و با اشغال آن حکومت آل بویه را برانداختند. طوسی تا سال ۴۴۸ در بغداد بود و مجلس درس خود را در همان شهر تشکیل داد اما در سال ۴۴۸ به سبب حمله طغرل به بغداد و انقراض آل بویه بر آزار و اذیت شیعیان توسط اهل سنت و

ص: ۳۰۴

۱- سید محسن امین عاملی، اعیان الشیعه، ج ۹، ص ۱۵۹.

۲- آغا بزرگ تهرانی، الذریعه، ج ۴، ص ۵۰۴.

۳- میرزا محمد باقر خوانساری، روضات الجنات، ج ۶، ص ۲۳.

۴- سید محسن امین، اعیان الشیعه، ج ۹، ص ۱۵۹.

در این زمان عبد الملک وزیر طغرل بیگ، به محله های شیعه نشین حمله کرده، به قتل آنان پرداختند. حتی خانه شیخ حمله کردند تا وی را به قتل برسانند، ولی او را نیافتند و وسایل منزل و کتاب های او را آتش زدند و نابود ساختند. گفته اند طغرل بیگ تا سال ۴۴۹، چندین بار کتاب های شیخ طوسی را در ملا عام سوزاند. بعد از این حادثه شیخ از بغداد خارج شد و به نجف رفت و حوزه علمیه نجف را تأسیس کرد. گفته شده که در آنجا ۳۰۰ مجتهد تربیت کرد و چندین کتاب نوشت. نفوذ علمی به گونه ای بود که تا ۸۰ سال فتوایی مخالف فتوای وی صادر نشد.

خاندان شیخ طوسی تا چند نسل همه از علما و فقها بوده اند. پسرش شیخ ابو علی ملقب به «مفید ثانی» کتابی به نام «أمالی» دارد و کتاب «النهایه» تألیف پدرش را نیز شرح کرده است. همچنین دختران شیخ طوسی نیز فقیهه و فاضله بوده اند.

اساتید

اساتید شیخ طوسی بسیارند، محدث نوری در مستدرک الوسائل ۳۷ نفر را ذکر می نماید که اسامیشان را از کتب شیخ طوسی خارج نموده است. اما مهمترین اساتید که از آنان بیشتر روایات تهذیب واستبصار را ذکر نموده ؟ نفر بودند:

ابوعبدالله، أحمد بن عبد الواحد بو أحمد البزاز معروف بابن الحاشر، و ابن عبدون، متوفی ۴۳۲ (قمری) أحمد بن محمد بن موسی معروف به ابن صلت اهوازی، متوفی بعد از سال ۴۰۸ (قمری) ابوعبدالله حسین بن عبیدالله الغضائری متوفی سال ۴۱۱ (قمری) ابوالحسین علی بن احمد بن محمد بن ابی جید متوفی سال ۴۰۸ (قمری) ابوعبدالله، محمد بن نعمان مشهور به شیخ

مفید متوفی سال ۴۱۳ (قمری) (۱)

این ۵ نفر را در بیشتر کتبش ذکر می نماید و از آنان روایت می نماید، و اما دیگر مشایخ او عبارتند از: ابوالحسین صفار (ابن صفار)، ابوطالب بن غرور، قاضی ابوطیب حویری

شاگردان

تعداد شاگردان وی از فقها و مجتهدان و علمای شیعه، بیش از ۳۰۰ نفر بود (۲) و در همان وقت چند صد نفر از علمای اهل سنت نیز نزد او تحصیل می کردند.

درگذشت

شیخ طوسی در شب دوشنبه ۲۲ محرم سال ۴۶۰ درگذشت و در نجف در خانه خویش به خاک سپرده شد. بنا به وصیت وی، آن جا تبدیل به مسجد شد. این مسجد هم اکنون در قسمت شمال بقعه علوی، به نام مسجد طوسی معروف است.

تالیفات

اشاره

تعداد آثار شیخ طوسی به ۵۱ جلد می رسد، که از آن جمله است:

در حدیث

تهذیب الأحکام، در احادیث فقهی که از کتب اربعه شیعه است؛

الإستبصار فیما اختلف من الأخبار، در احادیث فقهی که از کتب اربعه محسوب می شود؛ کتاب الإمالی، که مطالب جلسات روایی اوست؛

رجال

الابواب معروف به رجال شیخ طوسی الفهرست؛ اختیار معرفه الرجال، که شیخ به حذف اشتباهات و اصلاح اصل کتاب رجال کشی اقدام کرد؛

تفسیر

النهايه في مجرد الفقه و الفتوى، المبسوط في الفقه، الجمل و العقود في العبادات، الخلاف في الاحكام، كه شيخ در اين كتاب آراء علمای شيعه و مذاهب مختلف اهل سنت را در هر مساله گردآوری کرده است؛ الايجاز في الفرائض، مناسك الحج في مجرد العمل، المسائل الحلبيه في الفقه، المسائل الجنبلائييه في الفقه، المسائل الحائريه في الفقه، مسأله في وجوب الجزيه على اليهود

ص: ۳۰۶

۱- شيخ طوسي، مقدمه التبيان، دار الاحياء التراث العربى، بيروت.

۲- دوانى، هزاره شيخ، ص ۲۳.

و المتتمين الى الجبابره، مسأله في تحريم الفقاع

اصول

العهده في الاصول

مسأله في العمل بخبر الواحد و بيان حجيه الاخبار

كلام

تلخيص الشافعي في الامه

تمهيد الاصول

الاقتصاد الهادي الى طريق الرشاد، المفصح في الامامه، الغيبه، در مورد غيبت امام زمان؛ ما يعلل و ما لا يعلل

كتب ادعيه

مصباح المتهجد و سلاح المتعبد، انس الوحيد، هدايه المسترشد و بصيره المتعبد في الادعيه و العبادات

ديگر آثار

النهايه، که در واقع رساله عمليه اوست--عهده الاصول، در اصول فقه

تلخيص الشافعي، در مباحث مربوط به امامت که در واقع اين کتاب گزيده کتاب «الشافعي» تأليف استادش سيد مرتضي است.

سيد عبدالحسين شرف الدين عاملي

تولد

سيد عبدالحسين شرف الدين در يکي از روزهاي سال ۱۲۹۰ ق در شهر کاظمين ديده به جهان گشود. (۱)وي در دامان پر مهر مادر پاکدامن و مهربانش «زهرا صدر» و تحت نظارت پدر عالم و روحاني اش «سيد يوسف شرف الدين» پرورش يافت يک ساله بود که پدرش تصميم گرفت براي گذراندن مراحل عالي تحصيل به نجف اشرف مهاجرت کند و به اين ترتيب، سيد

عبدالحسین به همراه پدر و مادر راهی آن دیار شد شش سال داشت که در نجف اشرف به مکتب خانه گذاشته شد تا قرآن را از معلمان متدین و عالم فراگیرد در هشت سالگی و پس از بازگشت خانواده به جبل عامل، در محضر پدر عالم و روحانی خود، به خواندن ادبیات عرب پرداخت و سالها به فراگیری صرف، نحو، لغت، معانی، بیان، بدیع، شعر، انشا، تاریخ و خط مشغول شد و با تمرین و ممارست، معلوماتش را به کمال رسانید پس از آنکه در ادبیات، منطق و اصول فقه معلومات لازم و ضروری را کسب کرد در محضر پدر به تحصیل فقه پرداخت و با عزمی جزم، کتابهای فقهی نجاه العباد،

ص: ۳۰۷

۱- نقباء البشر، شیخ آقا بزرگ تهرانی، ج ۳، ص ۱۰۸۰ حیاة الامام شرف الدین فی سطور، شیخ احمد قُیسی، ص ۳۱ الامام السید عبدالحسین شرف الدین قائد فکر و علم و نضال، شیخ عبدالحمید الحرّ، ص ۱۳

المختصر النافع فی فقه الامامیه و شرایع الاسلام را به نحو شایسته ای فرا گرفت. (۱) سید علاوه بر این کتابها در زمینه های ادبیات، تاریخ، تفسیر، فقه، اصول، منطق، اخلاق، اعتقادات و با شور و شوق جوشانی به مطالعات دامنه دار و عمیقی دست زد، استعداد درخشان خویش را پروراند و به دانستیهای سرشاری نائل آمد در همین سالها بود که وی به پیشنهاد پدر و مادر، با دختر عموی خویش پیمان زناشویی بست. (۲)

در سال ۱۳۱۰ ق به همراه مادر، همسر و برادرش رخت سفر به عراق بربست و در پی توصیه پدر بزرگش آیت الله سید هادی صدر و دیگر آشنایانش، به همراه خانواده اش به سامرا رفت شرف الدین پس از گفتگو و تبادل نظر با دایی فرزانه و عالم خود آیت الله سید حسن صدر، تحصیلات فقهی و اصولی خویش را در نزد دو استاد معروف حوزه علمیه سامرا، شیخ حسن کربلایی (متوفی ۱۳۲۲ ق) و شیخ باقر حیدر (متوفی ۱۳۳۳ ق) آغاز کرد. (۳) همچنین هر صبح جمعه، وی با شور و رغبت وصف ناپذیری، پای درس اخلاق حکیم الهی آیت الله شیخ فتحعلی سلطان آبادی حضور می یافت. (۴) و دل عطشناکش را از آن سرچشمه عشق حق سیراب می ساخت

ص: ۳۰۸

۱- حیاة الامام شرف الدین، ص ۳۱ الامام عبدالحسین شرف الدین، ص ۷۶ و ۷۷

۲- حیاة الامام شرف الدین، ص ۱۳۰

۳- همان، ص ۳۲ الامام السید عبدالحسین شرف الدین، ص ۸۹

۴- حیاة الامام شرف الدین، ص ۳۲

پس از گذشت یک سال و در هنگامی که مرجع تقلید شیعیان جهان آیت الله میرزای شیرازی بنا به علی سامرا را به قصد نجف ترک کرد، شرف الدین نیز با دیگر عالمان و مدرّسان حوزه علمیه سامرا، راهی نجف، دیار عشق و قبله طالبان علم شد. (۱) وی برای تحصیل دوره های عالی فقه، اصول، حدیث، کلام و سالها پای درس عالمان و فقیهان بزرگ حوزه علمیه نجف از جمله:

آقا رضا اصفهانی (متوفی ۱۳۲۲ ق)

شیخ محمد طه نجف (متوفی ۱۳۲۳ ق)

آخوند خراسانی (متوفی ۱۳۲۹ ق)

شیخ الشریعه اصفهانی (متوفی ۱۳۰۳ ق)

شیخ عبدالله مازندرانی (متوفی ۱۳۳۰ ق)

سید محمد کاظم طباطبایی یزدی (متوفی ۱۳۳۷ ق)

میرزا حسین نوری (متوفی ۱۳۲۰ ق) نشست. (۲)

ص: ۳۰۹

۱- همان، ص ۳۳

۲- شرف الدین، محمد رضا حکیمی، ص ۵۳

شرف الدین پس از دوازده سال تحصیل، تحقیق و مناظرات علمی و اعتقادی و در نهایت شوق و تلاش و پشتکار ویژه طلبگی، به مرتبه بلند فقاہت و اجتهاد دست یافت و از سوی فقہای طراز اول نجف، صاحب اجازات و تأییدات اجتهادی شد و در سی و دو سالگی، اجتهاد مطلق او مورد قبول و تأیید همه مجتہدان بزرگ حوزه علمیه نجف، کاظمین، کربلا و سامرا قرار گرفت او در این مدت، در کنار تحصیلات علمی و فقہی، با جدّیت تمام به فعالیت‌های ادبی و تلاش در جهت تسلط کامل بر رموز بلاغت، صنایع ادبی و شیوه‌های سخنوری، نویسندگی و بحث دست زد و در این فنون نیز ممتاز گشت.

در تاریخ نهم ربیع الاول سال ۱۳۲۲ ق همراه با خانواده اش نجف اشرف را ترک کرد و از راه دمشق رهسپار جبل عامل شد. (۱) و در میان امواج خروشان احساسات و عواطف پاک هموطنانش، به وطن قدم نهاد.

ابتدا در «شحور» اقامت کرد و در کنار پدر بزرگوارش به ارشاد مردم و تدریس، تعلیم و تربیت نسل جوان همّت گماشت. (۲) پس از سه سال، به دعوت مردم صور، راهی آنجا شد وی با تأسیس حسینیه صور (۳) آنجا را به مرکزی برای برگزاری برنامه‌های گوناگون دینی و اجتماعی تبدیل کرد.

ص: ۳۱۰

۱- نقباء البشر، ج ۳، ص ۱۰۸۱ حیاہ الامام شرف الدین، ص ۸۰

۲- الامام السید عبدالحسین شرف الدین، ص ۸۸

۳- حیاہ الامام شرف الدین، ص ۸۵

شرف الدین، به مثابه عالمی آگاه به زمان، روشن بین و آشنا به حقایق اصیل مکتب آسمانی اسلام، از روزگار جوانی، از اوضاع نابسامان و آشفته آن روز جوامع اسلامی و اختلافات بیهوده و تأسف بار مسلمانان رنج می برد او نه تنها به اصلاح و سازندگی جوامع شیعی می اندیشید، بلکه از آغاز اقدامهای اجتماعی و دینی خود، در اندیشه اصلاح و عزت بخشی به همه ممالک اسلامی و ایجاد اتحاد و برادری در بین فرقه های مختلف مسلمانان بود وی نیم قرن تمام با همه توان علمی و معنوی اش و با قلم، بیان و عمل صادقانه اش، در متحد ساختن امت محمد(صلی الله علیه و آله) کوشید و از هیچ سعی و تلاشی دریغ نورزید. (۱)

ص: ۳۱۱

۱- شرف الدین عاملی، چاووش وحدت، به قلم همین نویسنده، ص ۷۳ و ۷۴

نخستین گام بلند و سنگین وی در راه وحدت امت اسلامی، تألیف کتاب گرانقدر «الفصول المهمه فی تألیف الامه» بود که در سال ۱۳۲۷ ق در شهر صور به زیور طبع درآمد^(۱) از این تاریخ تا پایان عمر (۱۳۷۷ ق)، همواره به دنبال تحقق این آرمان الهی خویش حرکت کرد و به نتایج درخشان و ثمربخشی دست یافت

در اواخر سال ۱۳۲۹ ق برای دیدار از مصر و آشنایی با علمای دینی، دانشمندان، متفکران و نویسندگان آن دیار و مساعد کردن زمینه ایجاد اتحاد ملت اسلام، راهی آن دیار شد وی دریافته بود که بهترین نقطه حرکتش دانشگاه الازهر، بزرگترین مرکز علمی و دینی مسلمانان اهل سنت است

دست تقدیر شرف الدین را با مفتی بزرگ و استاد معروف دانشگاه الازهر، شیخ سلیم بشری مالکی، آشنا کرد ثمره این آشنایی علمی و مذهبی، مباحثات و مکاتبات شورانگیز و شگفتی زایی بود که در تاریخ اسلام می تواند در راه اتحاد ملل مسلمان و دست یافتن به حقایق و وقایع تاریخ، سرمشق عالمان و متفکران مسلمان باشد.

بیست و پنج سال بعد از آن واقعه، در سال ۱۳۵۵ ق شرف الدین مجموعه مکاتبات خود را شیخ سلیم را که ۱۱۲ نامه بود، به همراه مقدمه ای روشنگر، به صورت کتابی با نام المراجعات، در شهر صیدا به چاپ رساند.^(۲)

ص: ۳۱۲

۱- نقباء البشر، ص ۱۰۸۲

۲- برای اطلاع بیشتر به المراجعات و یا ترجمه های آن، به قلم آقای محمد جعفر امامی تحت عنوان «رهبری امام علی» و دیگری به قلم مرحوم مصطفی زمانی به نام «مذهب و رهبر ما» مراجعه شود و نیز به کتاب ارزشمند «شرف الدین» اثر استاد محمد رضا حکیمی، ص ۱۲۹ - ۱۳۲

از ویژگیهای این کتاب، کاربرد واژه های نو و پرمعنا، جملات کوتاه و آهنگین، تعبیرات بدیع و دلنشین و پربار کردن مطالب از اشعار و امثال عرب، افزون بر جنبه های علمی و استدلالی کتاب بود که این اثر را در نوع خود بی نظیر ساخته است.

در مصر، شرف الدین ضمن مکاتبه با شیخ سلیم بشری، با دیگر عالمان و دانشوران اهل سنت نیز ملاقات و مباحثات علمی، دینی و فلسفی داشت و بزرگان آنان مانند شیخ محمد نجیب، شیخ محمد سلموطی، شیخ محمد عبده و شیخ عبدالکریم الکتانی ادیسی، با نوشتن اجازات و تأییدات علمی، مقام علمی و فکری شرف الدین را گرامی داشتند و از او تجلیل کردند.

دوران جهاد و مبارزه

در اواخر سال ۱۳۳۰ ق وی پس از انجام رسالت خویش و فتح دل‌های مخالفان، از مصر عازم لبنان شد در آن زمان مردم لبنان نیز بسان دیگر مردم سرزمینهای اسلامی خواستار استقلال کشورشان و رهایی از زیر سلطه عثمانیها بودند.

برای اولین بار و با تأیید حرکت گروههای استقلال طلب، شرف الدین وارد میدان مبارزات سیاسی و درگیریهای اجتماعی شد در دوران جنگهای استقلال لبنان، وی در کنار مردم ماند و رهبری دینی و سیاسی و پناه دادن به مردم بی پناه جبل عامل را تقبل کرد او برای شکل دادن به قیام همگانی و هماهنگ کردن حرکت‌های ضد فرانسوی در سرتاسر کشور، علما و رهبران جبل عامل را برای تشکیل یک کنگره عمومی در شهر وادی الحجیر - در مرز لبنان و سوریه - فراخواند و در ضمن سخنرانی در این کنگره، علیه فرانسویان فتوای جهاد داد. (۱)

در پی جستجوی فرانسویان برای دستگیری شرف الدین، وی ابتدا به جبل عامل و سپس به دمشق هجرت کرد و در اجتماعات سیاسی، علمی و دینی دمشق حضور یافت چون آوازه علمی و سیاسی اش آفاق کشورهای اسلامی را پر کرده بود، هر جا می رفت قدر می دید و بر صدر می نشست او علما، دانشمندان، سیاستمداران، روشنفکران و مبارزان را راهنمایی می کرد و راه درست مبارزات سیاسی را به آنان نشان می داد فرانسویان که به شرف الدین دست نیافتند، خانه و کتابخانه اش را آتش زدند و بسیاری از آثار خطی او را سوزاندند! (۲)

ص: ۳۱۳

۱- النص والاجتهاد، شرف الدین، مقدمه سید محمد صادق صدر، ص ۱۴ و ۱۵

۲- همان، ص ۳۲

شرف الدین علاوه بر فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی در دمشق، به اوضاع تبعیدیان مسلمان لبنانی و غیر لبنانی رسیدگی می کرد او و دیگر مبارزان لبنانی، مدتی را در دمشق گذراندند، تا اینکه فرانسویان توطئه طلب و تجاوز کار، دامنه تجاوزات خود را گسترش دادند و خاک سوریه را نیز اشغال کردند شرف الدین به همراه خانواده اش به فلسطین رفت و در شهر «حیفا» سکنی گزید چندی بعد در سال ۱۳۳۸ ق با لباس مبدل و برای دومین بار عازم مصر شد وی علاوه بر حضور در مساجد و محافل علمی، سیاسی و ادبی هر روز با افراد و گروه‌های مختلفی دیدار و گفتگو می کرد و اکثر سخنانش در نشریات آن روز مصر به چاپ می رسید.

در یکی از سخنرانی‌های پرشور خود جمله پرمحتوا و عمیقی گفت که حقیقت وحدت اسلامی را بیان می کرد سید رشید رضا، عالم و نویسنده مشهور مصری که در آن محفل حضور داشت، آن جمله را با خط درشتی در مجله خود «المنار» چاپ کرد و آن جمله این بود:

شیعه و سنی را روز نخست، سیاست (و مطامع سیاسی) از هم جدا کرده است و اکنون نیز باید سیاست (و مصالح سیاسی اسلام و مسلمانان) آن دو را در کنار هم بنشانند و متحدشان کند. (۱)

ص: ۳۱۴

شرف الدین مدّتی در مصر ماند سپس بر آن شد تا در نزدیک ترین نقطه لبنان حضور یابد، و از نزدیک برای آزادی کشور و ملتش تلاشی شایسته را به انجام رساند.

وقتی وارد بیروت شد، فرانسویان خواستند مقدمات عزیمت او را به شهر صور زودتر فراهم کنند، ولی شرف الدین در بیروت توقف کرد تا برای آزادی دیگر مبارزان و آزادیخواهان مهاجر، تبعیدی و متواری، با حاکمان مذاکره و گفتگو کند به هر تقدیر، با آزادی و بازگشت دیگر مبارزان و آزادیخواهان موافقت به عمل آمد و شرف الدین با خیالی آسوده، آهنگ صورت کرد.

روز بازگشت شرف الدین به وطن، از ایام بیادماندنی تاریخ لبنان است مردم مبارز و مسلمانی که حدود یک سال از نعمت حضور عینی رهبر دینی و انقلابی خود محروم بودند، به هنگام بازگشت شکوهمند او، تمام احساسات درونی خویش را با شور و هیجان و تظاهرات و شعر و خطابه اظهار می کردند.^(۱)

شرف الدین مردانه با استیلا بیگانگان غربی به مخالفت برخاست و تا خروج آخرین عمال آنان از لبنان و به رسمیت شناختن استقلال این کشور در سال ۱۹۴۵ م مبارزه کرد در دورانی که او با سلطه فرانسه در لبنان مبارزه می کرد فلسطین تحت سیطره انگلستان قرار داشت و هنوز مسأله فلسطین به صورتی که بعد از سال ۱۹۴۸ م مطرح شد، درنیامده بود، ولی زمینه آن آماده می شد در آن دوران، شرف الدین مهاجرت یهودیان جهان به خاک فلسطین را برای آینده آن کشور خطرناک می دانست و به همین جهت، همواره خطر یهودیان صهیونیست را برای فلسطین تذکر می داد.^(۲)

ص: ۳۱۵

۱- حیاة الامام شرف الدین، ص ۱۱۵

۲- رک: شرف الدین، ص ۲۲۶ - ۲۲۸

حج سال ۱۳۴۰ ق از باشکوه ترین مراسم حج بود که تاریخ به یاد دارد حضور شرف الدین در این کنگره عظیم جهانی مسلمانان، جلوه و صفای دیگری به آن داده بود به تقاضای ملک حسین، نماز جماعت در مسجد الحرام به امامت شرف الدین برپا شد به احتمال زیاد این اولین نماز جماعتی بود که به امامت یک عالم شیعه در مسجد الحرام برگزار می شد. (۱)

پس از پایان مراسم حج، شرف الدین با هموطنانش و در میان مشایعت، احترام و اکرام دولتمردان عربستان، به جبل عامل عزیمت کرد.

ص: ۳۱۶

در اواخر سال ۱۳۵۵ ق، پا در رکاب سفر نهاد و به عراق رفت ابتدا وارد بغداد شد و سپس برای زیارت امامان معصوم(علیهم السلام) عازم نجف کاظمین، سامرا و کربلا شد.

در واپسین روزهای سال ۱۳۵۵ ق مقارن ۱۳۱۵ ش شرف الدین از عراق راهی ایران شد تا مرقد هشتمین پیشوای شیعیان حضرت ابوالحسن علی بن موسی الرضا(علیه السلام) را زیارت کند در تهران عده زیادی از علما، روحانیان و شخصیت‌های علمی و دینی از او استقبال کردند همچنین مردم دیندار، عالمان شهر به دیدار و زیارت او شتافتند و به اکرام و احترامش همت گماشتند.

شرف الدین از تهران به قم عزیمت کرد تا مرقد پاک حضرت فاطمه معصومه(علیها السلام)، دخت والا- گهر امام موسی کاظم(علیه السلام) را زیارت کند و از نزدیک با حوزه علمیه و علما و فقهای قم که به سختی تحت فشار اختناق و استبداد رضاخانی بودند، آشنا شود پس از این زیارت و دیدار، رخت سفر به دیار خراسان کشید و عازم شهر شهادت، مشهد مقدس شد و بوسه بر آستان قدسی حضرت امام رضا(علیه السلام) زد و به آرزوی دیرین خویش دست یافت.

سفر شرف الدین به ایران، نزدیک به یک ماه طول کشید و در اوایل سال ۱۳۵۶ ق به وطن خود بازگشت. (۱)

ص: ۳۱۷

شرف الدین برای مقابله با وضع آشفته و نابسامان فرهنگی و آموزشی در لبنان که در اثر گسترش و تحکیم سلطه خیانت آمیز استعمارگران غربی در این دیار به وجود آمده بود، تصمیم به اصلاح دستگاههای آموزش و پرورش جامعه خود گرفت وی تصمیم گرفت مدرسه ای در صور بسازد در این کار از تمام کسانی که امکان کمک مادی داشتند، دعوت به همکاری کرد.

ابتدا در سال ۱۳۵۷ ق مدرسه ای ابتدایی برای آموزش و پرورش دانش آموزان مسلمان با نام المدرسه الجعفریه بنا نهاد این مدرسه به طور رایگان اداره می شد و علاوه بر تعلیم درسهای جدید، از درسهای معارف و اخلاق اسلامی نیز بهره می جست. (۱)

ص: ۳۱۸

شرف الدین در مقام یک مصلح دلسوز و آگاه، باشگاه مجلّ و زیبای نادى الامام الصادق (عليه السلام) را تأسيس کرد تا بدین طریق از شرکت جوانان در محافل دشمنان و بدخواهان جلوگیری کند علاوه بر آن، مسجدی در نزدیکی مدرسه جعفریه و باشگاه امام صادق (عليه السلام) ساخت تا دانش آموزان و کسانی که به باشگاه می آیند، فرایض دینی خود را در مسجد انجام دهند. (۱)

شرف الدین خوب می دانست که دختران امروز، مادران فردايند و در تربیت فرزندان مسلمان نقشی اساسی دارند با احساس این نیاز و پس از تهیه مقدمات، در سال ۱۳۶۱ ق مدرسه دخترانه «الزهر» را تأسيس کرد پس از مدّتی، مخالفان سیاسی او که از دست نشانندگان فرانسه بودند، با توسل به زور و کمک دولت وابسته لبنان و سربازان دولتی، مدرسه الزهرا را بستند! اما شرف الدین بدون هیچ ترس و یأسی، کلاسهای آن سال را در خانه خود برپا کرد و تا آخر ادامه داد و سال بعد، مجدداً مدرسه بازگشایی شد و در کنار مدرسه جعفریه، کار خود را آغاز کرد. (۲) بعدها دانشکده جعفریه را نیز تأسيس کرد. (۳)

شرف الدین به اندازه توان مادی خویش همواره در جهت رفع نیاز فقرا و مستمندان می کوشید خانه اش در صور پناهگاه تهیدستان و حاجتمندان بود وی در ادامه راه اصلاح و سازندگی اجتماعی خویش، مؤسسه خیریه ای را به نام «انجمن نیکوکاری و احسان» به همین منظور در سال ۱۳۶۵ ق تأسيس کرد. (۴) تأسيس این مؤسسه از کارهای بسیار درخشان، کارساز و اساسی شرف الدین در سالهای آخر عمرش بود.

ص: ۳۱۹

۱- النّص و الاجتهاد، ص ۳۳

۲- شرف الدین، ص ۲۲۵

۳- حياه الامام شرف الدین، ص ۹۱

۴- همان، ص ۱۰۱

کار علمی و تحقیقی مهم دیگری که شرف الدین در واپسین سالهای عمرش به انجام آن موفق شد نوشتن کتاب مشهور و شگفت انگیز النص و الاجتهاد بود این کتاب یکی دیگر از آثار وحدت آفرین شرف الدین است

در این کتاب، وی حدود صد مورد اجتهاد در مقابل نص (اعمال نظر شخصی در مقابل کلام صریح پیامبر) را که خلفا، حاکمان و برخی از بستگان آنان، در زمان رسول خدا یا بعد از رحلت آن حضرت مرتکب شدند، بر اساس کتابهای معتبر اهل سنت بر می شمارد و در مورد هر یک، نظرات علمی، تحقیقی و منتقدانه خود را بیان می کند. (۱)

نوشتن چنین کتاب ارزشمندی، در ادامه راه اصلاح و سازندگی فرهنگی امت جدش، آخرین کار جاودان و حسن ختام یک عمر تلاش او برای خوشبختی و سعادت و وحدت مسلمانان جهان محسوب می شود.

ص: ۳۲۰

شرف الدین هیچ گاه ناتوانیهای جسمی و بیماریهای مربوط به دوران سالخوردگی را بهانه قرار نداد و شانه از زیر بار مسؤولیتهای شرعی و اجتماعی خالی نکرد هنگامی که در بیمارستان بیروت بستری بود، هر روز مردم بسیاری از اقشار مختلف و از همه شهرهای لبنان، برای عیادتش می آمدند.

روزها در بیم و امید واضطراب می گذشت تا اینکه در صبح روز دوشنبه ۸ جمادی الثانی سال ۱۳۷۷ ق، آن شعله فروزان و آن چشم همیشه بیدار، پس از ۸۷ سال درخشش خیره کننده خاموش شد.

خبر درگذشت شرف الدین در دنیای اسلام، انعکاس غم انگیزی داشت و مردم صور برای همیشه در حسرت دیدن دوباره آن چهره درخشان الهی و امید دلها، سوختند.

سرانجام دو روز پس از وفات و تشییع مجلل و چشمگیر در بیروت، بغداد، کاظمین و نجف، پیکر پاک شرف الدین در سمت جنوبی صحن امام علی (علیه السلام) و مجاور آرامگاه استادش، فقیه بزرگ سید محمد کاظم یزدی به خاک سپرده شد. (۱)

ص: ۳۲۱

گفتیم که بسیاری از آثار خطی شرف الدین، در کشاکش مبارزه و هجرت، به دست فرانسویان به آتش کشیده شد و از بین رفت با این حال، آثار قلمی کم نظیر و جاودانی از او مانده است که از شاهکارهای علمی و دینی و ادبی و تاریخی و پرافتخار تشیع بلکه جهان اسلام به شمار می رود

ما در اینجا به معرفی اجمالی (۱) آنها می پردازیم:

۱ - الفصول المهمه به فارسی هم ترجمه و تحت عنوان «در راه تفاهم» چاپ شده است.

۲ - الکلمه الغراء فی تفضیل الزهراء، درباره بانوی بانوان عالم حضرت فاطمه زهراست.

۳ - المراجعات، درباره این کتاب سخن گفتیم شایان ذکر است که این کتاب در سال ۱۳۶۵ ق در حالی سید خود حیات داشت به قلم فرزانه بزرگ علامه «حیدرقلی سردار کابلی» به فارسی ترجمه و در تهران چاپ شد.

ص: ۳۲۲

۱- برای آشنایی بیشتر با آثار به جا مانده و از بین رفته شرف الدین، علاوه بر آثار چاپی او ترجمه های آنها، مراجعه شود به: شرف الدین، ص ۱۰۳ - ۱۳۹ و النص و الاجتهاد، مقدمه

۴ - النَّصِّ و الاجتهاد، درباره این کتاب هم سخن گفتیم به قلم علی دوانی به فارسی هم ترجمه و تحت عنوان «اجتهاد در مقابل نصّ» چاپ شده است.

۵ - ابوهریره، کتابی است تحقیقی درباره ابوهریره.

۶ - المجالس الفاخره فی مآتم العتره الطاهره، مقدمه ای بوده است بر کتابی به همین نام در چهار جلد، که در آتش افروزی فرانسویان فرهنگ ستیز، سوخته و فقط همین مقدمه مانده است.

۷ - فلسفه الميثاق و الولایه، بحثی پیرامون میثاق الهی ازلی.

۸ - اجوبه مسائل جارالله، پاسخی است علمی و مستند به ۲۰ سؤال که «موسی جارالله» از علمای شیعه کرده بود.

۹ - مسائل فقهیه، مسائلی است براساس فقه مذاهب اسلامی.

۱۰ - کلمه حول الرؤیه، در مسائل اعتقادی.

۱۱ - الی المجمع العلمی العربی بدمشق، پاسخهایی است علمی به تهمتهایی که مجمع علمی دمشق در آن ایام نسبت به شیعه روا داشته بود.

۱۲ - ثبتُ الأَثابِ فی سلسله الزّواہ، رساله ای است در ذکر استادان و مشایخِ مؤلف از علمای مذاهب اسلامی

۱۳ - مؤلّفوا الشّیعه فی صدر الاسلام، درباره مؤلفان و کتاب نویسان شیعه از عصر نبوت تا عصر امام هادی (علیه السلام).

۱۴ - زینب الکبری.

۱۵ - بُغیة الزّاعین فی احوال آل شرف الدّین، کتابی است ادبی، تاریخی و رجالی در شرح حال عالمان خاندان شرف الدین و صدر.

ص: ۳۲۳

زندگانی

آخوند خراسانی از سلسله حماسه سازان تاریخ ایران است. وی مرجع تقلید، مدرس کم نظیر حوزه علمیه نجف و رهبر انقلاب مشروطه بود.

تمام تاریخ نویسان مشروطه، حتی آنان که دشمن روحانیت و خواستار نابودی اسلام و استیلای فرهنگی غرب در ایران بودند رهبری او را در نهضت مشروطه پذیرفته اند. اما شگفت که درباره اش کمتر از سایر دست اندرکاران نهضت مشروطه سخن به میان آمده است!

آخوند خراسانی در سال ۱۲۵۵ ق. در مشهد دیده به جهان گشود. پدرش ملاحسین هراتی علاوه بر تبلیغ به تجارت ابریشم نیز مشغول بود. ملاحسین روحانی وارسته ای بود که برای گذران زندگی، همواره در بین راه هرات

و مشهد، در رفت و آمد بود. وی در سفرهای تبلیغی اش مردم را با احکام اسلامی آشنا می ساخت. در یکی از همین سفرها، در کاشان ازدواج کرد. ثمره این ازدواج چهار پسر به نامهای نصرالله، محمدرضا، غلامرضا و محمد کاظم (آخوند خراسانی) بود. سرانجام مهر پیشوای هشتم او را به مشهد کشاند تا برای همیشه در شهر شهادت ساکن شود.

آخوند خراسانی در دوازده سالگی وارد حوزه علمیه مشهد شد. ادبیات عرب، منطق، فقه و اصول را در حوزه مشهد فرا گرفت. در هیجده سالگی ازدواج کرد و در ۲۲ سالگی همراه کاروان زیارتی عتبات عالیات، برای ادامه تحصیل عازم عراق شد. شوق تحصیل او را بر آن داشت تا سرپرستی همسر و فرزندش را به پدر بسپارد و آنها را به خاطر مشکلات سفر و مشکل مسکن در نجف، همراه خود نبرد.

کاروان زایران به سبزه وار رسید. قافله برای استراحت، رحل اقامت افکند تا پس از توقفی کوتاه، به سوی عراق حرکت نمایند. آخوند خراسانی چون آوازه دانش «ملاهادی سبزواری را شنیده بود، تصمیم گرفت از کاروان جدا شود و برای بهره جستن از دریای علم آن حکیم فرزانه در سبزواری بماند. آخوند، ماههای رجب، شعبان و رمضان ۱۲۷۷ ق را در حوزه علمیه سبزواری گذراند و از درس فیلسوف بزرگ عصر، ملاهادی سبزواری بهره برد. آنگاه از سبزواری به تهران رفت و حدود سیزده ماه در مدرسه صدر، در درس ملاحسین خوبی و میرزا ابوالحسن جلوه شرکت کرد. و سرانجام به حوزه علمیه نجف راه یافت و در درس شیخ انصاری و میرزا حسن شیرازی شرکت کرد.

آخوند خراسانی شب

و روز در تلاش برای اندوختن دانش و به دست آوردن تقوا می کوشید و در این راه از هیچ مشکلی نهراسید.

آوازه علمی آخوند

آخوند سالها در درس شیخ انصاری و میرزای شیرازی شرکت کرد و از زبده ترین شاگردان آن دو شناخته می شد. وی از همان ابتدا با پشتکاری کم نظیر، راههای پیشرفت را می پیمود.

او در کنار تحصیل، به عبادت و شب زنده داری نیز اهمیت فراوان می داد. بارها به کربلا رفت و به زیارت امام حسین علیه السلام نایل شد. در یکی از این سفرها پس از زیارت، در درس آیت الله آخوند اردکانی (متوفای ۱۳۰۲ ق) شرکت کرد.

آخوند از سال ۱۲۷۸ ق. تا سال ۱۲۹۱ ق. بیش از سیزده سال در درس خارج استادان برجسته حوزه علمیه نجف شرکت کرد. بیش از دو سال در درس شیخ انصاری شرکت کرد و پس از وفات او (۱۲۸۱ ق) دو سال به درس آیت الله سیدعلی شوشتری (متوفای ۱۲۸۳ ق) راه یافت و سالها در درس آیت الله شیخ راضی بن محمد نجفی (متوفای ۱۲۹۰ ق) و آیت الله سید مهدی مجتهد قزوینی ادامه تحصیل داد. آخوند خراسانی بیش از سیزده سال در کنار درسهای سایر اساتید در درس میرزای شیرازی نیز شرکت کرد. میرزای شیرازی در سال ۱۲۹۱ ق. به سامرا هجرت کرد و بیشتر شاگردانش نیز همراه او به سامرا رفتند. اما آخوند در نجف ماند و به تدریس ادامه داد. او مدتی بود که در کنار تحصیل و شرکت در درس میرزای شیرازی، به تدریس نیز مشغول بود. البته برخی از نویسندگان نوشته اند: آخوند نیز به سامرا

رفت ولی پس از مدتی کوتاه به سفارش میرزای شیرازی به نجف برگشت و به تدریس ادامه داد.

اندک اندک آوازه علمی آخوند در حوزه علمیه نجف پیچید و روز به روز بر شمار شاگردانش افزوده شد. اینک وی یکی از مجتهدان و مدرسان مشهور نجف و به عنوان یکی از ممتازترین شاگردان میرزای شیرازی، مورد احترام طلاب و علما بود.

آخوند از موفق ترین استادان تاریخ حوزه های علمیه شیعه است که شمار شاگردانش را تا سه هزار نفر نوشته اند و صدها مجتهد در درس او تربیت یافتند که نام برخی از آنها از این قرار است: سید ابوالحسن اصفهانی، شیخ ابوالقاسم قمی، سید ابوالقاسم کاشانی، میرزا احمد خراسانی، سید محمد تقی خوانساری، سید جمال الدین گلپایگانی، شیخ محمد جواد بلاغی، شهید حسن مدرس، حاج آقا حسین قمی، سید صدرالدین صدر، آقا ضیاء الدین عراقی، شیخ عبدالکریم حائری، سید عبدالله بهبهانی، سید عبدالهادی شیرازی، شیخ محمد علی کاظمی، شیخ محمدحسین نائینی، آقا بزرگ تهرانی، حاج آقا حسین بروجردی و سید محمود شاهرودی.

آوازه علمی آخوند از مرزها گذشت. از این رو «شیخ الاسلام» امپراتوری عثمانی که در آن زمان به عراق آمده بود، روزی همراه شماری از همراهان در درس آخوند شرکت کرد.

تالیفات

آخوند کتابهای زیادی درباره اصول، فقه و فلسفه به نگارش در آورد. آثارش عبارتند از:

۱ حاشیه مختصر بر رسائل، که نخستین اثر اوست.

۲ حاشیه مفصل بر رسائل، که به نام «درر الفوائد» چندین بار به چاپ شده است.

۳ حاشیه بر مکاسب.

۴ فوائد: در سال ۱۳۱۵ ق، در تهران به چاپ رسیده است.

۵ حاشیه

ص: ۳۲۷

کفایه الاصول

مهمترین اثر آخوند، که چندین بار چاپ شده است و هنوز در حوزه های علمیه شیعه تدریس می شود. این کتاب از کم نظیرترین کتابهایی است که درباره علم اصول نوشته شده است. بیش از صد نفر از مجتهدان شیعه بر این کتاب حاشیه و شرح نوشته اند.

تأسیس مدارس

برخی از بانیان خیر، هزینه ساختن مدرسه علمیه ای را به آخوند دادند. وی نیز با تمام توان در تلاش برای ساختن مدرسه بود. سرانجام در سال ۱۳۲۱ ق. مدرسه علمیه ای در محله «حویش» نجف، به همت او بنا شد که به نام «مدرسه بزرگ آخوند» مشهور گردید. کتابخانه مدرسه دارای نفیس ترین کتابهای خطی بود. آخوند در سال ۱۳۲۶ ق. مدرسه دیگری در محله «براق» ساخت که به مدرسه «مدرسه الوسطی آخوند» شهرت یافت. سومین مدرسه ای که با همت ایشان، در محله برا بنا شد «مدرسه کوچک آخوند» است که در سال ۱۳۲۸ ق کار بنای آن با اتمام رسید.

آخوند در ساختن چندین مدرسه در نجف، کربلا و بغداد مشارکت داشت. در این مدرسه ها ادبیات فارسی نیز تدریس می شد. او مبلغانی به ایلها، عشایر و روستاهای دور افتاده عراق گسیل داشت، تا آنها را با احکام اسلامی آشنا سازند. مجله های «آخوند»، «دره النجف»، «العلم» و «نجف اشرف» با پشتیبانی آخوند در عراق منتشر می شد.

نقش آخوند خراسانی در نهضت مشروطه

شماری از قلم به دستان تاریخ مشروطه بر این باورند که رهبران مشروطه چه رسد به مردمی که سالها رنج شکنجه، تبعید، زندان و اعدام را جان خریدند و در برابر استبداد پایداری کردند نیز معنای مشروطه را نمی فهمیدند.

برخی از نویسندگان به موجب دشمنی با روحانیت، با دست بردن در سندها، تحریف وقایع، دامن زدن به شایعات و بزرگ نمایی نقش فتودالها، خانها، ثروتمندان و روشنفکران غربزده در صدد برآمدند تا از نقش آخوند خراسانی، شیخ عبدالله مازندرانی و میرزا حسین تهرانی که بحق رهبران اصلی مشروطه بودند، بکاهند؛ رهبران مشروطه در تهران و شهرستانها را مراجع تقلید، مجتهدان و روحانیون مبارز تشکیل می دادند.

آغاز نهضت

نخستین انتخابات مجلس شورای ملی و اولین جلسه مجلس در ۱۴

۷۱۲۸۵ ش. در کشور برگزار شد. آخوند خراسانی به همراهی دو یار وفادارش رهنمودهای لازم را به مجلس شورای ملی فرستادند و به حقیقت مراجع تقلید از نجف، کار هدایت انقلاب مشروطه را در دست داشتند.

آخوند در ۲۸ ذیحجه ۱۳۲۵ ق. نامه ای برای نمایندگان مجلس می فرستد و آنها را به اجرای قوانین اسلامی، پرداخت بدهی های دولت و فقرزدایی سفارش می کند.

محمدعلی شاه نیز گاه و بیگانه به مخالفت با مشروطه می پردازد و آخوند خراسانی چندین بار او را نصیحت می کند که از کارشکنی در کار مجلس و مشروطه بپرهیزد. در یکی از اندرزهای آخوند به شاه آمده است:

۱ به دین اهمیت بیشتری بدهید. ۲ اجناس ساخت ایران را تبلیغ کنید. ۳ در نشر علوم و صنایع جدید همت کنید. ۴ مواظب دخالت بیگانگان در کشور باشید.

استبداد صغیر

شاه پنهانی در صدد کودتا بر می آید و به بهانه های مختلف به اذیت و آزار سران مشروطه می پردازد. آخوند و دویار وفادارش در حوادث استبداد صغیر پیامهای فراوانی برای مردم و رهبران مشروطه فرستادند.

علمای نجف، سران قبایل ایران را به پشتیبانی

از مشروطه و همه مسلمانان جهان را به پیکار بر ضد استبداد محمدعلی شاه فرامی خواندند. آخوند، شیخ عبدالله مازندرانی و میرزا ازمیر و طرابوزان (از شهرهای ترکیه) آنها را به مبارزه با محمد علی شاه فرامی خواندند.

مجلس شورای ملی در ماههای آخر سال ۱۳۲۸ ق. تصویب کرد که ایران مستشار مالی از آمریکا استخدام کند. در پی آن «مورگان شوستر» به مدت سه سال به استخدام خزانه داری کل کشور درآمد.

در پی این وقایع آخوند خراسانی درسهایش را تعطیل کرد و دیگر درسهای حوزه علمیه نجف نیز به پیروزی از او تعطیل شد. جلسه های زیادی در منزل آخوند تشکیل شد تا راهی برای دفاع از استقلال و تمامیت ارضی ایران بیابند.

آخوند خراسانی فرمان به جهاد را صادر کرد. نامه ای به رئیس مجلس شورای ملی ایران نوشت و وی را از تصمیم جلسات باخبر ساخت.

غروب خورشید

چهارشنبه ۲۱ ذیحجه ۱۳۲۹ ق. در نجف، سرانجام پس از اقامه نماز صبح، پیشوای مشروطه رخت از جهان بربست. برخی بر این باورند که وی به وسیله جاسوسان روسی و انگلیسی مسموم شده است.

سید محمد کاظم طباطبایی یزدی

ولادت

معروف به «صاحب عروه» * از فقهای نامدار شیعیان جهان در قرن گذشته بود. آنچه مایه شهرت وی گردید، یکی تسلط بر مسائل فقهی و تألیف کتاب «عروه الوثقی» بود که بسیار مورد توجه فقها تا عصر حاضر قرار گرفت، و دوم زعامت و رهبری شیعیان در دوره مشروطه در تاریخ ایران است. وی، که نسبت به جریان مشروطه در ابتدا ابراز نظر نمی کرد، به علت فشار مشروطه خواهان برای گرفتن رأی موافق از او برای همراهی مردم

با مشروطه خواهی، در آخر مخالف خویش را با مشروطه اظهار کرد و به عنوان شخصیت طراز اول ضد مشروطه در میان علما نامدار شد. سید محمد کاظم یزدی، زندگی زاهدانه ای داشت و شاگردان زیادی را در حوزه نجف پرورش داد. از آثار وی، «مدرسه سید» در نجف است که تا سالهای اخیر کانون فقها و اصولیان در حوزه نجف بود. نقش وی در مبارزه با استعمار انگلیس، در منابع تاریخی مربوط به حوادث سالهای ۱۹۲۰ و نفوذ نیروهای انگلیسی به عراق، ثبت شده است.

شرح حال

تحصیلات در ایران

وی در یزد به دنیا آمد و در ابتدای نوجوانی مقدمات را در مدرسه دومنار یزد نزد ملا محمد ابراهیم اردکانی و آخوند زین العابدین عقدایی که هر دو استاد ادبیات بودند آموخت، سپس به مشهد مهاجرت کرده و علم هیئت و ریاضیات را نزد اساتید آنجا آموخت. در اصفهان نیز در محضر آیه الله شیخ محمدباقر نجفی (استاد بزرگ حوزه اصفهان معروف به آقا نجفی اصفهانی) و آیه الله سید محمدباقر موسوی خوانساری (صاحب روضات الجنات) و آیه الله میرزا محمد هاشم چهارسوقی (از مشایخ اجازه سید) و تنی چند از بزرگان اصفهان شاگردی نمود.

مهاجرت به نجف

وی در سال ۱۲۸۱ به نجف مهاجرت کرد و از محضر میرزای شیرازی، آیه الله شیخ راضی نجفی، و آیه الله شیخ مهدی کاشف الغطاء بهره مند شد.

پس از مهاجرت میرزای شیرازی به سامرا، وی عهده دار تدریس فقه در نجف گردید و پس از درگذشت میرزای شیرازی، تدریس طلاب در حوزه به طور کامل به دست وی سپرده شد.

مشروطه و استعمار انگلیس

در جریان ورود نیروهای انگلیسی به خاک عراق، نقش سیاسی فعالی را در رهبری نیروهای مقاومت در برابر

ص: ۳۳۱

استعمارگران عهده دار شد و نیروهای مقاومت را به رهبری فرزند دانشمندش (سید محمد طباطبایی یزدی) به سوی نیروهای انگلیس رهسپار کرد و فرزند خویش را در این زمان از دست بداد. در جریان مشروطه در ایران نیز از ابتدا مخالف جریان مشروطه بود و جانبداری برخی علما از مشروطه در یک سو و مخالفت وی با مشروطه، اوضاع حوزه نجف و طلاب و مقلدان وی را در ایران، دچار دودستگی و پریشانی نمود و سید یزدی نیز اواخر عمر خود را در این جریانهای سیاسی بسیار به سختی سپری کرد. صورت تلگراف ها، مکاتبات و استفتائات هر دو گروه مشروطه خواه و ضد مشروطه با سید، در مجموعه اسناد منتشر شده از دوره قاجار، موجود است و گویای تلاش تمام در عین حال بی نتیجه سید در کناره گیری از این جریان سیاسی است. برخی از این اسناد که تهدیداتی را از طرف مشروطه خواهان به سید در بردارد، نشان دهنده اوضاع نابسامان و سخت سالهای آخر حیات سید است. وی در سن ۹۱ سالگی، در ۲۸ رجب ۱۳۳۷ چشم از جان فروبست و در حرم امام علی در نجف دفن شد و مردم نجف و بسیاری از شهرهای ایران تا چند روز برای درگذشت وی عزاداری نمودند.

تالیفات سید

رساله فی الاستصحاب. بستان نیاز و گلستان راز، مجموعه شعر و نثر ادبی. التعارض. تعلیقه علی المکاسب. حاشیه آداب التجاره. حاشیه المتاجر. حاشیه الخیارات. حاشیه تبصره علامه حلی. حاشیه جامع عباسی شیخ بهایی. حاشیه ذخیره العباد فاضل شرایبانی. سؤال و جواب (این اثر به تازگی به همت دکتر مصطفی محقق داماد در تهران منتشر شده است). حاشیه فرائد الاصول. حاشیه مجمع المسائل. حاشیه منتخب

ص: ۳۳۲

الرسائل خوانساری. حاشیه منهج الرشاد. حاشیه نخبه. رساله ذخیره الصالحین. رساله فی ارث الزوجه من الثمن أو العقار. رساله تعادل و تراجیح. رساله جواز اجتماع امر و نهی. الرفاق تحت المجهر. الصحیفه الکاظمیه. العروه الوثقی فیما تعم به البلوی. غرر الغریبه. الکلم الجامعه والحکم النافعه. مجمع الرسائل. وسیله النجات

نمونه هایی از مکتوباتش در کتب تاریخ مشروطه، رسایل و لویح شیخ فضل الله نوری، نهضت روحانیون ایران، و نمونه دستخط وی در کتاب فقهای نامدار شیعه آمده است. اسناد مربوط به سید، در اسناد کتابخانه ملی ایران، کتابخانه مجلس ایران، و قسمتی نیز در دست خانواده محقق طباطبایی (سید عبدالعزیز طباطبایی یزدی) نگهداری می شود.

فتوای حرمت مشروطه

متن فتوا را محسن کدیور در پیوست سیاست نامه خراسانی، کویر، چ اول، ۱۳۸۵، ص ۳۰۳ آورده است:

شنیده شده از تمام بلاد عود فتنه خاموش شده را از درگاه اعلیحضرت قدر قدرت همایونی خواسته اند، لذا اعلان به تمام بلاد می شود که علماء اعلام و حجج اسلام و متدینین، هیچ راضی نیستند که فتنه خاموش شده عود کند و مشروطه موهومه اسباب خیالات اشراک گردد، لذا به تمام بلاد اعلام می داریم که خواهش نمودن این امر حرام است. سید محمد کاظم طباطبائی یزدی*

حبل المتین، کلکته، سال ۱۶، شماره ۲۰، ۵ ذیقعه ۱۳۲۶

۶ و ۷: «شاه در اعلان نسخ مشروطیت ایران اظهار داشته که بر حسب فتوای علماء، مشروطیت و پارلمان مخالف با قانون شریعت است. [مقصود] همین فتوای آقا سید کاظم بوده، چه ظاهر است علمای ایران نه مرجع تقلیدند نه صاحب نفوذ کلمه تامه در ایران، و احدی تا امروز از علمای صاحب رای و فتوی

ص: ۳۳۳

در عراق عرب نه چنین رأیی داده نه اینکه فتوی صادر کرده بود، حتی آقا سید کاظم هم تا امروز به این صراحت در مقابل کلمه حق نایستاده بود. از این مکتوب ظاهر گردید که صدر راونچی پس از ورود به نجف اشرف این نوشته را از سید کاظم صادر کرده، تلگرافا به طهران و سایر بلاد اشاعت داده است.» در همین شماره کلکته در صفحات ۱۸ و ۱۶: صورت کاغذ است از ناحیه آقا سید کاظم یزدی که در خارج ایران برای حفظ مقلدین منتشر کرده به توسط سید علی پسر آقا که املاء خود آقا و خط سید ابوالقاسم اصفهانی محرر مخصوص ایشان بوده عینا نقل می شود:» بر اخوان مؤمنین مستور نماند که حضرت مستطاب آیه الله فی العالمین آقا سید کاظم طباطبائی (مد ظله العالی) در تأسیس امر مشروطیت ایران نفیاء و اثباتا داخل نشدند و تصویب و تکذیب آن را خارج از وظیفه شرعیه خود می دانند، و از بدو امر تا کنون با آنکه جمعی از اهل امامه که مربوط با مجلسیان و محرک و مدیر آن در نجف بودند به انواع لطائف و حیل هر چه خواستند ایشان را هم اغواء و داخل در آن نمایند قبول نفرمودند، کار به تهدید و لوایح مجعوله نوشتن و دروغ و افترا و بهتان بستن و به اداره روزنامجات فرستادن منتهی شد، در وجود مبارکش اثر ننمود، و هر چه توانستند کوتاهی نمودند تا گذشت آنچه گذشت...»

نمونه شعر

از سید یزدی، اثری ادبی با عنوان «بستان راز و گلستان نیاز» بر جای مانده است که مجموعه نظم و نثر ادبی است و شامل

ص: ۳۳۴

مناجات نامه نیز هست که با این ابیات شروع می شود:

کاظمًا تا کی به خواب غفلتی

فکر خود کن تا که داری مهلتی

کاظمًا عمرت هدر شد در خیال

شرم بادت از خدای لایزال

کاظمًا برخیز و فکر راه کن

توشه ای از بهر خود همراه کن

کاظمًا از بیخودی سوی خود آی

خرده خرده روی کن سوی خدای

منابع

. فرمانداری یزد. شکوه پارسایی و پایداری. یزد: فرمانداری یزد، ۱۳۷۵. کتابنامه.

. بذرافشان، مرتضی. فقیه دوراندیش. قم: پژوهشکده باقرالعلوم، ۱۳۷۶.

. کسروی، احمد. تاریخ مشروطه ایران. چاپ نوزدهم، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۸. کتابنامه.

. طباطبائی، سید محمدرضا. سید محمد کاظم یزدی. قم: نشر نور، ۱۳۸۴.

. الجبوری، کامل سلمان. السید محمد کاظم الیزدی قم: ذوی القربی، ۱۳۸۵. X-۱۰۲-۵۱۸-۹۶۴: ISBN، کتابنامه.

. مدرسی، جواد. نجوم السرد. یزد: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۴.

. الحسنی، سلیم. نقش علمای شیعه در رویارویی با استعمار ۱۹۰۰-۱۹۲۰م.. تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۷۸.

. حسینی یزدی، سید صادق. سعادت ها و شقاوت ها. قم: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی گرگان، ۱۳۸۱.

شیخ فتح الله شریعت اصفهانی (شیخ الشریعه)

تولد

در زمستان سال ۱۲۲۸ ش. (۱۲ ربیع الاول ۱۲۶۶ ق) (۱۴۲۷) باز شدن غنچه ای در خانه محمد جواد نمازی اصفهانی، بهار را نوید داد. آن غنچه خوشبو را فتح الله نامیدند.

فتح الله در دامان پر مهر مادری مومن که هیچ گاه او را بدون وضو شیر نمی داد و پدری دلسوز که لحظه ای از تربیت فرزندش غافل نمی شد، رشد کرد و پس از سپری کردن دوران بازیهای کودکانه راهی کلاس قرآن و دیگر کتابهای مذهبی شد.

در حوزه های نور

او ابتدا در حوزه علمیه اصفهان به تحصیل مشغول شد. استعداد

ص: ۳۳۵

و پشتکار فتح الله موجب شد که بتواند با سرعت، مقدمات علوم اسلامی را فرا گرفته، در درس فقه و اصول بزرگان مدارس علمیه زانوی ادب به زمین بزند. با این حال حضور در درس بهترین اساتید حوزه علمیه اصفهان نتوانست تشنگی دانش اندوزی او را فرو نشاند. از این رو راهی حوزه علمیه مشهد مقدس شد.

در آن شهر از محضر اساتید برجسته ای چون آیه الله حاج میرزا نصرالله مدرس، آیه الله محمد ابراهیم بروجردی و سید مرتضی حائری بهره فراوان جست تا در ردیف اساتید آن دیار شناخته شد. سپس به سوی اصفهان مراجعت کرد. تا آن زمان نظریات شیخ مرتضی انصاری در اصفهان شهرتی نداشت ولی شیخ شریعت به بیان مسلک شیخ مرتضی انصاری همت گماشت. (۱۴۲۸)

او در سال ۱۲۹۵ ق. راهی نجف اشرف شد و در محضر مراجع تقلید آن زمان (آیات بزرگوار شیخ محمد حسین کاظمی و میرزا حبیب الله رشتی) حاضر شد و خود نیز مجلس درس مهمی تشکیل داد که بسیاری از دانشمندان حوزه علمیه نجف در آن شرکت می کردند.

شیخ الشریعه در سال ۱۳۱۳ ق. به شوق معشوق رو به خانه معبود نهاد. او در مکه به مباحثه و گفتگو با علمای اهل سنت پرداخت به گونه ای که آنها از احاطه کامل وی به کتابهای اهل سنت در شگفت شدند. (۱۴۲۹)

پس از بازگشت از حج پروانه های فضیلت پیرامون آن شمع شریعت گرد آمدند. در این زمان درس او از مهم ترین درسهای نجف به شمار می رفت که صدها نفر در آن شرکت می کردند. این درسها عبارت بودند از:

۱.

ص: ۳۳۶

دروس عالی فقه و اصول ۲. رجال و درایه ۳. تفسیر و علوم قرآن ۴. فلسفه و کلام ۵. درس خلافت که در این درس علت اختلاف نظریات و فتوهای فقیه بررسی می شد. او بعلاوه خطیبی توانا بود که جمعه ها منبر می رفت و به موعظه پرداخت. از دیگر امتیازات ایشان اینکه وی به تحصیل طب و ریاضیات همت گماشته و علاوه بر فرمولها و معادلات ریاضی مطالب زیادی درباره علم پزشکی آموخته بود.

گویند روزی ایشان بیمار شد و وقتی پزشک برای معالجه بر بالین او آمد شیخ الشریعه در مورد بیماری اش از کتاب قانون بوعلی سینا مطلبی گفت. پزشک تصور کرد چون شیخ نوع بیماری خود را می دانسته تنها همان قسمت کتاب را به خاطر سپرده است ولی در گفتگوهای بعدی مشخص شد او بیشتر مطالب قانون را آماده در ذهن دارد.

اساتید

شیخ الشریعه در محضر شریعتمداران زیادی درس شریعت آموخت تا شیخ شریعت شد به پاس احترامشان نام آنان در ذیل می آید:

۱. ملا حیدر علی اصفهانی ۲. آیه الله نصر الله مدرس ۳. شیخ محمد صادق تنکابنی ۴. ملا احمد سبزواری ۵. شیخ عبدالجواد خراسانی ۶. آیه الله ملا محمد باقر اصفهانی ۷. شیخ حسین علی تویسرکانی ملایری ۸. آیه الله شیخ محمد تقی هروی ۹. آیه الله شیخ محمد رحیم بروجردی ۱۰. آیه الله شیخ محمد حسین کاظمینی ۱۱. آیه الله میرزا حبیب الله رشتی

شاگردان

صدها نفر از طلاب علوم دینی در جلسات درس ایشان شرکت می کردند که بسیاری از آنان بعدها در زمره مراجع تقلید در آمدند و نامی ترین آنان عبارتند از:

ص: ۳۳۷

یات عظام: ۱. شیخ عبدالکریم حائری ۲. سید محمد حسین بروجردی ۳. سید ضیاء الدین عراقی ۴. سید ضیاء الدین عراقی ۵. سید شهاب الدین مرعشی نجفی ۶. سید عبدالهادی حسینی شیرازی ۷. سید محسن طباطبایی حکیم ۸. سید محمد کوه کمره ای (حجت) ۹. سید محمد تقی خوانساری ۱۰. محمد علی شاه آبادی.

قلم نور

از آنجا که شریعت در علوم گوناگون اسلامی مهارت داشت در بسیاری از رشته ها نوشته هایی پر بها از خود به یادگار گذاشت که هر یک در علوم مختلف حاکی از فزونی دانش اوست. از آن همه، پاره ای رساله در موضوعات فقهی و اصولی است. در علم تفسیر، فلسفه، کلام و ادبیات عرب نیز دارای آثار نیکوست.

مرجعیت

پس از وفات آیه الله میرزا حبیب الله رشتی و آیه الله شیخ محمد حسین کاظمینی شماری از مردم از شیخ الشریعه تقلید می کردند ولی پس از رحلت میرزا محمد تقی شیرازی، شیخ الشریعه یگانه مرجع جهان تشیع شد. با این حال وی رهبری دینی را چون باری سنگین بر دوش خود احساس می کرد. او در خلوت دیده شده بود که اشک ریزان با خدای خود چنین مناجات می کرد:

((خدایا، در آخرین روزها زندگیم در دنیا به ریاست مبتلا (!) شده ام و باید سنگینی این بار امانت را به دوش کشم! بار الهی، من طاقت تحمل این امر بزرگ را ندارم... و حال آنکه تو فردای قیامت از من سوال خواهی کرد...))

شبیخون

شیخ الشریعه در پی مبارزه با تهاجم فرهنگی دشمن کتابخانه مهمی ایجاد کرد که دانش پژوهان از آن استفاده می کردند و از

ص: ۳۳۸

دیگر اقدامات ایشان صدور اعلامیه های فراوان بود که پرده از چهره استعمار می زدود در قسمتهائی از یکی از این اعلامیه ها آمده است.

(خدمت علمای بزرگ... و عموم مردم روستاها و شهرها و کوچ نشینان...)

بر آقایان و هوشیاران... پوشیده نیست که بیگانگان از سده های پیشین و مدتها قبل کوشیده اند دارایی مسلمانان را برزدند و شهر و کشورشان را تصاحب کنند... قرآن سراسر حکمت را از میان آنان بردارند و آنچه از وسایل مادی و معنوی نزد آنان است نابود سازند، بیگانگان همواره برای دستیابی به این هدفها نقشه هایی ترتیب داده اند، آنگاه آیه الله شریعت چندین نمونه از نقشه ها و هدفهای دشمن را در ۱۰ مورد بازگو کرده، در پایان دردمندانه از مسلمانان و ایرانیان می خواهد که در صف واحد در برابر دشمن متجاوز بایستند. (۱۴۳۰)

زدان فرهنگ

در زمانی که عراق تحت سلطه انگلستان بود حکومت استعمارگر به مزدوران خود دستور داده بود هر جا کتاب نفیس و قدیمی یافتند آن را تصاحب کرده، به کتابخانه لندن بفرستند!

در این میان روحانیون آگاهی که نمی خواستند فرهنگ اسلامی به دست کفار غارت شود در مقابل آنان می ایستادند و استعمارگران با به زندان افکندن ایشان سعی می کردند به اهداف شوم خود جامه عمل بپوشانند. ولی شیخ شریعت به کمک طلاب آمده، آنها را از بند نجات می داد. برای نمونه می توان به زندان افتادن آیه الله مرعشی نجفی برای خریدن یک کتاب و سپس آزادی او به همت شیخ الشریعه اشاره کرد.

تقسیم ایران

یک سال پس از انقلاب مشروطه (در سال ۱۹۰۷ م) دو کشور استعمارگر

ص: ۳۳۹

روسیه و انگلستان در یک توافق سری ایران را به ۳ منطقه تقسیم کردند؛ مناطق جنوبی سهمیه انگلستان و شمال ایران از آن روسیه شد و برای آنکه با هم اختلافی پیدا نکنند قسمت‌های مرکزی را به عنوان منطقه بی طرف سهم ایران قرار دادند. در این هنگام که تمامیت ارضی و استقلال ایران در معرض خطر جدی قرار داشت، شیخ الشریعه و دیگر علما درسهای حوزه علمیه را تعطیل و خود را برای جهاد آماده کردند؛ چنانکه در تلگرافی که بدین مناسبت انتشار دادند می‌خوانیم:

(اخبار موحشه مداخله اجانب در بلاد اسلامیه خصوصا به اشتهار معاهده میثومه جدیده با دولتین موجب وحشت عموم علمای اعلام... (شده است.) قاطبه علمای این مشاهد مشرفه وظایف مقامیه را تعطیل و در حفظ اسلام به ادای آخرین تکلیف (جهاد) حاضر...)

ایران در آتش

در سال ۱۳۳۰ ق با حمله روسیه به ایران شهرهای تبریز، گیلان، رشت، مشهد مقدس و چندین شهر و روستای ایران اشغال شد. در این زمان که ایران در سراشیبی سقوط قرار گرفته بود مراجع تقلید شیعه که در آن ایام در عراق بودند تصمیم گرفتند با مقاومتی قهرمانانه جلو متجاوزان را بگیرند.

در یازدهم محرم ۱۳۳۰ هیات علمیه نجف به همراه صدها نفر از طلاب حوزه علمیه و دویست هزار تن از عشایر مسلح به طرف ایران حرکت کردند. آنان تصمیم گرفتند در سر راه خود به ایران چند روزی در کاظمین توقف کرده، پس از آماده کردن مقدمات لازم به طرف ایران حرکت کنند. از جمله اقدامات آنان در کاظمین می‌توان به ارسال هیات‌هایی به کشورهای مختلف برای مذاکره

با سران آن کشورها و ارسال اطلاعاتی های فراوان به مسلمانان جهان اشاره کرد.

و دیگر آماده کردن عشایر ایران برای جهاد بود که با ارسال تلگرافهای متعدد آنان را به جهاد دعوت کردند. در یکی از این برگهای زرین چنین می خوانیم:

به عموم حجج اسلام، سرداران عظام و روسای عشایر... از قدیم زمان الی کنون به واسطه مردانگی عشایر... هرگز به خیال اجانب نمی رسید که دست اندازی به خاک ایران نمایند چه رسد به سوق عساکر و جسارت... در ممالک اسلامی. مگر در این عصر مردانگی ایرانیان محو و نابود و عقاید اسلام پشت گوشها افتاده.. یاللمسلمین یک مشهد مقدس... در مملکت شماست، آیا رواست که با وجود امثال شماها به تصرف کفار درآید و ننگ تاریخی برای شما، باقی بماند!... (۱۴۳۱)

وقتی مردم مسلمان و عشایر غیور ایران خود را برای دفاعی جانانه آماده کردند و ثوق الدوله که در آن زمان ریاست هیات وزرا را به عهده داشت با نیرنگ اولاً از حرکت علما به طرف ایران ممانعت کرد. وانگهی از عشایر و دیگر امت مسلمان ایران خواست از هر گونه اقدامی که مخالف سیاستهای روسیه و انگلستان باشد خودداری کنند و به آنها هشدار داد که اگر با نیروهای در حال پیشروی انگلستان مقابله کنند دولت آنها را مواخذه خواهد کرد. و از طرف دیگر مصرانه از علما خواست که از کاظمین متفرق شوند.

عقب نشینی نیروهای روسیه و اقدامات و ثوق الدوله کارگر افتاد و تندی که می رفت خصم را بسوزد توسط دولت ایران خاموش شد و علما که نمی خواستند جنگ داخلی مشکلات ایران را دو چندان

کنند از حرکت به طرف ایران منصرف شدند.

نبرد اقتصادی

شیخ شریعت در کنار دیگر علما در برابر هجوم اقتصادی دشمن دو اقدام مهم انجام داد.

۱- تشویق مردم به ایجاد شرکت های تعاونی

۲. تحریم خرید و فروش اجناس و وسایل روسیه و انگلستان.

البته در این جبهه نیز زمانی که می رفت این مبارزه منفی شکوفه دهد سفارت انگلیس با یک نامه فدایت شوم به وثوق الدوله نوشت که از علما بخواهد فتوای خود را ملغی اعلام کنند و وثوق هم همین کار را کرد.

مجتهد مجاهد

عراق در جنگ جهانی اول به تصرف انگلستان درآمد و شیخ الشریعه ضمن صدور فتوای جهاد خود به جبهه شتافت و فرماندهی جبهه قرنه را به عهده گرفت.

یکبار که مجتهد مجاهد با کشتی کوچکی به طرف یکی از جبهه ها در حرکت بود. کشتی آنها شکست و نزدیک بود ایشان غرق شود که دیگر مجاهدان وی را نجات دادند.

نیروهای مردمی به فرماندهی علما به مدت هیجده ماه در برابر نیروهای عظیم انگلستان مقاومت کردند و اگر پیروزی نهایی متفقین و ضعف شکست عثمانی و دیگر متحدانش نبود اشغالگران هیچ گاه موفق به اشغال عراق نمی شدند. (۱۴۳۲)

در بستر انقلاب

نیروهای انگلستان و همدستانش در جنگ جهانی اول با طرح این شعار که هدف ما رهایی کامل ملتهاست توانستند عراق و دیگر کشورهای عربی را تصرف کنند اما پس از اشغال عراق نه تنها به آنها استقلال ندادند که سعی کردند با برگزاری فرماندم فرمایشی به اشغال خود حالت قانونی دهند و آنگاه که عده ای از آزادیخواهان درخواست استقلال کردند آنها را تبعید و زندانی کردند و متعاقب این اوضاع شیخ

الشريعة با ارسال تلگرافهایی به حاکمان انگلیسی و فرماندهان ارشد نظامی آنان از این درخواست سرباز زدند و سعی کردند با سرکوب جلو انقلاب را بگیرند.

در این هنگام آیه الله میرزا محمد تقی شیرازی با صدور فتوایی به عراقیان اجازه داد که اگر انگلیسیان از دادن حقوق آنها سرباز زدند آنان دست به اسلحه برند و حق خود را باز پس گیرند. و این گونه بود که آتش انقلاب در عراق زبانه کشید.

در هنگامی که تمامی شهرهای عراق در آتش انقلاب می سوخت ناگهان آیه الله میرزا محمد تقی شیرازی که در این زمان رهبری انقلاب را به عهده داشت به طور مرموزانه ای در گذشت ولی در آن لحظات حساس آیه الله شریعت اصفهانی علم بر زمین افتاده میرزای شیرازی را برداشت و با صدور بیانیه ای از مردم عراق خواست به انقلاب ادامه دهند و سپس در اجتماعی که در صحن حضرت علی علیه السلام برگزار شده بود حاضر شد و در حالی که به علت کهولت و ناتوانی نمی توانست به تنهایی راه برود با کمک چند نفر از اطرافیان بر فراز منبر قرار گرفت و پس از تسلیم از دست دادن میرزا، مجاهدان را به استقامت فراخواند و آنگاه آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی را به عنوان نماینده خود انتخاب کرد و پرچم جهاد را به دست او سپرد.

در همین ایام ویلسون، نماینده انگلستان در عراق تصمیم گرفت با فرستادن پیام تسلیتی باب گفتگو با شیخ را باز کند، او را به پندار خود بفریبد اما نتوانست و انقلاب همچنان ادامه یافت. (۱۴۳۳)

متعاقب این اوضاع نیروهای انگلیسی که

در ایران و هند مستقر بودند به طرف عراق روانه شدند تا اینکه تعداد آنها به یکصد و پنجاه هزار نفر رسید که به انواع سلاحهای پیشرفته و هواپیماهای جنگی مجهز بودند. قدرت روز افزون نیروهای انگلستان، تمام شدن منابع مالی مجاهدان و قرار گرفتن آنان در محاصره اقتصادی و نظامی، نیز تغییر سیاست انگلستان و پیشنهاد تشکیل حکومت ملی در عراق از طرف دیگر موجب شد که بین رهبران جهاد اختلاف افتد و انقلاب متوقف شود. دولت انگلستان به طور رسمی تغییر سیاست خود را اعلام کرد و بدین سان استقلال خود را هر چند ناقص به دست آورد. اگر انقلاب به پیروزی نظامی می رسید علما می توانستند با تشکیل حکومت اسلامی عراقی آباد و آزاد بسازند عوامل فوق در کنار سستی که به مناسبت شروع فصل کشاورزی در مردم عراق پدید آورده بود باعث شد که نیروهای انگلستان بتوانند به طرف شهرهای مقدس پیشروی و کربلا، کوفه و آنگاه نجف را اشغال کنند.

پس از اشغال نجف ۱۷ تن از علما و از جمله حسن فرزند شیخ الشریعه دستگیر و برای تبعید روانه بصره شدند.

خاندان

آیه الله شریعت با یکی از نوادگان آیه الله شیخ محمد حسین اصفهانی مولف کتاب فصول ازدواج کرده بود و حاصل این ازدواج ۳ فرزند پسر بود:

۱. شیخ حسن: وی فرزند بزرگ شیخ الشریعه بود و در انقلاب نقش بسزایی داشت. ۲. شیخ مهدی، او تقریرات درس پدرش را به رشته تحریر کشید و کتاب (اعلام الاعلام بمولد خیر الانام) از اوست. ۳. شیخ محمد شریعت (۱۲۸۳-۱۳۵۷ ق.): وی در نجف به تکمیل علوم خود

ص: ۳۴۴

پرداخت. در سال ۱۳۳۱ ش. آیه الله بروجردی او را به عنوان نماینده خود راهی اصفهان کرد. شیخ محمد پس از رحلت آیه الله بروجردی امام امت (ره) را به عنوان مرجع اعلم معرفی کرد که عده ای از علمای پاکستان هم به پیروی از ایشان امام را مرجع تقلید اعلم به مردم معرفی کردند. (۱۴۳۴)

صبح تیره

سرانجام روح پر فتوح آیه الله شریعت اصفهانی پس از عمری تلاش در راه اسلام و قرآن در شب یکشنبه هشتم ربیع الثانی سال ۱۳۳۹ ق. قفس تن را درید و آن نفس مطمئنه به سوی پروردگارش پر کشید و پیکر مطهرش در جوار قبر امیر مؤمنان علیه السلام به خاک سپرده شد.

در سال ۱۳۶۶ ق. که آیه الله حاج آقا حسین قمی دار فانی را وداع کرد و می خواستند او را کنار شیخ الشریعه دفن کنند در هنگام حفر قبر مقداری از قبر شیخ شریعت خراب شد و حاضران با تعجب دیدند جسد آن فقیه فرزانه هنوز کاملاً تازه است چنانکه گویا روز پیش به خاک سپرده شده است.

میرزای نائینی

ولادت

محمد حسین نام داشت. به سال ۱۲۴۰ ش (۱۲۷۷ ق) در نایین و در خاندانی فاضل و محیطی روحانی و خانه ای پر مهر و عطوفت قدم به عرصه گیتی نهاد. پدرش شیخ الاسلام میرزا عبدالرحیم از خاندان بزرگ منوچهری بود که پدرانش در اصفهان پشت در پشت لقب شیخ الاسلامی داشتند. خاندان نائینی در اصفهان به بهره مندی از خوبیها شهره عام و خاص و از نظر علم و دینداری زبانزد همگان بودند و خانه ایشان در زمان بروز مشکلات، پناه مستمندان بود.

تحصیلات علوم دینی

او تحصیلات ابتدایی حوزوی خود

ص: ۳۴۵

را در زادگاه خویش گذراند و پس از آن در ۱۷ سالگی (۱۲۹۳ق) به اصفهان رفت و در آن حوزه علمی بزرگ، دروس عالی فقه، اصول، فلسفه و حکمت را از اساتید فرهیخته ذیل آموخت: ابوالمعالی فرزندی حاج محمد ابراهیم کلباسی، شیخ محمد باقر ایوانکی فرزند شیخ محمد تقی اصفهانی و جهانگیر خان قشقایی.

وی در سال ۱۳۰۳ق راهی نجف اشرف شد و به سامرا رفت؛ زیرا آن دیار مقدس با حضور میرزا محمد حسن شیرازی و دیگر اساتید، رونق علمی یافته و دانش پژوهان بسیاری را به سوی خود جلب کرده بود.

نائینی در آغاز ورود به حوزه سامرا در درس دو استاد فرزانه سید محمد طباطبایی فشارکی و سید اسماعیل صدر شرکت جست، سپس در محفل پربار درس میرزا محمد حسن شیرازی حضور یافت و مدت نه سال از دانش سرشار او بهره برد.

محمد حسین با سفر به نجف، از درس اخلاق آخوند ملا حسینقلی همدانی استفاده کرد. او پس از رحلت میرزای شیرازی به همراه سید اسماعیل صدر راهی کربلا شد و در مدت ۲ سال اقامت در آنجا از این استاد عزیز (صدر) سود جست و سپس با اندوخته ای ارزشمند و کوله باری گرانسنگ در سال ۱۳۱۶ق راهی نجف و مقیم آنجا شد. وی در کنار تدریس، در جلسه علمی آخوند خراسانی حاضر شد.

پرورش یافتگان

میرزای نائینی با مقام والای علمی، سیاسی و معنوی خویش، شاگردان فاضل و آگاهی را به عالم اسلام عرضه کرد که هر یک محور فکری و علمی در جامعه شدند، شاگردانی همچون: سید محسن طباطبائی حکیم، سید محمد حجت کوهکمری، سید محمد هادی میلانی، سید ابوالقاسم

خوئی، سید محمد حسین طباطبائی، سید محمود حسینی شاهرودی، سید جمال الدین گلپایگانی و...

نوآوری در اصول

از جمله دانشمندانی که در رونق و جلو رفتن «اصول» زحمت فوق العاده کشید، آیه... نائینی است تا جائی که «نوآور» و «مجدد الاصول» نام گرفت و اکثر معاصران از نظریات وی پیروی می کنند و آن را همسنگ با نظریات آخوند خراسانی در اصول به شمار می آورند.

نهضت مشروطیت

آیه... نائینی را می توان از پیشگامان این نهضت به شمار آورد. در سال ۱۳۲۷ق مشروطه خواهان حکومت را در دست گرفتند، لکن با دخالت اجانب، فئودالها و غریزگان و ایادی استکبار رهبری نهضت را تصاحب نمودند و انقلاب را از مسیر اصلی اش منحرف ساخته به جای کیفر دشمنان واقعی مشروطه، شیخ فضل... نوری را بر دار کردند. اکثر علمای بزرگ نجف همچون میرزای نائینی به این امید که خواهند توانست به آن نهضت، محتوایی اسلامی ببخشند، از آن پشتیبانی کردند. مخالفان برای مقابله با نهضت تلاش کردند و حتی میرزا را نیز هدف قرار دادند. در این میان مرگ مرموز و ناگهانی آخوند خراسانی، باعث تضعیف نهضت گردید هر چند مانع حرکت علما به ایران نشد. رهبران روحانی از جمله نائینی به سوی کاظمین حرکت کردند و سرانجام فعالیتهای آنان باعث شد تا آرامش به ایران باز گردد.

کتاب تنبیه الامه

آیه... نائینی این کتاب را در بحران انقلاب مشروطه (۱۳۲۷ق) به فارسی نوشت و مورد تأیید بعضی از بزرگان قرار گرفت. او در این کتاب حاکمیت اسلام ناب محمدی را اثبات کرده و پرده از چهره حکومتهای استبدادی برداشته و زندگی در زیر سلطه استبداد را با بردگی مساوی

ص: ۳۴۷

ایشان از قائلین به ولایت مطلقه فقیه است که در این کتاب تمام مناصب و شئون اعتباری امام معصوم را برای فقیه جامع الشرایط ثابت می داند. از نظر او، علما شرعاً مسؤول دستگاه حکومتی اند و جلوگیری از بی نظمی و بی عدالتی در جامعه از وظایف آنهاست و در غیبت امام عصر رهبری جامعه بر عهده آنان می باشد... به گفته شهید مطهری... افسوس که جو عوام زده محیط ما، کاری کرد که آن مرحوم پس از نشر آن کتاب، یکباره مهر سکوت بر لب زده، دم فرو بست.

مبارزه با استعمارگران

پس از شروع جنگ جهانی اول و اشغال شدن بخش وسیعی از عراق به دست نیروهای انگلیسی، علمای شیعه وارد صحنه شده علیه آنان حکم جهاد داده اند. آیه... نائینی همگام با دیگر علما علیه قوای خارجی دست به قیام زد.

پس از شکست دولت عثمانی، دولت انگلیس در صدد روی کار آمدن حکومتی دست نشانده و انگلیسی بر عراق برآمد و از مردم عراق دعوت شد تا در یک انتخابات عمومی برای تعیین یک حاکم انگلیسی برای خود شرکت جویند. علما و روحانیون طراز اول عراق نیز دوباره به مخالفت برخاسته، انتخاب فردی کافر را برای حکومت بر مسلمانها حرام دانستند. دولت انگلیس که خود را در مخمصه دید، قراردادی با ملک فیصل بست و او را در سال ۱۳۴۰ق پادشاه عراق گردانید.

فتوای علما، امکان انتخابات را در شهرهایی چون نجف و کوفه سلب کرد. بعد از این رخدادها بود که زمینه تبعید آیه... نائینی و آیه... سید ابوالحسن اصفهانی به ایران فراهم شد. سرانجام ملک فیصل در اثر

فشار مردم و علما، مجبور به عذرخواهی از مراجع تبعید شده گردید و آن دو فرزانه دهر پس از یک سال دوری از حوزه علمیه نجف، در سال ۱۳۴۲ق بازگشتند.

تالیفات

از آن دریای بیکران علوم دینی، آثار ذیل به یادگار مانده است: تعلیقه بر عروه الوثقی، لباس مشکوک، التعبیدی والتوصلی، وسیله النجاه، سؤال و جوابهای استدلالی فقهی، تقریرات اصول، که برخی از شاگردان او درسهای علم اصول وی را به رشته تحریر در آوردند.

افول ستاره آسمان فقاقت

سرانجام استاد فقها و مجتهدان عصر، آیه... العظمی میرزا محمد حسین نائینی، پس از عمری تلاش و خدمت در پرورش شاگردان گرانمایه و تعالی اسلام و مسلمین در ۲۶ جمادی الاولی ۱۳۵۵ (ق ۱۳۱۵ش) در ۷۸ سالگی به رحمت ایزدی پیوست و پیکر پاکش در کنار حرم مطهر حضرت علی علیه السلام به خاک سپرده شد.

مرحوم آقای آقا ضیاء عراقی

زندگانی

مرحوم آقای آقا ضیاء عراقی (اراکی) یکی از اساتید علما و مراجع بزرگ حوزه نجف در اوسط قرن اخیر بود. معظم له دانشمندی محقق و مجتهدی متبحر و محدثی عالم به علم رجال و تفسیر بود. زادگاهش شهرستان اراک بود و پس از پیمودن مقدمات علوم عازم نجف اشرف گردید و چندین سال در عتبات سرگرم تحقیقات علمی و مباحثات فقهی بود. آقا ضیاء از اجله تلامذه آخوند خراسانی، علامه یزدی، مرحوم همدانی و آقا شریعت اصفهانی بود، و خود سالهای متمادی در حوزه نجف از مدرسین بزرگ محسوب بود. مرحوم آقا ضیاء معاصر با آیت الله نائینی و آیت الله کمپانی و آیت الله اصفهانی است که این چهار نفر در جمله اساتید فقها و مراجع طراز اول جهان تشیع بودند و اغلب آیات

و مراجع بعدی ما از کرسی درس آنها به درجه اجتهاد و استادی رسیدند.

مرحوم مدرس تبریزی در ریحانه الادب می نویسد: آقای آقا ضیاء عراقی از مراجع طراز اول شیعه و از فحول علمای امامیه بود. حوزه درس فقه و اصول او در نجف اشرف محل استفاده علما و آیات عرب و عجم گردید. در تقریر مسائل فقهی و بیان احکام حسن تحریر و تقریر در عصر خویش بی مانند بود. در اصول مقالاتی به رشته تحریر برد و شرحی بر تبصره علامه نوشت...

بعضی وفات او را در ذیحجه سال ۵۹ و برخی در ذیحجه سال ۱۳۶۱ در نجف اشرف نوشته اند.

سید ابوالقاسم خویی

ولادت

(زاده نیمه ماه رجب ۱۳۱۷ (قمری) در خوی، استان آذربایجان غربی ۱۷ مرداد سال ۱۳۷۱ در شهر نجف) از فقها و مراجع عالی تقلید شیعه دارای درجه ی آیت اللهی از حوزه ی علمیه است.

زندگی و تحصیلات

و به همراه پدر به منظور تحصیل علوم دینی به نجف که در آن زمان بزرگ ترین حوزه علمیه جهان اسلام به حساب می آمد، رفت. وی در سالهای تحصیل در حوزه علمیه نجف از شاگردان مهدی مازندرانی، ضیاء الدین عراقی و محمدحسین نائینی [۱] بود.

او در حوزه های مختلف علوم حوزوی صاحب رای و اندیشه است که از آن جمله می توان به بحث های گسترده وی در علوم فقه و اصول اشاره کرد

شاگردان

ابوالقاسم خویی شاگردان بسیاری را از کشورهای مختلفی چون ایران، کویت، پاکستان، سوریه، لبنان، بحرین، هند، افغانستان، آفریقا، خاور دور و عراق تربیت کرد. وی در تمام طول خویش به عده معدودی از شاگردان خود اجازه اجتهاد داد. از برجسته ترین کسانی که ایشان شخصا به

وی مدرک اجازه اجتهاد داد میرزا علی فلسفی بود

از شاگردان ایرانی او می توان به میرزا محسن کوچه باغی تبریزی، سید محمد صادق روحانی، میزا جواد آقا تبریزی، حسین وحید خراسانی، سید هاشم غضنفری خوانساری، سید جلال الدین فقیه ایمانی و از شاگردان ایشان در دیگر کشورها از سید محمد حسین فضل الله، آصف محسنی، علاءالدین بحر العلوم، محمد باقر صدر و علی سیستانی اشاره کرد.

تالیفات

از وی کتب بسیاری در موضوعات مختلف علوم اسلامی بجا مانده است که از میان آنها می توان به کتاب هایی چون: اجود التقریرات در اصول فقه، البیان فی علم التفسیر در تفسیر قرآن، نفحات الاعجاز فی علوم القرآن، منهج الصالحین فی بیان احکام الفقه که تا کنون بیست و هشت بار تجدید چاپ شده است، [نیازمند منبع] مناسک الحج و توضیح المسائل اشاره کرد.

وی همچنین در علم رجال به نگارش کتابی در بیست و چهار مجلد با عنوان «معجم رجال حدیث و تفصیل طبقات رواه» پرداخت

منابع

وب گاه رسمی

مرکز اسلامی آیت الله خویی در انگلستان

مدرسه الایمان آیت الله خویی در نیویورک

سید محسن امین. «فصل کتاب». اعیان الشیعه. تحقیق سید محسن امین. چاپ اول، بیروت: دارالتعارف للمطبوعات، ۱۴۰۶، ۲-۳۴۸-۳۷۱-۹۶۴-ISBN، ج ۶، صفحه ۵۵.

احیای تشیع. ولی نصر. ۲۰۰۶. ISBN ۰۳۹۳۰۶۲۱۱۲. ص ۱۲۵ و ص ۱۴۴

اعراب شیعه: مسلمانان از یاد رفته. گراهام فولر. ۲۰۰۱. ISBN ۰۳۱۲۲۳۹۵۶۴. انتشارات پالگریو مک میلن.

دانشنامه بریتانیکا. نسخه ۱۹۹۳. ص ۶۹.

حاج سید محمود شاهرودی

زندگانی

حضرت آیه الله العظمی حاج سید محمود شاهرودی در خانواده مذهبی به سال ۱۲۹۸ یا ۱۳۰۱ هجری قمری در یکی از

روستاهای شاهرود متولد شده و پس از طی تحصیلات اولیه و دوره مقدمات در شهر بسطام عازم حوزه علمیه مشهد

ص: ۳۵۱

مقدس شدند و در دروس سطح و خارج فقه و اصول محضر اساتید و فقهای آن زمان حاضر شدند.

سپس در سال ۱۳۲۸ هجری قمری عازم حوزه علمیه نجف اشرف شده و از محضر درس مرحوم آقای آخوند خراسانی صاحب کفایه بمدت یکسال و نیم استفاده نمودند. پس از فوت استادشان به مجلس درس مرحوم آقای نائینی و آقای عراقی حاضر شدند و از آن دو بهره وافی بردند و همزمان به تدریس و تربیت طلاب مشغول شدند. پس از فوت استادشان مرحوم آقای نائینی تدریس خارج ایشان شروع گشت و مورد توجه فضلا و طلاب قرار گرفت. پس از فوت مرحوم آقا سید ابوالحسن اصفهانی رساله عملیه ایشان در دسترس مقلدین در کشورهای عراق و ایران و خلیج و لبنان و هند و پاکستان قرار گرفت.

و با درگذشت مرحوم آقای بروجردی مرجعیت ایشان در اماکن یادشده بخصوص ایران و عراق و خلیج، شهرت و توسعه بیشتری حاصل نمود و حوزه بحث فقه و اصول ایشان در نجف فضلا و علماء بیشماری را در برداشت و نماز جماعت مسجد هندی بیشترین نمازگزار را داشت. تأمین هزینه های درمانی طلاب در نجف و همچنین شهریه و تأمین نان طلاب حوزه های علمیه نجف و کربلاء و سامراء و مشهد مقدس به عهده معظم له قرار داشت. اولین بار در تاریخ مرجعیت و حوزه از طرف ایشان گروهی به عنوان بعثه دینیه حج در سال ۱۳۸۷ هجری قمری (۱۳۴۶ شمسی) به امر معظم له و به سرپرستی آقا زاده بزرگ ایشان اعزام شدند که بسیار مورد استقبال حجاج قرار گرفت. همچنین معظم له نخستین شهرک مسکونی طلاب

بنام «حی الامام الشاهرودی» را در نجف اشرف تأسیس نمودند. عمر پر برکت مرجعیت ایشان همواره در تربیت فضلا و علما و رسیدگی به امور حوزه و تدریس و تألیف بود و آثار فراوانی مانند کتاب الحج و کتاب الاجاره و یک دوره اصول از ایشان بجا مانده است. و سرانجام پس از قریب یک قرن عمر سراسر تقوی و فضیلت و تلاش علمی و سرپرستی حوزات علمیه در ۱۷ شعبان ۱۳۹۴ قمری، دار فانی را وداع نموده و در صحن مطهر امیر مؤمنان علی (علیه السلام) در سمت بالای سر مدفون گردیدند.

آیت الله العظمی حاج میرزا محمد حسن آشتیانی

ولادت و تحصیل

حضرت حجه الاسلام والمسلمین، شیخ الفقهاء و المجتهدین، عالم ربانی و فقیه صمدانی آیت الله میرزا حسن آشتیانی از علمای بزرگ شیعه (سر سلسله بیت رفیع) آشتیانی است.

در حدود سال ۱۲۴۸ ه ق در آشتیان چشم به هستی گشود و در همین شهر به فراگیری خواندن و نوشتن پرداخت. سیزده ساله بود که به بروجرد سفر کرد و چهار سال در آن جا ماند و ادبیات را فرا گرفت و مدت یک سال و نیم از محضر درس مرحوم سید شفیع جاپلقی (متوفی ۱۲۸۰) استفاده کرد پس از آن رهسپار نجف اشرف شد و در آن جا از محضر درس اساتید حوزه نجف خصوصا شیخ اعظم مرتضی انصاری بهره ها برد. چون سنش کم بود پشت پرده می نشست تا آن که در یکی از روزها بر اثر اظهار نظری که در درس می کند شیخ به استعداد فوق العاده او پی می برد و وی را به حضور فرا می خواند و او در درس شیخ از کسانی شد که «ثنی الیهم الخناصر» و به خاطر حسن

ص: ۳۵۳

تعبیر و لطف تقریری که داشت درس استاد را برای دیگران تقریر می کرد و به لسان الشیخ، شهرت یافت و تقریرات استاد را می نوشت.

بازگشت به ایران

در سال ۱۲۸۲ یکسال بعد از وفات شیخ انصاری مرحوم آشتیانی در حالی که به مرحله رفیعہ اجتہاد نایل آمده بود به ایران بازگشت و ساکن تهران شد و برای اولین بار افکار و اندیشه ها و تحقیقات نوین شیخ انصاری خاصه در علم اصول را در تهران نشر داد و به همین جهت طلاب متعدد از اطراف و اکناف به تهران روی آوردند و در درس او شرکت جستند و از یافته های او استفاده کردند.

سفر حج

آشتیانی در سال ۱۳۱۱ به قصد حج به حجاز سفر کرد و در بازگشت به زیارت عتبات عالیات رفت و هنگامی که به سامرا رسید با استقبال مرحوم میرزای شیرازی و علمای بزرگ حوزه مواجه شد وی در این سفر میهمان مرحوم میرزای شیرازی بود و این تجلیل دو جهت داشت یکی شخصیت خود ایشان و دیگر به لحاظ ضرورت تقویت اسلام و روحانیت چرا که هنوز ناصرالدین شاه در قید حیات بود.

نقش ایشان در الغای امتیاز رژی

در ماه رجب سال ۱۳۰۷ ه ق هنگامی که ناصرالدین شاه امتیاز انحصار توتون و تنباکو (رژی) را به یک شرکت انگلیسی داد، میرزا حسن شیرازی (م ۱۳۱۲) استعمال توتون و تنباکو را در ربیع الثانی ۱۳۰۹ ه ق

نوامبر ۱۸۹۱م تحریم کرد و میرزا حسن آشتیانی و علمای دیگر هم به مخالفت برخاستند و پس از آن که گفتگوهای مرحوم آشتیانی با شاه و صدراعظم راجع به پیامدهای ناشی از اعطای این امتیاز بی نتیجه ماند مبارزه ادامه یافت و اوج گرفت. شاه طی

نامه ای خشونت آمیز از آشتیانی خواست که در جهت لغو حکم تحریم میرزای شیرازی اقدام کند، لکن میرزای آشتیانی در پاسخی که برای شاه فرستاد حمایت خود را از حکم انقلابی میرزای شیرازی اعلام کرد ناصرالدین شاه ابتدا از در ملایمت درآمد اما دیری نپایید که کار دیگر بار به خشونت گرایید و از آشتیانی خواست که یا از تهران خارج شود و یا علنا قلیان بکشد و ایشان خارج شدن از تهران را برگزید. به مجرد اطلاع یافتن علمای تهران از این تصمیم همه عازم به خروج از تهران شدند. مردم غیور تهران پس از اطلاع از این تصمیم شورش کردند و به کاخ سلطنتی یورش بردند و ۳۰ کشته و زخمی دادند و با استقامت خود از خروج بزرگترین عالم شهر جلوگیری کردند. ناصرالدین شاه که اتفاق علما و پشتیانی قاطع مردم را دید ناچار امتیاز را لغو کرد. (۱)

تالیفات

عن علی علیه السلام: عقول الفضلاء اطراف اقلامهم. خرد دانشمندان در پیرامون نوشته های آنان است.

یعنی از نوشته ها و تالیفات افراد می توان به میزان عقل و اندیشه آنان پی برد و مرحوم آشتیانی در فقه و اصول از اعظام علمای شیعه محسوب است و آثار او گواه بر این معنی است.

۱- بحر الفوائد، حاشیه ای است بر رسائل شیخ مرتضی انصاری. (الذریعه ج ۲

۴۴). ۲- رساله فی الاجزاء، طهران ۱۳۱۸ق، سنگی، رقیعی ۱۵۹ص. ۳- رساله فی قاعده نفی العسر و الحرج، چاپ تهران، ۱۳۱۴.

۴- رساله فی حکم اوانی الذهب و الفضة، چاپ تهران، ۱۳۱۳ (همراه ازاحه الشکوک). ۵- ازاحه الشکوک فی حکم اللباس المشکوک، تهران، ۱۳۱۳ق سنگی، رقیعی ۱۴۱. (الذریعه ج ۱

۵۲۷). ۶- رساله فی نکاح المریض. ۷- رساله فی الجمع بین قصدی

ص: ۳۵۵

۱- و نیز نک: شورش بر امتیازنامه رژی از فریدون آدمیت؛ تحریم تنباکو از ابراهیم تیموری.

القرآن و الدعاء، طهران، ۱۳۱۴ق، سنگی، ۱۳۹ص (همراه رساله فی قاعده نفی العسر و الحرج). ۸-رساله فی انه اذا سلمت جماعه یکتفی بجواب واحد بصیغه الجمع ام لا ۹-کتاب القضاء. در سال ۱۳۲۷ ه ش چاپ شده است: سربی، وزیری، ۴۹۰ص.

مؤلفات خطی

۱۰-مباحث الالفاظ. تقریرات شیخ انصاری که نسخه خطی آن گم شده است. ۱۱-کتاب الخلل فی الصلاه، شرح مبحث خلل از شرایع الاسلام است. نسخه ای از آن در آستان قدس ۷۷۴۱ و نسخه ای در سامراء است مدرسه شیرازی (الذریعه ۷۲۴۹).
۱۲-کتاب الوقف و احیاء الموات و الاجاره. ۱۳ و ۱۴-کتاب الاجاره و کتاب احیاء الموات در یک جلد، تقریر بحث شیخ انصاری. (الذریعه ۱/۱۲۲) ۱۵-سؤال و جواب (به فارسی) گردآورده محمدعلی یوزباشی (مقدمه ای بر فقه شیعه ۳۵۸).

فرزندان او

معظم له چهار پسر و یک دختر داشت:

۱-آیت الله حاج شیخ مرتضی آشتیانی (متوفی ۱۳۶۵ق) که در عصر خود از فقها و مدرسان بزرگ حوزه های علمیه بود و در قضیه بانک روس و حوادثی که منتهی به لغو امتیاز آن شد نقش بسزایی داشت و در جنبش مشروطیت نیز شرکت داشت. وی از جمله علمایی بود که در حرم حضرت عبدالعظیم علیه السلام متحصن گردید.

اختران فروزان ری و طهران ۱۷۴؛ گنجینه یا کشکول سیاح ۶۶؛ (تاریخ علماء خراسان، گنجینه دانشمندان ج ۷

۹۷).

۲-افتخار العلماء مرحوم آقا میرزا مصطفی متخلص به صهبا که در جنبش مخالفت با موسیو نوز بلژیکی نقش بسزایی داشت و در قیام مشروطیت در صف مردم قرار داشت و در تاریخ ۱۳۲۷ ه ق در سن ۴۲ سالگی در منزلش واقع در جوار حضرت عبدالعظیم علیه السلام ترور شد. از تالیفات اوست: افتخارنامه حیدری که دیوانی است فارسی در غزوات حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و

ص: ۳۵۶

زندگینامه آن حضرت از ولادت تا شهادت در ۱۸۰۰ بیت، در دو جلد به چاپ رسیده است.

جلد اول درباره جنگهای روزگار حضرت محمدصلی الله علیه وآله و جلد دوم درباره جنگهای پس از رحلت پیامبر (ریحانه الادب ج ۳

۴۸۰؛ الذریعه ج ۲

۲۵۶)؛ مؤلفین مشارع

۲۰۶-۲۰۴؛ گنجینه دانشمندان ج ۳

۳۶۴؛ اختران فروزان ری ۱۸۷؛ رجال ایران بامداد ۴

۱۰۳-۱۰۱؛ ادبیات فارسی بر مبنای تالیف استوری ج ۲؛ تاریخ مشروطیت ایران تالیف کسروی ۲۹۵؛ مجله ارمغان سال ۵، ش ۱۱، ص ۵۱۶.

۳-مرحوم حاج میرزا هاشم آشتیانی که در دوره های سوم تا هشتم مجلس شورای ملی به نمایندگی انتخاب گردید و در حدود سال ۱۳۴۰ شمسی در سن ۹۰ سالگی از دنیا رفت. وی تالیفاتی در ادعیه و زیارت از خود به یادگار گذاشت.

تاریخ بیست ساله ایران از حسین مکی؛ شرح رجال ایران ج ۳؛ رجال عصر مشروطیت از سید ابوالحسن علوی، تلاش آزادی از باستانی پاریزی؛ زندگینامه رجال و مشاهیر ایران، ج ۱

۳۸؛ تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران از بهار ج ۱ و ۲.

۴-مرحوم آیت الله حاج میرزا احمد آشتیانی (۱۳۰۰-۱۳۵۹ق) متخلص به «واله از حکماء متاله و فقهای متبحر پایتخت بود. که در فنون مختلف جمعا ۶۲ تالیف گرانبها از آن جناب باقی مانده است. آن بزرگمرد به هنگام وفات متصدی مدرسه علمیه مروی تهران بود. رک: اختران فروزان ری و طهران ۱۸۰؛ مقدمه چهارده رساله فارسی.

۵-آقا زاده خانم که نامش فاطمه بود و به همسری عموزاده خود مرحوم میرزا جعفر، معروف به میرزا کوچک آشتیانی درآمد و حکیم متاله مرحوم حاج میرزا مهدی آشتیانی فرزند اوست.

شماری از شاگردان او

آیت الله میرزا احمد آشتیانی فرزند او *میرزا فضل الله صادقی مشهور به آشتیانی

ص: ۳۵۷

از حکماء و قضات. *ملا محمد آملی بن علی *مرحوم آیت الله حاج آقا حسین قمی *مرحوم آیت الله حاج میرزا محمد فیض قمی مرحوم آیت الله آقا میرزا محمدعلی شاه آبادی *مرحوم آیت الله شیخ محمدجواد حاج آخوند قمی *مرحوم آیت الله حاج شیخ باقر تهرانی *مرحوم آیت الله شیخ علی اکبر نهاوندی (م ۱۳۶۹ق) *آقا سید میرزا اسحاق بن رحیم ستونی همدانی *مرحوم آیت الله حاج شیخ محمدعلی حائری قمی (م ۱۳۵۸) *مرحوم سید اسماعیل مرعشی (م ۱۳۵۴ه) ملقب به شریف الاسلام که در طب و شیمی و علم حروف ماهر بوده است. *مرحوم میرزا نصرالله نقوی بن سیدرضا (م ۱۳۲۶ خورشیدی) *سید محمد تنکابنی بن محمدتقی (م ۱۳۵۹) *آقا سید محمدآقا بهبهانی طهرانی *شیخ فیاض سرخه دیزجی زنجانی (م ۱۳۶۰) *ملا اسماعیل قره باغی *آیت الله سید فخرالدین میرزائی قمی *علامه حکیم میرزا مجید زنجانی (م ح ۱۳۲۴). *شیخ فتحعلی زنجانی بن حاج ولی بن علی عسگر (م ۱۳۳۸) *مرحوم آیت الله آقا محمد کبیر قمی (م ۱۳۶۹) *شیخ حسین مازندرانی کولائی (م ح ۱۳۳۵) *شیخ علی اکبر مازندرانی (م ح ۱۳۳۰)

ستایش دانشمندان و تراجم نگاران از فقید سعید

علامه سید محمد تنکابنی شاگرد او می گوید:

العلامه افضل علماء المركز، جناب المستطاب صاحب البیان الحسن و الاخلاق المرضیه المحقق المدقق البارع الحاج میرزا حسن الآشتیانی قدس الله نفسه الزکیه و من ظن می کنم که اگر مرحوم شیخ مرتضی الانصاری قدس سره زنده می بود تقدیر و تصدیق می کرد که بیانی اوفی از بیانش و تقریری اکمل از تقریرش نمی شود و فضیلتی که به تدریسش حاضر بودند در این باب تصدیق می کنند و دلیل بدین امر بیان اوست مطالب مصنف (ره) را در حاشیه کبیره...» (۱)

علامه میرزا محمدعلی مدرسی تبریزی می نویسد: «حاج میرزا محمدحسن آشتیانی تهرانی عالم محقق و فاضل مدقق از

ص: ۳۵۸

اعیان علماء و مجتهدین ایرانی که به فضل و دیانت و وثاقت معروف و از شاگردان شیخ مرتضی انصاری بود و اخیراً به تهران آمده و در حوزه درس او مرجع استفاده بسیاری از اجلاء عصر خود گردید.» (۱)

در مآثر و آثار (۲) می نویسد: «میرزا محمد حسن آشتیانی سلمه الله در تاریخ جمع این تالیف از رؤسا بزرگ دارالخلافة است... از وقتی که این بزرگوار به طهران آمده است تکمیل اصول الفقه را بر سبک جدید وسیله عظمی پدید شده. بعد از مرحوم حاج ملاهادی عمده تلمذ طلاب و مستعدین در دارالخلافة بر این دانشور یگانه است و سالها می گذرد که زحمات حکومت شرعیه کلیه بر عهده وی قرار گرفته (ادام الله ایام افاضاته).

در نجوم السماء آمده: «وی از اعظم علماء کرام و متفقهین اصولیین عظام بوده...» (۳)

درسهایی جاودانه از زندگی او

شاگردش مرحوم سید محمد تنکابنی صاحب ایضاح الفرائد می گوید: «آن مرحوم مواظب طاعات و عبادات و نماز شب و زیارت عاشورا در جمیع اوقات عمرش و زیارت جامعه کبیره در شبها و مجد در نشر علوم و تالیف کتب و جواب استفتاءات بودند.» (۴)

فرزند بزرگوارش مرحوم حاج شیخ مرتضی نقل کرده است: «ایشان در موقع ارتحالش زیارت جامعه کبیره را می خواند و می گفت: (من والاکم فقد والی الله، و من عاداکم فقد عادالله، و من احبکم فقد احب الله و من ابغضکم فقد ابغض الله و من عصاکم فقد عصی الله انتم السبیل الاعظم و الصراط الاقوم و شهداء دارالفناء و شفعاء دارالبقا و الرحمه الموصوله و الآیه المخزونه و الامانه المحفوظه و الباب المبتلی به الناس من اتیکم فقد نجی و من لم یاتکم فقد

ص: ۳۵۹

۱- ۴- ص ۱۵۱. **۵- نجوم السماء ۱

۲- علماء معاصرین ۳۷۹.

۳- اختران فروزان، ری و طهران، ۱۷۳.

۴- ریحانه الادب، ۱ ۴۹ و ۳

هلك) پس روحش به سوی موالیانش پرواز و حشرش با ایشان گردید» من احب شیئا حشره الله معه (۱).

وفات و مدفن

از خاطره و دل‌ها نرود یاد تو هرگز ای آن که به نیکی همه جا ورد زبانی

سرانجام این فقیه بلند پایه در ۲۸ جمادی الاولی ۱۳۱۹هـ ق در تهران درگذشت و جنازه اش را که به امانت به خاک سپرده شده بود، پس از یک سال به نجف اشرف حمل و در مقبره حاج شیخ جعفر شوشتری به خاک رفت. مزار پاکش چشمه سار زلال حقایق است که همواره خواهد جوشید و مشتاقان و شیفتگان را سیراب خواهد ساخت.

پی‌نوشتها

۱- و نیز نک: شورش بر امتیازنامه رژی از فریدون آدمیت؛ تحریم تنباکو از ابراهیم تیموری. **

۲- علماء معاصرین، ۳۷۹. **۳- ریحانه الادب، ج ۱

۴۹. **۴- ص ۱۵۱. **۵- نجوم السماء ۱

۳۴۲. **۶- علماء معاصرین ۳۷۹. **۷- اختران فروزان، ری و طهران، ۱۷۳.

مآخذ

ریحانه الادب، ۱

۳ و ۴۹

۴۸۰. **معجم المؤلفین ۵

۱۸۶. **طبقات اعلام الشیعه، ۱

۳۹۰، ۳۸۹. **اعیان الشیعه ۵

۳۷. **معجم رجال الفکر والادب فی النجف، خلال الف عام

۲۱. **گنجینه دانشمندان، ۴

۳۶۴. **تحریم تنباکو ۱۵۱-۸۳ از ابراهیم تیموری. **شورش بر امتیازنامه رژی، فریدون آدمیت، ۱۳۷-۷۴. **طرح دایره

المعارف بزرگ اسلامی ۹۲ و ۹۳. **تاریخ رجال ایران، ۱

۳۱۶. **مشاهیر دانشمندان اسلام، ج ۴، ص ۳۶۵، بخش استدراکات. **دایره المعارف تشیع، ۱

۱۳۵. **احسن الودیعہ، ۱

۱۲۳ و دانشنامه ایران و اسلام. ۲

۱۸۷ و ۶۰. **المآثر و الآثار ۱۵۱. **فوائد الرضویه، ۴۵۱. **مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی، ۲

۵۳۸. **علماء معاصرین ۳۷۹ و ۷۰. **علمای بزرگ شیعه از کلینی تا خمینی ۳۲۰. **مقتبس الاثر ۲۸

۲۷۰. **گنجینه یا کشکول سیاح، ۶۶ و ۶۰. **امیر کبیر یا قهرمان مبارزه با استعمار. **فرازهایی

ص: ۳۶۰

۱- معجم المؤلفین ۵

از زندگانی خاتم‌المجتهدین شیخ انصاری (ره)، ۵۸. **ادبیات فارسی بر مبنای تالیف استوری، ج ۲. **حوزه، سال دوم، ش ۴، ص ۳۴. **مقدمه ای بر فقه شیعه، سید حسین مدرسی. **الذریعه، ج ۱

۱۲۲ و ۵۲۷ و ۳

۴۴. **

چهل مقاله. **اختران فروزان ری و طهران.

مجتهد بهبهانی

زندگانی

آیت الله سید عبد الله فرزند سید اسماعیل مجتهد بهبهانی در حدود سال ۱۲۶۰ قمری به دنیا آمد. وی تحت توجهات پدر عالم و مجاهدش در نجف اشرف تحصیل علوم دینی را آغاز کرد و در حوزه ی درس آیات عظام شیخ مرتضی انصاری، میرزا محمد حسن شیرازی و سید حسین کوه کمری شرکت جست. سید عبدالله پس از اخذ اجتهاد، در سال ۱۲۹۵ ق. به تهران مراجعت کرد و پس از اخذ اجتهاد، در سال ۱۲۹۵ ق. به تهران مراجعت کرد و پس از فوت پدر، مقام مذهبی او را احراز نمود.

وی قبل از انقلاب مشروطیت نیز جزو روحانیون و علمای بنام پایتخت بود و در حل و عقد امورات مختلف تأثیرگذار بود. وی با آغاز مشروطیت به صف مبارزان پیوست و با یاری و همکاری آیت الله سید محمد صادق طباطبایی رهبری اصلی مشروطه خواهان را به عهده گرفت. ایشان از روحانیون طراز اول تهران و رهبر آزادیخواهان دوره مشروطیت به شمار می آید که در راه تحقق آرمان انقلابی خویش، صدمات فراوانی دید و مدتی به عتبات تبعید گشت. وی تصمیم داشت با توجه به مبانی اسلامی یک قانون اساسی اسلامی در چهار چوب دستورات اسلام پی ریزی نماید، و بدعتها و قوانین مغایر اسلام را از بین ببرد که در این راه زحمات فراوانی را متحمل شد و عاقبت

ص: ۳۶۱

به شهادت وی منتهی گشت.

وی در واقعه ی به توپ بستن مجلس توسط محمد علی شاه قاجار، به اسارت قزاقان درآمد و بعد از شکنجه های بسیار، به باغشاه برده شد. آیت الله بهبهانی، پس از اعلان مشروطیت، فعالانه در برگزاری انتخابات و تشکیل مجلس ملی شرکت جست. اگرچه خود هیچ مقام دولتی را نپذیرفت ولی در همه ی کارها نظارت کامل داشت. در مجلس دوم که نمایندگان به دو گروه تندرو و میانه رو تقسیم شده بودند، به حمایت از میانه روها برخاست. در این حال تندروان کمر به قتل او بستند. و سرانجام این عالم ربانی در ۲۴ تیر ۱۲۸۹ شمسی برابر با هشتم رجب ۱۳۲۸ ق. توسط اشخاص نقابداری که به منزلش هجوم بردند، به درجه شهادت نائل گردید. پس از شهادت سید در این روز مجلس شورای ملی و بازار تعطیل و عزای عمومی اعلام گردید. در پی آن نیز در تمامی شهرهای ایران مجالس ترحیم برگزار شد و پیکر این شهید انقلاب به یاری میر سید علی بهبهانی به نجف اشرف انتقال یافت و در مقبره خانوادگی به خاک سپرده شد.

محمد حسین اصفهانی غروی کمپانی

از نخجوان تا نجف

دیار نخجوان و آذربایجان از دیرباز سرزمینی مسلمان نشین و عالم خیز بوده است و ما تاریخ قفقاز و نخجوان را بیشتر با شخصیت‌های سرشناس و درخشان آن می شناسیم. خاندان محقق غروی از آن خانواده های متدینی بودند که نسل در نسل در آن ناحیه سکونت داشتند و همیشه میان مردم جایگاه ممتازی را دارا بودند. از اجداد و نیاکان محقق، تنها نام نیکی در تاریخ مانده است که به ترتیب و اجمال نام برده می شوند:

پدرش ((حاج محمد حسن)) که تاجری درست کار و دیندار بود فرزند ((علی اکبر)) و نواده ((حاج محمد حاتم نخجوانی)) است. (۱)

پس از آنکه در سال ۱۲۴۳ ق. قرارداد ترکمانچای با دستهای خیانت پیشه قاجاریان امضا شد و در نتیجه شوم آن، بخشی از سرزمین پاک ایران (قفقاز و نخجوان و قسمتی از آذربایجان) از پیکر پاک ایران عزیز جدا گشت، مسلمانان آن سوی رود ارس دچار بلاهای بزرگ و درد و رنجهای سنگینی گشتند و در زیر فوج فاجعه ها و در حصار حادثه ها خرد شدند. گروهی مردند، گروهی ساختند و سوختند و گروهی دیگر هجرت را برگزیده، از خانه و کاشانه چشم پوشیده، تنها جان به سلامت بردند. حاج محمد اسماعیل نخجوانی (پدر بزرگ محقق غروی) از این گروه اخیر بود که به همراه خانواده اش به شهر قهرمان خیز تبریز کوچید.

اما در تبریز هم اوضاع را مساعد ندید و پس از چند صباحی به شهر اصفهان روی آورد. سالیانی را در آن شهر سپری ساخت تا آنجا که خود و فرزندانش به ((اصفهانی)) شهرت یافتند. ولی دیری نپایید که خاندان نخجوانی از اصفهان هم کوچ کردند تا بالاخره به شهر زیارتی و مذهبی کاظمین پناه بردند و همانجا را برای خود وطن اختیار کردند و در آنجا حاج محمد حسن اصفهانی (پدر غروی اصفهانی) برای خود اسم و رسمی یافت.

حاج محمد حسن دیگران مرد غریب نبود که روزی پس از روزگاری اوارگی روی به شهر کاظمین آورد. اکنون همه او را مردی محترم، پر خیر و با کفایت می شناختند. بگذریم از اینکه او در میان مردم و تاجران سرشناس عراق به نیک مردی و کارسازی پراوازه بود و در حوزه بزرگ آن روز نجف هم تاجری صاحب نام و ابرومند بود و همگان وی را با شهرت ((معین التجار)) گرامی می شمردند. (۲)

مولود کاظمین

اقبال خوش معین التجار، بیش از همه نگاه به اوج رسید که از لطف خدا، او صاحب پسری سالم و کامل گشت .

روز دوم محرم سال ۱۲۹۶ ق . اسمان کاظمین هم مانند دیگر شهرهای مسلمان نشین ، بوی کربلا و عطر عشق و عاشورا می داد. همزمانی این تولد مبارک با ماه حماسه های همیشه جاوید حسینی ، سبب شد که کودک کاظمین و مولود محرم ((محمد حسین)) نامیده شود.

حدیث اشتیاق

حاج محمد حسن معین التجار تنها همان یک پسر را داشت و دلخوش بود که وی می تواند پس از مرگش راه او را در جهان تجارت دنبال کند. اما پسرش محمد حسین در سر سودایی دیگر و فکری فراتر از فکر پدر داشت . جوان پر جنب و جوش کاظمین تنها آرزویش این بود که پدرش اجازه دهد تا راه کمال طلبی و دانشجویی پیش گیرد.

محمد حسین هر گاه فرصت را مناسب می دید، آرزوی خود را با پدر در میان می نهاد و با اصرار از او می خواست که رضایت دهد تا وارد حوزه معارف اسلامی شود. اما پدر که پسری جز او نداشت ، راضی به این کار نمی شد.

اما هر چه زمان بیشتر می رفت اشتیاق محمد حسین به تحصیل علوم اسلامی بیشتر می شد و پدر خود را بیشتر از پیش پیرتر احساس می کرد و با جدیت از پسر می خواست که فن تجارت را یاد گیرد و فکر طلبه شدن را از سر بیرون کند. چیزی که این مشکل را از سر راه جوان کمال جوی کاظمین برداشت تنها یک توسل به حضرت باب الحوایج امام موسی کاظم علیه السلام بود. او خود می گوید:

((آن روز هم مثل هر روز با پدرم در نماز جماعتی که عصرها در صحن مطهر کاظمین برپا می شد شرکت جسته بودم . نماز تمام شده بود اما صفوف نمازگزاران هنوز به هم نخورده بود. من در حالی که زانوی غم در بغل گرفته بودم ، با فاصله اندکی پدرم را می پاییدم که دیدم با یکی از تجار بغداد گرم صحبت است . همچنانکه نشسته بودم داشتم در آتش اشتیاق می سوختم . چشمم در گنبد زیبای امام کاظم علیه السلام بود که ... عنان از کف هر صاحب دلی می ربود. در این حال از دلم گذشت که ای باب الحوایج ، ای موسی بن جعفر، تو عبد صالح و از بندگان برگزیده خدایی و در پیش حضرت حق ابروداری ، تو را چه می شد اگر از خدا می خواستی دل پدرم را به من نزدیکتر می کرد تا با تصمیم من - که چیزی جز تحصیل علم و کمال در مکتب شما نیست - راضی می شد... در همین اندیشه ها بودم که دیدم پدرم صدایم می کند:

محمد حسین! محمد حسین، پسر من! اگر هنوز هم ارزومندی که به حوزه بروی تا دروس اسلامی بخوانی برو! از طرف من خاطرت جمع باشد، ناراحت نمی شوم... اگر دلت می خواهد به نجف اشرف بروی برو! (۳)

از آن روز زندگانی محقق غروی آغازی دیگر داشت که خوشنودی پدر را نیز همراه داشت با خیالی اسوده راه نجف اشرف در پیش گرفت تا روح تشنه اش را از چشمه های جوشان علم و حکمت و عرفان علوی سیراب سازد.

استادان و سرچشمه های نور

کودک کاظمین هنوز در فصل بهاران زندگی بود. تازه در باغ خرم حیات، نونهالی سرسبز بود که توانست هنر ظریف خط و خوشنویسی را - آن هم در انواع گوناگون آن - یاد گیرد. از آنجا که آن روزها هم چون روزگاران گذشته، صنعت خط از هنرهای بدیع و چشمگیر بود، مهارت محمد حسین، آن هم در دوران کودکی وی را در میان اشنایان زبانزد ساخت. پدر هم که به استعداد درخشان فرزندش پی برده بود، با تمام توان وسایل تحصیل و ترقی او را در حوزه علمیه نجف فراهم ساخت تا این استعداد زلال و جوشان هر چه بهتر و بیشتر شکوفا گردد.

محمد حسین در دهه دوم زندگی (در سال ۱۳۱۴ یا ۱۳۱۵ ق) بود که پا به حوزه بزرگ نجف نهاد و چیزی نگذشت که مراحل کمال را در دروس مقدماتی یکی پس از دیگری پشت سر گذاشت و بزودی در حلقه درس بزرگترین اساتید حوزه آن روز شرکت جست. استادان او در مرحله سطح و خارج، به ترتیبی که در تاریخ و کتابهای تراجم نوشته اند، عبارت بودند از:

۱. شیخ حسن تویسرکانی (متوفای ۱۳۲۰ ق.)

محمد حسین غروی، پیش از همه، پله های نخست ترقی و تعالی را به پیروی از او پیمود، درس تلاش و تقوا را از او یاد گرفت و بیست و چهار بهار از عمرش می گذشت که استادش تویسرکانی رحلت کرد.

۲. ایه الله سید محمد طباطبایی فشارکی (۱۲۵۳ - ۱۳۱۶ ق.)

محقق غروی نتوانست بیش از دو سال از محضر پرفیض این استاد خلیق و بزرگوار بهره مند گردد. ایه الله فشارکی تا سال ۱۳۱۲ ق. در سامرا سکونت داشت.

۳. حاج اقا رضا همدانی (۱۲۵۰ - ۱۳۲۲ ق.)

حضور در درس و بحث ایه الله همدانی که بیشتر با اثر بزرگش کتاب ((مصباح الفقیه)) شناخته می شود، چندان طولی نکشید و محقق غروی بیست و ششمین سال از زندگانی را سپری می ساخت که این استاد بزرگوارش هم به دیار باقی شتافت.

۴. ایه الله اخوند خراسانی (۱۲۵۵ - ۱۳۲۹ ق.)

اقا محمد حسین جوانی بیست ساله بود که به حوزه درس اخوند خراسانی راه یافت و تا آخر عمر اخوند، که سیزده سال پس از

ان به درازا کشید به طور مرتب در حلقه درس اصول اخوند شرکت جست و در همین سالها بود که بیشترین بخش از شرحش بر کفایه الاصول را نگاشت . او از شاگردان طراز اول اخوند بود و تا ایشان زنده بود به احترام او از تدریس مستقل و متشکل اجتناب می کرد و روزی که اخوند در گذشت اقا محمد حسین مردی بزرگ سرشناس شده بود و در حالی که تنها سی و سه سال از عمرش می گذشت پس از وفات اخوند در جای وی نشست و از مدرسان بنام و پراوازه نجف گشت .

محقق غروی در نزد این چهار استاد بزرگوارش بیشتر علم فقه و اصول خواند. اما استادان وی در حکمت و فلسفه عبارتند از:

۵. حکیم محمد باقر اصطهباناتی شیرازی (متوفای ۱۳۲۶ ق .)

حکیم اصطهباناتی تنها تا سال ۱۳۱۹ ق . در نجف بود و اقا محمد حسین در حدود چهار یا پنج سال از محضر این استاد فرزانه ، استفاده کرده است .(۴)

۶. شیخ احمد شیرازی (متوفای ۱۳۲۲ ق .)

با عنایت به تاریخ وفات وی می توان گفت که محقق غروی بیشترین بهره را از این استاد حکیم می توانست ببرد ولی عجیب این است که حتی بیشتر کسانی که زندگانی علامه غروی را نوشته اند از این استاد نام نبرده اند!(۵)

روایت یاران

داستان دوستان حکایتی بس دلکش و آموزنده است و کارساز بودنش در شناخت شخصیتها چنان پر اهمیت است که سعدی می گوید:

تو اول بگو با کیان زیستی

من آنکه بگویم که تو کیستی

اما از یاران علامه غروی چیزی ننگاشته اند تنها از چند شخصیت یادی شده است که نام می بریم :

۱. بزرگ عارف معاصر ایه الله میرزا جواد اقا ملکی تبریزی .

۲. میرزا علی اصغر ملکی تبریزی .

۳. میرزا حبیب ملکی تبریزی .

میرزا علی اصغر و میرزا حبیب دو برادر و پسر عموهای میرزا جواد اقا ملکی تبریزی بودند.

ایه الله غروی با هر سه بزرگوار رفت و امد داشت اما بیش از همه با میرزا علی اصغر ماعنوس بود(۶)... رفاقت و مصاحبت با

عارف واصل میرزا جواد اقا ملکی هم از دیر باز برقرار بود. علامه غروی و میرزا جواد اقا هر دو از شاگردان حاج اقا رضا همدانی بودند و تا سال ۱۳۲۰ ق که میرزا جواد اقا از نجف به ایران بازگشت با هم ماعنوس بودند. پس از آن نیز توسط نامه از حال همدیگر با خبر می شدند. (۷)

۴. فقیه اصولی میرزا محمد حسین نایینی (۱۲۷۷ - ۱۳۵۵ ق.).

میرزای نایینی و غروی اصفهانی ارتباط تنگاتنگی با هم داشتند و در مواقع دشوار یاور و یاور یکدیگر بودند.

۵. ایه الله سید احمد کربلایی تهرانی (م ۱۳۲۲ ق.).

مشایخ

بزرگان بسیاری برای علامه غروی اجازه نامه روایتی نوشته اند که برای نمونه دانشمندان و اندیشوران زیر را می توان نام برد:

۱. بزرگ محدث معاصر حاج میرزا حسین نوری طبرسی ، گردآورنده مجموعه روایتی شیعه ، مستدرک الوسایل (۸)

۲. ایه الله سید حسن صدرالدین موسوی معروف به صدر کاظمی نویسنده کتاب تاسیس الشیعه و... (۹)

۳. میرزا محمد باقر اصطهباناتی شیرازی

۴. شیخ احمد شیرازی مشهور به ((شانه ساز))

۵. شیخ الشریعه اصفهانی. (۱۰)

در اسمان آثار و ابتکار

مهم ترین امتیازی که در آثار نابغه نجف دیده می شود استدلالی و ابتکاری بودن آنهاست که حکایت از ژرف نگری و دقت نظر او می کند و همین است که او را یکی از استوانه های علم اصول و حکیم ژرف اندیش و عارف پارسا و زاهد شب زنده دار، مشهور و پراوازه کرده است و این همه را آثار او و به زبان رسا حکایتگرند. حال بخشی از آثار ماندگار او را در اینجا می اوریم :

الف - علم اصول

۱. الاجتهاد والتقلید والعداله (۱۱)

۲. الاصول علی النهج الحدیث *

۳. الطلب والاراده عند الامامیه والمعتزله والاشاعره *

این سه کتاب در یک مجلد بزرگ با نام ((بحوث فی الاصول)) چاپ شده است .

۴. چندین رساله در مباحث مختلف اصولی

۵. حاشیه بر رساله قطع شیخ انصاری

۶. نهاییه الدراییه فی شرح الفایه ، در چهار جلد*

در مورد این کتاب که بزرگترین اثر علامه غروی در علم اصول است تجلیل و تعظیم بسیار شده است . به راستی که این شرح ، نهایت درایت را داراست و اگر برتر از کتاب کفایه نباشد کمتر از آن نیست .(۱۲)

ب - علم فقه

۷. کتاب الاجاره*

۸. صلاه الجماعه*

۹. صلاه المسافر*

این سه کتاب هم بتازگی در یک مجلد با نام ((بحوث فی الفقه)) انتشار یافته است .

۱۰. حاشیه کتاب المکاسب*

حاشیه بر مکاسب شیخ انصاری ، معروف ترین اثر فقهی علامه غروی است که پس از گذشت دو سال از وفاتش در دو جلد بزرگ به قطع رحلی انتشار یافت .

۱۱. حاشیه بر کتاب الطهاره شیخ اعظم انصاری .

۱۲. چندین رساله فقهی

۱۳. سه منظومه درباره اعتکاف ، روزه و نماز جماعت*

۱۴. الوسيله توضیح الماسیل به زبان عربی*

۱۵. ذخیره العباد. توضیح المسایل فارسی*

ج - فلسفه و حکمت

۱۶. تحفه الحکیم . منظومه ای است به سبک منظومه حکیم سبزواری در حکمت متعالیه .

تحفه حکیم از همان روزهای نخستین انتشارش مورد توجه اهل فن بوده و بعضی از حکما و نویسندگان به شرح آن دست زده اند.

۱۷. رساله فی اثبات المعادالجسمانی*

۱۸. حاشیه بر اسفار ملاصدرا.

۱۹. مکاتبات فلسفی و عرفانی*

مجموعه ای است از ۱۴ نامه در شرح و تحلیل دو بیت شعر از عطار نیشابوری آنجا که می گوید:

دایما او پادشاه مطلق است

در کمال عز خود مستغرق است

او بسر ناید زخود آنجا که اوست

کی رسد عقل وجود آنجا که اوست

نیمی از نامه ها از حکیم غروی اصفهانی و نیمی دیگر از عارف معروف سید احمد کربلایی است که دیدگاه یکدیگر را به نقد و بررسی نشسته اند. حاصل آن مناظرات علمی این اثر جاوید گشته است .

۲۰. تفسیر قرآن این تفسیر که گویا نیمه تمام مانده تاکنون چاپ نشده است .

۲۱. الانوارالقدسیه* مجموعه دل انگیزی از اشعار عربی ایه الله غروی است

۲۲. دیوان مفتقر* این کتاب که شعرهای فارسی حکیم غروی را در خود گردآورده است با نام نامناسبی که هیچ برآزنده ایشان نیست دهها بار چاپ شده و انتشار یافته است و این اشتباه از آنجا ناشی شده است که پدر شاعر حکیم و عارف حوزه نجف حاج محمد حسن اصفهانی معروف به معین التجارک کمپانی یعنی شرکت راه آهن بغداد - کاظمین را به عهده داشت و او بود که برای نخستین بار بانی این کار خیر گشت . از اینجا و تنها به همین علت است که دیوان اشعار فرزندش با نام ((دیوان کمپانی)) و نام آن حکیم الهی به نام ((ایه الله کمپانی))! معروف گشت . ولی چنانکه شماری نقل کرده اند او از این اسم ناراضی بود و از شنیدن این کلمه بیگانه به سختی ناراحت می شد.

۲۳. دیوان غزلیات یا مجموعه عارفانه ها*(۱۳)

مکتب علامه غروی را چه در علم اصول و فقه و چه در حکمت و فلسفه باید از مکتبهای بسیار پربرکت شیعه به حساب آورد. بر طبق تحقیقی حدود یکصد و پنجاه بزرگوار افتخار شاگردی در مکتب علامه غروی را داشته اند. عجیب اینکه در میان شاگردان، از مرجع تقلید و فقیه و فیلسوف گرفته تا مفسر و محدث و متفکر و نویسنده و عارف و واعظ و... را می توان دید که همگی به نوعی به شاگردی غروی اصفهانی مباحثات می کرده اند. اکنون ما تنها از بعضی از آنان نام می بریم، (۱۴) حضرات ایات :

سید محمد حجت کوه کمری (۱۳۱۰ - ۱۳۷۲ ق)،

سید حسین طباطبایی بروجردی (۱۲۹۲ - ۱۳۸۰ ق)،

سید محمد هادی میلانی (۱۳۱۳ - ۱۳۹۵ ق)،

سید ابوالقاسم خویی (۱۳۱۷ - ۱۴۱۳ ق)،

سید عبدالاعلی سیزواری (۱۳۲۸ - ۱۴۱۴ ق)،

سید محمد کاظم موسوی حسینی (۱۳۲۲ - ۱۴۰۵ ق)،

شیخ سلمان خاقانی (۱۳۳۱ - ۱۴۰۸ ق)،

شیخ محمد تقی بهجت فومنی رشتی (متولد ۱۳۳۲ ق)،

سید محمد باقر طباطبایی سلطانی بروجردی (متولد ۱۳۳۲ ق)،

شیخ ابوالفضل خوانساری (متولد ۱۳۳۴ ق)،

سید علی بهشتی بابلی (متولد ۱۳۲۴ ق)،

میرزا غلامحسین جعفری همدانی (۱۳۲۴ - ۱۴۱۶ ق)،

شیخ علی خوزانی اصفهانی معروف به ((ایه الله مشکات))،

حاج شیخ علی محمد بروجردی (۱۳۱۵ - ۱۳۹۵ ق)،

شیخ عبداللطیف سمّامی حایری (۱۳۳۰ - ۱۴۰۰ ق)،

شیخ ابوالحسن شیرازی،

اقا میرزا کاظم دینوری تبریزی (۱۳۲۰ - ۱۴۱۶ ق)،

سید مهدی اشکوری نجفی (متولد ۱۳۳۶ ق)،

شیخ احمد اهری (۱۳۰۵ - ۱۳۸۸ ق)،

علامه سید محمد حسین طباطبایی (۱۳۲۱ - ۱۴۰۲ ق) [\(۱۵\)](#)

سید محمد حسن الہی طباطبایی [\(۱۶\)](#)

علامه شیخ عبدالحسین امینی تبریزی (۱۳۲۰ - ۱۳۹۰ ق)،

محمد علی اردوبادی (۱۳۱۲ - ۱۳۸۰ ق)،

شیخ محمد رضا مظفر (۱۳۲۲ - ۱۳۸۴ ق)،

شیخ محمد حسین مظفر (۱۳۱۲ - ۱۳۸۱ ق)،

میرزا شیخ نجم الدین جعفر عسکری (۱۳۱۳ - ۱۳۸۱ ق)،

سید عبدالحسین طیب (۱۳۱۲ - ۱۴۱۲ ق)،

سید محمد حسینی ہمدانی (۱۳۲۲ - ۱۴۱۷ ق)،

شیخ محمد حسین اعلمی (۱۳۲۰ - ۱۳۹۳ ق)،

سید میرزا محمود موسوی زنجانی (۱۳۰۹ - ۱۳۷۴ ق)،

سید امیر محمد کاظمی قزوینی (۱۳۳۵ - ۱۴۱۴ ق)،

شیخ محمد جواد یثری (۱۳۳۰ - ۱۴۱۵ ق)،

سید محمد تقی ال بحر العلوم (۱۳۱۸ - ۱۳۹۳ ق)،

شیخ عبدالرحیم سامت قزوینی (متولد ۱۲۸۱ ش)،

شیخ محمود شریعت مہدوی (متولد ۱۳۳۵ ق)،

شیخ محمد رضا غراوی (۱۳۰۳ - ۱۳۸۵ ق)،

- سید نورالدین میلانی حایری (متولد ۱۳۳۶ ق)،
سید صدرالدین شوشتری جزایری (۱۳۱۳ - ۱۳۸۵ ق)،
سید محمد شیر (متولد ۱۳۳۰ ق)،
محمد طاهر ال شیخ راضی (۱۳۲۲ - ۱۴۰۰ ق)،
شیخ کاتب طریحی (۱۳۰۳ - ۱۳۹۰ ق)،
محمد طه کرمی هویزی (۱۳۱۷ - ۱۳۸۸ ق)،
شیخ محمد امین زین العابدین بصری (متولد ۱۳۳۳ ق)،
شیخ عبدالمهدی مطر (۱۳۱۸ - پس از ۱۳۹۰ ق)،
حاج شیخ حسین انواری همدانی ، توسلی شیرازی ،
سید سجاد علوی گرگانی (۱۳۲۲ - ۱۴۰۷ ق)،
حاج سید علی مولانا تبریزی (۱۳۲۰ - ۱۳۹۲ ق)،
حاج شیخ نصرالله شبستری (متولد ۱۳۳۰ - ق) و...

شاگردان برگزیده عرفان

حکیم غروی اصفهانی ، مدت زمان طولانی حوزه درس عرفانی خصوصی داشتند که در خانه خود برگزار می کرد.
بزرگمردانی که در این حلقه حال و اشراق ، گرد هم می آمدند، عبارت بودند از:

۱. علامه سید محمد حسین طباطبایی تبریزی

۲. ایه الله سید محمد هادی میلانی

۳. ایه الله سید ابوالقاسم خوبی

۴. ایه الله میرزا یوسف ایروانی

۵. ایه الله امام زنجانی

۶. ایه الله اعتماد رشتی (۱۷)

از دیدگاه دیده وران

در تجلیل و تمجید از مقام علمی و معنوی ایه الله غروی اصفهانی داستانهای گویا و سخنان رسایی از بزرگان و صاحبان نظران نقل شده است که همه حاکی از اخلاص و نبوغ فکری اوست. اینک برای نمونه به چند سخن توجه می کنیم: ۱. ایه الله سید محمد هادی میلانی:

((شيعه در دويست سال اخير، فردی به جامعيت مرحوم (غروی) اصفهانی به خود ندیده است.)) (۱۸)

پس از وفات میرزای نایینی اعلامیه ای به امضای مرحوم ملکی (میرزا جواد اقا ملکی تبریزی) و حضرات آیات آقای میلانی و آقای خویی به این مضمون انتشار یافت که:

((بعد از مرحوم شیخ انصاری در این اواخر نظیر ایه الله غروی اصفهانی در روحانیت تشیع پیدا نشده و در حوزه نجف اشرف نظیر ایشان نیست...)) (۱۹)

۲. علامه سید محمد حسین طباطبایی:

((استاد بزرگ، حکیم خداشناس و فقیه پارسا و دایرمدار آسمان پژوهش و تحقیق، و سالک و مرزبان سرزمین دانش و تدقیق، شیخ محمد حسین اصفهانی غروی است که خدا مقام بلندش را بلندتر سازد.)) (۲۰)

۳. علامه ادیب محمد علی اردوبادی:

((... استاد بزرگ ما، یکه سوار هر میدان بود از هر نظر بی نظیر می نمود. و نسبت به هر فضیلت به او مانند نسبت دندانانهای شانه به شانه است

او در هر یک از دانشهای حکمت، کلام، فقه، اصول، تفسیر، حدیث، شعر و ادب، تاریخ، معارف، اخلاق و عرفان به طور مساوی وارد بود و در هر کدام از ملکات برتری بخش و روحیات کریمانه و کارهای نیکو و گسترده و فضیلتهای توصیف شده، از جدیت شدید در عبادت و خطر کردن در زهد، و شب زنده داری گرفته تا سجده های طول و دراز و ریاضت و تهذیب و محاسبه نفس، همه و همه برای او یکی و مساوی بود... و به هیچ وجه برای خدا، مشکل نیست که جهان را در یک فرد جمع کند و حکمت نوری است که خدا در دل هر کس که سزاوار باشد می اندازد...)) (۲۱)

۴. استاد و محقق بزرگوار علامه سید عبدالعزیز طباطبایی یزدی.

((من در تاریخ تشیع، فیلسوفی متعبدتر از ایه الله شیخ محمد حسین اصفهانی نمی شناسم. او عاشق دعا و عبادت و شیفته نماز و زیارت بود. به اهل بیت اطهار علیهم السلام ارادت ویژه ای داشت...)) (۲۲)

۵. متفکر شهید استاد مرتضی مطهری :

((حاج شیخ محمد حسین غروی اصفهانی ، در تقوا و علم منقولا و معقولا یگانه بود... و اندیشه اش هم اکنون جزو اندیشه های زنده ای است که در میان علما و فضلاء حوزه های درس فقه و اصول مطرح است ...)) (۲۳)

فصل فراق و هجران

پنجم ماه ذیحجه سال ۱۳۶۱ ق . روز دوشنبه بود که از فراز بارگاه قدس مولا علی علیه السلام خبر وفات بزرگ استاد نجف به گوش همگان رسید. این خبر چنان نابهنگام بود که فضلا و دانشوران حوزوی را دچار تحیر غمبار کرد. بزرگ ادیب شیعی ، علامه اردوبادی ، سوگ سروده ای را که در گرامیداشت استادش گفته بود ورد زبان همگان ساخت مردم بویژه شاگردان و یاران و نزدیکان استاد که سخت از این فاجعه اندوهبار، از رده و اشفته بودند بیتی از آن سوگواره دلسوز را به هم می خواندند و ناله می کردند. ادیب اردوبادی در آن بیت گفته بود:

حق ان تبکی من بعدالحسین اری تشییع پیکر نابغه نجف و خادم صادق امام حسین علیه السلام با نام و یاد حسین علیه السلام برگزار شد و در استان قدس علوی ، زیر ایوان طلای مولا- جنب مناره شمالی مقبره کوچکی در کنار مقبره علامه حلی به خاک سپرده شد. (۲۴)

عاکفان حرمت قبله اهل کرمند

واقف از نکته سر بسته لوح و قلمند

خاکساران تو ماه فلک ملک حدوث

جان نثاران تو شاه ملکوت قدمند

((مفتقر)) دست تو و دامن آنان که همه

خضر جانند و مسیحا نفس و روح دمند

شیخ عباس قمی

ولادت

شیخ عباس قمی معروف به محدث قمی از محدثان شیعی پرکار قرن چهاردهم هجری است که در سال ۱۲۹۴ ه. ق ۱۲۵۴ ه. ش در قم متولد شد.

شیخ عباس در سن بیست و دو سالگی به نجف رفت و شش سال آنجا ماند. پس از آن دوباره به ایران برگشت و تا آخر عمر،

یعنی تا شصت و پنج سالگی در قم درس خواند و درس داد.

معروف ترین کتاب شیخ عباس قمی، مفاتیح الجنان است. این کتاب مجموعه دعاهایی

ص: ۳۷۳

- ۱- حاشیه محقق اصفهانی بر مکاسب، مقدمه، ص اول به قلم علامه شیخ محمد رضا مظفر، چاپ قدیم رحلی، سنگی.
- ۲- علماء معاصرین، واعظ خیابانی تبریزی، ص ۱۹۰، چاپ تبریز، ۱۳۶۶ ق.
- ۳- ما این روایت تاریخی را از استاد بزرگوار علامه سید عبدالعزیز طباطبایی یزدی (قدس سره) شنیدم و ایشان از فرزند ایه الله غروی اصفهانی، شیخ محمد غروی و او هم از پدرش ایه الله غروی نقل می کردند که پدرم از این توسل که نقشی بسیار حیاتی در زندگانی ایشان داشت، بارها به مناسبت‌های مختلفی سخن به میان می آورد و خود را همیشه مدیون این لطف حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام دانست.
- ۴- درباره زندگینامه استادان علامه غروی به ترتیب نگاه کنید به: نقباء البشر، ج ۱، ص ۲۱۲ و ۳۶۵؛ الرسائل الفشارکیه، ص ۵ - ۱۱، چاپ جامعه مدرسین قم، علماء معاصرین، ص ۷۵؛ دایره المعارف تشیع، ج ۲، ص ۲۱۵ و سیمای سامراء، سینای سه موسی از نگارنده این سطور.
- ۵- مسلسلات، ایه الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی، ج ایه الله مرعشی. تنها در اینجاست که از این استاد علامه غروی نام برده شده است.
- ۶- به نقل از ایه الله سید هادی خسرو شاهی در مصاحبه نگارنده با وی.
- ۷- یکی از این نامه های پربار که توسط میرزا جواد اقا ملکی تبریزی نگاشته شده است در مجله حوزه، شماره ۴، ص ۶۵، (اردیبهشت ۱۳۶۳) چاپ شده است.
- ۸- زندگینامه این محدث متقی در کتاب مستقلی نوشته ایم و با نام ((محدث نوری، روایات نور)) انتشار یافته است.
- ۹- متن اجازه نامه ای که ایه الله صدر کاظمی نوشته اند دارای مطالب سودمند و مهمی است که در شش صفحه و در آخر کتاب ((غروی اصفهانی غدیر اندیشه)) که این مثال تلخیص آن است، آورده شده است.
- ۱۰- مسلسلات، ایه الله مرعشی نجفی، ج ۲، ص ۳۶۳.
- ۱۱- این کتابها (که با علامت * مشخص گردیده) چاپ و منتشر شده اند.
- ۱۲- بنگرید به نور علم، دوره ششم، ش ۵، ص ۲۱۳، (شماره مسلسل ۳۲).
- ۱۳- در مورد آثار علامه غروی مراجعه شود به: حاشیه علامه غروی بر مکاسب، مقدمه، به قلم علامه مظفر؛ بحوث فی الاصول، غروی اصفهانی، چاپ دوم قم، جامعه مدرسین، ۱۴۱۶ ق؛ نور علم، ش ۴، از دوره چهارم (۴۰) ص ۵۳ و ش ۵ از دوره ششم (۲۲) ص ۲۱۳؛ نهاییه الدرایه فی شرح الکفایه، غروی اصفهانی، مقدمه، مجله الموسم، ش ۱۶، ص ۲۴۱ - ۲۵۷، چاپ هلند، ۱۴۱۴ ق و...
- ۱۴- در اصل کتاب غروی اصفهانی از یکصدوده شاگرد حکیم غروی نام برده ایم.
- ۱۵- کیهان اندیشه، دروه پنجم، ش ۲۶، ص ۱۰ به نقل از استاد ایه الله حسن زاده املی؛ نگاه حوه، ش ۹ - ۸، ص ۳۴، (ویژه

نامه وحدت حوزه و دانشگاه).

- ۱۶- کیهان اندیشه ، دوره پنجم ، ش ۲۶ ، ص ۷-۸ (مهر و ابان ۱۳۶۸).
- ۱۷- گنجینه دانشمندان ، ج ۵ ، ص ۲۳۶؛ عرفان اسلامی ، شیخ حسین انصاریان ، ج ۵ ، ص ۱۶۶.
- ۱۸- نور علم ، دوره چهارم ، ش ۴ ، ص ۵۷.
- ۱۹- همان ، به نقل از ایه الله سید هادی خسروشاهی .
- ۲۰- رساله محاکمات ، علامه طباطبایی ، (ضمن یادنامه شهید ایه الله قدوسی) ، ص ۲۷۱.
- ۲۱- دیوان مفتقر، مقدمه ؛ و الانوارالقدسیه ، مقدمه .
- ۲۲- نوار مصاحبه با حضرت ایشان در پیش نگارنده موجود است .
- ۲۳- خدمات متقابل اسلام و ایران ، ص ۶۱۷ ، چاپ نهم ، انتشارات صدرا، قم ، ۱۳۵۷ ش ؛ مجموعه آثار، ج ۱۴.
- ۲۴- نوار مصاحبه با استاد علامه سید عبدالعزیز طباطبایی یزدی (قدس سره).

است که در کتابهای مختلف حدیث، از امامان شیعه نقل شده و شیخ قمی آن‌ها را به صورت موضوعی دسته‌بندی کرده است.

ر سال ۱۲۹۴ ق. شهر قم شاهد تولد کودکی سعادت‌مند بود. پدر او حاج محمد رضا قمی، نام آن طفل سپید بخت را عباس گذاشت و او را آن گونه که شایسته بود تعلیم و پرورش داد و محدث برجسته شیخ عباس قمی عالم و پرهیزگار، سرمایه تشیع گردید.

وی دوران کودکی و نوجوانی را در زادگاهش شهر قم گذراند و دروس مقدماتی را نزد استادانی بزرگ فرا گرفت. استادانی که معرفت الهی در روح آنان تجسم یافته بود. او از خرمین دانش این بزرگان خوشه‌ها چید ولی بیشترین بهره را از محضر عالم آگاه آیه الله حاج میرزا محمد ارباب قمی (متوفی ۱۳۴۱ ق.) برد. عالم فرزانه و پرهیزگاری که در هیچ حال امر به معروف و نهی از منکر را ترک نمی‌کرد و در هر محفل و مجلسی این دو فریضه را متذکر میشد، استاد بسیار دقیق و پرمایه عصر خود بود.

در حوزه نور

او که در دوران نوجوانی مراحل آغازین تحصیلات حوزوی را به پایان برده بود سرانجام نتوانست خود را به اندوخته‌های محدود حوزه آن وقت قم قانع سازد از این رو تصمیم به هجرت گرفت. در سال ۱۳۱۶ ق. کوله بار سفر بست و به دنبال فراگیری دانش عازم نجف اشرف گردید. طلبه جوان در بدو ورود به زیارت بارگاه منور پیشوای شهیدان و نخستین مظلوم تاریخ شتافت و در کنار تربت پاکش با چهره‌ای غریبانه و دل‌گرفته بر غریبی آن مظلوم گریست. او

ص: ۳۷۴

آرزوهای دل را به مقتدایش عرضه داشت و عنایت و توجه بیشتر آن حضرت را از عمق جان درخواست نمود. گویی امام به این جوان قمی که عصاره اخلاص قمیان بود و اینک زائر قبرش و طالب علوم علوی محسوب میشد، چنین خطاب کرد: «ای دلباخته چشمه زلال معرفت، آرام بگیر و نویدت باد که در آینده نزدیک یکی از ناقلان اخبار و راویان احادیث ما خواهی بود.»

سیراب از کوثر حدیث

از آنجا که شیخ عباس اشتیاق وصف ناپذیری به شناخت راویان و محدثان راستگو و نقل اخبار اهل بیت علیهم السلام داشت، استادی را برگزید که از کوثر حدیث سیرابش سازد. از این رو از همان ابتدای ورود به نجف اشرف شیفته عالم آگاه، محدث و محقق بزرگ، حاج میرزا حسین نوری (متوفای ۱۳۲۰ ق.) گشت و در درس او شرکت جست. شیخ عباس قمی بر آن بود تا آنچه را از استاد فرار میگیرد بی کم و کاست بنویسد و همانند استاد بازگوش کند. به همین سبب طولی نکشید که به کمک حافظه قوی و تلاش پیگیر به مقام و منزلت والایی در نزد استاد دلسوز و پرتلاش خود دست یافت. تا آنجا که در همان ایام استنساج کتاب با ارزش استادش، مستدرک الوسائل را در اختیار گرفت و به خوبی از عهده این کار بزرگ برآمد. همچنین وی در تألیفات دیگر استاد از کمک شایسته وی دریغ نداشت.

آن بزرگوار در سال ۱۳۲۲ ق. به قم بازگشت و مشغول تألیف و تدریس و وعظ و ارشاد مردم شد و تا سال ۱۳۲۹ ق. در این شهر مذهبی اقامت داشت. در این ایام عازم بیت

الله الحرام شد و پس از مراجعت از زیارت خانه خدا همچنان در قم سکونت داشت. در سال ۱۳۳۲ ق. بنا به عللی و مخصوصاً به موجب تنگدستی به مشهد مقدس مهاجرت کرد و در آنجا سکونت گزید.

آثار جاودان

محدث قمی از تبار عالمان بلند اندیش و پرکار و با اخلاص بود و آثار او در علوم مختلف، تاریخ، رجال، تراجم، علوم قرآن، اخلاق، عقاید و علم حدیث نشان از روح تلاشگر و عظمت علمی این عالم ژرف نگر دارد. در اینجا تنها با بیان نام محدودی آثار از دامنه گسترده معلومات ایشان در علوم مختلف یاد میکنیم:

کتاب ارزشمند «مفاتیح الجنان» شامل بسیاری از دعاها و زیارات ائمه اطهار -علیهم السلام- «منتهی الامال» درباره زندگانی چهارده معصوم -علیهم السلام- و «منازل الاخره» که در آن به بررسی مراحل دشوار سفر آخرت بر اساس روایات پرداخته است، از آثار برجسته این بزرگوار می باشند.

۱. کلمات لطیفه: (در علم اخلاق). ۲. الدّر النظیم فی لغات القرآن العظیم. ۳. کحل البصر فی سیره سید البشر. ۴. کتاب نقد الوسائل شیخ حر عاملی. ۵. تقسیم بدایه الهدایه شیخ حر عاملی. ۶. شرح الوجیزه شیخ بهائی. ۷. فیض القدیر فیما یتعلق بحدیث الغدیر. ۸. علم الیقین (خلاصه حق الیقین علامه مجلسی). ۹. مقالید الفلاح فی عمل الیوم و اللیله. ۱۰. مقالید النجاح (خلاصه کتاب یاد شده). ۱۱. خلاصه جلد یازده بحار الانوار علامه مجلسی. ۱۲. شرح کلمات قصار حضرت علی علیه السلام که در آخر نهج البلاغه آمده است.

خصوصیات اخلاقی و روحی

محدث قمی درس خواند و عمل کرد و پیش رفت و به جایگاهی که سالها در پی آن بود رسید؛ جایگاهی

در ملکوت نه در خاک. مقامی در آستان قرب الهی نه منصبی در دربار دنیا زدگان. محدث قمی در زمان خود یکی از مریبان بزرگ و معلمان اخلاق اسلامی در میان مردم و حوزه های علمیه شناخته میشد و از شهرت ویژه ای برخوردار بود و خصوصیات اخلاقی فراوانی داشت که در این فصل به پاره ای از آنها اشاره میکنیم:

الف - انس با کتاب

یکی از ویژگیهای محدث قمی علاقه فراوان به نوشتن و مطالعه کتاب بود به بطوری که میتوان گفت او در کتاب و قلم خلاصه شده بود محدث یا در کتابخانه بود یا با کتاب. کمتر دیده میشد که او مشغول مطالعه و بررسی کتابی نباشد. عشق محدث به کتاب آن هم کتب حدیثی نورانیت خاصی به او بخشیده بود. فرزند بزرگ ایشان در این باره میگوید: «در اول کودکی با مرحوم پدرم هر وقت از شهر بیرون میرفتم او از اول صبح تا به شام مرتب به نوشتن و مطالعه مشغول بود.» زمانی که برای زیارت به کشورهای دور مسافرت میکرد اوقات فراغت خود را با کتاب سپری میکرد.

ب - تواضع و اخلاص

از دیگر ویژگیهای ایشان تواضع بسیار و همه جانبه ای بود که از خود نشان میداد. در خانه، مدرسه و خیابان هر کسی را که میدید - چه کوچک و چه بزرگ - احترام میکرد. در نزد علما و از بین آنان بویژه در حضور کسانی که با حدیث و اخبار اهل بیت علیهم السلام سر و کار داشتند، اوج فروتنی و تواضع را به نمایش میگذازد. هیچ گاه در مجالسی که وارد میشد در

صدر نمی نشست و هرگز خود را بر دیگران مقدم نمیداشت. وی از خودستایی و خودپسندی بشدت احتراز میکرد و به هیچ وجه غرور نداشت. محدث قمی حدیث اخلاص بود و آیه زهد. مسیری که میرفت اگر کوچکترین شبهه ای در دلش رخنه میکرد که قدمش برای خدا نیست یا وسوسه ای قلبش را می لرزاند بدون هیچ تأمل، از آنجا باز میگشت.

در یک کلام محدث قمی آنچه میگفت با آنچه عمل میکرد و آنچه مردم از رفتار و کردارش درک میکردند یکی بود. از این رو سخنش در دل شنوندگان اثر شگرف داشت. آنانی که در درس اخلاق و نصایح او شرکت می جستند و گوش و جان به این سروش اخلاص فرا میدادند نقل میکنند که سخنان نافذ او چنان بود که آدمی را از گناهان و پندارهای بد دور می ساخت و متوجه خدا و عبادت میکرد.

محدث قمی پس از عمری تلاش و خدمت به اسلام و مسلمین و تحمل سختیها و مرارات زمان بویژه در اواخر عمر که مصادف با توطئه های دشمنان اسلام و دین زدایی رضاخانی بود، در شب سه شنبه بیست و دوم ذیحجه سال ۱۳۵۹ ق. بدرود حیات گفت و پس از تشییع در صحن مطهر علی علیه السلام (نجف اشرف) در جوار استادش مرحوم حاجی نوری به خاک سپرده شد

شعر

مدح و منقبت

شاهنشاه نجف

شاهنشاهی و شد نجف مرکز شاهی

ایوان تو نور است و جهان جمله سیاهی

گر پای کسی در حرمت جای بگیرد

از لطف خریدار شوی تو به نگاهی

من رعیتِ مُلک توام ای شاه ولایت

شاهی بنما و بده بر ما تو پناهی

دیوار حرم،

ص: ۳۷۸

سنگ حرم، صحن و سرایت
دل را ببرد تا به خدا، گر که بخواهی
گر قسمت من بوسه به خاک نجف افتد
سخت است بیارم به حرم، بار گناهی
از دور اگر چشم من اُفتد به ضریح
گویم که بگردم به فدای تو الهی
گمگشته طوفان بلاها به سراغت
آید نشود در دو جهان غرق تباهی
دریا مَثَلِ کوچک بحر کرم توست
می میرد اگر آب ننوشد لب ماهی
از کودکی ام حب تو با شیره ی جان داد
مادر به امیدی که که شوم آنچه تو خواهی
یک عمر دلم را به تو بستم که از آن رو
گویی بمن ای شاه، تو هم جزء سپاهی
سروده کمال مومنی

تضمین بهشت

سکان زمین و آسمان است علی
سلطان همه جهانیان است علی
گلوازه ی منشق از علی اعلاست
سر چشمه ی فیض بی کران است علی

آوازه ی او ز هفت اقلیم رسد
مشهور به هفت آسمان است علی
سر سلسله خلیل عباد الرحمن
آن بنده ی سر به آستان است علی
برتر ز علی رب جلی خلق نکرد
آقای همه بهشتیان است علی
از بعد نبی بر همه ی مخلوقات
از جانب دوست ارمغان است علی
اول وصی پیمبر اعظم اوست
بر دین رسول روح و جان است علی
شاگرد محمد امین است ولی
استاد همه پیمبران است علی
دستور تمام انبیا در دستش
حق را شب معراج لسان است علی
هستند امامان مبین رهرو او
یعنی که امیر کاروان است علی
همتای امیر عشق تنها زهراست
با دخت رسول همزبان است علی
بر هر نبی و ولی ولی الله است
مولای جمیع انس و

جان است علی

در نور محبتش پر از جاذبه است

محبوب قلوب شیعیان است علی

بر غیب و شهود حاکم و سلطان است

آگاه ز راز کهکشانشان است علی

جنت یکی از صنایع دستانش

صنعتگر آفریدگان است علی

ایمان و نماز و اصل اسلام علی است

توحید و معاد عارفان است علی

مفتاح علوم ایزدی در نزدش

دیباچه ی علم لا مکان است علی

این است گواه لا مکان بودن او

یک شب به چهل مکان عیان است علی

مولا و امام متقین کیست علی است

حقا که امیر مومنان است علی

سلمان که سبو از می منّا نوشید

او ظرف و در آن قطره چکان است علی

میثم سر دار از علی می گوید

با لله می وصل عاشقان است علی

قنبر که غلامی علی منصب اوست

او سالک و پیر راهدان است علی
در مرکز وحی کاتب وحی علی است
بر حامل وحی تر جمان است علی
گنجینه ی مخفی معارف مولا است
آئینه ذات مستعان است علی
تفسیر مبین فطره الله علی است
عشقش به دل پیر و جوان است علی
آیات مبین مدیحه اوصافش
هر سوره و آیه آرمان است علی
قرآن بدون او به قرآن جعلی است
تا ناطق و منطق و بیان است علی
دانید که سرّ اسم اعظم در چیست
اکسیر به رمز کن مکان است علی
در اولُ الاولین عیان کیست علی است
در آخر الآخِرین نهان است علی
احسان قدیم و حکم فرمای ازل
مسجود همه فرشتگان است علی
موسای قلندر از علی نیل گشود
بر کشتی نوح پشتوان است علی
عیسا نه به خویش مرده را

زنده کند

تجدید حیات مردگان است علی

میزان و قسیم نار و جنت حیدر

آری به صراط میزبان است علی

عنوان علی به چهره ها منقوش است

نامش به رخ موالیان است علی

با این همه مظهر العجائب بشر است!

یا اینکه خداوند جهان است علی

افتاده بیا که دستگیر تو علی است

بر بازوی نا توان توان است علی

بر سائل خود زکات بخشد به رکوع

با قاتل خویش مهربان است علی

نیروی ولایتش محک بر همگان

بر جمع خلائق امتحان است علی

در روز نبرد تک سوار عرب است

در عرصه صبر قهرمان است علی

خیبر شکن و صف شکن و بت شکن است

هنگام مصاف پهلوان است علی

هر ضربه که می زند به شیطان رجیم

تضمین بهشت جاودان است علی

لشگر عددی نبود در حرب علی
تشنه به قتال کافران است علی
در معرکه چشم فتنه را کور کند
شمشیر به فرق دشمنان است علی
با خنده مظلوم علی خشنود است
ویران گر ظلم پیشه گان است علی
با اشک یتیم دیده اش بارانی
با قوت فقیر شادمان است علی
قانع به نمک و قرص نانی باشد
با اینکه نعیم آب و نان است علی
آن زاهد شب که شیر روزش خوانند
سالار همه دلاوران است علی
آری سه طلاقه کرد دنیایی را
الحق که امام زاهدان است علی
هر ذائقه با ولای او شیرین است
عطر گل و طعم زعفران است علی
او را شناخت جز خدا و احمد
از بس که لطیف و دلستان است علی
آن میر مهیمنی که ما را در حشر
از دوزخیان نگاهبان است علی

وزی که کسی به داد امت نرسد
آنکس که به فکر دوستان است علی
امضای شفاعت است با مهر علی
در حشر جواز مومنان است علی
آرامش شیعیان عالم مهدی است
آرامش صاحب الزمان است علی
از عدل علی که می توان گفت سخن
جایی که شهید هر زمان است علی
سروده محمود ژولیده

علی بود

تا صورت پیوند جهان بود علی بود
تا نقش زمین بود و زمان بود علی بود
آن قلعه گشایی که در قلعه ی خیبر
بر کند به یک حمله و بگشود علی بود
آن گرد سرافراز که اندر ره اسلام
تا کار نشد راست نیاسود، علی بود
آن شیر دلاور که برای طمع نفس
بر خوان جهان پنجه نیالود علی بود
شاهی که ولی بود و وصی بود علی بود
سلطان سخا و کرم و جود علی بود

هم آدم وهم شیث وهم ادريس و هم الياس

هم صالح پيغمبر و داوود علی بود

هم موسی و هم عیسی و هم خضر و هم ایوب

هم یوسف و هم یونس و هم هود علی بود

مسجود ملائیک که شد آدم، ز علی شد

آدم چو یکی قبله و مسجود علی بود

آن عارف سجّاد، که خاک درش از قدر

بر کنگره عرش بیفزود علی بود

هم اول و هم آخر و هم ظاهر و باطن

هم عابد و هم معبد و معبود، علی بود

آن لحمک لحمی، بشنو تا که بدانی

آن یار که او نفس نبی بود علی بود

موسی و عصا و ید بیضا و نبوت

در مصر به فرعون که بنمود، علی بود

عیسی به وجود آمد و فی الحال سخن گفت

ن نطق و فصاحت که در او بود علی بود

خاتم که در انگشت سلیمان نبی بود علی بود

آن نور خدایی که بر او بود علی بود

آن شاه سرافراز که اندر شب معراج

با احمد مختار یکی بود علی بود

آن کاشف قرآن که خدا در همه قرآن

کردش صفت عصمت و بستود علی بود

آن شیر دلاور که ز بهر طمع نفس

بر خوان جهان پنجه نیالود علی بود

چندان که در آفاق نظر کردم و دیدم

از روی یقین در همه موجود، علی بود

این کفر نباشد، سخن کفر نه این است

تا هست علی باشد و تا بود علی بود

سرّ دو جهان جمله ز پیدا و ز پنهان

شمس الحق تبریز که بنمود، علی بود

شهادت

اشاره

ناله کن ای دل به عزای علی

گریه کن ای دیده برای علی

کعبه ز کف داده چو مولود خویش

گشته سیه پوش عزای علی

عمر علی عمره مقبوله بود

هر قدمش سعی و صفای علی

دیده زمزم که پر از اشک شد

یاد کند، زمزمه های علی

تیغ شهادت سر او را شکافت

کوفه بود، کوه منای علی

عالم امکان شده پر غلغله

چون شده خاموش صدای علی

نیست هم آغوش صبا بعد از این

پیک ظفربخش لوای علی

منبر و محراب کشد انتظار

تا که زند بوسه به پای علی

ماه دگر در دل شب نشنود

صوت مناجات و دعای علی

آه که محروم شد امشب دگر

چشم یتیمان ز لقای علی

مانده تهی سفره بیچارگان

منتظر نان و غذای علی

وای امیر دو سرا کشته شد

خانه غم گشته، سرای علی

پیش

ص: ۳۸۳

حسین و حسن و زینب

خون چکد از فرق همای علی

خواهم اگر ملک دو عالم حسان

از دل و جان باش گدای علی

دریای درد

این جزر و مد چیست که تا ماه می رود؟

دریای درد کیست که در چاه می رود؟

این سان که چرخ می گذرد بر مدار شوم

بیم خسوف و تیرگی ماه می رود

گویی که چرخ بوی خطر را شنیده است

یک لحظه مکث کرده، به اکراه می رود

آبستن عزای عظیمی است، کاین چنین

آسیمه سر نسیم سحرگاه می رود

امشب فرو فتاده مگر ماه از آسمان

یا آفتاب روی زمین راه می رود؟

در کوچه های کوفه صدای عبور کیست؟

گویا دلی به مقصد دلخواه می رود

دارد سر شکافتن فرق آفتاب

آن سایه ای که در دل شب راه می رود

محراب خون

در دل محراب خون جای من است

نغمه تکبیر آوای من است

روزه ام را در سحر قاتل گشود

زان بخون آغشته لبهای من است

بر خدای کعبه گشتم رستگار

با شهادت چون تمنای من است

خون دلهایی که خوردم سالها

از سرم جاری به سیمای من است

ای عدالت می شوی دیگر یتیم

کز جفا بگسسته اعضای من است

هر چه می خواهی بین زینب مرا

کآخرین ساعات دنیای من است

گر چه ضرب تیغ زهر آلود خصم

آتش افکن بر سراپای من است

سرد می آید که بر جانم هنوز

شعله ها از داغ زهرای من است

گر چه زخم سر شهیدم می کند

قاتل من داغ دلهای من است

کوفه

پیشینه کوفه

شهر کوفه نخستین شهر اسلامی است که در سال ۱۷ ه. ق. به دستور

ص: ۳۸۴

خلیفه دوم و به دست سعد ابن ابی وقاص سردار فاتح عراق و ایران در بخش میانی عراق ساخته شد. این شهر در آن روزگار از موقعیت سوق الجیشی مهمی برخوردار بود و از سویی با صحرا و حجاز اتصال داشت و نیز شاخه ای از رودخانه فرات مرز شمالی شهر را تشکیل داده و همجواری آن باش هر باستانی حیره و کشتزارها و نخلستانهای گسترده که منابع غذایی ارزشمندی برای مردمان داشت بر موقعیت شهر می افزود. کوفه برای نخستین بار در سال ۳۶ ه. ق. پایتخت دولت اسلامی گردید و این هنگامی بود که امیرالمؤمنین علی علیه السلام برای جنگ جمل، مدینه منوره را به قصد عراق ترک کرد. بعدها بتدریج بر اهمیت شهر افزوده شد و یکی از مراکز مهم علمی و سیاسی جهان اسلام گردید و جمعیت آن را که بیشتر ایرانیان تشکیل می دادند، افزون بر یک میلیون نفر دانسته اند. امروزه شهر کوفه موقعیت پیشین خود را از دست داده و به عنوان یک بخش از توابع شهر نجف شمرده می شود و فاصله دو شهر هشت کیلومتر است که تقریباً به یکدیگر متصل می باشند. این شهر به علت موقعیت جغرافیایی اش، از آب و هوای ملایم و خنک تر از نجف برخوردار است.

فضیلت کوفه

در فضیلت کوفه و مسجد بزرگ آن و اعمال آن مسجد و زیارت جناب مسلم است بدانکه کوفه یکی از آن چهار بلدی است که حق تعالی آن را اختیار فرموده و طُور سینین تفسیر به آن شده و در روایت است که آن حرم خدا و حرم رسول صلی الله علیه و آله و حرم

امیرالمؤمنین علیه السلام است و یک درهم تصدق در آن حساب می شود به صد درهم در جای دیگر و دو رکعت نماز در آن حساب می شود به صد رکعت و اما فضیلت مسجد کوفه پس زیاده از آن است که ذکر شود و بس است در شرافت آن که یکی از آن چهار مسجدی است که سزاوار است شَدِّرِحال شود به سمت آنها به جهت درک فیوضات آنها و یکی از آن موطن است که مسافر مخیر است در آن مابین قصر و اتمام نماز و نماز فریضه در آن معادل حج مقبول و معادل هزار نماز است که در جای دیگر بجای آورده شود و در روایات وارد شده که محلّ نماز پیغمبران است و محلّ نماز حضرت مهدی صلوات الله علیه خواهد شد و در روایتی هزار پیغمبر و هزار وصی پیغمبر در آن نماز کرده و از بعضی روایات استفاده شود که مسجد کوفه افضل است از مسجد اقصی که در بیت المقدس است و ابن قولویه از امام محمد باقر علیه السلام روایت کرده که فرمود اگر مردم بدانند که چه فضیلت دارد مسجد کوفه هر آینه از شهرهای دور تهیّه زاد و راحله کنند و بسوی این مسجد بیایند و فرمود که نماز واجب در آن برابر است با حج مقبول و نماز نافله برابر عمره مقبوله و به روایت دیگر نماز فریضه و نافله در آن مثل حج و عمره ای است که با رسول خداصلی الله علیه و آله کرده باشند شیخ کلینی و غیر او از مشایخ عظام روایت کرده اند از هارون بن خارجه که حضرت صادق علیه السلام به

من فرمود ای هارون چه مقدار مسافت است بین تو و بین مسجد کوفه یک میل می شود گفتم نه فرمود بجا می آوری همه نمازهای خود را در آنجا گفتم نه فرمود اگر من نزدیک آن مسجد بودم امید داشتم که از من فوت نمی شد یک نماز در آن و هیچ می دانی که چیست فضیلت آن موضع نبوده بنده صالحی و نه پیغمبری مگر آنکه نماز گذارده در مسجد کوفه حتی آنکه رسول خدا صلی الله علیه و آله در شبی که او را به معراج می بردند جبرئیل به آن حضرت گفت می دانی که در کجائی یا رسول الله الآن مقابل مسجد کوفه می باشی فرمود پس رخصت بطلب از پروردگار من تا بروم در آن و دو رکعت نماز گذارم پس جبرئیل از حق تعالی اذن طلب کرد حق تعالی اذن مرحمت فرمود پس فرود آورد آن حضرت را و آن جناب دو رکعت نماز گذاشت در آن و بدرستی که جانب راست آن باغی است از باغهای بهشت و میان آن باغی است از باغهای بهشت و عقب آن باغی است از باغهای بهشت و به درستی که نماز واجب در آن برابر است با هزار نماز و نافله در آن مقابل است با پانصد نماز و نشستن در آن بدون تلاوت و ذکر عبادت است و اگر مردم بدانند که چه فضیلت است در آن بیایند بسوی آن اگر چه به روش کودکان خود را بر زمین کشند و در روایت دیگر است که نماز واجب در آن مقابل حج است و نماز نافله مقابل عمره و گذشت در ذیل زیارت هفتم حضرت امیر علیه السلام اشاره به

فضیلت این مسجد شریف و از بعضی روایات معلوم می شود که جانب راست این مسجد افضل است از جانب چپ آن

مسجد جامع کوفه

یکی از چهار مسجد مهم و مقدّس جهان اسلام (پس از مساجد مکه، مدینه و بصره) است. این مسجد نخستین ساختمان شهر جدید التاسیس کوفه در سال ۱۷هـ. بود. مسجدی است مربع به طول ۱۱۰ متر و عرض ۱۱۶ متر، صحنی وسیع و بدون سقف و دیواری عظیم و مرتفع دارد؛ همانند برج و باروهای شهرهای کهن، که در دوران عضدالدوله دیلمی ساخته شده است. این مسجد گنجایش چهل هزار نفر را دارد.

جایگاههای مقدس درون مسجد کوفه

* ستونها و محرابهای هفت گانه، این محرابها، محلّ نماز گزاردن برخی از معصومان و پیامبران (علیهم السلام) می باشد. *
دکه القضاء، سکویی است که بنا بر روایات، جایگاه قضاوت حضرت امیرالمؤمنین بوده است و در شمال شرقی مسجد قرار دارد. * بیت الطشت، در مجاورت دکه القضاء است و جایگاهی است که در آن یکی از معجزات حضرت علی علیه السلام به وقوع پیوست که تفصیل آن در «مفاتیح الجنان» آمده است. * محراب امیرالمؤمنین، که محل شهادت آن حضرت نیز

می باشد. این محراب در میانه دیوار جنوبی مسجد قرار دارد و در سمت راست آن جایگاه شبستان بزرگ دیگری است که بنا بر برخی روایات، آنجا محراب و محل شهادت علی علیه السلام است.

* محل به گِل نشستن کشتی نوح، که فضای گودی است در میانه مسجد. بنا بر روایات، کشتی حضرت نوح (علیه السلام) پس از مدتها سرگردانی، در این نقطه به خشکی رسیده است.

* باب الثّعبان (یا دروازه اژدها)، یکی از دروازه های نخستین و کهن مسجد کوفه

است که در میانه دیوار شمالی مسجد قرار دارد و در اینجا یکی از معجزات امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) ظاهر شده است.

حرم حضرت مسلم بن عقیل علیه السلام

حرم حضرت مسلم، این شخصیت والا مقام، در بیرون باروی مسجد کوفه و در سمت جنوب شرقی آن قرار دارد که به وسیله راهرو کوتاهی از مسجد می توان به درون صحن آن قدم نهاد. حرم حضرت مسلم (علیه السلام) فضای وسیعی در شرق مسجد کوفه را در بر گرفته و از گنبد طلایی بزرگ و چندین رواق و شبستان و ایوان تشکیل شده است.

حرم هانی بن عروه

در برابر حرم حضرت مسلم و در سمت شمالی صحن او قرار دارد. وی از شیعیان با وفا و میزبان و همرمز مسلم بن عقیل در کوفه بود و به همراه او به شهادت رسید.

زیارت هانی بن عروه رحمه الله و رضوانه علیه

می ایستی در نزد قبر او و سلام می کنی به رسول خداصلی الله علیه و آله و می گوئی:

سَلَامُ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَصِيْلَوَاتُهُ عَلَيْكَ يَا هَانِيَّ بْنَ عُرْوَةَ، أَسْلَامٌ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَبِيدُ الصَّالِحُ النَّاصِحُ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قُتِلْتَ مَظْلُومًا، فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ، وَ اسْتَحَلَّ دَمَكَ، وَ حَشَى قُبُورَهُمْ نَارًا، أَشْهَدُ أَنَّكَ لَقِيْتَ اللَّهَ وَ هُوَ رَاضٍ عَنكَ بِمَا فَعَلْتَ وَ نَصِيحَتِ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ دَرَجَةَ الشُّهَدَاءِ، وَ جُعِلَ رُوحُكَ مَعَ أَرْوَاحِ السُّعْدَاءِ، بِمَا نَصِيحْتَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ مُجْتَهِدًا، وَ بَدَلْتَ نَفْسَكَ فِي ذَاتِ اللَّهِ وَ مَرْضَاتِهِ، فَرَحِمَكَ اللَّهُ وَ رَضِيَ عَنكَ، وَ حَشَرَكَ مَعَ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ، وَ جَمَعَنَا وَ إِيَّاكُمْ مَعَهُمْ فِي دَارِ النِّعِيمِ، وَ سَلَامٌ عَلَيْكَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ پَس دو رکعت نماز کن و هدیه کن آن

را به روح هانی و دعا کن از برای خود به آنچه می خواهی و وداع کن او را به آنچه در وداع مسلم می گفتی.

آرامگاه مختار بن ابی عبیده ثقفی

وی سرداری است که پس از واقعه کربلا به قیام پرداخت و انتقام خون آن شهدای بزرگوار را از قاتلان آنان ستاند و آنان را به جزای اعمالشان در این دنیا رسانید. قبر او در گوشه شبستانی در حرم حضرت مسلم، از سمت جنوب قرار دارد.

خانه امیرالمؤمنین علیه السلام

این خانه در اصل منزل مسکونی اُمّ هانی، خواهر حضرت علی علیه السلام بوده که حضرت پس از انتقال به کوفه آن را منزل خود قرارداد. این خانه در بیرون مسجد کوفه و در زاویه جنوب غربی آن قرار دارد. ساختمان کنونی آن گرچه قدیمی نیست لیکن در محلّ همان خانه حضرت ساخته شده است.

آرامگاه میثم تمار

وی یکی از یاران با وفا و فداکار امیرالمؤمنین علی علیه السلام بود که بر اثر پایداری در ایمان به آن حضرت به شهادت رسید، امروزه آرامگاه او در فاصله ۳۰۰ متری از مسجد کوفه و در آغاز بزرگراه نجف کوفه قرار دارد.

قصر دار الاماره؛ یا مقر والی کوفه

این ساختمان کهن ترین ساختمان اسلامی در عراق بشمار می رود و به دست سعد ابن ابی وقاص در سال ۱۷هـ.. پس از ساختمان مسجد کوفه ساخته شد. دار الاماره ساختمانی است مربع شکل به ابعاد ۳۶

۱۱۰ متر و ۲۴

۱۱۰ متر که امروزه تنها پایه ها و برخی دیوارهای فروریخته آن باقی مانده است. این قصر یکی از ساختمانهای عبرت انگیز روزگار است. در آن قصر مسلم به شهادت رسید و سر مبارک امام حسین علیه السلام و شهدای کربلا به نمایش گذاشته شد

ص: ۳۹۰

و سپس سرهای قاتلان آن بزرگواران از سوی انتقام گیرندگان به نمایش در آمد. آنگاه ظالمان دیگری سرهای این انتقام گیرندگان را بردند و در آن به نمایش گذاشتند؛ «فاعتبروا یا أولى الأبصار».

مقام یونس (علیه السلام)

این جایگاه که امروزه شکل و هیئت مسجد دارد، در میان عامه مردم به غلط به آرامگاه حضرت یونس بن مَتی علیه السلام شهرت یافته است. در قسمتی از گنبد خانه آن، محرابی است که گفته می شود امیر مؤمنان علیه السلام در آنجا نماز گزارده است. این مقام امروزه در کنار رودخانه فرات و در فاصله یک کیلومتری از مسجد کوفه واقع است و بنابر برخی روایات، حضرت یونس در این جا از شکم نهنگ بیرون انداخته شد. باید افزود که آرامگاه حضرت یونس علیه السلام در شهر موصل بر بلندای تپه ای قرار دارد و دارای گنبد و صحن و سرا است.

آرامگاه ابراهیم الغمر

او ابراهیم فرزند حسن مُثَنّی فرزند امام حسن مجتبی علیه السلام است، قبر او در سمت مغرب قبر میثم تمار در محله ای به نام «حَتّی کِنْدَه» می باشد. او جد سادات طباطبایی است.

اعمال مسجد کوفه

اعمال مسجد کوفه پس به نحوی که در مصباح الزائر و غیره است آن است که چون داخل کوفه شدی بگو: بِسْمِ اللّٰهِ وَ بِاللّٰهِ وَ فِی سَبِیْلِ اللّٰهِ، وَ عَلٰی مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ آلِهِ، اَللّٰهُمَّ اَنْزِلْنِیْ مُنْزَلًا مُّبَارَكًا وَ اَنْتَ خَیْرُ الْمُنْزَلِیْنَ،

پس روانه شو به سوی مسجد کوفه و در حال رفتن بگو: اَللّٰهُ اَكْبَرُ، وَ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ، وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ، وَ سُبْحَانَ اللّٰهِ. تا وارد شوی به در مسجد پس بایست نزد درو بگو: اَلْسَّلَامُ

عَلَى سَيِّدِنَا رَسُولِ اللَّهِ، مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ، السَّلَامُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، وَ عَلَى مَجَالِسِهِ وَ مَشَاهِدِهِ وَ مَقَامِ حِكْمَتِهِ، وَ آثَارِ آبَائِهِ آدَمَ وَ نُوحَ، وَ إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ وَ تَيْيَانَ بَيْنَاتِهِ، السَّلَامُ عَلَى الْأَمَامِ الْحَكِيمِ الْعَدْلِ الصِّدِّيقِ الْأَكْبَرِ، الْفَارُوقِ بِالْقِسْطِ، الَّذِي فَزَّقَ اللَّهُ بِهِ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ، وَ الْكُفْرِ وَ الْإِيمَانِ، وَ الشُّرْكَ وَ التَّوْحِيدِ، لِيُهْلِكَ مَنْ هَلَكَكَ عَيْنُ بَيْنِهِ، وَ يَحْيِيَ مَنْ حَيَّ عَيْنُ بَيْنِهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، وَ خَاصَّةً نَفْسَ الْمُتَمَتِّحِينَ، وَ زَيْنُ الصِّدِّيقِينَ وَ صَابِرِ الْمُتَمَتِّحِينَ، وَ أَنَّكَ حَكَمَ اللَّهُ فِي أَرْضِهِ، وَ قَاضَى أَمْرَهُ، وَ بَابَ حِكْمَتِهِ، وَ عَاقِدُ عَهْدِهِ، وَ النَّاطِقُ بِوَعْدِهِ، وَ الْحَبْلُ الْمَوْصُولُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ عِبَادِهِ، وَ كَهْفُ النَّجَاةِ، وَ مِنْهَاجُ التَّقَى وَ الدَّرَجَةُ الْعُلْيَا، وَ مُهَيِّمُ الْقَاضِي الْأَعْلَى يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِكَ اتَّقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ زُلْفَى أَنْتَ وَلِيِّ وَ سَيِّدِي وَ وَسَيْلَتِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ

پس داخل مسجد می شوی بهتر آن است که از دری که در عقب مسجد است که مشهور است به باب الفیل داخل شوی پس می گوئی: اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، هَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِاللَّهِ وَ بِمُحَمَّدٍ [حَبِيبِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ بَوْلَايِهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ الْأَيْمَةِ الْمَهْدِيَّةِ الصَّادِقِينَ النَّاطِقِينَ الرَّاشِدِينَ، الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً، رَضِيَتْ بِهِمْ أَيْمَةً وَ هُدَاهُ وَ مَوَالِيَّ، سَلَّمْتُ لِأَمْرِ اللَّهِ لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً، وَ لَا أَتَّخِذُ مَعَ اللَّهِ وَلِيّاً، كَذَبَ الْعَادِلُونَ بِاللَّهِ وَ ضَلُّوا ضَلَالاً بَعِيداً، حَسْبِيَ اللَّهُ وَ أَوْلِيَائِهِ اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَ حُدَّهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا

عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَ أَنْ عَلِيًّا وَ الْأَئِمَّةَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَوْلِيَاءِي وَ حُجَّهَ اللَّهُ عَلَيَّ خَلْقِهِ.

آنگاه برو به جانب ستون چهارم که در جنب باب انماط و برابر ستون پنجم است و آن ستون حضرت ابراهیم علیه السلام است پس چهار رکعت نماز کن دو رکعت آنرا با حمد و قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ و دو رکعت دیگر را با حمد و إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ پس چون فارغ شدی از نماز تسبیح حضرت زهراء علیها السلام را بگو و بعد از آن بگو: السَّلَامُ عَلَيَّ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ الرَّاشِدِينَ، الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً، وَ جَعَلَهُمْ أَنْبِيَاءَ مُرْسَلِينَ، وَ حُجَّهَ عَلَيَّ الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ، وَ سَلَامٌ عَلَيَّ الْمُرْسَلِينَ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ. وهفت مرتبه بگو: سَلَامٌ عَلَيَّ نُوْحٍ فِي الْعَالَمِينَ پس بگو: نَحْنُ عَلَيَّ وَصِيَّتِكَ يَا وَلِيَّ الْمُؤْمِنِينَ، الَّتِي أَوْصَيْتَ بِهَا ذُرِّيَّتَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ وَ الصَّادِقِينَ، وَ نَحْنُ مِنْ شَيْعَتِكَ وَ شَيْعَةِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ عَلَيْنِكَ وَ عَلَيَّ جَمِيعِ الْمُرْسَلِينَ وَ الْأَنْبِيَاءِ وَ الصَّادِقِينَ وَ نَحْنُ عَلَيَّ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ، وَ دِينِ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَ الْأَئِمَّةِ الْمَهْدِيِّينَ، وَ وَلايِهِ مَوْلَانَا عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيَّ الْبَشِيرِ النَّذِيرِ، صِيْلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ رَحْمَتُهُ وَ رِضْوَانُهُ وَ بَرَكَاتُهُ، وَ عَلَيَّ وَصِيَّتِهِ وَ خَلِيفَتِهِ، الشَّاهِدِ لِلَّهِ مِنْ بَعْدِهِ عَلَيَّ خَلْقِهِ، عَلَيَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الصَّادِقِ الْمَأْكُوبِ، وَ الْفَارُوقِ الْمُبِينِ الَّذِي أَخَذَتْ بَيْعَتَهُ عَلَيَّ الْعَالَمِينَ، رَضِيَتْ بِهِمْ أَوْلِيَاءَ وَ مَوَالِيَّ، وَ حُكَّامًا فِي نَفْسِي وَ وُلْدِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي وَ قِسْمِي وَ حِلِّي وَ إِحْرَامِي وَ إِسْلَامِي

و دینی و دنیای و آخرتی و مَحیای و مَماتی اَنْتُمْ الْاَئِمَّةُ فِی الْکِتَابِ، وَ فَضْلُ الْمَقَامِ وَ فَضْلُ الْخِطَابِ، وَ اَعْيُنُ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَنَامُ، وَ اَنْتُمْ حُكَمَاءُ اللَّهِ، وَ بِكُمْ حَكَمَ اللَّهُ، وَ بِكُمْ عُرِفَ حَقُّ اللَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، اَنْتُمْ نُورُ اللَّهِ مِنْ بَيْنِ اَيْدِينَا وَ مِنْ خَلْفِنَا، اَنْتُمْ سَيِّئَةُ اللَّهِ الَّتِي بِهَا سَبَقَ الْقَضَاءُ، يَا امِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، اَنَا لَكُمْ مُسَلِّمٌ تَسْلِيمًا لَا اَشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَ لَا اَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ وَلِيًّا، اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانِي بِكُمْ، وَ مَا كُنْتُ لِأَهْتَدِيَ لَوْلَا اَنْ هَدَانِي اللَّهُ، اللَّهُ اَكْبَرُ، اللَّهُ اَكْبَرُ، اللَّهُ اَكْبَرُ، اَلْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَي مَا هَدَانَا.

اَعْمَالُ دَكَّةِ الْقَضَاءِ وَ بَيْتِ الطُّشْتِ

بدانکه دکه القضاء دکانچه ای بوده در مسجد که امیرالمؤمنین علیه السلام بر روی آن می نشستند و قضاوت و حکم می نمودند و در آن موضع ستون کوتاهی بوده که در آن نوشته بود آیه کریمه اِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْاِحْسَانِ وَ بَيْتِ الطُّشْتِ همان محلی است که ظاهر شده معجزه امیرالمؤمنین علیه السلام در باب آن دختر بی شوهری که یک وقتی در میان آب بوده که زالویی در شکمش داخل شده و کم کم از مکیدن خون بزرگ شده بود و شکم آن دختر را نیز بزرگ کرده بود برادران دختر گمان حمل به او بردند و خواستند او را بکشند برای حکم آن نزد امیرالمؤمنین علیه السلام آمدند حضرت امر فرمود در جانب مسجد پرده کشیدند و آن دختر را پس آن پرده نشانیدند و قابله کوفه را امر فرمود که او را تفتیش کند قابله پس از تفتیش عرض کرد یا امیرالمؤمنین این دختر آبستن است و فرزند در

شکم دارد پس حضرت امر فرمود طشتی مملو از لجن آوردند و دختر را بر روی آن نشانیدند آن زالو که بوی لجن شنید از شکم دختر بیرون آمد و در بعضی از روایات است که حضرت دست دراز کرد و از کوههای شام قطعه برفی آورد و نزدیک آن طشت نهاد تا آن حیوان از شکم دختر بیرون آمد و نیز بدان که مشهور در ترتیب اعمال مسجد آن است که بعد از اعمال ستون چهارم می روند به وسط مسجد و اعمال آنجا را بجا می آورند و اعمال دَکَّه القضاء و بیت الطُّشْت را در آخر همه بعد از فراغ از دَکَّه حضرت صادق علیه السلام بجا می آورند و لکن ما به همان ترتیبی که سید بن طاووس در مصباح الزائر و علامه مجلسی در بحار و شیخ خضر در مزار نقل کرده اند اعمال را ذکر می نمائیم و اگر کسی خواسته باشد به ترتیب مشهور عمل نماید اعمال دَکَّه القضاء و بیت الطُّشْت را بعد از ستون چهارم بجا نیاورد و بگذارد در آخر بعد از اعمال دَکَّه حضرت صادق علیه السلام بجا آورد بالجمله می گوئیم پس برو بسوی دَکَّه القضاء و در آنجا دو رکعت نماز کن به حمد و هر سوره که خواهی و چون فارغ شدی بگو تسبیح زهرا علیها السلام را و بگو یا مالکی و مُملکی و مُتَعَمَّدی بِالنَّعمِ الْجِسَامِ مِنْ غَیْرِ اِستِحْقاقٍ، وَجْهی خاضِعٌ لِمَاتَعْلُوهُ الْأَقْدَامُ لِجَلَالِ وَجْهِكَ الْکَرِیمِ، لَا تَجْعَلْ هَذِهِ الشَّدَّةَ، وَ لَا هَذِهِ الْمِحْنَةَ مُتَّصِلَةً بِاسْتِیصالِ الشَّافِهِ، وَ اَمْنَحْنِ مِنْ فَضْلِكَ مَا لَمْ تَمْنَحْ بِهِ أَحَدًا مِنْ غَیْرِ مَسْئَلِهِ، أَنْتَ الْقَدِیمُ الْأَوَّلُ الَّذِی لَمْ تَزَلْ وَ

لا تَزَالُ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَاغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَزَكِّ عَمَلِي وَبَارِكْ لِي فِي أَجَلِي وَاجْعَلْنِي مِنْ عَتَقَائِكَ وَ طَلْقَائِكَ مِنَ النَّارِ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

اَعْمَالِ بَيْتِ الطُّشْتِ

که متصل است به دگه قضا نماز کن در آنجا دو رکعت و بعد از سلام تسبیح کن پس بگو:

اللَّهُمَّ إِنِّي ذَخَرْتُ تَوْحِيدِي إِيَّاكَ، وَ مَعْرِفَتِي بِسُؤْلِكَ، وَ إِخْلَاصِي لِمَكَ، وَ إِقْرَارِي بِرُبُوبِيَّتِكَ، وَ ذَخَرْتُ وِلايَةَ مَنِ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ بِمَعْرِفَتِهِمْ مِنْ بَرِيَّتِكَ، مُحَمَّدٍ وَ عَتْرَتِهِ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ، لِيَوْمِ فَرَعَى إِلَيْكَ عَاجِلًا وَ آجِلًا، وَ قَدْ فَرَعْتُ إِلَيْكَ وَ إِلَيْهِمْ يَا مَوْلَايَ فِي هَذَا، الْيَوْمِ وَ فِي مَوْقِفِي هَذَا، وَ سَأَلْتُكَ مَا دَتِي مِنْ نِعْمَتِكَ، وَ إِزَاحَهُ مَا أَخْشَاهُ مِنْ نِقْمَتِكَ، وَ الْبَرَكَهَ فِيمَا رَزَقْتَنِيهِ، وَ تَخْصِينَ صَدْرِي مِنْ كُلِّ هَمٍّ وَ جَائِحَةٍ وَ مَعْصِيَةٍ فِي دِينِي وَ دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ نَقْل شده که حضرت صادق علیه السلام در بَيْتِ الطُّشْتِ دو رکعت نماز کردند.

بیان نماز و دعا در وسط مسجد

دو رکعت نماز می کنی در وسط مسجد در رکعت اول حمد می خوانی با قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ و در رکعت دوم حمد و قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ پس وقتی که سلام دادی تسبیح زهرا علیها السلام را بخوان و بگو: اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَ مِنْكَ السَّلَامُ، وَ إِلَيْكَ يَعُودُ السَّلَامُ، وَ دَارُكَ دَارُ السَّلَامِ، حَيْثَا رَبَّنَا مِنْكَ بِالسَّلَامِ، اللَّهُمَّ إِنِّي صَلَّيْتُ هَذِهِ الصَّلَاةَ ابْتِغَاءَ رَحْمَتِكَ وَ رِضْوَانِكَ وَ مَغْفِرَتِكَ، وَ تَعْظِيمًا لِمَسْجِدِكَ، اللَّهُمَّ فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ ارْزُقْهَا فِي عِلِّيَّيْنِ، وَ تَقَبَّلْهَا مِنِّي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

این مقام را دگه المِعْرَاجِ گفته اند و ظاهراً به ملاحظه آن است که در شب معراج

حضرت رسول صلی الله علیه و آله از حق تعالی رخصت طلبید و در اینجا فرود آمد و دو رکعت نماز گذاشت.

اعمال ستون هفتم

و آن مقامی است که در آن حق تعالی توفیق توبه به آدم علیه السلام داده پس برو بطرف ستون هفتم و بایست در نزد آن رو به قبله و بگو: بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ، وَ عَلَى مَلِّهِ رَسُولِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، أَسْلَمْتُ عَلَى آيِنَا آدَمَ وَ أُمَّنَا حَوَّاءَ، أَسْلَمْتُ عَلَى هَابِيلَ الْمَقْتُولِ ظُلْمًا وَ عُذْوَانًا عَلَى مَوَاهِبِ اللَّهِ وَ رِضْوَانِهِ، أَسْلَمْتُ عَلَى شِيثِ صِفْوَةِ اللَّهِ، الْمُخْتَارِ الْأَمِينِ، وَ عَلَى الصَّفْوَةِ الصَّادِقِينَ مَنِ ذُرِّيَّتِهِ الطَّيِّبِينَ، أَوْلِيَهُمْ وَ آخِرِهِمْ، أَسْلَمْتُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ، وَ عَلَى ذُرِّيَّتِهِمُ الْمُخْتَارِينَ، أَسْلَمْتُ عَلَى مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ، أَسْلَمْتُ عَلَى عِيسَى رُوحِ اللَّهِ، أَسْلَمْتُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ خَاتِمِ النَّبِيِّينَ، أَسْلَمْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ ذُرِّيَّتِهِ الطَّيِّبِينَ، وَ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ بَرَكَاتِهِ، أَسْلَمْتُ عَلَيْكُمْ فِي الْأَوَّلِينَ، أَسْلَمْتُ عَلَيْكُمْ فِي الْآخِرِينَ، أَسْلَمْتُ عَلَى فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، أَسْلَمْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ الْهَادِينَ، شُهِدَ آءِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، أَسْلَمْتُ عَلَى الرَّقِيبِ الشَّاهِدِ عَلَى الْأَمَمِ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. پس نماز می کنی نزد آن ستون چهار رکعت می خوانی در رکعت اول حمد و انا انزلناه و در رکعت دوم حمد و قل هو الله احد و در رکعت سیم و چهارم به همین نحو و چون فارغ شدی بگو تسبیح زهرا علیها السلام را پس بگو: اَللّهُمَّ اِنْ كُنْتُ قَدْ عَصَيْتُكَ فَاتِي قَدْ اطَعْتُكَ فِي الْاِيْمَانِ مِنْي بِكَ مَنَّا مِنْكَ عَلَيَّ، لَا مَنَّا مِنْي عَلَيْكَ، وَ اطَعْتُكَ فِي اَحَبِّ الْأَشْيَاءِ لَكَ لَمْ اتَّخِذْ لَكَ وَلَدًا،

وَ لَمْ أَدْعُ لِمَكَ شَرِيكًا، وَ قَدْ عَصَيْتُكَ فِي أَشْيَاءَ كَثِيرَةٍ عَلَى غَيْرِ وَجْهِ الْمُكَابَرَةِ لِمَكَ، وَ لَا الْخُرُوجِ عَنْ عُبُودِيَّتِكَ، وَ لَا الْجُحُودِ
 لِرُبُوبِيَّتِكَ، وَ لَكِنْ اتَّبَعْتُ هَوَايَ، وَ أَزَلَّنِي الشَّيْطَانُ بَعِيدَ الْحُجَّةِ عَلَيَّ وَ الْبَيَانِ، فَإِنْ تُعَذِّبْنِي فَبِعَذُوبِي غَيْرِ ظَالِمٍ لِي وَ إِنْ تَعْفُ عَنِّي وَ
 تَرْحَمْنِي فَبِجُودِكَ وَ كَرَمِكَ يَا كَرِيمَ، اللَّهُمَّ إِنْ ذُنُوبِي لَمْ يَبْقَ لَهَا إِلَّا رَجَاءٌ، عَفْوِكَ وَ قَدْ قَدَّمْتُ آلَةَ الْحَزْمَانِ، فَأَنَا أَسْئَلُكَ اللَّهُمَّ
 مَا لَا أَسْئَلُ تَوْجِبُهُ، وَ أَطْلُبُ مِنْكَ مَا لَا أَسْئَلُ تَحْقُقُهُ، اللَّهُمَّ إِنْ تُعَذِّبْنِي فَبِعَذُوبِي وَ لَمْ تَظْلِمْنِي شَيْئًا، وَ إِنْ تَغْفِرْ لِي فَخَيْرٌ رَاحِمٍ، أَنْتَ يَا سَيِّدِي
 اللَّهُمَّ أَنْتَ أَنْتَ، وَ أَنَا أَنَا، أَنْتَ الْعَوَادُ بِالْمَغْفِرَةِ، وَ أَنَا الْعَوَادُ بِالذُّنُوبِ، وَ أَنْتَ الْمُتَفَضِّلُ بِالْحِلْمِ، وَ أَنَا الْعَوَادُ بِالْجَهْلِ، اللَّهُمَّ فَإِنِّي
 أَسْئَلُكَ يَا كَنْزَ الضُّعْفَاءِ، يَا عَظِيمَ الرَّجَاءِ، يَا مُنْقِذَ الْغُرَقَى يَا مُنْجِيَ الْهَلْكَى يَا مُمِيتَ الْأَحْيَاءِ، يَا مُحْيِيَ الْمَوْتَى أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا
 أَنْتَ، أَنْتَ الَّذِي سَجَدَ لِمَكَ شُعَاعُ الشَّمْسِ وَ دَوِيُّ الْمَاءِ، وَ حَفِيفُ الشَّجَرِ، وَ نُورُ الْقَمَرِ، وَ ظُلْمَةُ اللَّيْلِ وَ ضَوْءُ النَّهَارِ، وَ خَفَقَانُ
 الطَّيْرِ، فَأَسْئَلُكَ اللَّهُمَّ يَا عَظِيمَ بِحَقِّكَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الصَّادِقِينَ، وَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الصَّادِقِينَ عَلَيْكَ، وَ بِحَقِّكَ عَلَى عَلِيٍّ، وَ
 بِحَقِّ عَلِيٍّ عَلَيْكَ، وَ بِحَقِّكَ عَلَى فَاطِمَةَ، وَ بِحَقِّ فَاطِمَةَ عَلَيْكَ، وَ بِحَقِّكَ عَلَى الْحَسَنِ، وَ بِحَقِّ الْحَسَنِ عَلَيْكَ، وَ بِحَقِّكَ عَلَى
 الْحُسَيْنِ، وَ بِحَقِّ الْحُسَيْنِ عَلَيْكَ، فَإِنَّ حُقُوقَهُمْ عَلَيْكَ مِنْ أَفْضَلِ أَنْعَامِكَ عَلَيْهِمْ، وَ بِالشَّانِ الَّذِي لَكَ عِنْدَهُمْ، وَ بِالشَّانِ الَّذِي لَهُمْ
 عِنْدَكَ، صَلِّ عَلَيْهِمْ يَا رَبِّ صَلَوةً دَائِمَةً مُنْتَهَى رِضَاكَ، وَ اغْفِرْ لِي بِهِمُ الذُّنُوبَ الَّتِي بَيْنِي وَ

بَيْنَكَ، وَ أَرْضٍ عَنِّي خَلَقَكَ وَ اتَمَمَ عَلَيَّ نِعْمَتَيْكَ، كَمَا اتَمَمْتَهَا عَلَيَّ ابَائِي مِنْ قَبْلُ، وَ لَا تَجْعَلْ لِأَحَدٍ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ عَلَيَّ فِيهَا
 امْتِنَانًا، وَ اٰمِنُنْ عَلَيَّ كَمَا مَنَنْتَ عَلَيَّ ابَائِي مِنْ قَبْلُ، يَا كَهَيْعَصَ، اَللّٰهُمَّ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، فَاسْتَجِبْ لِي دُعَائِي فِيمَا
 سَأَلْتُ، يَا كَرِيْمُ يَا كَرِيْمُ. پس برو به سجده و در سجده بگو: يَا مَنْ يَقْدِرُ عَلَيَّ حَوَائِجِ السَّائِلِيْنَ، وَ يَعْلَمُ مَا فِي ضَمِيْرِ
 الصَّامِتِيْنَ، يَا مَنْ لَا- يَخْتٰجُ اِلَى التَّفْسِيْرِ، يَا مَنْ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَ مَا تُخْفِي الصُّدُوْرُ، يَا مَنْ اَنْزَلَ الْعِيٰذَ عَلَيَّ قَوْمِ يُوْنُسَ، وَ هُوَ
 يُرِيْدُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ فَدَعُوْهُ، وَ تَضَرَّعُوْا اِلَيْهِ، فَكَشَفَ عَنْهُمْ الْعَذَابَ وَ مَتَّعَهُمْ اِلَى حِيْنٍ، قَدْ تَرَى مَكَانِي وَ تَسْمَعُ دُعَائِي وَ تَعْلَمُ سِتْرِي وَ
 عَلَائِيَّتِي وَ حَالِي صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اَكْفِنِي مَا اَهَمَّنِي مِنْ اَمْرِ دِيْنِي وَ دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي پس هفتاد مرتبه بگو: يَا سَيِّدِي
 پس سر از سجده بردار و بگو: يَا رَبِّ اَسْأَلُكَ بَرَكَهَ هٰذَا الْمَوْضِعِ وَ بَرَكَهَ اَهْلِهِ، وَ اَسْأَلُكَ اَنْ تَرْزُقَنِي مِنْ رِزْقِكَ، رِزْقًا حَلَالًا طَيِّبًا،
 تَسُوْقُهُ اِلَيَّ بِحَوْلِكَ وَ قُوْرَتِكَ، وَ اَنَا خَائِضٌ فِي عَافِيَةِ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ. مؤلف گوید: که در مزار قدیم در دعای این مقام بعد
 از یا کریم یا کریم یا کریم و پیش از سجده ذکر کرده دعای اللّٰهُمَّ يَا مَنْ تُحَلُّ بِهِ عُقْدُ الْمَكَارِهِ که از ادعیه صحیفه سجادیه
 است و در باب اول گذشت پس از آن فرمود آنگاه بگو: اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ تَعْلَمُ وَ لَا اَعْلَمُ، وَ تَقْدِرُ وَ لَا اَقْدِرُ وَ اَنْتَ عَلَامُ الْغُيُوْبِ، صَلِّ
 اَللّٰهُمَّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ

آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اغْفِرْ لِي وَ ارْحَمْنِي وَ تَجَاوَزْ عَنِّي وَ تَصَدَّقْ عَلَيَّ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. آنگاه به سجده برو و بگو: يَا مَنْ يَقْدِرُ عَلَى حَوَائِجِ السَّائِلِينَ وَ بَدَانِ نِزْكَهٍ كَثِيرَةٍ وَ تَجَاوَزْ عَنِّي وَ تَصَدَّقْ عَلَيَّ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. این ستون هفتم بسیار وارد شده و شیخ کلینی به سند معتبر روایت کرده که امیرالمؤمنین علیه السلام رو به این ستون نماز می کرد و نزدیک می ایستاد که میان آن حضرت و ستون آنقدر فاصله بود که بُزِی بگذرد و در روایت معتبر دیگر وارد شده است که در هر شب شصت هزار ملک از آسمان نازل می شوند و نزد ستون هفتم نماز می کنند و در شب دیگر ملائکه دیگر به این عدد می آیند و دیگر هیچیک عود نمی کنند تا روز قیامت. و در حدیث معتبر از حضرت صادق علیه السلام منقول است که ستون هفتم مقام حضرت ابراهیم است و نیز شیخ کلینی در کافی به سند صحیح از ابو اسمعیل سراج روایت کرده که معاویه بن وهب دست مرا گرفت و گفت که اصیغ بن نباته دست مرا گرفت و ستون هفتم را به من نشان داد و گفت که این ستون مقام حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام است که نزد آن نماز می کرد و امام حسن علیه السلام در نزد ستون پنجم نماز می کرد و چون امیرالمؤمنین علیه السلام حاضر نبود امام حسن علیه السلام در جای او نماز می خواند وَ هِيَ مِنْ بَابِ كِنْدَةَ وَ بِالْجُمْلَةِ اخْبَارٌ فِي فَضِيلَةِ هَذِهِ السُّتُونِ كَثِيرَةٌ وَ بَدَانِ نِزْكَهٍ كَثِيرَةٍ وَ تَجَاوَزْ عَنِّي وَ تَصَدَّقْ عَلَيَّ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. این ستون بسیار و بنای ما بر اختصار است عمل ستون پنجم بدان که از جمله مواضع ممتازه مسجد کوفه ستون

پنجم است که باید نزد آن نماز کنند و حاجات خود را از حق تعالی طلب نمایند زیرا که در روایات معتبره وارد شده است که محل نماز حضرت ابراهیم خلیل الرحمن علیه السلام بوده است و منافات ندارد با روایات دیگر زیرا که ممکن است که آن حضرت در همه این مواضع نماز کرده باشد و در حدیث معتبر از حضرت صادق علیه السلام منقول است که ستون پنجم مقام جبرئیل علیه السلام است و از حدیث سابق ظاهر است که مقام امام حسن علیه السلام است و بالجمله آنچه از احادیث معلوم می شود آن است که نزد ستون هفتم و پنجم اشرف است از سایر جاهای مسجد و سید بن طاوس قدس سره گفته که در نزد ستون پنجم دو رکعت نماز کن بحمد و هر سوره که خواهی و چون سلام گفتی و تسبیح نمودی پس بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَمِيعِ أَسْمَائِكَ كُلِّهَا، مَا عَلَّمْنَا مِنْهَا وَ مَا لَا نَعْلَمُ، وَ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْعَظِيمِ الْأَعْظَمِ الْكَبِيرِ الْأَكْبَرِ، الَّذِي مِنْ دَعَاكَ بِهِ أَجَبْتَهُ، وَ مَنْ سَأَلَكَ بِهِ أَعْطَيْتَهُ، وَ مَنْ اسْتَنْصَى رَكَعَ بِهِ نَصَرْتَهُ، وَ مَنْ اسْتَغْفَرَكَ بِهِ غَفَرْتَ لَهُ، وَ مَنْ اسْتَعَانَكَ بِهِ أَعَنْتَهُ، وَ مَنْ اسْتَرْزَقَكَ بِهِ رَزَقْتَهُ، وَ مَنْ اسْتَيْتَأَذَنَكَ بِهِ أَعْتَمْتَهُ، وَ مَنْ اسْتَرْحَمَكَ بِهِ رَحِمْتَهُ، وَ مَنْ اسْتَجَارَكَ بِهِ أَجَرْتَهُ، وَ مَنْ تَوَكَّلَ عَلَيْكَ بِهِ كَفَيْتَهُ، وَ مَنْ اسْتَعَصَمَكَ بِهِ عَصَمْتَهُ وَ مَنْ اسْتَنْقَذَكَ بِهِ مِنَ النَّارِ أَنْقَذْتَهُ، وَ مَنْ اسْتَعَطَفَكَ بِهِ تَعَطَّفْتَ لَهُ، وَ مَنْ أَمَلَكَ بِهِ أَعْطَيْتَهُ، الَّذِي اتَّخَذْتَ بِهِ آدَمَ صَفِيًّا، وَ نُوحًا نَجِيًّا، وَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا، وَ مُوسَى كَلِيمًا، وَ عِيسَى رُوحًا، وَ مُحَمَّدًا حَبِيبًا، وَ

عَلِيًّا وَصِيًّا، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، أَنْ تَقْضِيَ لِي حَوَائِجِي وَتَغْفِرَ عَمَّا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِي وَتَتَفَضَّلَ عَلَيَّ بِمَا أَنْتَ أَهْلُهُ، وَ لِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ لِلدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، يَا مُفَرِّجَ هَمِّ الْمَهُمُّومِينَ، وَ يَا غِيَاثَ الْمَلْهُوفِينَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، سُبْحَانَكَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

روایت شده از حضرت صادق علیه السلام که به بعضی از اصحاب خویش فرمودند که در نزد ستون پنجم دو رکعت نماز گذار که آن مصلاهی ابراهیم علیه السلام است و بگو اَلسَّلَامُ عَلٰی اَبِينَا اَدَمَ وَ اُمَّنَا حَوَاءَ الْخِ قَرِيبَ بِه هَمَانِ كِه دَر نَزْدِ سْتُونِ هَفْتَمِ رُو بِه قَبْلَه خَوَانْدَه مِي شَد.

عمل ستون سیم مقام امام زین العابدین علیه السلام آنگاه برو بسوی دکه امام زین العابدین علیه السلام و آن در نزد ستون سیم است از طرف متصل به باب کنده مؤلف گوید که این مقام از طرف قبله مقابل است با دکه باب امیرالمؤمنین علیه السلام و از طرف غربی مقابل بوده با باب کنده که مسدود شده و گفته شده که شایسته است آنکه بقدر پنج ذراع متأخر از ستون بعمل آورده شود زیرا که دکه در آن محل بوده و بالجمله پس نماز کن در آنجا دو رکعت و بخوان در آن حمد و هر سوره که خواستی پس همین که سلام دادی و تسیح نمودی پس بگو: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، اَللّٰهُمَّ اِنَّ ذُنُوبِي قَدْ كَثُرَتْ، وَ لَمْ يَبْقَ لَهَا اِلَّا رَجَاءٌ عَفْوِكَ، وَ قَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْهِ الْحِزْمَانَ اِلَيْكَ، فَاَنَا اَسْتَوِجِبُكَ اَللّٰهُمَّ مَا لَا اَسْتَوْجِبُهُ، وَ اَطْلُبُ مِنْكَ مَا لَا اَسْتَحِقُّهُ، اَللّٰهُمَّ اِنْ تُعَذِّبْنِي فَبِدُنُوبِي وَ لَمْ تَظْلِمْنِي شَيْئًا، وَ اِنْ تَغْفِرْ لِي

فَخَيْرُ رَاحِمٍ أَنْتَ يَا سَيِّدِي اللَّهُمَّ أَنْتَ أَنْتَ، وَ أَنَا أَنَا، أَنْتَ الْعَوَاذُ بِالْمَغْفِرَةِ، وَ أَنَا الْعَوَاذُ بِالذُّنُوبِ، وَ أَنْتَ الْمُتَفَضِّلُ بِالْحِلْمِ، وَ أَنَا الْعَوَاذُ بِالْجَهْلِ، اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَسئَلُكَ يَا كَنْزَ الضُّعْفَاءِ، يَا عَظِيمَ الرَّجَاءِ، يَا مُنْقِذَ الْعَرَقِيِّ يَا مُنْجِيَ الْهَلَكِيِّ يَا مُمِيتَ الْأَحْيَاءِ، يَا مُحْيِيَ الْمَوْتَى أَنْتَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ الَّذِي سَجَدَ لَكَ شُعَاعُ الشَّمْسِ وَ نُورُ الْقَمَرِ، وَ ظُلْمَةُ اللَّيْلِ وَ ضَوْءُ النَّهَارِ، وَ خَفَقَانُ الطَّيْرِ، فَاسئَلُكَ اللَّهُمَّ يَا عَظِيمَ بِحَقِّكَ يَا كَرِيمَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الصَّادِقِينَ، وَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الصَّادِقِينَ عَلَيْكَ، وَ بِحَقِّكَ عَلَى عَلِيٍّ، وَ بِحَقِّكَ عَلَى عَلِيٍّ عَلَيْكَ، وَ بِحَقِّكَ عَلَى فَاطِمَةَ، وَ بِحَقِّ فَاطِمَةَ عَلَيْكَ، وَ بِحَقِّكَ عَلَى الْحَسَنِ، وَ بِحَقِّ الْحَسَنِ، عَلَيْكَ وَ بِحَقِّكَ عَلَى الْحُسَيْنِ، وَ بِحَقِّ الْحُسَيْنِ عَلَيْكَ، فَإِنَّ حُقُوقَهُمْ مِنْ أَفْضَلِ أَنْعَامِكَ عَلَيْهِمْ، وَ بِالشَّانِ الَّذِي لَكَ عِنْدَهُمْ، وَ بِالشَّانِ الَّذِي لَهُمْ عِنْدَكَ، صَلِّ يَا رَبِّ عَلَيْهِمْ صَلَوَةً دَائِمَةً مُنْتَهَى رِضَاكَ، وَ اغْفِرْ لِي بِهِمُ الذُّنُوبَ الَّتِي بَيْنِي وَ بَيْنَكَ، وَ أَتَمِّمْ نِعْمَتَكَ عَلَيَّ كَمَا أَتَمَّمْتَهَا عَلَى آبَائِي مِنْ قَبْلُ، يَا كَهيعص، اللَّهُمَّ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، فَاسئَلُكَ لِي دُعَائِي فِيمَا سئَلْتُكَ. پس برو به سجده و جانب راست رو را بر زمین گذار و بگو: یا سَیِّدِی یا سَیِّدِی یا سَیِّدِی صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اغْفِرْ لِي وَ اغْفِرْ لِي و بسیار بگو این کلمه را با خشوع و گریه پس جانب چپ رو را بر زمین گذار و این کلمات را بگو پس دعا کن به آنچه می خواهی مؤلف گوید که در بعض مجامیع غیر معتبره و مشهور بین

مردم آن است که در این مقام بجا می آورند عملی را که حضرت صادق علیه السلام تعلیم یکی از اصحاب خود نموده و لکن مقید به این مقام نیست و کیفیت آن چنان است که از آن حضرت نقل شده که به بعضی از اصحاب خود فرمودند که آیا پی حاجتی بامداد نمی روی که گذر کنی به مسجد بزرگ کوفه عرض کرد بلی فرمود که چهار رکعت نماز بکن در آن مسجد پس بگو: اَللهِ اِنْ كُنْتُ قَدْ عَصَيْتُكَ، فَاِنِّي قَدْ اطَّعْتُكَ فِي اَحَبِّ الْاَشْيَاءِ اِلَيْكَ لَمْ اتَّخِذْ لَكَ وَلَدًا، وَ لَمْ اَدْعُ لَكَ شَرِيكًا، وَ قَدْ عَصَيْتُكَ فِي اَشْيَاءٍ كَثِيرَةٍ عَلَيَّ غَيْرِ وَجْهِ الْمَكَابِرَةِ لَكَ، وَ لَا اِلٰهَ تَكْبَارِ عَنْ عِبَادَتِكَ، وَ لَا الْجُحُودِ لِرُبُوبِيَّتِكَ، وَ لَا الْخُرُوجِ عَنِ الْعُبُودِيَّةِ لَكَ، وَ لَكِنْ اتَّبَعْتُ هَوَايَ، وَ اَزَلَنِي الشَّيْطَانُ بَعْدَ الْحُجَّةِ وَ الْبَيَانِ، فَاِنْ تَعَذَّبْنِي فَيَذْنُوبِي غَيْرُ ظَالِمٍ اَنْتَ لِي وَ اِنْ تَغْفُ عَنِّي وَ تَرْحَمْنِي فَيَجُودَكَ وَ كَرَمَكَ يَا كَرِيمٌ. وَ مَيَّ كُوْنِي نِيْزَ غَدُوْتِ بِحَوْلِ اللّٰهِ وَ قُوَّتِهِ، غَدُوْتُ بِغَيْرِ حَوْلٍ مِّنِّي وَ لَا قُوَّةٍ، وَ لَكِنْ بِحَوْلِ اللّٰهِ وَ قُوَّتِهِ، يَا رَبِّ اَسْئَلُكَ بَرَكَهَ هَذَا الْبَيْتِ وَ بَرَكَهَ اَهْلِهِ، وَ اَسْئَلُكَ اَنْ تَرْزُقَنِي رِزْقًا حَلَالًا طَيِّبًا، تَسُوْقُهُ اِلَيَّ بِحَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ، وَ اَنَا خَائِضٌ فِي عَافِيَّتِكَ.

و شیخ شهید و محمد بن المشهدی این عمل را از برای صحن مسجد بعد از عمل ستون چهارم ذکر نموده اند در دو رکعت حمد و توحید و در دو رکعت دیگر حمد و قدر گفته اند و بعد از سلام تسبیح زهراء علیها السلام و در حدیث معتبر از ابو حمزه ثمالی منقول است که گفت روزی

در مسجد کوفه نشسته بودم ناگاه دیدم که شخصی از درِ کنده داخل شد از همه کس خوشروتر و خوشبوتر و پاک جامه تر و عمامه بسر بسته و پیراهن و دزّاعه پوشیده و دو نعل عربی در پای مبارکش بود پس نعلین را کند و نزد ستون هفتم ایستاد و دستها را تا برابر گوش بلند کرد و تکبیری گفت که جمیع موهای بدن من از دهشت آن راست ایستاد پس چهار رکعت نماز گذارد و رکوع و سجودش را نیکو به عمل آورد پس این دعا را خواند «إِلَهِي إِنْ كُنْتُ قَدْ عَصَيْتُكَ» و خواند تا رسید به «یا کریم» پس به سجود رفت و مکرّر «یا کریم» گفت آنقدر که یک نفس وفا کند پس در سجود گفت «یا مَنْ يَقْدِرُ عَلَي حَوَائِجِ السَّائِلِينَ» و خواند تا هفتاد مرتبه یا سیددی که در اعمال ستون هفتم ذکر شد چون سر از سجده برداشت و نیک ملاحظه کردم حضرت امام زین العابدین علیه السلام بود پس دستهای مبارکش را بوسیدم و پرسیدم که از برای چه آمدید به اینجا فرمود از برای آنچه که دیدی یعنی نماز در مسجد کوفه و در روایتی که در ذیل زیارت هفتم نقل کردیم ابوحمزه را با خود برد به زیارت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام.

اعمال باب الفرج معروف به مقام نوح علیه السلام

چون از عمل ستون سیم فارغ شدی برو به دکه باب امیرالمؤمنین علیه السلام و آن صَفّه ای است که متصل است به دری که از مسجد بسوی خانه امیرالمؤمنین علیه السلام مفتوح می شده پس چهار رکعت نماز کن به حمد و هر سوره که خواستی از قرآن و چون فارغ شدی تسبیح کن پس بگو

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَقْضِ حَاجَتِي يَا اللَّهُ، يَا مَنْ لَا يَخِيبُ سَائِلُهُ، وَلَا يَنْفَعُ نَائِلُهُ يَا قَاضِيَ الْحَاجَاتِ، يَا مُجِيبَ
 الدَّعَوَاتِ، يَا رَبَّ الْأَرْضِينَ وَالسَّمَوَاتِ، يَا كَاشِفَ الْكُرْبَاتِ، يَا وَاسِعَ الْعَطِيَّاتِ، يَا دَافِعَ النَّقِمَاتِ، يَا مُبَدِّلَ السَّيِّئَاتِ حَسَنَاتٍ، عُدَّ
 عَلَيَّ بِطَوْلِكَ وَفَضْلِكَ وَإِحْسَانِكَ، وَاسْتَجِبْ دُعَائِي فِيمَا سَأَلْتُكَ وَطَلَبْتُ مِنْكَ، بِحَقِّ نَبِيِّكَ وَوَصِيِّكَ وَأَوْلِيَائِكَ الصَّالِحِينَ
 صفت نماز دیگر در این مقام و آن دو رکعت است همین که فارغ شدی و تسیح کردی پس بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي حَلَلْتُ بِسَاحَتِكَ
 لِعِلْمِي بَوَحْدَانِيَّتِكَ وَصِيْمَدَانِيَّتِكَ، وَأَنَّهُ لَا قَادِرَ عَلَى قَضَاءِ حَاجَتِي غَيْرُكَ، وَقَدْ عَلِمْتُ يَا رَبُّ أَنَّهُ كُلَّمَا شَاهَدْتُ نِعْمَتَكَ عَلَيَّ،
 اشْتَدَّتْ فَاقْتِي إِلَيْكَ، وَقَدْ طَرَفَنِي يَا رَبُّ مِنْ مُهِمِّ أَمْرِي مَا قَدْ عَرَفْتَهُ، لِأَنَّكَ عَالِمٌ غَيْرُ مُعَلَّمٍ، وَأَسْأَلُكَ بِالْأَسْمِ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَيَّ
 السَّمَوَاتِ فَاَنْشَقَّتْ، وَعَلَى الْأَرْضِينَ فَاَنْبَسَطَتْ، وَعَلَى النُّجُومِ فَاَنْشَرَتْ، وَعَلَى الْجِبَالِ فَاَسْتَقَرَّتْ، وَأَسْأَلُكَ بِالْأَسْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ عِنْدَ
 مُحَمَّدٍ وَعِنْدَ عَلِيٍّ، وَعِنْدَ الْحَسَنِ وَعِنْدَ الْحُسَيْنِ، وَعِنْدَ الْأَيْمَةِ كُلِّهِمْ صَلَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ
 مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَقْضِيَ لِي يَا رَبِّ حَاجَتِي وَتُبَسِّرَ عَسِيرَهَا وَتَكْفِينِي مُهِمَّهَا، وَتَفْتَحَ لِي قُفْلَهَا، فَإِنَّ فَعَلْتَ ذَلِكَ فَلَكَ الْحَمْدُ، وَإِنْ لَمْ
 تَفْعَلْ فَلَمَكَ الْحَمْدُ غَيْرُ جَائِرٍ فِي حُكْمِكَ، وَلَا حَائِفٍ فِي عَيْدِكَ، پس می گذاری طرف راست رو را بر زمین و می گوئی
 اللَّهُمَّ إِنَّ يُونُسَ بَنَ مَيْتَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَيْدَكَ وَنَبِيِّكَ، دَعَاكَ فِي بَطْنِ الْحُوتِ فَاسْتَجَبْتَ لَهُ، وَأَنَا أَدْعُوكَ فَاسْتَجِبْ لِي بِحَقِّ
 مُحَمَّدٍ وَ

آلِ مُحَمَّدٍ، و دعا کن به آنچه می خواهی پس طرف چپ را بگذار و بگو: اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ اَمَرْتَ بِالِدُّعَاءِ وَ تَكَفَّلْتَ بِالْاَجَابَةِ، وَ اَنَا اَدْعُوْكَ كَمَا اَمَرْتَنِيْ فَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اسْتَجِبْ لِيْ كَمَا وَ عَدْتَنِيْ يَا كَرِيْمُ پس پيشانی را بر زمین گذار و بگو یا مُعِزُّ كُلِّ دَلِيْلٍ، وَ یا مُذِلُّ كُلِّ عَزِيْزٍ تَعَلَّمْ كُرْبَتِيْ فَصَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ فَرِّجْ عَنِّيْ يَا كَرِيْمُ.

ذکر نمازی برای حاجت در محل مذکور

و آن چنان است که چهار رکعت نماز می گذاری و چون فارغ شدی و تسبیح گفتی پس بگو: اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ يَا مَنْ لَا تَرَاهُ الْعُيُوْنُ، وَ لَا تُحِيْطُ بِهٖ الظُّنُوْنُ، وَ لَا يَصِفُهٗ الوَاصِفُوْنَ، وَ لَا تُعَيِّرُهٗ الْحَوَادِثُ، وَ لَا تُفْنِيهٗ الدُّهُوْرُ، تَعَلَّمْ مَثاقِيْلَ الْجِبَالِ، وَ مَكائِيْلَ الْبِحَارِ، وَ وَرَقَ الْأَشْجَارِ، وَ رَمِيْلَ الْفِغَارِ، وَ مَا ضَاءَتْ بِهٖ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ، وَ اَظْلَمَ عَلَيْهِ اللَّيْلُ، وَ وَضَحَ عَلَيْهِ النَّهَارُ، [وَ] لَا تُوَارِيْ مِنْكَ سِمْاءَ سَمَاءٍ، وَ لَا اَرْضَ اَرْضٍ، وَ لَا جَبَلٌ مَا فِيْ اَصِيْلِهِ، وَ لَا بَحْرٌ مَا فِيْ قَعْرِهٖ، اَسْئَلُكَ اَنْ تُصَلِّيَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اَنْ تَجْعَلَ خَيْرَ اَمْرِيْ اَخِرَهُ، وَ خَيْرَ اَعْمَالِيْ خَوَاتِمَهَا، وَ خَيْرَ اَيَّامِيْ يَوْمَ الْقِيَامِ، اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ، اَللّٰهُمَّ مَنْ ارَادَنِيْ بِسُوْءٍ فَارِدْهُ، وَ مَنْ كَادَنِيْ فَكِلِدْهُ، وَ مَنْ بَغَانِيْ بِهَلَكَةٍ فَاهْلِكْهُ، وَ اِكْفِنِيْ مَا اَهَمَّنِيْ مِمَّنْ دَخَلَ هَمُّهٗ عَلَيَّ، اَللّٰهُمَّ اَدْخِلْنِيْ فِيْ دِرْعِكَ الْحَصِيْنَةِ، وَ اسْتُرْنِيْ بِسِتْرِكَ الْوَاقِيْ يَا مَنْ يَكْفِيْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ؕ وَ لَا يَكْفِيْ مِنْهُ شَيْءٌ ؕ، اِكْفِنِيْ مَا اَهَمَّنِيْ مِنْ اَمْرِ الدُّنْيَا وَ الْاٰخِرَةِ، وَ صَدِّقْ قَوْلِيْ وَ فِعْلِيْ يَا شَفِيْقُ يَا رَفِيْقُ، فَرِّجْ عَنِّيْ الْمَضِيْقَ، وَ لَا تُحْمَلْنِيْ مَا لَا اُطِيْقُ، اَللّٰهُمَّ احْرُسْنِيْ بِعَيْنِكَ الَّتِيْ لَا تَنَامُ، وَ ارْحَمْنِيْ

بِقُدْرَتِكَ عَلَيَّ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، يَا عَلِيُّ يَا عَظِيمٌ، أَنْتَ عَالِمٌ بِحَاجَتِي وَ عَلَيَّ قَضَائُهَا قَدِيرٌ، وَ هِيَ لَدَيْكَ يَسِيرٌ، وَ أَنَا إِلَيْكَ فَاقِيرٌ، فَمَنْ بِهَا عَلَيَّ يَا كَرِيمٌ، إِنَّكَ عَلَيَّ كَلِّشْنِي ۚ قَدِيرٌ بِسْ بِه سَجْدَه مِي رُوي و مِي گوئی: اِلَهِي قَدْ عَلِمْتَ حَوَائِجِي فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اقْضِهِمَا، وَ قَدْ أَحْصَيْتَ ذُنُوبِي فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ اغْفِرْهَا يَا كَرِيمٌ بِس بِر زَمِين مِي گِذَارِي طَرَف رَاسْت رُوي خُود رَا و مِي گوئی اِنْ كُنْتُ بِئْسَ الْعَبْدُ فَأَنْتَ نِعْمَ الرَّبُّ، اِفْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، وَ لَا تَفْعَلْ بِي مَا أَنَا أَهْلُهُ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. بِس بِر زَمِين مِي گِذَارِي طَرَف چَپ رُوي خُود رَا و مِي گوئی: اَللّهُمَّ اِنْ عَظُمَ الذَّنْبُ مِنْ عِبْدِكَ، فَلْيَحْسِنِ الْعَفْوَ مِنْ عِنْدِكَ يَا كَرِيمٌ بِس پِيشَانِي رَا بِر زَمِين مِي گِذَارِي و مِي گوئی: اِرْحَمْ مَنْ اَسَاءَ وَ اَقْتَرَفَ، وَ اسْتِكَانَ وَ اعْتَرَفَ. اَيْنَ دَعَا تَا وَ اغْفِرْهَا يَا كَرِيمٌ هَمَان دَعَائِي اسْتِ كِه دَر مَزَار قَدِيم دَر اَعْمَال صَحْن مَسْجِد سَهْلَه دَر مَقَام اِمَام زَيْن الْعَابِدِين عَلِيه السَّلَام نَقْل شُدَه.

اعمال محراب اميرالمؤمنين عليه السلام

پس نماز کن در مکانی که ضربت زدند در آنجا حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام را دو رکعت بحمد و سوره و هرگاه که سلام دادی و تسبیح کردی پس بگو: يَا مَنْ أَظْهَرَ الْجَمِيلَ وَ سَتَرَ الْقَبِيحَ، يَا مَنْ لَمْ يُؤَاخِذْ بِالْجَرِيرَةِ وَ لَمْ يَهْتِكِ السُّتْرَ وَ السَّرِيرَةَ، يَا عَظِيمَ الْعَفْوِ، يَا حَسَنَ التَّجَاوُزِ، يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ، يَا بَاسِطَ الْيَدَيْنِ بِالرَّحْمَةِ، يَا صَاحِبَ كُلِّ نَجْوَى يَا مُنْتَهَى كُلِّ شَكْوَى يَا كَرِيمَ الصَّنُوحِ، يَا عَظِيمَ الرَّجَاءِ، يَا سَيِّدِي صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اِفْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ يَا

وَ أَنَا السَّائِلُ، وَ هَيْلُ يَزْحَمُ السَّائِلَ إِلَّا الْمُعْطَى مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْحَيُّ وَ أَنَا الْمَيِّتُ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الْمَيِّتَ إِلَّا الْحَيُّ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْبَاقِي وَ أَنَا الْفَانِي وَ هَلْ يَزْحَمُ الْفَانِي إِلَّا الْبَاقِي مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الدَّائِمُ وَ أَنَا الرَّائِلُ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الرَّائِلَ إِلَّا الدَّائِمُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الرَّازِقُ وَ أَنَا الْمَرْزُوقُ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الْمَرْزُوقَ إِلَّا الرَّازِقُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْجَوَادُ وَ أَنَا الْبَخِيلُ، وَ هَيْلُ يَزْحَمُ الْبَخِيلَ إِلَّا الْجَوَادُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْمُعَافَى وَ أَنَا الْمُبْتَلَى وَ هَلْ يَزْحَمُ الْمُبْتَلَى إِلَّا الْمُعَافَى مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْكَبِيرُ وَ أَنَا الصَّغِيرُ، وَ هَيْلُ يَزْحَمُ الصَّغِيرَ إِلَّا الْكَبِيرُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْهَادِي وَ أَنَا الضَّالُّ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الضَّالَّ إِلَّا الْهَادِي مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الرَّحْمَنُ وَ أَنَا الْمَرْحُومُ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الْمَرْحُومَ إِلَّا الرَّحْمَنُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ السُّلْطَانُ وَ أَنَا الْمُمْتَحَنُ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الْمُمْتَحَنَ إِلَّا السُّلْطَانُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الدَّلِيلُ وَ أَنَا الْمُتَحَيِّرُ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الْمُتَحَيِّرَ إِلَّا الدَّلِيلُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْغُفُورُ وَ أَنَا الْمِيذْنِبُ، وَ هَيْلُ يَزْحَمُ الْمِيذْنِبَ إِلَّا الْغُفُورُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْغَالِبُ وَ أَنَا الْمَغْلُوبُ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الْمَغْلُوبَ إِلَّا الْغَالِبُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الرَّبُّ وَ أَنَا الْمَرْبُوبُ، وَ هَلْ يَزْحَمُ الْمَرْبُوبَ إِلَّا الرَّبُّ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، أَنْتَ الْمُتَكَبِّرُ وَ أَنَا الْخَاشِعُ، وَ هَيْلُ يَزْحَمُ الْخَاشِعَ إِلَّا الْمُتَكَبِّرُ، مَوْلَايَ يَا مَوْلَايَ، إِزْحَمْنِي بِرَحْمَتِكَ، وَ ارْضَ عَنِّي بِجُودِكَ وَ كَرَمِكَ وَ فَضْلِكَ، يَا ذَا الْجُودِ وَ الْإِحْسَانِ، وَ الطَّوْلِ وَ الْأَمْتِنَانِ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

سَيِّدُ بِنِ طَاوُسٍ بَعْدَ

ص: ٤١٠

از این مناجات دعاء طولانی از آن حضرت نقل کرده مسمی به دعاء امان مقام را گنجایش ذکر آن نیست و می خوانی نیز در این مقام شریف دعایی را که در مسجد زید ذکر می کنیم انشاءالله و بدان که ما در هدیه الزائرین اشاره کردیم به اختلاف در محرابی که محلّ ضربت خوردن امیرالمؤمنین علیه السلام است که آیا همین محراب معروف است یا آن محراب متروک و گفتیم که نهایت احتیاط در آن است که اعمال محراب را در هر دو جا بکنند یا گاهی در معروف و گاهی در متروک.

اعمال دکه حضرت صادق علیه السلام

پس برو بسوی مقام حضرت صادق علیه السلام و آن واقع است در نزدیکی مسلم بن عقیل رضوان الله علیه و آنجا دو رکعت نماز کن و چون سلام دادی و تسبیح نمودی پس بگو: یا صانع کلّ مَصْنُوعٍ، و یا جابر کلّ کسیر، و یا حاضِر کلّ مَلَأ، و یا شاهِد کلّ نَجْوَى و یا عالم کلّ خَفِیَّهِ، و یا غَیْر غَائِبٍ، و یا قَرِیْباً غَیْرَ بَعِیدٍ، و یا مُوْنِسَ کلّ وَحِیدٍ، و یا حَیّاً حَیْنَ لا حَیَّ غَیْرُهُ، یا مُحِیِّ الْمَوْتِی و مُمِیتِ الْأَحْیَاءِ، الْقَائِمَ عَلَی كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ، لا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ.

ذکر نمازی برای حاجت در جامع کوفه

از حضرت صادق علیه السلام روایت است که کسی که دو رکعت نماز گذارد در مسجد کوفه بخواند در هر رکعت حمد و دو قُلْ أَعُوذُ و سوره إِخْلَاصُ و کَافِرُونَ و نَصْر و قَدْر و سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى و چون سلام دهد تسبیح زهراء علیها السلام بگوید پس بطلبد از خدا هر حاجتی که بخواهد خدا حاجتش را برآورده و

دعایش را مستجاب خواهد فرمود مؤلف گوید که این ترتیب در سوره ها موافق روایت سید بن طاووس است در مصباح و در روایت شیخ طوسی در آمالی سوره قدر بعد از سَبِّحِ اسْمِ است و شاید ترتیب در آنها لازم نباشد همین قدر باید بعد از حمد این هفت سوره را خواند وَ اللَّهُ الْعَالِمُ.

زیارت حضرت مُسَلِم بن عقیل

چون از اعمال مسجد کوفه فارغ شدی برو بسوی قبر مسلم بن عقیل رضوان الله علیه و به ایست نزد او و بگو: الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَلِكِ الْحَقِّ الْمُبِينِ، الْمُنْصَاغِرِ لِعَظَمَتِهِ جَبَابِرُهُ الطَّاعِينَ، الْمُعْتَرِفِ بِرُبُوبِيَّتِهِ جَمِيعِ أَهْلِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِينَ الْمُقَرَّرِ بِتَوْحِيدِهِ سَائِرِ الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ، وَ صَيَّرَ اللَّهُ عَلَيَّ سَيِّدَ الْأَنَامِ، وَ أَهْلَ بَيْتِهِ الْكِرَامِ، صَيَّلُوهُ تَقَرُّ بِهَا أَعْيُنُهُمْ، وَ يَزْغَمُ بِهَا أَنْفُ شَانِيهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَجْمَعِينَ، سَيِّلَا مِ اللَّهُ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، وَ سَيِّلَا مِ مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّرِينَ، وَ أَنْبِيَائِهِ الْمُرْسَلِينَ، وَ أَيْمَتِهِ الْمُتَنَجِّبِينَ، وَ عِبَادِهِ الصَّالِحِينَ، وَ جَمِيعِ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّادِقِينَ، وَ الزَّكَايَا الطَّيِّبَاتِ فِيمَا تَعْتَدِي وَ تَزُوحُ عَلَيْكَ يَا مُسْلِمَ بْنَ عَقِيلِ بْنِ أَبِيطَالِبٍ، وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، أَشْهَدُ أَنَّكَ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَ جَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، وَ قَاتَلْتَ عَلَى مِنْهَاجِ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِهِ، حَتَّى لَقِيتَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَ هُوَ عَنكَ رَاضٍ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ وَفَيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ، وَ بَدَلْتَ نَفْسَكَ فِي نُصْرَةِ حُجَّهِ اللَّهِ وَ ابْنِ حُجَّتِهِ، حَتَّى آتَيْتَ الْيَقِينَ، أَشْهَدُ لَكَ بِالتَّسْلِيمِ وَ الْوَفَاءِ، وَ النَّصِيحَةِ لِخَلْفِ النَّبِيِّ الْمُرْسَلِ، وَ السَّبْطِ الْمُتَنَجِّبِ، وَ الدَّلِيلِ الْعَالِمِ، وَ الْوَصِيِّ الْمُبْلَغِ، وَ الْمَظْلُومِ الْمُهْتَضَمِ، فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنِ رَسُولِهِ وَ عَنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ عَنِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، أَفْضَلَ الْجَزَاءِ بِمَا صَبَرْتَ

وَ اِخْتَسَيْتَ وَ اَعْنَتَ، فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ، وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَمَرَ بِقَتْلِكَ، وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَكَ، وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ افْتَرَى عَلَيْكَ، وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ جَهِلَ حَقَّكَ، وَ اسْتَيْخَفَ بِحُزْمَتِكَ، وَ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ بَايَعَكَ وَ غَشَّكَ، وَ خَذَلَكَ وَ اسْلَمَكَ، وَ مَنْ أَلَبَّ عَلَيْكَ وَ مَنْ لَمْ يُعِنِكَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ النَّارَ مَثْوِيَهُمْ وَ بَسَسَ الْوَرْدَ الْمَوْرُودَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قُتِلْتَ مَظْلُومًا، وَ أَنَّ اللَّهَ مُنْجِزٌ لَكُمْ مَا وَعَدَكُمْ، جِئْتِكَ زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكُمْ، مُسَلِّمًا لَكُمْ، تَابِعًا لِسَيِّدَتِكُمْ، وَ نُصَيْرَتِي لَكُمْ مُعَيَّدَةً حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وَ هُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ، فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَامَعَ عَيْدُكُمْ، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ، وَ عَلَى أَرْوَاحِكُمْ وَ أَجْسَادِكُمْ، وَ شَاهِدِكُمْ وَ غَائِبِكُمْ، وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، قَتَلَ اللَّهُ أُمَّهُ قَتَلْتُمْ بِالْأَيْدِي وَ الْأَلْسِنِ. وَ در مزار كبير اين كلمات را بمنزله اذن دخول قرار داده و گفته پس داخل شو و بچسبان خود را به قبر و به روایت سابقه است كه اشاره كن به ضريح آنجناب و بگو السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ، الْمُطِيعُ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ سَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ وَ مَغْفِرَتُهُ، وَ عَلَى رُوحِكَ وَ يَدْنِكَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ مَضَيْتَ عَلَى مَا مَضَى عَلَيْهِ الْبِدْرِيُّونَ، الْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، الْمُبَالِغُونَ فِي جِهَادِ أَعْدَائِهِ، وَ نُصَيْرَهُ أَوْلِيَاءِهِ، فَجَزَاكَ اللَّهُ أَفْضَلَ الْجَزَاءِ، وَ أَكْثَرَ الْجَزَاءِ، وَ أَوْفَرَ جَزَاءِ أَحَدٍ مِمَّنْ وَ فِي بَيْعَتِهِ، وَ اسْتِجَابَ لَهُ دَعْوَتُهُ، وَ اطَاعَ وُلاةَ أَمْرِهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَالِغْتَ فِي النَّصِيحَةِ، وَ أَعْطَيْتَ غَايَةَ الْمَجْهُودِ، حَتَّى بَعَثَكَ اللَّهُ فِي الشُّهَدَاءِ، وَ جَعَلَ رُوحَكَ

مَعَ أَرْوَاحِ السُّعَدَاءِ، وَ أَعْطَاكَ مِنْ جَنَانِهِ أَفْسِدَ حَاجَتَهَا مَنَزَلًا، وَ أَفْضَلَ لَهَا غُرْفًا، وَ رَفَعَ ذِكْرَكَ فِي الْعَالَمِينَ، وَ حَشَرَكَ مَعَ النَّبِيِّينَ وَ الصَّادِقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ، وَ حَسَنَ أَوْلِيَّكَ رَفِيقًا، أَشْهَدُ أَنَّكَ لَمْ تَهِنْ وَ لَمْ تَنْكُلْ، وَ أَنَّكَ قَدْ مَضَيْتَ عَلَى بَصِيرَةٍ مِنْ أَمْرِكَ، مُقْتَدِيًا بِالصَّالِحِينَ، وَ مُتَّبِعًا لِلنَّبِيِّينَ، فَجَمَعَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكَ، وَ بَيَّنَّ رِسُولِهِ وَ أَوْلِيَائِهِ فِي مَنَازِلِ الْمُخْبِتِينَ، فَإِنَّهُ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ.

پس نماز کن دو رکعت در طرف سر و آنرا هدیه آن جناب کن پس بگو اَللّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ لَا تَدَعِ لِي ذَنْبًا، و این همان دعائی است که در حرم حضرت عباس علیه السلام خوانده می شود و بیاید ذکرش و اگر خواستی وداع کنی جناب مسلم را بخوان همان وداعی که در زیارت جناب عباس علیه السلام ذکر می شود.

اعمال مسجد حنانه

دو رکعت نماز بخوان و سپس بگو: اَللّهُمَّ اِنَّكَ تَرَى مَكَانِي وَ تَسْمَعُ كَلَامِي وَ لَا يَخْفَى عَلَيْكَ شَيْءٌ مِنْ اَمْرِي وَ كَيْفَ يَخْفَى عَلَيْكَ مَا اَنْتَ مُكَوِّنُهُ وَ بَارِئُهُ، وَ قَدْ جِئْتُكَ مُسْتَشْفِعًا بِنَبِيِّكَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، وَ مُتَوَسِّلًا بِوَصِيَّتِي رَسُوْلِكَ، فَاسْئَلْكَ بِهَمَا ثُبَاتِ الْقَدَمِ وَ الْهُدَى، وَ الْمَغْفِرَةَ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.

مسجد صعصعه

صعصعه بن صوحان از اصحاب امیرالمؤمنین علیه السلام و از عارفین به حق آن جناب و از بزرگان اهل ایمان است و چندان فصیح و بلیغ بوده که امیرالمؤمنین علیه السلام او را خطیب شحشح گفته و به مهارت در خطب و فصاحت در لسان او را ثنا فرموده و هم او را به قلت مؤنه و کثرت معونه مدح نموده و در شبی که آن حضرت از دنیا رحلت فرمود و

فرزندان آن جناب جنازه نازینش را از کوفه به نجف حمل نمودند صعصعه از جمله مشیّین بود و چون از کار دفن آن حضرت فارغ شدند صعصعه نزد قبر مقدّس ایستاد و مشتی از خاک بر گرفت و بر سر خود ریخت و گفت پدر و مادرم فدای تو باد یا امیرالمؤمنین گوارا باد تو را کرامتهای خدا ای ابوالحسن به تحقیق که مولد تو پاکیزه بود و صبر تو قوی و جهاد تو عظیم بود و به آنچه آرزو داشتی رسیدی و تجارت سودمند کردی و به نزد پروردگار خود رفتی و از این نوع کلمات بسیار گفت و گریه کرد گریه سختی و به گریه درآورد سایرین را و در حقیقت سر قبر آن حضرت مجلس روضه شد که در آن دل شب منعقد گردید و صعصعه به منزله روضه خوان بود و مستمعین جناب امام حسن و امام حسین علیهما السلام و محمد بن الحنفیه و ابوالفضل العباس و سایر فرزندان و بستگان آن حضرت و چون این کلمات به پایان رسید روی به جانب امام حسن و امام حسین علیهما السلام و سایر آقا زادگان کردند و ایشان را تعزیت و تسلیت گفتند پس جملگی به کوفه مراجعت نمودند و بالجمله مسجد صعصعه از مساجد شریفه کوفه است و جماعتی امام زمان صلواتُ الله علیه را در ماه رجب در آن مسجد مبارک مشاهده کرده اند که دو رکعت نماز کرده و این دعا را خوانده «اللَّهُمَّ يَا ذَا الْمَنِّ السَّابِغِ وَالْأَلَاءِ الْوَازِعِ» الدعاء و ظاهر عمل آن حضرت آن است که این دعاء مخصوص این مسجد شریف و از اعمال اوست نظیر دعاهاى مسجد سهله و زید

اعمال مسجد صعصعه

دو

ص: ۴۱۵

ركعت نماز بخوان و پس از گفتن تسيح حضرت زهرا عليها السلام بگو:

اللَّهُمَّ يَا ذَا الْمَنِّ السَّابِغِ، وَالْأَلَاءِ الْوَازِعِ، وَالرَّحْمَةِ الْوَاسِعَةِ، وَالْقُدْرَةِ الْجَامِعَةِ، وَالنُّعْمِ الْجَسِيمِ، وَالْمَوَاهِبِ الْعَظِيمَةِ، وَالْأَيْدِي الْجَمِيلَةِ، وَالْعَطَايَا الْجَزِيلَةَ، يَا مَنْ لَا يُنْعَتُ بِمَثِيلٍ، وَلَا يُمَثَّلُ بِنَظِيرٍ، وَلَا يُغْلَبُ بِظَهِيرٍ، يَا مَنْ خَلَقَ فَرَزَقًا، وَالْأَهْمَ فَاَنْطَقَ، وَابْتَدَعَ فَشَرَعَ، وَعَلَا فَارْتَفَعَ، وَقَدَّرَ فَاحْسَنَ، وَصَوَّرَ فَاتَّقَنَ، وَاحْتَجَّ فَابْلَغَ، وَأَنْعَمَ فَاسْبَغَ، وَأَعْطَى فَاجْزَلَ، وَمَنْحَ فَافْضَلَ، يَا مَنْ سَيَّمَا فِي الْعِزِّ فَفَاتَ نَوَاطِرَ الْأَبْصَارِ، وَدَنَا فِي اللَّطْفِ فَجَاَزَ هَوَاجِسَ الْأَفْكَارِ، يَا مَنْ تَوَحَّدَ بِالْمُلْكِ فَلَا زِدَّ لَهُ فِي مَلَكُوتِ سُلْطَانِهِ، وَتَفَرَّدَ بِالْأَلَاءِ وَالْكَبْرِيَاءِ فَلَا ضِدَّ لَهُ فِي جَبْرُوتِ شَأْنِهِ، يَا مَنْ حَارَتْ فِي كِبْرِيَاءِ هَيْبَتِهِ دَقَائِقُ لَطَائِفِ الْأَوْهَامِ، وَانْحَسِرَتْ دُونَ إِدْرَاكِ عَظَمَتِهِ حَطَائِفُ أَبْصَارِ الْأَنْامِ، يَا مَنْ عَنَتِ الْوُجُوهُ لِهَيْبَتِهِ، وَخَضَعَتِ الرُّقَابُ لِعَظَمَتِهِ، وَوَجَلَّتِ الْقُلُوبُ مِنْ خِيفَتِهِ، أَسْأَلُكَ بِهَذِهِ الْمِدْحَةِ الَّتِي لَا تَتَّبَعِي إِلَّا لَكَ وَبِمَا وَآيَتْ بِهِ عَلَى نَفْسِكَ لِدَاعِيكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَبِمَا ضَمِنْتَ الْإِجَابَةَ فِيهِ عَلَى نَفْسِكَ لِلدَّاعِينَ، يَا أَسْمَعَ السَّمْعِينَ، وَابْصَرَ النَّاطِرِينَ وَاسْرَعَ الْحَاسِبِينَ، يَا ذَا الْقُوَّةِ الْمُتِينَ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ، وَاقْسِمْ لِي فِي شَهْرِنَا هَذَا خَيْرَ مَا قَسِمْتَ، وَاحْتِمِ لِي فِي قَضَائِكَ خَيْرَ مَا حَتَمْتَ، وَاحْتِمِ لِي بِالسَّعَادَةِ فِيمَنْ خَتَمْتَ، وَاحْتِمِ لِي مَا أَحْيَيْتَنِي مَوْفُورًا، وَآمَنَتِي مَسِيرُورًا وَمَغْفُورًا، وَتَوَلَّ أَنْتَ نَجَاتِي مِنْ مُسَائِلِهِ الْبُزْخِ، وَادْرَأْ عَنِّي مُنْكَرًا وَنَكِيرًا، وَارْ عَيْنِي مُبَشِّرًا وَبَشِيرًا، وَاجْعَلْ لِي إِلَى رِضْوَانِكَ وَجَنَانِكَ مَصِيرًا، وَعَيْشًا

قَرِيْرًا، وَ مُلْكًا كَبِيْرًا، وَ صَلَّى عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ كَثِيْرًا.

مسجد زید

این مسجد از مساجد شریفه کوفه است و منسوب است به زید بن صوحان که از بزرگان اصحاب امیرالمؤمنین علیه السلام و از ابدال بشمار می رفته و در جنگ جمل در یاری آن حضرت شهید شده و این دعا که ذکر شد دعای او بوده که در نماز شب می خوانده

اعمال مسجد زید

پس می روی به مسجد زید که نزدیک مسجد سهله است و دو رکعت نماز در آن می گذاری و دستها را می گشائی و می گویی:

إِلَهِي قَدْ مَدَّ إِلَيْكَ الْخَاطِيءُ الْمُدْنِبُ يَدَيْهِ بِحُسْنِ ظَنِّهِ بِكَ، إِلَهِي قَدْ جَلَسَ الْمُسِيءُ بَيْنَ يَدَيْكَ، مُقِرًّا لَكَ بِسُوءِ عَمَلِهِ، وَ رَاجِيًّا مِنْكَ الصَّفْحَ عَنْ زَلَلِهِ، إِلَهِي قَدْ رَفَعَ إِلَيْكَ الظَّالِمُ كَفِّيهِ، رَاجِيًّا لِمَا لَدَيْكَ، فَلَا تُخَيِّبُهُ، بِرَحْمَتِكَ مِنْ فَضْلِكَ، إِلَهِي قَدْ جَنَّا الْعَائِدُ إِلَى الْمَعَاصِي بَيْنَ يَدَيْكَ، خَائِفًا مِنْ يَوْمٍ تَجْتُو فِيهِ الْخَلَائِقُ بَيْنَ يَدَيْكَ، إِلَهِي جَاءَكَ الْعَبْدُ الْخَاطِيءُ فِرْعَا مُشْفِقًا، وَ رَفَعَ إِلَيْكَ طَرْفَهُ حَذِرًا رَاجِيًّا، وَ فَاضَتْ عَبْرَتُهُ مُسِيءًا تَغْفِرًا نَادِمًا، وَ عَزَّتْكَ وَ جَلَالُكَ مَا أَرَدْتُ بِمَعْصِيَتِي مُخَالَفَتَكَ، وَ مَا عَصَيْتُكَ إِذْ عَصَيْتُكَ وَ أَنَا بِكَ جَاهِلٌ، وَ لَا لِعُقُوبَتِكَ مُتَعَرِّضٌ، وَ لَا لِنَظْرِكَ مُسْتَخِفٌّ، وَ لَكِنْ سَوَّلْتُ لِي نَفْسِي وَ أَعَانْتَنِي عَلَي ذَلِكَ شِقْوَتِي وَ غَرَنِي سِتْرَكَ الْمُرْخِي عَلَيَّ، فَمَنْ الْأَنْ مِنْ عِيَابِكَ مَنْ يَسْتَنْقِذُنِي وَ بِحَبْلِ مَنْ أَعْتَصِمُ إِنْ قَطَعْتَ حَبْلَكَ عَنِّي فَيَا سَوَاتِنَاهُ عِدَاً مِنَ الْوُقُوفِ بَيْنَ يَدَيْكَ، إِذَا قِيلَ لِلْمُخْفِينِ جُوزُوا، وَ لِلْمُثْقَلِينَ حُطُوا، أَمَعَ الْمُخْفِينِ أَجُوزُ، أَمْ مَعَ الْمُثْقَلِينَ أَحْطُ، وَ يَلِي كُلَّمَا كَبُرَ سَنِي كَثُرَتْ ذُنُوبِي وَ يَلِي كُلَّمَا طَالَ عُمُرِي كَثُرَتْ مَعَاصِي فَكَمْ أَتُوبُ وَ كَمْ أَعُودُ، أَمَا أَنْ لِي أَنْ أَسْتَحْيِي

ص: ۴۱۷

مِنْ رَبِّي اللَّهُمَّ فَبِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، إِغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ خَيْرَ الْغَافِرِينَ. پس گریه کن و صورت به خاک گذار و بگو اِرْحَمْ مِنْ اَسَاءٍ وَ اَقْتَرَفَ، وَ اَسْتَتَكَانَ وَ اَعْتَرَفَ، پس بگذار طرف راست رو را و بگو: اِنْ كُنْتُ بِئْسَ الْعَبْدُ فَانْتَ نِعْمَ الرَّبُّ، پس بگذار طرف چپ را و بگو: عَظَمَ الذَّنْبُ مِنْ عِنْدِكَ، فَلْيَحْسُنِ الْعَفْوُ مِنْ عِنْدِكَ يَا كَرِيمٌ. پس برگرد به حال سجود و بگو اَلْعَفْوُ اَلْعَفْوُ صد مرتبه.

مسجد سهله

بدان که بعد از مسجد کبیر کوفه مسجدی به فضیلت مسجد سهله در آن عرصه نیست و آن خانه حضرت ادریس علیه السلام و حضرت ابراهیم و محلّ ورود حضرت خضر علیه السلام و مسکن آن حضرت است و از حضرت صادق علیه السلام منقول است که به اَبُو بَصِيرٍ فرمود ای ابو محمد گویا من می بینم حضرت صاحب الامر علیه السلام در مسجد سهله فرود آید با اهل و عیالش و منزل آن حضرت باشد و حق تعالی هیچ پیغمبری نفرستاده است مگر آنکه در آن مسجد نماز کرده است و هر که در آن مسجد اقامت نماید چنان است که در خیمه رسول خدا صلی الله علیه و آله اقامت نموده است و هیچ مرد و زن مؤمنی نیست مگر آنکه دلش مایل است بسوی آن مسجد و در آن مسجد سنگی است که در آن صورت هر پیغمبری هست و هیچکس با تبت صادقه نماز و دعا نمی کند در آن مسجد مگر آنکه برمی گردد با حاجت برآمده شده و هیچکس در آن مسجد امان نمی طلبد مگر آنکه امان می یابد از هر چه که می ترسد گفتم فضیلت این

است که از برای این مسجد است حضرت فرمود زیادتر بگویم از برایت عرض کردم بلی فرمود که آن از جمله بقعه هائی است که خدا دوست می دارد که او را در آنها بخوانند و هیچ شب و روزی نیست مگر آنکه ملائکه می آیند به زیارت آن مسجد و عبادت می کنند خدا را در آن پس فرمود که اگر من نزدیک می بودم به شما همه نماز را در آن مسجد می کردم پس فرمود که ای ابا محمد آنچه وصف نکردم از فضیلت این مسجد بیشتر از آن است که گفتم من عرض کردم فدایت شوم و حضرت قائم علیه السلام همیشه در آن مسجد خواهد بود فرمود بلی الخ

فضیلت مسجد سهله

بعد از مسجد بزرگ کوفه، نوبت به مسجد سهله می رسد که در بعضی از روایات مسجد «سهیل» و در بعضی روایات دیگر مسجد «شری» و در روایت سومی مسجد «بنی ظفر» نیز نامیده شده، و میعادگاه عاشقان و دلباختگان حضرت بقیه الله الاعظم، امام زمان (صلوات الله علیه) می باشد و در روایات، فضایل زیادی برای آن نقل شده که از آن جمله است: خانه ادريس پیامبر (علیه السلام) و حضرت ابراهیم (علیه السلام) و خانه انبیا و اوصیا و صالحان بود.

اعمال مسجد سهله

پس دو رکعت نماز میان شام و خفتن سنت است از حضرت صادق علیه السلام مروی است که هر غمناکی که چنین کند و دعا کند حق تعالی غمش را زایل کند و از بعض کتب مزاریه نقل شده که چون خواستی داخل مسجد شوی بایست نزد در و بگو: بِسْمِ اللّٰهِ وَ بِاللّٰهِ، وَ مِنَ اللّٰهِ وَ اِلَى اللّٰهِ، وَ مَا شَاءَ اللّٰهُ وَ

خَيْرُ الْأَسْمَاءِ لِلَّهِ ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ وَ لَا - حَوْلَ وَ لَا - قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنْ عُمَّارِ مَسَاجِدِكَ وَ يُبُوتِكَ ، اللَّهُمَّ
 إِنِّي أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ ، وَ أَقْدَمُهُمْ بَيْنَ يَدَيِ حَوَائِجِي فَاجْعَلْنِي اللَّهُمَّ بِهِمْ عِنْدَكَ وَ جِيهًا فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ مِنْ
 الْمُقَرَّبِينَ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ صِلَوَتِي بِهِمْ مَقْبُولَةً ، وَ ذُنُوبَهُمْ مَغْفُورًا ، وَ رِزْقِي بِهِمْ مَبْسُوطًا ، وَ دُعَائِي بِهِمْ مُسْتَجَابًا ، وَ حَوَائِجِي بِهِمْ مَقْضِيَةً ،
 وَ انْظُرْ إِلَيَّ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ ، نَظْرَةَ رَحِيمَةٍ أَسِيءُ بِهَا الْكِرَامَةَ عِنْدَكَ ، ثُمَّ لَا تُضَيِّرْهُ عَنِّي أَبَدًا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ، يَا
 مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ وَ الْأَبْصَارِ ، بَثِّ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ وَ دِينَ نَبِيِّكَ وَ وَاوَالِيكَ ، وَ لَا تُزِغْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي وَ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً ،
 إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ ، وَ مَرْضَاتِكَ طَلَبْتُ ، وَ ثَوَابِكَ ابْتِغَيْتُ ، وَ بِحِكِّ آمَنْتُ ، وَ عَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، اللَّهُمَّ فَاقْبَلْ
 بِوَجْهِكَ إِلَيَّ ، وَ اقْبَلْ بِوَجْهِهِ إِلَيْكَ . پس بخوان آیهالکرسی و مَعْوَذَتین را و تَسْبِيح کن خدا را هفت مرتبه و تحمید کن هفت
 مرتبه و تهلیل بگو هفت مرتبه و تکبیر بگو هفت مرتبه یعنی هر یک از سُبْحَانَ اللَّهِ ، وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ ، وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَ اللَّهُ أَكْبَرُ را
 هفت مرتبه بگو پس بگو: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا هَدَيْتَنِي وَ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا فَضَّلْتَنِي وَ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى مَا شَرَّفْتَنِي وَ لَكَ
 الْحَمْدُ عَلَى كُلِّ بَلَاءٍ حَسَنٍ ابْتَلَيْتَنِي اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ صِلَوَتِي وَ دُعَائِي وَ طَهِّرْ قَلْبِي وَ اشْرَحْ لِي صِدْرِي وَ تَبَّ عَلَيَّ ، إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ
 الرَّحِيمُ . و سید بن طاوس فرموده که چون اراده کردی که به مسجد سَهْلَه روی پس ما بین مغرب و عشاء

در شب چهارشنبه وارد آن مسجد شو که افضل اوقات دیگر است پس همانکه وارد شدی نماز مغرب و نافله اش را بجا آور پس برخیز دو رکعت نماز تحیت مسجد کن قُوبَهُ إِلَى اللَّهِ و چون فارغ شدی دستها را به سمت آسمان بلند کن و بگو:

أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، مُبْدِيُ الْخَلْقِ وَ مُعِيدُهُمْ، وَأَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَالِقُ الْخَلْقِ وَ رَازِقُهُمْ، وَأَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، الْقَابِضُ الْبَاسِطُ، وَأَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، مُدَبِّرُ الْأُمُورِ، وَ بَاعِثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ، أَنْتَ وَارِثُ الْأَرْضِ وَ مَنْ عَلَيْهَا، أَسْئَلُكَ بِاسْمِكَ الْمَخْزُونِ الْمَكْنُونِ الْحَيِّ الْقَيُّومِ، وَأَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، عَالِمُ السِّرِّ وَ أَخْفَى أَسْمَائِكَ بِاسْمِكَ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَبْتَ، وَ إِذَا سُئِلَ بِهِ أَعْطَيْتَ، وَ أَسْئَلُكَ بِحَقِّكَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ، وَ بِحَقِّهِمُ الَّذِي أَوْجَبْتَهُ عَلَى نَفْسِكَ، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ أَنْ تَقْضِيَ لِي حَاجَتِي السَّاعَةَ السَّاعَةَ، يَا سَامِعَ الدُّعَاءِ، يَا سَيِّدَاهُ يَا مَوْلَاهُ يَا غِيَاثَاهُ، أَسْئَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ أَنْ تُعَجِّلَ فَرَجَنَا السَّاعَةَ، يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ وَ الْأَبْصَارِ، يَا سَامِعَ الدُّعَاءِ، پس به سجده برو و خشوع کن و بخوان خدا را به جهت هر چه که می خواهی پس نماز می گذاری در گوشه ای که طرف مغرب و شمال است دو رکعت و آن موضع خانه حضرت ابراهیم خلیل علیه السلام است که از آنجا به جنگ عمالقه رفت و چون از نماز فارغ شدی تسبیح بکن و پس از آن بگو:

اللَّهُمَّ بِحَقِّ هَذِهِ الْبُقْعَةِ

الشَّرِيفِهِ وَبِحَقِّ مَنْ تَعَبَّدَ لِمَكَ فِيهَا، قَدْ عَلِمْتَ حَوَائِجِي فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَقْضِهِمَا، وَقَدْ أَحْصَيْتَ ذُنُوبِي فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَغْفِرْهُمَا، اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي وَأَمِتْنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي عَلَى مُوَالَاهِ أَوْلِيَائِكَ، وَ مُعَادَاهِ أَعْدَائِكَ، وَ أَفْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. پس نماز می گذاری در گوشه دیگر که در سمت مغرب و قبله است دو رکعت و دستها را بلند می کنی و می گوئی: اللَّهُمَّ إِنِّي صَلَّيْتُ هَذِهِ الصَّلَاةَ ابْتِغَاءً مَرْضَاتِكَ وَ طَلَبَ نَائِلِكَ، وَ رَجَاءَ رِفْدِكَ وَ جَوَائِزِكَ، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ تَقَبَّلْهَا مِنِّي بِأَحْسَنِ قَبُولٍ، وَ بَلِّغْنِي بِرَحْمَتِكَ الْمَأْمُولَ،

وَافْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. پس به سجده برو و بگذار دو طرف صورت را بر خاک پس برو به گوشه ای که در طرف مشرق است و دو رکعت نماز گذار و دستها را بگشا و بگو: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ الذُّنُوبُ وَالْخَطَايَا قَدْ أَخْلَقَتْ وَجْهِي عِنْدَكَ، فَلَمْ تَرْفَعْ لِي إِلَيْكَ صَوْتًا، وَ لَمْ تَسْتَجِبْ لِي دَعْوَةً، فَإِنِّي أَسْأَلُكَ بِكَ يَا اللَّهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ مِثْلَكَ أَحَدٌ، وَ اتَّوَسَّلُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ أَنْ تُقْبَلَ إِلَيَّ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ، وَ تُقْبَلَ بِوَجْهِهِ إِلَيْكَ، وَ لَا تُخَيِّبْنِي حِينَ أَدْعُوكَ، وَ لَا تَحْرِمْنِي حِينَ أَرْجُوكَ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. در بعضی کتب مزاریه غیر معروفه نقل شده که بعد از آن می روی به گوشه دیگر که در طرف مشرق واقع شده و دو رکعت نماز گذار در آنجا و بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ يَا اللَّهُ، أَنْ تُصَلِّيَ

عَلَيَّ مُحَمَّدٍ

ص: ۴۲۲

وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ أَنْ تَجْعَلَ خَيْرَ عُمْرِي آخِرَهُ، وَ خَيْرَ أَعْمَالِي خَوَاتِيمَهَا، وَ خَيْرَ أَيَّامِي يَوْمَ الْلِقَاكَ فِيهِ، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ دُعَائِي وَ اسْتَجِبْ نَجْوَايَ، يَا عَلِيُّ يَا عَظِيمٌ، يَا قَادِرٌ يَا قَاهِرٌ، يَا حَيًّا لَا يَمُوتُ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اغْفِرْ لِي الدُّنُوبَ الَّتِي بَيْنِي وَ بَيْنَكَ، وَ لَا تَقْضَ حُنِي عَلَى رُؤُوسِ الْأَشْهَادِ، وَ احْرُسْ نِي بَعِيَّتِكَ الَّتِي لَا تَنَامُ، وَ ارْحَمْنِي بِقُدْرَتِكَ عَلَيَّ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، وَ صَلِّ عَلَى اللَّهِ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ، يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ. پس نماز می گذاری در خانه ای که در وسط مسجد است دو رکعت و می گوئی: یا مَنْ هُوَ أَقْرَبُ إِلَيَّ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ، يَا فَعَّالًا لِمَا يُرِيدُ، يَا مَنْ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَ قَلْبِهِ، صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، وَ حَبْلٌ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ مَنْ يُؤْذِنَا بِحَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ، يَا كَافِي مَنْ كَلَّشَى عِ، وَ لَا يَكْفِي مِنْهُ شَيْءٌ، اِكْفِنَا الْمُهَمَّ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. پس بگذار دو طرف روی خود را بر خاک. این مکان شریف در این زمان معروف است به مقام امام زین العابدین علیه السلام و در مزار قدیم نقل کرده که بعد از دو رکعت نماز در این مقام بخواند دعای «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا مَنْ لَا تَرَاهُ الْعُيُونُ، وَ لَا تُحِيطُ بِهِ الظُّنُونُ، وَ لَا يَصِفُهُ الْوَاصِعَاتُ مُونَ، وَ لَا تُغَيِّرُهُ الْحَوَادِثُ، وَ لَا تُفْنِيهِ الدُّهُورُ، تَعَلَّمْ مَثاقِيلَ الْجِبَالِ، وَ مَكائِيلَ الْبِحَارِ، وَ وَرَقَ الْأَشْجَارِ، وَ رَمْلَ الْقِفَارِ، وَ مَا ضَاءَتْ بِهِ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ، وَ أَظْلَمَ عَلَيْهِ اللَّيْلُ، وَ وَضَحَ عَلَيْهِ النَّهَارُ، [وَ] لَا تُؤَارِي مِنْكَ سَمَاءَ سَمَاءٍ، وَ لَا أَرْضَ أَرْضًا، وَ لَا جِبِلُّ مَا فِي

أَضِيْلِهِ، وَلَا بَحْرٌ مَا فِي قَعْرِهِ، أَسْئَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَجْعَلَ خَيْرَ أَمْرِي آخِرَهُ، وَخَيْرَ أَعْمَالِي خَوَاتِيمَهَا، وَ
 خَيْرَ أَيَّامِي يَوْمَ الْقَاكِ، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ مَنْ أَرَادَنِي بِسُوءٍ فَارْزُهُ، وَمَنْ كَادَنِي فَكِدْهُ، وَمَنْ بَغَانِي بِهَلَاكِهِ فَاهْلِكْهُ، وَ
 أَكْفِنِي مَا أَهَمَّنِي مِمَّنْ دَخَلَ هَمُّهُ عَلَيَّ، اللَّهُمَّ أَدْخِلْنِي فِي دِرْعِكَ الْحَصِينَةِ، وَاسْتُرْنِي بِسِتْرِكَ الْوَاقِي يَا مَنْ يَكْفِي مَنْ كَلَّشَنِي ۚ وَلَا
 يَكْفِي مَنْهُ شَيْءٌ ۚ، أَكْفِنِي مَا أَهَمَّنِي مِنَ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَصَدِّقْ قَوْلِي وَفِعْلِي يَا شَفِيقُ يَا رَفِيقُ، فَرَّجْ عَنِّي الْمَضِيقَ، وَلَا تُحْمَلْنِي
 مَا لَا أُطِيقُ، اللَّهُمَّ احْرُسْنِي بِعَيْنِكَ الَّتِي لَا تَنَامُ، وَارْحَمْنِي بِقُدْرَتِكَ عَلَيَّ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، يَا عَلِيُّ يَا عَظِيمَ، أَنْتَ عَالِمٌ بِحَاجَتِي وَ
 عَلَيَّ قَضَائِهَا قَدِيرٌ، وَهِيَ لَدَيْكَ يَسِيرٌ، وَأَنَا إِلَيْكَ فَقِيرٌ، فَمَنْ بِهَا عَلَيَّ يَا كَرِيمَ، إِنَّكَ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ پس به سجده می روی
 و می گوئی: اَللهِی قَدْ عَلِمْتِ حَوَائِجِي فَصَلِّيْ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَاقْضِيْهَا، وَقَدْ أَحْصَيْتِ ذُنُوبِي فَصَلِّيْ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ،
 وَاغْفِرْهَا يَا كَرِيمَ پس بر زمین می گذاری طرف راست روی خود را و می گوئی اِنْ كُنْتُ بِشَسِّ الْعَيْدِ فَانْتَ نِعْمَ الرَّبُّ، افْعَلْ بِي
 مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، وَلَا تَفْعَلْ بِي مَا أَنَا أَهْلُهُ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. پس بر زمین می گذاری طرف چپ روی خود را و می گوئی: اللَّهُمَّ
 اِنْ عَظَّمَ الذَّنْبُ مِنْ عَيْدِكَ، فَلْيَحْسِنِ الْعَفْوَ مِنْ عِنْدِكَ يَا كَرِيمَ پس پیشانی را بر زمین می گذاری و می گوئی: اِرْحَمْ مَنْ أَسَاءَ
 وَاعْتَرَفَ، وَاسْتَكَانَ وَاعْتَرَفَ.

و در نزدیک همین مکان بقعه ای است معروف به مقام مهدی علیه السلام مناسب است زیارت

آن حضرت در آن محل شریف و از بعض کتب مزاریه نقل شده که شایسته است زیارت کنند آن حضرت را در این محل در حالی که ایستاده باشند به این زیارت سَلَامُ اللَّهِ الْكَامِلُ التَّامُ الشَّامِلُ الْعَامُّ، وَ صِلَوَاتُهُ الدَّائِمَةُ، وَ بَرَكَاتُهُ الْقَائِمَةُ التَّامَّةُ، عَلَى حُجَّهِ اللَّهِ وَ وَلِيِّهِ فِي أَرْضِهِ وَ بِلَادِهِ، وَ خَلِيفَتِهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ عِبَادِهِ، وَ سِيَلِهِ النُّبُوَّةَ، وَ بَقِيَّتِهِ الْعِتْرَةَ وَ الصَّفْوَةَ، صَاحِبِ الزَّمَانِ، وَ مُطَهِّرِ الْإِيمَانِ، وَ مُلَقِّنِ أَحْكَامِ الْقُرْآنِ، وَ مُطَهِّرِ الْأَرْضِ، وَ نَاشِرِ الْعِزِّ فِي الطُّولِ وَ الْعَرْضِ، وَ الْحُجَّةِ الْقَائِمِ الْمَهْدِيِّ الْإِمَامِ الْمُنتَظَرِ الْمَرْضِيِّ، وَ ابْنِ الْأَيْمَةِ الطَّاهِرِينَ، الْوَصِيِّ بْنِ الْأَوْصِيَاءِ الْمَرْضِيِّينَ، الْهَادِي الْمَعْصُومِ ابْنِ الْأَيْمَةِ الْهُدَاهِ الْمَعْصُومِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُعِزَّ الْمُؤْمِنِينَ الْمُسْتَضْعَفِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُدِلَّ الْكَافِرِينَ الْمُتَكَبِّرِينَ الظَّالِمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ يَا صَاحِبَ الزَّمَانِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ الزُّهْرَاءِ، سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ الْأَيْمَةِ الْحُجَّجِ الْمَعْصُومِينَ، وَ الْإِمَامِ عَلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ، سَلَامٌ مُخْلِصٌ لَكَ فِي الْوَلَايَةِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْمَهْدِيُّ قَوْلًا وَ فِعْلًا، وَ أَنْتَ الَّذِي تَمَلُّهُ الْأَرْضُ قَسِيطًا وَ عَيْدَلًا، بَعِيدًا مَا مُلِثَ ظُلْمًا وَ جَوْرًا، فَعَجَّلَ اللَّهُ فَرَجَكَ، وَ سَهَّلَ مَخْرَجَكَ، وَ قَرَّبَ زَمَانَكَ، وَ كَثَّرَ أَنْصَارَكَ وَ أَعْوَانَكَ، وَ أَنْجَزَ لَكَ مَا وَعَدَكَ، فَهُوَ أَصْدَقُ الْقَائِلِينَ، وَ نُريدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ، وَ نَجْعَلَهُمْ أَيْمَةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ، يَا مَوْلَايَ يَا صَاحِبَ الزَّمَانِ، يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ حاجتي كَذَا وَ كَذَا (و بجای كذا و كذا حاجات خود را ذکر کند) فَاشْفَعْ لِي فِي نَجَاحِهَا، فَقَدْ تَوَجَّهْتُ إِلَيْكَ بِحَاجَتِي لِعِلْمِي أَنَّ لَكَ

عِنْدَ اللَّهِ شَفَاعَةً مَّقْبُولَةً، وَ مَقَامًا مَّحْمُودًا، فَبِحَقِّ مَنْ اخْتَصَّكُمْ بِأَمْرِهِ، وَارْتَضَاكُمْ لِسِرِّهِ، وَ بِالشَّانِ الَّذِي لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَيْنَكُمْ وَ بَيْنَهُ، سَأَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِي نُجْحِ طَلِبَتِي وَ إِجَابَةِ دَعْوَتِي وَ كَشْفِ كُرْبَتِي

کربلا

پیشینه کربلا

مقدس ترین شهر عراق پس از نجف اشرف کربلا است و آن تربتی است که اجساد پاک و غرقه به خون شهیدان عاشورا و به ویژه سرور آنان و سید جوانان اهل بهشت، ابا عبدالله الحسین علیه السلام و برادر با وفا و بزرگوارش ابو الفضل العباس را در خود جای داده است.

تاریخ شهر کربلا در دوران اسلامی از هنگام شهادت امام حسین علیه السلام آغاز می شود و از آن هنگام تا کنون، این شهر همواره در جان و روح و روان شیعیان و مؤمنان بوده و روز به روز بر آبادانی و وسعت آن افزوده شده است.

مهمترین زیارتگاههای کربلا عبارتند از:

۱- حرم امام حسین علیه السلام، که به همراه حرم ابو الفضل العباس علیه السلام و فضاهای پیرامون این دو جایگاه، هسته مرکزی شهر را تشکیل می دهند. حرم مطهر بیش از دو متر از سطح شهر پایین تر است؛ از این رو تعداد زیادی پله زائران را از دروازه ها به درون صحن هدایت می کند.

ساختمان کنونی حرم از ساخته های دوره صفوی و عثمانی و قاجار است. حرم مطهر از گنبدی بزرگ و مطلقاً تشکیل شده که بر روی گنبد خانه ای وسیع و چندین رواق و یک مسجد بزرگ و صحنی فراخ است که تمامی این مجموعه را در بر می گیرد. گنبد طلا از ساخته های

دوران صفویه است و طلاکاری آن به دستور

قاجار انجام گرفته است. در زیر گنبد، ضریح نقره ای و بزرگ و چند ضلعی قرار دارد که قسمت عمده فضای گنبد خانه را اشغال کرده و درون آن قبر مطهر امام حسین علیه السلام و دو فرزندش علی اصغر و علی اکبر جای دارد. در سمت شرق ضریح مطهر حضرت، فضایی است که در جنوب آن پنجره ای نقره ای قرار دارد. اینجا آرامگاه قسمت اعظم شهیدان واقعه کربلا است که همگی آنان پیرامون آن پنجره و فضاهای اطراف پراکنده و مدفون هستند. گرداگرد گنبد خانه را چهار رواق در بر گرفته است.

حرم مطهر دارای ایوانی است که قسمتی از آن با خشتهای طلا- پوشیده شده و بخشهای دیگر آن با کاشی مُعَرَّق و نفیس اصفهان تزیین یافته است. سقف بلند ایوان را مجموعه ای از ستونهای مرمرین، تراش هنرمندان اصفهانی نگاه داشته است.

۲- قتلگاه؛ جایگاهی است در نزدیکی آرامگاه حبیب بن مظاهر اسدی که بنا بر گفته روایات، امام حسین علیه السلام در آنجا به شهادت رسید و بعدها به جایگاه کنونی منتقل شد و دفن گردیده اند.

۳- تلّ زینبیه؛ در فاصله ۲۰ متری از سمت غرب صحن مطهر، تپه ای به ارتفاع ۵ متر وجود دارد که امروزه بر روی آن اتاقی ساخته شده است، این تپه به نام «تلّ زینبیه» یا تپه حضرت زینب علیها السلام مشهور است و بنا به نقل مورخان، تپه ای بوده است که در روز عاشورا حضرت زینب بر روی آن می رفته و از سیر وقایع جنگ آگاهی می یافته اند.

۴- حرم منور و پاک ابوالفضل العباس علیه السلام این حرم در

فاصله ۳۵۰ متری شمال شرقی حرم امام حسین (علیه السلام) قرار گرفته و دارای قبه و بارگاه شکوهمندی است که جسد پاک این سردار رشید و یار وفادار امام حسین (علیه السلام) را در بر گرفته است. ساختمان دارای گنبدی طلایی است که بر روی گنبد خانه ای کوچکتر از حرم امام حسین قرار دارد. گرداگرد قبر مطهر را چهار رواق و صحن فراخ و وسیعی به همراه ایوان زیبا در بر گرفته است. ضریح زیبای آن حضرت به دستور مرحوم آیه الله العظمی حکیم در سال ۱۹۶۵ میلادی در اصفهان ساخته شد.

۵- آرامگاه حبیب بن مظاهر اسدی؛ او یکی از شهدای روز عاشورا است که در سن ۸۰ سالگی به یاری امام حسین علیه السلام شتافت و شهید گردید و در فاصله ۱۰ متری از ضریح مطهر و در رواق جنوب غربی مدفون است و دارای ضریح کوچکی است.

۶- آرامگاه سید ابراهیم مجاب؛ وی امام زاده والا مقام و عظیم الشان و دارای نسل مبارکی است. او ابراهیم فرزند محمد العابد فرزند امام موسی بن جعفر علیه السلام است که در این بقعه مطهر دفن شده است و بنا به نوشته مورخان، بسیاری از سادات و بزرگان پیرامون او مدفونند. آرامگاه او در رواق حرم مطهر و در گوشه شمال غربی آن است.

۷- در سرتاسر صحن و حجره های گرداگرد آن و رواقها، بسیاری از بزرگان در طول تاریخ دفن شده اند، برخی از این حجره ها به نام شخصیتی که در داخل آن دفن شده، مشهور است؛ همچون آخرین مقبره ای که در جنوب سمت مشرق قرار دارد و مدفن بسیاری از علمای دین

می باشد که مشهورترین آنها مرحوم آیه الله میرزا محمد تقی شیرازی است که در سال ۱۹۲۰ میلادی، رهبری انقلاب مردم بر ضد دولت انگلیس را بر عهده داشت. از دیگر مشاهیر مدفون در این بقعه مطهر، میرزا محمد تقی خان امیر کبیر است که پس از به قتل رسیدنش در کاشان، به کربلا منتقل و در مقبره ای در رواق شرقی حرم مطهر دفن گردید، همچنین قاجاریه نیز در رواق شمالی، دارای مقبره ای هستند که جمعی از آنان در آنجا مدفونند.

۸-خیمه گاه؛ در جنوب صحن مطهر امام حسین علیه السلام و در فاصله ۲۵۰ متری واقع است. (بنابه نقل مورخان، محل برافراشته شدن خیمه ها و چادرهای سید الشهداء علیه السلام و یاران او بوده است). امروزه جایگاه خیمه ها را با ساختمان سازی به تصویر کشیده اند.

۹-مقام حضرت مهدی علیه السلام در میان نخلستانهای کرانه رودخانه فرات که این شاخه رودخانه به نام «نهر علقمه» مشهور است، از شمال کربلا می گذرد و آن جایگاهی است منسوب به حضرت حجت علیه السلام که مردم در آن به نماز می پردازند.

۱۰-حُرّ؛ و آن شهرکی است در جنوب غربی کربلا که در فاصله ۹ کیلومتری از شهر واقع شده و نام آن برگرفته از نام حرّ بن یزید ریاحی است. او در روز عاشورا یکی از فرماندهان لشکر عبیدالله زیاد بود ولی بعدها توبه کرد و به لشکر حق پیوست و تا پای جان ایستاد و به شهادت رسید و در این موقعیت دفن گردید. امروزه آرامگاه او، که از ساخته های شاه اسماعیل صفوی است، دارای صحن و رواق و

گنبد کاشی کاری است و مؤمنان فوج فوج به زیارت قبرش می شتابند.

۱۱- آرامگاه الأخرس بن الکاظم علیه السلام وی محمد ابن اُبی الفتح أخرس، از نوادگان حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) است که بقعه اش در حومه کربلا، در محله ای به نام «الأبتر» قرار دارد.

۱۲- آرامگاه ابن حمزه؛ وی نواده امیر المؤمنین و از امام زادگان والا- مقام است. آرامگاهش در آغاز بزرگراه کربلا طویریج قرار دارد.

۱۳- آرامگاه عون بن عبدالله؛ در نسبت این امام زاده تردیدهایی وجود دارد که آیا وی همان عونی است که در کربلا شهید شد و یا نواده امام حسن علیه السلام است؟ امروزه وی دارای بقعه و بارگاه باشکوهی در ۱۱ کیلومتری شمال غربی کربلا و در آغاز بزرگراه کربلا بغداد می باشد. این امام زاده بسیار مورد توجه مردمان عراق و دارای نذر مجربی است؛ از این رو همواره مزار او مملو از زائر و نذورات آنان است.

۱۴- آرامگاه طفلان مسلم؛ این آرامگاه در راه کربلا بغداد، در حومه شهر مسیب قرار دارد. این دو کودک به نامهای محمد و ابراهیم، فرزندان حضرت مسلم ابن عقیل هستند که پس از شهادت پدرشان به شهادت رسیدند، آرامگاه این دو کودک صحن و سرای باشکوهی داشته و بر قبر هر یک گنبد و ضریحی قرار دارد.

۱۵- آرامگاه ابن هاشم؛ وی از نوادگان حضرت موسی بن جعفر علیه السلام است که در سال ۷۴۵ه. وفات یافت و آرامگاهش امروزه در کویری واقع در شمال غربی کربلا می باشد. قبر او دارای صحن و سرای بزرگی است و در میان اعراب بیابان گرد بسیار معروف است و آنان همواره

بدو پناه آورده و نذر می کنند.

۱۶- آرامگاه ابن فهد حلی؛ و از فقهای امامیه است و قبرش در غرب خیابان «باب القبله» درون مسجدی به نام او قرار دارد.

حسینیه های کربلا؛ با توجه به این که کربلا شهری زیارتی است و سالیانه صدها هزار مسلمان از سرتاسر کشورهای شیعه نشین برای زیارت به این شهر مقدس مشرف می شوند، از این رو بسیاری از مردم شهرهای گوناگون به ساختن حسینیه و زائرسرا پرداخته اند که مهمترین حسینیه ها از آن ایرانیان است؛ همانند حسینیه تهرانیها، اصفهانیها، مازندرانی ها، قمی ها و آذربایجانیها، و ده ها حسینیه دیگر که قسمت عمده این مراکز در سالهای اخیر منهدم و ویران گردیده است.

۱۸- مدارس دینی کربلا؛ کربلا دارای حوزه علمیه کهن و مهمی است؛ از این رو مدارس دینی فراوان در کربلا دیده می شود که مهمترین آنها عبارتند از:

مدرسه هندیّه، مدرسه حسن خان، مدرسه آیه الله بروجردی، مدرسه بادکوبه، مدرسه کریم خان، مدرسه مجاهد، مدرسه بقعه، مدرسه حسینیه، مدرسه شریف العلماء، مدرسه سلیمیه و...

فضیلت کربلا

شهر مقدس کربلا در جنوب بغداد و ۸۰ کیلومتری شمال غربی نجف و کنار رودخانه فرات و ۴۵۵ کیلومتری شهر کرمانشاه قرار دارد. کربلا یعنی چه؟

کربلا به معنای محلی است که نزد خدا مقدس و مقرب است یا حرم خداست. وقتی سیدالشهدا به این سرزمین رسید پرسید این جا چه نام دارد؟ گفتند کربلا! چشمان آن حضرت پر از اشک شد و پیوسته می فرمود: اللهم انی اعوذ و بک من الكرب و البلاء» و یقین کرد که شهادتگاه خود و یارانش همین جاست و فرمود: این جا سرزمین رنج و گرفتاری و بلاست

ص: ۴۳۱

این جا محل فرود آمدن ما و جایگاه ریخته شدن خونهای ماست.

روایات فراوانی در فضیلت این سرزمین وارد شده که از باب تیمن و تبرک به برخی از آنها اشاره می کنم:

۱. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: فرزندم (حسین) در سرزمینی مدفون میشود که آنجا را کربلا گویند همان مکانی که قبه ی در آنجا میباشد.

۲. امام رضا علیه السلام فرمود: در تربت حسین علیه السلام شفای هر دردی است و محافظت از هر ترس و نگرانی.

۳. پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمود دعا زیر گنبد او (حسین) مستجاب است. تربت او عامل شفاست و امامان از صلب او هستند.

فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام

در فضیلت زیارت آن حضرت است بدان که فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام از حیثه بیان بیرون است و در اخبار بسیار وارد شده که معادل حج و عمره و جهاد بلکه بالاتر و افضل است به درجات و باعث مغفرت و خفت حساب و رفع درجات و اجابت دعوات و موجب طول عمر و حفظ بدن و مال و زیادتی روزی و برآمدن حاجات و رفع هموم و کربات است و ترک آن سبب نقصان دین و ایمان و ترک حق بزرگی از حقوق پیغمبر صلی الله علیه و آله است و کمتر ثوابی که به زائر آن قبر شریف رسد آن است که گناهانش آمرزیده شود و آنکه حق تعالی جان و مالش را حفظ کند تا او را به اهل خود برگرداند و چون روز قیامت شود حق تعالی او را حافظتر خواهد بود از دنیا و در روایات بسیار است که زیارت آن حضرت غم

را زایل می کند و شدت جان کندن و هول قبر را برطرف می کند و آنکه هر مالی که در راه زیارت آن حضرت خرج شود حساب می شود برای او هر دره‌می به هزار دره‌م بلکه به ده هزار دره‌م و چون رو به قبر آن حضرت برود چهار هزار ملک استقبال او می کنند و چون برمی گردد مشایعت او می نمایند و آنکه پیغمبران و اوصیاء ایشان و ائمه معصومین و ملائکه سلام الله علیهم اجمعین به زیارت آن حضرت می آیند و دعا برای زوار آن حضرت می کنند و ایشان را بشارتها می دهند و حق تعالی نظر رحمت می فرماید بسوی زائرین امام حسین علیه السلام بیش از اهل عرفات و آنکه هر کسی در روز قیامت آرزو می کند که کاش زوار آن حضرت بود از بس که مشاهده می کند از کرامت و بزرگواری ایشان در آن روز و روایات در این باب بی حد است و ما در ضمن زیارات مخصوصه اشاره به پاره ای از فضیلت زیارت آن حضرت خواهیم نمود و در اینجا اکتفا می کنیم به ذکر یک روایت ابن قولویه و کلینی و سید بن طاوس و دیگران روایت کرده اند به سندهای معتبره از ثقه جلیل القدر معاویه بن وهب بجلی کوفی که گفت یک وقتی به خدمت حضرت امام جعفر صادق علیه السلام رفتم دیدم آن حضرت را که در مُصَلَّای خویش مشغول نماز است نشستم تا نمازش تمام شد پس شنیدم که مناجات می کرد با پروردگار خود و می گفت ای خداوندی که مخصوص گردانیده ای ما را به کرامت و وعده داده ای ما را شفاعت و علوم رسالت را به ما داده ای و ما را وارث

پیغمبران گردانیده ای و ختم کرده ای به ما امت‌های گذشته را و ما را مخصوص به وصیت پیغمبر گردانیده ای و علم گذشته و آینده را به ما عطا کرده ای و دل‌های مردم را بسوی ما مایل گردانیده ای «اغفرلی و لأخوانی و زوار قبر ابی الحسین بن علی» صلوات الله علیهما» پیامرزمرا و برادران مرا و زیارت کنندگان قبر ابی عبدالله الحسین علیه السلام را آنانکه خرج کرده اند مالهای خود را و بیرون آورده اند از شهرها بدنهای خود را برای رغبت در نیکی ما و امید ثوابهای تو در صله ما و برای شاد گردانیدن پیغمبر تو و اجابت نمودن ایشان امر ما را و برای خشمی که بر دشمنان داخل کرده اند و مراد ایشان خوشنودی تو است پس مکافات ده ایشان را از جانب ما به خوشنودی و حفظ کن ایشان را در شب و روز و خلیفه ایشان باش در اهل و اولاد ایشان که در وطن خود گذاشته اند به خلافت نیکو و رفیق ایشان باش و دفع کن از ایشان شر هر جبار معاندی را و هر ضعیف و شدید از خلقت را و شر شیاطین جنّ و انس را و بده به ایشان زیاده از آنچه امید دارند از تو در دور شدن از وطنهای خود و در اختیار کردن ایشان ما را بر فرزندان و اهالی و خویشان خود خداوندا دشمنان ما عیب کردند بر ایشان بیرون آمدن ایشان را به زیارت ما پس این مانع نشد ایشان را از عزم کردن و بیرون آمدن بسوی ما از روی مخالفت ایشان «فَارْحَمِ تِلْكَ الْوُجُوهُ الَّتِي غَيَّرْتَهَا الشَّمْسُ وَ ارْحَمِ تِلْكَ الْخُدُودَ

الَّتِي تُقَلِّبُ عَلَيَّ قَبْرِ أَبِي عَدِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ» پس رحم کن آن رُوها را که آفتاب متغیر گردانیده است و رحم کن گونه های روی ایشان را که می گردانند و می مالند بر قبر امام حسین علیه السلام و رحم کن آن دیده ها را که گریه شان جاری شد از ترحم بر ما و رحم کن آن دلها را که جزع کرده اند و سوخته اند از برای مصیبت ما و رحم کن آن فغانها را که در مصیبت ما بلند کرده اند خداوندا آن جانها و آن بدنها را به تو می سپارم تا سیراب گردانی ایشان را از حوض کوثر در روز تشنگی و پیوسته آن حضرت به این نحو دعا می کرد در سجده پس چون فارغ شد گفتم آن دعا که من از شما شنیدم اگر در حق کسی می کردید که خدا را نمی شناخت گمان داشتم که آتش جهنم به او نرسد هرگز والله که آرزو کردم که زیارت آن حضرت کرده بودم و حج نکرده بودم حضرت فرمود که چه بسیار نزدیکی تو به آن حضرت چه مانع است تو را از زیارت ای معاویه ترک زیارت مکن گفتم فدای تو شوم نمی دانستم که این قدر فضیلت دارد فرمود که ای معاویه آنها که برای زیارت کنندگان آن حضرت دعا می کنند در آسمان زیاده از آنهایند که دعا می کنند برای ایشان در زمین ترک مکن زیارت آن حضرت را از برای خوف از احدی که هر که از برای خوف ترک زیارت کند آنقدر حسرت برد که آرزو کند که کاش آنقدر می ماندم نزد قبر آن حضرت که در آنجا مدفون می شدم آیا دوست نمی داری که خدا به

بیند تو را در میان آنها که دعا می کنند برای ایشان رسول خدا و علی و فاطمه و ائمه معصومین علیهم السلام آیا نمی خواهی از آنها باشی که ملائکه در قیامت با ایشان مصافحه می کنند آیا نمی خواهی از آنها باشی که در قیامت بیایند و هیچ گناه برایشان نباشد آیا نمی خواهی از آنها باشی که در قیامت حضرت رسول صلی الله علیه و آله با ایشان مصافحه می کند.

زندگانی امام حسین علیه السلام

ولادت

دومین فرزند برومند حضرت علی و (۱) در روز سوم ماه شعبان سال چهارم هجرت فاطمه، که درود خدا بر ایشان باد، در خانه وحی و ولایت چشم به جهان گشود.

چون خبر ولادتش به پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله رسید، به خانه حضرت علی علیه السلام و فاطمه را فرمود تا کودکش را بیاورد. اسما او را در پارچه ای سپید (۲) سلام الله علیها آمد و اسما پیچید و خدمت رسول اکرم صلی الله علیه و آله برد، آن گرامی به گوش راست او اذان و به گوش چپ (۳) او اقامه گفت. به روزهای اول یا هفتمین روز ولادت با سعادتش، امین وحی الهی، جبرئیل، فرود آمد و گفت: سلام خداوند بر تو باد ای رسول خدا، این نوزاد را به نام پسر کوچک هارون (شیر) چون علی برای تو بسان هارون (۴) که به عربی (حسین) خوانده می شود نام بگذار. (۵) برای موسی بن عمران است، جز آن که تو خاتم پیغمبران هستی. و به این ترتیب نام پر عظمت «حسین» از جانب پروردگار، برای دومین فرزند فاطمه سلام الله علیها انتخاب شد. به روز هفتم ولادتش، فاطمه زهرا که سلام خداوند

ص: ۴۳۶

۱- در سال و ماه و روز ولادت امام حسین علیه السلام اقوال دیگری هم گفته شده است، ولی ما قول مشهور بین شیعه را نقل کردیم. ر. به. ک. اعلام الوری طبرسی، ص. ۲۱۳

۲- احتمال دارد منظور از اسما، دختر یزید بن سکن انصاری باشد. ر. به. ک. اعیان الشیعه، جزء، ۱۱ ص. ۱۶۷

۳- امالی شیخ طوسی، ج ۱، ص. ۳۷۷

۴- بوده است و پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله فرزندان خود حسن و حسین و محسن را به این سه نام نامیده است- تاج العروس، ج ۳، ص. ۳۸۹ این سه کلمه در زبان عبری همان معنی را دارد که حسن و حسین و محسن در زبان عربی دارد- لسان العرب، ج ۶۶، ص. ۶۰* معانی الاخبار، ص. ۵۷

۵- شبر بر وزن حسن، و شیر بر وزن حسین، و مبشر بر وزن محسن، نام پسران هارون

بر او باد، گوسفندی را برای کشت، و سر آن حضرت را تراشید و هم وزن موی سر او (۱) فرزندش به عنوان عقیقه (۲) نقره صدقه داد.

حسین علیه السلام و پیامبر صلی الله علیه و آله

از ولادت حسین بن علی علیه السلام که در سال چهارم هجرت بود تا رحلت رسول الله صلی الله علیه و آله که شش سال و چند ماه بعد اتفاق افتاد، مردم از اظهار محبت و لطفی که پیامبر راستین اسلام صلی الله علیه و آله درباره حسین علیه السلام ابراز می داشت، به بزرگواری و مقام شامخ پیشوای سوم آگاه شدند. سلمان فارسی می گوید: دیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله حسین علیه السلام را بر زانوی خویش نهاده او را می بوسید و می فرمود: تو بزرگوار و پسر بزرگوار و پدر بزرگوارانی، تو امام و پسر امام و پدر امامان هستی، تو حجت خدا و پسر حجت خدا و پدر حجت‌های خدایی که نه نفرند و خاتم ایشان، (۳) قائم ایشان (امام زمان عجل الله تعالی فرجه) می باشد. انس بن مالک روایت می کند: وقتی از پیامبر پرسیدند کدام یک از اهل بیت خود را بیشتر دوست می داری، فرمود: بارها رسول گرامی حسن علیه السلام و حسین علیه السلام را به سینه می فشرد و (۴) حسن و حسین را، (۵) آنان را می بویید و می بوسید. ابوهیره که از مزدوران معاویه و از دشمنان خاندان امامت است، در عین حال اعتراف می کند که: «رسول اکرم را دیدم که حسن و حسین را بر شانه های خویش نشانده بود و به سوی ما می آمد، وقتی به

ص: ۴۳۷

-
- ۱- در منابع اسلامی درباره عقیقه سفارش فراوان شده و برای سلامتی فرزند بسیار
 - ۲- مؤثر دانسته شده است. ر. به. ک. وسائل الشیعه، ج، ۱۵ ص ۱۴۳ به بعد. کافی، ج ۶، ص. ۳۳
 - ۳- مقتل خوارزمی، ج ۱، ص ۱۴۶-کمال الدین صدوق، ص. ۱۵۲
 - ۴- سنن ترمذی، ج ۵، ص. ۳۲۳
 - ۵- ذخائر العقبی، ص. ۱۲۲

ما رسید فرمود هر کس این دو فرزندم را دوست بدارد مرا دوست (۱) داشته، و هر که با آنان دشمنی ورزد با من دشمنی نموده است». عالی ترین، صمیمی ترین و گویاترین رابطه معنوی و ملکوتی بین پیامبر و حسین را می توان در این جمله رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله خواند که فرمود: «حسین از من و من از (۲) حسینم».

حسین علیه السلام با پدر

شش سال از عمرش با پیامبر بزرگوار سپری شد، و آن گاه که رسول خدا صلی الله علیه و آله چشم از جهان فروبست و به لقای پروردگار شتافت، مدت سی سال با پدر زیست. پدری که جز به انصاف حکم نکرد، و جز به طهارت و بندگی نگذرانید، جز خدا ندید و جز خدا نخواست و جز خدا نیافت. پدری که در زمان حکومتش لحظه ای او را آرام نگذاشتند،

همچنان که به هنگام غصب خلافتش جز به آزارش برنخواستند. در تمام این مدت، با دل و جان از او امر پدر اطاعت می کرد، و در چند سالی که حضرت علی علیه السلام متصدی خلافت ظاهری شد، حضرت حسین علیه السلام در راه پیشبرد اهداف اسلامی، مانند یک سرباز فداکار همچون برادر بزرگوارش می کوشید، و در جنگهای «جمل»، «صفین» و «نهروان» شرکت و به این ترتیب، از پدرش امیرالمؤمنین علیه السلام و دین خدا حمایت کرد و (۳) داشت. حتی گاهی در حضور جمعیت به غاصبین خلافت اعتراض می کرد. در زمان حکومت عمر، امام حسین علیه السلام وارد مسجد شد، خلیفه دوم را بر منبر رسول الله صلی الله علیه و آله مشاهده کرد

ص: ۴۳۸

۱- الاصابه، ج، ۱۱ ص. ۳۰

۲- سنن ترمذی، ج ۵، ص ۳۲۴- در این قسمت روایاتی که در کتابهای اهل تسنن آمده

۳- است نقل شد تا برای آنها هم سندیت داشته باشد. الاصابه، ج ۱، ص. ۳۳۳

که سخن می گفت. بلادرنگ از منبر بالا رفت و فریاد زد: «از منبر (۱) پدرم فرود آی...».

امام حسین علیه السلام با برادر

پس از شهادت حضرت علی علیه السلام، به فرموده رسول خدا صلی الله علیه و آله و وصیت امیرالمؤمنین علیه السلام امامت و رهبری شیعیان به حسن بن علی علیه السلام، فرزند بزرگ امیرالمؤمنین علیه السلام، منتقل گشت و بر همه مردم واجب و لازم آمد که به فرامین پیشوایشان امام حسن علیه السلام گوش فرا دارند. امام حسین علیه السلام که دست پرورد وحی محمدی و ولایت علوی بود، همراه و همکار و همفکر برادرش بود. چنان که وقتی بنا بر مصالح اسلام و جامعه مسلمانان و به دستور خداوند بزرگ، امام حسن علیه السلام مجبور شد که با معاویه صلح کند و آن همه ناراحتیها را تحمل نماید، امام حسین علیه السلام شریک رنجهای برادر بود و چون می دانست که این صلح به صلاح اسلام و مسلمین معاویه، در حضور امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام دهان آلوده اش را به بدگویی نسبت به امام حسن علیه السلام و پدر بزرگوارشان امیرمؤمنان علیه السلام گشود، امام حسین علیه السلام

به دفاع برخاست تا سخن در گلوی معاویه بشکند و سزای ناهنجاریش را به کنارش بگذارد، ولی امام حسن علیه السلام او را به سکوت و خاموشی فراخواند، امام حسین علیه السلام پذیرا شد و به جایش بازگشت، آن گاه امام حسن علیه السلام خود به پاسخ معاویه (۲) برآمد، و با بیانی رسا و کوبنده خاموشش ساخت.

امام حسین علیه السلام در زمان معاویه

چون امام حسن (سلام خدا و فرشتگان خدا بر او باد) از دنیا رحلت فرمود،

ص: ۴۳۹

۱- تذکره الخواص ابن جوزی، ص ۳۴-الاصابه، ج ۱، ص، ۳۳۳

۲- آن طور که بعضی از مورخین گفته اند این موضوع تقریباً در سن ده سالگی امام حسین علیه السلام اتفاق افتاده است.

ارشاد مفید، ص. ۱۷۳

به گفته رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السلام و وصیت حسن بن علی علیه السلام امامت و رهبری شیعیان به امام حسین علیه السلام منتقل شد و از طرف خدا مأمور رهبری جامعه گردید. امام حسین علیه السلام می دید که معاویه با اتکا به قدرت اسلام، بر اریکه حکومت اسلام به ناحق تکیه زده، سخت مشغول تخریب اساس جامعه اسلامی و قوانین خداوند است، و از این حکومت پوشالی مخرب به سختی رنج می برد، ولی نمی توانست دستی فراز آورد و قدرتی فراهم کند تا او را از جایگاه حکومت اسلامی پایین بکشد، چنانچه برادرش امام حسن علیه السلام نیز وضعی مشابه او داشت. امام حسین علیه السلام می دانست اگر تصمیمش را آشکار سازد و به سازندگی قدرت پردازد، پیش از هر جنبش و حرکت مفیدی به قتلش می رساند، ناچار دندان بر جگر نهاد و صبر را پیشه ساخت که اگر برمی خاست، پیش از اقدام به دسیسه کشته می شد، و از این کشته شدن هیچ نتیجه ای گرفته نمی شد. بنابراین تا معاویه زنده بود، چون برادر زیست و علم مخالفت های بزرگ نیفراخت، جز آن که گاهی محیط و حرکات و اعمال معاویه را به باد انتقاد می گرفت و مردم را به آینده نزدیک امیدوار می ساخت که اقدام مؤثری خواهد نمود. و در تمام طول مدتی که معاویه از مردم برای ولایت عهدی یزید، بیعت می گرفت، حسین به شدت با او مخالفت کرد، و هرگز تن به بیعت یزید نداد و ولی عهدی او را نپذیرفت و حتی گاهی (۱)

ص: ۴۴۰

سخنانی تند به معاویه گفت و یا نامه ای کوبنده برای او نوشت. معاویه هم در بیعت گرفتن برای یزید، به او اصراری نکرد و امام علیه السلام همچنین بود و ماند تا معاویه در گذشت...

قیام حسینی

یزید پس از معاویه بر تخت حکومت اسلامی تکیه زد و خود را امیرالمؤمنین خواند، و برای این که سلطنت ناحق و ستمگرانه اش را تثبیت کند، مصمم شد برای نامداران و شخصیت‌های اسلامی پیامی بفرستد و آنان را به بیعت با خویش بخواند. به همین منظور، نامه ای به حاکم مدینه نوشت و در آن یادآور شد که برای من از حسین علیه السلام بیعت بگیر و اگر مخالفت نمود بقتلش برسان. حاکم این خبر را به امام حسین علیه السلام رسانید و جواب مطالبه نمود. امام حسین علیه السلام چنین فرمود: انا لله و انا الیه راجعون و علی الاسلام السلام اذا بلیت الایمه براع مثل (۱) یزید. آن گاه که افرادی چون یزید، (شراب خوار و قمارباز و بی ایمان و ناپاک که حتی ظاهر اسلام را هم مراعات نمی کند) بر مسند حکومت اسلامی بنشینند، باید فاتحه اسلام را خوانند. (زیرا این گونه زمامدارها با نیروی اسلام و به نام اسلام، اسلام را از بین می برند.) امام حسین علیه السلام می دانست اینک که حکومت یزید را به رسمیت نشناخته است، اگر در مدینه بماند به قتلش می رسانند، لذا به امر پروردگار، شبانه و مخفی از مدینه به سوی مکه حرکت کرد. آمدن آن حضرت به مکه، همراه با سرباز زدن او از بیعت یزید، در بین مردم مکه و مدینه انتشار یافت،

ص: ۴۴۱

و این خبر تا به کوفه هم رسید. کوفیان از امام حسین علیه السلام که در مکه بسر می برد دعوت کردند تا به سوی آنان آید و زمامدار امورشان باشد. امام علیه السلام مسلم بن عقیل، پسر عموی خویش را به کوفه فرستاد تا حرکت و واکنش اجتماع کوفی را از نزدیک ببیند و برایش بنویسد. مسلم به کوفه رسید و با استقبال گرم و بی سابقه ای روبرو شد، هزاران نفر به عنوان نایب امام علیه السلام با او بیعت کردند، و مسلم هم نامه ای به امام حسین علیه السلام نگاشت و حرکت فوری امام علیه السلام را لازم گزارش داد. هر چند امام حسین علیه السلام کوفیان را به خوبی می شناخت، و بی وفایی و بی دینی شان را در زمان حکومت پدر و برادر دیده بود و می دانست به گفته ها و بیعتشان با مسلم نمی توان اعتماد کرد، و لیکن برای اتمام حجت و اجرای اوامر پروردگار تصمیم گرفت که به سوی کوفه حرکت کند. با این حال تا هشتم ذی حجه، یعنی روزی که همه مردم مکه عازم رفتن به «منی» بودند و هر کس در راه مکه جا مانده بود با عجله تمام می خواست خود را به مکه (۱) برساند، آن حضرت در مکه ماند و در چنین روزی با اهل بیت و یاران خود، از مکه به طرف عراق خارج شد و با این کار هم به وظیفه خویش عمل کرد و هم به مسلمانان جهان فهماند که پسر پیغمبر امت، یزید را به رسمیت نشناخته و با او بیعت نکرده، بلکه

علیه

ص: ۴۴۲

۱- روز هشتم ماه ذیحجه مستحب است که حاجیها به «منی» بروند، و در آن زمان به این حکم استجابی عمل می کردند، ولی در زمان ما مرسوم شده است که از روز هشتم یکسره به عرفات می روند.

او قیام کرده است. یزید که حرکت مسلم را به سوی کوفه دریافته و از بیعت کوفیان با او آگاه شده بود، ابن زیاد را (که از پلیدترین یاران یزید و از کثیفترین طرفداران حکومت بنی امیه بود) به کوفه فرستاد. ابن زیاد از ضعف ایمان و دورویی و ترس مردم کوفه استفاده نمود و با تهدید ارباب، آنان را از دور و بر مسلم پراکنده ساخت، و مسلم به تنهایی با عمال ابن زیاد به نبرد پرداخت، و پس از جنگی دلاورانه و شگفت، با شجاعت شهید شد. (سلام خدا بر او باد). و ابن زیاد جامعه دورو و خیانتکار و بی ایمان کوفه را علیه امام حسین علیه السلام برانگیخت، و کار به جایی رسید که عده ای از همان کسانی که برای امام علیه السلام دعوت نامه نوشته بودند، سلاح جنگ پوشیدند و منتظر ماندند تا امام حسین علیه السلام از راه برسد و به قتلش برسانند. امام حسین علیه السلام از همان شبی که از مدینه بیرون آمد، و در تمام مدتی که در مکه اقامت گزید، و در طول راه مکه به کربلا، تا هنگام شهادت، گاهی به اشاره، گاهی به اعلان می داشت که: «مقصود من از حرکت، رسوا ساختن حکومت ضد اسلامی یزید و صراحت، برپاداشتن امر به معروف و نهی از منکر و ایستادگی در برابر ظلم و ستمگری است و جز حمایت قرآن و زنده داشتن دین محمدی هدفی ندارم». و این مأموریتی بود که خداوند به او واگذار نموده بود، حتی اگر به کشته شدن خود و اصحاب و فرزندان و اسیری خانواده اش اتمام

پذیرد. رسول گرامی صلی الله علیه و آله و امیرمؤمنان علیه السلام و حسن بن علی علیه السلام پیشوایان پیشین اسلام، شهادت امام حسین علیه السلام را بارها بیان فرموده بودند. حتی در هنگام ولادت امام حسین علیه السلام، و خود امام حسین علیه السلام به (۱) رسول گرانمایه اسلام صلی الله علیه و آله شهادتش را تذکر داده بود. علم امامت می دانست که آخر این سفر به شهادتش می انجامد، ولی او کسی نبود که در برابر دستور آسمانی و فرمان خدا برای جان خود ارزشی قائل باشد، یا از اسارت خانواده اش واهمه ای به دل راه دهد. او آن کس بود که بلا را کرامت و شهادت را سعادت می پنداشت. (سلام ابدی خدا بر او باد). خبر «شهادت حسین علیه السلام در کربلا» به قدری در اجتماع اسلامی مورد گفتگو واقع شده بود که عامه مردم از پایان این سفر مطلع بودند. چون جسته و گریخته، از رسول الله صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السلام و امام حسن بن علی علیه السلام و دیگر بزرگان صدر اسلام شنیده بودند. بدینسان حرکت امام حسین علیه السلام با آن درگیریها و ناراحتیها احتمال کشته شدنش را درازهان عامه تشدید کرد. بویژه که خود در طول راه می فرمود: «من کان باذلاً فینا مهجته (۲) و موطننا علی لقاء الله نفسہ فلیرحل معنا. هر کس حاضر است در راه ما از جان خویش بگذرد و به ملاقات پروردگار بشتابد، همراه ما بیاید». و لذا در بعضی از دوستان این توهم پیش آمد که حضرتش را از این سفر منصرف سازند.

ص: ۴۴۴

۱- کامل الزیارات، ص ۶۸ به بعد- مشیر الاحزان، ص ۹.

۲- لهوف، ص. ۵۳.

غافل از این که فرزند علی بن ابی طالب علیه السلام امام و جانشین پیامبر، و از دیگران به وظیفه خویش آگاهتر است و هرگز از آنچه خدا بر عهده او نهاده دست نخواهد کشید. باری امام حسین علیه السلام با همه این افکار و نظریه ها که اطرافش را گرفته بود به راه خویش ادامه داد، و کوچکترین خللی در تصمیمش راه نیافت. سرانجام، رفت، و شهادت را دریافت. نه خود تنها، بلکه با اصحاب و فرزندان که هر یک ستاره ای درخشان در افق اسلام بودند، رفتند و کشته شدند، و خونهایشان شنهای گرم دشت کربلا را لاله باران کرد تا جامعه مسلمانان بفهمد یزید (باقی مانده بسترهای گناه آلود خاندان امیه) جانشین رسول خدا نیست، و اساسا اسلام از بنی امیه و بنی امیه از اسلام جداست. راستی هرگز اندیشیده اید اگر شهادت جانگداز و حماسه آفرین حسین علیه السلام به وقوع نمی پیوست و مردم یزید را خلیفه پیغمبر صلی الله علیه و آله می دانستند، و آن گاه اخبار دربار یزید و شهوترانیهای او و عمالش را می شنیدند، چقدر از اسلام متنفر می شدند، زیرا اسلامی که خلیفه پیغمبرش یزید باشد، به راستی نیز تنفرآور است... و خاندان پاک حضرت امام حسین علیه السلام نیز اسیر شدند تا آخرین رسالت این شهادت را به گوش مردم برسانند. و شنیدیم و خواندیم که در شهرها، در بازارها، در مسجدها، در بارگاه متعفن پسر زیاد و دربار نکبت بار یزید، هماره و همه جا دهان گشودند و فریاد زدند، و پرده زیبای فریب را از چهره زشت و جنایتکار جیره خواران

بنی امیه برداشتند و ثابت کردند که یزید سگ باز و شرابخوار است، هرگز لیاقت خلافت ندارد و این اریکه ای که او بر آن تکیه زده جایگاه او نیست. سخنانشان رسالت شهادت حسینی را تکمیل کرد، طوفانی در جانها برانگیختند، چنان که یزید تا همیشه مترادف با هر پستی و رذالت و دناءت گردید و همه آرزوهای طلایی و شیطانیش چون نقش بر آب گشت. نگرشی ژرف می خواهد تا بتوان بر همه ابعاد این شهادت عظیم و پرنتیجه دست یافت. از همان اوان شهادتش تا کنون، دوستان و شیعیانش، و همه آنان که به شرافت و عظمت انسان ارج می گذارند، همه ساله سالروز به خون غلتیدنش را، سالروز قیام و شهادتش را با سیاه پوشی و عزاداری محترم می شمارند، و خلوص خویش را با گریه بر مصایب آن بزرگوار ابراز می دارند. پیشوایان مآل اندیش و معصوم ما، همواره به واقعه کربلا- و به زنده داشتن آن عنایتی خاص داشتند. غیر از این که خود به زیارت مرقدهش می شتافتند و عزایش را بر پا می داشتند، در فضیلت عزاداری و محزون بودن برای آن بزرگوار، گفتارهای متعددی ایراد فرموده اند. ابوعمار گوید: «روزی به حضور امام ششم صادق آل محمد علیه السلام رسیدم، فرمود اشعاری در سوگواری حسین برای ما بخوان. وقتی شروع به خواندن نمودم صدای گریه حضرت برخاست، من می خواندم و آن عزیز می گریست، چندان که صدای گریه از خانه برخاست. بعد از آن که اشعار را تمام کردم، امام علیه السلام در فضیلت و ثواب مرثیه و گریاندن مردم بر امام (۱) حسین علیه السلام

ص: ۴۴۶

مطالبی بیان فرمود». و نیز از آن جناب است که فرمود: «گریستن و بی تابی کردن در هیچ مصیبتی شایسته (۱) نیست مگر در مصیبت حسین بن علی، که ثواب و جزایی گرانمایه دارد». باقرالعلوم، امام پنجم علیه السلام به محمد بن مسلم که یکی از اصحاب بزرگ او است فرمود: «به شیعیان ما بگویید که به زیارت مرقد حسین بروند، زیرا بر هر شخص با ایمانی که (۲) به امامت ما معترف است، زیارت قبر اباعبدالله لازم می باشد». امام صادق علیه السلام می فرماید: «ان زیاره الحسین علیه السلام افضل ما یكون من الاعمال. (۳) همانا زیارت حسین علیه السلام از هر عمل پسندیده ای ارزش و فضیلتش بیشتر است». زیرا که این زیارت در حقیقت مدرسه بزرگ و عظیم است که به جهانیان درس ایمان و عمل صالح می دهد و گویی روح را به سوی ملکوت خوبیها و پاکدامنیها و فداکاریها پرواز می دهد. هر چند عزاداری و گریه بر مصایب حسین بن علی علیه السلام، و مشرف شدن به زیارت قبرش و باز نمایاندن تاریخ پرشکوه و حماسه ساز کربلایش ارزش و معیاری والا دارد، لکن باید دانست که نباید تنها به این زیارتها و گریه ها و غم گساریدن اکتفا کرد، بلکه همه این تظاهرات، فلسفه دین داری، فداکاری و حمایت از قوانین آسمانی را به ما گوشزد می نماید، و هدف هم جز این نیست، و نیاز بزرگ ما از درگاه حسینی آموختن انسانیت و خالی بودن دل از هر چه غیر از خداست می باشد، و گرنه اگر فقط به صورت ظاهر قضیه بپردازیم، هدف مقدس حسینی

ص: ۴۴۷

۱- کامل الزیارات، ص. ۱۰۱

۲- کامل الزیارات، ص. ۱۲۱

۳- کامل الزیارات، ص. ۱۴۷

اخلاق و رفتار امام حسین علیه السلام

با نگاهی اجمالی به ۵۶ سال زندگی سراسر خدا خواهی و خداجویی حسین علیه السلام، درمی یابیم که همواره وقت او به پاکدامنی و بندگی و نشر رسالت احمدی و مفاهیم عمیقی والاتر از درک و دید ما گذشته است. اکنون مروری کوتاه به زوایای زندگانی آن عزیز، که پیش روی ما است: جنابش به نماز و نیایش با پروردگار و خواندن قرآن و دعا و استغفار علاقه بسیاری و حتی در آخرین شب (۱) داشت. گاهی در شبانه روز صدها رکعت نماز می گذاشت. زندگی دست از نیاز و دعا برنداشت، و خوانده ایم که از دشمنان مهلت خواست تا بتواند با خدای خویش به خلوت بنشیند. و فرمود: «خدا می داند که من نماز و تلاوت (۲) قرآن و دعای زیاد و استغفار را دوست دارم». (۳) حضرتش بارها پیاده به خانه کعبه شتافت و مراسم حج را برگزار کرد. ابن اثیر در کتاب «اسد الغابه» می نویسد: «کان الحسین رضی الله عنه فاضلا کثیر الصوم و الصلوه و الحج و الصدقه و افعال (۴) الخیر جمیعها. حسین علیه السلام بسیار روزه می گرفت و نماز می گزارد و به حج می رفت و صدقه می داد و همه کارهای پسندیده را انجام می داد». شخصیت حسین بن علی علیه السلام آنچنان بلند و دور از دسترس و پرشکوه بود که وقتی با برادرش امام مجتبی علیه السلام پیاده به کعبه می رفتند، همه بزرگان و شخصیت‌های اسلامی به (۵) احترامشان از مرکب پیاده شده، همراه آنان راه می پیمودند. احترامی که جامعه برای حسین علیه السلام قائل بود،

ص: ۴۴۸

۱- عقد الفرید، ج ۳، ص. ۱۴۳

۲- ارشاد مفید، ص. ۲۱۴

۳- مناقب ابن شهر آشوب، ج ۳، ص ۲۲۴-اسد الغابه، ج ۲، ص. ۲۰

۴- اسد الغابه، ج ۲، ص. ۲۰

۵- ذکری الحسین، ج ۱، ص، ۱۵۲ به نقل از ریاض الجنان، چاپ بمبک ی، ص ۲۴۱- (۲۹) انساب الاشراف.

بدان جهت بود که او با مردم زندگی می کرد-از مردم و معاشرتشان کناره نمی جست-با جان جامعه هماهنگ بود، چونان دیگران از مواهب و مصائب یک اجتماع برخوردار بود، و بالا-تر از همه ایمان بی تزلزل او به خداوند، او را غم خوار و یاور مردم ساخته بود. و گرنه، او نه کاخهای مجلل داشت و نه سربازان و غلامان محافظ، و هرگز مثل جباران راه آمد و شد را به گذرش بر مردم نمی بستند، و حرم رسول الله صلی الله علیه و آله را برای او خلوت نمی کردند... این روایت یک نمونه از اخلاق اجتماعی اوست، بخوانیم: روزی از محلی عبور می فرمود، عده ای از فقرا بر عباهای پهن شده شان نشسته بودند و نان پاره های خشکی می خوردند، امام حسین علیه السلام می گذشت که تعارفش کردند و او هم پذیرفت، نشست و تناول فرمود و آن گاه بیان داشت: «ان الله لا يحب المتكبرين»، خداوند متکبران را دوست نمی دارد. (۱) پس فرمود: «من دعوت شما را اجابت کردم، شما هم دعوت مرا اجابت کنید». آنها هم دعوت آن حضرت را پذیرفتند و همراه جنابش به منزل رفتند. حضرت دستور داد و بدین ترتیب پذیرایی گرمی (۲) هر چه در خانه موجود است به ضیافتشان بیاورند، از آنان به عمل آمد، و نیز درس تواضع و انسان دوستی را با عمل خویش به جامعه آموخت. شعیب بن عبدالرحمن خزاعی می گوید: «چون حسین بن علی علیه السلام به شهادت رسید، بر پشت مبارکش آثار پینه مشاهده کردند، علتش را از امام زین العابدین علیه السلام پرسیدند، فرمود

ص: ۴۴۹

۱- سوره نحل، آیه. ۲۲

۲- تفسیر عیاشی، ج ۲، ص. ۲۵۷

این پینه ها اثر کیسه های غذایی است که پدرم شبها به دوش می کشید و به خانه (۱) زنهای شوهر مرده و کودکان یتیم و فقرا می رسانید». شدت علاقه امام حسین علیه السلام را به دفاع از مظلوم و حمایت از ستم دیدگان می توان در داستان «ارینب و همسرش عبدالله بن سلام» دریافت، که اجمال و فشرده اش را در این جا متذکر می شویم: یزید به زمان ولایت عهدی، با این که همه نوع وسایل شهوترانی و کام جویی و کامروایی از قبیل پول، مقام، کنیزان رقاچه و... در اختیار داشت، چشم ناپاک و هرزه اش را به بانوی شوهردار عقیقی دوخته بود. پدرش معاویه به جای این که در برابر این رفتار زشت و ننگین عکس العمل کوبنده ای نشان دهد، با حيله گری و دروغ پردازی و فریبکاری، مقدماتی فراهم ساخت تا زن پاکدامن مسلمان را از خانه شوهر جدا ساخته به بستر گناه آلوده پسرش یزید بکشاند. حسین بن علی علیه السلام از قضیه باخبر شد، در برابر این تصمیم زشت ایستاد و نقشه شوم معاویه را نقش بر آب ساخت و با استفاده از یکی از قوانین اسلام، زن را به شوهرش عبدالله بن سلام بازگرداند و دست تعدی و تجاوز یزید را از خانواده مسلمان و پاکیزه ای قطع نمود و با این کار همت و غیرت الهی اش را نمایان و علاقه مندی خود را به حفظ نوامیس جامعه مسلمانان ابراز داشت، و این رفتار داستانی شد که در مفاخر آل علی علیه السلام و دناءت و ستمگری بنی امیه، برای همیشه در تاریخ به یادگار (۲)

ص: ۴۵۰

۱- مناقب، ج ۲، ص. ۲۲۲

۲- الامامه والسیاسه، ج ۱، ص ۲۵۳ به بعد.

ماند. علائلی در کتاب « سمو المعنی » می نویسد: « ما در تاریخ انسان به مردان بزرگی برخورد می کنیم که هر کدام در جبهه و جهتی عظمت و بزرگی خویش را جهان گیر ساخته اند، یکی در شجاعت، دیگری در زهد، آن دیگری در سخاوت، و... اما شکوه و بزرگی امام حسین علیه السلام حجم عظیمی است که ابعاد بی نهایتش هر یک مشخص کننده یک عظمت فراز تاریخ است، گویا او جامع همه (۱) والایها و فرازمندیها است. « آری، مردی که وارث بی کرانگی نبوت محمدی است، مردی که وارث عظمت عدل و مروت پدری چون حضرت علی علیه السلام است و وارث جلال و درخشندگی فضیلت مادری چون حضرت فاطمه سلام الله علیها است، چگونه نمونه برتر و والای عظمت انسان و نشانه آشکار فضیلت‌های خدایی نباشد. درود ما بر او باد که باید او را سمبل اعمال و کردارمان قرار دهیم. امام حسین علیه السلام و حکایت زیستن و شهادتش و لحن گفتارش و ابعاد کردارش نه تنها نمونه یک بزرگ مرد تاریخ را برای ما مجسم می سازد، بلکه او با همه خویشتن، آئینه تمام نمای فضیلتها، بزرگ منشیها، فداکاریها، جان بازیها، خداخواهیها و خداجوییها می باشد، او به تنهایی می تواند جان را به لاهوت راهبر باشد و سعادت بشریت را ضامن گردد. بودن و رفتنش، معنویت و فضیلت‌های انسان را ارجمند نمود.

زیارت امام حسین در مفاتیح

مقدمه

در فضیلت زیارت حضرت ابو عبدالله الحسین صلوات الله علیه و آدابی که زائر آن جناب باید مراعات آنها را نماید در طریق زیارت و در آن حرم مطهر و کیفیت زیارت آن حضرت و در آن سه مقصد است:

فضیلت زیارت

در فضیلت زیارت آن حضرت است بدان که فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام از حیطة بیان بیرون است و در اخبار بسیار وارد شده که معادل حج و عمره و جهاد بلکه بالاتر و افضل است بدرجات و باعث مغفرت و خفت حساب و رفع درجات

ص: ۴۵۱

۱- از کتاب سمو المعنی، ص ۱۰۴ به بعد، نقل به معنی شده است.

و اجابت دعوات و موجب طول عمر و حفظ بدن و مال و زیادتی روزی و برآمدن حاجات و رفع هموم و کربات است و ترک آن سبب نقصان دین و ایمان و ترک حق بزرگی از حقوق پیغمبر صلی الله علیه و آله است و کمتر ثوابی که به زائر آن قبر شریف رسد آن است که گناهانش آمرزیده شود و آنکه حق تعالی جان و مالش را حفظ کند تا او را به اهل خود برگرداند و چون روز قیامت شود حق تعالی او را حافظتر خواهد بود از دنیا و در روایات بسیار است که زیارت آن حضرت غم را زایل می کند و شدت جان کندن و هول قبر را برطرف می کند و آنکه هر مالی که در راه زیارت آن حضرت خرج شود حساب می شود برای او هر دره‌می به هزار دره‌م بلکه به ده هزار دره‌م و چون رو به قبر آن حضرت برود چهار هزار ملک استقبال او می کنند و چون برمی گردد مشایعت او می نمایند و آنکه پیغمبران و اوصیاء ایشان و ائمه معصومین و ملائکه سلام الله علیهم اجمعین به زیارت آن حضرت می آیند و دعا برای زوار آن حضرت می کنند و ایشان را بشارتها می دهند و حق تعالی نظر رحمت می فرماید بسوی زائرین امام حسین علیه السلام بیش از اهل عرفات و آنکه هر کسی در روز قیامت آرزو می کند که کاش زوار آن حضرت بود از بس که مشاهده می کند از کرامت و بزرگواری ایشان در آن روز و روایات در این باب بی حد است و ما در ضمن زیارات مخصوصه اشاره به پاره ای از فضیلت زیارت آن

حضرت خواهیم نمود و در اینجا اکتفا می کنیم به ذکر یک روایت ابن قولویه و کلینی و سید بن طاوس و دیگران روایت کرده اند به سندهای معتبره از ثقه جلیل القدر معاویه بن وهب بجلی کوفی که گفت یک وقتی به خدمت حضرت امام جعفر صادق علیه السلام رفتم دیدم آن حضرت را که در مُصَلَّای خویش مشغول نماز است نشستم تا نمازش تمام شد پس شنیدم که مناجات می کرد با پروردگار خود و می گفت ای خداوندی که مخصوص گردانیده ای ما را به کرامت و وعده داده ای ما را شفاعت و علوم رسالت را به ما داده ای و ما را وارث پیغمبران گردانیده ای و ختم کرده ای به ما امتهای گذشته را و ما را مخصوص به وصیت پیغمبر گردانیده ای و علم گذشته و آینده را به ما عطا کرده ای و دلهای مردم را بسوی ما مایل گردانیده ای «اغفرلی ولأخوانی و زوار قبر اَبی الحسین بن علی صَلَوَاتُ اللّهِ عَلَیْهِمَا» پیامرز مرا و برادران مرا و زیارت کنندگان قبر اَبی عبدالله الحسین علیه السلام را آنانکه خرج کرده اند مالهای خود را و بیرون آورده اند از شهرها بدنهای خود را برای رغبت در نیکی ما و امید ثوابهای تو در صله ما و برای شاد گردانیدن پیغمبر تو و اجابت نمودن ایشان امر ما را و برای خشمی که بر دشمنان داخل کرده اند و مراد ایشان خوشنودی تو است پس مکافات ده ایشان را از جانب ما به خوشنودی و حفظ کن ایشان را در شب و روز و خلیفه ایشان باش در اهل و اولاد ایشان که در وطن خود گذاشته اند به خلافت نیکو و رفیق ایشان

باش و دفع کن از ایشان شرّ هر جبار معاندی را و هر ضعیف و شدید از خلقت را و شرّ شیاطین جنّ و انس را و بده به ایشان زیاده از آنچه امید دارند از تو در دور شدن از وطنهای خود و در اختیار کردن ایشان ما را بر فرزندان و اهالی و خویشان خود خداوندا دشمنان ما عیب کردند بر ایشان بیرون آمدن ایشان را به زیارت ما پس این مانع نشد ایشان را از عزم کردن و بیرون آمدن بسوی ما از روی مخالفت ایشان «فَارْحَمِ تِلْمِكَ الْوُجُوهُ الَّتِي غَيَّرْتَهَا الشَّمْسُ وَارْحَمِ تِلْمِكَ الْخُدُودَ الَّتِي ثَقَلَتْ عَلَى قَبْرِ أَيَعْيِدُ اللَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ» پس رحم کن آن رُوها را که آفتاب متغیر گردانیده است و رحم کن گونه های روی ایشان را که می گردانند و می مالند بر قبر امام حسین علیه السلام و رحم کن آن دیده ها را که گریه شان جاری شد از ترحم بر ما و رحم کن آن دلها را که جزع کرده اند و سوخته اند از برای مصیبت ما و رحم کن آن فغانها را که در مصیبت ما بلند کرده اند خداوندا آن جانها و آن بدنها را به تو می سپارم تا سیراب گردانی ایشان را از حوض کوثر در روز تشنگی و پیوسته آن حضرت به این نحو دعا می کرد در سجده پس چون فارغ شد گفتم آن دعا که من از شما شنیدم اگر در حق کسی می کردید که خدا را نمی شناخت گمان داشتم که آتش جهنم به او نرسد هرگز والله که آرزو کردم که زیارت آن حضرت کرده بودم و حجّ نکرده بودم حضرت فرمود که چه بسیار نزدیکی

تو به آن حضرت چه مانع است تو را از زیارت ای معاویه ترک زیارت مکن گفتم فدای تو شوم نمی دانستم که این قدر فضیلت دارد فرمود که ای معاویه آنها که برای زیارت کنندگان آن حضرت دعا می کنند در آسمان زیاده از آنهاند که دعا می کنند برای ایشان در زمین ترک مکن زیارت آن حضرت را از برای خوف از احدی که هر که از برای خوف ترک زیارت کند آنقدر حسرت برد که آرزو کند که کاش آنقدر می ماندم نزد قبر آن حضرت که در آنجا مدفون می شدم آیا دوست نمی داری که خدا به بیند تو را در میان آنها که دعا می کنند برای ایشان رسول خدا و علی و فاطمه و ائمه معصومین علیهم السلام آیا نمی خواهی از آنها باشی که ملائکه در قیامت با ایشان مصافحه می کنند آیا نمی خواهی از آنها باشی که در قیامت بیایند و هیچ گناه برایشان نباشد آیا نمی خواهی از آنها باشی که در قیامت حضرت رسول صلی الله علیه و آله با ایشان مصافحه می کند.

آداب زائر

آداب

در آدابی که زائر حضرت سیدالشهداء علیه السلام باید مراعات آنها را نماید در طریق زیارت و در آن حرم مطهر و آن چند چیز است

اول

سه روز روزه دارد پیش از آنکه از خانه بیرون رود و در روز سیم غسل کند چنانکه حضرت صادق علیه السلام به صفوان دستورالعمل دادند و بیاید در ذکر زیارت هفتم و شیخ محمد بن المشهدی در مقدمات زیارت عیدین ذکر فرموده که چون اراده کنی زیارت آن حضرت را پس سه روز روزه بدار و روز سیم غسل کن و اهل و عیال خود را بسوی

ص: ۴۵۵

خود جمع کن و بگو: اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْتُوْدِعُكَ الْيَوْمَ نَفْسِىْ وَاَهْلِىْ وَمَالِىْ وَوَلَدِىْ وَكُلَّ مَنْ كَانَ مِنِّىْ بِسَبِيْلِىْ، الشَّاهِدَ مِنْهُمْ وَالْغَائِبَ، اَللّٰهُمَّ احْفَظْنَا [بِحِفْظِكَ بِحِفْظِ الْاِيْمَانِ وَاِحْفَظْ عَلَيْنَا، اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا فِى حِرْزِكَ، وَلَا تَسْلُبْنَا نِعْمَتَكَ، وَلَا تُعَيِّرْ مَا بِنَا مِنْ نِعْمَةٍ وَعَافِيَةٍ، وَزِدْنَا مِنْ فَضْلِكَ اِنَّا اِلَيْكَ رَاغِبُونَ. آنگاه از منزل خود بیرون برو با حال خشوع و بسیار بگو لا اِلهَ اِلَّا اللهُ، وَاللهُ اَكْبَرُ، وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ. و ثنای خداوند و صلوات بر پیغمبر و آل او صلوات الله عليهم بفرست و راه بیفت به آرامی و وقار و روایت شده که حق تعالی خلق می کند از عرق زوّار قبر امام حسین علیه السلام از هر عرقی هفتاد هزار ملک که تسبیح می کنند خدای تعالی را و استغفار می کنند برای او و برای زوّار امام حسین علیه السلام تا آنکه روز قیامت برپا شود

دوم

از حضرت صادق علیه السلام منقول است که چون به زیارت امام حسین علیه السلام بروی زیارت کن آن حضرت را محزون و غمناک و ژولیده مو و غبار آلوده و گرسنه و تشنه که آن حضرت با این احوال شهید شده است و حاجات خود را طلب نما و برگرد و آن را وطن خود قرار مده

سوم

آنکه در سفر زیارت آن حضرت توشه را از چیزهای لذیذ مانند بریانی و حلواها قرار ندهد و خوراک خود را نان با لبن یعنی شیر یا ماست قرار دهد از حضرت صادق علیه السلام روایت است که فرمود شنیده ام که جماعتی به زیارت امام حسین علیه السلام می روند و با خود سُفْره ها برمی دارند که در آنها بزغاله های بریان و حلواها هست

و اگر به زیارت قبر پدران یا دوستان خود بروند اینها را با خود بر نمی دارند و در حدیث معتبر دیگر منقول است که آن حضرت به مفضل بن عمر فرمود که زیارت کنید امام حسین علیه السلام را بهتر از آن است که زیارت نکنید و زیارت نکنید بهتر از آن است که زیارت کنید مفضل گفت پُشت مرا شکستی فرمود که والله اگر به زیارت قبر پدران خود بروید اندوهگین و غمناک می روید و به زیارت آن حضرت که می روید سفره ها با خود بر می دارید بلکه می باید ژولیده مو و گردآلود بروید مؤلف گوید پس چقدر شایسته است برای اغنیا و تجار که ملاحظه این مطلب را در این سفر بنمایند و هرگاه در بلادی که در بین راه ایشان است تا کربلا- بعض دوستانشان که ایشان را دعوت و میهمانی می کنند و در زمان حرکت از منزلشان سفره و ناهار خوری های آنها را از مطبوخات لذیذه و مرغ بریان و سایر بریانیها مملو می کنند قبول نکنند و بگویند که ما مسافر کربلا هستیم و شایسته نیست برای ما تغذی به این نحو غذاها شیخ کلینی رحمه الله روایت کرده که بعد از شهادت امام حسین علیه السلام زوجه کلّیه آن حضرت اقامه ماتم نمود برای آن حضرت و گریست و گریستند سایر زنها و خدمتکاران تا حدّی که اشکهای آنها خشک شد و دیگر اشکشان نیامد پس از یک جائی برای آن مخدّره هدیه فرستادند جونی که معنی آن را مرغ قَطَا گفته اند برای آنکه از خوردن آن قوتی بگیرند در گریستن بر امام حسین علیه السلام چون آن محترمه آن را دید پرسید این

چیست گفتند هدیه ای است که فلانی فرستاده برای شما که استعانت بجوئید به آن در ماتم حسین علیه السلام فرمود «لَسْنَا فِي عُرْسٍ فَمَا نَصْنَعُ بِهَا» ما که در عروسی نیستیم ما را چه به این خوراک پس امر فرمود آن را از خانه بیرون بردند

چهارم

از چیزهایی که در سفر زیارت امام حسین علیه السلام مندوب است تواضع و فروتنی و خشوع و راه رفتن مانند بنده ذلیل پس کسانی که در طریق زیارت آن حضرت سوار می شوند بر این مراکب جدیده که به قوه بخار به سرعت حرکت می نماید و امثال آن باید خیلی ملتفت خود باشند که تَجَبُّر و تَكَبُّر نکنند و بر سایر زائرین و بندگان خدا که بسختی و مشقت به کربلا می روند بزرگی ننمایند و آنها را به چشم حقارت نظر نکنند علماء در احوال اصحاب کهف نقل کرده اند که آنها از مخصوصین دقیانوس و به منزله وزرای او بودند وقتی که حق تعالی رحمت خود را شامل حال آنها فرمود و به فکر خداپرستی و اصلاح کار خود برآمدند صلاح خود را در این دیدند که از مردم کناره گیرند و در غاری ماوی گرفته به عبادت خدا مشغول شوند پس سوار بر اسبها شده و از شهر بیرون آمدند همینکه سه میل راه رفتند تملیخا که یکی از آنها بود گفت «يَا اخْوَتَاهُ جَاءَتْ مَسِيكَنُهُ الْاٰخِرَهُ وَذَهَبَ مُلْكُ الدُّنْيَا اِنْزِلُوا عَنْ خِيُولِكُمْ وَاْمْسُوا عَلٰى اَرْجُلِكُمْ» ای برادران این راه، راه آخرت است و باید به نحو فقیری و مسکنت رفت و ملک و ریاست دنیا را باید کنار گذاشت اکنون از اسبها باید پیاده شوید و با پای

پیاده به درگاه حق تعالی بروید تا شاید پروردگار شما بر شما رحم نماید و گشایشی در امر شما نصیب شما فرماید پس همگی از اسبهای خویش پیاده شدند و در آن روز آن محترمین معظّمین با پای پیاده هفت فرسخ راه رفتند تا آنکه پاهای ایشان مجروح شد و خون از آنها متقاطر گردید پس زائرین این قبر مطهر این مطلب را در نظر داشته باشند و هم بدانند که هر چه در این راه شخص برای خدا تواضع کند باعث رفعت مقام او خواهد شد و لهذا در آداب زیارت آن جناب از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام منقول است که هر که به زیارت قبر امام حسین علیه السلام برود پیاده حق تعالی بنویسد از برای او به عدد هر گامی هزار حسنه و محو می کند از او هزار گناه و بلند کند از برای او در بهشت هزار درجه پس چون به شطّ فرات برسی غسل کن و پاهای خود را برهنه کن و نعلهای خود را در دست خود بگیر و راه رو مانند راه رفتن بنده ذلیل

پنجم

آنکه اگر در بین راه زوّار پیاده دید که وامانده و خسته شده و از او استعانتی خواست تا ممکن شود در کار او اهتمام نموده و او را به منزل برساند و مبادا به او استخفاف و بی اعتنائی نماید شیخ کلینی به سند معتبر از ابو هارون روایت کرده که من حاضر بودم در خدمت حضرت صادق علیه السلام که فرمود به مردمی که در نزد او بودند چه شده از برای شما که استخفاف می نمائید به ما پس برخاست از

بین آنها مردی از اهل خراسان و گفت پناه می برم به خدا از آنکه ما استخفاف کنیم به شما یا به چیزی از امر شما فرمود آری تو خودت یکی از آن اشخاص هستی که سبک شمردی و خوار نمودی مرا آن مرد گفت پناه می برم به خدا که من خوار نموده باشم شما را فرمود وای بر تو آیا نشنیدی فلان کس را در وقتی که نزدیک به جحفه بودیم با تو گفت مرا بقدر یک میل سوار کن که به خدا سوگند من خسته شدم به خدا سوگند که تو سر بسوی او بلند نکردی و استخفاف به او نمودی و هر کسی که مؤمنی را خوار نماید ما را خوار نموده و حرمت خدا را ضایع کرده مؤلف گوید که ما در آداب زیارت در ادب نهم کلامی با روایتی از علی بن یقطین که مناسب است با این مقام ذکر کردیم به آنجا رجوع کن که در آن موعظه نیکوئی است و این ادب که در اینجا ذکر شد اختصاص به زوار امام حسین علیه السلام ندارد لکن چون این مطلب در راه زیارت آن حضرت خیلی اتفاق می افتد لهذا ما در اینجا ذکر نمودیم

ششم

از ثقه جلیل القدر محمد بن مسلم مروی است که به حضرت امام محمد باقر علیه السلام عرض کرد که چون ما به زیارت پدرت حسین بن علی علیه السلام می رویم آیا چنان است که در حجیم فرمود بلی گفت پس بر ما لازم است آنچه بر حاجیان لازم است فرمود که بر تو لازم است که نیکو مصاحبت بنمائی با هر که رفیق تو است و بر

تو لازم است که کم سخن بگوئی مگر سخن خیر و لازمست بر تو که یاد خدا بسیار بکنی و لازم است که جامه های پاکیزه باشد و لازمست که غسل کنی پیش از آنکه داخل حایر شوی و لازم است که با خشوع و رقت باشی و نماز بسیار بکنی و صلوات بر محمد و آل محمد بسیار بفرستی و باید که خود را نگاه داری از چیزهایی که سزاوار نیست تو را و باید که دیده خود را از حرام و شبهه بپوشانی و احسان به برادران مؤمن پریشان خود بکنی و اگر کسی را به بینی که خرجش تمام شده او را دستگیری کنی و خرجی خود را میان خود و ایشان برابر قسمت کنی و لازم است بر تو تقیه که قوام دین تو به آن است و پرهیزکاری از چیزهایی که خدا از آنها نهی کرده است و ترک کنی خصومت و بسیار قسم خوردن و مجادله و منازعه که در آن قسم باشد پس چون چنین کنی تمام می شود ثواب حج و عمره از برای تو و مستوجب می شوی از جانب آن کسی که طلب ثواب او کرده ای به مال خرج کردن و از اهل خود دور افتادن اینکه برگردی به آمرزش گناهان و رحمت و خوشنودی خدا

هفتم

در روایت ابو حمزه ثمالی از حضرت صادق علیه السلام در باب زیارت امام حسین علیه السلام منقول است که چون به نینوا رسیدی بارهای خود را در آنجا بگذار و روغن بر خود ممال و سرمه مکش و گوشت مخور مادامی که در آنجا مقیم می باشی هشتم غسل به آب فرات است که روایات

در فضیلت آن بسیار است در حدیثی از حضرت صادق علیه السلام منقول است که هر که غسل کند به آب فرات و زیارت کند قبر امام حسین علیه السلام را از گناهان خالی شود مانند روزی که از مادر متولد شده باشد و اگرچه گناهان کبیره بوده باشد و روایت شده که خدمت آن حضرت عرض شد که بسا شود که ما به زیارت قبر امام حسین علیه السلام برویم و دشوار باشد بر ما غسل زیارت به سبب سرما یا غیر آن فرمود که هر که غسل کند در فرات و زیارت کند حسین علیه السلام را نوشته شود برای او از فضیلت آنقدر که به شماره در نیاید و از بشیر دهان روایت است که حضرت صادق علیه السلام فرمود که هر که به زیارت قبر حسین بن علی علیه السلام برود پس وضو بگیرد و غسل کند در فرات، بر ندارد قدمی و نگذارد قدمی مگر آنکه بنویسد حق تعالی برای او حجّه و عمره و در بعضی روایات است که غسل کن از فرات از موضعی که برابر قبر آن حضرت واقع شود و خوبست چنانکه از بعضی روایات استفاده می شود چون به فرات برسد صد مرتبه **اللَّهُ أَكْبَرُ** و صد مرتبه **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** و صد مرتبه صلوات بر پیغمبر و آل آن حضرت بفرستد

نهم

چون خواستی داخل حایر مقدس شوی از دری که در جانب مشرق واقع است داخل شو چنانکه حضرت صادق علیه السلام به یوسف کناسی فرمودند

دهم

در روایت ابن قولویه است که حضرت صادق علیه السلام به مفضل بن عمر فرمود که ای مفضل چون بررسی

ص: ۴۶۲

به قبر امام حسین علیه السلام بر در روضه بایست و این کلمات را بخوان که تو را به هر کلمه نصیبی از رحمت الهی خواهد بود:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صِفْوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ نُوحِ نَبِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِيسَى رُوحِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عَلِيِّ وَصِيِّ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ الْحَسَنِ الرَّضِيِّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الشَّهِيدُ الصِّدِّيقُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْوَصِيُّ الْبَارُّ التَّقِيُّ، السَّلَامُ عَلَى الْأَرْوَاحِ الَّتِي حَلَّتْ بِفَنَائِكَ، وَأَنَاخَتْ بِرَحْلِكَ، السَّلَامُ عَلَى مَلَائِكَةِ اللَّهِ الْمُحْدِقِينَ بِكَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَعَبَدْتَ اللَّهَ مُخْلِصًا حَتَّى آتَيْتَ الْيَقِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.

پس بسوی قبر روانه می شوی و به هر قدمی که برمی داری یا می گذاری مثل ثواب کسی داری، که در خون خود دست و پا زده باشد در راه خدا پس چون به نزدیک قبر برسی دست بر قبرمال و بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَسَمَائِهِ

پس می روی و متوجه نماز می شوی و به هر رکعت که می کنی نزد آن حضرت مثل ثواب کسی داری که حج و عمره هزار مرتبه کرده باشد و هزار بنده آزاد کرده باشد و هزار مرتبه از برای خدا به جهاد ایستاده باشد با پیغمبر مرسل الخبر

یازدهم

از ابوسعید مدائنی منقول است که گفت رفتم به خدمت حضرت صادق علیه السلام و پرسیدم که بروم به زیارت

قبر حسین علیه السلام فرمود بلی برو به زیارت قبر حسین علیه السلام فرزند رسول خدا صلی الله علیه وآله نیکترین نیکان و پاکیزه ترین پاکیزگان و نیکوکارترین نیکوکاران و چون آن حضرت را زیارت کنی نزد سر آن حضرت هزار مرتبه تسبیح حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام را بخوان و نزد پاهای آن حضرت هزار مرتبه تسبیح حضرت فاطمه علیها السلام را بخوان پس نزد آن حضرت دو رکعت نماز بکن و در آن دو رکعت سوره یس والرّحمن بخوان پس چون چنین کنی ثواب عظیم از برای تو خواهد بود گفتیم فدای تو شوم تسبیح علی و فاطمه علیهما السلام را به من بیاموز فرمود بلی ای ابوسعید تسبیح علی علیه السلام این است: سُبْحَانَ الَّذِي لَا تَنْفَعُ خَزَائِنُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي لَا تَبِيدُ مَعَالِمُهُ، سُبْحَانَ الَّذِي لَا يَفْنَى مَا عِنْدَهُ، سُبْحَانَ الَّذِي لَا يُشْرِكُ أَحَدًا فِي حُكْمِهِ، سُبْحَانَ الَّذِي لَا اضْمِحْلَالَ لِفَخْرِهِ، سُبْحَانَ الَّذِي لَا انْقِطَاعَ لِمُدَّتِهِ، سُبْحَانَ الَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ، * و تسبیح حضرت فاطمه علیها السلام این است: سُبْحَانَ ذِي الْجَلَالِ الْبَازِخِ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ ذِي الْعِزِّ الشَّامِخِ الْمُتَنِيفِ، سُبْحَانَ ذِي الْمُلْكِ الْفَاخِرِ الْقَدِيمِ، سُبْحَانَ ذِي الْبَهْجَةِ وَالْجَمَالِ، سُبْحَانَ مَنْ تَرَدَّى بِالنُّورِ وَالْوَقَارِ، سُبْحَانَ مَنْ يَرَى أَثَرَ النَّمْلِ فِي الصَّفَا، وَوَقَعَ الطَّيْرُ فِي الْهَوَاءِ. *

دوازدهم

آنکه نماز فریضه و نافله را نزد قبر امام حسین علیه السلام بجا آورد زیرا که نماز نزد آن حضرت مقبول است سید بن طاوس گفته که جدّ و جهد کن که از تو فوت نشود فریضه و نافله در حایر شریف همانا روایت شده که نماز واجبی نزد آن حضرت برابر است با حجّ و نماز نافله با عمره مؤلف گوید که در روایت مفضل گذشت

ثواب بسیاری برای نماز در حایر شریف و در روایت معتبری از حضرت صادق علیه السلام منقول است که هر که زیارت کند آن حضرت را و دو رکعت نماز یا چهار رکعت نزد آنحضرت بکند ثواب حج و عمره برای او نوشته شود و آنچه از اخبار ظاهر می شود آن است که نماز زیارت و غیر آن را در عقب قبر آن حضرت و در بالا سر کردن هر دو خوبست و اگر در بالا سر کند عقبتر بایستد که محاذی اصل قبر مقدس نباشد و در روایت ابو حمزه ثمالی است از حضرت صادق علیه السلام که در نزد سر آن حضرت دو رکعت نماز بگذارد در رکعت اول سوره حمد و سوره یس بخوان و در رکعت دوم سوره حمد و سوره الرحمن بخوان و اگر خواهی در پشت قبر نماز را بکن و در بالای سر بهتر است و چون فارغ شوی نماز کن آنچه خواهی و اما این دو رکعت نماز زیارت ناچار است نزد هر قبری که زیارت کنند و این قولویه از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده که به شخصی فرمود ای فلان چه مانع است تو را که هرگاه حاجتی برای تو رو دهد بروی نزد قبر حسین صلوات الله علیه و چهار رکعت نماز گذاری نزد او پس حاجت خود را بطلبی بدرستی که نماز فریضه نزد آن حضرت معادل است با حج و نماز نافله معادل است با عمره

سیزدهم

بدان که عمده اعمال در روزه مطهره امام حسین علیه السلام دعاء است زیرا که اجابت دعا در تحت آن قبه سامیه یکی از چیزهایی است که

ص: ۴۶۵

در عوض شهادت، حقّ تعالی به آن حضرت لطف فرموده و زائر باید آن را غنیمت دانسته در تضرّع و انابه و توبه و عرض حاجات کوتاهی نکند و در طیّ زیارات آن حضرت ادعیه بسیاری با مضامین عالیّه وارد شده و اگر بنای اختصار نبود من چند دعائی در اینجا ذکر می‌کردم و بهتر آن است که از دعاهاى صحیفه کامله آنچه تواند بخواند که بهترین دعاها است و ما در اواخر این باب بعد از زیارات جامعه دعائی نقل کنیم که در همه حرّمهای شریفه خوانده شود [و بدانکه در ملحقات این کتاب دعائی ذکر می‌شود که جامع ترین دعاها است که در روضات ائمه علیهم السلام خوانده می‌شود، از آن غفلت نکنی. «منه»] و به جهت آنکه این محلّ را خالی نگذاریم این دعای مختصر را که در ضمن یکی از زیارات نقل شده ذکر می‌کنیم و آن دعا این است که می‌گوئی در آن حرم شریف در حالی که دستها را بسوی آسمان بلند کرده باشی:

اَللّهُمَّ قَدْ تَرَى مَكَانِي وَتَسْمِعُ كَلَامِي وَتَرَى مَقَامِي وَتَضْرَعِي وَمَلَاذِي بِقَبْرِ حُجَّتِكَ وَابْنِ نَبِيِّكَ، وَقَدْ عَلِمْتَ يَا سَيِّدِي حَوَائِجِي وَلَا يَخْفَى عَلَيْكَ حَالِي وَقَدْ تَوَجَّهْتُ إِلَيْكَ يَا بِنِ رَسُولِكَ وَحُجَّتِكَ وَأَمِينِكَ، وَقَدْ آتَيْتُكَ مُتَقَرِّبًا بِه إِلَيْكَ وَالِي رَسُولِكَ، فَاجْعَلْنِي بِه عِنْدَكَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ، وَأَعْطِنِي بِزِيَارَتِي أَمَلِي وَهَبْ لِي مُنَايَ، وَتَفَضَّلْ عَلَيَّ بِشَهْوَتِي وَرَغْبَتِي وَأَقْضِ لِي حَوَائِجِي وَلَا تَرُدَّنِي خَائِبًا وَلَا تَقْطَعْ رَجَائِي وَلَا تُخَيِّبْ دُعَائِي وَعَرَّفْنِي الْأَجَابَةَ فِي جَمِيعِ مَا دَعَوْتُكَ، مِنْ أَمْرِ الدِّينِ وَالدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَاجْعَلْنِي مِنْ عِبَادِكَ الَّذِينَ صَدَرَتْ عَنْهُمْ الْبَلَايَا وَالْأَمْرَاضَ، وَالْفِتَنَ وَالْأَعْرَاضَ، مِنَ الَّذِينَ تُحْيِيهِمْ فِي عَافِيهِ، وَتُمْيِتُهُمْ فِي عَافِيهِ، وَتُدْخِلُهُمْ

الْجَنَّةَ فِي عَافِيَةٍ، وَتُجِيرُهُمْ مِنَ النَّارِ فِي عَافِيَةٍ، وَوَفَّقَ لِي بِمَنْ مِنْكَ صَلاَحَ ما أُوْمَلُّ فِي نَفْسِي وَأَهْلِي وَوُلْدِي وَإِخْوانِي وَمالِي وَجَمِيعِ ما أَنْعَمْتَ بِهِ عَلَيَّ يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

چهاردهم

از جمله اعمال در حرم امام حسین علیه السلام صلوات فرستادن بر آن حضرت است و روایت شده که می ایستی پشت سر نزد کتف شریف آن حضرت و صلوات می فرستی بر پیغمبر صلی الله علیه و آله و بر حسین صلوات الله علیه و سید بن طاوس در مصباح الزائرین صلوات را برای آن حضرت در ضمن یکی از زیارات نقل کرده: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَصَلِّ عَلَي الْحُسَيْنِ الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ، قَتِيلِ الْعَبْرَاتِ، وَأَسِيرِ الْكُرْبَاتِ، صَلَوةً نَامِيَةً زَاكِيةً مُبارَكَةً، يَصْعَدُ أَوْلُها وَلَا يَنْفَدُ آخِرُها، أَفْضَلَ ما صَلَّيْتَ عَلَي [أَحَدٍ مِنْ] أَوْلادِ الْأَنْبِياءِ وَالْمُرْسَلِينَ، يا رَبَّ الْعالَمِينَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَي الْأَمامِ الشَّهِيدِ الْمَقْتُولِ الْمَظْلُومِ الْمَحْذُولِ وَالسَّيِّدِ الْقائِدِ، وَالعابِدِ الرَّاهِدِ، وَالْوَصِيِّ الْخَلِيفَةِ، الْأَمامِ الصِّدِّيقِ، الطُّهْرِ الطَّاهِرِ الطَّيِّبِ الْمُبَارَكِ، [وَ] الرِّضِيِّ الْمَرْضِيِّ، وَالْتَقِيِّ الْهَادِي الْمَهْدِيِّ، الرَّاهِدِ الذَّاهِدِ، الْمُجاهِدِ الْعالِمِ إمامِ الْهُدَى، سَبْطِ الرُّسُولِ، وَقَرَّةِ عَيْنِ الْبُتُولِ، صَلِّ عَلَي اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلِّمْ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَي سَيِّدِي وَمَوْلای، كَما عَمِلَ بِطاعَتِكَ وَنَهَى عَن مَعْصِيَتِكَ، وَبالَغَ في رِضوانِكَ، وَأَقْبَلَ عَلَي ايمانِكَ، غَيْرَ قابِلٍ فيكَ عُذْرًا، سِراً وَعَلاَنِيَةً، يَدْعُو الْعِبادَ إِلَيْكَ، وَيَدُلُّهُمْ عَلَيْكَ، وَقامَ بَيْنَ يَدَيْكَ يَهْدِمُ الْجُورَ بِالصَّوابِ، وَيُحْيِي السُّنَّةَ بِالْكِتابِ، فَعاشَ في رِضوانِكَ مَكْذُوداً، وَمَضَى عَلَي طاعَتِكَ وَفي أَوْلِيائِكَ مَكْذُوحاً، وَقَضَى إِلَيْكَ مَفْقُوداً، لَمْ يَعْصِكَ في لَيْلٍ وَلا- نَهارٍ، بَلْ جَهِدَ فيكَ الْمُنافِقِينَ وَالْكَفَّارَ، اللَّهُمَّ فَاجزِهِ خَيْرَ جِزاءِ الصَّادِقِينَ الْأَبْرارِ، وَضاعِفِ عَلَيْهِمُ الْعِذابَ، وَلَقاتِلِيهِ الْعِقابَ، فَصَدِّ قاتِلَ كَريماً، وَقْتِلْ مَظْلُوماً، وَمَضَى مَرْحُوماً، يَقُولُ انا ابْنُ رَسولِ اللَّهِ مُحَمَّدٍ، وَابْنُ

مَنْ زَكَّى وَعَيْدًا، فَقَتَلُوهُ بِالْعَمِيدِ الْمُعْتَمِدِ، قَتَلُوهُ عَلَى الْإِيمَانِ، وَأَطَاعُوا فِي قَتْلِهِ الشَّيْطَانَ، وَلَمْ يُرَاقِبُوا فِيهِ الرَّحْمَنَ اللَّهُمَّ فَصَلِّ عَلَى سَيِّدِي وَمَوْلَايَ، صَيِّمُوهُ تَزْفَعُ بِهَا ذِكْرُهُ، وَتُظْهِرُ بِهَا أَمْرُهُ، وَتُعَجِّلُ بِهَا نَصْرَهُ، وَاخْصِصْهُ بِأَفْضَلِ قِسْمِ الْفَضَائِلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَزِدْهُ شَرَفًا فِي أَعْلَى عِلِّيِّينَ، وَبَلِّغْهُ أَعْلَى شَرَفِ الْمُكْرَمِينَ، وَارْفَعْهُ مِنْ شَرَفِ رَحْمَتِكَ فِي شَرَفِ الْمُقَرَّبِينَ فِي الرَّفِيعِ الْأَعْلَى، وَبَلِّغْهُ الْوَسِيلَةَ وَالْمَنْزِلَةَ الْجَلِيلَةَ، وَالْفَضْلَ وَالْفَضِيلَةَ، وَالْكَرَامَةَ الْجَزِيلَةَ اللَّهُمَّ فَاجْزِهِ عَنَّا أَفْضَلَ مَا جَازَيْتَ إِمَامًا عَن رَعِيَّتِهِ، وَصَلِّ عَلَى سَيِّدِي وَمَوْلَايَ، كُلَّمَا ذُكِرَ وَكُلَّمَا لَمْ يُذَكَّرْ، يَا سَيِّدِي وَمَوْلَايَ، أَدْخَلْنِي فِي حَزْبِكَ وَزُمرَتِكَ، وَاسْتَوْهِنِي مِنْ رَبِّكَ وَرَبِّي، فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ جَاهًا وَقَدْرًا وَمَنْزِلَةً رَفِيعَةً، إِنْ سَأَلْتَ أُعْطِيتَ، وَإِنْ شَفَعْتَ شَفَعْتَ، اللَّهُ اللَّهُ فِي عَيْدِكَ وَمَوْلَاكَ، لَا تُخَلِّنِي عِنْدَ الشَّدَائِدِ وَالْأَهْوَالِ لِسِيءِ عَمَلِي، وَقَبِيحِ فِعْلِي، وَعَظِيمِ جُرْمِي، فَإِنَّكَ أَمَلِي وَرَجَائِي وَثِقَتِي وَمُعْتَمِدِي، وَوَسِيلَتِي إِلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكَ، لَمْ يَتَوَسَّلِ الْمُتَوَسِّلُونَ إِلَى اللَّهِ بِوَسِيلَةٍ هِيَ أَعْظَمُ حَقًّا، وَلَا أَوْجِبُ حُرْمَةً، وَلَا أَجَلُ قَدْرًا عِنْدَهُ مِنْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، لَا خَلْفَنِي اللَّهُ عَنْكُمْ بَعْدُنُوبِي، وَجَمَعَنِي وَإِيَّاكُمْ فِي جَنَّةِ عَدْنٍ الَّتِي أَعَدَّهَا لَكُمْ وَالْأَوْلِيَاءِ لَكُمْ، إِنَّهُ خَيْرُ الْغَافِرِينَ، وَأَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، اللَّهُمَّ ابْدَعْ سَيِّدِي وَمَوْلَايَ تَحِيَّةً كَثِيرَةً وَسِلَامًا، وَارْدُدْ عَلَيْنَا مِنْهُ السَّلَامَ، إِنَّكَ جَوَادُ كَرِيمٌ، وَصَلِّ عَلَيْهِ كُلَّمَا ذُكِرَ السَّلَامُ، وَكُلَّمَا لَمْ يُذَكَّرْ، يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ. *

مؤلف گوید که ما آن زیارت را در اعمال روز عاشورا نقل کردیم و در اواخر باب صلواتی بر حجج طاهره عليهم السلام نقل خواهیم کرد که صلوات مختصری بر امام حسین علیه السلام نیز در آن مندرج خواهد بود و خواندن آن را نیز ترک مکن

پانزدهم

از جمله اعمال این روزه

ص: ۴۶۸

منوره دعای مظلوم است بر ظالم یعنی سزاوار است از برای کسی که از ظلم ظالمی مضطر شده باشد این دعا را در آن حرم منور بخواند و دعا چنان است که شیخ الطائفه رحمه الله در مصباح مهتجد در اعمال جمعه ذکر نموده فرموده مستحب است دعای مظلوم را نزد قبر ابی عبدالله الحسین علیه السلام بخوانند و آن دعا این است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَرُ بِدِينِكَ وَأَكْرَمُ بِبَهْدَائِكَ، وَفُلَانٌ يُدْلِنِي بِشَرِّهِ، وَيُهَيِّنُنِي بِأَذْيَتِهِ، وَيُعِينُنِي بِوَلَاءِ أَوْلِيَائِكَ، وَيَبْهَتُنِي بِدَعْوَاهُ، وَقَدْ جِئْتُ إِلَى مَوْضِعِ الدُّعَاءِ، وَضَمَانِكَ الْأَجَابَةِ، اللَّهُمَّ صِلْ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَعِدْنِي عَلَيْهِ السَّاعَةَ السَّاعَةَ. * پس خود را بر قبر بیندازد و بگوید: مَوْلَايَ إِمَامِي مَظْلُومٌ، اسْتَعْدَى عَلَيَّ ظَالِمِهِ النَّصْرَ النَّصْرَ أَنْقِذْ مَكْرُرَ كُنْدِ النَّصْرَ رَا تَا نَفْسٍ مَنقَطَعٍ شُود

شانزدهم

از جمله اعمال در آن حرم دعائی است که ابن فهد رحمه الله در عُيْدِهِ الدَّاعِي از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که فرمودند هر که از برای او حاجتی باشد بسوی خداوند عزوجل پس بایستد در نزد سر امام حسین علیه السلام و بگوید:

يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ تَشْهَدُ مَقَامِي وَتَسْمَعُ كَلَامِي وَأَنَّكَ حَيٌّ عِنْدَ رَبِّكَ تُرْزَقُ، فَاسْأَلُ رَبَّكَ وَرَبِّي فِي قَضَائِ حَوَائِجِي

بدرستی که حاجت او برآورده می شود انشاءالله تعالی

هفدهم

از جمله اعمال دو رکعت نماز است در آن حرم مطهر نزد سر مقدس با سوره الرحمن و سوره تبارک سید بن طاوس روایت کرده که هر که این نماز را بخواند خداوند منان می نویسد برای او بیست و پنج حجه مقبوله مبروره که با رسول خدا صلی الله علیه و آله به عمل آورده باشد

هیجدهم

از جمله اعمال در

ص: ۴۶۹

آن قبه سامیه استخاره است و کیفیت آن چنان است که علامه مجلسی رحمه الله نقل نموده و اصل روایت از کتاب قرب الأسناد حمیری است فرموده به سند صحیح از حضرت صادق علیه السلام منقول است که هر بنده ای که در امری از امور صد مرتبه طلب خیر از خداوند عالمیان بکند که بایستد نزد سر حضرت امام حسین علیه السلام «وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ سُبْحَانَ اللَّهِ» بگوید و خدا را به بزرگواری یاد کند و حمد و ثنای خدا بگوید چنانچه سزاوار او است و صد مرتبه طلب خیر از خدا بکند البته حق تعالی آنچه خیر او است در آن امر به او می نماید و پیش او می آورد و موافق روایات دیگر طلب خیر به این نحو می کند که صد مرتبه می گوید اَسْتَخِيرُ اللَّهَ بِرَحْمَتِهِ خَيْرَةً فِي عَافِيهِ

نوزدهم

شیخ اجل کامل ابوالقاسم جعفر بن قولویه قمی رحمه الله روایت کرده از حضرت صادق علیه السلام که فرمود هرگاه زیارت کردید حضرت ابوعبدالله علیه السلام را ملازمت کنید سکوت را مگر از خیر و بدرستی که ملائکه شب و روز از حفظه حاضر می شوند نزد ملائکه که در حائرنند و مصافحه می کنند با ایشان ملائکه که در حائرنند جواب نمی دهند ایشان را از شدت گریستن و پیوسته مشغول گریه و زاری هستند مگر در وقت زوال شمس و وقت طلوع فجر که در این دو وقت ساکت می شوند پس ملائکه حفظه منتظر می شوند تا ظهر شود و تا فجر ظاهر شود که در این دو وقت با ایشان تکلم می نمایند و ایشان سؤال می نمایند از چیزهایی از امر آسمان و اما مابین این دو وقت

ملائکه حائر نطق نمی کنند و از دعا و گریستن آرام نمی گیرند و نیز از آن حضرت روایت کرده که حق تعالی چهار هزار ملک را موکل کرده است به قبر امام حسین علیه السلام ژولیده مو و گردآلود به هیأت اصحاب مصیبت می گیرند بر آن حضرت از طلوع صبح تا ظهر و چون ظهر می شود چهار هزار ملک فرود می آیند و آن چهار هزار ملک بالا می روند پس پیوسته گریه می کنند تا طلوع صبح و احادیث به این مضمون بسیار است و از این روایات ظاهر می شود که گریستن بر آن حضرت در آن حرم مطهر محبوب بلکه شایسته است که شمرده شود از اعمال آن بقعه مبارکه که بیت الاحزان شیعیان است گریستن و مرثیه خواندن برای آن حضرت و از حدیثی که مروی از صفوان از حضرت صادق علیه السلام است مستفاد می شود که تضرع ملائکه در درگاه خدا در لعنت کردن بر قاتلان امیرالمؤمنین و بر قاتلان امام حسین علیهما السلام و نوحه کردن جتیان بر ایشان و گریه کردن ملائکه که در دور ضریح امام حسین علیه السلام اند و بسیاری اندوه ایشان به نحوی است که اگر کسی آنها را بشنود خوردن و آشامیدن و خواب کردن بر او گوارا نخواهد بود و در حدیث عبدالله بن حماد بصری است که حضرت صادق علیه السلام به او فرمود به من خبر رسیده که گروهی می آیند نزد قبر حسین علیه السلام از اطراف کوفه و مردمانی از غیر ایشان و زنانی که برای آن حضرت نوحه گری می کنند و این در نیمه ماه شعبان است پس بعضی قرائت می کنند و بعضی قصه می خوانند یعنی کیفیت شهادت

و سائر مصائب را ذکر می نمایند و پاره ای نوحه گری می کنند و برخی مرثیه می خوانند پس گفتم آری فدایت شوم من مشاهده کرده ام پاره ای از آنچه بیان فرمودی پس فرمود حمد خداوندی را که قرارداد در میان مردم کسانی را که به نزد ما می آیند و ما را مدح می کنند و مرثیه می خوانند برای ما و قرارداد دشمن ما را کسانی که طعنه می زنند بر ایشان از خویشان ما یا از غیر ایشان و تهدید می نمایند ایشان را و زشت می شمارند کارهای ایشان را و در صدر همین حدیث است که هر که به زیارت او می رود بر او می گرید و هر که به زیارت او نمی رود بر مصیبت او اندوهناک می باشد و دلش می سوزد هر که او را به یاد می آورد و ترحم می کند هر که نظر می کند بسوی قبر پسرش در پایین پای او افتاده در بیابانی که خویشی و دوستی نزد او نیست و حقّ او را غصب کردند و جمع شدند جمعی از کافران و مرتدان از دین و یاوری یکدیگر کردند تا او را کشتند و در بیابان دفن نکرده انداختند و منع کردند از آب فراتی را که سگان می خوردند و ضایع کردند حقّ رسول خدا صلی الله علیه و آله را و وصیّتی را که در حقّ او و اهلبیتش کرده بود و نیز ابن قولویه روایت کرده از حارث اَعْمُور که امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود پدر و مادرم فدای حسین شهید در پشت کوفه به خدا قسم گویا می بینم جانوران دشتی را از هر نوعی که گردنها را کشیده اند بر قبر او و بر او گریه می کنند شب

را تا صباح «فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ فَيَأْتِكُمْ وَالْجَفَاءُ» و اخبار در این باب بسیار است

بیستم

سید بن طاوس رحمه الله فرموده که مستحب است آدمی را که هر وقت از زیارت آن حضرت فارغ شود و خواهد که از روضه مقدسه بیرون رود خود را به ضریح بچسباند و بپوسد و بگوید:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صِيْفُوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَالِصَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَتِيلَ الظَّمَاءِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا غَرِيبَ الْغُرَبَاءِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ سَلَامٌ مُودَّعٌ لَا سِيَّئِمٌ وَلَا قَالٍ، فَإِنْ أَمَضِ فَلَا عَنْ مَلَالَةٍ، وَإِنْ أَقِمَ فَلَا عَنْ سُوءِ ظَنٍّ بِمَا وَعَدَ اللَّهُ الصَّابِرِينَ، لَا جَعَلَهُ اللَّهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّي لِزِيَارَتِكَ، وَرَزَقَنِي اللَّهُ الْعُودَ إِلَى مَشْهَدِكَ، وَالْمَقَامَ بِفِنَائِكَ، وَالْقِيَامَ فِي حَرَمِكَ، وَإِيَّاهُ أَسْتَلُّ أَنْ يُسْعِدَنِي بِكُمْ، وَيَجْعَلَنِي مَعَكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

کیفیت زیارت

کیفیت

در کیفیت زیارت حضرت سید الشهداء علیه السلام و زیارت حضرت عباس قَدَسَ اللَّهُ روحه است بدان که زیارات منقوله برای جناب امام حسین علیه السلام بر دو قسم است یکی مطلقه که مُقَيَّدٌ به وقتی نیست و دیگری مَخْصُوصَه که عَكْسِ آنست و بیاید ذکر این زیارات در ضمن سه مطلب

زیارات مُطْلَقَه

مقصد اول در زیارات مُطْلَقَه حضرت امام حسین علیه السلام است و آنها بسیار است و ما در اینجا به ذکر چند زیارت از آنها اکتفا می کنیم.

زیارت اَوَّل

شیخ کلینی در کافی به سند خود روایت کرده از حسین بن ثُوَيْرٍ که گفت من و یونس بن ظَبْيَان و مَفْضَل بن عمرو ابوسلمه سَرَّاج نشسته بودیم نزد حضرت ابی عبداللّٰه جعفر بن محمّد علیهما السلام و سخنگو در میان ما یونس بود که سنّش از

همه ما بزرگتر بود پس به حضرت عرض کرد فدایت شوم من حاضر می شوم در مجلس این قوم یعنی اولاد عباس پس چه بگویم فرمود هرگاه حاضر شدی و ما را به یاد آوردی پس بگو «اللَّهُمَّ ارِنَا الرَّخَاءَ وَالسُّرُورَ» که آنچه می خواهی از ثواب یا رجوع در رجعت خواهی دریافت گفت گفتم فدایت شوم من بسیار شوم که امام حسین علیه السلام را یاد کنم پس در آن وقت چه بگویم فرمود که سه مرتبه بگو صَلِّ عَلَى اللَّهِ عَلَيَّكَ [یا] اَبَا عَبْدِ اللَّهِ که سلام می رسد به آن حضرت از نزدیک و دور پس حضرت فرمود زمانی که حضرت ابوعبدالله الحسین علیه السلام شهید شد گریه کرد بر آن حضرت آسمانهای هفتگانه و هفت زمین و آنچه در آنها و آنچه در مابین آنها است و هر که در بهشت و در آتش است از مخلوق پروردگار ما و آنچه دیده می شود و آنچه دیده نمی شود همه گریستند بر ابی عبدالله الحسین علیه السلام مگر سه چیز که گریه نکرد بر آن حضرت گفتم فدایت شوم آن سه چیز کدامست، فرمود: نگریست بر آن حضرت بصره و نه دمشق و نه آل عثمان گفتم فدای تو شوم می خواهم به زیارت آن حضرت بروم پس چه بگویم و چه بکنم فرمود چون به زیارت آن حضرت روی پس غسل کن در کنار فرات پس بپوش جامه های پاک خود را پس با پای برهنه روانه شو پس بدرستی که تو در حرمی هستی از حرهای خدا و حرم رسول خدا و بسیار بگو در وقت رفتن «اللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ سُبْحَانَ اللَّهِ» و هر

ذکری کہ متضمن تمجید و تعظیم حق تعالی باشد و صلوات بفرست بر محمد و اهل بیت او تا آنکہ برسی به در حائر پس بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ وَابْنَ حُجَّتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا مَلَائِكَةَ اللَّهِ وَزُورَةَ قَبْرِ ابْنِ نَبِيِّ اللَّهِ. * پس ده گام بردار پس بایست و سی مرتبه بگو اللَّهُ أَكْبَرُ پس برو به جانب قبر از پیش رو و مقابل کن روی خود را با روی آن حضرت و قرار ده قبله را ما بین دو کتف خود یعنی پشت به قبله باش پس بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ وَابْنَ حُجَّتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَتِيلَ اللَّهِ وَابْنَ قَتِيلِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ثَارَ اللَّهِ وَابْنَ ثَارِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَثَرَ اللَّهِ الْمُؤْتُونَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، أَشْهَدُ أَنَّ دَمَكَ سَيَكُنُ فِي الْخُلْدِ، وَأَقْشَعْرَتْ لَهُ أَظْلَهُ الْعَرْشِ، وَبَكَى لَهُ جَمِيعُ الْخَلَائِقِ، وَبَكَتْ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَالسَّبْعُ وَمَا فِيهِنَّ وَمَا بَيْنَهُنَّ، وَمَنْ يَتَقَلَّبُ فِي الْجَنَّةِ وَالنَّارِ مِنْ خَلْقِ رَبَّنَا، وَمَا يُرَى وَمَا لَا يُرَى أَشْهَدُ أَنَّكَ حُجَّهَ اللَّهِ وَابْنَ حُجَّتِهِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ قَتِيلَ اللَّهِ وَابْنَ قَتِيلِهِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ ثَارُ اللَّهِ وَابْنَ ثَارِهِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ وَثَرَ اللَّهِ الْمُؤْتُونَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَنَصَحْتَ وَوَفَيْتَ وَأَوْفَيْتَ، وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَمَضَيْتَ لِلَّذِي كُنْتَ عَلَيْهِ شَهِيداً وَمُسْتَشْهِداً، وَشَهِيداً وَمَشْهُوداً، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَمَوْلَاكَ وَفِي طَاعَتِكَ، وَالْوَافِدُ إِلَيْكَ، أَلْتَمِسُ كَمَالَ الْمَنْزِلَةِ عِنْدَ اللَّهِ، وَثَبَاتَ الْقَدَمِ فِي الْهَجْرَةِ إِلَيْكَ، وَالسَّبِيلَ الَّذِي لَا يَخْتَلِجُ دُونَكَ مِنَ الدُّخُولِ فِي كِفَالَتِكَ الَّتِي أُمِرْتُ بِهَا، مَنْ أَرَادَ اللَّهُ بِدَاءِ بَكُم، بِكُمْ يُبَيِّنُ اللَّهُ الْكَذِبَ، وَبِكُمْ يُبَيِّنُ اللَّهُ الزَّمَانَ الْكَلْبَ، وَبِكُمْ فَتِيحَ اللَّهُ، وَبِكُمْ يَخْتِمُ اللَّهُ، وَبِكُمْ يَمْحُو مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ، وَبِكُمْ يَفُكُ الدُّلَّ

مِنْ رِقَابِنَا، وَبِكُمْ يُدْرِكُ اللَّهُ تِرَةَ كُلِّ مُؤْمِنٍ يُطَلَّبُ بِهَا، وَبِكُمْ تُنْبِتُ الْأَرْضُ أَشْجَارَهَا، وَبِكُمْ تُخْرِجُ الْأَرْضُ ثِمَارَهَا، وَبِكُمْ تُنَزِّلُ
 السَّمَاءُ قَطْرَهَا وَرِزْقَهَا، وَبِكُمْ يَكْشِفُ اللَّهُ الْكُرْبَ، وَبِكُمْ يُنَزِّلُ اللَّهُ الْغَيْثَ، وَبِكُمْ تُسَبِّحُ الْأَرْضُ الَّتِي تَحْمِلُ أَبْدَانَكُمْ، وَتَسْتَقِرُّ جِبَالُهَا
 عَنِ مَرَاسِيهَا، إِرَادَةَ الرَّبِّ فِي مَقَادِيرِ أُمُورِهِ تَهَيِّطُ إِلَيْكُمْ، وَتَضِيءُ مِنْ نُورِكُمْ، وَالصَّادِرُ عَمَّا فَضَّلَ مِنْ أَحْكَامِ الْعِبَادِ، لِعِنْتِ أُمَّةٍ
 قَتَلْتُكُمْ، وَأُمَّةٍ خَالَفَتْكُمْ وَأُمَّةٍ جَحَدَتْ وَلَايَتَكُمْ، وَأُمَّةٍ ظَاهَرَتْ عَلَيْكُمْ، وَأُمَّةٍ شَهِدَتْ وَلَمْ تُسْتَشْهَدْ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ النَّارَ
 مِرْأُوهُمْ، وَبِئْسَ وَرْدُ الْوَارِدِينَ، وَبِئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ بِسْمِ اللَّهِ بِرْتَبِهِ: وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ
 اللَّهِ بِسْمِ اللَّهِ بِرْتَبِهِ بگو: اَنَا إِلَى اللَّهِ مِمَّنْ خَالَفَكَ بَرِيٌّ. پس بر می خیزی می روی نزد قبر فرزند آن حضرت علی بن الحسین
 علیه السلام که در نزد پای پدرش مدفون است پس می گوئی: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ
 الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ خَدِيجَةَ وَفَاطِمَةَ صَلَّيَ اللَّهُ، عَلَيْكَ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْكَ، صَلَّيَ
 اللَّهُ عَلَيْكَ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ مِى گونى اين را سه مرتبه و سه مرتبه اَنَا إِلَى اللَّهِ مِنْهُمْ بَرِيٌّ، پس بر می خیزی و اشاره می کنی
 به دست خود به سوى شهداء رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ و مى گونى: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فُزْتُمْ وَاللَّهِ، فُزْتُمْ
 وَاللَّهِ، فَلَيْتَ أَنَّى مَعَكُمْ فَافُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا. پس بر می گردی و مى گردانى قبر ابوعبدالله عليه السلام را مقابل خود يعنى
 پشت قبر مطهر مى ايستى و شش ركعت نماز مى گذارى و چون چنين كردى زيارت تمام شد پس اگر خواستى برگردى
 برگرد مؤلف گوید که

شیخ طوسی در تهذیب و صدوق در کتاب مَنْ لَا يُحْضِرُهُ الْفَقِيهَةُ نیز این زیارت را نقل فرموده اند و شیخ صدوق فرموده که من در کتاب مزار و مقتل انواعی از زیارات نقل کردم و برای این کتاب این زیارت را اختیار کردم زیرا که آن به اعتبار روایت اصحّ زیارت است نزد من و همین زیارت شریف ما را کافی و وافیست انتهی.

زیارت دویم

شیخ کلینی روایت کرده از امام علیّ نقی علیه السلام که فرمود می گوئی نزد حسین علیه السلام:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا اَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ فِي اَرْضِهِ، وَشَاهِدَهُ عَلَى خَلْقِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ عَلِيٍّ الْمُزْتَضَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، اَشْهَدُ اَنَّكَ قَدْ اَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَامَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى اَتَاكَ الْيَقِينُ، فَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ حَيًّا وَمَيِّتًا. پس گونه راست رو را بر قبر بگذار و بگو: اَشْهَدُ اَنَّكَ عَلَى بَيْنِهِ مِنْ رَبِّكَ، جِئْتُ مُقَرًّا بِالذُّنُوبِ، لِتَشْفَعَ لِي عِنْدَ رَبِّكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ. پس یاد کن ائمه علیهم السلام را به نامهای ایشان یک یک و بگو اَشْهَدُ اَنَّكُمْ حُجَجُ اللَّهِ * پس بگو: اُكْتُبُ لِي عِنْدَكَ مِثَاقًا وَعَهْدًا، اِنِّي اَتَيْتُكَ مُجَدِّدًا الْمِثَاقَ، فَاشْهَدْ لِي عِنْدَ رَبِّكَ اِنَّكَ اَنْتَ الشَّاهِدُ.

زیارت سیم

زیارت مختصری است که سید بن طاوس در مزار نقل کرده و در آن فضل بسیار است فرموده به حذف اسناد از جابر جعفی از حضرت صادق علیه السلام منقول است که فرمود به جابر چه مقدار مسافت است بین شما و بین قبر حسین علیه السلام گفت گفتم یک روز و بعض روز فرمود زیارت می کنی

آن حضرت را گفتم بلی فرمود آیا خوشنود نکنم تو را آیا بشارت ندهم تو را به ثواب ایشان گفتم بلی فدایت شوم فرمود به درستی که مردی از شما که مهیا می شود برای زیارت او مرده دهند اهل آسمانها یکدیگر را و چون بیرون رود از منزلش سواره یا پیاده موکل گرداند حق تعالی به او هزار ملک از ملائکه که صلوات بفرستند بر او تا برسد به قبر امام حسین علیه السلام پس حضرت صادق علیه السلام فرمود چون آمدی به سوی قبر حسین علیه السلام بایست بر در روضه و بگو این کلمات را که از برای تو خواهد بود مقابل هر کلمه از آن بهره ای از رحمت الهی گفت گفتم کدامست آن کلمات فدایت شوم فرمود می گوئی:

اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صِفْوَه، اَللّٰهُ اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ نُوحٍ نَبِیِّ اللّٰهِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ اِبْرَاهِیْمَ خَلِیْلِ اللّٰهِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى كَلِیْمِ اللّٰهِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ عِیْسَى رُوحِ اللّٰهِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ سَيِّدِ رُسُلِ اللّٰهِ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ عَلِیِّ اَمِیْرِ الْمُؤْمِنِیْنَ وَخَیْرِ الْوَصِیِّیْنَ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ الْحَسَنِ الرَّضِیِّ، الطَّاهِرِ الرَّاضِی الْمَرْضِیِّ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ اَیُّهَا الصِّدِّیْقُ الْمَآكِبُ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ اَیُّهَا الْوَصِیُّ الْبُرِّ التَّقِیُّ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ وَعَلَى الْأَرْوَاحِ الَّتِی حَلَّتْ بِفِنَائِكَ، وَأَنَاخَتْ بِرَحْلِكَ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ وَعَلَى الْمَلَائِكَةِ الْحَافِیْنَ بِكَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَجَاهَدْتَ الْمُلْحِدِیْنَ، وَعَبَدْتَ اللّٰهَ حَتَّى آتَيْتَ الْیَقِیْنَ، اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ. * پس می روی بسوی قبر مطهر و از برای تو خواهد بود به هر قدمی که برداری و بگذاری ثواب کسی که در راه خدا

کشته شده و در خون خود می غلطد پس چون رسیدی نزد قبر و ایستادی دست خود را بر قبر بمال و بگو «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ» پس برو بسوی نماز و از برای تو است به هر رکعتی که بجا آوری نزد آن حضرت مثل ثواب کسی که هزار حج و هزار عمره به جا آورده باشد و هزار بنده آزاد کرده باشد و مثل کسی که هزار موقف با پیغمبر مرسلی ایستاده باشد الخیر و گذشت این روایت به اختلاف کمی در آداب زیارت امام حسین علیه السلام به روایت مُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ.

زیارت چهارم

از معاویه بن عمّار منقول است که به خدمت حضرت صادق علیه السلام عرض کرد که چون به زیارت حضرت امام حسین علیه السلام بروم چه چیز بگویم فرمود که بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، صَدَّقَ اللَّهُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، رَحِمَكَ اللَّهُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ شَرِكَ فِي دَمِكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ بَلَغَهُ ذَلِكَ فَرَضِي بِهِ، أَنَا إِلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ بَرِيءٌ

زیارت پنجم

به سند معتبر منقول است که حضرت امام موسی علیه السلام فرمود به ابراهیم بن ابی البلاد که چون به زیارت امام حسین علیه السلام می روی چه می گوئی گفت می گویم: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَدَعَوْتَ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ، وَأَشْهَدُ أَنَّ الَّذِينَ سَفَكُوا دَمَكَ، وَاسْتَحْلَوْا حُرْمَتَكَ مَلْعُونُونَ مُعَذَّبُونَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى بْنِ مَرْيَمَ، ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

زیارت ششم

از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام مروی

است که به عمار سابطی فرمود که چون برسی به قبر امام حسین علیه السلام بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، [السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَنْ رِضَاهُ مِنْ رِضَى الرَّحْمَنِ، وَسَخَطُهُ مِنْ سَخَطِ الرَّحْمَنِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ اللَّهِ، وَحُجَّةَ اللَّهِ، وَبَابَ اللَّهِ، وَالِدَلِيلَ عَلَى اللَّهِ، وَالِدَّاعِيَ إِلَى اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ حَلَلْتَ حَلَالَ اللَّهِ، وَحَرَّمْتَ حَرَامَ اللَّهِ، وَأَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَدَعَوْتَ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ وَمَنْ قَبْلَكَ شُهِدْتُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ تُرْزَقُونَ، وَأَشْهَدُ أَنَّ قَاتِلَكَ فِي النَّارِ، أَدِينُ اللَّهُ بِالْبِرِّ أَنَّهُ مِمَّنْ قَتَلَكَ، وَمِمَّنْ قَاتَلَكَ وَشَابَعَ عَلَيْكَ، وَمِمَّنْ جَمَعَ عَلَيْكَ، وَمِمَّنْ سَمِعَ صَوْتَكَ وَلَمْ يُعْنِكَ، يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَكُمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِيماً.

مؤلف گوید که این سه زیارت از مزار ابن قولویه منقولست.

زیارت هفتم

شیخ در مصباح روایت کرده از صفوان جمال که گفت رخصت طلبیدم از حضرت صادق علیه السلام برای زیارت مولایمان حسین علیه السلام و استدعا کردم که ذکر کند برای من دستورالعملی در زیارت آن حضرت که به آن نحو رفتار بکنم فرمود ای صفوان روزه بدار سه روز پیش از حرکت خود و غسل کن در روز سیم پس جمع کن اهل و عیال خود را به نزد خود و بگو «اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَدْعُكَ الدُّعَاءَ» پس دعائی تعلیم او فرموده که بگوید در وقتی که به فرات برسد آنگاه فرموده پس غسل کن از فرات به درستی که پدرم خیر داد مرا از پدرانش علیهم السلام که رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود همانا

این پسر من حسین کشته خواهد شد بعد از من در کنار فرات پس هر که زیارت کند او را و غسل کند از فرات بریزد از او گناهان او مانند روزی که مادر او را متولد کرده پس هر گاه غسل کنی در اثناء غسل بگو: بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ نُورًا وَطَهُورًا وَحِرْزًا، وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَسُقْمٍ وَأَفْهَوْعَاهِهِ، اللَّهُمَّ طَهِّرْ بِهِ قَلْبِي وَاشْرَحْ بِهِ صَدْرِي وَسَهِّلْ لِي بِهِ أَمْرِي

و چون از غسل فارغ شوی بپوش دو جامه طاهر و دو رکعت نماز کن در بیرون مشرعه که آن همان مکانی است که حق تعالی در شأن او فرموده و در زمین قطعه ها است نزدیک به یکدیگر و بوستانها است از انگورها و کشت زار است و خرماستانها است دو تا از یک بیخ رسته و غیر دو تا از یک بیخ رسته آب خورده می شوند به یک آب و زیادتی می دهیم بعضی از آنها را بر بعضی در میوه، پس چون از نماز فارغ شوی روانه شو به جانب حائر به حال آرامی و وقار و کوتاه بردار گامهای خود را پس بدرستی که خداوند تعالی می نویسد از برای تو به هر گامی که برمی داری حج و عمره و راه برو با دل خاشع و دیده گریان و بسیار کن ذکر الله اکبر و لا اله الا الله و ثنا بر خدا و صلوات بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و صلوات بر حسین صلوات الله علیه بالخصوص و بسیار کن لعن بر قاتلان آن حضرت و بیزاری جستن از کسانی که در اول پایه ظلم و جور را بر اهلبیت علیهم السلام گذاشتند

پس هرگاه رسیدی به در حائر بایست و بگو:

اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا، وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ، لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَبَّنَا بِالْحَقِّ پس بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَاتِمَ النَّبِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا قَاتِلَ الْغُرِّ الْمُحْجَلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ سَيِّدِهِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى الْأَئِمَّةِ مِنْ وُلَدِكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَصِيَّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الصَّدِيقُ الشَّهِيدُ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا مَلَائِكَةَ اللَّهِ الْمُقِيمِينَ فِي هَذَا الْمَقَامِ الشَّرِيفِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا مَلَائِكَةَ رَبِّي الْمُخْرِجِينَ بِقَبْرِ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ مِنِّي أَيْدَاءُ مَا بَقِيَتْ وَبَقِيَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ. پس می گوئی السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ، الْمُفْتَرُّ بِالرَّقِّ، وَالتَّارِكُ لِلْخِلَافِ عَلَيْكُمْ، وَالْمُوَالِي لَوْلِيكُمْ، وَالْمُعَادِي لِعَدُوِّكُمْ قَصْدَ حَرَمِكَ، وَاسْتِجَارَ بِمَشْهَدِكَ، وَتَقَرَّبَ إِلَيْكَ بِقَصْدِكَ، ءَأَدْخُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، ءَأَدْخُلُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، ءَأَدْخُلُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، ءَأَدْخُلُ يَا سَيِّدَ الْوَصِيِّينَ، ءَأَدْخُلُ يَا فَاطِمَةَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، ءَأَدْخُلُ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، ءَأَدْخُلُ يَا مَوْلَايَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ. * پس اگر دلت خاشع و دیده ات گریان شد آن علامت رخصت است پس داخل شو و بگو: الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْأَحَدِ، الْفَرْدِ الصَّمَدِ، الَّذِي هَدَانِي لِوِلَايَتِكَ، وَخَصَّنِي بِزِيَارَتِكَ، وَسَهَّلَ لِي قَصْدَكَ، پس می روی تا درِ قبه مطهره و بایست محاذی بالای سر و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ

صَفْوَهُ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ نُوحٍ نَبِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى كَلِيمِ
اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِيسَى رُوحِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ
السَّلَامُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ عَلِيِّ الْمُزْتَضَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، السَّلَامُ
عَلَيْكَ يَا بَنَ خَدِيجَةَ الْكُبْرَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ثَارَ اللَّهِ وَابْنَ ثَارِهِ، وَالْوَثَرَ الْمُؤْتُونَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ،
وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَأَطَعْتَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَتَّى آتَيْتَكَ الْيَقِينَ، فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ قَتْلَتِكَ وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ ظَلَمَتِكَ، وَلَعَنَ
اللَّهُ أُمَّهُ سَجَعَتْ بِذَلِكَ فَرْضِيَّتَ بِهِ، يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُورًا فِي الْأَصْلَابِ الشَّامِخَةِ، وَالْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ، لَمْ
تَنْجَسِكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا، وَلَمْ تُلْبَسِكَ مِنْ مِدْلَهَمَاتِ ثِيَابِهَا، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ دَعَائِمِ الدِّينِ، وَأَرْكَانِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ
الْأَمَامُ الْبُرِّ التَّقَى، الرَّضِيُّ الزَّكِيُّ، الْهَادِي الْمَهْدِيُّ، وَأَشْهَدُ أَنَّ الْأَنْثَمَةَ مِنْ وُلْدِكَ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَأَعْلَامُ الْهُدَى وَالْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَالْحُجَّةُ
عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا، وَأَشْهَدُ اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ وَأَنْبِيَائُهُ وَرُسُلُهُ، أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَيَايَاكُمْ مُوقِنٌ، بِشَرَايِعِ دِينِي وَخَوَاتِيمِ عَمَلِي وَقَلْبِي لِقَلْبِكُمْ
سَلَمٌ، وَأَمْرِي لِأَمْرِكُمْ مُتَّبِعٌ، صَدِّ لِمَا تُؤْتِي اللَّهُ عَلَيْكُمْ، وَعَلَى أَرْوَاحِكُمْ، وَعَلَى أَجْسَادِكُمْ وَعَلَى أَجْسَامِكُمْ، وَعَلَى شَاهِدِكُمْ، وَعَلَى
غَائِبِكُمْ، وَعَلَى ظَاهِرِكُمْ، وَعَلَى بَاطِنِكُمْ، * پس بیانداز خود را بر قبر و بیوس آنرا و بگو: بآبی أنت و آمی یا بن رسول الله، بآبی
أنت و آمی یا ابا عبد الله، لقد عظمت الرزية، وجلت المصيبة بك علينا، وعلى جميع أهل السموات والأرض، فلعن الله أُمَّهُ
أَسْرَجَتْ وَالْجَمَتْ وَتَهَيَّأَتْ لِقِتَالِكَ، يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، قَصَدْتُ حَرَمَكَ،

وَأَتَيْتُ إِلَى مَشْهَدِكَ، أَسْأَلُ اللَّهَ بِالشَّانِ الَّذِي لَكَ عِنْدَهُ، وَبِالْمَحَلِّ الَّذِي لَكَ لَدَيْهِ، أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ يَجْعَلَنِي مَعَكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. پس برخیز و دو رکعت نماز در بالای سربگذار بخوان در آن دو رکعت هر سوره ای که خواهی پس چون از نماز فارغ شدی بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي صَلَّيْتُ وَرَكَعْتُ وَسَجَدْتُ لَكَ، وَخَدَّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، لِأَنَّ الصَّلَاةَ وَالرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ لَا يَكُونُ إِلَّا لَكَ، لِإِنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَبْلِغُهُمْ عَنِّي أَفْضَلَ السَّلَامِ وَالتَّحِيَّةِ، وَارْزُقْ عَلَيَّ مِنْهُمْ السَّلَامَ، اللَّهُمَّ وَهَاتَانِ الرَّكَعَتَانِ هِدْيَةٌ مِنِّي إِلَى مَوْلَايَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَعَلَيْهِ وَتَقَبَّلْ مِنِّي وَأَجْزِنِي عَلَيَّ ذِيكَ بِأَفْضَلِ أَمَلِي وَرَجَائِي فِيكَ، وَفِي وَلِيِّكَ يَا وَلِيَّ الْمُؤْمِنِينَ. * پس برخیز و برو پایین پای قبر آن حضرت و بایست نزد سر علی بن الحسین علیهما السلام و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ نَبِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ الْحُسَيْنِ الشَّهِيدِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الشَّهِيدُ [وَابْنُ الشَّهِيدِ «منه»]، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْمَظْلُومُ [وَ] ابْنِ الْمَظْلُومِ، لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً قَتَلَتْكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً ظَلَمَتْكَ وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَرَضَتْ بِهِ. پس بیفکن خود را بر قبرش و بپوش آنرا و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَابْنَ وَلِيِّهِ، لَقَدْ عَظُمَتِ الْمُصِيبَةُ، وَجَلَّتِ الرَّزِيَّةُ بِحُكِّ عَلَيْنَا، وَعَلَى جَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ، فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً قَتَلَتْكَ، وَأَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ وَالْيَوْمِئَاتِ مِنْهُمْ. پس بیرون بیا از دری که پایین پای علی بن الحسین علیهما السلام است و متوجه شو بسوی شهداء و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ وَأَحِبَّائِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَصْفِيَاءَ اللَّهِ وَأَوْدَادَهُ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَنْصَارَ

دینِ الله، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ یا أَنْصَارَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ یا أَنْصَارَ أَمیرِ الْمُؤْمِنینَ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ یا أَنْصَارَ فَاطِمَةَ سَیِّدَةَ نَسَاءِ الْعَالَمینَ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ یا أَنْصَارَ أَبِیْمَحَمَّدِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ، الْوَلِیِّ النَّاصِحِ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ یا أَنْصَارَ أَبِی عَدِیدِ اللَّهِ، بِأَبِی أَنْتُمْ وَأُمِّی طِبْتُمْ، وَطَابَتِ الْأَرْضُ [أَنْتُمْ الَّتِی فِیْهَا دُفِنْتُمْ، وَفُزْتُمْ فَوْزاً عَظِیماً، فِیَا لَیْتَنِی كُنْتُ مَعَكُمْ، فَافُوزَ مَعَكُمْ، *]

دعای بالا سر

پس برگرد به بالا- سیر حضرت امام حسین علیه السلام و دعا بسیار کن از برای خود و از برای اهل و اولاد و پدر و مادر و برادران خود زیرا که در آن روضه مطهره ردّ نمی شود دعاء دعاکننده و نه سؤال سؤال کننده مؤلف گوید این زیارت معروف به زیارت وارث است و مأخذش کتاب مصباح المتهجد شیخ طوسی است که از کتب بسیار معتبره معروفه نزد علماء است و من این زیارت را بلاواسطه از همان کتاب شریف نقل کردم آخر زیارت شهداء همین بود که ذکر شد فِیَا لَیْتَنِی كُنْتُ مَعَكُمْ فَافُوزَ مَعَكُمْ پس این زیادتیها که بعضی بعد از این ذکر کرده اند «فِی الْجَنَانِ مَعَ النَّبِیِّینَ وَالصَّادِقِیْنَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِیْنَ وَحَسَنَ أَوْلَادِكَ رَفِیقاً السَّلَامُ عَلَی مَنْ كَانَ فِی الْحَائِرِ مِنْكُمْ وَ عَلَی مَنْ لَمْ یَكُنْ فِی الْحَائِرِ مَعَكُمْ الخ» تمامی اینها زیادی و فضولی است شیخ ما در کتاب لؤلؤ مرجان فرموده این کلمات که متضمّن چند دروغ واضح است علاوه بر جسارت ارتکاب بر بدعت و جسارت افزودن بر فرموده امام علیه السلام چنان شایع و متعارف شده که البتّه چند هزار مرتبه در شب و روز در حضور مرقد منور ابی عبدالله الحسین علیه السلام و محضر ملائکه مقربین و مطاف انبیاء

و مرسلین علیهم السلام به آواز بلند خوانده می شود و احدی بر ایشان ایراد نمی کند و از گفتن این دروغ و ارتکاب این معصیت نهی نمی نمایند و کم کم این کلمات در مجموعه هایی که در زیارات و ادعیه احمقان از عوام جمع می کنند و گاهی اسمی برای آن می گذارند جمع شده و چاپ رسیده و منتشر گشته و از مجموعه این احمق به مجموعه آن احمق نقل گردیده و کار بجایی رسیده که بر بعضی طلبه مشتبه شده روزی طلبه ای را دیدم که آن دروغهای قبیحه را برای شهدا می خواند دست بر کتفش گذاشتم ملتفت من شد گفتم از اهل علم قبیح نیست چنین اکاذیب در چنین محضری گفت مگر مروی نیست تعجب کردم گفتم نه گفت در کتابی دیدم گفتم در کدام کتاب گفت مفتاح الجنان ساکت شدم چه کسی که در بی اطلاعی کارش به اینجا رسد که جمع کرده بعضی عوام را کتاب شمرد و مستند قرار دهد قابل سخن گفتن نیست پس شیخ مرحوم کلام را در این مقام طول داده و فرموده که به حال خود گذاشتن عوام در امثال این امور جزئیّه و بدعتهای مختصره مثل غسل اویس قرن واش ابوالدرداء تابع و مخلص حقیقی معایه و روزه صمت که در روز سخن نگویند و غیر آن که احدی بر مقام نهی برنیامده سبب تجزی شده که در هر ماه و سال پیغمبر و امام تازه پیدا می شود و دسته دسته از دین خدا بیرون می روند انتهی کلامه رُفِعَ مقامه این فقیر گوید خوب تأمل کن در فرمایش این عالم جلیل که مطلع است بر مذاق شرع مقدس چگونه این مطلب همی

عظیم و عقده بزرگ در دل او گردیده چون می داند مفسد این کار را بر خلاف آنانکه از علوم اهل بیت علیهم السلام محروم و بی بهره ماندند و بدانستن ضَعْفِ غُثَى از اصطلاحات و الفاظ اکتفا کردند که امثال این مطالب را چیزی ندانند بلکه تصحیح و تصویب نموده و عمل بر وفق آن نمایند لاجرم کار به جایی رسد که کتاب مصباح المتعبد و اقبال و مهج الدعوات و جمال الأسبوع و مصباح الزائر و بلد الأمين و جنّالواقیه و مفتاح الفلاح و مقباس و ربیع الأسابیع و تحفه و زادالمعاد و امثال این کتب متروک و مهجور شود و این مجموعه های احمقانه شایع شود که در دعای مجیر که از دعاهای معتبره مرویه است در هشتاد موضع آن کلمه بِعَفْوِكَ زیاد کنند و کسی انکار نکند و در دعای جوشن که مشتمل بر صد فصل است برای هر فصلی یک خاصیتی وضع کنند و با بودن این همه زیارات مأثوره زیارت مفعجه جعل کنند و با بودن این همه دعاهای معتبره مرویه با مضامین عالیه و کلمات فصیحه بلیغه دعائی بی ربط در کمال برودت جعل نمایند و نام او را دعاء حُبّی گذارند و از کنگره عرش آن را نازل نمایند و چندان فضیلت برای او وضع نمایند که انسان را متحیر و سراسیمه نماید از جمله آنکه العیاذ باللّٰه جبرئیل به حضرت رسول صلی الله علیه و آله از جانب حق سبحانه و تعالی گفته باشد که هر بنده ای که این دعا را با خود دارد او را عذاب نکنم اگرچه مستوجب جهنّم باشد و عمر خود را به معصیت گذرانده باشد و مرا در هیچوقت سجده نکرده

باشد من آن بنده را ثواب هفتاد هزار پیغمبر بدهم و ثواب هفتاد هزار زاهد و ثواب هفتاد هزار شهید بدهم و ثواب هفتاد هزار نماز گذار بدهم و ثواب هفتاد هزار برهنه که پوشانیده باشد بدهم و ثواب هفتاد هزار گرسنه که سیر کرده باشد بدهم و ثواب به عدد ریگهای بیابانها بدهم و ثواب هفتاد هزار بقعه زمین بدهم و ثواب مهر نبوت رسالت پناه بدهم و ثواب عیسی روح الله و ابراهیم خلیل الله بدهم و ثواب اسماعیل ذبیح الله و موسی کلیم الله و یعقوب نبی الله و آدم صفی الله و جبرئیل و میکائیل و اسرافیل و عزرائیل و فرشتگان بدهم یا محمد هر که این دعای بزرگوار حُبّی را بخواند یا با خود دارد بیامرزم او را و شرم دارم که عذاب کنم الخ و شایسته است که انسان از شنیدن اینها عوض خنده گریه کند کتب ادعیه شیعه که به مرتبه ای متقن و محکم بوده که غالب آنها که استنساخ می نمودند خودشان از اهل علم بودند و از روی نسخی که به خط اهل علم و تصحیح شده علماء بوده مقابله و تصحیح می نمودند و اگر اختلافی بود در حاشیه اش به آن اشاره می کردند مثلاً در دعای مکارم الأخلاق و بَلِّغْ بایمانی در حاشیه اش اشاره می کنند در نسخه ابن اشناس و اَبْلُغْ بایمانی است و در روایت ابن شاذان اللَّهُمَّ اَبْلُغْ بایمانی است یا مثلاً فلان کلمه به خط ابن سکون چنین است و به خط شهید چنین و هکذا کارش به جایی رسیده که منحصر به کتاب مفتاح شده که فی الجملة وصفش را شنیدی و این

کتاب مرجع عوام و خواص و عرب و عجم گردیده و این نیست جز از بی اعتنائی اهل علم به حدیث و اخبار و رجوع نکردن به کتب علماء و فقهاء اهل بیت اطهار و نهی نمودن از امثال این بدع و اضافات و دَسِّ و ضَاعین و تحریف جاهلین و جلو نگرستن از نا اهلان و از تصرفات بی خردان تا کار به جائی رسیده که دعاها موافق سلیقه ها تلفیق شده و زیارتها و مفرجه ها و صلواتها اختراع شده و مجموعه های بسیار از دعاهای دَسِّ شده چاپ شده و بچه مفتاحها متولد گشته و کم کم سرایت کرده به سایر کتب رسیده و شایع و رواج گشته مثلاً کتاب منتهی الآمال این احقر را تازه طبع کردند بعضی از کُتَّاب آن به سلیقه خود در آن تصرفاتی نموده از جمله در احوال مالک بن یُسْر ملعون نوشته از دعای امام حسین علیه السلام هر دو دست او از کار افتاده بود الحمدلله در تابستان مانند دو چوب خشک می گردید الحمدلله و در زمستان خون از آنها می چکید الحمدلله و بر این حال خُسران مأل بود الحمدلله در این دو سطر عبارت چهار لفظ الحمدلله کاتب موافق سلیقه خود جزء کرده و نیز در بعضی جاها بعد از اسم جناب زینب یا ام کلثوم به سلیقه خود لفظ خانم زیاد کرده که زینب خانم و ام کلثوم خانم گفته شود که تجلیل از آن مخدرات شود و حمید بن قحطبه را چون دشمن داشته به واسطه بدی او حمید بن قحبه نوشته و لکن احتیاط کرده قحطبه را نسخه بدل او نوشته و عَبْدْرَبَّه را صلاح دیده عبدالله نوشته

شود و زحر بن قیس که بحاء مُهْمَلَه است در هر کجا بوده به جیم نوشته و اَمَّ سَیَلَمَه را غلط دانسته تا ممکنش بوده اُمَّ السَّلَمَه کرده الی غیر ذلک و غرضم از ذکر این مطلب در اینجا دو چیز بود یکی آنکه این تصرّفات را که این شخص کرده به سلیقه خود این را کمال دانسته و خلافتش را ناقص فرض کرده و حال آنکه همین چیزی که او کمال دانسته باعث نقصان شده پس از اینجا قیاس کنیم که چیزهایی که ما از روی جهل و نادانی در دعاها و زیارات داخل می کنیم یا به سلیقه ناقص خود بعض تصرّفات می نمائیم و آن را کمال فرض می نمائیم بدانیم که همان چیزها پیش اهلش سبب نقصان و بی اعتباری آن دعا یا زیارت خواهد بود پس شایسته است که ما بهیچوجه در این باب مداخله نکنیم و هر چه دستورالعمل دادند به همان رفتار نموده و از آن تخطّی ننمائیم و دیگر غرضم آن بود که معلوم شود هرگاه نسخه ای که مولّفش زنده و حاضر و نگهبان او باشد اینطور کنند با او دیگر با سایر نسخ چه خواهند کرد و به کتابهای چاپی دیگر چه اعتماد است مگر کتابی که از مُصَنِّفَات مشهوره علماء معروفین باشد و به نظر ثقه از علماء آن فن رسیده و امضاء فرموده باشد روایت شده در حال ثقه جلیل فقیه مقدّم در اصحاب ائمّه علیهم السلام یونس بن عبدالرحمن که کتابی در اعمال شبانه روز نوشته بود جناب ابوهاشم جعفری آن کتاب را به نظر مبارک حضرت عسکری علیه السلام رسانید حضرت تمام آن را مطالعه و تصفّح فرمود

پس از آن فرمود «هذا دینی و دینُ آبائی کلهُ وَ هُوَ الْحَقُّ کلهُ» همه این دین من و دین پدران من است و تمامش حق است ملاحظه کن که ابوهاشم جعفری با آنکه بر کثرت علم و فقاہت و جلال و دیانت جناب یونس مطلع بوده است به همین اکتفا نکرده در عمل کردن از روی کتاب او تا آنکه آن را به نظر مبارک امام خود رسانیده و نیز روایت شده از بوق شنجانی هراتی که مردی معروف به صدق و صلاح و ورع بوده که در سامره خدمت امام حسن عسکری علیه السلام رسید و کتاب یوم و لیلہ شیخ جلیل القدر فضل بن شاذان نیشابوری را به آن حضرت داد و گفت فدایت شوم می خواهم در این کتاب نظر فرمائی و ورق ورق آن را ملاحظه نمائی حضرت فرمود «هذا صحیح یتبغی أن تعمل به» این کتاب صحیح است و شایسته است که به آن عمل نمائی الی غیر ذلک و این احقر با اینکه می دانستم مذاق مردم این زمان و عدم اهتمام ایشان را در امثال این امور برای اتمام حجت سعی و کوشش بسیار کردم که دعاها و زیارات منقولہ در این کتاب حتی الامکان از نسخه های اصل نقل شود و بر نسخ متعدده عرضه شود و به قدری که از عهده برآیم تصحیح آن نمایم تا عامل به آن از روی اطمینان عمل نماید انشاءالله به شرط آنکه کاتبین و ناسخین تصرف در آن نمایند و خواننده ها اختراع و سلیقه های خود را کنار گذارند

شیخ کلینی رضی الله عنه از عبدالرحیم قصیر نقل کرده که خدمت حضرت صادق علیه السلام

رسید و عرض کرد فدایت شوم من از پیش خود دعائی اختراع کرده ام حضرت فرمود بگذار مرا از اختراع خود یعنی آن را کنار گذار و برای من نقل مکن و نگذاشت که آن دعاء جمع کرده خود را نقل کند خود حضرت برای او دستورالعملی لطف فرمود و شیخ صدوق عَطَّرَ اللَّهُ مَرْقَدَهُ روایت کرده از عبدالله بن سنان که گفت حضرت صادق علیه السلام فرمود که زود است می رسد به شما شبهه ای پس می مانید بدون نشانه و راهنما و پیشوای هدایت کننده و نجات نمی یابد در آن شبهه مگر کسی که بخواند دعای غریق را گفتم چگونه است دعای غریق فرمود می گوئی «یا الله یا رحمن یا رحیم یا مُقَلَّبِ الْقُلُوبِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ» پس گفتم «یا مُقَلَّبِ الْقُلُوبِ وَالْأَبْصَارِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ» حضرت فرمود بدرستی که خداوند عَزَّ وَجَلَّ مُقَلَّبِ است قلوب و ابصار را لکن بگو چنانکه من می گویم «یا مُقَلَّبِ الْقُلُوبِ ثَبَّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ» کافست تأمل در این دو حدیث شریف برای تبه کسانی که در دعاها به سلیقه خود بعضی کلمات زیاد می کنند و پاره ای تصرفات می نمایند والله العاصم.

زیارت حضرت عباس

مطلب دویم

در زیارت حضرت عباس بن علی بن ابیطالب علیه السلام است شیخ اجل جعفر بن قولویه قمی به سند معتبر از ابو حمزه ثمالی روایت کرده که حضرت امام جعفر صادق علیه السلام فرمود که چون اراده نمائی که زیارت کنی قبر عباس بن علی علیه السلام را و آن بر کنار فرات محاذی حایر است می ایستی بر در روضه و می گوئی: سَلَامُ اللَّهِ وَسَلَامُ مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ، وَأَنْبِيَآئِهِ الْمُؤَسَّلِينَ، وَعِبَادِهِ الصَّالِحِينَ، وَجَمِيعِ الشُّهَدَاءِ وَالصَّادِقِينَ، وَالزَّكَايَاتِ الطَّيِّبَاتِ، فِيمَا تَعْتَدِي

وَتَرَوْحُ، عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، أَشْهَدُ لَكَ بِالتَّسْلِيمِ وَالتَّصْدِيقِ، وَالْوَفَاءِ وَالنَّصِيحَةِ، لِخَلْفِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْمُرْسَلِ،
وَالسَّبِيحِ الْمُنْتَجِبِ، وَالِدَلِيلِ الْعَالِمِ، وَالْوَصِيِّ الْمُبْلَغِ وَالْمَظْلُومِ الْمُهْتَضَمِ، فَجَزَاكَ اللَّهُ عَنْ رَسُولِهِ، وَعَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَعَنْ الْحَسَنِ
وَالْحُسَيْنِ صَلَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِمْ، أَفْضَلَ الْجَزَاءِ بِمَا صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ وَأَعَنْتَ، فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ
جَهَلَ حَقَّكَ وَاسْتَيْخَفَ بِحُزْمَتِكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ حَالَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ مَاءِ الْفِرَاتِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قُتِلْتَ مَظْلُومًا، وَأَنَّ اللَّهَ مُنْجِزٌ لَكُمْ مَا
وَعَدَكُمْ، جِئْتَكُمْ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَإِدَاءَ إِلَيْكُمْ، وَقَلْبِي مُسَلِّمٌ لَكُمْ وَتَابِعٌ، وَأَنَا لَكُمْ تَابِعٌ، وَنُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ، حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ
وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ، فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَامَعَ عِدْوُكُمْ، أَنِي بِكُمْ وَبِإِيَابِكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَبِمَنْ خَالَفَكُمْ وَقَتَلَكَ مِنَ الْكَافِرِينَ، قَتَلَ اللَّهُ
أُمَّهُ قَتَلْتُمْ بِالْأَيْدِي وَاللُّسُنِ. * پس داخل روضه شو و خود را به ضريح بچسبان و بگو السَّلام عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ، الْمُطِيعُ
لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَإِلِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَسَلَّم، السَّلامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ وَمَغْفِرَتُهُ وَرِضْوَانُهُ،
وَعَلَى رُوحِكَ وَبَدَنِكَ، أَشْهَدُ وَأَشْهَدُ اللَّهُ أَنَّكَ مَضَيْتَ عَلَى مَا مَضَى بِهِ الْبَدْرِيُّونَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، الْمُنَاصِحُونَ لَهُ فِي
جِهَادِ أَعْيَادِهِ، الْمُبَالِغُونَ فِي نُصْرِهِ أَوْلِيَاءِهِ، الذَّاكِبُونَ عَنْ أَحِبَّائِهِ، فَجَزَاكَ اللَّهُ أَفْضَلَ الْجَزَاءِ وَأَكْثَرَ الْجَزَاءِ، وَأَوْفَرَ الْجَزَاءِ، وَأَوْفَى
جَزَاءِ أَحَدٍ مِمَّنْ وَفَى بِنَيْتِهِ، وَاسْتَجَابَ لَهُ دَعْوَتُهُ، وَأَطَاعَ وُلاَّهُ أَمْرَهُ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَالِغْتَ فِي النَّصِيحَةِ، وَأَعْطَيْتَ غَايَةَ الْمَجْهُودِ،
فَبَعَثَكَ اللَّهُ فِي الشُّهَدَاءِ، وَجَعَلَ رُوحَكَ مَعَ أَرْوَاحِ السُّعَدَاءِ، وَأَعْطَاكَ مِنْ جَنَانِهِ أَفْسِيحًا مَنْزِلًا، وَأَفْضَلَهَا غُرْفًا، وَرَفَعَ ذِكْرَكَ فِي
عَلِيِّينَ، وَحَشَرَكَ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ، وَحَسَّنَ أَوْلِيَّكَ رَفِيقًا، أَشْهَدُ أَنَّكَ لَمْ تَهِنْ وَلَمْ تَنْكُلْ وَأَنَّكَ
مَضَيْتَ عَلَى بَصِيرَةٍ مِنْ أَمْرِكَ، مُقْتَدِيًا

بِالصَّالِحِينَ، وَمُتَّبِعًا لِلنَّبِيِّينَ، فَجَمَعَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ وَبَيْنَ رَسُولِهِ وَأَوْلِيَائِهِ فِي مَنَازِلِ الْمُخْتَبِينَ، فَإِنَّهُ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ.

مؤلف گوید که خوب است این زیارت را پشت سر قبر رو به قبله بخوانی چنانکه شیخ در تهذیب فرموده ثم ادخل «فانكبَّ على القبر وقل و أنت مُستقبل القبلة السَّلامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ»

زیارت دیگر

و نیز بدان که زیارت جناب عباس موافق روایت مذکور همین بود که ذکر شد لکن سید بن طاوس و شیخ مفید و دیگران بعد از این فرموده اند که پس برو به سمت بالا سر و دو رکعت نماز کن و بعد از آن آنچه خواهی نماز کن و بخوان خدا را بسیار و بگو در عقب نماز: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَلَا تَدْعُ لِي فِي هَذَا الْمَكَانِ الْمُكْرَمِ وَالْمَشْهَدِ الْمُعْظَمِ ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ، وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَّجْتَهُ، وَلَا مَرَضًا إِلَّا شَفَيْتَهُ، وَلَا عَيْبًا إِلَّا سَتَرْتَهُ وَلَا رِزْقًا إِلَّا بَسَّطْتَهُ، وَلَا خَوْفًا إِلَّا آمَنْتَهُ، وَلَا شَمْلًا إِلَّا جَمَعْتَهُ، وَلَا غَائِبًا إِلَّا حَفِظْتَهُ وَأَدْنَيْتَهُ، وَلَا حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، لَكَ فِيهَا رِضَى وَلِي فِيهَا صَلَاحٌ إِلَّا قَضَيْتَهَا، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. * پس برگرد به سوی ضریح و نزد پاها به ایست و بگو: السَّلامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْفَضْلِ الْعَبَّاسِ ابْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ سَيِّدِ الْوَصِيَّةِ يَئِينَ، السَّلامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَوَّلِ الْقَوْمِ إِسْلَامًا، وَأَقْدَمِهِمْ إِيْمَانًا، وَأَقْوَمِهِمْ بَدِينِ اللَّهِ، وَأَحْوَطِهِمْ عَلَى الْإِسْلَامِ، أَشْهَدُ لَقَدْ نَصَحْتَ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَخِيكَ، فَنِعْمَ الْأَخُ الْمُؤَاسِي فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ فَتَلَيْكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ ظَلَمْتِكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ اسْتَحَلَّتْ مِنْكَ الْمُحَارِمَ، وَأَنْتَهَكْتَ حُرْمَةَ الْإِسْلَامِ، فَنِعْمَ الصَّابِرُ الْمُجَاهِدُ الْمُحَامِي النَّاصِرُ، وَالْأَخُ الدَّافِعُ عَنِ أَخِيهِ، الْمُجِيبُ إِلَى طَاعَةِ رَبِّهِ،

الرَّغْبُ فِيمَا زَهَدَ فِيهِ غَيْرُهُ، مِنَ الثَّوَابِ الْجَزِيلِ، وَالثَّنَاءِ الْجَمِيلِ، وَأَلْحَقَكَ اللَّهُ بِدَرَجَةِ آبَائِكَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ، اللَّهُمَّ إِنِّي تَعَرَّضْتُ لَزِيَارَةِ أَوْلِيَائِكَ، رَغْبَةً فِي ثَوَابِكَ، وَرَجَاءً لِمَغْفِرَتِكَ وَجَزِيلِ إِحْسَانِكَ، فَاسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ، وَأَنْ تَجْعَلَ رِزْقِي بِهِمْ دَارًا، وَعَيْشِي بِهِمْ قَارًا، وَزِيَارَتِي بِهِمْ مَقْبُولَةً، وَحَيَاتِي بِهِمْ طَيِّبَةً، وَأَدْرَجَنِي إِدْرَاجَ الْمُكْرَمِينَ، وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ يَنْقَلِبُ مِنْ زِيَارَةِ مَشَاهِدِ أَحِبَّائِكَ مُفْلِحًا مُنْجِحًا، قَدْ اسْتَوْجَبَ غُفْرَانَ الذُّنُوبِ، وَسَتَرَ الْعُيُوبِ، وَكَشَفَ الْكُرُوبِ، إِنَّكَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ. *

وداع

و چون خواهی وداع کنی آن حضرت را پس برو به نزد قبر شریف و بگو این را که در روایت ابو حمزه ثمالی است و علماء نیز ذکر کرده اند: اسْتَوْدِعْكَ اللَّهُ وَاسْتَرْعِيكَ وَأَقْرَأْ عَلَيْكَ السَّلَامَ، آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَبِكِتَابِهِ وَبِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ فَارْتَبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ، اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِي قَبْرِ ابْنِ أَخِي رَسُولِكَ، صَلِّ عَلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَارْزُقْنِي زِيَارَتَهُ أَيَّدًا مَا أَبْقَيْتَنِي وَاحْشُرْنِي مَعَهُ وَمَعَ آبَائِهِ فِي الْجَنَانِ، وَعَرَّفْ بَيْنِي وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ رَسُولِكَ وَأَوْلِيَائِكَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَتَوَفَّنِي عَلَى الْإِيمَانِ بِكَ، وَالتَّصْدِيقِ بِرَسُولِكَ، وَالْوِلَايَةِ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِيطَالِبٍ، وَالْأَثْمَةِ مِنْ وُلْدِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، وَالْبِرَاءَةِ مِنْ عِدْوِهِمْ، فَإِنِّي قَدْ رَضَيْتُ يَا رَبِّي بِذَلِكَ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ.

پس دعا کن از برای خود و از برای پدر و مادر و مؤمنین و مسلمین و اختیار کن از دعاها هر دعائی که می خواهی مؤلف گوید که روایت شده در خبری از حضرت سید سجاد علیه السلام آنچه حاصلش آن است که فرمودند خدا رحمت کند عباس را که ایثار کرد بر خود برادر خود را و

جان خود را فدای آن حضرت نمود تا آنکه در یاری او دو دستش را قطع کردند و حق تعالی در عوض دو دست او دو بال به او عنایت فرمود که با آن دو بال با فرشتگان در بهشت مانند جعفر بن ابی طالب پرواز می کند و از برای عباس علیه السلام در نزد خداوند منزلی است در روز قیامت که مَغْبُوط جمیع شهداء است و جمیع شهدا را آرزوی مقام او است و نقل شده که حضرت عباس علیه السلام در وقت شهادت سی و چهار ساله بود و آنکه ام البنین مادر عباس علیه السلام در ماتم او و برادران اعیانی او بیرون مدینه در بقیع می شد و در ماتم ایشان چنان ندبه و گریه می کرد که هر که از آنجا می گذشت گریان می گشت گریستن دوستان عجیبی نیست مروان بن الحکم که بزرگتر دشمنی بود خاندان نبوت را چون بر ام البنین عبور می کرد از اثر گریه او گریه می کرد و این اشعار از ام البنین در مرثیه حضرت ابوالفضل علیه السلام و دیگر پسرانش نقل شده:

يا مَنْ رَأَى الْعَبَّاسَ كَرَّ عَلَى جَماهيرِ النَّعْدِ * وَوَرَاهُ مِنْ أبنَاءِ حَيْدَرٍ كُلِّ لَيْثٍ ذِي لَبْدٍ * أُنبِتُ أَنَّ ابْنِي أُصِيبَ بِرَأْسِهِ مَقْطُوعِ يَدٍ * وَيَلِي
 عَلَى شِجْلِي أَمَالَ بِرَأْسِهِ ضَرْبُ الْعَمِيدِ * لَوْ كَانَ سَيْفُكَ فِي يَدَيْكَ لَمَا دَنَى مِنْهُ أَحَدٌ * وَلَهَا أَيْضاً * لا - تَدْعُونِي وَرَيْكَ أُمَّ الْبُنِينَ
 * تَذَكِّرُنِي بِلَيْوْثِ الْعَرِينِ كَأَنْتَ بَنُونٌ لِي أَدْعِي بِهِمْ وَالْيَوْمَ أَصِيبُحْتُ وَلَا مِنْ بَنِينَ أَرْبَعَهُ مِثْلُ نُسُورِ الرُّبِيِّ * قَدْ وَاصِلُوا الْمَوْتَ بِقَطْعِ
 الْوَتِينِ تَنَازَعَ الْخِرْصَانُ أَشْلَانَهُمْ * فَكُلُّهُمْ أَمْسَى صَرِيحاً طَعِينٍ يَا لَيْتَ شِعْرِي أَكَمَا أَخْبَرُوا * بِأَنَّ عَبَّاساً قَطِيعَ الْيَمِينِ

زیارات مخصوصه

مطلب سیم

در زیارات مخصوصه حضرت

ص: ۴۹۶

ابی عبدالله الحسین علیه السلام است و آن چند زیارت است

اول زیارت اول رجب و نیمه آن و نیمه شعبان

زیارت اول رجب و نیمه آن و نیمه شعبان است از حضرت صادق علیه السلام روایت است که هر که زیارت کند امام حسین علیه السلام را در روز اول ماه رجب البته حق تعالی بیامرزد او را و از ابن ابی نصر منقول است که از حضرت امام رضا علیه السلام سؤال کرد که در کدام وقت بهتر است که زیارت کنیم امام حسین علیه السلام را فرمود که در نصف رجب و نصف شعبان شیخ مفید و سید بن طاوس ذکر کرده اند که این زیارت که ذکر می شود برای روز اول رجب و نیمه شعبان است و لکن شهید علاوه کرده بر آن شب اول رجب و شب و روز نیمه رجب و روز نیمه شعبان را پس به حسب فرموده ایشان این زیارت برای شش وقت است و کیفیت آن زیارت این است هرگاه خواستی زیارت کنی اباعبدالله الحسین علیه السلام را در این اوقات غسل کن و پاکیزه ترین جامه های خود را بپوش و بایست بر در قبه مطهره آن حضرت رو به قبله و سلام کن بر جناب رسول خدا صلی الله علیه و آله و بر امیرالمؤمنین و بر حضرت فاطمه و بر امام حسن و امام حسین و بر باقی امامان صلوات الله علیهم اجمعین و بعد از این بیاید در اذن دخول زیارت عرفه کیفیت سلام کردن بر این بزرگواران پس داخل شو و بایست نزد ضریح مقدس و صد مرتبه بگو الله اکبر پس بگو:

السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بَنَ خَاتِمِ النَّبِيِّينَ، السَّلَامُ

عَلَيْكَ يَا بَنَ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ،
 السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَابْنَ وَلِيِّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَفِيَّ اللَّهِ وَابْنَ صَفِيِّهِ،
 السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ وَابْنَ حُجَّتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ وَابْنَ حَبِيبِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَفِيرَ اللَّهِ وَابْنَ سَفِيرِهِ، السَّلَامُ
 عَلَيْكَ يَا خازِنَ الْكِتَابِ الْمَسْطُورِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وارِثَ التَّوْرِيهِ وَالْإِنْجِيلِ وَالزَّبُورِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِينَ الرَّحْمَنِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ
 يَا شَرِيكَ الْقُرْآنِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَمُودَ الدِّينِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَابَ حِكْمِهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَابَ حِطَّةِ الَّذِي مَنْ
 دَخَلَهُ كَانَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَيْبَةَ عِلْمِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْضِعَ سِرِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَارَ اللَّهِ وَابْنَ نَارِهِ وَالْوِثْرَ
 الْمُؤْتُونَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى الْأَرْوَاحِ الَّتِي حَلَّتْ بِفِنَائِكَ، وَأَنَاخَتْ بِرَحْلِكَ، يَا بَابِي أَنْتَ وَأُمِّي وَنَفْسِي يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، لَقَدْ عَظُمَتِ
 الْمُصِيبَةُ وَجَلَّتِ الرَّزِيَّةُ بِكَ عَلَيْنَا وَعَلَى جَمِيعِ أَهْلِ الْأِسْلَامِ، فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ أَسَسَتْ أَسَاسَ الظُّلْمِ وَالْجَوْرِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، وَلَعَنَ اللَّهُ
 أُمَّهُ دَفَعْتُكُمْ عَنْ مَقَامِكُمْ، وَأَزَالْتُكُمْ عَنْ مَرَاتِبِكُمْ الَّتِي رَتَّبَكُمْ اللَّهُ فِيهَا، يَا بَابِي أَنْتَ وَأُمِّي وَنَفْسِي يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، أَشْهَدُ لَقَدْ أَقْشَعَرَتْ
 لِإِذْمَائِكُمْ أَظْلَهُ الْعَرْشِ مَعَ أَظْلِهِ الْخَلَائِقِ، وَبَكَتْكُمْ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ، وَسَيَّكَانُ الْجَنَانُ وَالْبُرِّ وَالْبَحْرِ، صَيَّلَى اللَّهُ عَلَيْكَ عَدَدَ مَا فِي عِلْمِ
 اللَّهِ، لَيْفِكَ دَاعِيَ اللَّهِ، إِنْ كَانَ لَمْ يُجِبْكَ يَدْنِي عِنْدَ اسْتِغَاثَتِكَ، وَلِسَانِي عِنْدَ اسْتِئْصَارِكَ، فَقَدْ أَجَابَكَ قَلْبِي وَسَيِّمَعِي وَبَصِيرِي
 سُبْحَانَ رَبَّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبَّنَا لَمَفْعُولًا، أَشْهَدُ أَنَّكَ طَهَّرَ طَاهِرًا مُطَهَّرًا، مِنْ طَهْرٍ طَاهِرٍ مُطَهَّرٍ، طَهَّرَتْ وَطَهَّرَتْ بِكَ الْبِلَادُ، وَطَهَّرَتْ

أَرْضَ أَنْتَ بِهَا، وَطَهَّرَ حَرَمُكَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَمَرْتَ بِالْقِسْطِ وَالْعَدْلِ وَدَعَوْتَ إِلَيْهِمَا، وَأَنَّكَ صَادِقٌ صِدْقٌ، صَدَقْتَ فِيمَا دَعَوْتَ إِلَيْهِ، وَأَنَّكَ ثَارُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ عَنِ اللَّهِ، وَعَنْ حَيْدِكَ رَسُولِ اللَّهِ، وَعَنْ أَبِيكَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَعَنْ أَخِيكَ الْحَسَنِ، وَنَصَحْتَ وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَعَبَدْتَهُ مُخْلِصاً حَتَّى آتَيْكَ الْيَقِينَ، فَجَزَاكَ اللَّهُ خَيْرَ جَزَاءِ السَّابِقِينَ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ وَسَلَّمْ تَسْلِيماً، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَصَلِّ عَلَى الْحُسَيْنِ، الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ الرَّشِيدِ، قَتِيلِ الْعِبْرَاتِ وَأَسِيرِ الْكُرْبَاتِ صَلَوَةَ نَامِيهِ زَاكِيهِ مُبَارَكِهِ، يَصْعَدُ أَوْلَاهَا وَلَا يَنْفَدُ آخِرُهَا، أَفْضَلَ مَا صَلَّيْتَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أَوْلَادِ أَنْبِيَائِكَ الْمُرْسَلِينَ، يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ. أَنْكَاهُ قَبْرِ مَطْهَرِ رَا بِيُوسِ وَ رُوي رَاسِطِ خُودِ رَا بَرِ قَبْرِ كُذَارِ وَ بَعْدَ از آن رُوي چَپِ رَا أَنْكَاهُ دُورِ قَبْرِ بَگَرْدِ وَ طُوافِ كَنِ وَ چَهارِ جَانِبِ قَبْرِ رَا بِيُوسِ شَيْخِ مَفِيدِ رَحْمَةِ اللَّهِ فَرْمُودِهِ أَنْكَاهُ بَرُوسِ قَبْرِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ بَايَسْتِ نَزْدِ قَبْرِ آنِ جَنَابِ وَ بَگُو: السَّلَامُ عَلَيَّكَ أَيُّهَا الصَّدِيقُ الطَّيِّبُ، الزَّكِيُّ الْحَيِّبُ الْمُقَرَّبُ، وَابْنُ رِيحَانِهِ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيَّكَ مِنْ شَهِيدٍ مُحْتَسِبٍ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، مَا أَكْرَمَ مَقَامَكَ، وَأَشْرَفَ مُنْقَلَبَكَ، أَشْهَدُ لَقَدْ شَكَرَ اللَّهُ سَعْيَكَ وَأَجَزَلَ ثَوَابَكَ، وَالْحَقَّكَ بِالذُّرْوَةِ الْعَالِيَةِ، حَيْثُ الشَّرْفُ كُلُّ الشَّرْفِ، وَفِي الْعُرْفِ [السَّامِيَةِ] كَمَا مَنْ عَلَيَّكَ مِنْ قَبِيلٍ، وَجَعَلَكَ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرَّجْسَ، وَطَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً، صَلِّ لِمَوَاتِ اللَّهِ عَلَيَّكَ وَرَحْمَةَ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ وَرِضْوَانَهُ، فَاشْفَعْ أَيُّهَا السَّيِّدُ الطَّاهِرُ إِلَى رَبِّكَ، فِي حَيْطِ الْأَثْقَالِ عَنِ ظَهْرِي وَتَخْفِيفِهَا عَنِّي وَارْحَمْ ذُلِّي وَخُسُوعِي لِمَكَ، وَ لِلْسَّيِّدِ أَبِيكَ، صَلِّ لِي اللَّهُ عَلَيَّكُمْ، پَسِ بَچَسْبَانِ خُودِ رَا بَرِ قَبْرِ وَ بَگُو: زَادَ اللَّهُ فِي شَرَفِكُمْ فِي الْآخِرَةِ،

كَمَا شَرَّفَكُم فِي الدُّنْيَا، وَأَشْهَدُ بِكُم، كَمَا أَشْهَدُ بِكُم، وَأَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَعْلَامُ الدِّينِ، وَنُجُومُ الْعَالَمِينَ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. پس رو کن بسوی شهدا و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَنْصَارَ اللَّهِ وَأَنْصَارَ رَسُولِهِ، وَأَنْصَارَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَأَنْصَارَ فَاطِمَةَ، وَأَنْصَارَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَأَنْصَارَ الْأَسْيَافِ، أَشْهَدُ أَنَّكُمْ لَقَدْ نَصَحْتُمْ لِلَّهِ وَجَاهَدْتُمْ فِي سَبِيلِهِ، فَجَزَاكُمْ اللَّهُ عَنِ الْإِسْلَامِ وَأَهْلِهِ أَفْضَلَ الْجَزَاءِ، فُزْتُمْ وَاللَّهُ فَوْزًا عَظِيمًا، يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَكُمْ فَافُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا، أَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّكُمْ تُرْزَقُونَ، أَشْهَدُ أَنَّكُمْ الشُّهَدَاءُ وَالسُّعَدَاءُ، وَأَنَّكُمْ الْفَائِزُونَ فِي دَرَجَاتِ الْعُلَى وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.

بعد از آن بازگرد و بیا نزدیک سر مبارک آن حضرت و نماز زیارت بکن و دعا کن برای خود و پدر و مادر خود و برای برادران مؤمن و بدان که سید بن طاوس برای حضرت علی اکبر و شهداء قدس الله ارواحهم زیارتی مشتمل بر اسامی آنها نقل کرده ما به ملاحظه اختصار و شیوع و اشتها آنرا ذکر نمودیم

دویم زیارت نیمه رجب

زیارت نیمه رجب غیر از زیارتی که گذشت و آن زیارتی است که شیخ مفید رحمه الله در مزار نقل کرده که از زیارات مخصوصه نصف رجب است که آنرا غفیله می گویند یعنی نیمه رجب را غفیله می گویند نه زیارت را به سبب غفلت عامه مردم از فضیلت آن پس چون قصد کردی زیارت آن حضرت را در این وقت و آمدی در صحن شریف پس داخل شو یعنی در حرم مطهر و سه مرتبه بگو اللَّهُ أَكْبَرُ و بایست در نزد قبر منور و بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا آلَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا صَفْوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا خَيْرَةَ اللَّهِ مِنْ

خَلَقِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا سَادَةَ السَّادَاتِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا لُيُوثَ الْغَابَاتِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا سُوْفُنَ النَّجَاهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ
 الْحُسَيْنِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَارِثَ عِلْمِ الْأَنْبِيَاءِ وَرَحْمَةِ اللَّهِ وَبَرَكَاتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَارِثَ آدَمَ صِفْوَةِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَارِثَ
 نُوحِ نَبِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَارِثَ إِسْمَاعِيلَ ذَبِيحِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَارِثَ مُوسَى
 كَلِيمِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَارِثَ عِيسَى رُوحِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا بِنَّ بْنَ مُحَمَّدٍ
 الْمُضَيَّفِي السَّلَامِ عَلَيْكُمْ يَا بِنَّ عَلِيٍّ الْمُزْتَضِي السَّلَامِ عَلَيْكُمْ يَا بِنَّ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا بِنَّ خَدِيجَةَ الْكُبْرَى السَّلَامُ
 عَلَيْكُمْ يَا شَهِيدَ بَنِّ الشَّهِيدِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا قَتِيلَ بَنِّ الْقَتِيلِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَابْنَ وَلِيِّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا حُجَّةَ اللَّهِ وَابْنَ
 حُجَّتِهِ عَلَى خَلْقِهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَرَزَقْتَ بِوَالِدَيْكَ،
 وَجَاهَدْتَ عَدُوَّكَ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ تَسْمَعُ الْكَلَامَ، وَتَرُدُّ الْجَوَابَ، وَأَنَّكَ حَبِيبُ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ وَنَجِيُّهُ، وَصَفِيُّهُ وَابْنُ صَفِيِّهِ، يَا مَوْلَايَ وَابْنَ
 مَوْلَايَ، زُرْتُكَ مُشْتَاقًا فَكُنْ لِي شَفِيعًا إِلَى اللَّهِ، يَا سَيِّدِي وَأَسْتَشْفِعُ إِلَى اللَّهِ بِجَدِّكَ سَيِّدِ النَّبِيِّينَ، وَبِأَبِيكَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، وَبِأُمَّكَ
 فَاطِمَةَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، أَلَا لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلِيكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ ظَالِمِيكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ سَالِيكيكَ وَمُبْغِضِيكَ، مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، وَصَلَّى
 اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ. أَنْكَاهُ قَبْرَ مَطْهَرِ رَا بِيُوسَ وَمَتَوَجَّهَ شَوْ بِسُويِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَآنَ
 جَنَابِ رَا زِيَارَتِ كُنْ وَ بَگو: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا مَوْلَايَ وَابْنَ مَوْلَايَ، لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلِيكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ ظَالِمِيكَ، إِنِّي اتَّقَرَّبْتُ إِلَى اللَّهِ
 بِزِيَارَتِكُمْ وَبِمَحَبَّتِكُمْ، وَأَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ مِنْ

أَعْدَائِكُمْ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. پس برو تا برسی به قبور شهداء رضوان الله عليهم پس بایست و بگو: السَّلَامُ عَلَى الْمَأْرُوحِ الْمُنِيخِ بِقَعْبِرِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا طَاهِرِينَ مِنَ الدَّنَسِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا مَهْدِيُونَ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَبْرَارَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَعَلَى الْمَلَائِكَةِ الْحَافِينَ بِقُبُورِكُمْ أَجْمَعِينَ، جَمَعَنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ فِي مُسْتَقَرِّ رَحْمَتِهِ وَتَحِيَّتِ عَرْشَتِهِ، إِنَّهُ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. بعد از آن برو به حرم عباس بن امیرالمؤمنین علیهما السلام چون برسی به آنجا بایست بر در قبه آن جناب و بگو سَلَامُ اللَّهِ وَ سَلَامُ مَلَائِكَتِهِ الْمُقَرَّبِينَ تا آخر زیارت آن حضرت که پیش از این گذشت.

سیم زیارت نیمه شعبان

زیارت نیمه شعبان است بدان که احادیث بسیار در فضیلت زیارت آن حضرت در نیمه شعبان وارد شده است و بس است در این باب آنکه به چندین سند معتبر از حضرت امام زین العابدین و امام جعفر صادق علیهما السلام وارد شده که هر که خواهد مُصَافِحَه کند با او صد و بیست و چهار هزار پیغمبر پس باید که زیارت کند قبر ابی عبد الله الحسین علیه السلام را در نیمه شعبان بدرستی که [ملائکه و] ارواح پیغمبران رخصت می طلبند و به زیارت آن حضرت می آیند پس خوشا به حال آنکه مصافحه کند با ایشان و ایشان مصافحه کنند با او و با ایشانند پنج پیغمبر اولوالعزم نوح و ابراهیم و موسی و عیسی و محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ عَلَيْهِمُ الْجَمْعِينَ راوی گفت پرسیدم که به چه سبب ایشان را اولوالعزم می نامند فرمود به جهت آنکه ایشان مبعوث شده اند به مشرق و مغرب و جنّ

و انس و امّیا الفضاظ زیارت پس دو نحو نقل شده یکی همان زیارت است که برای اوّل رجب نقل شد دیگر زیارتی است که شیخ کفعمی در کتاب بلد الامین از حضرت صادق علیه السلام نقل کرده و آن زیارت چنین است می ایستی نزد قبر آن حضرت و می گوئی:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَبِيدُ الصَّالِحُ الزَّكِيُّ، اؤدُعَكَ شَهَادَةً مِّنِّي لَكَ تُقَرِّبُنِي إِلَيْكَ فِي يَوْمِ شَفَاعَتِكَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قُتِلْتَ وَلَمْ تَمُتْ، بَلْ بَرَجَاءِ حَيَاتِكَ حَيَّيْتُ قُلُوبَ شِيعَتِكَ، وَبِضِيَاءِ نُورِكَ اهْتَدَى الطَّالِبُونَ إِلَيْكَ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ نُورُ اللَّهِ الَّذِي لَمْ يُطْفَأْ وَلَا يُطْفَأُ أَبَدًا، وَأَنَّكَ وَجْهُ اللَّهِ الَّذِي لَمْ يَهْلِكْ وَلَا يُهْلِكُ أَبَدًا، وَأَشْهَدُ أَنَّ هَذِهِ التُّرْبَةَ تُؤْتِيكَ، وَهَذَا الْحَرَمَ حَرَمُكَ، وَهَذَا الْمَصِيرَ مَصِيرَكَ، لَا ذَلِيلَ وَاللَّهِ مُعَزِّكَ، وَلَا مَعْلُوبَ وَاللَّهِ نَاصِرُكَ، هَذِهِ شَهَادَةٌ لِي عِنْدَكَ إِلَى يَوْمِ قَبْضِ رُوحِي بِحَضْرَتِكَ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. تا روز گرفتن جانم در حضور تو و سلام بر تو و رحمت خدا و برکاتش

چهارم زیارت شبهای قدر

زیارت شبهای قدر است بدان که احادیث در فضیلت زیارت امام حسین علیه السلام در ماه مبارک رمضان خصوص شب اوّل و نیمه و آخر آن و در خصوص شب قدر بسیار است و از حضرت امام محمد تقی علیه السلام منقول است که هر که زیارت کند امام حسین علیه السلام را در شب بیست و سیم ماه رمضان و آن شبی است که امید هست شب قدر باشد و در آن شب هر امر محکمی جدا و مقدر می شود مصافحه کنند با او روح بیست و چهار هزار [ملک و] پیغمبر که همه رخصت می طلبند از خدا در زیارت آن

حضرت در این شب و در حدیث معتبر دیگر از حضرت صادق علیه السلام مروی است که چون شب قدر می شود منادی از آسمان هفتم از بطنان عرش ندا می کند که حق تعالی آمرزید هر که را که به زیارت قبر حسین علیه السلام آمده و در روایت است که هر که شب قدر نزد قبر آن حضرت باشد و دو رکعت نماز گذارد نزد آن حضرت یا آنچه که میسر شود و از حق تعالی سؤال کند بهشت را و پناه برد از آتش حق تعالی به او عطا فرماید سؤال او را و پناه دهد او را از آتش و ابن قولویه از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که هر که زیارت کند قبر امام حسین علیه السلام را در ماه رمضان و بمیرد در راه زیارت از برای او عرض و حسابی نخواهد بود و به او بگویند که داخل بهشت شو بدون خوف و بیم و اما الفاضلی که زیارت کرده می شود حضرت امام حسین علیه السلام به آن در ليله قدر پس چنان است که شیخ مفید و محمد بن المشهدی و ابن طاوس و شهید علیهم السلام در کتب مزار ذکر نموده اند و آن زیارت را مختص به این شب و عیدین یعنی روز عید فطر و قربان قرار داده اند و شیخ محمد بن المشهدی به اسناد معتبر خود آن را از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده و گفته که آن حضرت فرمودند وقتی که اراده کردی زیارت کنی ابی عبدالله الحسین علیه السلام را پس برو به مشهد آن حضرت بعد از آنکه غسل کرده باشی و پوشیده باشی پاکیزه ترین جامه های

خود را پس چون ایستادی نزد قبر آن حضرت پس روی خود را به جانب آن حضرت کن و قبله را میان دو کتف خود قرار ده و بگو:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ الصَّديقِ الطَّاهِرِ، فَاطِمَةَ سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَتَلَوْتَ الْكِتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ، وَجَاهِدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، وَصَبَرْتَ عَلَى الْأَذَى فِي جَنْبِهِ مُحْتَسِبًا حَتَّى آتَيْتَ الْيَقِينَ، أَشْهَدُ أَنَّ الَّذِينَ خَالَفُوكَ وَحَارَبُوكَ، وَالَّذِينَ خَذَلُوكَ، وَالَّذِينَ قَتَلُوكَ مَلْعُونُونَ عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ، وَقَدْ خَابَ مَنْ افْتَرَى لَعَنَ اللَّهُ الظَّالِمِينَ لَكُمْ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، وَضَاعَفَ عَلَيْهِمُ الْعَذَابَ الْعَالِمِمْ، أَتَيْتُكَ يَا مَوْلَايَ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ زَائِرًا عَارِفًا بِحَقِّكَ، مُوَالِيًا لِأَوْلِيَائِكَ، مُعَادِيًا لِأَعْدَائِكَ، مُسْتَبِصِّرًا بِالْهُدَى الَّتِي أَنْتَ عَلَيَّهِ، عَارِفًا بِضَلَالَةِ مَنْ خَالَفَكَ، فَاشْفَعْ لِي عِنْدَ رَبِّكَ. پس بچسبان خود را بر قبر و روی خود را بر آن گذار پس می روی به جانب سیر مقدس و می گوئی: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّهَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَسَيِّمَاتِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَى رُوحِكَ الطَّيِّبِ، وَجَسَدِكَ الطَّاهِرِ، وَعَلَيْكَ السَّلَامُ يَا مَوْلَايَ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. پس بچسبان خود را به قبر و ببوس آنرا و بگذار صورت خود را بر آن و بگرد به جانب سر پس دو رکعت نماز زیارت گذار و نماز کن بعد از آن دو رکعت آنچه میسر شود تو را پس از آن برو به سمت پا و زیارت کن علی بن الحسین علیهما السلام را و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ وَابْنَ مَوْلَايَ،

وَرَحْمَهُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَكَ وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ، وَضَاعَفَ عَلَيْهِمُ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ. و دعا کن به آنچه می خواهی پس زیارت کن شهدا را در حالیکه میل کنی از سمت پا بطرف قبله پس بگو السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الصَّادِقُونَ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الشُّهَدَاءُ الصَّابِرُونَ، أَشْهَدُ أَنَّكُمْ جَاهِدْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَصَبَرْتُمْ عَلَى الْمَأْذَى فِي جَنْبِ اللَّهِ، وَنَصَّيْتُمْ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ، حَتَّى آتَيْتُمْ الْيَقِينَ، أَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّكُمْ تُرْزَقُونَ، فَجَزَاكُمْ اللَّهُ عَنِ الْإِسْلَامِ وَأَهْلِهِ أَفْضَلَ جَزَاءِ الْمُحْسِنِينَ، وَجَمَعَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ فِي مَحَلِّ النَّعِيمِ. پس می روی به زیارت عیاس بن امیرالمؤمنین علیهما السلام همین که رسیدی آنجاو ایستادی نزد آن جناب بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَبِيدُ الصَّالِحُ، الْمُطِيعُ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ جَاهِدْتَ وَنَصَّيْتَ حَتَّى وَصَّيْتُمْ بِي حَتَّى آتَيْتُكَ الْيَقِينَ، لَعَنَ اللَّهُ الظَّالِمِينَ لَكُمْ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ وَالْمَأْخِرِينَ، وَالْحَقَّهُمْ بِدَرْكِ الْجَحِيمِ. پس نماز تطوع کند در مسجد آن جناب هرچه خواهد و بیرون رود.

پنجم زیارت حضرت امام حسین در عید فطر و قربان

زیارت حضرت امام حسین علیه السلام است در عید فطر و قربان به سند معتبر از حضرت صادق علیه السلام منقول است که هر که در یک شب از سه شب قبر امام حسین علیه السلام را زیارت کند گناهان گذشته و آینده اش آمرزیده شود شب عید فطر یا شب عید اضحی یا شب نیمه شعبان و به روایت معتبر از حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام منقول است که فرمود سه شب است که هر که زیارت کند حضرت امام حسین علیه السلام را در آن شبها گناهان گذشته و آینده اش آمرزیده شود شب نصف شعبان و شب بیست و سیّم ماه رمضان و شب عید یعنی شب عید فطر و از حضرت صادق

علیه السلام منقول است که کسی که زیارت کند امام حسین علیه السلام را در شب نیمه شعبان و شب عید فطر و شب عرفه در یک سال بنویسد حق تعالی برای او هزار حجّ مبرور و هزار عمره مقبوله و برآورد از برای او هزار حاجت دنیا و آخرت واز حضرت امام محمد باقر علیه السلام مروی است که هر که شب عرفه در زمین کربلا باشد و بماند آنجا تا زیارت روز عید کند و برگردد نگاه دارد حق تعالی او را از شرّ آن سال بدان که علماء از برای این دو عید شریف دو زیارت نقل کرده اند یکی زیارت سابقه که به جهت لیالی قدر ذکر شد و دیگر این زیارت است و از کلمات ایشان ظاهر می شود که زیارت سابقه مال روزهای عیدین است و این زیارت مال شبهای عیدین فرموده اند چون اراده کنی زیارت آن حضرت را در این دو شب پس بایست بر درِ قبه مطهره و نظر بیفکن به جانب قبر و بگو به جهت استیذان: یا مَوْلای یا اَباعَیْدِ اللّهِ یا بَنِ رَسولِ اللّهِ، عَبدُکَ وَاِبْنُ اَمَتِکَ الدَّلِیلُ بَیْنَ یَدَیْکَ، وَالْمَصِیغُورُ فی عُلُوِّ قَدْرِکَ، وَالْمُعْتَرِفُ بِحَقِّکَ، جَاءَکَ مُسْتَجِیراً بِکَ، قاصِداً اِلی حَرَمِکَ، مُتَوَجِّهاً اِلی مَقامِکَ، مُتَوَسِّلاً اِلی اللّهِ تَعالی بِکَ، ءَاذْخُلُ یا مَوْلای، ءَاذْخُلُ یا وَلِی اللّهِ، ءَاذْخُلُ یا مَلائِکَةَ اللّهِ الْمُحَدِّقِینَ بِهَذَا الحَرَمِ، الْمُقِیمِینَ فی هَذَا المَشْهَدِ. * پس اگر دلت خاشع شد و چشمت گریان شد داخل شو و مقدم دار پای راست را برپای چپ و بگو: بِسْمِ اللّهِ وَبِاللّهِ، وَ فی سَبیلِ اللّهِ، وَ عَلَی مِلَّةِ رَسولِ اللّهِ، اَللّهُمَّ اَنْزِلْنی مُنْزَلاً مُبارِکاً، وَاَنْتَ خَیْرُ المُنْزَلِینَ. پس بگو اَللّهُ اَکْبَرُ کَیْراً، وَالْحَمْدُ لِلّهِ کَثِیراً، وَسُبْحانَ

اللَّهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْفَرْدِ الصَّمِيدِ، الْمَاجِدِ الْأَحِيدِ، الْمُتَفَضِّلِ الْمَنَّانِ، الْمُتَطَوِّلِ الْحَنَّانِ، الَّذِي مِنْ تَطَوُّلِهِ سَيِّهَلْ لِي زِيَارَةٌ
 مَوْلَايَ بِإِحْسَانِهِ، وَلَمْ يَجْعَلْنِي عَنْ زِيَارَتِهِ مَمْنُوعاً، وَلَا عَنْ ذِمَّتِهِ مِدْفُوعاً، بَلْ تَطَوَّلَ وَمَنَحَ. پس داخل شو و چون به میان روضه
 رسیدی بایست محاذی قبر مطهر با حال خضوع و گریه و تضرع و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صَفْوَةَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا
 وَارِثَ نُوحٍ أَمِينِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ
 عِيسَى رُوحِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ صَلَوَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَبِيبِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عَلِيِّ حُجَّهِ اللَّهِ، السَّلَامُ
 عَلَيْكَ أَيُّهَا الْوَصِيُّ الْبُرِّ التَّقِيُّ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ثَارَ اللَّهِ وَابْنَ ثَارِهِ، وَالْوَثَرَ الْمُؤْتُونَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ،
 وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ حَتَّى اسْتُبِيحَ حَرْمُكَ، وَقُتِلْتَ مَظْلُوماً. پس بایست در نزد سر
 مقدس با دل خاشع و چشم گریان و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنَّ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنَّ سَيِّدِ
 الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنَّ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَطَلَ الْمُسْلِمِينَ، يَا مَوْلَايَ أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ
 نُوراً فِي الْأَصْيَابِ الشَّامِخَةِ، وَالْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ، لَمْ تَنْجَسْكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا، وَلَمْ تَلْبَسْكَ مِنْ مُدْلِهَمَاتِ ثِيَابِهَا، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ
 دَعَائِمِ الدِّينِ، وَأَرْكَانِ الْمُسْلِمِينَ، وَمَعْقِلِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْبُرِّ التَّقِيُّ الرَّضِيُّ الزَّكِيُّ الْهَادِي الْمَهْدِيُّ، وَأَشْهَدُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ
 مِنْ وُلْدِكَ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَأَعْلَامُ الْهُدَى وَالْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَالْحُجَّةُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا. پس بحسبان خود را به قبر و بگو: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ

راجعون، يا مولاي أنا موالٍ لوليكم، ومُعادٍ لِعِدْوِكُمْ، وَأَنَا بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَبِإِيَابِكُمْ، مُوقِنٌ بِشَرَايِعِ دِينِي وَخَوَاتِيمِ عَمَلِي وَقَلْبِي لِقَلْبِكُمْ
 سَلَامٌ، وَأَمْرِي لِأَمْرِكُمْ مُتَّبِعٌ، يَا مَوْلَايَ أَتَيْتُكَ خَائِضًا فَأَمَّنِي وَأَتَيْتُكَ مُسْتَجِيرًا فَاجْرَنِي وَأَتَيْتُكَ فَقِيرًا فَاعْنِنِي سَيِّدِي وَمَوْلَايَ، أَنْتَ
 مَوْلَايَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ، آمَنْتُ بِسِرِّكُمْ وَعَلَانِيَتِكُمْ، وَبِظَاهِرِكُمْ وَبِاطْنِكُمْ، وَأَوْلِيكُمْ وَآخِرِكُمْ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ التَّالِي
 لِكِتَابِ اللَّهِ، وَأَمِينُ اللَّهِ الدَّاعِي إِلَى اللَّهِ بِالْحِكْمَةِ وَالْمِوْءُظَةِ الْحَسَنَةِ، لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً ظَلَمَتْكَ وَأُمَّةً قَتَلَتْكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً سَمِعَتْ
 بِذَلِكَ فَرَضِيَتْ بِهِ. پس دو ركعت نماز نزدسر آن حضرت بكن وچون سلام گفتی بگو: اَللّٰهُمَّ اِنِّي لَكَ صَلَّيْتُ وَلَكَ رَكَعْتُ،
 وَلَكَ سَجَدْتُ، وَحَدَّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، فَإِنَّهُ لَا تَجُوزُ الصَّلَاةُ وَالرُّكُوعُ وَالسُّجُودُ إِلَّا لَكَ، لِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، اَللّٰهُمَّ
 صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَبْلِغْهُمْ عَنِّي أَفْضَلَ السَّلَامِ وَالتَّحِيَّةِ، وَارْزُقْ عَلَيَّ مِنْهُمْ السَّلَامَ، اَللّٰهُمَّ وَهَاتَانِ الرَّكْعَتَانِ هِدْيَةٌ مِنِّي إِلَى
 سَيِّدِي الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامَ، اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَيْهِ، وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّي وَاجْرِنِي عَلَيْهِمَا أَفْضَلَ أَمَلِي وَرَجَائِي فِيكَ وَفِي
 وَوَلِيِّ الْمُؤْمِنِينَ بِسِ بَعْضِ بَانَ خُود رَا بَر قَبْر و بَبُوس آنرا و بگو: اَلسَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ قَتِيلِ
 الْعَبْرَاتِ، وَأَسِيرِ الْكُرْبَاتِ، اَللّٰهُمَّ اِنِّي أَشْهَدُ أَنَّهُ وَلِيُّكَ، وَأَبْنُ وَلِيِّكَ وَصَفِيُّكَ الثَّائِرُ بِحَقِّكَ أَكْرَمْتَهُ بِكَرَامَتِكَ، وَخَتَمْتَ لَهُ بِالشَّهَادَةِ،
 وَجَعَلْتَهُ سَيِّدًا مِنَ السَّادَةِ، وَقَادِمًا مِنَ الْقَادَةِ، وَأَكْرَمْتَهُ بِطَيْبِ الْوِلَادَةِ، وَأَعْطَيْتَهُ مِرْوَارِثَ الْأَنْبِيَاءِ، وَجَعَلْتَهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِكَ مِنَ
 الْأَوْصِيَاءِ، فَاعِذْ فِي الدُّعَاءِ، وَمَنْحِ النَّصِيحَةَ، وَبَدَلْ مُهْجَتَهُ فِيكَ، حَتَّى اسْتَنْفَذَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ، وَخَيْرَهُ الضَّلَالَةِ، وَقَدْ تَوَازَرَ
 عَلَيْهِ مِنْ عَرَّتِهِ الدُّنْيَا، وَبَاعَ حَظَّهُ مِنَ الْأَخْرَجِ بِالْأَذْنَى وَتَرَدَّى فِي هَوَاهُ، وَأَسِيخَطَكَ وَأَسِيخَطَ نَبِيَّكَ، وَأَطَاعَ مِنْ عِبَادِكَ أَوْلَى الشُّقَاقِ
 وَالنَّفَاقِ،

وَحَمَلَهُ الْمَأُوزَارِ الْمُسَيِّجِينَ النَّارَ، فَجَاهِدَهُمْ فِيكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا مُقْبِلًا غَيْرَ مُدْبِرٍ، لَا تَأْخُذْهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةٌ لَاتِمٌ، حَتَّى سَيْفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمُهُ، وَاسْتَبِيحَ حَرِيمُهُ، اللَّهُمَّ الْعَنْهُمْ لَعْنًا وَبِيلاً، وَعَذِّبْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا.

پس بگرد به جانب علی بن الحسین علیهما السلام و آن جناب در طرف پای مبارک حضرت حسین علیه السلام است پس بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ فَاطِمَةَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْمَظْلُومُ الشَّهِيدُ، يَا أَبَى أَنْتَ وَأُمِّي عِشْتِ سَيِّعِيدًا، وَقَتَلْتِ مَظْلُومًا شَهِيدًا. * پس رو کن بسوی قبور شهداءِ رضوانِ اللهِ عَلَیْهِمْ و بگو السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الذَّاكِرُونَ عَنْ تَوْحِيدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ، يَا أَبَى أَنْتُمْ وَأُمِّي فُزْتُمْ فَوْزًا عَظِيمًا. پس برو به مشهد عباس بن علی علیهما السلام و بایست نزد ضریح شریف آن جناب و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ وَالصَّدِيقُ الْمُوَاسِي أَشْهَدُ أَنَّكَ آمَنْتَ بِاللَّهِ، وَنَصَرْتَ ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ، وَدَعَوْتَ إِلَى سَبِيلِ اللَّهِ، وَوَأَسَدَيْتَ بِنَفْسِكَ، فَعَلَيْكَ مِنَ اللَّهِ أَفْضَلُ التَّحِيَّةِ وَالسَّلَامِ. * پس بچسبان خود را به قبر و بگو يَا أَبَى أَنْتَ وَأُمِّي يَا نَاصِرَ دِينِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَاصِرَ الْحُسَيْنِ الصَّدِيقِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَاصِرَ الْحُسَيْنِ الشَّهِيدِ، عَلَيْكَ مِنِّي السَّلَامُ مَا بَقِيَتْ وَبَقِيَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ. پس نماز کن در نزد سیرِ آن حضرت دو رکعت و بگو بعد از آن آنچه را که می گفتی در نزد حضرت حسین علیه السلام یعنی بخوان دعاءِ اللَّهُمَّ إِنِّي صَلَّيْتُ الْخَ پس بگرد بسوی مشهد حسین علیه السلام و بمان در نزد آن

حضرت آنچه خواهی مگر آنکه مستحب است آنجا را مکان بیتوته یعنی خوابگاه قرار ندهی

زیارت وداع

و چون خواهی وداع کنی آن حضرت را بایست در نزد سر و گریه کن و بگو: السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا مَوْلَايَ، سَلَامٌ مُودَعٍ لَا قَالٍ وَلَا سَمٍّ، فَإِنْ أَنْصَرِفُ فَلَا عَنِّ مَلَالَةٍ، وَإِنْ أَقِمُ فَلَا عَنِّ سُوءِ ظَنٍّ بِمَا وَعَدَ اللَّهُ الصَّابِرِينَ، يَا مَوْلَايَ لَا جَعَلَهُ اللَّهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّي لِزِيَارَتِكَ، وَرَزَقَنِي الْعُودَ إِلَيْكَ، وَالْمَقَامَ فِي حَرَمِكَ، وَالْكَوْنَ فِي مَشْهَدِكَ، آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ. * پس بوس ضریح را و جمیع بدن خود را بر آن بمال بدرستی که آن باعث امان و حرز تو است و بیرون برو از نزد آنحضرت به طوری که رویت به جانب قبر باشد و پشت بر او مکن و بگو: السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بَابَ الْمَقَامِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا شَرِيكَ الْقُرْآنِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حُجَّةَ الْخِصَامِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا سَيِّفِيْنَ النَّجَاهِ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا مَلَائِكَةَ رَبِّي الْمُقِيمِينَ فِي هَذَا الْحَرَمِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ أَبَدًا مَا بَقِيَتْ وَبَقِيَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَبَكَوْنَا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

پس برو بیرون و سید بن طاوس و محمد بن المشهدی گفته اند پس در وقتی که چنین کردی مثل کسی مانی که زیارت کرده خدا را در عرش.

ششم زیارت امام حسین در روز عرفه

زیارت امام حسین علیه السلام در روز عرفه است بدان که آنچه از اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام در باب زیارت عرفه رسیده از کثرت اخبار و بسیاری فضیلت و ثواب زیاده از آنست که احصا شود و ما به جهت تشویق زائرین به ذکر چند حدیث اکتفا می نماییم به سند معتبر از بشیر دَهان منقول است که

ص: ۵۱۱

گفت عرض کردم به خدمت حضرت صادق علیه السلام که گاه هست حجّ از من فوت می شود و روز عرفه را نزد قبر امام حسین علیه السلام می گذرانم فرمود که نیک می کنی ای بشیر هر مؤمنی که به زیارت قبر امام حسین علیه السلام برود با شناسایی حق آن حضرت در غیر روز عید نوشته شود برای او ثواب بیست حجّ و بیست عمره مبروره مقبوله و بیست جهاد با پیغمبر مرسل یا امام عادل و هر که زیارت کند آن حضرت را در روز عید بنویسد حق تعالی برای او ثواب صد حجّ و صد عمره و صد جهاد با پیغمبر مرسل یا امام عادل و هر که زیارت کند آن حضرت را در روز عرفه با معرفت حق آن حضرت نوشته شود برای او ثواب هزار حجّ و هزار عمره پسندیده مقبوله و هزار جهاد با پیغمبر مرسل یا امام عادل گفتم کجا حاصل می شود برای من ثواب موقف عرفات پس آن حضرت نظر کرد بسوی من مانند کسی که خشمناک باشد و فرمود که ای بشیر هرگاه مؤمنی برود به زیارت قبر امام حسین علیه السلام در روز عرفه و غسل کند در نهر فرات پس متوجه شود بسوی قبر آن حضرت بنویسد حق تعالی از برای او بهر گامی که برمی دارد حجّی که با همه مناسک به عمل آورده باشد و چنین گمان دارم که فرمود و عمره [غزوه و در احادیث کثیره بسیار معتبره وارد شده که حق تعالی در روز عرفه اول نظر رحمت بسوی زائران قبر حسین علیه السلام می افکند پیش از آنکه نظر به اهل موقف عرفات کند و در

حدیث معتبر از رفاعه منقول است که حضرت صادق علیه السلام به من فرمود که امسال حجّ کردی گفتم فدایت شوم زری نداشتم که به حج روم ولکن عرفه را نزد قبر امام حسین علیه السلام گذرانیدم فرمود که ای رفاعه هیچ کوتاهی نکردی از آنچه اهل منی در آن بودند اگر نه این بود که کراهت دارم که مردم ترک حجّ کنند هرآینه حدیثی برای تو می گفتم که هرگز ترک زیارت قبر آن حضرت نکنی پس ساعتی ساکت شد و بعد از آن فرمود که خبر داد مرا پدرم که هرکه بیرون رود بسوی قبر امام حسین علیه السلام و عارف به حقّ آن حضرت باشد و با تکبر نرود همراه او می شوند هزار ملک از جانب راست و هزار ملک از جانب چپ و نوشته شود برای او ثواب هزار حجّ و هزار عمره که با پیغمبر یا وصی پیغمبر کرده باشد و اما کیفیت زیارت آن حضرت پس چنان است که علماء اجلّه و رؤساء مذهب و ملت فرموده اند چون خواستی آن حضرت را در این روز زیارت کنی پس اگر ممکن شد تو را که از فرات غسل کنی چنان کن و اگر نه از هر آبی که تو را ممکن باشد و پاکیزه ترین جامه های خود را بپوش و قصد زیارت آن حضرت کن در حالتی که به آرامی و وقار و تأنّی باشی پس چون به درّ حایر برسی بگو:

اللَّهُ أَكْبَرُ وَ بَكَوِ اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ، لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلٌ رَبِّنَا

بِالْحَقِّ، السَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، السَّلَامُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَى فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، السَّلَامُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، السَّلَامُ عَلَى جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، السَّلَامُ عَلَى مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ، السَّلَامُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ مُوسَى السَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، السَّلَامُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ، السَّلَامُ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، السَّلَامُ عَلَى الْخَلْفِ الصَّالِحِ الْمُتَنَطِّرِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أُمَّتِكَ الْمُوَالِي لَوْلِيِّكَ، الْمُعَادَى لِعَدُوِّكَ، اسْتِجَارَ بِمَشْهَدِكَ، وَتَقَرَّبَ إِلَى اللَّهِ بِقَضِيَّةِكَ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانِي لَوْلَايَتِكَ، وَخَصَّنِي بِزِيَارَتِكَ، وَسَيَّهَلَ لِي قَضِيَّةُكَ. پس داخل روضه شو و بایست محاذی سر و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صِفْوَهُ اللَّهُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ نُوحِ نَبِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ عِيسَى رُوحِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَارِثَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ مُحَمَّدِ الْمُضَيَّفِي السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ عَلِيٍّ الْمُرْتَضَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ خَدِيجَةَ الْكُبْرَى السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ثَارَ اللَّهِ وَابْنَ ثَارِهِ، وَالْوَثْرَ الْمُؤْتُونَ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَأَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَأَطَعْتَ اللَّهَ حَتَّى آتَيْتَ الْيَقِينَ، فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً قَتَلَتْكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً ظَلَمَتْكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَرَضِيَّتَ بِهِ، يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، أَشْهَدُ اللَّهُ وَمَلَائِكَتُهُ وَأَنْبِيَائُهُ وَرُسُلُهُ، أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَيَا يَا بِكُمْ مُوقِنٌ، بِشَرَايِعِ دِينِي وَخَوَاتِيمِ عَمَلِي

وَمُنْقَلَبِي إِلَى رَبِّي فَصَيِّ لِمَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَعَلَى أَرْوَاحِكُمْ وَعَلَى أَجْسَادِكُمْ وَعَلَى شَاهِدِكُمْ وَعَلَى غَائِبِكُمْ، وَظَاهِرِكُمْ وَبَاطِنِكُمْ،
السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَابْنَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، وَابْنَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ، وَابْنَ قَادِمِ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ إِلَى جَنَّاتِ النَّعِيمِ، وَكَيْفَ لَا
تَكُونُ كَذَلِكَ، وَأَنْتَ بَابُ الْهُدَى وَإِمَامُ التَّقَى وَالْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَالْحُجَّةُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا وَخَامِسُ أَصْحَابِ الْكِسَاءِ، غَدَتْكَ يَدُ
الرَّحْمَةِ، وَرُضِعَتْ مِنْ ثَدْيِ الْإِيمَانِ، وَرُبِّيتَ فِي حِجْرِ الْأَسْلَامِ، فَالْنَفْسُ غَيْرُ رَاضِيَةٍ بِفِرَاقِكَ، وَلَا شَاكَّةٌ فِي حَيَاتِكَ، صَيِّ لِمَوَاتِ اللَّهِ
عَلَيْكَ وَعَلَى آبَائِكَ وَأَبْنَاؤِكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَرِيحَ الْعِزَّةِ السَّكْبَةِ، وَقَرِينَ الْمُصِيبَةِ الرَّاتِبَةِ، لَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ اسْتَحَلَّتْ مِنْكَ
الْمَحَارِمَ، [وَأَنْتَ هَكَذَا فِيكَ حُزْمَةُ الْإِسْلَامِ فَقُتِلْتَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ مَقْهُورًا، وَأَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِكَ مَوْتُورًا،
وَأَصْبَحَ كِتَابُ اللَّهِ بِفَقْدِكَ مَهْجُورًا، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى حَيْدِكَ وَأَبِيكَ، وَأُمِّكَ وَأَخِيكَ، وَعَلَى الْأُمَّةِ مِنْ بَنِيكَ، وَعَلَى
الْمُسْتَشْهِدِينَ مَعَكَ، وَعَلَى الْمَلَائِكَةِ الْحَافِينَ بِقَبْرِكَ، وَالشَّاهِدِينَ لِرُؤُوسِكَ، الْمُؤْمِنِينَ بِالْقَبُولِ عَلَى دُعَاءِ شِعَتِكَ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ
وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، يَا بَنِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ يَا بَنِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، لَقَدْ عَظُمَتِ الرَّزِيَةُ، وَجَلَّتِ الْمُصِيبَةُ بِكَ
عَلَيْنَا، وَعَلَى جَمِيعِ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ اسْتَرْجَتْ وَالْحَمَتُ وَتَهَيَّأَتْ لِقِتَالِكَ، يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، فَصِيدَتْ
حَرَمَكَ، وَأَتَيْتُ مَشْهَدَكَ، اسْتَيْلُ اللَّهُ بِالشَّانِ الَّذِي لَكَ عِنْدَهُ وَبِالْمَحَلِّ الَّذِي لَكَ لَمَدِيهِ، أَنْ يُصَيِّ لِي عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ
يَجْعَلَنِي مَعَكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، بِمَنِّهِ وَجُودِهِ وَكَرَمِهِ

نماز زیارت

پس بیوس ضریح را پس دو رکعت نماز کن در بالای سر و در این دو رکعت هر سوره که می خواهی بخوان و چون فارغ
شدی بگو: اللَّهُمَّ إِنِّي صَلَّيْتُ وَرَكَعْتُ وَسَجَدْتُ لَكَ، وَحَدَاكَ لَا شَرِيكَ لَكَ، لِأَنَّ الصَّلَاةَ وَالرُّكُوعَ

وَالسُّجُودَ لَا تَكُونُ إِلَّا لَكَ، لِأَنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَبْلِغُهُمْ عَنِّي أَفْضَلَ التَّحِيَّةِ وَالسَّلَامِ،
 وَارْزُدْ عَلَيَّ مِنْهُمْ التَّحِيَّةَ وَالسَّلَامَ، اللَّهُمَّ وَهَاتَانِ الرَّكْعَتَانِ هِدْيَةٌ مِنِّي إِلَى مَوْلَايَ وَسَيِّدِي وَإِمَامِي الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ،
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَتَقَبَّلْ ذِكْرِي عَلَى ذِكْرِكَ أَفْضَلَ أَمَلِي وَرَجَائِي فِيكَ وَفِي وَلِيِّكَ، يَا أَرْحَمَ
 الرَّاحِمِينَ. پس برخیز و برو بسوی پای مبارک حضرت حسین علیه السلام و زیارت کن علی بن الحسین علیهما السلام را و سر
 آن جناب در نزد پای ابی عبدالله علیه السلام است پس بگو: السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ نَبِيِّ اللَّهِ،
 السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بْنَ الْحُسَيْنِ الشَّهِيدِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ أَيُّهَا الشَّهِيدُ بْنَ الشَّهِيدِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ أَيُّهَا
 الْمَظْلُومُ ابْنَ الْمَظْلُومِ، لَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ قَتْلُكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ ظَلْمَتِكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ سَيِّمَعَتِ بِعَدْلِكَ فَرَضَيْتَ بِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا
 مَوْلَايَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ وَابْنَ وَلِيِّهِ، لَقَدْ عَظُمَتِ الْمُصِيبَةُ وَجَلَّتِ الرَّزِيَّةُ بِكَ عَلَيْنَا وَعَلَى جَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ، فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ
 قَتْلُكَ، وَأَبْرَأُ إِلَى اللَّهِ وَالْيَاكُوفِ مِنْهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

زیارت شهداء

پس توجه کن بجانب شهداء و زیارت کن ایشان را و بگو: السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ وَأَحِبَّائِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَصْفِيَاءَ اللَّهِ
 وَأَوْدِيَاءَهُ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَنْصَارَ دِينِ اللَّهِ وَأَنْصَارَ نَبِيِّهِ، وَأَنْصَارَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَنْصَارَ فَاطِمَةَ سَيِّدَةِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا
 أَنْصَارَ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ الْوَلِيِّ النَّاصِحِ، السَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا أَنْصَارَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ الشَّهِيدِ الْمَظْلُومِ، صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ أَجْمَعِينَ،
 يَا أَبِي أَنْتُمْ وَأُمِّي طِبْتُمْ وَطَابَتِ الْأَرْضُ الَّتِي فِيهَا دُفِنْتُمْ وَفُزْتُمْ وَاللَّهُ فَوْزًا عَظِيمًا، يَا لَيْتَنِي كُنْتُ

مَعَكُمْ فَافُوزَ مَعَكُمْ فِي الْجَنَانِ مَعَ الشَّهِدَاءِ وَالصَّالِحِينَ، وَحَسَنَ أَوْلِيكَ رَفِيقًا، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. پس برگرد به جانب سیر امام حسین علیه السلام و بسیار دعا کن از برای خود و از برای اهل و عیال و برادران مؤمن خود و سید بن طاوس و شهید فرموده اند پس برو به مشهد جناب عباس رضی الله عنه همین که رسیدی به آنجا بایست نزد قبر آنجناب و بگو: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أبا الْفَضْلِ الْعَبَّاسِ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَوَّلِ الْقَوْمِ إِسْلَامًا، وَأَقْدَمِهِمْ إِيْمَانًا، وَأَقْوَمِهِمْ بِعَدِينِ اللَّهِ، وَأَحْوَطِهِمْ عَلَى الْأَسِيْلَامِ، أَشْهَدُ لَقَدْ نَصَيْتَ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَالْأَخِيكَ، فَنِعْمَ الْأَخُ الْمُوَأْسِي فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ قَتَلْتِيكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ ظَلَمْتِيكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ إِسِيْتَحَلَّتْ مِنْكَ الْمَحَارِمُ، وَأَنْتَهَكْتَ فِي قِتْلِكَ حُرْمَةَ الْأَسِيْلَامِ، فَنِعْمَ الْأَخُ الصَّابِرُ الْمُجَاهِدُ الْمُحَامِي النَّاصِرُ، وَالْأَخُ الدَّفَاعُ عَنْ أَخِيهِ، الْمُجِيبُ إِلَى طَاعَةِ رَبِّهِ، الرَّاغِبُ فِيمَا زَهَّدَ فِيهِ غَيْرُهُ مِنَ الثَّوَابِ الْجَزِيلِ، وَالثَّنَاءِ الْجَمِيلِ، وَالْحَقَّكَ اللَّهُ بِدَرَجَةِ أَبَائِكَ فِي دَارِ النَّعِيمِ، إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ پس بیفکن خود را بر قبر و بگو: اللَّهُمَّ لِمَكَ تَعَرَّضْتُ، وَلِزِيَارَةِ أَوْلِيَائِكَ قَصَدْتُ، رَغْبَةً فِي ثَوَابِكَ، وَرَجَاءً لِمَغْفِرَتِكَ، وَجَزِيلِ إِحْسَانِكَ فَاسْئَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدًا وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَجْعَلَ رِزْقِي بِهِمْ دَارًا، وَعَيْشِي بِهِمْ قَارًا، وَزِيَارَتِي بِهِمْ مَقْبُولَةً وَذَنْبِي بِهِمْ مَغْفُورًا، وَأَقْلِبْنِي بِهِمْ مُفْلِحًا مُنْجِحًا مُسْتَجَابًا دُعَائِي بِأَفْضَلِ مَا يُنْقَلِبُ بِهِ أَحَدٌ مِنْ زُورِهِ وَالْقَاصِدِينَ إِلَيْهِ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. پس بیوس ضریح را و نماز گذار نزد آن حضرت نماز زیارت و آنچه خواسته باشی و چون خواستی وداع کنی آن حضرت را بگو آنچه را که از پیش ذکر کردیم در وداع آن حضرت.

هفتم زیارت عاشوراء

زیارت عاشوراء است

ص: ۵۱۷

بدان که زیارات منقوله در روز عاشوراء چند زیارت است و ما در اینجا به ملاحظه اختصار به ذکر دو زیارت اکتفا می کنیم و در باب دوم در اعمال روز عاشوراء نیز زیارتی نقل کردیم با مطالبی که مناسب است با این مقام و اما آن دو زیارت اول زیارت عاشوراء معروفه است که خوانده می شود از نزدیک و دور و شرح آن چنانکه شیخ ابوجعفر طوسی در مصباح ذکر فرموده چنین است روایت کرده محمد بن اسمعیل بن بزیع از صالح بن عقبه از پدرش از حضرت امام محمد باقر علیه السلام که فرمود هر که زیارت کند حسین بن علی علیهما السلام را در روز دهم محرم تا آنکه نزد قبر آن حضرت گریان شود ملاقات کند خدا را در روز قیامت با ثواب دو هزار حج و دو هزار عمره و دو هزار جهاد که ثواب آنها مثل ثواب کسی باشد که حج و عمره و جهاد کند در خدمت رسول خدا صلی الله علیه و آله و ائمه طاهرین علیهم السلام راوی گفت: گفتم فدایت شوم چه ثواب است از برای کسی که بوده باشد در شهرهای دور از کربلا و ممکن نباشد او را رفتن بسوی قبر آن حضرت در مثل این روز فرمود هرگاه چنین باشد بیرون رود بسوی صحرا یا بالا رود بر بام بلندی در خانه خود و اشاره کند بسوی آن حضرت به سلام و جهد کند در نفرین کردن بر قاتلین آن حضرت و بعد از آن دو رکعت نماز کند و بکند این کار را در اوایل روز پیش از زوال آفتاب پس ندبه کند بر حسین

علیه السلام و بگرید بر او و امر کند کسانی را که در خانه اش هستند هرگاه از ایشان تقیه نمی کند به گریستن بر آن حضرت و برپا دارد در خانه خود مصیبتی به اظهار کردن جزع بر آن حضرت و تعزیت بگویند یکدیگر را به مصیبت ایشان به حسین علیه السلام و من ضامنم برای ایشان بر خدا هرگاه بیاورند این عمل را جمیع آن ثوابها را گفتم فدای تو شوم ضامن می شوی این ثوابها را برای ایشان و کفیل می شوی این ثوابها را فرمود که بلی من ضامنم و کفیلم از برای کسی که این عمل را بجا آورد گفتم که چگونه یکدیگر را تعزیت بگویند فرمود که می گویند «أَعْظَمَ اللَّهُ أُجُورَنَا بِمُصَابِنَا بِالْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَجَعَلْنَا وَإِيَّاكُمْ مِنَ الطَّالِبِينَ بِشَارِهِ مَعَ وَابْنِهِ الْأَمَامِ الْمَهْدِيِّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ» یعنی بزرگ فرماید خداوند اجرهای ما را به مصیبت ما به حسین علیه السلام و قرار دهد ما و شما را از خواهندگان خون او با ولی او امام مهدی از آل محمد علیهم السلام و اگر بتوانی که بیرون نروی آن روز را در پی حاجتی چنان کن زیرا که آن روز نحسی است که برآورده نمی شود در آن حاجت مؤمن و اگر برآورده شود مبارک نخواهد بود از برای او و نخواهد دید در آن خیری و رشدی و ذخیره نکند البته هیچیک از شما برای منزلش در آن روز چیزی را پس هر که ذخیره کند در آن روز چیزی را برکت نخواهد دید در آن چیزی که ذخیره نموده و مبارک نخواهد بود از برای او در اهلش که ذخیره برای

آنها نهاده پس هرگاه بجا آورند این عمل را بنویسد حق تعالی برای ایشان ثواب هزار حجّ و هزار عمره و هزار جهاد که همه را با رسول خدا صلی الله علیه و آله کرده باشد و از برای اوست مزد و ثواب مصیبت هر پیغمبری و رسولی و وصی و صدیق و شهیدی که مرده باشد یا کشته شده باشد از زمانی که خلق فرموده حق تعالی دنیا را تا زمانی که به پای شود قیامت صالح بن عُقبه و سیف بن عمیره گفته اند که گفت علقمه بن محمد حصرمی که گفتم به حضرت باقر علیه السلام که تعلیم بفرما مرا دعایی که بخوانم آن را در این روز هرگاه زیارت کنم آن جناب را از نزدیک و دعایی که بخوانم آنرا هرگاه زیارت نکنم او را از نزدیک و بخواهم اشاره کنم به سلام بسوی او از شهرهای دور و از خانه ام فرمود به من ای علقمه هرگاه تو بجا آوردی آن دو رکعت نماز را بعد از آنکه اشاره کنی بسوی آن حضرت به سلام پس بگو در وقت اشاره به آن حضرت بعد از گفتن تکبیر این قول را (یعنی زیارت آتیه را) پس به درستی که تو هرگاه گفتی این قول را به تحقیق که دعا کرده ای به آن چیزی که دعا می کند به آن زائران آن حضرت از ملائکه و بنویسد خداوند از برای تو صد هزار هزار درجه و بوده باشی مثل کسی که شهید شده باشد با امام حسین علیه السلام تا مشارکت کنی ایشان را در درجات ایشان و شناخته نشوی مگر در جمله شهیدانی که شهید شده اند با آن حضرت و نوشته شود

برای تو ثواب زیارت هر پیغمبری و رسولی و ثواب هر که زیارت کرده حسین علیه السلام را از روزی که شهید شده است سلام خدا بر آن حضرت و بر اهل بیتش می گویی:

متن زیارت

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَةَ اللَّهِ وَابْنَ خَيْرَتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَابْنَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ثَارَ اللَّهِ وَابْنَ ثَارِهِ، وَالْوِثَرَ الْمُؤْتُورَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى الْأَرْوَاحِ الَّتِي حَلَّتْ بِفَنَائِكَ، عَلَيْكُمْ مِنِّي جَمِيعاً سَلَامُ اللَّهِ أَبَداً مَا بَقِيَتْ وَبَقِيَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ، يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، لَقَدْ عَظُمَتِ الرَّزِيَّةُ وَجَلَّتْ وَعَظُمَتِ الْمُصِيبَةُ بِكَ عَلَيْنَا، وَعَلَى جَمِيعِ أَهْلِ الْإِسْلَامِ وَجَلَّتْ وَعَظُمَتِ مُصِيبَتُكَ فِي السَّمَوَاتِ، عَلَى جَمِيعِ أَهْلِ السَّمَوَاتِ، فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ أَسَسَتْ أَسَاسَ الظُّلْمِ وَالْحِرْوَاحِ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ دَفَعَتْكُمْ عَن مَقَامِكُمْ، وَأَزَالَتْكُمْ عَن مَرَاتِبِكُمْ الَّتِي رَتَّبَكُمْ اللَّهُ فِيهَا، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ قَتَلَتْكُمْ، وَلَعَنَ اللَّهُ الْمُمَهِّدِينَ لَهُمْ بِالْتَّمُكِينَ مِنْ قِتَالِكُمْ، بَرَأْتُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّيْكُمْ مِنْهُمْ وَمَنْ أَشْيَاعِهِمْ وَاتَّبَاعِهِمْ وَأَوْلِيَاءِهِمْ، يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، إِنِّي سَلَّمْتُ لِمَنْ سَأَلْتُمْ، وَحَزَبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَلَعَنَ اللَّهُ آلَ زِيَادٍ وَآلَ مَرْوَانَ، وَلَعَنَ اللَّهُ بَنِي أُمِّيَّةَ قَاطِبَةً، وَلَعَنَ اللَّهُ ابْنَ مَرْجَانَةَ، وَلَعَنَ اللَّهُ عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ، وَلَعَنَ اللَّهُ شَمْرًا، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ أَسِيرَجَتْ وَالْجَمْتُ وَتَنَقَّبْتُ لِقِتَالِكَ، يَا أَبَى أَنْتَ وَأُمِّي لَقَدْ عَظُمَ مُصَابِي بِكَ، فَاسْتَيْلُ اللَّهُ الَّذِي أَكْرَمَ مَقَامَكَ وَأَكْرَمَنِي بِكَ أَنْ يَزُقَّنِي طَلَبَ شَارِكٍ مَعَ إِمَامٍ مَنصُورٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ، صَيَّأَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي عِنْدَكَ وَجِيهاً بِالْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّي اتَّقَرَّبْتُ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ،

وَالِي امِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ إِلَى فَاطِمَةَ وَ إِلَى الْحَسَنِ، وَ إِلَيْكَ بِمُؤَالَاتِكَ، وَ بِالْبِرِّ آتِهِ [مِمَّنْ قَاتَلَمَكَ وَ نَصَبَ لَكَ الْحَزْبَ، وَ بِالْبِرِّ آتِهِ مِمَّنْ
 أَسَسَ أَسَاسَ الظُّلْمِ وَ الْجَوْرِ عَلَيْكُمْ، وَ ابْرَأْ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى رَسُولِهِ مِمَّنْ أَسَسَ أَسَاسَ ذَلِكَ، وَ بَنَى عَلَيْهِ بُيَانَهُ، وَ جَرَى فِي ظُلْمِهِ، وَ جَوْرِهِ
 عَلَيْكُمْ وَ عَلَى أَشْيَاعِكُمْ، بَرَأْتُ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَيْكُمْ مِنْهُمْ، وَ اتَّقَرَّبْتُ إِلَى اللَّهِ، ثُمَّ إِلَيْكُمْ بِمُؤَالَاتِكُمْ وَ مُوَالَاهِ وَ لِيَّكُمْ، وَ بِالْبِرِّ آتِهِ مِنْ أَعْدَائِكُمْ
 وَ النَّاصِبِينَ لَكُمْ الْحَزْبَ، وَ بِالْبِرِّ آتِهِ مِنْ أَشْيَاعِهِمْ وَ اتَّبَاعِهِمْ، إِنِّي سَلَّمْتُ لِمَنْ سَالَمَكُمْ، وَ حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ، وَ وُلِيٌّ لِمَنْ وَالَاكُمْ، وَ عَدُوٌّ
 لِمَنْ عَادَاكُمْ، فَاسْتَيْلُ اللَّهُ الَّذِي أَكْرَمَنِي بِمَعْرِفَتِكُمْ، وَ مَعْرِفَةِ أَوْلِيَائِكُمْ، وَ رَزَقَنِي الْبِرَّ آتِهِ مِنْ أَعْدَائِكُمْ، أَنْ يَجْعَلَني مَعَكُمْ فِي الدُّنْيَا
 وَ الْآخِرَةِ، وَأَنْ يُثَبِّتَ لِي عِنْدَكُمْ قَدَمَ صِدْقٍ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ، وَ اسْتَيْلُ اللَّهُ أَنْ يُبَلِّغَنِي الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ، وَ أَنْ يَزُقَنِي طَلَبَ
 ثَارِي مَعَ إِمَامٍ هُدًى ظَاهِرٍ نَاطِقٍ [بِالْحَقِّ مِنْكُمْ، وَ اسْتَيْلُ اللَّهُ بِحَقِّكُمْ وَ بِاللِّسَانِ الَّذِي لَكُمْ عِنْدَهُ أَنْ يُعْطِيَنِي بِمُصَابِي بِكُمْ أَفْضَلَ مَا
 يُعْطَى مُصَابًا بِمُصِيبَتِهِ مُصِيبَةً مَا أَغْظَمَهَا وَ أَغْظَمَ رَزِيَّتَهَا فِي الْإِسْلَامِ، وَ فِي جَمِيعِ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي فِي مَقَامِي هَذَا،
 مِمَّنْ تَنَالَهُ مِنْكَ صَلَوَاتُ وَ رَحْمَةٌ وَ مَغْفِرَةٌ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَحْيَايَ مَحْيَا مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ مَمَاتِي مَمَاتَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، اللَّهُمَّ إِنَّ
 هَذَا يَوْمٌ تَبَرَّكَتَ بِهِ بَنُو أُمَّيَّةَ، وَ ابْنُ آكَلِهِ الْأَكْبَادِ، اللَّعِينُ ابْنُ اللَّعِينِ عَلَى لِسَانِكَ وَ لِسَانِ نَبِيِّكَ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، فِي كُلِّ مَوْطِنٍ
 وَ مَوْقِفٍ وَ قَفَ فِيهِ نَبِيِّكَ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ اللَّهُمَّ الْعَنْ أبا سُفْيَانَ وَ مُعَاوِيَةَ وَ يَزِيدَ بْنَ مُعَاوِيَةَ، عَلَيْهِمْ مِنْكَ اللَّعْنَةُ أَبَدَ الْأَبْدِينَ، وَ هَذَا
 يَوْمٌ فَرِحَتْ بِهِ آلُ زِيَادٍ وَ آلُ مَرْوَانَ بِقَتْلِهِمُ الْحُسَيْنِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ، اللَّهُمَّ فَضَاعِفْ عَلَيْهِمُ اللَّعْنَ مِنْكَ وَ الْعِيَذَابَ [الْأَلِيمَ، اللَّهُمَّ
 إِنِّي اتَّقَرَّبْتُ إِلَيْكَ فِي هَذَا الْيَوْمِ، وَ فِي مَوْقِفِي هَذَا، وَ أَيَّامِ حَيَاتِي

بِالْبِرِّ آتَهُ مِنْهُمْ، وَاللَّعْنَةُ عَلَيْهِمْ، وَبِالْمَوَالِئِ لِنَبِيِّكَ وَآلِ نَبِيِّكَ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمُ السَّلَامُ. * پس می گوئی صد مرتبه: اللَّهُمَّ الْعَنْ أَوَّلَ ظَالِمٍ ظَلَمَ حَقَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَآخِرَ تَابِعٍ لَهُ عَلَى ذَلِكَ، اللَّهُمَّ الْعَنْ الْعِصَابَةَ الَّتِي جَاهَدَتِ الْحُسَيْنَ، وَشَايَعَتْ وَبَايَعَتْ وَتَابَعَتْ عَلَى قَتْلِهِ، اللَّهُمَّ الْعَنْهُمْ جَمِيعاً. پس می گوئی صد مرتبه: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، وَعَلَى الْأَرْوَاحِ الَّتِي حَلَّتْ بِفِنَائِكَ، عَلَيْكَ مِنِّي سَلَامُ اللَّهِ [أَبِداً] مَا بَقِيَتْ وَبَقِيَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ، وَلَا جَعَلَهُ اللَّهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّي لِزِيَارَتِكُمْ، السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ، وَعَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، وَعَلَى أَوْلَادِ الْحُسَيْنِ، وَعَلَى أَصْحَابِ الْحُسَيْنِ. * پس می گوئی: اللَّهُمَّ خُصَّ أَنْتَ أَوَّلَ ظَالِمٍ بِاللَّعْنِ مِنِّي وَأَبِداً بِهِ أَوَّلًا، ثُمَّ الثَّانِي وَالثَّلَاثَ وَالرَّابِعَ، اللَّهُمَّ الْعَنْ يَزِيدَ خَامِساً، وَالْعَنْ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ وَإِبْنَ مَرْجَانَةَ، وَعُمَرَ بْنَ سَعْدٍ وَشَمْرَاءَ، وَآلَ أَبِي سُفْيَانَ وَآلَ زِيَادٍ وَآلَ مَرْوَانَ، إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ. پس به سجده می روی و می گوئی: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ حَمْدَ الشَّاكِرِينَ لَكَ عَلَى مُصَابِهِمْ، الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى عَظِيمِ رِزْقِي اللَّهُمَّ اارزُقْنِي شَفَاعَةَ الْحُسَيْنِ يَوْمَ الْوُرُودِ، وَتَبَّتْ لِي قَدَمٌ صِدْقٍ عِنْدَكَ مَعَ الْحُسَيْنِ، وَأَصْحَابِ الْحُسَيْنِ، الَّذِينَ بَدَلُوا مَهْجَهُمْ دُونَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

دعای علقمه

علقمه گفت که فرمود حضرت باقر علیه السلام که اگر بتوانی که زیارت کنی آن حضرت را در هر روز به این زیارت در خانه خود بکن که خواهد بود برای تو جمیع این ثوابها و روایت کرده محمد بن خالد طيالسی از سیف بن عمیره که گفت بیرون رفتم با صفوان بن مهران و جمعی دیگر از اصحاب خودمان بسوی نجف بعد از خروج حضرت صادق علیه السلام از حیره به جانب مدینه پس زمانی که ما فارغ شدیم از زیارت یعنی

زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام گردانید صفوان صورت خود را به جانب مشهد ابو عبدالله علیه السلام پس گفت از برای ما که زیارت کنید حسین علیه السلام را از این مکان از نزد سر مقدس امیرالمؤمنین علیه السلام که از اینجا ایما و اشاره کرد به سلام بر آن حضرت جناب صادق علیه السلام و من در خدمتش بودم سیف گفت پس خواند صفوان همان زیارتی را که روایت کرده بود علقمه ابن محمّد حضرمی از حضرت باقر علیه السلام در روز عاشوراء آنگاه دو رکعت نماز کرد نزد سر امیرالمؤمنین علیه السلام و وداع گفت بعد از آن نماز امیرالمؤمنین علیه السلام را و اشاره کرد به جانب قبر حسین علیه السلام به سلام در حالی که گردانیده بود روی خود را به جانب او و وداع کرد بعد از زیارت او را و از دعاهایی که بعد از نماز خواند این بود:

متن دعای علقمه

متن دعای علقمه

يَا اَللّٰهُ يَا اَللّٰهُ يَا اَللّٰهُ، يَا مُجِيبَ دَعْوَةِ الْمُضْطَرِّينَ، يَا كَاشِفَ كُرْبِ الْمَكْرُوْبِيْنَ، يَا غِيَاثَ الْمُسْتَغِيْثِيْنَ، يَا صَرِيْحَ الْمُسْتَصْرِحِيْنَ، وَيَا مَنْ هُوَ اَقْرَبُ اِلَيَّ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيْدِ، وَيَا مَنْ يَحُوْلُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ، وَيَا مَنْ هُوَ بِالْمَنْظَرِ الْاَعْلَىٰ وَبِالْمَافِقِ الْمُبِيْنِ، وَيَا مَنْ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيْمُ عَلٰى الْعَرْشِ السِّتْوٰى وَيَا مَنْ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْمَاعِيْنَ وَمَا تُخْفِي الصُّدُوْرُ، وَيَا مَنْ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ خَافِيَةٌ، يَا مَنْ لَا تَشْتَبِهُ عَلَيْهِ الْاَصْوَاتُ، وَيَا مَنْ لَا تُغْلَطُهُ الْحَاجَاتُ، وَيَا مَنْ لَا يُبْرِمُهُ الْاِحْحَاحُ الْمَلْحِيْنَ، يَا مُدْرِكَ كُلِّ فَوْتٍ، وَيَا جَامِعَ كُلِّ شَمَلٍ، وَيَا بَارِيَّ النُّفُوْسِ بَعْدَ الْمَوْتِ، يَا مَنْ هُوَ كُلَّ يَوْمٍ فِيْ شَأْنٍ، يَا قَاضِيَ الْحَاجَاتِ، يَا مُنْفَسِّ الْكُرْبَاتِ، يَا مُعْطِيَ السُّؤْلَاتِ، يَا

وَلِيَّ الرَّغَبَاتِ، يَا كَافِيَ الْمُهِمَّاتِ، يَا مَنْ يَكْفِي مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، وَلَا يَكْفِي مِنْهُ شَيْءٌ، فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، أَسْئَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ
 خَاتِمِ النَّبِيِّينَ، وَعَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَبِحَقِّ فَاطِمَةَ بِنْتِ نَبِيِّكَ، وَبِحَقِّ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، فَإِنِّي بِهِمْ أَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ فِي مَقَامِي هَذَا، وَبِهِمْ
 أَتَوَسَّلُ وَبِهِمْ أَتَشْفَعُ إِلَيْكَ، وَبِحَقِّهِمْ أَسْئَلُكَ وَأُقْسِمُ وَأَعِزُّمُ عَلَيْكَ، وَبِالْشَّانِ الَّذِي لَهُمْ عِنْدَكَ، وَبِالْقَدْرِ الَّذِي لَهُمْ عِنْدَكَ، وَبِالَّذِي
 فَضَّلْتَهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ، وَبِاسْمِكَ الَّذِي جَعَلْتَهُ عِنْدَهُمْ، وَبِهِ خَصَّصْتَهُمْ دُونَ الْعَالَمِينَ، وَبِهِ أَبْتَنُّهُمْ وَأَبْنَتْ فَضْلَهُمْ مِنْ فَضْلِ الْعَالَمِينَ،
 حَتَّى فَاقَ فَضْلُهُمْ فَضْلَ الْعَالَمِينَ جَمِيعًا، أَسْئَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَكْشِفَ عَنِّي غَمِّي وَهَمِّي وَكَرْبِي
 وَتَكْفِينِي الْمُهِمَّاتِ مِنْ أُمُورِي وَتَقْضِيَ عَنِّي دِينِي وَتُجِيرَنِي مِنَ الْفَقْرِ وَتُجِيرَنِي مِنَ الْفَاقَةِ، وَتُغْنِيَنِي عَنِ الْمَسْئَلَةِ إِلَى الْمَخْلُوقِينَ،
 وَتَكْفِينِي هَمَّ مَنْ أَخَافُ هَمَّهُ، وَعُسِيرَ مَنْ أَخَافُ عُسِيرَهُ، وَحُزُونَهُ مَنْ أَخَافُ حُزُونَتهُ، وَشَرَّ مَنْ أَخَافُ شَرَّهُ، وَمَكْرَ مَنْ أَخَافُ مَكْرَهُ،
 وَبَغْيَ مَنْ أَخَافُ بَغْيَهُ، وَجَوْرَ مَنْ أَخَافُ جَوْرَهُ، وَسُلْطَانَ مَنْ أَخَافُ سُلْطَانَهُ، وَكَيْدَ مَنْ أَخَافُ كَيْدَهُ، وَمَقْدِرَهُ مَنْ أَخَافُ مَقْدِرَتَهُ
 عَلَيَّ، وَتَرَدُّ عَنِّي كَيْدَ الْكَيْدِ، وَمَكْرَ الْمَكْرَةِ، اللَّهُمَّ مِنْ أَرَادَنِي فَارِدْهُ، وَمَنْ كَادَنِي فَكَادْهُ، وَاصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُ وَمَكْرَهُ وَبِاسْمِهِ
 وَأَمَانِيهِ، وَامْنَعُهُ عَنِّي كَيْفَ شِئْتَ وَأَنَّى شِئْتَ، اللَّهُمَّ اشْغَلْهُ عَنِّي بِفَقْرٍ لَا تَجْبُرُهُ، وَبِبِلَاءٍ لَا تَسْتُرُهُ، وَبِفَاقِهِ لَا تَسُدِّهَا، وَبِسِقْمٍ لَا تُعَافِيهِ،
 وَذُلٍّ لَا تُعِزُّهُ، وَبِمَسْكِنَةٍ لَا تَجْبُرُهَا، اللَّهُمَّ اضْرِبْ بِالذُّلِّ نَضَبَ عَيْنِيهِ، وَأَدْخِلْ عَلَيْهِ الْفَقْرَ فِي مَنْزِلِهِ، وَالْعَلَّةَ وَالسُّقْمَ فِي بَدَنِهِ، حَتَّى
 تَشْغَلَهُ عَنِّي بِشُغْلٍ شَاغِلٍ لَا فَرَاغَ لَهُ، وَأَنْسَهُ ذِكْرِي كَمَا أَنْسَيْتَهُ ذِكْرَكَ، وَخُذْ عَنِّي بِسَمْعِهِ وَبَبَصَرِهِ، وَلِسَانِهِ وَيَدَيْهِ، وَرِجْلَيْهِ وَقَلْبِهِ وَجَمِيعِ
 جَوَارِحِهِ، وَأَدْخِلْ عَلَيْهِ فِي جَمِيعِ ذَلِكَ السُّقْمَ، وَلَا تَشْفِهِ حَتَّى تَجْعَلَ ذَلِكَ لَهُ شُغْلًا شَاغِلًا

بِهِ عَنِّي وَعَنْ ذِكْرِي وَاكْفِنِي يَا كَافِي مَا لَا يَكْفِي سِوَاكَ فَانِّكَ الْكَافِي لَا كَافِي سِوَاكَ، وَمُفَرِّجٌ لَا مُفَرِّجٌ سِوَاكَ وَمُغِيثٌ لَا مُغِيثٌ سِوَاكَ، وَجَارٌ لَا جَارَ سِوَاكَ، خَابَ مَنْ كَانَ جَارُهُ سِوَاكَ، وَمُغِيثُهُ سِوَاكَ، وَمَفْرَعُهُ إِلَى سِوَاكَ، وَمَهْرَبُهُ إِلَى سِوَاكَ، وَمَلْجَأُهُ إِلَى غَيْرِكَ، وَمَنْجَاهُ مِنْ مَخْلُوقٍ غَيْرِكَ، فَانَّتْ ثِقَتِي وَرَجَائِي وَمَفْرَعِي وَمَهْرَبِي وَمَلْجَأِي وَمَنْجَأِي، فَبِحَبْلِكَ أَسْتَتَفِئِحُ، وَبِحَبْلِكَ أَسْتَتَجِجُ وَبِمُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ اتَّوَجَّهُ إِلَيْكَ، وَأَتَوَسَّلُ وَأَتَشَفَّعُ، فَاسْتَبْلُكَ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ، فَلَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ الشُّكْرُ، وَالْيَكُ الْمُشْتَكِي وَأَنْتَ الْمُسْتَعَانُ، فَاسْتَلُكَ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ يَا اللَّهُ، بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَكْشِفَ عَنِّي غَمِّي وَهَمِّي وَكَرْبِي فِي مَقَامِي هَذَا، كَمَا كَشَفْتَ عَن نَبِيِّكَ هَمَّهُ وَغَمَّهُ وَكَرْبَهُ، وَكَفَيْتَهُ هَوْلَ عِدْوِهِ، فَاكْشِفْ عَنِّي كَمَا كَشَفْتَ عَنْهُ، وَفَرِّجْ عَنِّي كَمَا فَرَّجْتَ عَنْهُ، وَاكْفِنِي كَمَا كَفَيْتَهُ، وَاصْرِفْ عَنِّي هَوْلَ مَا أَخَافُ هَوْلَهُ وَمُؤْنَةَ مَا أَخَافُ مُؤْنَتَهُ، وَهَمَّ مَا أَخَافُ هَمَّهُ بِلا مُؤْنَةٍ عَلَيَّ نَفْسِي مِنْ ذَلِكَ، وَاصْرِفْنِي بِقَضَاءِ حَوَائِجِي وَكِفَايَةِ مَا أَهَمَّنِي هَمُّهُ، مِنْ أَمْرِ آخِرَتِي وَدُنْيَايَ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ [وَيَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، عَلَيْكُمَا مِنْي سَلَامُ اللَّهِ أَبَدًا مَا بَقِيَتْ وَبَقِيَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ، وَلَا جَعَلَهُ اللَّهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ زِيَارَتِكُمَا، وَلَا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمَا، اللَّهُمَّ أَحْيِنِي حَيَوَةَ مُحَمَّدٍ وَذُرِّيَّتِهِ، وَأَمِنِّي مِمَّا تَهْتَمُّ، وَتَوَفَّنِي عَلَى مِلَّتِهِمْ، وَأَحْشُرْنِي فِي زُمْرَتِهِمْ، وَلَا تَفَرِّقْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَيَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، اتَّيْتُكُمَا زَائِرًا وَمُتَوَسِّلًا إِلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمَا، وَمُتَوَجِّهًا إِلَيْهِ بِكُمَا، وَمُسْتَشْفِعًا بِكُمَا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فِي حَاجَتِي هَذِهِ، فَاشْفَعَا لِي فَإِنَّ لَكُمَا عِنْدَ اللَّهِ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ، وَالْجَاهَ الْوَجِيهَ، وَالْمَنْزِلَ الرَّفِيعَ وَالْوَسِيلَةَ إِنِّي أَنْقَلِبُ عَنْكُمَا مُنْتَظِرًا،

ما بجا آوردیم در زیارت و دعا کرد به این دعا هنگام وداع بعد از اینکه دو رکعت نماز گذاشت چنانچه ما نماز گذاشتیم و وداع کرد چنانچه ما وداع کردیم پس صفوان گفت که حضرت صادق علیه السلام به من فرمود که مواظب باش این زیارت را و بخوان این دعا را و زیارت کن به آن پس بدرستی که من ضامنم بر خدا برای هر که زیارت کند به این زیارت و دعا کند به این دعا از نزدیک یا دور اینکه زیارتش مقبول شود و سعیش مشکور و سلامش به آن حضرت برسد و محجوب نماند و حاجت او قضا شود از جانب خدای تعالی بهر مرتبه که خواهد برسد و او را نومید برنگرداند ای صفوان یافتم این زیارت را به این ضمان از پدرم و پدرم از پدرش علی بن الحسین علیه السلام به همین ضمان و او از حسین علیه السلام به همین ضمان و حسین علیه السلام از برادرش حسن علیه السلام به همین ضمان و حسن از پدرش امیرالمؤمنین علیه السلام با همین ضمان و امیرالمؤمنین علیه السلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله با همین ضمان و رسول خدا صلی الله علیه و آله از جبرئیل با همین ضمان و جبرئیل از خدای تعالی با همین ضمان و به تحقیق که خداوند عزوجل قسم خورده به ذات مقدس خود که هر که زیارت کند حسین علیه السلام را به این زیارت از نزدیک یا دور و دعا کند به این دعا قبول می کنم از او زیارت او را و می پذیرم از او خواهش او را بهر قدر که باشد و

می دهم مسئلتش را پس باز نگردد از حضرت من با ناامیدی و خسار و بازش گردانم با چشم روشن به برآوردن حاجت و فوز به جنت و آزادی از دوزخ و قبول کنم شفاعت او را در حق هر کس که شفاعت کند حضرت فرماید جز دشمن ما اهل بیت که در حق او قبول نشود قسم خورده حق تعالی به این بر ذات اقدسش و گواه گرفته ما را بر آنچه که گواهی دادند به آن ملائکه ملکوت او پس جبرئیل گفت یا رسول الله خدا فرستاده مرا بسوی تو به جهت سرور و بشارت تو و شادی و بشارت علی و فاطمه و حسن و حسین و امامان از اولاد تو علیهم السلام تا روز قیامت پس مستمرّ و پاینده باد مسرت تو و مسرت علی و فاطمه و حسن و حسین و امامان علیهم السلام و شیعه شما تا روز رستخیز پس صفوان گفت که حضرت صادق علیه السلام با من فرمود ای صفوان هرگاه روی داد از برای تو بسوی خدای عزوجلّ حاجتی پس زیارت کن به این زیارت از هر مکانی که بوده باشی و بخوان این دعا را و بخواه از پروردگار خود حاجت را که برآورده شود از خدا و خدا خلاف نخواهد فرمود وعده خود را بر رسول خود بجدود و امتنان خویش وَالْحَمْدُ لِلَّهِ مُؤَلَّفٌ گوید که در نجم ثاقب در ذیل حکایت تشرف جناب حاج سید احمد رشتی به ملاقات امام عصر ارواحنا فداه در سفر حجّ و فرمایش آن حضرت به او که چرا شما عاشورا نمی خوانید عاشوراء عاشوراء عاشوراء و آن حکایت را ما انشاءالله بعد

از زیارت جامعه کبیره نقل خواهیم کرد شیخ ما ثقه‌الاسلام نوری رحمه الله فرموده اما زیارت عاشوراء پس در فضل و مقام آن بس که از سنخ سایر زیارات نیست که بظاهر از انشای و املائی معصومی باشد هر چند که از قلوب مطهره ایشان چیزی جز آنچه از عالم بالا به آنجا رسد بیرون نیاید بلکه از سنخ احادیث قدسیه است که به همین ترتیب از زیارت و لعن و سلام و دعا از حضرت احدیّت جَلَّتْ عَظَمَتُهُ به جبرئیل امین و از او به خاتم النبیین صلی الله علیه و آله رسیده و به حسب تجربه مداومت به آن در چهل روز یا کمتر در قضای حاجات و نیل مقاصد و دفع اعادی بی نظیر و لکن احسن فواید آن که از مواظبت آن بدست آمده فایده ای است که در کتاب دارالسلام ذکر کردم و اجمال آن آنکه ثقه صالح متقی حاج ملاحسن یزدی که از نیکان مجاورین نجف اشرف است و پیوسته مشغول عبادت و زیارت نقل کرد از ثقه امین حاج محمد علی یزدی که مرد فاضل صالحی بود در یزد که دائماً مشغول اصلاح امر آخرت خود بود و شبها در مقبره خارج یزد که در آن جماعتی از صلحا مدفونند و معروف است به مزار بسر می برد و او را همسایه ای بود که در کودکی با هم بزرگ شده و در نزد یک معلم می رفتند تا آنکه بزرگ شد و شغل عشاری پیش گرفت تا آنکه مرد و در همان مقبره نزدیک محلی که آن مرد صالح بیتوته می کرد دفن کردند پس او را در خواب دید پس از گذشتن کمتر از ماهی

که در هیئت نیکوئی است پس به نزد او رفت و گفت من می دانم مبدأ و منتهای کار تو و ظاهر و باطن تو را و نبودی از آنها که احتمال رود نیکی در باطن ایشان و شغل تو مقتضی نبود جز عذاب را پس به کدام عمل به این مقام رسیدی گفت چنان است که گفتم و من در اشدّ عذاب بودم از روز وفات تا دیروز که زوجه استاد اشرف حدّاد فوت شد و در این مکان او را دفن کردند و اشاره کرد به موضعی که قریب صد ذرع از او دور بود و در شب وفات او حضرت ابی عبدالله الحسین علیه السلام سه مرتبه او را زیارت کرد و در مرتبه سیم امر فرمود به رفع عذاب از این مقبره پس حالت ما نیکو شد و در سعه و نعمت افتادیم پس از خواب متحیرانه بیدار شد و حدّاد را نمی شناخت و محلّه او را نمی دانست پس در بازار حدّادان از او تفحص کرد و او را پیدا نمود از او پرسید برای تو زوجه ای بود گفت آری دیروز وفات کرد و او را در فلان مکان و همان موضع را اسم برد دفن کردم گفت او به زیارت ابی عبدالله علیه السلام رفته بود گفت نه گفت ذکر مصائب او می کرد گفت نه گفت مجلس تعزیه داری داشت گفت نه آنگاه پرسید چه می جوئی خواب را نقل کرد گفت آن زن مواظبت داشت به زیارت عاشوراء.

دوم زیارت عاشوراء غیر معروفه

است که با زیارت معروفه متداوله در اجر و ثواب شریک است بی مشقّت گفتن صد مرتبه لعن و صد مرتبه سلام و این برای آنانکه

ص: ۵۳۱

شغل مهمی دارند فوزی است عظیم و کیفیت آن به نحوی که در مزار قدیم نقل شده بدون شرح آن چنین است که هر کس دوست دارد زیارت کند آن حضرت را از بلاد دور یا نزدیک پس غسل کند و برود به صحرا یا در بام خانه خود آنگاه دو رکعت نماز کند و بخواند در آن سوره قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ چون سلام گفت اشاره کند بسوی آن حضرت به سلام و متوجه شود به این سلام و اشاره و نیت به آن جهتی که در آنست ابو عبدالله الحسین علیه السلام یعنی رو کند به کربلای معلی آنگاه با خشوع و استکانت بگوید:

متن زیارت

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ الْبَشِيرِ النَّذِيرِ، وَابْنَ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ فَاطِمَةَ سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَةَ اللَّهِ وَابْنَ خَيْرَتِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ثَارَ اللَّهِ وَابْنَ ثَارِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْوِثْرُ الْمُؤْتُوْرُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْأَمَامُ الْهَادِيَ الرَّكِيُّ، وَعَلَى أَرْوَاحِ حَلَّتْ بِفِنَائِكَ، وَأَقَامَتْ فِي جِوَارِكَ، وَوَفَدَتْ مَعَ زُؤَارِكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ مَنِي مَا بَقِيَتْ وَبَقِيَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ، فَلَقَدْ عَظُمَتْ بِكَ الرَّزِيَّةُ، وَجَلَّتْ فِي الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَفِي أَهْلِ السَّمَوَاتِ وَأَهْلِ الْأَرْضِينَ أَجْمَعِينَ، فَانَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، صَيِّمُوا لِلَّهِ وَبَرَكَاتِهِ وَتَحِيَّاتِهِ عَلَيْكَ يَا أبا عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِ، وَعَلَى آبَائِكَ الطَّيِّبِينَ الْمُتَتَجِبِينَ، وَعَلَى ذُرِّيَّاتِكُمُ الْهُدَاةِ الْمَهْدِيِّينَ، لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً خَذَلَتْكَ، وَتَرَكَتْ نُصَيْرَتَكَ وَمَعُونَتَكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً أَسَّسَتْ أَسَاسَ الظُّلْمِ لَكُمْ، وَمَهَّدَتْ الْجُورَ عَلَيْكُمْ، وَطَرَقَتْ إِلَى أَدْبَاتِكُمْ وَتَحْيِفِكُمْ، وَجَارَتْ ذِلَّاتِكُمْ فِي دِيَارِكُمْ وَأَشْيَاعِكُمْ، بَرُّتُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَالْيَكُومِ، يَا سَادَاتِي وَمَوَالِيَّ وَأَيْمَتِي مِنْهُمْ وَمِنْ أَشْيَاعِهِمْ وَاتَّبَاعِهِمْ وَأَسْتَلُّ اللَّهُ الَّذِي أَكْرَمَ يَا مَوَالِيَّ مَقَامَكُمْ، وَشَرَّفَ

مَنْزِلَتِكُمْ وَشَأْنِكُمْ، أَنْ يُكْرِمَنِي بِوِلَايَتِكُمْ وَمَحَبَّتِكُمْ، وَالْأَيْتَامِ بِكُمْ وَبِالْبُرْآئَةِ مِنْ أَعْدَائِكُمْ، وَأَسْأَلُ اللَّهَ الْعَبْرَ الرَّحِيمَ، أَنْ يَرْزُقَنِي
 مَوَدَّتِكُمْ، وَأَنْ يُوفِّقَنِي لِلطَّلَبِ بِشَارِكُمْ مَعَ الْأَمَامِ الْمُنتَظَرِ الْهَادِي مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ يَجْعَلَنِي مَعَكُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَأَنْ يُبَلِّغَنِي
 الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ، وَأَسْأَلُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِحَقِّكُمْ، وَبِالشَّانِ الَّذِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ، أَنْ يُعْطِيَنِي بِمُصَابِي بِكُمْ أَفْضَلَ مَا أُعْطِيَ
 مُصَابًا بِمُصِيبِهِ أَنَا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، يَا لَهَا مِنْ مُصِيبِهِ مَا أَفْجَعَهَا وَأَنْكَاهَا لِقُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، فَإِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ،
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَاجْعَلْنِي فِي مَقَامِي مِمَّنْ تَنَالُهُ مِنْكَ صِلَاتُكَ وَرَحْمَةُكَ وَمَغْفِرَةٌ، وَاجْعَلْنِي عِنْدَكَ وَجِيهًا فِي
 الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ، فَإِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، صِلَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ، اللَّهُمَّ وَإِنِّي أَتَوَسَّلُ وَأَتَوَجَّهُ
 بِصَلَاةِكَ مِنْ خَلْقِكَ، وَخَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ مُحَمَّدٍ وَعَلِيٍّ الطَّيِّبِينَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا، اللَّهُمَّ فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَاجْعَلْ
 مَحْيَايَ مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتِي مَمَاتِهِمْ، وَلَا تُفَرِّقْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ، اللَّهُمَّ وَهَذَا يَوْمٌ تَحَدَّدُ فِيهِ النُّقْمَةُ،
 وَتَنْزَلُ فِيهِ اللَّعْنَةُ عَلَى اللَّعِينِ يَزِيدَ وَعَلَى آلِ يَزِيدَ، وَعَلَى آلِ زِيَادٍ وَعُمَرَ بْنِ سَعْدٍ وَالشُّمَيْرِ، اللَّهُمَّ الْعَنَّهُمْ وَالْعَنِ مَنْ رَضِيَ بِقَوْلِهِمْ
 وَفِعْلِهِمْ، مِنْ أَوَّلٍ وَآخِرٍ لَعْنًا كَثِيرًا، وَأَصِيلِهِمْ حَرَّ نَارِكَ، وَأَسَدِ كِنْتِهِمْ جَهَنَّمَ وَسَائِثَ مَصِيرًا، وَأَوْجِبْ عَلَيْهِمْ وَعَلَى كُلِّ مَنْ شَايَعَهُمْ
 وَبَايَعَهُمْ وَتَابَعَهُمْ وَسَاعَدَهُمْ وَرَضِيَ بِفِعْلِهِمْ، وَأَفْتَحْ لَهُمْ وَعَلَيْهِمْ، وَعَلَى كُلِّ مَنْ رَضِيَ بِذَلِكَ لَعْنَتِكَ الَّتِي لَعَنْتَ بِهَا كُلَّ ظَالِمٍ
 وَكُلِّ غَاصِبٍ، وَكُلِّ جَاحِدٍ وَكُلِّ كَافِرٍ، وَكُلِّ مُشْرِكٍ وَكُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ، وَكُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ، اللَّهُمَّ الْعَنِ يَزِيدَ وَآلَ يَزِيدَ وَبَنِي مَرْوَانَ
 جَمِيعًا، اللَّهُمَّ وَضَعْفُ غَضَبِكَ وَسَيْخَطُكَ وَعَيْذَابِكَ وَنِقْمَتِكَ، عَلَى أَوَّلِ ظَالِمٍ ظَلَمَ أَهْلَ بَيْتِ نَبِيِّكَ، اللَّهُمَّ وَالْعَنِ جَمِيعَ الظَّالِمِينَ
 لَهُمْ،

وَاتَّقِمْ مِنْهُمْ إِنَّكَ ذُو نِقْمَةٍ مِنَ الْمُجْرِمِينَ، اللَّهُمَّ وَالْعَنْ أَوَّلَ ظَالِمٍ ظَلَمَ آلَ نَبِيِّ مُحَمَّدٍ، وَالْعَنْ أَرْوَاحَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَقُبُورَهُمْ وَالْعَنْ
 اللَّهُمَّ الْعِصَابَةَ الَّتِي نازَلَتْ الْحُسَيْنَ بْنَ بِنْتِ نَبِيِّكَ، وَحَارِبَتُهُ وَقَتَلَتْ أَصْحَابَهُ وَأَنْصَارَهُ، وَأَعْوَانَهُ وَأَوْلِيَاءَهُ وَشَيْعَتَهُ وَمُجْبِيَهُ وَأَهْلَ بَيْتِهِ
 وَذُرِّيَّتَهُ، وَالْعَنْ اللَّهُمَّ الَّذِينَ نَهَبُوا مَالَهُ وَسَيَلَبُوا حَرِيمَتَهُ، وَلَمْ يَسْمَعُوا كَلَامَهُ وَلَا مَقَالَهُ، اللَّهُمَّ وَالْعَنْ كُلَّ مَنْ بَلَغَهُ ذَلِكَ فَرَضِيَ بِهِ مِنْ
 الْأَوْلِيَيْنِ وَالْآخِرِينَ، وَالْخَلَائِقِ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ، وَعَلَى مَنْ سَاعَدَكَ وَعَاوَنَكَ، وَوَسَاكَ
 بِنَفْسِهِ، وَيَذَلَّ مُهْجَتَهُ فِي الدَّبِّ عَنْكَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ وَعَلَيْهِمْ، وَعَلَى رُوْحِكَ وَعَلَى أَرْوَاحِهِمْ، وَعَلَى تَرْبِيَّتِكَ وَعَلَى
 تَرْبِيَّتِهِمْ، اللَّهُمَّ لَقِهِمْ رَحْمَةً وَرِضْوَانًا وَرَوْحًا وَرِيحَانًا، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مَوْلَايَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، يَا بْنَ خَاتِمِ النَّبِيِّينَ، وَيَا بْنَ سَيِّدِ
 الْوَصِيِّينَ، وَيَا بْنَ سَيِّدِهِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا شَهِيدَ يَا بْنَ الشَّهِيدِ، اللَّهُمَّ بَلِّغْهُ عَنِّي فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَفِي هَذَا الْيَوْمِ، وَفِي
 هَذَا الْوَقْتِ وَكُلِّ وَقْتٍ تَحِيَّتِهِ وَسِيْلَامًا، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بْنَ سَيِّدِ الْعَالَمِينَ، وَعَلَى الْمُسْتَشْهِدِينَ مَعَكَ سِيْلَامًا مُتَّصَةً لَا مَا اتَّصَلَ اللَّيْلُ
 وَالنَّهَارُ، السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الشَّهِيدِ، السَّلَامُ عَلَى الْعَبَّاسِ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الشَّهِيدِ،
 السَّلَامُ عَلَى الشُّهَدَاءِ مِنْ وُلْدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، السَّلَامُ عَلَى الشُّهَدَاءِ مِنْ وُلْدِ جَعْفَرٍ وَعَقِيلِ، السَّلَامُ عَلَى كُلِّ مُسْتَشْهِدٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ،
 اللَّهُمَّ صِلْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَبَلِّغُهُمْ عَنِّي تَحِيَّتَهُ وَسِيْلَامًا، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ،
 أَحْسَنَ اللَّهُ لِمَكَ الْعَرَآءَ فِي وَلَدِكَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
 وَبَرَكَاتُهُ، أَحْسَنَ اللَّهُ لَكَ الْعَرَآءَ فِي وَلَدِكَ الْحُسَيْنِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا فَاطِمَةَ يَا

بِنْتُ رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، أَحْسَنَ اللَّهُ لَكَ الْعَزَاءَ فِي وَلَدِكَ الْحَسَنِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ الْحَسَنَ، وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، أَحْسَنَ اللَّهُ لِمَكَ الْعَزَاءَ فِي أَخِيكَ الْحَسَنِ، السَّلَامُ عَلَى أَرْوَاحِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ، الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ، وَعَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُمُ الْعَزَاءَ فِي مَوْلَاهُمُ الْحَسَنِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الطَّالِبِينَ بِشَارِهِ مَعَ إِمَامٍ عَدْلٍ، تُعَزُّ بِهِ الْأَسْبَابُ وَأَهْلُهُ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ. پس به سجده برو و بگو اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى [جَمِيعِ مَنَابٍ مِنْ خُطْبٍ، وَلَكَ الْحَمْدُ عَلَى كُلِّ أَمْرٍ، وَإِلَيْكَ الْمُشْتَكَى فِي عَظِيمِ الْمُهَمَّاتِ بِخَيْرَتِكَ وَأَوْلِيَاتِكَ، وَذَلِكَ لِمَا أُوجِبْتَ لَهُمْ مِنَ الْكِرَامِيهِ وَالْفَضْلِ الْكَثِيرِ، اللَّهُمَّ فَصِّلْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَرْزُقْنِي شِفَاعَةَ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمَ الْوُرُودِ وَالْمَقَامِ الْمَشْهُودِ، وَالْحَوْضِ الْمَوْرُودِ، وَاجْعَلْ لِي قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَكَ مَعَ الْحَسَنِ وَأَصْحَابِ الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، الَّذِينَ وَأَسْوَهُ بِأَنْفُسِهِمْ، وَبَدَلُوا دُونَهُ مُهَجَّهُمْ، وَجَاهَدُوا مَعَهُ أَعْدَاءَكَ ائْتِغَاءَ مَرْضَاتِكَ وَرَجَائِكَ، وَتَصَدِيقًا بِوَعْدِكَ، وَخَوْفًا مِنْ وَعِيدِكَ إِنَّكَ لَطِيفٌ لِمَا تَشَاءُ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

هشتم زیارت اربعین است

یعنی بیستم صفر شیخ در تهذیب و مصباح روایت کرده از حضرت امام حسن عسکری علیه السلام که فرموده علامات مؤمن پنج چیز است پنجاه و یک رکعت نماز گذاشتن که مراد هفده رکعت فریضه و سی و چهار رکعت نافله است در هر شب و روز و زیارت اربعین کردن و انگشتر در دست راست کردن و جین را در سجده بر خاک گذاشتن و بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ را بلند گفتن و کیفیت زیارت حضرت امام حسین علیه السلام در این روز به دو نحو رسیده یکی زیارتی است که شیخ در تهذیب و مصباح روایت کرده از صفوان جمال

که گفت فرمود به من مولایم حضرت صادق علیه السلام در زیارت اربعین که زیارت می کنی در هنگامی که روز بلند شده باشد و می گوئی:

متن زیارت

السَّلَامُ عَلَى وَلِيِّ اللَّهِ وَحَبِيبِهِ، السَّلَامُ عَلَى خَلِيلِ اللَّهِ وَنَجِيِّهِ، السَّلَامُ عَلَى صَفِيِّ اللَّهِ وَابْنِ صَفِيِّهِ، السَّلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ الْمَظْلُومِ الشَّهِيدِ، السَّلَامُ عَلَى أَسِيرِ الْكُرْبَاتِ، وَقَتِيلِ الْعِبْرَاتِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ وَلِيُّكَ وَابْنُ وَلِيِّكَ، وَصَفِيُّكَ وَابْنُ صَفِيِّكَ، الْفَائِزُ بِكَرَامَتِكَ، أَكْرَمْتَهُ بِالشَّهَادَةِ، وَحَبَوْتَهُ بِالسَّعَادَةِ، وَأَجَبْتَهُ بِطِيبِ الْوِلَادَةِ، وَجَعَلْتَهُ سَيِّدًا مِنَ السَّادَةِ وَقَائِدًا مِنَ الْقَادَةِ، وَذَائِدًا مِنَ الْمَدَادَةِ، وَأَعْطَيْتَهُ مَوَارِيثَ الْأَنْبِيَاءِ، وَجَعَلْتَهُ حُجَّةً عَلَى خَلْقِكَ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ، فَأَعِذْ فِي الدُّعَاءِ، وَمَنْحِ النَّصْحِ، وَبَدَلْ مُهْجَتَهُ فِيكَ، لَيْسَ يَتَّقِدَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَحَيْرَةِ الضَّلَالَةِ، وَقَدْ تَوَازَرَ عَلَيْهِ مِنْ غَرَّتِهِ الدُّنْيَا، وَبَاعَ حَظَّهُ بِالْمَأْزُذِ الْأَذْنَى وَشَرَى آخِرَتَهُ بِالثَّمَنِ الْمَأْوُوكِسِ، وَتَغَطَّرَسَ وَتَرَدَّى فِي هَيَوَاهُ، وَأَسَى خَطِّكَ وَأَسَى خَطِّ نَبِيِّكَ، وَأَطَاعَ مِنْ عِبَادِكَ أَهْلَ الشَّقَاقِ وَالنَّفَاقِ، وَحَمَلَهُ الْمَأْوُوزِ الْمُسْتَوْجِبِينَ النَّارِ، فَجَاهَدَهُمْ فِيكَ صَابِرًا مُحْتَسِبًا، حَتَّى سَفِكَ فِي طَاعَتِكَ دَمَهُ، وَاسْتَبِيحَ حَرِيمَهُ، اللَّهُمَّ فَالْعَنُهُمْ لَعْنًا وَبِيْلًا، وَعَذِّبْهُمْ عِذَابًا أَلِيمًا، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بَنَ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمِينُ اللَّهِ وَابْنُ أَمِينِهِ، عِشْتَ سَيِّعِيدًا، وَمَضَيْتَ حَمِيدًا وَمِتَّ فَقِيدًا مَظْلُومًا شَهِيدًا، وَأَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ مُنْجِزٌ مَا وَعَدَكَ، وَمُهْلِكٌ مَنْ خَذَلَكَ وَمُعَذِّبٌ مَنْ قَتَلَكَ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ وَفَيْتَ بِعَهْدِ اللَّهِ، وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِهِ حَتَّى آتَيْكَ الْيَقِينَ، فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ قَتَلَكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَكَ، وَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّهُ سَجَعَتْ بِذَلِكَ فَرَضِيَّتَ بِهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنِّي وَلِيُّ لِمَنْ وَالَاهُ، وَعَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ، يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُورًا فِي الْأَضْيَالِ الشَّامِخَةِ وَالْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ، لَمْ تُجَسَّكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا، وَلَمْ تُلْبَسَكَ الْمُدْلِهَمَاتُ مِنْ ثِيَابِهَا، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ دَعَائِمِ الدِّينِ وَأَرْكَانِ

الْمُسْلِمِينَ، وَمَعْتَلِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْبُرِّ التَّقِيُّ، الرَّضِيُّ الزَّكِيُّ الْهَادِي الْمَهْدِيُّ، وَأَشْهَدُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنْ وُلْدِكَ كَلِمَةُ
التَّقْوَى وَأَعْلَامُ الْهُدَى وَالْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَالْحُجَّةُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا، وَأَشْهَدُ أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ، وَبِإِيَابِكُمْ مُوقِنٌ، بِشَرَاعِ دِينِي وَخَوَاتِيمِ
عَمَلِي وَقَلْبِي لِقَلْبِكُمْ سَلْمٌ، وَأَمْرِي لِأَمْرِكُمْ مُتَّبِعٌ، وَنُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ، حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَكُمْ، فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَامَعَ عَدْوُكُمْ، صَلَوَاتُ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ، وَعَلَى أَرْوَاحِكُمْ وَأَجْسَادِكُمْ، وَشَاهِدِكُمْ وَعَائِيكُمْ، وَظَاهِرِكُمْ وَبَاطِنِكُمْ، آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ

پس دو رکعت نماز می کنی و دعا می کنی به آنچه می خواهی و برمی گردی و دیگر زیارتی است که از جابر منقول است و
کیفیت آن چنان است که از عطا روایت شده که گفت با جابر بن عبدالله انصاری بودم در روز بیستم ماه صفر چون به غاضریه
رسیدیم در آب فرات غسل کرد و پیراهن طاهری که با خود داشت پوشید پس گفت که آیا با تو چیزی هست از بوی خوش
ای عطا گفتم با من سِدَع هست پس قدری از آن گرفت و بر سر و بدن پاشید و پابرهنه روانه شد تا ایستاد نزد سر مبارک امام
حسین علیه السلام و سه مرتبه اللَّهُ أَكْبَرُ گفت پس افتاد و بیهوش شد و چون به هوش آمد شنیدم که می گفت اَللَّامُ عَلَيْكُمْ يَا
آلَ اللَّهِ الْخُ كِه به عینه همان زیارت نیمه رجب است که ما ذکر نمودیم و با آن فرقی ندارد جز چند کلمه که شاید از اختلاف
نسخ باشد چنانچه شیخ مرحوم احتمال داده پس اگر کسی خواست که آن را نیز بخواند رجوع کند به زیارت نیمه رجب و
همان را بخواند مؤلف گوید که زیارت امام حسین علیه السلام در

اوقات شریفه و لیالی و ایام متبرّکه به غیر از این اوقات که ذکر شد نیز افضل است خصوصاً اوقاتی که به آن حضرت نسبتی داشته باشد مانند روز مباحله و روز نزول هَلْ آتی و روز ولادت شریف آن حضرت و شبهای جمعه و از روایتی مستفاد می شود که حق تعالی در هر شب جمعه نظر مکرمتی بر آن حضرت فرماید و جمیع پیغمبران و اوصیای ایشان را به زیارت او بفرستد و ابن قولویه از حضرت صادق علیه السلام روایت کرده که هر که زیارت کند قبر امام حسین علیه السلام را در هر جمعه آمرزیده شود البته و از دنیا بیرون نرود با حال حسرت از دنیا و مَسْکَنَشْ در بهشت با امام حسین علیه السلام باشد و در خبر اعمش است که همسایه او برای او گفت در خواب دیدم که رقعۀها از آسمان فرو می ریزد که در آنها امان نوشته اند برای هر که زیارت امام حسین علیه السلام کند در شب جمعه و بعد از این در اعمال کاظمین در حکایت حاجی علی بغدادی اشاره به این مطلب خواهد شد و غیر این از اوقات شریفه دیگر و روایت شده از حضرت صادق علیه السلام پرسیدند که آیا زیارت امام حسین علیه السلام را وقتی هست که بهتر از وقت دیگر باشد فرمود که زیارت کنید آن حضرت را در هر وقت و هر زمان زیرا که زیارت آن حضرت خیر مُقَرَّری است هر که آن را بیشتر به عمل آورد خیر بیشتر خواهد یافت و هر که کمتر کند کمتر خواهد یافت و سعی کنید در زیارت کردن آن

حضرت در اوقات شریفه که اعمال صالحه در آنها ثوابش مضاعف است و در آن اوقات شریفه ملائکه از آسمان نازل می شوند از برای زیارت آن حضرت الخ و از برای خصوص این اوقات مذکوره زیارت منقولی یافت نشده بلی در روز سیم ماه شعبان که روز تولد حضرت امام حسین علیه السلام است دعائی از ناحیه شریفه بیرون آمده که بایست آن را خواند و ما آن را در اعمال ماه شعبان ذکر کردیم و بدان نیز که زیارت آن حضرت در غیر کربلا از شهرهای دور فضیلت زیادی دارد و ما در اینجا به ذکر دو روایت که در کافی و تهذیب و فقیه است قناعت می کنیم روایت اول ابن ابی عمیر از هشام روایت کرده که حضرت صادق علیه السلام فرمود که هرگاه راه یکی از شما دور و از خانه اش تا به قبور ما مسافت بسیار باشد بالا رود به پشت بام بلندتر منزل خود و دو رکعت نماز کند و اشاره کند به سلام کردن به سوی قبرهای ما پس بدرستی که آن به ما می رسد روایت دویم از حنّان بن سَیدیر از پدرش منقول است که حضرت صادق علیه السلام به من فرمود ای سدید زیارت می کنی قبر حسین علیه السلام را در هر روز عرض کردم که فدای تو گردم نه فرمود شما چه جفاکارید در هر جمعه زیارت می کنید او را گفتم نه فرمود در هر ماهی زیارت می کنید گفتم نه فرمود در هر سالی او را زیارت می کنید گفتم گاهی از سالها شده که زیارت کرده ام فرمود ای سدید چه جفاکارید شما به امام حسین علیه

السلام آیا ندانستید که حق تعالی را دو هزار هزار فرشته است (و در تهذیب و فقیه هزار هزار فرشته است) ژولیده مو گردآلوده که می‌گیرند بر آن حضرت و زیارت می‌کنند و سست نمی‌شوند و چه می‌شود برای تو ای سدید که زیارت کنی قبر حسین علیه السلام را در هر جمعه پنج مرتبه و در هر روزی یک مرتبه گفتم فدایت شوم بین ما و بین او فرسخهای بسیار است فرمود به من که بالا- رو به بام خانه ات پس نظر کن به جانب راست و چپ پس بلند کن سر خود را بسوی آسمان پس قصد کن جانب قبر آن حضرت را و بگو «السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا اَبَا عَبْدِاللهِ السَّلَامُ عَلَیْكَ وَ رَحْمَةُاللهِ وَ بَرَكَاتُهُ» نوشته می‌شود برای تو زیارتی و آن زیارت حجّه و عمره است سدید گفت بسا شد که بجا آوردم این را در ماه بیشتر از بیست مرتبه و در صدر زیارت اول از زیارات مطلقه گذشت چیزی که مناسب این مقام بود.

تذییل در فضیلت و آداب تربت مقدسه امام حسین علیه السلام

بدان که روایات بسیار وارد شده که در تربت آن حضرت شفای هر درد و مرض است مگر مرگ و امان است از بلاها و باعث ایمنی از هر خوف و بیم است و اخبار در این باب متواتر است و معجزاتی که به سبب این تربت مقدسه ظاهر گردیده است زیاده از آنست که ذکر شود و من در کتاب فوائد الرضویه که در تراجم علماء امامیه است در احوال سید محدث متبحر آقا سید نعمهالله جزائری رحمه الله نوشتم که آن سید جلیل در تحصیل علم زحمت بسیار کشیده و سختی و رنج بسیار برده

و در اوایل تحصیل چون قادر نبوده بر چراغ به روشنی ماه مطالعه می نموده لاجرم از کثرت مطالعه در ماهتاب و بسیار چیز نوشتن و مطالعه کردن چشمانش ضعف پیدا کرده بود پس به جهت روشنی چشم خود به تربت مقدّسه حضرت سیدالشهداء علیه السلام و تراب مراقد شریفه ائمه عراق علیهم السلام اکتحال می کرد و به برکت آن تربت ها چشمش روشن می گشت و نیز نگاشتم که مبادا اهالی عصر ما بواسطه معاشرت با کفار و ملاحده این مطلب را استعجاب نمایند همانا کمال الدّین دمیری در حیوه الحیوان نقل کرده که افعی هرگاه هزار سال عمر کرد چشمانش کور می شود حق تعالی او را ملهم فرموده که برای رفع کوری خود چشم خود را به رازیانج تر بمالد لاجرم با چشم کور از بیابان قصد می کند بساتین و جاهائی را که رازیانج در آنجا باشد و اگر چه مسافتی طویل در بین باشد پس خود را می رساند به آن گیاه و چشم خود را بر آن می مالد روشنی چشم او برمی گردد و این مطلب را زمخشری و غیره نیز نقل کرده اند پس هرگاه حق تعالی در یک گیاه تری این خاصیت قرار داده باشد که مار کور پی به آن ببرد و بهره خود را از آن بگیرد چه عجب و استبعادی دارد که در تربت پسر پیغمبر صلوات الله علیه و آله که در راه او خودش و عترتش کشته شده شفاء از جمیع امراض و فوائد و برکاتی قرار داده باشد که شیعیان و محبّان او از آن بهره ها برند و ما در این مقام به ذکر چند خبر قناعت می کنیم اوّل روایت شده

که حوریان بهشت چون یکی از ملائکه را می بینند که از برای کاری بر زمین می آید از او التماس می کنند که برای ما تسبیح و تربت قبر امام حسین علیه السلام به هدیه بیاورد دوّم به سند معتبر منقول است که شخصی گفت حضرت امام رضا علیه السلام برای من از خراسان بسته متاعی فرستاد چون گشودم در میان آن خاکی بود از آن مرد که آورده بود پرسیدم که این خاک چیست گفت خاک قبر امام حسین علیه السلام است و هرگز آن حضرت از جامه و غیر جامه چیزی به جایی نمی فرستد مگر آنکه این خاک را در میانش می گذارد و می فرماید این امان است از بلاها به اذن و مشیت خدا سیم روایت است که عبدالله بن ابی یعفور به خدمت حضرت صادق علیه السلام عرض کرد که یک شخص از خاک قبر امام حسین علیه السلام برمی دارد و منتفع می شود و دیگری برمی دارد و منتفع نمی شود فرمود که نه والله هر که بردارد و اعتقاد داشته باشد که به او نفع می بخشد البته منتفع می شود چهارم از ابو حمزه ثمالی روایت است که عرض کردم به حضرت صادق علیه السلام که می بینم اصحاب ما می گیرند خاک قبر امام حسین علیه السلام را و طلب شفا از آن می کنند آیا شفا در آن هست فرمود که طلب شفا می توان کرد از خاکی که بردارند از میان قبر تا چهار میل و همچنین است خاک قبر جدّم رسول خدا صلی الله علیه وآله و قبر امام حسن و امام زین العابدین و امام محمّد باقر علیهم السلام پس بگیر از آن خاک که آن شفای هر درد

است و سپری است برای دفع هر چه از آن ترسی و هیچ چیز به آن برابری نمی کند از چیزهایی که از آن شفا طلب می کنند به غیر از دعا و چیزی که آن را فاسد می کند آن است که در ظرفها و جاهای بد می گذارند و آنها که معالجه به آن می کنند کم است یقین ایشان هر که یقین داشته باشد که این از برای او شفا است هر گاه معالجه به آن کند او را کافی خواهد بود و محتاج به دواي دیگر نخواهد شد و فاسد می گردانند آن تربت را شیاطین و کافران از جتّیان که خود را بر آن می مالند و بهر چیز که می گذرد آن تربت آن را بو می کنند و اما شیاطین و کافران جنّ پس حسد می برند فرزندان آدم را بر آن و خود را بر آن می مالند که اکثر نیکی و بوی خوشش برطرف می شود و هیچ تربت از حایر بیرون نمی آید مگر مهیّا می شوند از شیاطین و کافران جنّ از برای آن تربت آن قدر که عدد ایشان را کسی به غیر از خدا احصا نمی تواند کرد و آن تربت در دست صاحبش است و ایشان خود را بر آن می مالند و ملائکه نمی گذارند ایشان را که داخل حایر شوند و اگر تربت سالم از اینها بماند هر بیمار را که به آن معالجه نمایند البتّه در آن ساعت شفا می یابد پس چون تربت را برداری پنهان کن و نام خدا بر آن بسیار بخوان و شنیده ام که بعضی از آنها که تربت را برمی دارند آن را سبک می شمارند حتّی بعضی از ایشان آن را در توبره

چهارپایان می اندازند یا در ظرف طعام یا چیزهائی که دست بر آن بسیار مالیده شود از خورجینها و جوالها پس چگونه شفا یابد از آن کسی که به این نوع آن را حرمت دارد ولکن دلی که در آن یقین نیست و سبک می شمارد چیزی را که صلاحش در آن است عمل خود را فاسد می کند پنجم روایت شده که هرگاه یکی از شما خواهد که بردارد تربت را به اطراف انگشتان بردارد و قدر آن مثل نخود است به بوسد آن را و بر

هر دو دیده گذارد و بر سایر بدن بمالد و بگوید: **اللَّهُمَّ بِحَقِّ هَذِهِ التُّرْبَةِ، وَبِحَقِّ مَنْ حَلَّ بِهَا وَتَوَى فِيهَا، وَبِحَقِّ حَبِّهِ وَأَبِيهِ وَأُمِّهِ وَأَخِيهِ، وَالْمَائِمَةِ مِنْ وُلْدِهِ، وَبِحَقِّ الْمَلَائِكَةِ الْحَافِينَ بِهِ، إِلَّا جَعَلْتَهَا شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ، وَبُرْءاً مِنْ كُلِّ مَرَضٍ، وَنَجَاءً مِنْ كُلِّ آفَةٍ، وَحِرْزاً مِمَّا أَخَافُ وَأَحْذَرُ.** پس آن را استعمال نماید و روایت شده که مهر کردن تربت امام حسین علیه السلام آنست که بر آن سوره **إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ** بخوانی و نیز روایت شده که هرگاه تربت را بخوری یا به کسی بخورانی بگو **بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رِزْقاً وَاسِعاً، وَعِلْماً نَافِعاً، وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ، إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.** مؤلف گوید که فوائد تربت شریفه آن حضرت بسیار است از جمله آنکه مستحب است با میت در قبر گذاشتن و کفن را به آن نوشتن و دیگر سجده کردن بر آنست که روایت شده که سجده بر آن هفت حجاب را می درد یعنی باعث قبولی نماز می شود که به آسمانها بالا می رود و دیگر تسبیح از تربت آن حضرت ساختن و به

آن تسیح ذکر کردن و در دست داشتن است که فضیلت عظیم دارد و از خاصیتش آنست که در دست آدمی تسیح می گوید بی آنکه صاحبش تسیح بگوید و معلوم است که این تسیح غیر از آن تسیحی است که در همه اشیاء است کما قال الله تعالی:

وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ *

و عارف رومی در معنی آن گفته

گر تو را از غیب چشمی باز شد

با تو ذرات جهان همراز شد

نطق خاک و نطق آب و نطق گل

هست محسوس حواس اهل دل

جمله ذرات در عالم نهان

با تو میگویند روزان و شبان

ما سمیعیم و بصیر و باهشیم

با شما نامحرمان ما خامشیم

از جمادی سوی جان جان شوید

غلغل اجزای عالم بشنوید

فاش تسیح جمادات آیدت

و سوسه تأولیهها بزدایدت

بالجمله این تسیحی که در این روایت است تسیحی است که از خصوصیات تربت حضرت سید الشهداء اَرُوْحُنَا لَهُ الْفِتْدَاءُ است ششم از حضرت امام رضا علیه السلام منقول است که هر که بگرداند تسیح تربت امام حسین علیه السلام را و بگوید: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ» با هر دانه بنویسد حق تعالی از شش هزار حسنه و محو کند از او شش هزار گناه و بلند کند از برای او شش هزار درجه و بنویسد از برای او شش هزار شفاعت و از حضرت صادق علیه السلام منقول است که هر که بگرداند سنگهایی را که از تربت امام حسین علیه السلام می سازند یعنی تسیح پخته پس یکبار استغفار کند هفتاد استغفار از برای او نوشته

می شود و اگر تسیحی را در دست نگاه دارد و تسیح نکوید به عدد هر حبه هفت مرتبه از برای او نوشته می شود هفتم در حدیث معتبر منقول است که چون حضرت صادق علیه السلام به عراق تشریف آوردند گروهی نزد آن حضرت آمدند و عرض کردند که دانسته ایم تربت امام حسین علیه السلام موجب شفای هر درد است آیا باعث ایمنی از هر خوف هست فرمود بلی هر گاه کسی خواهد که او را از هر بیمی امان بخشد باید تسیحی که از تربت آن حضرت ساخته باشند در دست بگیرد و سه مرتبه این دعا را بخواند: **أَصْبِحْتُ اللَّهُمَّ مُعْتَصِمًا بِعِزِّكَ وَجِوَارِكَ الْمُنِيعِ، الَّذِي لَا يُطَاوَلُ وَلَا يُحَاوَلُ، مِنْ شَرِّ كُلِّ غَائِثٍ وَطَارِقٍ، مِنْ سَائِرِ مَنْ خَلَقْتَ وَمَا خَلَقْتَ مِنْ خَلْقِكَ، الصَّامِتِ وَالنَّاطِقِ، فِي جُنَّةٍ مِنْ كُلِّ مَخُوفٍ، بِلِبَاسِ سَابِغِهِ حَصِينِهِ، وَهِيَ وَوَلَاءُ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، مُحْتَجِرًا مِنْ كُلِّ قَاصِدٍ لِي إِلَى أَدْيِيهِ بِيَدَارِ حَصِينِ الْأَخْلَاصِ فِي الْأَعْتِرَافِ بِحَقِّهِمْ، وَالتَّمَسُّكِ بِحَبْلِهِمْ جَمِيعًا، مُوقِنًا أَنَّ الْحَقَّ لَهُمْ وَمَعَهُمْ وَمِنْهُمْ وَفِيهِمْ وَبِهِمْ، أُولَى مَنْ وَالُوا، وَأَعَادَى مَنْ عَادُوا، وَأَجَانِبَ مَنْ جَانَبُوا، فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ، وَأَعِزَّنِي اللَّهُمَّ بِهِمْ مِنْ شَرِّ كُلِّ مَا اتَّقِيهِ، يَا عَظِيمَ حَاجَتِ الْأَعَادَى عَنِّي بِبَدِيعِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، إِنَّا جَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ.**

پس تسیح را ببوسد و بر هر دو چشم بمالد و بگوید: **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَمْلِكُ بِحَقِّ هَذِهِ التُّزْبَةِ الْمُبَارَكَةِ، وَبِحَقِّ صَاحِبِهَا وَبِحَقِّ جَدِّهِ وَبِحَقِّ أَبِيهِ، وَبِحَقِّ أُمِّهِ وَبِحَقِّ أَخِيهِ، وَبِحَقِّ وُلْدِهِ الطَّاهِرِينَ، اجْعَلْهَا شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ، وَأَمَانًا مِنْ كُلِّ خَوْفٍ، وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ سُوءٍ.**

پس

ص: ۵۴۶

تسبیح را بر جبین خود بگذارد پس اگر در صبح چنین کند در امان خدا باشد تا شام و اگر در شام چنین کند در امان خدا باشد تا صبح و در روایت دیگر منقول است که هر که از پادشاهی یا غیر او ترسد چون از خانه بیرون آید چنین کند تا حرزی باشد او را از شر ایشان مؤلف گوید که مشهور میان علماء آن است که خوردن گل و خاک مطلقاً جایز نیست مگر تربت مقدسه امام حسین علیه السلام به قصد شفا بی قصد لذت به قدر نخودی بلکه احوط آن است که به قدر عدسی باشد و خویست که تربت را در دهان بگذارد و بعد از آن جرعه ای از آب بخورد و بگوید «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رِزْقًا وَاسِعًا وَعِلْمًا نَافِعًا وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَسَيْئَمٍ» علامه مجلسی رحمه الله فرموده احوط آن است که مهر و تسبیح و تربت آن حضرت را نخرند و بفروشند بلکه به هدیه و بخشش بدهند و در برابر آنها اگر تراضی کنند بی آنکه اول شرط کرده باشند شاید بد نباشد چنانچه در حدیث معتبر از حضرت صادق علیه السلام منقول است که هر که خاک قبر امام حسین علیه السلام را بفروشد چنان است که گوشت آن حضرت را فروخته و خریده باشد مؤلف گوید که شیخ ما محدث متبحر ثقه الاسلام نوری رحمه الله در دارالسلام نقل فرموده که روزی یکی از برادران من به خدمت مرحومه والده ام رسید مادرم دید که تربت امام حسین علیه السلام را در جیب پایین قبای خود گذاشته مادرم او را زجر کرد که این بی ادبی است به تربت

مقدسه چه آنکه بسا شود در زیر ران واقع شود و شکسته گردد برادرم گفت چنین است که فرمودی و تا به حال دو مهر شکسته ام ولکن عهد کرد که من بعد در جیب پایین نگذارد پس چند روزی از این قضیه گذشت علامه والد در خواب دید بدون اینکه از این مطلب اطلاع داشته باشد که مولای ما حضرت ابو عبدالله الحسین علیه السلام به زیارت او تشریف آورد و در اطاق کتابخانه نشست و ملاطفت و مهربانی بسیار کرد و فرمود بخوان پسران خود را بیایند تا آنها را اکرام کنم پس والد پسرها را طلبید و با من پنج نفر بودند پس ایستادند در نزد در مقابل آن حضرت و در نزد آن حضرت از جامه و چیزهای دیگر بود پس یک یک را می خواند و چیزی از آنها به او می داد پس نوبت به برادر مزبور سلمه الله رسید حضرت نظری بر او افکند مانند کسی که در غضب باشد و التفات فرمود بسوی والد مرحوم و فرمود این پسر تو دو تربت از تربتهای قبر من در زیر ران خود شکسته است پس مثل برادران دیگر او را نخواند بلکه افکند بسوی او چیزی و الان در ذهنم است که گویا قاب شانه ترمه به او داد پس علامه والد بیدار شد و خواب خود را برای مرحومه والده نقل کرد و والده حکایت را برای ایشان بیان کرد والد تعجب کرد از صدق این خواب «انتهی».

زیاره الناحیه المقدسه

متن زیارت

زیارت امام حسین (ع) صادره از ناحیه مقدس امام زمان (عج) معروف به زیارت ناحیه مقدسه

اَلسَّلَامُ عَلٰى اَدَمَ صِفْوَهٗ اللّٰهِ مِنْ خَلِيْقَتِهٖ، اَلسَّلَامُ عَلٰى

ص: ۵۴۸

شَيْثَ وَلِيِّ اللَّهِ وَخَيْرَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى إِدْرِيسَ الْقَائِمِ لِلَّهِ بِحُجَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى نُوحِ الْمُجَابِ فِي دَعْوَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى هُودِ الْمَمْدُودِ مِنَ اللَّهِ بِمَعُونَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى صَالِحِ الَّذِي تَوَجَّهُ اللَّهُ بِكَرَامَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ الَّذِي حَبَّاهُ اللَّهُ بِخُلَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى إِسْمَاعِيلَ الَّذِي فَدَاهُ اللَّهُ بِذَبْحِ عَظِيمٍ مِنْ جَنَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى إِسْحَاقَ الَّذِي جَعَلَ اللَّهُ الثُّبُوهَ فِي ذُرِّيَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى يَعْقُوبَ الَّذِي رَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِ بَصَرَهُ بِرَحْمَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى يُوسُفَ الَّذِي نَجَّاهُ اللَّهُ مِنَ الْجُبِّ بِعَظَمَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى مُوسَى الَّذِي فَلَقَ اللَّهُ الْبَحْرَ لَهُ بِقُدْرَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى هَارُونَ الَّذِي خَصَّهُ اللَّهُ بِنُبُوتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى شُعَيْبَ الَّذِي نَصَرَهُ اللَّهُ عَلَى أُمَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى دَاوُدَ الَّذِي تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ مِنْ خَطِيئَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى سُلَيْمَانَ الَّذِي ذَلَّتْ لَهُ الْجِنُّ بِعِزَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى أَيُّوبَ الَّذِي شَفَّاهُ اللَّهُ مِنْ عِلَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى يُونُسَ الَّذِي أَنْجَرَ اللَّهُ لَهُ مَضْمُونَ عَدَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى عِزْرَةَ الَّذِي أَحْيَاهُ اللَّهُ بَعِيدَ مِيتَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى زَكَرِيَّا الصَّابِرِ فِي مِحْنَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى يَحْيَى الَّذِي أَرْزَلَهُ اللَّهُ بِشَهَادَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى عِيسَى رُوحِ اللَّهِ وَكَلِمَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى مُحَمَّدِ حَبِيبِ اللَّهِ وَصِدِّقِ نَبِيِّهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبِ الْمَخْضُوصِ بِأَخْوَاتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ ابْنَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى أَبِي مُحَمَّدِ الْحَسَنِ وَصِيِّ أَبِيهِ وَخَلِيفَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى الْحُسَيْنِ الَّذِي سَيَّمَحَتْ نَفْسُهُ بِمُهْجَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ فِي سِرِّهِ وَعَلَانِيَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى مَنْ جَعَلَ اللَّهُ الشُّفَاءَ فِي تَرْبَتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى مَنْ إِجَابَهُ تَحْتَ قُبَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى مَنْ الْأَيْمَةَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ، أَلْسَلَامُ عَلَى ابْنِ خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَى ابْنِ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَى ابْنِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَى ابْنِ خَدِيجَةَ الْكُبْرَى، أَلْسَلَامُ عَلَى ابْنِ سِدْرِهِ الْمُتَّهَى،

أَلْسَلَامُ عَلَيِ ابْنِ جَنَّةِ الْمَأْوَى، أَلْسَلَامُ عَلَيِ ابْنِ زَمْرَمَ وَ الصَّفَا، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمَرْمَلِ بِالدَّمَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمَهْتُوكِ الْخِيَاءِ، أَلْسَلَامُ
 عَلَيِ خَامِسِ أَصْحَابِ الْكِنْسَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ غَرِيبِ الْغُرَبَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ شَهِيدِ الشُّهَدَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ قَتِيلِ الْأَدْعِيَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ
 سَاكِنِ كَرْبَلَاءَ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ مَنْ بَكَتَهُ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ مَنْ ذُرِّيَّتُهُ الْأَزْكَيَاءُ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ يَعْسُوبِ الدِّينِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ
 مَنَازِلِ الْبِرَاهِينِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْأَيْمَةِ السَّادَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْجُيُوبِ الْمَضْرَجَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الشَّفَاهِ الذَّابِلَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ النُّفُوسِ
 الْمُضِيْطَمَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْأَزْوَاجِ الْمُخْتَلَسَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْأَجْسَادِ الْعَارِيَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْجُسُومِ الشَّاحِبَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ
 الدَّمَاءِ السَّائِلَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْأَعْضَاءِ الْمُقَطَّعَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الرُّؤُوسِ الْمُسَالَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ النَّسَوِ الْبَارِزَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ
 حُجَّةِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، أَلْسَلَامُ عَلَيِكَ - وَ عَلَيِ آبَائِكَ - الطَّاهِرِينَ، أَلْسَلَامُ عَلَيِكَ - وَ عَلَيِ ابْنَائِكَ الْمُسْتَشْهَدِينَ، أَلْسَلَامُ عَلَيِكَ - وَ عَلَيِ
 ذُرِّيَّتِكَ - النَّاصِرِينَ، أَلْسَلَامُ عَلَيِكَ - وَ عَلَيِ الْمَلَائِكَةِ الْمُضَاجِعِينَ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْقَتِيلِ الْمَظْلُومِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ أَخِيهِ الْمَسْمُومِ، أَلْسَلَامُ
 عَلَيِ عَلِيِّ الْكَبِيرِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الرَّضِيْعِ الصَّغِيرِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْأَيْدَانِ السَّلِيْبَةِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْعِثْرَةِ الْقَرِيْبَةِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمُحَدِّثِينَ فِي
 الْفَلَوَاتِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ النَّازِحِينَ عَنِ الْأَوْطَانِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمِدْفُونِينَ بِأَكْفَانِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الرُّؤُوسِ الْمُفْرَقَةِ عَنِ الْأَبْدَانِ، أَلْسَلَامُ
 عَلَيِ الْمُحْتَسِبِ الصَّيَابِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمَظْلُومِ بِأَلَا- نَاصِرِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ سَاكِنِ التُّرْبَةِ الزَّاكِيَةِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ صَاحِبِ الْقَبْرِ السِّيَامِيَةِ،
 أَلْسَلَامُ عَلَيِ مَنْ طَهَّرَهُ الْجَلِيلُ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ مَنْ افْتَخَرَ بِهِ جَبْرَيْلُ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ مَنْ نَاغَاهُ فِي الْمَهْدِ مِيكَائِيلُ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ مَنْ نُكِّثَتْ
 ذِمَّتُهُ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ مَنْ هَتَكَتْ حُرْمَتُهُ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ مَنْ أَرِيَقَ بِالظُّلْمِ دَمُهُ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمُغْسَلِ بِجِدَمِ الْجِرَاحِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمُجَرَّعِ
 بِكَأْسَاتِ الرِّمَاحِ أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمُضَامِ الْمُسْتَبَاحِ، أَلْسَلَامُ عَلَيِ الْمُنْحُورِ فِي الْوَرَى،

أَلْسَلَامُ عَلٰى مَنْ دَفَنَهُ أَهْلُ الْقُرَى، أَلْسَلَامُ عَلٰى الْمَقْطُوعِ الْوَتِينِ، أَلْسَلَامُ عَلٰى الْمُحَامِي بِلَا مُعِينِ، أَلْسَلَامُ عَلٰى الشَّيْبِ الْخَضِيبِ،
 أَلْسَلَامُ عَلٰى الْخَدِّ التَّرِيبِ، أَلْسَلَامُ عَلٰى الْيَدَنِ السَّلِيبِ، أَلْسَلَامُ عَلٰى الثَّغْرِ الْمَقْرُوعِ بِالْقَضِيبِ، أَلْسَلَامُ عَلٰى الرَّأْسِ الْمَرْفُوعِ، أَلْسَلَامُ
 عَلٰى الْأَجْسَامِ الْعَارِيهِ فِي الْفَلَوَاتِ، تَنْهَشُهَا الذَّنَابُ الْعَادِيَاتُ، وَتَخْتَلِفُ إِلَيْهَا السَّبَاعُ الضَّارِيَاتُ، أَلْسَلَامُ عَلَيْكَ - يَا مَوْلَايَ وَ عَلٰى
 الْمَلَآئِكَةِ الْمَرْفُوعِينَ حَوْلَ قُبَّتِكَ، الْحَافِينَ بِتَرْبَتِكَ، الطَّائِفِينَ بِعَرْصَتِكَ، الْوَارِدِينَ لِزِيَارَتِكَ، أَلْسَلَامُ عَلَيْكَ - فَإِنِّي فَصِدْتُ
 إِلَيْكَ، وَ رَجَوْتُ الْفَوْزَ لَعَدِيكَ، أَلْسَلَامُ عَلَيْكَ - سَلَامَ الْعَارِفِ بِحُزْمَتِكَ، الْمَخْلِصِ فِي وِلَايَتِكَ، الْمُتَقَرِّبِ إِلَى اللَّهِ بِمَحَبَّتِكَ،
 الْبَرِيِّ مِنْ أَعْدَائِكَ، سَلَامَ مَنْ قَلْبُهُ بِمُصَابِكَ - مَقْرُوحٌ، وَ دَمْعُهُ عِنْدَ ذِكْرِكَ - مَسْفُوحٌ، سَلَامَ الْمَفْجُوعِ الْحَزِينِ، الْوَالِيهِ الْمُسْتَكِينِ،
 سَلَامَ مَنْ لَوْ كَانَ مَعَكَ بِالطُّفُوفِ، لَوَقَاكَ - بِنَفْسِهِ حَدَّ السُّيُوفِ، وَ بَدَلَ حُشَاشَتَهُ دُونَكَ لِلْحُتُوفِ، وَ جَاهَدَ بَيْنَ يَدَيْكَ، وَ نَصَرَكَ
 عَلٰى مَنْ بَغَى عَلَيْكَ، وَ فِدَاكَ - بِرُوحِهِ وَ جَسَدِهِ وَ مَالِهِ وَ وَلَعَدِهِ، وَ رُوحَهُ لِرُوحِكَ - فِدَاءً، وَ أَهْلَهُ لِأَهْلِكَ - وَقَاءً، فَلَمَّزْنِي أَخْرَجْتَنِي
 الدُّهُورَ، وَ عَاقَنِي عَنْ نَصِيرِكَ - الْمَقْدُورُ، وَ لَمْ أَكُنْ لِمَنْ حَارَبَكَ - مُحَارِبًا، وَ لِمَنْ نَصَبَ لَكَ - الْعِدَاوَةَ مُنَاصِبًا، فَلَا تُدْبِنَنَّكَ - صَبَاحًا
 وَ مَسَاءً، وَ لَا يُبْكِيَنَّ لَكَ - يَدَالِ الدَّمُوعِ دَمًا، حَسِيرَةً عَلَيْكَ، وَ تَأَسَّفًا عَلٰى مَا دَهَاكَ - وَ تَلَهُّفًا، حَتَّى أَمُوتَ بِلُوعِهِ الْمُصَابِ، وَ غُصْبِهِ
 الْإِكْتِيَابِ، أَشْهَدُ أَنَّكَ - قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ، وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ، وَ نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الْعِدْوَانِ، وَ أَطَعْتَ اللَّهَ وَ مَا
 عَصَيْتَهُ، وَ تَمَسَّكَتَ بِهِ وَ بِحَبْلِهِ فَأَرْضَيْتَهُ،

وَ خَشِيَّتُهُ وَ رَافِقَتُهُ وَ اسْتَجَابَتُهُ، وَ سَيَّنَّتِ السُّنَنَ، وَ أَطْفَأَتِ الْفِتْنَ، وَ دَعَوَتْ إِلَى الرَّشَادِ، وَ أَوْصَحَتْ سُبُلَ السَّدَادِ، وَ جَاهَدَتْ فِي اللَّهِ حَقَّ الْجِهَادِ، وَ كُنْتَ لِلَّهِ طَائِعًا، وَ لِحَدِّكَ - مُحَمَّدَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ تَابِعًا، وَ لِقَوْلِ أَبِيكَ - سَامِعًا، وَ إِلَى وَصِيَّتِهِ أَخِيكَ - مُسَارِعًا، وَ لِعِمَادِ الدِّينِ رَافِعًا، وَ لِلطُّغْيَانِ قَامِعًا، وَ لِلطُّغَاهِ مُقَارِعًا، وَ لِلأُمَّةِ نَاصِحًا، وَ فِي غَمَرَاتِ المَوْتِ سَابِحًا، وَ لِلْفُسَاقِ مُكَافِحًا، وَ بِحُجَجِ اللَّهِ قَائِمًا، وَ لِلإِسْلَامِ وَ المُسْلِمِينَ رَاحِمًا، وَ لِلحَقِّ نَاصِرًا، وَ عِنْدَ البَلَاءِ صَابِرًا، وَ لِلدِّينِ كَالِثًا، وَ عَن حَوْزَتِهِ مُرَامِيًا، تَحُوطُ الهَيْدَى وَ تَنْصُرُهُ، وَ تَبْسِطُ العَيْدَلَ وَ تَنْشُرُهُ، وَ تَنْصُرُ الدِّينَ وَ تُظْهِرُهُ، وَ تَكْفُ العَابِثَ وَ تَزْجُرُهُ، وَ تَأْخُذُ لِلدِّينِ مِنَ الشَّرِيفِ، وَ تُسَاوِي فِي الحُكْمِ بَيْنَ القَوِيِّ وَ الضَّعِيفِ، كُنْتَ رَبِيعَ الأَيْتَامِ، وَ عِصْمَةَ الأَنَامِ، وَ عِزَّ الإِسْلَامِ، وَ مَعْدِنَ الأحْكَامِ، وَ حَلِيفَ الأنْعَامِ، سَالِكًا طَرَائِقَ حَيْدِكَ - وَ أَبِيكَ، مُشَبِّهًا فِي الوَصِيَّتِ لِأَخِيكَ، وَ فِي الدَّمِ، رَضِيَتِي الشِّيمِ، ظَاهِرَ الكَرَمِ، مُتَهَجِّدًا فِي الظُّلْمِ، قَوِيمَ الطَّرَائِقِ، كَرِيمَ الخَلَائِقِ، عَظِيمَ السَّوَابِقِ، شَرِيفَ النَّسَبِ، مُنِيفَ الحَسَبِ، رَفِيعَ الرُّتَبِ، كَثِيرَ المَنَاقِبِ، مَحْمُودَ الصَّرَائِبِ، جَزِيلَ المَوَاهِبِ، حَلِيمَ رَشِيدَ مُنِيبِ، جَوَادَ عَلِيمَ شَدِيدَ، إِمَامَ شَهِيدَ، أَوَاهُ مُنِيبِ، حَبِيبَ مَهِيبِ، كُنْتَ لِلرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ لَلقُرْءَانِ سَيِّدًا مُنْقِذًا: خَلَّ وَ لِلأُمَّةِ عَضُدًا، وَ فِي الطَّاعَةِ مُجْتَهِدًا، حَافِظًا لِلعَهْدِ وَ المِيثَاقِ، نَاكِبًا عَن سُبُلِ الفُسَاقِ وَ: خَلَّ بِأَذِلَّةٍ لِلْمَجْهُودِ، طَوِيلَ الرُّكُوعِ وَ السُّجُودِ، زَاهِدًا فِي الدُّنْيَا زُهَيْدَ الرَّاحِلِ عَنهَا، نَاطِرًا إِلَيْهَا بِعَيْنِ المُسْتَوْحِشِينَ مِنْهَا، أَمَالِكَ - عَنهَا مَكْفُوفَةً، وَ هِمَّتِكَ - عَن زِينَتِهَا مَصْرُوفَةً، وَ أَلْحَاطَكَ -

عَنْ بَهَجَتِهَا مَطْرُوفَهُ، وَ رَغَبْتِكَ - فِي الْأَخْرَجِ مَعْرُوفَهُ، حَتَّى إِذَا الْجُورُ مَدَّ بَاعَهُ، وَ أَسْفَرَ الظُّلْمَ فَنَاعَهُ، وَ دَعَا النُّعَى أَتْبَاعَهُ، وَ أَنْتَ فِي حَرَمِ حَيْدِكَ - قَاطِنٌ، وَ لِلظَّالِمِينَ مَبَايِنٌ، جَلِيسُ الْبَيْتِ وَ الْمِحْرَابِ، مُعْتَرِلٌ عَنِ اللَّذَاتِ وَ الشَّهَوَاتِ، تُنَكِّرُ الْمُنْكَرَ بِقَلْبِكَ - وَ لِسَانِكَ، عَلَى حَسَبِ طَاقَتِكَ - وَ إِمْكَانَتِكَ، ثُمَّ اقْتَضَاكَ - الْعِلْمُ لِلْإِنْكَارِ، وَ لَزِمَكَ - أَلْزَمَكَ : ظَ أَنْ تُجَاهِدَ الْفُجَارَ، فَسَدَرْتَ فِي أَوْلَادِكَ وَ أَهَالِيكَ، وَ شِيَعَتِكَ - وَ مَوَالِيكَ - وَ صَدَعْتَ بِالْحَقِّ وَ الْبَيِّنَةِ، وَ دَعَوْتَ إِلَى اللَّهِ بِالْحُكْمِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ، وَ أَمَرْتَ بِإِقَامَةِ الْحُدُودِ، وَ الطَّاعَةِ لِلْمَعْبُودِ، وَ نَهَيْتَ عَنِ الْخَبَائِثِ وَ الطُّغْيَانِ، وَ وَاجَهُوكَ - بِالظُّلْمِ وَ الْعُرْدَانِ، فَجَاهَدْتَهُمْ بَعْدَ الْإِعْزَازِ لَهُمْ الْإِعَادِ إِلَيْهِمْ: خَل، وَ تَأَكِيدُ الْحُجَّةَ عَلَيْهِمْ، فَكَتَبُوا ذِمَامَكَ - وَ بَيَّعْتَكَ، وَ أَسِيءُوا بِرَبِّكَ - وَ حَيْدَكَ، وَ بَدَّووكَ - بِالْحَرْبِ، فَتَبَّتْ لِلطُّغْنِ وَ الضَّرْبِ، وَ طَحَنَتْ جُنُودَ الْفُجَارِ، وَ اقْتَحَمَتْ قَسِيءَ طَلِّ الْعُبَارِ، مُجَالِدًا بِدِي الْفُقَارِ، كَأَنَّكَ - عَلِيُّ الْمُخْتَارِ، فَلَمَّا رَأَوْكَ - ثَابِتَ الْجَاشِ، غَيْرَ خَائِفٍ وَ لَا - خَاشٍ، نَصِيبُوا لَكَ - غَوَائِلَ مَكْرِهِمْ، وَ قَاتَلُوكَ بِكَيْدِهِمْ وَ شَرِّهِمْ، وَ أَمَرَ اللَّعِينُ جُنُودَهُ، فَمَنَعُوكَ - الْمَاءَ وَ وُرُودَهُ، وَ نَاجَزُوكَ - الْقِتَالَ، وَ عَاجَلُوكَ - النَّزَالَ، وَ رَشَقُوكَ - بِالسُّهَامِ وَ النَّبَالِ، وَ بَسَيْطُوا إِلَيْكَ - أَكْفَ الْأَصِيءِ طِلَامَ، وَ لَمْ يَزْعُوا لَكَ - ذِمَامًا، وَ لَارَاقَبُوا فِيكَ - أَثَامًا، فِي قَتْلِهِمْ أَوْلِيَاءَكَ، وَ نَهَبِهِمْ رِحَالَكَ، وَ أَنْتَ مُقَدَّمٌ فِي الْهَبَوَاتِ، وَ مُحْتَمِلٌ لِلْأَذْيَاتِ، قَدْ عَجِبْتَ مِنْ صِيءِ بَرَكِ - مَلَائِكَةِ السَّمَاوَاتِ، فَأَحْدَقُوا بِكَ - مِنْ كُلِّ الْجِهَاتِ، وَ أَثَخُنُوكَ - بِالْجِرَاحِ، وَ حَالُوا بَيْنَكَ

وَ بَيْنَ الرِّوَا حِ ، وَ لَمْ يَبْقَ لَكَ - نَاصِرٌ ، وَ أَنْتَ مُحْتَسِبٌ صَابِرٌ ، تَذُبُّ عَنِ نِسْوَتِكَ - وَ أَوْلَادِكَ ، حَتَّى نَكْسُوكَ عَنِ جَوَادِكَ ، فَهَوَيْتَ
 إِلَى الْأَرْضِ جَرِيحًا ، تَطُوكَ - الْخَيُْولُ بِحَوَافِرِهَا ، وَ تَعْلُوكَ الطُّغَاهُ بِبَوَاتِرِهَا ، قَدْ رَشَحَ لِلْمَوْتِ جَبِينُكَ ، وَ اخْتَلَفَتْ بِالْإِنْقِیَاضِ وَ
 الْإِنْسَاطِ شِمَالُكَ - وَ يَمِينُكَ ، تُدِيرُ طَرْفًا خَفِيًّا إِلَى رَحْلِكَ - وَ بَيْتِكَ ، وَ قَدْ شِغِلْتَ بِنَفْسِكَ - عَنِ وُلْدِكَ - وَ أَهْلِيكَ ، وَ أَسْرَعَ
 فَرَسِيكَ - شَارِدًا ، إِلَى خِيَامِكَ - قَاصِدًا ، مُحْمَحِمًا بَاكِيًا ، فَلَمَّا رَأَيْنِ النِّسَاءَ جَوَادِكَ - مَخْزِيًا ، وَ نَظَرْنَ سِرَجَكَ - عَلَيْهِ مَلُوبِيًا ، بَرَزْنَ مِنْ
 الْخُدُودِ ، نَاشِرَاتِ الشُّعُورِ عَلَى الْخُدُودِ ، لِاطْمَاتِ الْوُجُوهِ سَافِرَاتِ ، وَ بِالْعَوِيلِ دَاعِيَاتِ ، وَ بَعْدَ الْعِزِّ مُدَلَّلَاتِ ، وَ إِلَى مَضِرَعِكَ -
 مُبَادِرَاتِ ، وَ الشَّمْرُ جَالِسٌ عَلَى صَدْرِكَ ، وَ مُوَلِّغٌ سَيْفُهُ عَلَى نَحْرِكَ ، قَابِضٌ عَلَى شَبِيَّتِكَ - بِيَدِهِ ، ذَابِحٌ لَكَ - بِمُهْنَدِهِ ، قَدْ سَيَّ كُنْتَ
 حَوَاسِكَ ، وَ خَفِيَّتْ أَنْفَاسِكَ ، وَ رَفَعَ عَلَى الْقَنَاهِ رَأْسُكَ ، وَ سَبَى أَهْلَكَ - كَالْعَبِيدِ ، وَ صَيَّدُوا فِي الْحَدِيدِ ، فَوْقَ أَقْتَابِ الْمَطِيئَاتِ ،
 تَلَفَّحَ وَجُوهُهُمْ حَرُّ الْهَاجِرَاتِ ، يُسَاقُونَ فِي الْبَرَارِ وَالْفَلَوَاتِ ، أَيْدِيَهُمْ مَغْلُولَةٌ إِلَى الْأَعْنَاقِ ، يُطَافُ بِهِمْ فِي الْأَسْوَاقِ ، فَالْوَيْلُ لِلْعِصَاهِ
 الْفَسَاقِ ، لَقَدْ قَتَلُوا بِقَتْلِكَ - الْأَسْلَامَ ، وَ عَطَلُوا الصَّلَاةَ وَ الصِّيَامَ ، وَ نَقَضُوا السُّنْنَ وَ الْأَحْكَامَ ، وَ هَدَمُوا قَوَاعِدَ الْإِيمَانِ ، وَ حَرَّفُوا آيَاتِ
 الْقُرْآنِ ، وَ هَمَلُوا فِي الْبَغْيِ وَالْعِدْوَانِ ، لَقَدْ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَوْتُورًا ، وَ عَادَ كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَهْجُورًا ، وَ
 غُودِرَ الْحَقُّ إِذْ قُهِرَتْ مَقْهُورًا ، وَ فُقِدَ بِفَقْدِكَ التَّكْبِيرُ وَ التَّهْلِيلُ ، وَ التَّحْرِيمُ وَ التَّحْلِيلُ ، وَ التَّنْزِيلُ وَ التَّأْوِيلُ ، وَ ظَهَرَ بِعَيْدِكَ التَّغْيِيرُ
 وَ التَّبْدِيلُ ، وَ الْإِلْحَادُ وَ التَّعْطِيلُ ، وَ الْأَهْوَاءُ وَ الْأَضَالِيلُ ، وَ الْفِتْنُ وَ

الأباطيل، فقام ناعيك - عند قبر جدك - الرسول صلى الله عليه وآله، فنعاك - إليه بالدمع الهطول، قائلًا يا رسول الله قتل سيدي بك -
 وفناك ، واستبيح أهلوك - و حماك ، وسبيت بعدك - ذراريتك ، و وقع المحذور بعثرتك - وذويك ، فانزعج الرسول، وبكى
 قلبه المهول، وعزاه بك - الملائكة والأنبياء، وفجعت بك - أمك - الزهراء، واختلفت جنود الملائكة المقربين، تعزى أباك -
 أمير المؤمنين، وأقيمت لك - الماتم في أعلا عليين، ولطمت عليك - الحور العين، وبكت السماء وسكانها، والجنان وخزانها،
 والهضاب وأقطارها، والبحار وحيثانها، ومكة وبنينها، : خل و الجنان ولدانها، والبيت والمقام، والمشعر الحرام، والحل و
 الأحرار، اللهم فبحرمة هذا المكان المنيف، صل على محمد وآل محمد، واخشرنى فى زمريهم، وأدخلنى الجنة بشفاعتهم،
 اللهم إني أتوسل إليك - يا أسيرع الحاسين، ويا أكرم الأكرمين، ويا أحكم الحاكمين، بمحمد خاتم النبيين، رسولك - إلى
 العالمين أجمعين، وبأخيه وابن عمه الأئمة البطين، العالم المكين، على أمير المؤمنين، وبفاطمه سيده نساء العالمين، وبالحسين
 الزكى عصمه المتقين، وبأبي عبد الله الحسين أكرم المستشهدين، وبأولاده المقتولين، وبعتريه المظلومين، وبعلي بن الحسين
 زين العابدين، وبمحمد بن علي قبله الأوابين، و جعفر بن محمد أصدق الصادقين، وموسى بن جعفر مظهر البراهين، وعلي بن
 موسى ناصير الدين، ومحمد بن علي قده المهتدين، وعلي بن محمد أزهيد الزاهدين، والحسن بن علي وارث المسد تخلفين،
 والحجج على الخلق أجمعين، أن تصلى على

مُحَمَّدٍ وَالْمُحَمَّدِ الصَّادِقِينَ الْبَرِّينَ، اِل طه وَيس، وَ اَنْ تَجْعَلَنِي فِي الْقِيَامَةِ مِنَ الْاَمِنِينَ الْمُطْمَئِنِّينَ، الْفَائِزِينَ الْفَرِحِينَ الْمُسْتَبَشِرِينَ،
اَللّٰهُمَّ اَكْتُبْنِي فِي الْمُسْلِمِينَ، وَ اَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ، وَ اجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِينَ، وَ انصُرْنِي عَلَي الْبَاغِيْنَ، وَ اكْفِنِي كَيْدَ
الْحَاسِدِيْنَ، وَ اصْرِفْ عَنِّي مَكْرَ الْمَاكِرِيْنَ، وَ اقْبِضْ عَنِّي اَيْدِيَ الظَّالِمِيْنَ، وَ اجْمَعْ بَيْنِي وَ بَيْنَ السَّيِّئَةِ الْاَمَامِيْنَ فِي اَعْلَا عَلِيْنَ، مَعَ
الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَ الصَّادِقِيْنَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِيْنَ، بِرَحْمَتِكَ - يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ، اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اُقْسِمُ عَلَيْكَ - بِنَبِيِّكَ -
الْمَعْصُومِ، وَ بِحُكْمِكَ - الْمَحْتُومِ، وَ نَهْيِكَ - الْمَكْتُومِ، وَ بِهَذَا الْقَبْرِ الْمَلْمُومِ، الْمَوْسَدِ فِي كَفِّهِ الْاِمَامُ الْمَعْصُومُ، الْمَقْتُولُ الْمَظْلُومُ، اَنْ
تَكْشِفَ مَا بِي مِنَ الْغُومِ، وَ تَصْرِفَ عَنِّي شَرَّ الْقَدْرِ الْمَحْتُومِ، وَ تُجِيرَنِي مِنَ النَّارِ ذَاتِ السَّمُومِ، اَللّٰهُمَّ جَلِّنِي بِنِعْمَتِكَ، وَ رَضِّنِي
بِقَسِيْمِكَ، وَ تَعَمَّدْنِي بِجُودِكَ - وَ كَرَمِكَ، وَ بَاعِدْنِي مِنْ مَكْرِكَ - وَ نِقْمَتِكَ، اَللّٰهُمَّ اعْصِمْنِي مِنَ الزَّلَالِ، وَ سَدِّدْنِي فِي الْقَوْلِ
وَ الْعَمَلِ، وَ اَفْسَحْ لِي فِي مَدَّةِ الْاَجْلِ، وَ اَعْفِنِي مِنَ الْاَوْجَاعِ وَ الْعِلَالِ، وَ بَلِّغْنِي بِمَوَالِي وَ بِفَضْلِكَ - اَفْضَلَ الْاَمَلِ، اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَي مُحَمَّدٍ
وَ اِل مُحَمَّدٍ وَ اَقْبِلْ تَوْبَتِي، وَ ارْحَمْ عَثْرَتِي، وَ اَقْلِنِي عَثْرَتِي، وَ نَفْسِ كُرْبَتِي، وَ اَعْفِرْ لِي خَطِيئَتِي، وَ اصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي، اَللّٰهُمَّ لَا تَدْعُ
لِي فِي هَذَا الْمَشْهَدِ الْمُعْظَمِ، وَ الْمَحَلِّ الْمُكْرَمِ ذَنْبًا اِلَّا غَفَرْتَهُ، وَ لَاعِيًا اِلَّا سَتَرْتَهُ، وَ لَاعِمًا اِلَّا كَشَفْتَهُ، وَ لَارِزْقًا اِلَّا بَسَّطْتَهُ، وَ لاجاهًا
اِلَّا عَمَرْتَهُ، وَ لافسادًا اِلَّا اصْلَحْتَهُ، وَ لا اَمَلًا اِلَّا بَلَّغْتَهُ، وَ لا دُعَاءً اِلَّا اَجَبْتَهُ، وَ لا مَضِيْقًا اِلَّا فَرَّجْتَهُ، وَ لا شَمَلًا اِلَّا جَمَعْتَهُ، وَ لا اَمْرًا اِلَّا
اَتَمَمْتَهُ، وَ لا مالا اِلَّا كَثَرْتَهُ، وَ لا خُلُقًا اِلَّا حَسَّنْتَهُ، وَ لا اِنْفاقًا اِلَّا اَخْلَفْتَهُ، وَ لا حَالًا اِلَّا عَمَرْتَهُ، وَ لا حُسُودًا

إِلَّا قَمَعْتَهُ، وَلَا عِدْوًا إِلَّا أَرَدَيْتَهُ، وَلَا شَرًّا إِلَّا كَفَيْتَهُ، وَلَا مَرَضًا إِلَّا شَفَيْتَهُ، وَلَا بَعِيدًا إِلَّا أَدْنَيْتَهُ، وَلَا شَعْنًا إِلَّا لَمَمْتَهُ، وَلَا سُؤَالَ سُؤْلًا:
 ظِإًا أَعْطَيْتَهُ، أَللَّهُمَّ إِنِّي أَسئَلُكَ - خَيْرَ الْعَاجِلِ، وَ ثَوَابِ الْأَجَلِ، أَللَّهُمَّ أَغْنِنِي بِحِلَالِكَ - عَنِ الْحَرَامِ، وَ بِفَضْلِكَ - عَنِ جَمِيعِ الْأَنَامِ،
 أَللَّهُمَّ إِنِّي أَسئَلُكَ - عِلْمًا نَافِعًا، وَ قَلْبًا خَاشِعًا، وَ يَقِينًا شَافِيًا، وَ عَمَلًا - زَاكِيًا، وَ صَبْرًا جَمِيلًا، وَ أَجْرًا جَزِيلًا، أَللَّهُمَّ ارزُقْنِي شُكْرَ
 نِعْمَتِكَ - عَلَيَّ، وَ زِدْ فِي إِحْسَانِكَ - وَ كَرَمَتِكَ - إِلَيَّ، وَ اجْعَلْ قَوْلِي فِي النَّاسِ مَسْمُوعًا، وَ عَمَلِي عِنْدَكَ - مَرْفُوعًا، وَ أَثْرِي فِي
 الْخَيْرَاتِ مَثْبُوعًا، وَ عِدْوِي مَقْمُوعًا، أَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ الْأَخْيَارِ، فِي آئَةِ اللَّيْلِ وَ أَطْرَافِ النَّهَارِ، وَ اكْفِنِي شَرَّ الْأَشْرَارِ،
 وَ طَهِّرْ نِيَّ مِنَ الذُّنُوبِ وَ الْأَوْزَارِ، وَ أَجْزِنِي مِنَ النَّارِ، وَ أَحِلَّنِي دَارَ الْقَرَارِ، وَ اغْفِرْ لِي وَ لِجَمِيعِ إِخْوَانِي فِيكَ - وَ أَخَوَاتِي الْمُؤْمِنِينَ وَ
 الْمُؤْمِنَاتِ، بِرَحْمَتِكَ - يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

پس از تمام شدن زیارت، رو به قبله کن و دو رکعت نماز بجای آور به این ترتیب که در رکعت اول بعد از حمد سوره انبیاء،
 و در رکعت دوم بعد از حمد سوره حشر را بخوان و آنگاه در قنوت نماز بگو:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَ الْأَرْضِينَ السَّبْعِ، وَ مَا فِيهِنَّ وَ مَا بَيْنَهُنَّ،
 خِلَافًا لِأَعْدَائِهِ، وَ تَكْذِيبًا لِمَنْ عَدَلَ بِهِ، وَ إِقْرَارًا لِرُبُوبِيَّتِهِ، وَ خُضُوعًا لِعِزَّتِهِ، الْأَوَّلُ بَعْدَ الْأَوَّلِ، وَ الْآخِرُ إِلَى غَيْرِ آخِرٍ، الظَّاهِرُ عَلَى كُلِّ
 شَيْءٍ بِقُدْرَتِهِ، الْبَاطِنُ دُونَ كُلِّ شَيْءٍ بِعِلْمِهِ وَ لُطْفِهِ، لَا تَقِفُ الْعُقُولُ عَلَى كُنْهِ عَظَمَتِهِ،

وَلَا تُدْرِكُ الْأَوْهَامَ حَقِيقَةَ مَا هِيَ، وَلَا تَتَصَوَّرُ الْأَنْفُسَ مَعَانِي كَيْفِيَّتِهِ، مُطَّلِعًا عَلَى الضَّمَاثِرِ، عَارِفًا بِالسَّرَائِرِ، يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ، اَللّهُمَّ اِنِّي اَشْهَدُكَ - عَلَى تَصْدِيقِي رَسُوْلَكَ - صِلَى اللّٰهِ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ اِيْمَانِي بِهِ، وَ عِلْمِي بِمَنْزِلَتِهِ، وَ اِنِّي اَشْهَدُ اَنَّهُ النَّبِيُّ الَّذِي نَطَقَتِ الْحِكْمَةُ بِفَضْلِهِ، وَ بَشَّرَتِ الْاَنْبِيَاءُ بِهِ، وَ دَعَتِ اِلَى الْاِقْرَارِ بِمَا جَاءَ بِهِ، وَ حَثَّتْ عَلَى تَصْدِيقِهِ، بِقَوْلِهِ تَعَالَى: «الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَ الْاِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ يُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَ يَحْرِمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَ يَضَعُ عَنْهُمْ اِضْرَافَهُمْ وَ الْاَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ»، فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ رَسُوْلِكَ - اِلَى الثَّقَلَيْنِ، وَ سَيِّدِ الْاَنْبِيَاءِ الْمُضِيِّطَيْنِ، وَ عَلَى اَخِيهِ وَ ابْنِ عَمِّهِ، اللَّذَيْنِ لَمْ يُشْرِكَا بِحِكْمِ طَرْفَةِ عَيْنٍ اَبَدًا، وَ عَلَى فاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، وَ عَلَى سَيِّدِي شَبَابِ اَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، صَلَاةً خَالِدَةً الدَّوَامِ، عَدَدَ قَطْرِ الرَّهَامِ، وَ زِينَةَ الْجِبَالِ وَ الْاَكَامِ، مَا اُورَقَ السَّلَامُ، وَ اَخْتَلَفَ الضِّيَاءُ وَ الظَّلَامُ، وَ عَلَى اِلَى الطَّاهِرِينَ، الْاَيْمَةَ الْمُهْتَدِينَ، الَّذِيْنِ عَنِ الدِّينِ، عَلِيٌّ وَ مُحَمَّدٌ وَ جَعْفَرٌ وَ مُوسَى وَ عَلِيُّ وَ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيُّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ الْحُجَّةِ الْقَوَامِ بِالْقِسْطِ، وَ سُلَالَةِ السَّبْطِ، اَللّهُمَّ اِنِّي اَسْئَلُكَ - بِحَقِّ هَذَا الْاِمَامِ فَرَجًا قَرِيْبًا، وَ صَبْرًا جَمِيْلًا، وَ نَصْرًا عَزِيْزًا، وَ غِنًى عَنِ الْخَلْقِ، وَ ثَبَاتًا فِي الْهُدَى، وَ التَّوْفِيْقَ لِمَا تُحِبُّ وَ تَرْضَى، وَ رِزْقًا وَاِسْعًا حَلَالًا طَيِّبًا، مَرِيْنًا دَارًا سَائِعًا، فَاضِلًا مُفْضِلًا صَبًا صَبًا، مِنْ غَيْرِ كَدٍّ وَ لَا نَكَدٍ، وَ لَا مِنْهُ مِنْ اَحَدٍ، وَ عَافِيَةً مِنْ كُلِّ بَلَاءٍ وَ سَقَمٍ وَ مَرَضٍ، وَ الشُّكْرَ عَلَى الْعَافِيَةِ وَ

النِّعْمَاءِ، وَإِذَا جَاءَ الْمَوْتُ فَاقْبِضْنَا عَلَى أَحْسَنِ مَا يَكُونُ لَكَ - طَاعَةً، عَلَى مَا أَمَرْنَا مُحَافِظِينَ حَتَّى تُؤَدِّبَنَا إِلَى جَنَاتِ النَّعِيمِ، بِرَحْمَتِكَ - يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَوْحِشْنِي مِنَ الدُّنْيَا وَانْسِنِي بِالْآخِرَةِ، فَإِنَّهُ لَا يُوحِشُ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا خَوْفُكَ، وَلَا يُؤْنِسُ بِالْآخِرَةِ إِلَّا رَجَاؤُكَ، اللَّهُمَّ لَكَ الْحُجَّةُ لَاعْلَيْكَ، وَإِلَيْكَ الْمَشْتَكِي لِامْنِكَ، فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَعِنِّي عَلَى نَفْسِي الظَّالِمَةِ الْعَاصِيَةِ بِهِ، وَشَهْوَتِي الْغَالِيَةِ، وَاخْتِمْ لِي بِالْعَافِيَةِ، اللَّهُمَّ إِنَّ اسْتِغْفَارِي إِيَّاكَ - وَأَنَا مُصِرٌّ عَلَى مَا نَهَيْتَ قَلْبَهُ حَيَاءً، وَتَرْكِي الْإِسْتِغْفَارَ مَعَ عِلْمِي بِسَعَةِ حِلْمِكَ تَضْيِيعٌ لِحَقِّ الرَّجَاءِ، اللَّهُمَّ إِنَّ ذُنُوبِي تُؤْسِيْنِي أَنْ أَرْجُوكَ، وَإِنَّ عِلْمِي بِسَعَةِ رَحْمَتِكَ - يَمْنَعُنِي أَنْ أَخْشَاكَ، فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَصِدِّقْ رَجَائِي لَكَ، وَكَذِّبْ خَوْفِي مِنْكَ، وَكُنْ لِي عِنْدَ أَحْسَنِ ظَنِّي بِكَ - يَا أَكْرَمَ الْأَكْرَمِينَ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَيِّدْنِي بِالْعِصْمَةِ، وَأَنْطِقْ لِسَانِي بِالْحِكْمَةِ، وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ يَنْدُمُ عَلَى مَا ضَعِيعُهُ فِي أَمْسِهِ، وَلَا يَغْبِنُ حَظَّهُ فِي يَوْمِهِ، وَلَا يَهُمُّ لِرِزْقِ غَدِهِ، اللَّهُمَّ إِنَّ الْغِنَى مِنَ اسْتِغْنَى بِكَ - وَافْتَقَرَ إِلَيْكَ، وَالْفَقِيرَ مِنَ اسْتِغْنَى بِخَلْقِكَ - عَنْكَ، فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَغْنِنِي عَنِ خَلْقِكَ - بِكَ، وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ لَا يَيْسُطُ كَفًّا إِلَّا إِلَيْكَ، اللَّهُمَّ إِنَّ الشَّقَى مَنْ قَنَطَ وَآمَنَهُ التَّوْبَةُ وَوَرَاءَهُ الرَّحْمَةُ، وَإِنْ كُنْتُ ضَعِيفَ الْعَمَلِ فَإِنِّي فِي رَحْمَتِكَ - قَوِيٌّ الْأَمَلِ، فَهَبْ لِي ضَعْفَ عَمَلِي لِقُوَّةِ أَمَلِي، اللَّهُمَّ إِنَّ

كُنْتُ تَعْلَمُ أَنْ مَا فِي عِبَادِكَ - مَنْ هُوَ أَقْسَى قَلْبًا مِنِّي وَ أَعْظَمُ مِنِّي ذَنْبًا، فَإِنِّي أَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يُولَى أَعْظَمُ مِنِّيكَ - طَوْلًا، وَ أَوْسَعُ رَحْمَةً وَ عَفْوًا، فَيَا مَنْ هُوَ أَوْحَدٌ فِي رَحْمَتِهِ، إِغْفِرْ لِمَنْ لَيْسَ بِأَوْحِدٍ فِي خَطِيئَتِهِ، اللَّهُمَّ إِنَّكَ - أَمَرْتَنَا فَعَصَيْنَا، وَ نَهَيْتَ فَمَا انْتَهَيْنَا، وَ ذَكَرْتَ فَتَنَّا سَيْنَا، وَ بَصَّرْتَ فَتَعَامَيْنَا، وَ حَيَّدْتَ فَتَعَدَيْنَا، وَ مَا كَانَ ذَلِكَ - جَزَاءً إِحْسَانِكَ - إِلَيْنَا، وَ أَنْتَ أَعْلَمُ بِمَا أَعْلَنَّا وَ أَخْفَيْنَا، وَ أَخْبِرْ بِمَا نَأْتِي وَ مَا آتَيْنَا، فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ لَا تُؤَاخِذْنَا بِمَا أَخْطَأْنَا وَ نَسِينَا، وَ هَبْ لَنَا حُقُوقَكَ - لَدُنَّا، وَ أَتِمِّ إِحْسَانَكَ - إِلَيْنَا، وَ أَسْئَلُ رَحْمَتَكَ - عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ إِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِهَذَا الصَّدِّيقِ الْإِمَامِ، وَ نَسْئَلُكَ بِالْحَقِّ الَّذِي جَعَلْتَهُ لَهُ وَ لَجِدَهُ رَسُولَكَ - وَ لِأَبِيهِ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ، أَهْلِ بَيْتِ الرَّحْمَةِ، إِذْ رَارَ الرِّزْقُ الَّذِي بِهِ قِوَامُ حَيَاتِنَا، وَ صَيِّ لَاحِ أحوالِ عِيَالِنَا، فَأَنْتَ الْكَرِيمُ الَّذِي تُعْطِي مِنْ سَعَةِ، وَ تَمْنَعُ مِنْ قُدْرَةِ، وَ نَحْنُ نَسْتَسْئَلُكَ - مِنَ الرِّزْقِ مَا يَكُونُ صَيِّ لَاحًا لِلدُّنْيَا، وَ بَلَغًا لِالْآخِرَةِ، اللَّهُمَّ صَيِّ لْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ اغْفِرْ لَنَا وَ لَوَالِدِنَا، وَ لِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ، وَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ، الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَ الْأَمْوَاتِ، وَ اتْنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ. پس از تمام شدن قنوت، رکوع و سجود و تشهد و سلام نماز را انجام ده، پس چون تسبیح حضرت فاطمه زهراء (س) را خواندی، دو طرف صورت را بر خاک بگذار و چهل مرتبه این تسبیحات را بگو:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ.

پس از تمام شدن تسبیحات،

دعا کن و از خدا بخواه که تو را از گناهان نگهدارد و از عذاب خود نجات دهد و ببخشد و توفیق عمل نیک کرامت فرماید و اعمال تو را قبول نماید. سپس خود را به ضریح بچسبان و بیوس و بگو:

زَادَ اللهُ فِي شَرَفِكُمْ، وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ.

سپس برای خود و والدین خود و هر کس که خواهی دعا کن.

ترجمه زیارت

سلام بر آدم یارِ مخلص خدا از بین آفریدگان، درود بر شیث ولی خدا و بهترین بندگانش، سلام بر ادریس که برای خدا حجت او را پیدا داشت، درود بر نوح که دعایش قرین اجابت بود، سلام بر هود که کمک و یاری خدا میداد او بود، درود بر صالح که خداوند تاج کرامت بر سرش نهاد، سلام بر ابراهیم که خدا مقام خلت و رفاقت را به او عطا نمود، درود بر اسماعیل که خداوند ذبحی عظیم از بهشت را فدای او نمود، سلام بر اسحاق که خداوند پیامبری را در نسل او قرار داد، درود بر یعقوب که خداوند به رحمت خود بینائی چشمش را به او بازگرداند، سلام بر یوسف که خداوند به عظمت خود او را از قعر چاه رهایی بخشید، درود بر موسی که خداوند به قدرت خود دریا را برایش شکافت، سلام بر هارون که خداوند پیامبری خود را به وی اختصاص داد، درود بر شعیب که خدا او را بر امتش پیروز نمود، سلام بر داوود که خداوند از لغزش او درگذشت، درود بر سلیمان که بخاطر شوکتش جنّ به فرمان او درآمد، سلام بر ایوب که خداوند او را از بیماریش شفا بخشید،

ص: ۵۶۱

درود بر یونس که خداوند به وعده خود برایش وفا نمود، سلام بر عَزِیر که خداوند او را پس از مرگش به حیات بازگردانید، درود بر زکریّا که در رنج و بلا شکّیا بود، سلام بر یحیی که خداوند به سبب شهادت مقام و منزلتِ او را بالا برد،

درود بر عیسی روح خدا و کلمه او، سلام بر محمّد محبوبِ خدا و یار مخلص او، درود بر فرمانروای مؤمنان علی بن ابیطالب، که برادری رسول خدا به وی اختصاص یافت، سلام بر فاطمه زهراء دختر رسول الله، درود بر حسن بن علی وصی و جانشین پدرش، سلام بر حسین که جانش را تقدیم نمود، سلام بر آن کسی که در نهان و آشکار خدا را اطاعت نمود، سلام بر آن کسی که خداوند شفا را در خاکِ قبر او قرار داد، سلام بر آن کسی که (محلّ) اجابتِ دعا در زیر بارگاه اوست، سلام بر آن کسی که امامان از نسل اویند، سلام بر فرزندِ خاتم پیامبران، سلام بر فرزند سرور جانشینان، سلام بر فرزند فاطمه زهراء، سلام بر فرزند خدیجه کبری، سلام بر فرزند سدره المنتهی، سلام بر فرزند جنّه المأوی، سلام بر فرزند زمزم و صفا، سلام بر آن آغشته به خون، سلام بر آنکه (حُرْمَتِ) خیمه گاهش دریده شد، سلام بر پنجمین اصحابِ کساء، سلام بر غریبِ غریبان، سلام بر شهیدِ شهیدان، سلام بر مقتولِ دشمنان، سلام بر ساکنِ کربلاء، سلام بر آن کسی که فرشتگانِ آسمان بر او گریستند، سلام بر آن کسی که خاندانش پاک و مطّه‌رند، سلام بر پیشوای دین، سلام بر آن جایگاههای براهین و حُجَجِ

الهی، درود بر آن پیشوایانِ سِرور، سلام بر آن گریبان‌های چاک شده، سلام بر آن لب‌های خشکیده، سلام بر آن جان‌های مُستأصل و ناچار، سلام بر آن ارواح (از کالبد) خارج شده، سلام بر آن جسدهای عریان و برهنه، سلام بر آن بدن‌های لاغر و نحیف، سلام بر آن خون‌های جاری، سلام بر آن اعضایِ قطعه‌قطعه شده، سلام بر آن سرهایِ بالا رفته (بر نیزه‌ها)، سلام بر آن بانوانِ بیرون آمده (از خیمه‌ها)، سلام بر حجتِ پروردگارِ جهانیان، سلام بر تو (ای حسین بن علی) و بر پدرانِ پاک و طاهرت، سلام بر تو و بر فرزندانِ شهیدت، سلام بر تو و بر خاندانِ یاری دهنده ات (به دین الهی)، سلام بر تو و بر فرشتگانِ مُلازمِ آرامگاهت، سلام بر آن کشته‌مظلوم، سلام بر برادرِ مسمومش، سلام بر علی اکبر، سلام بر آن شیر خوارِ کوچک، سلام بر آن بدن‌های برهنه شده، سلام بر آن خانواده‌ای که نزدیک (و همراه سِرورشان) بودند، سلام بر آن به خاک افتادگان در بیابان‌ها، سلام بر آن دور افتادگان از وطن‌ها، سلام بر آن دفن شدگانِ بدون کفن، سلام بر آن سرهای جدا شده از بدن، سلام بر آن حسابگر (اعمالِ خویش برای خدا) و شکیبیا، سلام بر آن مظلومِ بی‌یاور، سلام بر آن جای گرفته در خاکِ پاک، سلام بر صاحبِ آن بارگاهِ عالی رتبه، سلام بر آن کسی که ربِّ جلیل او را پاک و مطهر گردانید، سلام بر آن کسی که جبرئیل به او مباحثات می نمود، سلام بر آن کسی که میکائیل در گهواره

با او تکلم می نمود، سلام بر آن کسی که عهد و پیمانش شکسته شد، سلام بر آن کسی که پرده حرمتش دریده شد، سلام بر آن کسی که خورش به ظلم ریخته شد، سلام بر آنکه با خون زخم هایش شست و شو داده شد، سلام بر آنکه از جام های نیزه ها جرعه نوشید، سلام بر آن مظلومی که خورش مباح گردید، سلام بر آنکه در ملاء عام سرش بریده شد، سلام بر آنکه اهل قریه ها دفنش نمودند، سلام بر آنکه شاهزگش بریده شد، سلام بر آن مدافع بی یاور، سلام بر آن محاسن بخون خضاب شده، سلام بر آن گونه خاک آلوده، سلام بر آن بدن برهنه، سلام بر آن دندان چوب خورده، سلام بر آن سر بالای نیزه رفته، سلام بر آن بدن های برهنه و عریانی که در بیابان ها (ی کربلاء) گرگ های تجاوزگر به آن دندان می آلودند، و درندگان خونخوار بر گرد آن می گشتند، سلام بر تو ای مولای من و بر فرشتگانی که بر گرد بارگاه تو پر می کشند، و اطراف تربت اجتماع کرده اند، و در آستان تو طواف می کنند، و برای زیارت تو وارد می شوند، سلام بر تو من به سوی تو رو آورده ام، و به رستگاری در پیشگاه تو امید بسته ام، سلام بر تو سلام آن کسی که به حرمت تو آشناست، و در ولایت و دوستی تو مخلص و بی ریا است، و به سبب محبت و ولای تو به خدا تقرب جسته، و از دشمنانت بیزار است، سلام کسی که قلبش از مصیبت تو جریحه دار، و اشکش به هنگام یاد تو جاری

است، سلام کسی که دردناک و غمگین و شیفته و فروتن است، سلام کسی که اگر با تو در کربلاء می بود، با جانش (در برابر) تیزی شمشیرها از تو محافظت می نمود، و نیمه جانش را به خاطر تو بدست مرگ می سپرد، و در رکاب تو جهاد میکرد، و تو را بر علیه ستمکاران یاری داده، جان و تن و مال و فرزندش را فدای تو می نمود، و جانش فدای جان تو، و خانواده اش سپر بلائی اهل بیت تو می بود، اگر چه زمانه مرا به تأخیر انداخت، و مُقَدَّرات الهی مرا از یاری تو بازداشت، و نبودم تا با آنان که با تو جنگیدند بجنگم، و با کسانی که با تو اظهار دشمنی کردند خصومت نمایم، (درعوض) صبح و شام بر تو مویه میکنم، و به جای اشک برای تو خون گریه میکنم، از روی حسرت و تأسف و افسوس بر مصیبت هائی که بر تو وارد شد، تا جائی که از فرط اندوه مصیبت، و غم و غصه شدتِ حزن جان سپارم، گواهی میدهم که تو نماز را به پا داشتی، و زکات دادی، و امر به معروف کردی، و از منکر و عداوت نهی نمودی، و اطاعتِ خدا کردی و نافرمانی وی ننمودی، و به خدا و ریسمان او چنگ زدی تا وی را راضی نمودی، و از وی در خوف و خشیت بوده نظاره گراو بودی، و او را اجابت نمودی، و سنت های نیکو بوجود آوردی، و آتش های فتنه را خاموش نمودی، و دعوت به هدایت و استقامت کردی، و راه های صواب و حق را روشن و واضح گرداندی، و در راه خدا

بحقّ جهاد نمودی، و فرمانبردارِ خداوند، و پیرو جدّت محمّد بن عبدالله بودی، و شنوای کلامِ پدرت علی بودی، و پیشی گیرنده به (انجام) سفارش برادرت امام حسن بودی، و رفعت دهنده پایه شرافتِ دین، و خوار و سرکوب کننده طغیان، و کوبنده سرکشان، و خیرخواه و نصیحت گرِ اُمت بودی، در هنگامی که در شدائدِ مرگ دست و پا میزدی، و مبارزه کننده با فاسقان بودی، و قیام کننده با حُجج و براهین الهی، و ترخّم کننده بر اسلام و مسلمین بودی، یاری گرِ حق بودی، در هنگام بلاءِ شکیبا و صابر، حافظ و مراقب دین، و مدافع حریم آئین بودی، (طریق) هدایت را حفظ نموده یاری مینمودی، عدل و داد را گسترش داده و وسعت می بخشیدی، دین و آئینِ الهی را یاری نموده آشکار می نمودی، یاوه گوینان را (از ادامه راه) بازداشته جلوگیری میکردی، حقّ ضعیف را از قوی باز می ستاندی، در قضاوت و داوری بین ضعیف و قوی برابر حکم می نمودی، تو بهارِ سر سبز یتیمان بودی، نگاهبان و حافظ مردم بودی، مایه عزّت و سرافرازی اسلام، معدنِ احکام الهی، هم پیمان نیکی و احسان بودی، پوینده طریقه جدّ و پدرت و در سفارشات و وصایا همسانِ برادرت بودی، وفادار به پیمانها، دارای سجایای پسندیده، و باجود و کرم آشکار بودی، شب زنده دار (به عبادت) در دلِ شبهای تاریک، معتدل و میانه رو در روشها، با سجایا و اخلاقِ کریمانه، دارای سوابقِ باعظمت و ارزشمند، دارای نَسَبِ شریف، و حَسَبِ والا، با درجات و رتبه های رفیع و عالی، مناقب و فضائلِ بسیار، سرشت ها و طبیعت های مورد ستایش، و با عطایا و مواهبِ

بزرگ بودی، حلیم و صبور، هدایت شده، بازگشت کننده بسوی خدا، با جود و سخاوت دانا توانا و قاطع، پیشوای شهید، بسیار نالان و گریان در پیشگاه خداوند، محبوب و با هیبت بودی، تو برای پیامبر که درود خدا بر او و آل او باد فرزند، و برای قرآن پشوانه نجات دهنده، و برای امت اسلام بازوی توانا، و در طاعت حق کوشا بودی، تو حافظ عهد و پیمان الهی، دوری کننده از طُرُق فاسقان بودی، و تو آنچه در توان داشتی (برای إعلاء کلمه حق) بذل نمودی، دارای رکوع و سجود طولانی بودی، تو مانند کسی که از دنیا رخت برخواهد بست از آن روگردان بودی، و مانند کسانی که از دنیا در وحشت و هراس بسر میبرند به آن نگاه میکردی، آرزوهایت از (تعلق به) دنیا بازداشته شده، و همت و کوششت از زیور دنیا رو گردانده بود، دیدگانت از بهجت و سرور دنیا بر بسته، و اشتیاق و میلّت به آخرت شهره آفاق است، تا آنکه جور و ستم دست تعدی دراز نمود، و ظلم و سرکشی نقاب از چهره برکشید، و ضلالت و گمراهی پیروان خویش را فرا خواند، با آنکه تو در حَرَمِ جَدّت متوطن بودی، و از ستمکاران فاصله گرفته بودی، و مُلازم منزل و محرابِ عبادت بوده، و از لذّتها و شهوات دنیوی کناره گیر بودی، و برحسب طاقت و توانت مُنکر را با قلب و زیانت انکار می نمودی، پس از آن علم و دانشت اقتضای انکار آشکار نمود، و برتو لازم گشت لازم نمود با بدکاران رویاروی جهاد کنی، بنابراین در میان فرزندان و خانواده ات، و پیروان و دوستانت روانه شدی، و حقّ و برهان را آشکار نمودی، و با

حکمت و پند و اندرزِ نیکو (مردم را) بسوی خدا فراخواندی، و به برپاداریِ حدودِ الهی، و طاعتِ معبود امر نمودی، و از پلیدی ها و سرکشی نهی فرمودی، ولی آنها به ستم و دشمنی رویارویِ تو قرار گرفتند، پس تو نیز با آنان به جهاد برخاستی پس از آنکه (حق را) به آنان گوشزد نمودی آنها را به عذابِ الهی تهدید نمودی، و حجت را بر آنها مؤکد فرمودی، ولی عهد و پیمان و بیعت تو را شکستند، و پروردگار تو جدت را بخشم آوردند و با تو ستیز آغازیدند، پس توبه جهت زد و خورد و پیکار استوار شدی، و لشکریانِ فاجر را خورد و آسیا نمودی، و درگرد و غبارِ نبرد فرو رفتی، و چنان با ذوالفقار جنگیدی، که گویا علی مرتضی هستی، پس چون تو را با قلبی مطمئن، بدون ترس و هراس یافتند، شرورِ مکر و حيله شان را بر تو برافراشتند و از درِ نیرنگ و فساد با تو قتال نمودند، و آن ملعون لشکریانش را فرمان داد، تا تو را از آب و استفاده آن منع نمودند، و با تو قتال نمودند، و به جنگ و مبارزه با تو شتافتند، و تیرها و خدنگها بسوی تو پرتاب نمودند، و برای استیصال و ناچار نمودن تو دست دراز کردند، و حرمتی برای تو مراعات نکردند، و از هیچ گناهی در مورد تو خودداری ننمودند، چه درکشتن آنها دوستانت را، و چه در غارت اثاثیه خیمه هایت، (باری) تو درگرد و غبارهای جنگ پیش تاختی، و آزار و اذیتهای فراوانی تحمّل نمودی، آن چنانکه فرشتگانِ آسمانها از صبر و شکیبائی توبه شگفت آمدند، پس دشمنان

از همه طرف به تو هجوم آوردند، و تو را به سبب زخم‌ها و جراحت‌ها ناتوان نمودند، و راه خلاص و رفتن بر تو بستند، تا آنکه هیچ یآوری برایت نماند، ولی تو حسابگر (عمل خویش برای خدا) و صبور بودی، از زنان و فرزندان دفاع و حمایت می نمودی، تا آنکه تو را از اسب سواری ات سرنگون نمودند، پس بآبدن مجروح بر زمین سقوط کردی، در حالی که اسب‌ها تو را با سُم‌های خویش کوبیدند، و سرکشان با شمشیرهای تیزشان بفرزات شدند، پیشانی تو به عرق مرگ مرطوب شد، و دستان چپ و راست به باز و بسته شدن در حرکت بود، پس گوشه نظری به جانب خیم و حرمت گرداندی، در حالی که از زنان و فرزندان (روگردانده) به خویش مشغول بودی، اسب سواری ات با حال نفرت شتافت، شیهه کشان و گریان، به جانب خیمه‌ها رو نمود، پس چون بانوانِ حَرَمِ اسبِ تیز پای تو را خوار و زبون بدیدند، و زین تو را بر او واژگونه یافتند، از پس پرده‌ها (ی خیمه) خارج شدند، در حالی که گیسوان بر گونه‌ها پراکنده نمودند، بر صورت‌ها طپانچه می زدند و نقاب از چهره‌ها افکنده بودند، و به صدای بلند شیون میزدند، و از اوج عزت به حُضیض دَلَّت در افتاده بودند، و به سوی قتلگاه تو می شتافتند، در همان حال شِمْرِ ملعون بر سینه مبارکت نشست، و شمشیر خویش را بر گلویت سیراب مینمود، با دستی محاسن شریف را در مُشت میفشرد، (و با دست دیگر) باتیغ آخته اش سر از بدنت جدا می کرد، تمام اعضا و حواست

از حرکت ایستاد، نفس های مبارکت در سینه پنهان شد، و سر مقدّست بر نیزه بالا رفت، اهل و عیالت چون بردگان به اسیری رفتند، و درغُل و زنجیر آهنین بر فراز جهازِ شتران در بند شدند، گرمای (آفتاب) نیمروز چهره هاشان می سوزاند، در صحراها و بیابان ها کشیده می شدند، دستانشان به گردن ها زنجیر شده، در میان بازارها گردانده می شدند، ای وای براین سرکشان گناهکار!، چه این که باکشتنِ تو اسلام را کُشتند، و نماز و روزه (خدا) را بدون یاور رها نمودند، و سنتها و احکام (دین) را از بین برده شکستند، و پایه های ایمان را منهدم نمودند، و آیاتِ قرآن را تحریف کرده، در (وادِی) جنایت و عداوت پیش تاختند، براستی رسولِ خدا «که درود خدا بر او و آل او باد» (با شهادتِ تو) تنها ماند! (یا مظلوم واقع شد)، و کتاب خداوندِ عزوجلّ متروک گردید، و آنگاه که تو مقهور و مغلوب گشتی، حقّ و حقیقت موردِ خیانت واقع شد، و به فقدانِ تو تکبیرِ خدا و کلمه توحید، حرام و حلالِ دین، و تنزیل و تأویلِ قرآنِ جملگی از بین رفت، و پس از تو تغییر و تبدیلِ (احکام)، کفر و الحدّ و بی سرپرستیِ دین، هوی و هوس ها و گمراهی ها، فتنه ها و باطل ها جملگی (بر صفحه روزگار) ظاهر شد، پس پیکِ مرگِ نزدِ قبرِ جدّت رسولِ خدا «که رحمتِ بی پایانِ خداوندی بر او و آل او باد» ایستاد، و با اشکِ ریزانِ خبرِ مرگِ تو را به وی داد، و این گونه گفت که: ای رسولِ خدا! دختر زاده جوانمردت شهید شد، خاندان

و حریمت مُباح گردید، پس از تو فرزندانِ به اسیری رفتند، و وقایع ناگواری به عترت و خانواده ات وارد شد، پس (از شنیدن این خبر) رسول خدا مضطرب و پریشان گردید، و قلبِ هراسناکش بگریست، و فرشتگان و انبیاء (بخاطر مصیبتِ تو) او را تسلیت و تعزیت گفتند، و مادرت زهراء (از اندوه مصیبتِ تو) دردناک شد، و دسته های ملائکه مقرّبین در آمد و شد بودند، پدرت امیرمؤمنان را تعزیت میگفتند، مجالسِ ماتم و سوگواری برای تو در اعلا علیین برپا شد، و حورالعین به جهت تو به سر و صورت زدند، (در عزای تو) آسمان و ساکنانش، بهشت ها و نگهبانانش، کوه ها و کوهپایه ها، دریا ها و ماهیان، شهر مکه و پایه هایش، فردوس ها و جوانانش، خانه کعبه و مقام ابراهیم، و مشعرالحرام، و حلّ و حرّم جملگی گریستند، بار خدایا! به حرمتِ این مکانِ رفیع، بر محمّد و آل او رحمت فرست، و مرا در زمره آنان محشور فرما، و به شفاعت و وساطتِ آنها مرا داخلِ بهشت گردان، بار خدایا! من به تو توسّل می جویم ای سریعترین حسابگران، و ای بخشنده ترین کریمان، و ای فرمانروای حاکمان، به (حقّ) محمّد آخرین پیامبران، و فرستاده تو بسوی تمام جهان ها، و به (حقّ) برادرش و پسرعمویش آن بلند پیشانی میان پُر، آن دانشمندِ عالی مرتبه، یعنی علیّ فرمانروای مؤمنان، و به (حقّ) فاطمه سرورِ بانوانِ جهانیان، و به (حقّ) حسنِ مجتبی که پاک و مبرا و پناهگاهِ متّقین است، و به (حقّ) اَبی عبدالله الحسین گرامیترین شهداء، و به (حقّ) فرزندانِ مقتولش، و خانواده مظلومش، و به

(حقّ) علی بن الحسین زیورِ عابدان، و به محمّد بن علی قبله توبه کنندگان، و جعفر بن محمّد راستگوترینِ صادقان، و موسی بن جعفر آشکار کننده دلائل و براهین، و علی بن موسی یاورِ دین، و محمّد بن علی اُسوه و الگوی هدایت شوندگان، و علی بن محمّد زاهدترینِ پارسایان، و حسن بن علی وارثِ جانشینان، و حُجّتِ خدا بر تمامِ آفریدگان، اینکه درود فرستی بر محمّد و آل او، آن راستگویانِ نیکوکار، همان آلِ طه و یس، و اینکه مرا در قیامت از کسانی قرار دهی که (از عذابِ تو) ایمن و با آرامشِ خاطر و رستگار و مسرور و بشارت یافته اند، بارخدا یا! (نام) مرا در زُمره مسلمین نگاشته، و مرا به صالحین ملحق فرما، و نامِ مرا بر زبان اُمتهای آتیه نیکو قرار ده، و مرا بر علیه ظالمین یاری ده، و از مکرِ حسودان حفظ فرما، و (نیز) حيله حيله گران را از من برگردان، و دست ستمکاران را از من (دور) نگهدار، و بین من و آن سرورانِ با میمنت در اعلا-علیین جمع بفرما، همراه با کسانی که بر آنها انعام فرمودی یعنی پیامبران، و راستگویانِ در عمل و گفتار و شهداء و نیکویان، به رحمت ای مهربان ترین مهربانان، بار خدا یا! تو را سوگند میدهم به حقّ پیامبرِ معصوم، و به حقّ حُکمِ حتمی و قطعی ات، و به حقّ نهیِ پنهانی ات، و بحقّ این آرامگاهی که (مردم از هر طرف به جهت زیارت) بر او گرد می آیند، و این امامِ معصومِ مقتولِ مظلوم در جانبِ آن تکیه زده، اینکه غم و غصّه ها را از من بر طرف

فرمائی، و سُرورِ قضا و قَدَرِ حتمی را از من برگردانی، و مرا از آتش (عذابت) که دارای بادهای سوزان است پناه دهی (و نگاهداری)، بار خدایا! مرا با نعمت خود بیوشان (یا بزرگ گردان)، و به عطایای خود راضی و خوشحال فرما، و به جود و کَرَمِیت مرا بیوشان، و از مکر و انتقام خود دورم ساز، بار خدایا مرا از لغزش و خطا حفظ فرما، و در گفتار و کردار به راه صحیح هدایت فرما، و در مدّت زندگی ام وسعت ده، و مرا از دردها و بیماری ها عافیت بخش، و مرا به موالی و سرورانم برسان و به فضل (و کَرَم) خویش مرا به بالاترین آرزوها نائل فرما، بار خدایا بر محمد و آل او رحمت فرست و توبه مرا قبول فرما، و بر اشکِ چشم ترحم نما، و لغزش مرا چشم پوشی فرما، و حزن و اندوه مرا زائل کن، و گناهم را بر من بیخشای، و خاندان و نسلِ مرا برایم اصلاح فرما، بار خدایا در این مشهدِ والا-مقام و در این محلّ گرامی، برایم وا مگذار گناهی را مگر آنکه بیخشی، و نه عیبی را مگر آنکه مستور نمائی، و نه غم و غصّه ای را مگر برطرف فرمائی، و نه رزقی را مگر گسترش دهی، و نه قدر و منزلتی را مگر باقی بداری، و نه فسادی را مگر اصلاح فرمائی، و نه آرزویی را مگر نائل کنی، و نه دعائی را مگر اجابت فرمائی، و نه تنگنایی را مگر بگشائی، و نه امور مُتَشَتّی را مگر جمع و برقرار نمائی، و نه امری را مگر تمام فرمائی، و نه مالی را مگر فراوانی بخشی،

و نه خُلق و صفتی را مگر نیکو گردانی، و نه انصافی را مگر جایگزین فرمائی، و نه حالی را مگر آباد فرمائی، و نه حسودی را مگر ذلیل نمائی، و نه دشمنی را مگر هلاک گردانی، و نه شَرّی را مگر منع فرمائی، و نه بیماری را مگر شفا بخشی، و نه (امر) دوری را مگر نزدیک فرمائی (و در دسترسم قرار دهی)، و نه تفرّق و اختلالی را مگر جمع (و اصلاح) نمائی، و نه خواهشی خواسته ای را مگر عطا فرمائی، بار خدایا! من از تو در خواست می کنم خیرِ دنیا و ثوابِ آخرت را، بار خدایا! مرا به سبب حلالیت از حرام مستغنی کن، و به فضل و احسانت از جمیع خلق بی نیاز فرما، بار خدایا! از تو درخواست میکنم دانشی مفید، قلبی خاشع، یقینی سلامت بخش، عملی صالح و پاک، صبری زیبا، و اجری عظیم را، بارالها! شکر نعمت بر من را روزیم کن، و احسان و کَرَمَت بر من زیاد فرما، و گفته مرا در میان مردم شنوده نما، و عمل مرا به نزد خویش بالا بر، و سنّت باقیمانده مرا در امور خیر مورد پیروی قرار ده، و دشمنم را خوار و ذلیل گردان، بار خدایا! بر محمّد و آل او که نیکانند، در تمامی لحظات شبانه روز رحمت فرست، و مرا از شرّ بدان محفوظ بدار، و از (کثافات) گناهان و سنگینیِ وزر و وبال پاک و میرا گردان، و از آتش (عذابت) پناهم ده، و در سرای جاوید وارد فرما، و (گناهان) مرا و تمامی خواهران و برادران مؤمن مرا بیخشای، به رحمت ای مهربانترین مهربانان.

ترجمه دعائی که در قنوت نماز خوانده می شود: هیچ معبودی جز خداوندِ شکّیا و کریم نیست، هیچ خدائی جز خداوندِ بزرگوار و عظیم نیست، هیچ معبودی نیست جز خداوندی که پروردگارِ آسمانها و زمین های هفتگانه و موجوداتی که در آنها و میان آنهاست می باشد، (به این توحید معتقدم) برخلاف دشمنانِ حقّ، و به جهت تکذیب کسانی که به خداوند شرک ورزیدند، و (به این توحید معتقدم) بخاطر اعتراف نمودن به ربوبیت او، و خضوع و خشوع در مقابل عزّت و شرافت وی، (اوست خدائی که) اوّل است بدون اوّل، و آخر است تا بی نهایت، به قدرتش بر تمام اشیاء غلبه نموده، و به دانش و لطف و مرحمتش در هر چیز نفوذ کرده، عقول بشری بر حقیقتِ بزرگی او مطلع نخواهد شد، و اوهام و خیالات کنه ذات او را درک نمی کند، و معانی کیفیتِ او را هیچ ذهنی تصوّر نمی تواند کرد، (اوست) مطلع و آگاه بر باطن اشخاص، و آشنا به تمام امورِ پنهان، خیانت چشمها و پنهانی دلها را خیر دارد، بار خدایا! تورا گواه می گیرم که رسولت «صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ» را تصدیق می کنم و به او ایمان دارم، و آگاه به قدر و منزلتِ اویم، و براستی شهادت میدهم که اوست پیامبری که حکمت به فضیلت و برتری او سخن راند، و تمامی پیامبران (گذشته) بشارتِ (آمدن) او را دادند، و (مردم را) به گرویدن به دین او دعوت نمودند، و بر تصدیق او برانگیختند، چنانچه خودت در قرآن می فرمائی: «(او پیامبری است) که نام وی را در تورات و انجیل خودشان نگاشته می یابند،

او آنها را به نیکوئی امر می کند و از زشتی نهی می فرماید، نعمتهای پاک و طیب را برایشان حلال و خبائث و پلیدیها را بر آنها حرام و ممنوع میگرداند، و سنگینی و مشقت هائی که در ادیان سابق چون زنجیر برگردن آنها بود همه را بر میدارد، پس درود فرست بر محمد فرستاده ات به سوی جن و انس، و سرور پیامبران برگزیده، و بر برادرش و پسرعمویش، آنانی که هیچگاه به قدر چشم برهم زدنی به تو شرک نوزیدند، و بر فاطمه زهراء سرور تمامی زنان جهانیان، و بر دو آقای جوانان اهل بهشت یعنی حسن و حسین، درودی جاویدان و همیشگی، بعدد قطرات بارانها، و همگون کوهها و تپه ها، تا آن زمان که درخت «سلام» برگ میدهد، و روشنی و تاریکی شبانه روز در رفت و آمدند، و بر خاندان طاهر حسین، آن پیشوایان هدایت یافته، آنها که از حریم دین و آئین دفاع نمودند، یعنی علی و محمد و جعفر و موسی و علی و محمد و علی و حسن و حضرت حجت، آنکه عدل و داد را برپا میدارد و فرزند دختر زاده پیامبر است، بارخدایا! از تو درخواست میکنم بحق این امام بزرگوار، گشایشی نزدیک را، و صبری نیکو را، و پیروزی ای توأم با عزت را، و بی نیازی از خلاق را، و دوام و استمرار در طریق هدایت را، و توفیق را بر آنچه تو دوست داری و رضایت تو در آنست، و روزی ای را که وسیع و حلال و پاک، و گوارا و ریزان و خوشگوار، فراوان و برتر و پی در پی باشد،

بدون هیچ زحمت و مشقّتی، و خالی از هرگونه منتی از اَیّدی، و (نیز درخواست میکنم) تندرستی از هر بلاء و ناخوشی و بیماری را، و شکرگزاری بر هر عافیت و نعمتی را، و هنگامی که مرگ ما فرا رسد بر نیکوترین حال طاعت ما را قبض روح فرمائی، و در حالتی که نگاهبان دستورات تو باشیم، تا آنکه ما را به بهشت های پُر نعمت برسانی، به رحمت ای مهربانترین مهربانان، بارخدایا! بر محمّد و آل او رحمت فرست، و مرا از دنیا در وحشت و هراس قرار ده و به آخرت انیس فرما،

چراکه فقط خوف تو از دنیا وحشت زا است، و فقط امید و دلبندی بتو به آخرت انس بخش است، بارالها! حجت و دلیل با توست نه بر علیه تو، و شکایت و گلایه باید به سوی تو باشد نه از تو، پس بر محمّد و آل او درود فرست و مرا بر علیه نفس ستمکار و سرکش خویش، و بر شهوت غالب خودم یاری فرما، و پایان کارم رابا عافیت قرار ده، بارخدایا! این کم حیائی من است که (از طرفی) در خانه تو استغفار میکنم و (از طرف دیگر) بر مناهی تو پافشاری می ورزم، چنانچه اگر استغفار نکنم با اینکه وسعت حلم تو را آگاهم، این تباه نمودن حقّ امیدواری است، بارالها! (کثرت) گناهانم مرا از امیدواری به تو مأیوس میکنند، و آگاهیم به وسعت رحمت تو مرا از ترس و هراس از تو باز میدارد، پس بر محمّد و آلش رحمت فرما، و امید و دلبندی مرا به خودت پابرجا نما، و ترس و وحشت مرا از

خودت تکذیب فرما، و برای من آنچه‌ان باش که به تو حُسنِ ظَنِّ دارم، ای بخشنده ترین کریمان، بارخدایا! بر محمد و آل او درود فرست و مرا به حفظ (از گناه) مؤید فرما، و زبانم را به حکمت گویا فرما، و مرا از کسانی قرار ده که بر تباهی های گذشته خویش نادم و پشیمانند، و بهره خویش را اکنون ناقص و ضایع نکنند، و اهتمام بر روزی فردای خود نمایند، بارالها! غنی آن کسی است که به سبب تو بی نیازی جوید و به سوی تو محتاج باشد، و فقیر و درمانده کسی است که از تو (روگردان شده) به جانب مخلوق بی نیازی طلبد، پس رحمت نما بر محمد و آل او، و مرا از خَلقِ خودت به سبب خودت بی نیاز فرما، و مرا چنان قرار ده که هیچگاه دستی جز بسوی تو دراز نکنم، بارالها! بدبخت کسی است که با اینکه توبه و بازگشت فرا راه او و رحمت تو پشتیبان اوست ناامید شود، اگرچه عمل من ضعیف و شُست است لکن امید رحمت تو در من قوی است، پس ضعف عمل مرا در قبال قوت امیدم، بر من بیخشای، بارخدایا! اگر تو چنان دانی که در میان بندگان از من سنگدل تر و پرگناه تر نیست، (در عوض) من هم به یقین میدانم که هیچ مولا- و سرپرستی فضل و عطایش از تو بیشتر نیست، و رحمت و عفو از تو وسیع تر نیست، پس ای کسی که در رحمت و مهربانی یگانه ای، بیخشای کسی را که در جرم و گناهش تنها و یگانه نیست، بارخدایا! تو ما را امر فرمودی

و ما سرپیچی نمودیم، و ما را بازداشتی ولی ما دست بر نداشتیم، ما را یادآوری فرمودی ولی ما خود را به فراموشی زدیم، ما را بینا فرمودی و ما خود را به کوری زدیم، تو ما را تهدید نمودی ولی ما از حد گذرانیدیم، (آری!) این در مقابل احسان تو بر ما پاداش نیکویی نبود، لیک تو به آنچه ما آشکار و پنهان نمودیم داناتری، و به اعمالی که بجا آورده و می آوریم آگاه تری، پس رحمت فرما بر محمّد و آلش و ما را بر خطاها و فراموشی هامان مؤاخذه نفرما، و حقوق تو را (که ضایع نمودیم) بر ما بیخشا، و احسان و کرم خویش بر ما تمام فرما، و پرده رحمت بر ما افکن، بارخدایا! ما به تو توسّل میجوئیم به سبب این امام راستگو، و از تو درخواست میکنیم به آن حقّ و حرمتی که برای او و جدّ او رسول خودت و برای پدر و مادر او علی و فاطمه که اهل بیت رحمتند قراردادی، اینکه روزی خودت را که قوام زندگی ما به آن وابسته است، و نظام احوال عیال ما در گرو آنست، بر ما پیایی فرو ریزی، چرا که توئی آن کریمی که از خزانه وسیعت عطا میکنی، و با قدرت و توان خویش (آنکه را بخواهی) محروم میکنی، و ما از تو رزقی را خواهانیم که برای دنیای ما موجب صلاح، و برای آخرت ما رسا و مایه کفاف باشد، بارخدایا! بر محمّد و آلش رحمت فرست، و بیخشای ما و والدین ما، و جمیع مؤمنین و مؤمنات را، و تمام مسلمین و مسلمات را، چه آنان که در قید حیات اند و چه

آنها که در گذشته اند، و در دنیا و آخرت به ما حسنه عطا فرما و ما را از عذاب آتش (دوزخ) حفظ فرما. ترجمه تسیحات: خداوند را تسبیح و تمجید مینمایم، و تمامی ستایشها برای خدا است، و هیچ معبودی جز الله نیست، و خداوند از همه موجودات بزرگ تراست (از آنکه توصیف شود). ترجمه جمله ای که بعد از نماز گفته می شود:

خداوند در عزّت و شرفِ شما (اهل بیت) بیفزاید، و درود و رحمت و برکاتِ خداوند بر شما باد.

مقتل

روضه اول مصیبت مسلم بن عقیل

جناب «مسلم» فرزند «عقیل بن ابی طالب» از بزرگان بنی هاشم و پسر عموی حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام بود.

امام حسین علیه السلام از مدینه خارج شده و در مکه بود که نامه های مردم کوفه و دعوت از ایشان بسیار زیاد شد. آخرین نامه که به امام رسید و تعداد نامه ها که به هزاران درخواست بالغ شد، امام بین رکن و مقام دو رکعت نماز گزارد و از خداوند متعال طلب خیر کرد. سپس مسلم را خواست و پاسخ نامه ها را نوشت و در آن آورد: «سخن شما این است که:» امامی نداریم، به سوی ما بیا شاید خدا به سبب تو ما را هدایت و متحد کند». من، مسلم بن عقیل برادر و پسر عموی خود را که مورد اطمینان من است به سوی شما فرستادم، پس اگر برای من نوشت که رأی خردمندان و اهل فضل و مشورت شما همان است که در نامه هایتان خواندم بزودی نزد شما خواهم آمد...»

مسلم در نیمه رمضان از مکه خارج شد و به مدینه آمد. در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله

نماز خواند و با خانواده خود وداع کرد و با چند راهنما و همراه به سوی کوفه رفت. شرایط این سفر بسیار سخت بود و مسلم و همراهان راه را گم کردند و دو راهنما از تشنگی جان باختند. تا اینکه مسلم سرانجام در روز پنجم شوال به کوفه رسید.

مردم کوفه دسته دسته نزد مسلم جمع شدند و چون نامه حضرت علیه السلام را بر آنان خواند گریستند. سپس ۱۸۰۰۰ نفر از اهل کوفه با مسلم بیعت کردند. در نتیجه او نیز نامه ای به امام علیه السلام نوشت و بیعت این تعداد را خبر داد و ایشان را به حرکت به سوی کوفه ترغیب کرد.

هنگامی که خبر این بیعت به یزید بن معاویه رسید، وی عبیدالله بن زیاد را که حاکم بصره بود مأمور کرد تا حکومت کوفه را نیز عهده دار گردد. عبیدالله با حيله به شهر وارد شد و حکومت را در دست گرفت و مردم را تهدید کرد. سپس «هانی بن عروه» که از بزرگان کوفه بود و مسلم بن عقیل در منزل او پناه گرفته بود را شکنجه و زندانی کرد.

مسلم هنگامی که خبر شکنجه شدن هانی را شنید از کوفیان خواست که به یاریش بشتابند. مردم به او پیوستند و مسجد و بازار و اطراف قصر پر از جمعیت شد در حالیکه یاران عبیدالله بیش از پنجاه نفر نبودند.

عبیدالله چند نفر را بین قبایل مختلف کوفه فرستاد تا آنها را تهدید و تطمیع کنند و عده ای از اشراف که در قصر او بودند را مأمور نمود که از بام های دار الاماره مردمی که قصر را محاصره کرده بودند بترسانند

یا فریب دهند.

اهل کوفه هنگامی که سخن رؤسا و اشراف خود را شنیدند سست شدند. کم کم نجوای خناسان زیاد شد که به هر یک به دیگری می گفتند: «برگردیم، دیگران هستند و کفایت می کنند!!»

اندک اندک جمعیت از پیرامون مسلم پراکنده شد و تنها حدود سی نفر در مسجد برای یاری او باقی ماندند. مسلم که با این پیمان شکنی روبرو شد به همراه آن سی نفر به سوی «ابواب کنده» حرکت کرد. هنگامی که به آنجا رسید تنها ده نفر همراه وی باقی مانده بودند و چون از آن منطقه عبور کرد هیچکس همراه او نبود.

مسلم غریبانه به این سو و آن سو نگاه کرد ولی حتی کسی نبود که وی را راهنمایی کند و یا در خانه اش او را پنهان نماید. سفیر حسین سرگردان در کوچه های تاریک کوفه راه می رفت و نمی دانست کجا برود.

تا اینکه به خانه ای رسید که پیرزنی بر در آن ایستاده بود. نام این زن «طوعه» بود و منتظر فرزندش بود که به همراه مردم از خانه بیرون رفته بود. مسلم بر زن سلام کرد و از او آب خواست. طوعه به او آب داد و به داخل خانه رفت. دوباره که بیرون آمد مسلم را دید که بر در منزل نشسته است. گفت: «ای بنده خدا اگر آب نوشیدی نزد خانواده خود رو». مسلم خاموش ماند. زن، دوباره و سه باره سخن خود را تکرار کرد. مسلم برخاست و گفت: «من در این شهر خانه و خانواده ای ندارم. من مسلم بن عقیل ام. این قوم به من دروغ گفتند و مرا فریب دادند و از مأمین

ص: ۵۸۲

خود بیرون آوردند.» پیرزن مسلم را به داخل خانه برد؛ فرشی برایش گسترده و طعامی فراهم نمود. اما مسلم شام نخورد و خوابید و در عالم رؤیا عموی خود امیرالمؤمنین علی علیه السلام را دید که به وی گفت: «بشتاب که تو فردا نزد ما خواهی بود».

از سوی دیگر، عبیدالله که پراکنده شدن مردم را دید جرأت پیدا کرد از قصر خارج شد و به مسجد آمد و برای پیدا کردن مسلم هزار دینار جایزه تعیین کرد.

فرزند طوعه که به خانه برگشت از وجود مسلم در منزل با خبر شد و با طلوع فجر خبر را به دشمنان رساند. عبیدالله گروهی متشکل از ده ها سپاهی را برای دستگیری او فرستاد.

مسلم مشغول عبادت بود که لشگریان به منزل طوعه رسیدند. هنگامی که وی صدای شیپه اسبان را شنید دعای خود را به شتاب تمام کرد و زره پوشید و از طوعه تشکر کرد و به مقابله با لشکر شتافت مبادا که خانه پیرزن را بسوزانند.

مسلم که مردی جنگاور بود بیش از ۴۰ نفر از نامردان کوفی را کشت تا اینکه آنان دسته جمعی بر او حمله کردند و از بام ها نیز سنگ بر او می زدند تا سرانجام بر اثر شدت جراحات و تشنگی و نيزه ای که از پشت بر او فرود آمد بر زمین افتاد و اسیر شد.

(برخی از منابع نیز نقل کرده اند که وقتی دیدند نمی تواند آن جناب را دستگیر کنند با نیرنگ به وی امان دروغین دادند و از این طریق ایشان را به دارالحکومه بردند.)

مسلم بن عقیل هنگامی که دربند شد گفت: «انا لله و انا

الیه راجعون» و شروع به گریه کرد. یکی از لشکریان از گریستن ایشان با آن همه جنگاوری تعجب کرد و از سبب آن پرسید. مسلم گفت: «به خدا سوگند که از کشته شدن باک ندارم و برای خود گریه نمی کنم من برای خاندان پیامبر که به اینجا می آیند و برای حسین و آل او گریه می کنم».

نام خوشت قرار دل بی قرار من

روی تو شمع روشن شب های تار من

بی خانه ام ولی به دلم کرده خانه غم

نبود کسی به جز در و دیوار، یار من

مسلم را به دستور عیدالله بر بام قصر دارالاماره بردند، در حالی که تسبیح خداوند می گفت و استغفار می کرد.

من انتظار می کشم اما نمی کشد

غیر از طناب دار، کسی انتظار من

هم خود به روی بامم و هم آفتاب عمر

ای باغبان! بیا که خزان شد بهار من

سپس او را گردن زدند و ابتدا سرش و سپس بدنش را از بام به زیر افکندند تا مردم ببیند و سپس بدن مبارکش را در انظار پیمان شکنان کوفه آویزان کردند.

من از فراز بام کنم جان نثار تو

کوفی ز بام، سنگ نماید نثار من

هانی را نیز که پیر مردی ۸۹ ساله بود را به بازار کوفه بردند و با وضعی دلخراش کشتند و به دار آویختند در حالی که یاران خود را صدا می کرد و هیچکس به یاری او برنخواست.

آنگاه ابن زیاد سرهای مبارک هانی و مسلم را به شام نزد یزید فرستاد. بدن مسلم بن عقیل اولین بدن از بنی هاشم بود که آویخته گشت و رأس او اولین رأسی بود که به دمشق فرستاده شد.

الا لعنه الله علی

القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا أی منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

روضه دوم ورود کاروان عشق به کربلا

پس از آنکه بنی امیه، امام حسین علیه السلام را برای گرفتن بیعت تحت فشار قرار دادند، ایشان از مدینه به سمت مکه مکرمه خارج شد و بقیه ماه شعبان و ماه های رمضان، شوال، ذوالعقده را در جوار بیت الله سپری کرد و با آمدن ذوالحجه، احرام حج نیز بست.

از سوی دیگر «عمرو بن سعید بن عاص» از سوی یزید مأمور شد که برای دستگیری یا جنگ با حضرت به مکه برود. وی در روز ترویبه (۸ ذوالحجه) به مکه رسید.

امام علیه السلام که می دانست این دشمنان، حرمتی برای حرم خداوند قائل نیستند حج تمتع خویش را نیمه تمام گذاشت و آن را به عمره مفرده تبدیل کرد و از مکه خارج شد. انگیزه امام برای این کار، همانگونه که خود فرمود، حفظ حریم بیت الله بود. ایشان در پاسخ «محمد حنیفه» که او را از ترک مکه برحذر و به اقامت در این شهر ترغیب می کرد فرمود: «ای برادر! می ترسم یزید ناگهان مرا در حرم بکشد و به سبب من حرمت این خانه شکسته شود». همچنین حضرت در پاسخ افراد دیگری مانند «ابن عباس»، «فرزدق» و «عبیدالله بن زبیر» که همین خواسته را تکرار می کردند و می پنداشتند که دشمن، حرمت مکه را نگه می دارد می فرمود: «یک و جب دورتر از خانه کعبه کشته شوم و حرمت مکه به خاطر من پایمال نگردد بهتر است».

بعدها

ص: ۵۸۵

که در جریان قیام عبدا... بن زبیر، بنی امیه کعبه را با منجنیق مورد حمله قرار دادند و عبدالله را در مسجد الحرام کشتند، معلوم شد که ابن عباس با آن فطانت و ابن زبیر با آن زیرکی اشتباه می کردند و امام آینده را بروشنی در خشت خام می دید و دشمنان اسلام را بخوبی می شناخت.

بهر حال، امام هنگامی که حاجیان برای ادای مناسک حج تمتع به سوی منا می رفتند طواف کرد، سعی بین صفا و مروه به جای آورد، موی چید، از احرام عمره بیرون آمد و رو به سوی کوفه گذارد.

ما کاروان کعبه عشقیم، هر کجا

رو آوریم کعبه بود روبروی ما

ماییم کعبه ی دلِ عشاقِ با وفا

هر جا رویم کعبه کند جستجوی ما

چون خبر به محمد حنیفه رسید خود را به کاروان رساند و زمام ناقه امام را گرفت و گفت: «ای برادر! چه باعث شد که با این شتاب خارج شوی؟» حضرت فرمود: «دیشب رسول خدا به خوابم آمد و گفت: ای حسین! بیرون رو که خدا خواست تو را کشته ببیند». ابن حنیفه گفت: «انا لله و انا الیه راجعون. پس این زنان و کودکان را چرا با خود میبری؟» امام پاسخ داد: «جدم فرمود خداوند می خواهد آنها را اسیر ببیند».

احرام ما کفن شود اندر منای عشق

خون گلوی ما شود آنجا وضوی ما

ما تشنه ی شهادت عشقیم، می رویم

تا پر شود ز خون دل ما، سبوی ما

اینگونه بود که امام علیه السلام به خاطر حفظ حریم خدا، به دستور رسول خدا و برای زنده کردن امر خدا، به همراه اهل و عیال و تعدادی از موالی

و یاران از مکه خارج شد و به سوی عراق عزیمت کرد. روز خروج را برخی از مورخان روز ترویبه (هشتم ذوالحجه) و «ابن قولویه» به نقل از امام باقر علیه السلام روز هفتم این ماه نقل کرده اند.

ما را منای عشق، صف کربلا بود

رنگین شده فرات ز خون گلوی ما

امام علیه السلام به سوی کوفه حرکت کرد اما در نزدیکی این شهر به وسیله «حر بن یزید ریاحی» و سپاهیانش که مأمور راه بستن بر کاروان امام بودند متوقف شد (که حکایت مفصل تر آن در روضه فردا ذکر خواهد شد).

پس از مذاکرات طولانی که بین امام علیه السلام و حر صورت گرفت و بعد از آنکه حر گفت اکنون که از کوفه آمدن ابا داری راهی برگزین که نه به کوفه روی و نه به مدینه بازگرددی تا من به امیر نامه نویسم، حضرت علیه السلام راه قادسیه را انتخاب فرمود.

لشکر ظلمت و کاروان نور چند روز سایه به سایه یکدیگر حرکت می کردند تا اینکه روز دوم محرم در نزدیکی روستای نینوا، نامه ای از عییدالله به حر رسید که در آن نوشته بود: «همان هنگام که نامه من به تو رسید حسین را نگاهدار و بر او تنگ بگیر و او را در بیابانی بی پناه و بی آب فرود آور.»

حر بر امام و اصحاب او سخت گرفت تا آنها را مجبور نماید در همان مکان بی آب و آبادی که نامه به دستش رسیده بود اتراق کنند. امام به او فرمود: «وای بر تو! بگذار در آبادی و روستایی فرود آئیم» حر گفت: «نه، به خدا قسم نمی توانم. این

نامه رسان را بر من جاسوس کرده اند و باید در همینجا بمانی».

«زهیر» که یکی از یاران امام بود گفت: «ای پسر رسول خدا! جنگ با این جماعت آسانتر از نبرد با کسانی است که بعدا به آنها ملحق می شوند. بگذار با آنها بجنگیم». امام فرمود: «من آغاز کننده جنگ نخواهم بود». آنگاه نام آن سرزمین را پرسید. گفتند نام اینجا «عقر» است. دوباره پرسید آیا نام دیگری ندارد. گفتند به اینجا نینوا نیز می گویند. نام دیگری هم دارد که کربلاست. پس حضرت شروع به گریستن کرد و گفت: «اللهم انی اعوذ بک من الکرب والبلاء». اینجا مکان رنج و اندوه است. آنگاه یاران را فرمود: «همینجا فرود آید که جدم رسول خدا به من خبر داد که خون ما بر این زکین ریخته می شود و در اینجا دفن خواهیم شد». سپس دستور داد که خیمه ها را رد همان سرزمین بی آب و علف برپا کردند.

کربلا بر تو مهمان رسیده

وعده ی وصل جانان رسیده

کربلا وا کن آغوش خود را

بر پذیرایی آل طاها

در روایت دیگری نیز آمده است هنگامی که به امام علیه السلام گفتند نام اینجا کربلاست حضرت خاک آنجا را بویید و گریست و گفت: «ام سلمه مرا خبر داد که روزی جبرئیل نزد رسول خدا بود و من تو را نزد او بردم و تو گریه می کردی. پیامبر تو را گرفت و در دامن نشاند. جبرئیل گفت: آیا او را دوست داری؟ پیامبر فرمود: آری. جبرئیل عرض کرد: امت تو او را می کشند. و سپس خاک کربلا را به پیامبر نشان داد.

ص: ۵۸۸

والله این همان خاک است».

همچنین در حدیث است هنگامی که علی علیه السلام به صفین می رفت به حوالی نینوا رسید. پرسید این سرزمین را چه می گویند؟ گفتند: کربلا. امیرالمومنین علیه السلام آنقدر گریست که زمین از اشکش نمناک شد.

و اکنون بیا تا ما نیز به همراه محمد و علی بگرییم برای آن کس که آسمان ها و زمین در مصیبتش گریان اند.

الا لعنه الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا أى منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

۳. محمد بن جریر طبری؛ تاریخ الامم و الملوک؛ بیروت: دارسویدان، بی تا؛ ج ۵.

روضه سوم حکایت حر؛ حماسه توبه و تصمیم

داستان «حر» یکی از عجیب ترین و عبرت آموزترین وقایع عاشورا است.

وی رادمردی پهلوان و سرداری نیرومند بود. برخی او را «دلیرترین مرد کوفه» می دانستند. اهمیت این لقب آنگاه معلوم می شود که بدانیم کوفه شهری نظامی بود که به عنوان اولین دژ اسلام در برابر ابر قدرت اول آن زمان یعنی امپراتوری ایران بنا شده بود؛ لذا بیشتر ساکنان آن را سپاهیان و سرداران نامی عرب و عجم تشکیل می دادند.

هنگامی که به عبیدالله خیر دادند که امام حسین علیه السلام به عراق رسیده است وی «حر» را به همراه حدود ۱۰۰۰ سرباز فرستاد تا راه را بر ایشان ببندد و یا او را به دارالاماره ببرد.

هنگامی که حر از قصر عبیدالله خارج شد صدایی از پشت سرش شنید که گفت: «حر! شادباش که به سوی خیر می روی!». حر به سوی

صدا برگشت و کسی را ندید. با تعجب از خود پرسید: «این چه بشارتی بود؟ و این چه خیری است که به جنگ حسین بروم؟».

در گرمای نیمروز، سپاه حر به کاروان امام رسید. امام هنگامی که تشنگی آنان را دید به یاران فرمود: «به این جماعت و اسبانشان آب دهید» و وقتی مشاهده کرد که یکی از سربازان نمی تواند آب بخورد و آب از مشک بیرون می ریزد خود برخاست و با دستان مبارکش وی را سیراب کرد.

این مهر و عطف امام علیه السلام را ببینید و با آنچه همین سپاهیان کوفه با وی کردند مقایسه کنید. حسین اسبان آنان را سیراب کرد اما آنان آب را از فرزندان حسین دریغ کردند.

تا تمامی لشگریان آب نوشیدند وقت نماز شد. امام از خیمه بیرون آمد خطبه ای کوتاه خواند و گفت: «ای مردم! من نزد شما نیامدم تا وقتی که نامه های شما رسید و فرستادگان شما آمدند و گفتند نزد ما بیا که ما امامی نداریم. حال اگر بر همان عهد و پیمان هستید بگویید و اگر بر عهدتان نیستید و آمدن مرا ناخوش دارید از همینجا باز می گردم»

سپس به حر فرمود: می خواهی با اصحاب خود نماز گزاری؟ گفت: نه، ما همه با تو نماز می گزاریم.

امام پس از نماز به خیمه خود رفت و حر نیز به جمع سپاهیان خویش برگشت. هنگام نماز عصر، دوباره امام بیرون آمد و نماز خواند و سپس روی به کوفیان کرد و فرمود: «ای مردم! اگر از خدا بترسید و حق را برای اهلش بدانید خدای تعالی بیشتر از شما راضی می گردد. ما اهل بیت محمد علیه

السلام به تصدی امر خلافت از مدعیانی که این مقام از آن آنها نیست و با شما به ستم رفتار می کنند شایسته تریم. اما اگر ما را نمی پسندید و حق ما را نمی شناسید و رأی شما غیر از آن چیزی است که در نامه ها فرستادید و نمایندگان شما گفتند، از نزد شما بر می گردم.» حرّ گفت: «سوگند به خدا که من از این نامه ها و نمایندگان که می گویی چیزی نمی دانم.» امام به یکی از همراهان گفت تا خورجینی را بیاورد که انباشته از نامه های کوفیان بود. امام نامه ها به حر نشان داد. حر گفت: «من از کسانی که این نامه ها را نوشتند نیستم. به من دستور داده اند که وقتی تو را دیدم از تو جدا نشوم تا نزد عیب‌الله به کوفه برویم.» امام به یاران و نیز زنان کاروان دستور داد که سوار شوند و فرمود: «باز گردید.» اما سپاهیان حر راه برگشت را نیز سد کردند.

گفتگو میان امام و سپاهیان کوفه به نتیجه نرسید و سرانجام کاروان امام مجبور به فرود آمدن در سرزمین کربلا شد...

اما در روز عاشورا هنگامی که حر، فریاد امام را شنید که می فرمود: «اما من معیث یغیثنا لوجه الله؟ اما من ذابّ یدبّ عن حرم رسول الله؟ آیا فریادرسی هست که به خاطر خدا ما را یاری کند؟ آیا مدافعی هست که از حرم رسول خدا دفاع کند؟» نزد عمر سعد رفت و گفت: «آیا واقعا می خواهی با این مرد بجنگی؟» عمر پاسخ داد: «آری» حر پرسید: «چرا پیشنهاد او را که می خواهد باز گردد نمی پذیری؟» عمر گفت: «اگر کار به دست من بود می پذیرفتم ولی عیب‌الله به

این امر راضی نمی شود».

اینجا بود که حر فهمید یزیدیان برای کشتن امام علیه السلام مصمم هستند. از این فکر لرزه بر اندامش افتاد... در یک سوی میدان، فرزند پیامبر صلی الله علیه و آله و خاندان وحی را می دید و در سوی دیگر دشمنان رسول خدا را؛ در یک سوی میدان بنده صالح خداوند را می دید و در سوی دیگر خلیفه غاصبی را که علنا شراب می نوشید و محرمات را حلال و حلال خدا را حرام می کرد؛ در یک سوی میدان عشق و شهادت را می دید و در سوی دیگر سوی آن پلیدی و خیانت؛ در یک سو سعادت می دید و در دیگر سو شقاوت...

حر تصمیم نهایی خود را گرفت و در حالیکه فرمانده هزاران سوار بود بدنیا پشت پا زد و به بهانه آب دادن به مرکب خود از لشکر یزید دورتر و دورتر. و به خیمه گاه حق نزدیک تر و نزدیک تر شد.

«مهاجر بن اوس» که همراه حر بود از وی پرسید: «چه فکری در سر داری؟ آیا می خواهی به حسین حمله کنی؟» حر جواب نداد و لرزه تمام اندام او را گرفته بود. مهاجر گرفت: «به خدا سوگند که تو را تا به حال در چنین حالتی ندیده ام. اگر از من نام دلیرترین اهل کوفه را می پرسیدند از تو نمی گذشتم» حر پاسخ داد: «والله خود را میان بهشت و دوزخ مخیر می بینم، و اگر مرا پاره پاره کنند یا بسوزانند چیزی را بر بهشت نمی گرینم». آنگاه اسب خویش را تازاند و به سوی کاروان امام علیه السلام شتافت.

حر، وقتی به امام علیه السلام رسید با ندامت دست بر سر گذاشت و

ص: ۵۹۲

گفت: «اللهم اليك أنبت فنب علي فقد اربعت قلوب اوليائك و اولاد بنت نبيك خداوندا به سوی تو بازگشتم پس توبه مرا بپذیر زیرا من بودم که هول و هراس در دل دوستان تو و فرزندان دختر رسول تو افکندم». سپس شرمگینانه به امام علیه السلام عرض کرد: «فدای تو شوم ای پسر رسول خدا! من بودم که راه بازگشت را بر تو بستم و عرصه را بر تو تنگ کردم چرا که هرگز فکر نمی کردم این مردم پیشنهاد تو را نپذیرند و کار را به اینجا بکشانند. به خدا سوگند که اگر می دانستم چنین می شود هرگز راه را بر تو نمی گرفتم. اینک پشیمانم و از کرده خویش نزد خداوند توبه می کنم. آیا من امکان توبه دارم؟»

میهمان بودی تو، اول من به رویت راه بستم

چون ندانستم نباید راه بر مهمان بگیرم

آمدم اکنون که قلب زینت را شاد سازم

تا که از زهرا به محشر سرخط غفران بگیرم

آمدم تا اصغرت را عذر خواه خویش سازم

آمدم تا اکبرت را دست بر دامان بگیرم

امام فرمود: «آری. خداوند توبه تو را بپذیرد! از اسب فرود آی.» حر عرض کرد: «چون من نخستین کسی بودم که به رویارویی تو آمدم می خواهم پیش از همه در مقابل تو کشته شوم، شاید که در روز حساب دستم در دست جدت قرار گیرد».

دست رد بر سینه ام مگذار و بگذر از خطایم

تا به راهت سینه را در معرض پیکان بگیرم

امام علیه السلام به حر اذن جهاد داد. حر در مقابل حضرت ایستاد و خطاب به لشگر کوفه فریاد زد: «ای اهل کوفه! این بنده

صالح خدا را دعوت کردید و وقتی آمد او را رها کردید؟! به او گفتید ما در راه تو جانبازی می کنیم و وقتی آمد شمشیر بر او کشیدید و نمی گذارید در زمین پهناور خداوند به سویی رود؟ یهود و نصاری و مجوس از آب فرات می نوشند و شما او را و زنان و دختران و خاندان او را از آن محروم کرده اید؟ خداوند روز تشنگی بزرگ، شما را سیراب نکند چرا که پاس حرمت محمد را نداشتید». سپاه دشمن که تاب و تحمل سخنان حر را نداشتند. او را تیرباران کردند. پس حر، رجز خواندن آغاز کرد و همراه با «زهیر» به لشکر دشمن حمله نمود و بسختی جنگید و عده زیادی از دشمنان را کشت تا اینکه دسته جمعی بر او حمله کردند و وی را به شهادت رساندند.

امام علیه السلام خود را به پیکر پاک حر رساند و خطاب به او گفت: «ای حر! براستی همانگونه که نامت را نهاده اند در دنیا و آخرت حر هستی». آنگاه با دستمالی سر حر را که از آن خون جاری بود بست.

آری؛ امام حسین علیه السلام خود را به هر کدام از یارانش که شهید می شدند می رساند و پیکر پاکشان را در آغوش می کشید اما دلها بسوزند و چشمان بگریند برای او که تنها و بی کس در گودال قتلگاه افتاده و دشمن بر سینه اش نشسته بود...

الا لعنه الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه

ص: ۵۹۴

روضه چهارم مصیبت فرزندان و برادران زینب (س)

روز عاشورا هنگامی که ناگزیر بودن کارزار مسجّل شد، اصحاب نگذاشتند که تا زنده هستند فرزندان رسول خدا صلی الله علیه و آله به میدان روند و کشته شوند. اما هنگامی که تمامی یاران امام علی علیه السلام جانفشانی کردند و به شهادت رسیدند، نوبت اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله شد که خود را فدای حق و حقیقت نمایند.

در این لحظات سخت فرزندان علی علیه السلام، جعفر طیار، عقیل، امام حسن علیه السلام و سید الشهداء علیه السلام گردهم آمدند، یکدیگر را در آغوش کشیدند و با هم وداع کردند.

در حدیثی است از رسول خدا صلی الله علیه و آله روزی به چند تن از جوانان قریش نگریست که صورتهایی زیبا و نورانی داشتند. پیامبر صلی الله علیه و آله با دیدن آنان اندوهگین شد. پرسیدند: «یا رسول الله! تو را چه شد؟» فرمود: «ما خاندانی هستیم که خداوند، آخرت را برای ما برگزیده است نه دنیا را. به یاد آوردم آنچه را که امت من بر سر فرزندانم خواهند آورد و آنان را می کشند یا آواره می سازند».

از بین افراد خاندان نبوت که در کربلا به دست لشگر یزید به شهادت رسیدند سه نفر فرزندان عبدالله بن جعفر طیار (همسر حضرت زینب) و سه نفر دیگر از آنان برادران تنی حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام (یعنی برادران حضرت زینب) بودند.

فرزندان زینب (س)

«عون»، «محمد» و «عبیدالله» سه پسر عبدالله بن جعفر (شوهر حضرت زینب سلام الله علیها) بودند که به همراه مادر خویش در رکاب امام علیه السلام به کربلا آمده بودند.

آنان

وقتی که تنهایی دایی و امام خویش را دیدند یک به یک به میدان رفتند و جان خود را فدای اسلام کردند.

«عون» در مقابل چشمان نگران مادرش زینب به سوی میدان تاخت در حالی که می خواند:

إن تنكروني فانا ابن جعفر

شهيد صدق في الجنان ازهر

يطير فيها بجناح اخضر

كفي بهذا شرفا في المحشر

یعنی: اگر مرا نمی شناسید بدانید که من پسر جعفر طیارم؛ همان که در راه حق و حقیقت به شهادت رسید و در فردوس برین می درخشد؛ و همو که بر فراز بهشت با بال هایی سبز به پرواز در می آید، و همین نسب و شرف برای روز محشر کافی است.

عون سه سوار و هجده پیاده از لشگریان دشمن را کشت تا اینکه سر انجام به دست لشگر یزید به شهادت رسید.

پس از وی، دو برادرش محمد و عبیدالله نیز در راه حق جنگیدند و شهید شدند.

برادران زینب (س)

«عباس»، «عبدالله»، «جعفر» و «عثمان» چهار برادر ناتنی امام حسین «ع» و زینب کبری (س) از «فاطمه ام البنین» بودند.

هنگامی که ابوالفضل العباس مشاهده کرد که بسیاری از اهل بیت به شهادت رسیده اند با سه برادر مادری خود گفت: «برادران عزیزم! دوست دارم که در مقابل من به میدان روید تا اخلاص شما را در راه خدا و رسول بینم».

سه برادر یک به یک به میدان رفتند و در رجزهایشان خود را «فرزند علی» معرفی کردند و پس از کارزاری قهرمانانه به شهادت رسیدند.

عثمان بن علی که امیرالمومنین فرمود: «او را به یاد برادرم عثمان بن مظعون (صحابی صدیق رسول الله) عثمان نامیدم» جوانی

۲۱ ساله

ص: ۵۹۶

بود. هنگامی که جنگ قهرمانه او را دیدند برای کشتن او به تیر اندازی متوسل شدند. «خولی» تیری به پهلو او زد و عثمان از اسب به زیر افتاد. سپس یکی از دشمنان بر او تاخت و وی را به شهادت رساند و سرش را از تن جدا نمود.

این ۶ برادر، تنها چند نفر از خویشانی بودند که زینب، شهادت آنان را به چشم دید؛ شیر زنی که در یک نيمروز، پسران و برادران و برادر زادگان و پسر عموهایش را بر خاک و خون مشاهده کرد و سر آنان را بر نیزه دید... امان از دل زینب...

الا لعنة الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

روضه پنجم مصیبت عبدالله بن حسن علیه السلام

امشب و فردا شب را میهمان سبط اکبر پیامبر صلی الله علیه و آله و یکی از دو سید جوانان اهل بهشت، یعنی امام مجتبی علیه السلام هستیم که دو پسرش قاسم و عبدالله در کربلا در رکاب عمو به شهادت رسیدند.

عبدالله بن حسن فرزند کوچک امام حسن مجتبی علیه السلام یکی از نوجوانان نابالغی بود که به همراه خانواده خود و عمویش حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام به سوی کوفه آمده بود.

از صبح تا عصر عاشورا، ابتدا اصحاب امام حسین علیه السلام و سپس اهل بیت آنحضرت یک به یک و یا دستجمعی به میدان رفتند و به شهادت رسیدند؛ و سرانجام زمانی رسید که امام علیه السلام یکه و

ص: ۵۹۷

تنها در میان هزاران هزار دشمن مسلح باقی ماند و گهگاه فریاد بر می آورد: «آیا یاری کننده ای هست که به خاطر خدا از حرم رسول خدا صلی الله علیه و آله دفاع کند؟».

«شمر بن ذی الجوشن» برای آن که کار را تمام کند به همراه پیاده نظام لشکر، به امام علیه السلام هجوم آوردند، دور آن حضرت را گرفتند و از پس و پیش ایشان را مورد حمله قرار می دادند.

عبدالله که در بین بچه ها و زنان، در خیمه گاه حضور داشت تاب و تحمل دیدن غربت عمومی تنهای خویش را نیاورد و ناگهان از خیمه ها بیرون آمد. زینب (س) او را گرفت شاید که بتواند مانع رفتن وی شود و نگذارد یادگار برادر طعمه گرگهای گرسنه یزیدی گردد؛ ولی عبدالله گفت: «نه، به خدا سوگند عمویم را تنها نمی گذارم». سپس دست خود را از دست عمه رها ساخت، به سوی میدان دوید و خود را به امام علیه السلام رساند تا با بدن کوچک و ظریفش از او دفاع کند.

در غوغایی که دور امام علیه السلام ایجاد شده بود یکی از لشکریان یزید شمشیر خود را به قصد ضربه زدن به آنحضرت فرود آورد. عبدالله دست خود را سپر کرد تا شمشیر به امام اصابت نکند. شمشیر، بران و ضربه، سنگین بود و دست نوباوه پیامبر صلی الله علیه و آله را از بدن جدا کرد؛ آنگونه که فقط به پوستی آویخته شد. عبدالله یتیم از شدت درد ناله ای برآورد و پدرش را صدا کرد: «وا ابتاه...»

اینک، حال امام را تصور کنید که هر دو امانت برادر

شهیدش قاسم و عبدالله را نیز پرپر شده می دید...

اشک و خون از دیده اش بر خاک ریخت

اشک بر آن کودک بی باک ریخت

امام علیه السلام او را در آغوش گرفت، به خود چسپاند و درگوشش زمزمه کرد: «فرزند برادرم! صبر داشته باش و خداوند بزرگ را بخوان؛ تا او ترا به پدران صالحت ملحق کند».

بسته شد چشمش، ولی لب باز شد

آخرین نجوای شه آغاز شد

کای خدا گر چه مرادت حاصل است

دیدن مرگ یتیمان مشکل است

در ره تو هستی ام از دست رفت

حیف شد، عبداللهم از دست رفت

این دو بر من، روح پیکر بوده اند

یادگاران برادر بوده اند

امام علیه السلام سپس دست به دعا برداشت و گفت: «خداوندا! اگر مقدر کرده ای که این قوم را تا مدتی زنده نگهداری در بین آنان تفرقه ای سخت بیانداز... که آنان را ما را دعوت کردند و وعده یاری دادند اما به ما حمله کردند و ما را کشتند».

آن برادرزاده ام صد چاک شد

این برادرزاده ام بر خاک شد

آن برادرزاده ام سرمست رفت

این برادرزاده ام بی دست رفت

تا ابد مجروح زخم کاری ام

وای من از این امانتداری ام

در این هنگام تیرانداز سپاه دشمن «حرمله ابن کاهل» گلوی نازک عبدالله را نشانه گرفت و او را در دامان عمویش ذیح کرد...

الا لعنه الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا أی منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

روضه ششم مصیبت قاسم (س)؛ بلای خوش تر از غسل

شب عاشورا، از شگفت ترین شب های تاریخ انسان

ص: ۵۹۹

است. شبی که بشریت، بر سر دو راهی خیر و شر قرار گرفت؛ و چه بسیار انسانها که تا آن شب در اردوگاه کفر بودند ولی یک شبه ره صد ساله طی نمودند و به حق و حقیقت پیوستند.

شب عاشورا، امام حسین علیه السلام یاران را نزد خود جمع نمود و پس از ستایش خداوند فرمود: «براستی که من اصحابی از شما باوفاتر و خاندانی از شما فرمانبردارتر نمی شناسم. این لشکر، من را می خواهند و با من سر ستیز دارند و کار من با آنان فردا به جنگ و کارزار خواهد کشید. پس بیعت خویش را از شما برمی دارم و به همه شما اجازه می دهم که مرا ترک کنید. از تاریکی شب بهره گیرید و بروید...»

پس از سخنان امام، ابتدا حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام، سپس دیگر بنی هاشم و بعد از آنها، یاران حضرت لب به سخن گشودند و گفتند: «زنده ماندن پس از تو را برای چه می خواهیم ای فرزند رسول خدا؟ براستی که اگر بارها و بارها کشته شویم و زنده گردیم، باز هم دست از یاری تو بر نخواهیم برداشت».

شاهها من ار به عرش رسانم سریر فضل

مملوک این جنابم و محتاج این دَرَم

گر بر کنم دل از تو و بردارم از تو مهر

این مهر بر که افکنم، این دل کجا برم؟

امام که این کلمات را از آنها شنید فرمود: «من فردا کشته خواهم شد و شما نیز همه با من کشته خواهید شد».

اینجا بود که اوج کرامت انسانی آشکار گردید و اصحاب و خاندان در واکنش به خبر مرگ قطعی خویش گفتند: «خدای را سپاس که

به ما توفیق یاری کردن تو را ارزانی داشت و به شهادت در رکاب تو گرامی نمود.»

امام علیه السلام پس از آنکه حجت را بر آنان تمام کرد و بیعت مستحکم آنان را آشکار نمود، در حق آنان دعا کرد و سپس فرمود «سر بلند کنید و جایگاه خویش را در روضه و رضوان الهی ببینید» و اینگونه بود که یکایک یاران با چشم بصیرت، جای و منزل اخروی خویش را مشاهده کردند.

«قاسم بن الحسن» فرزند بزرگ امام حسن مجتبی علیه السلام که نوجوانی تازه بالغ شده بود نیز در آن جمع حضور داشت و این صحنه های شور و شیدایی را مشاهده می کرد. وی از عمو پرسید: «آیا من هم به همراه یارانت کشته خواهم شد؟» دل امام علیه السلام برای یادگار برادر سوخت و پرسید: «ای پسرک من! مرگ، نزد تو چگونه است؟» قاسم شجاعانه پاسخ داد: «احلی من العسل ای عمو از عسل شیرین تر است.»

دادن جان، گر به رهبر است

از عسل ناب مرا خوش تر است

جام اگر جام شهادت بود

مرگ، به از روز ولادت بود

امام با رقت و شفقت فرمود: «عمویت فدای تو شود! آری، تو نیز کشته می شوی پس از آنکه بلایی عظیم بر تو وارد آید» و آنگاه ادامه داد فرزند کوچکم علی اصغر هم کشته خواهد شد. غیرت و مردانگی قاسم تازه جوان جوشید و پرسید: «عمو جان! مگر دست دشمنان به خیمه گاه زنان هم خواهد رسید که اصغر شیرخواره را هم می کشند؟!» امام پاسخ داد: «عمو به فدای تو! فاسقی از میان دشمنان، تیر به گلوی اصغر خواهد زد و او را در آغوش من به

شهادت خواهد رساند در حالی که او می‌گرید و خورش در دستان من روان است...» پس آن دو گریستند و دیگر اصحاب و یاران از گریه آنان گریه کردند و بانگ شیون خاندان رسول خدا صلی الله علیه و آله از خیمه گاه به آسمان برخاست.

اما آن «بلائی عظیم» که امام وعده آن را به قاسم داد چه بود؟ شاید نحوه شهادت آن حضرت، راز آن بلا را بر ما آشکار سازد...

برخی از نویسندگان روایت کرده اند پس از آنکه علی اکبر علیه السلام به میدان رفت و به شهادت رسید، قاسم بن الحسن به قصد جنگ از خیمه گاه بیرون شد.

چون امام حسین علیه السلام یادگار برادر را دید که برای جنگ بیرون آمده، او را در آغوش گرفت و با یکدیگر گریستند آنچنان که از شدت گریه از حال رفتند.

هر دو بریدند دل از بود و هست

هر دو گشودند به یکباره دست

هر دو ربودند ز سر هوش هم

هر دو فتادند در آغوش هم

رفت ز تن، تاب و ز سر، هوششان

سوخت وجود از لب خاموششان

قاسم پس از آنکه آرام شد از عمو اذن جهاد خواست.

ای عمو سینه ی من تنگ بُود

شیشه ام منتظر سنگ بُود

نیزه کو؟ تا که زمن سینه دَرَد

تیر کو؟ تا که به اوجم ببرد

اسب ها کو؟ که مرا گرم کنند

استخوان های مرا نرم کنند؟

آن حضرت اذن نداد. پس قاسم به دست و پای امام افتاد و وی را می بوسید و التماس می کرد تا بالاخره اجازه گرفت و به سوی میدان جنگ شتافت.

اسناد تاریخی از قول یکی از سپاهیان دشمن نقل کرده اند

ص: ۶۰۲

که پسری از خیمه ها به سمت ما بیرون تاخت که رویش چون پاره ماه زیبا بود. قاسم در حالی که اشک بر گونه هایش روان بود رجز می خواند و می گفت:

ان تنکرونی فانا ابن الحسن

سبط النبی المصطفی المؤمن

هذا حسین کالاسیر المرتهن

بین اناس لاشقوا صوب المزن

پس با وجود کمی سن و کوچکی بدن، جنگی سخت کرد و تعدادی از لشگر یزید را به خاک و خون کشید. سپاهیان دست جمعی دور او را گرفتند و یکی از آنان بر او تاخت و ضربتی شدید بر او وارد آورد. قاسم با صورت به روی زمین افتاد و فریاد یاری کشید که: «یا عماء!»، پس امام علیه السلام سر برداشت و چون باز شکاری، تیز به میدان نگریست، آنگاه همچون شیری خشمگین به سرعت به میدان حمله کرد و ضارب قاسم را با شمشیر زد و دست وی را از مرفق جدا ساخت. وی از درد عربده ای کشید که سواران دشمن شنیدند و به سوی میدان تاختند تا او را از دست امام علیه السلام برهانند. در این شرایط سخت، جنگی بین امام علیه السلام و کوفیان در گرفت در حالی که قاسم بر زمین افتاده بود... و شاید این، همان بلای عظیم بود.

آنگاه که غبار میدان فرو نشست، امام علیه السلام را دیدند که سینه بر سینه قاسم نهاده و وی را به سوی خیمه ها باز می گرداند در حالی که دو پای قاسم شاید از شدت شکستگی ها بر زمین کشیده می شد؛ و امام علیه السلام می فرمود: «این قوم از رحمت خدا دور باشند و جدت پیامبر صلی الله علیه و آله دشمن آنان باشد

در روز قیامت»

کاش نمی دید عمو پیکرت

تا ببرد هدیه بر مادرت

کاش نمی دید تنت کاین چنین

جان دهی و پای زنی بر زمین

دیده به روی عمو انداختی

صورت او دیدی و جان باختی

و سپس زمزمه کرد: «به خدا سوگند برای عمویت سخت است که تو او را بخوانی ولی نتواند تو را نجات دهد...»...

الا لعنه الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

۳. محمد بن جریر طبری؛ تاریخ الامم و الملوک؛ بیروت: دارسویدان، بی تا؛ ج ۵.

۴. شیخ صدوق؛ آمالی؛ ترجمه آیةالله کمره ای؛ تهران: انتشارات کتابچی، ۱۳۷۰.

۵. شیخ مفید؛ الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد؛ قم: انتشارات کنگره جهانی هزاره شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق..

روضه هفتم علی اصغر (س)؛ داغی بر دل اهل بیت

مرسوم است که شب هفتم محرم، به در خانه «باب الحوائج کوچک کربلا» حضرت علی اصغر (س) می روند و روضه آن طفل شهید را می خوانند. شهیدی که به ظاهر، کودک است؛ ولی به واقع پیر عشق است.

حوریان محور رخ مه پاره ات

کهبه ی خیل ملک گهواره ات

گردش چشمان تو عشق آفرین

رشته ی قنداقه ات جبل المتین

زینت آغوش و دامان رباب

آینه گردان رویت آفتاب

عالم و آدم همه محتاج تو

بر سر دوش پدر معراج تو

بسته بر هر تار موی تو نجات

تشنه ی لب های تو آب حیات

کودکی، اما به معنا پیر عشق

روی دستان پدر، تفسیر عشق

تلخ ترین لحظات تاریخ نزدیک می شد؛ تمامی یاران و اصحاب امام حسین علیه السلام به میدان

ص: ۶۰۴

رفته و کشته شده بودند. در اردوگاه حق تنها دو مرد باقی مانده بود: اباعبدالله الحسین علیه السلام و امام سجاد علیه السلام که آن روز به اراده الهی بیمار بود تا زنده بماند و رهبری امت را پس از امام حسین علیه السلام به دست بگیرد.

امام علیه السلام چون خویشتن را تنها و بی یاور دید آخرین حجت را بر مردم تمام کرد و بانگ برآورد: «هل من ذاب یذب عن حرم رسول الله؟ هل من موحد یخاف الله فینا؟ هل من مغيث یرجو الله باغاثتنا؟ هل من معین یرجو ما عندالله فی اعانتنا؟» یعنی: «آیا مدافعی هست که از حریم رسول خدا دفاع کند؟ آیا یکتاپرستی هست که از خدا بترسد و ما را یاری دهد؟ آیا فریادرسی هست که به خاطر خدا ما را یاری رساند؟ آیا کسی هست که به خاطر روضه و رضوان الهی به نصرت ما بشتابد؟».

صدای این کمک خواهی امام که به خیمه ها رسید و بانوان دریافتند که حسین دیگر یآوری ندارد، صدایشان به شیون و گریه بلند شد. امام روی به خیمه ها کرد، شاید که زنان با دیدن او اندکی آرام گیرند؛ که ناگاه صدای فرزند شش ماهه اش «عبدالله بن الحسین» که به علی اصغر معروف بود را شنید که از شدت تشنگی می گریست.

علی اصغر طفلی شیرخواره بود؛ که نه آبی در خیمه ها بود تا وی را سیراب کنند، و نه مادرش «رباب» شیری در سینه داشت که به وی دهد.

امام علیه السلام قنذاقه علی اصغر را در دست گرفت و به سوی دشمن رفت؛ در مقابل لشکر یزید ایستاد و فرمود: «ای

مردم! اگر به من رحم نمی کنید بر این طفل ترحم نمایید...»...

اما گویی که بذر رحم بر دل سنگ آنان پاشیده نشده بود و تمامی رذالت دنیا در اعماق وجودشان ریشه دوانده بود؛ زیرا به جای آنکه فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله را به مشتی آب میهمان کنند، تیراندازی از بنی اسد (که گفته شده است «حرمله بن کاهل» بود) تیری در کمان نهاد و گلوی طفل را نشانه گرفت. ناگاه دستان و سینه امام علیه السلام به خون رنگین شد... سر کوچک و گردن ظریف طفل شیرخواره را از بدن جدا شده بود...

آتش عشق تو در من شعله ور بود ای پدر

پیش تیر عشق تو، قلبم سپر بود ای پدر

شد گلویم روی دستت ذبح، می دانی چرا؟

پیش تیر عشق تو، قلبم سپر بود ای پدر

امام علیه السلام دستان خود را از خون علی اصغر پر کرد و به آسمان پاشید و گفت: «هون علی ما نزل بی انه بعین الله تحمل این مصیبت بر من آسان است چرا که خدای آن را می بیند... در همین حال، «حصین بن تمیم» تیر دیگری افکند که بر لبان مبارک امام علیه السلام نشست و خون از دهان حضرت جاری شد. امام روی به آسمان کرد و اینگونه نیایش نمود: «خدایا! سوی تو شکایت می کنم از آنچه با من و برادران و فرزندان و خویشانم می کنند...»

اصغر که به چهره ز عطش رنگ نداشت

یارای سخن با من دلتنگ نداشت

یا رب! تو گواه باش، شش ماهه ی من

شد کشته ی ظلم و با کسی جنگ نداشت

آنگاه از سپاه دشمن دور شد؛ با

شمشیرش قبر کوچکی کند؛ بدن علی اصغر را به خون او آغشته نمود؛ بر او نماز گزارد و جنازه کوچک را دفن کرد...

به روایت منابع تاریخی، شهادت علی اصغر علیه السلام از سخت ترین و جانگدازترین مصیبتها در نزد ائمه بوده است. «عقبه بن بشیر اسدی» می گوید امام باقر علیه السلام به من فرمود: «ما از شما بنی اسد خونی طلب داریم!» و سپس داستان ذبح شدن علی اصغر را بر من خواند.

همچنین آورده اند که پس از قیام «مختار بن ابی عبیده ثقفی» هنگامی که خبر انتقام از قاتلان کربلا را به امام سجاد علیه السلام رساندند آن حضرت سوال کرد: «بر سر حرمله چه آمد؟». این نمونه ها، نشان دهنده آن است که این داغ چگونه بر دل اهل بیت علیه السلام مانده است...

و این داغ بر دل ما نیز هست؛ و بر دل انسانیت نیز؛ تا زمانی که مهدی آل محمد (عج) قیام کند و انتقام از ظالمان بستاند...

الا لعنة الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون.

.....

منابع اصلی:

۱. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

۲. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۳. شیخ عباس قمی؛ سفینه البحار؛ مشهد: بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۴۱۸ ق؛ ج ۱.

روضه هشتم مصیبت علی اکبر علیه السلام؛ شبیه پیامبر

براستی که زمین و زمان، اصحابی باوفاتر از یاران حسین علیه السلام به خود ندیده اند؛ کسانی که تا زنده بودند نگذاشتند که اهل بیت پیامبر علیه السلام پای به میدان گذارند... اما لختی، بعد از آنکه آخرین آنان در خون خویش غلتید، زمان آن

ص: ۶۰۷

رسید که جوانان بنی هاشم نیز به مسلخ عشق روانه شوند.

(علی بن الحسین) فرزند آن حضرت از «لیلا بنت ابی مره بن عروه بن مسعود» معروف به علی اکبر، اولین نفر از خاندان امام علیه السلام بود که اجازه گرفت به میدان برود.

علی اکبر علیه السلام چه از طرف پدری و چه از طرف مادری، به شریف ترین مردم نسب می رساند: پدر و اجداد پدری وی که نیاز به معرفی ندارد. اما از جانب مادر، پدر بزرگ مادری وی یعنی «عروه بن مسعود ثقفی» کسی بود که در راه تبلیغ دین اسلام به شهادت رسید و پیامبر صلی الله علیه و آله در وصفش فرمود: «من عیسی بن مریم را مشاهده کردم و عروه بن مسعود از همه کس به او شبیه تر است»؛ و نیز او را یکی از چهار مهتر عرب برشمرد.

علی اکبر بغایت نیکو سیرت و بسیار خوش صورت بود و به دلیل شباهت فراوان به پیامبر صلی الله علیه و آله، هر گاه اصحاب دلشان برای پیامبر صلی الله علیه و آله تنگ می شد به وی نگاه می کردند.

تنها دانستن ماجرای زیر، معرفت امام گونه وی را بر ما معلوم می کند:

در یکی از روزهایی که کاروان عشق از مکه به سوی کربلا- در حرکت بود، هنگامیکه نزدیکی ظهر در یکی از منازل اتراق کرده بودند، امام علیه السلام به خواب سبکی فرو رفت و پس از لختی سر بر آورد و فرمود: «هاتفی دیدم که ندا می داد: شما می روید و مرگ به دنبال شما در حرکت است». علی اکبر (س) به امام علیه السلام عرض کرد: «پدر جان! آیا ما بر حق نیستیم؟» امام علیه

السلام پاسخ داد: «چرا پسر، به خدا سوگند که ما بر حقیم». علی اکبر (س) با رشادت گفت: «پس از مرگ هراسی نداریم» امام علیه السلام را احساسی از تحسین فرا گرفت و فرمود: «پسر! خدا بهترین جزایی که می تواند از پدری به فرزندش بدهد را به تو عطا نماید».

اما روز عاشورا...

سیره امام حسین علیه السلام آنگونه بود که از روی رحم و شفقت، به کسانی که اذن میدان رفتن می گرفتند، در ابتدا اذن نمی داد. اما این بار تفاوت داشت. به محض آنکه علی اکبر اجازه خواست، امام به وی اذن داد... و این سنت رسول الله صلی الله علیه و آله بود. ایشان بر خلاف رهبران دیگر که نزدیکان خویش را از معرکه دور می دارند در غزوات هر کس که به او صلی الله علیه و آله نزدیک تر بود را قبل از دیگران به جنگ می فرستاد.

حسین علیه السلام سپس نگاهی ناامیدانه بر قد و بالای فرزند رشیدش کرد و آنگاه چشم به زیر انداخت و گریست...

گمان مدار که گفتم برو، دل از تو بریدم

نفس شمرده زدم همرهت پیاده دویدم

دل به پیش تو، جان در قفات، دیده به قامت

خدای داند و دل شاهد است من چه کشیدم

امام علیه السلام پس از آنکه علی اکبر را روانه میدان ساخت، انگشت به آسمان بلند کرد و محاسن مبارک را به دست گرفت و اینگونه با خدای خویش راز و نیاز نمود: «ای خدا! شاهد باش که جوانی برای جنگ با این قوم به سوی آنان رفت که شبیه ترین مردم در خلقت و خوی و گفتار، به رسول الله صلی الله

ص: ۶۰۹

علیه و آله است که هر گاه مشتاق دیدار رسول صلی الله علیه و آله تو می شدیم به صورت وی نگاه می کردیم».

شه عشاق، خلاق محاسن

به کف بگرفت آن نیکو محاسن

به آه و ناله گفت: ای داور من

سوی میدان کین شد اکبر من

به خلق و خوی آن رفتار و کردار

بُد این نورسته همچون «شاه مختار»

آنگاه این آیه را قرائت کرد: «ان الله اصطفى آدم و نوحا و آل ابراهیم و آل عمران علی العالمین ذریه بعضها من بعض والله سمیع علیم» یعنی «خداوند آدم و نوح و آل ابراهیم و آل عمران را بر جهانیان برتری داد؛ آنها فرزندان (و دودمانی) بودند که (از نظر پاکی و تقوا و فضیلت) بعضی از بعض دیگر گرفته شده بودند و خداوند، شنوا و دانا است».

علی اکبر به سوی سپاه دشمن تاخت و رجز خوانان جنگی سخت کرد و بسیاری از سپاهیان یزید را به خاک انداخت.

کم کم تشنگی و زخم های متعدد، می رفت که تاب و توان از کف اکبر برآید که یکی دشمنان ضربه ای بر سر آن حضرت وارد آورد. خون صورت وی را پوشاند و او را از پای درآورد. علی اکبر دست دور گردن اسب حلقه کرد تا بر زمین نیفتد و اسب در ازدحام دشمن و دشنه، به جای آنکه وی را به سوی خیمه گاه باز گرداند به قلب دشمن برد. دژخیمان یزیدی دور اسب را گرفتند و از هر سوی بر پیکرش شمشیر وارد آوردند آنگونه که نوشته اند بدنش ریز ریز (ارباباً) گردید.

اینجا بود که علی اکبر، پدر را صدا کرد که: «یا ابتاه علیک منی

الاسلام هذا جدی رسول الله... پدرجان، خداحافظ، این جدم رسول الله صلی الله علیه و آله است که به بالینم آمده و جامی پر از آب به من می نوشاند»...

امام علیه السلام به سرعت خود را به پیکر اکبر رساند و صورت به صورت وی گذاشت و فرمود: «علی الدنيا بعدك العفا بعد از تو ای پسرم اف بر این دنیا باد»...

دو چشم خویش بگشا و سؤال کن که بگویم

ز خیمه تا سرِ نعلش تو من چگونه رسیدم

آنگاه مطابق زیارت مروی از امام صادق علیه السلام مشتی از خون وی را به آسمان پرتاب کرد و شگفت آنکه قطره ای از آن به زمین برنگشت...

حضرت زینب (س) که این صحنه را دید شتابان از خیمه ها بیرون آمد در حالیکه فریاد می زد: «یا اخیاه و یابن اخیاه وای برادرکم و ای وای بر فرزند برادرم» و خود را بر پیکر علی اکبر افکند. امام علیه السلام وی را گرفت و به خیمه ها بازگرداند و به جوانان فرمود: «برادر خویش را بردارید و به خیمه ها برسانید»...

آری! امام علیه السلام تمامی شهدا و کشتگان را خود به خیمه ها می آورد؛ به جز آن دو کشته که با شهادتشان کمر او را شکستند؛ پسرش علی اکبر (س)؛ و برادرش ابوالفضل العباس (س)...

الا لعنة الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

روضه نهم مصیبت ساقی لب تشنگان

ابوالفضل العباس، جوانی زیبا و رشید بود که از شدت زیبایی،

ص: ۶۱۱

به او قمر بنی هاشم (ماه هاشمیان) می گفتند و از شدت رشادت هنگامی که بر اسب می نشست پایش به زمین می رسید. وی به دلیل شجاعت و جنگاوری بی همتا که داشت، علمدار امام حسین علیه السلام بود و هنگامی که امام علیه السلام لشکر کم تعداد خود را آماده جنگ می کرد، پرچم را به او سپرد. شجاعت و دلاوری عباس علیه السلام ریشه در آباء و اجداد او داشت؛ که از پدر به اسد الله الغالب علی بن ابی طالب علیه السلام نسب می رساند و از جانب مادر به بنی کلاب که شجاع ترین عرب بودند.

ای حرمت قبله حاجات ما

یاد تو تسییح و مناجات ما

تاج شهیدان همه عالمی

دست علی، ماه بنی هاشمی

ماه کجا؟ روی دلارام تو؟

سرو کجا؟ قامت رعنا تو؟

شمع شده، آب شده، سوخته

روح ادب را ادب آموخته

منابع معتبر تاریخی آورده اند که حضرت فاطمه (س) اندکی پیش از شهادتش به امیرالمؤمنین علی علیه السلام وصیت فرمود که چند روز پس از رحلت وی، ازدواج کند.

پس از آنکه حضرت زهرا (س) به شهادت رسید و اتفاقات تلخ پس از آن سپری گشت، حضرت علی علیه السلام از برادر خویش «عقیل» که مردی نسب شناس بود و خصوصیات خانواده های حجاز و نیز اخبار و تاریخ عرب را بخوبی می شناخت، خواست زنی برای او انتخاب کند که در خاندانی بزرگ و شجاع متولد شده باشد و فرزندی دلیر و جنگجو برای وی به دنیا آورد.

عقیل نیز «فاطمه بنت حزام بن خالد» از بنی کلاب را برای آن حضرت انتخاب

کرد و گفت: «در بین عرب، شجاع تر و جنگاورتر از پدران او وجود ندارد». امیر المومنین علیه السلام او را از پدرش خواستگاری و با او ازدواج کرد و فاطمه چهار پسر دلاور به نامهای «عباس»، «عبدالله»، «جعفر» و «عثمان» برای آن حضرت به دنیا آورد؛ و از این روی به «ام البنین» مشهور گشت.

شاید آن زمان، کسی دلیل این تصمیم و انتخاب حضرت را نمی دانست ولی در آن هنگام که در کربلا، حسین علیه السلام بی یار و یاور شد و این برادران شجاع و بویژه علمدار کربلا- ابوالفضل العباس علیه السلام، یک به یک در راه او جانبازی کردند، کرامت علوی آشکار گردید.

روز نهم محرم «شمر بن ذی الجوش» از سوی عبیدالله بن زیاد مامور شد که اگر «عمر بن سعد» از دستور سرپیچی کرد، خود فرماندهی را برعهده بگیرد و به امام علیه السلام حمله کند. وی که از قبیله «فاطمه ام البنین» بود و نسبت دوری با حضرت عباس علیه السلام و برادرانش داشت امان نامه ای از عبیدالله گرفت تا به خیال خود آنان را از حسین علیه السلام جدا کند و هم، باعث ضعف امام علیه السلام گردد و هم جان بستگانش را نجات دهد!

شمر در واپسین ساعات روز نهم محرم به نزدیکی خیمه های امام علیه السلام آمد و فریاد زد «خواهر زادگان من کجا هستند؟» عباس، عبدالله، جعفر و عثمان بیرون آمدند و گفتند: «چه می خواهی؟» شمر گفت: «برایتان امان نامه آورده ام. شما در امانید!» چهار جوان پاسخ دادند: «لعنت بر تو و بر امان تو. آیا ما را امان می دهی

و فرزند پیغمبر در امان نباشد؟!...» و عباس بانگ برآورد: «دستت بریده باد که چه بد امانی آورده ای!، ای دشمن خدا، آیا می گویی برادر و سرور خود حسین پسر فاطمه را رها کنیم و در فرمان لعینان و لعین زادگان در آییم؟». شمر خشمناک به لشکر دشمن بازگشت.

عصر عاشورا، هنگامی رسید که تمامی اصحاب و خاندان امام علیه السلام به شهادت رسیدند و فقط حسین و عباس -علیهما السلام- باقی مانده بودند. عباس چون تنهایی برادر را دید، نزد امام آمد و گفت: «ای برادر! آیا رخصت می دهی به جهاد روم؟» امام سخت بگریست و گفت: «برادرم! تو علمدار منی و اگر بروی کاروان پراکنده می شود». عباس پاسخ داد: «سینه ام تنگ شده و از زندگی بیزارم و می خواهم از این منافقین خونخواهی کنم». عباس از سوی لشکر دشمن رفت و آنان را نصیحت و تحذیر کرد ولی در دل سنگ آنان اثری نگذاشت. پس به سوی خیمه ها آمد و خبر به برادر داد. در همین حین صدای دلخراش کودکان را شنید که از تشنگی فریاد می زدند: «العطش، العطش». سپس بر اسب نشست، نیزه و مشک برداشت و رجزخوانان آهنک فرات کرد در حالی که می خواند:

لا ارب الموت اذا الموت زقا

حتى اوارى فى المصاليق لقا

نفسى لنفس المصطفى الطهر وقا

انى انا العباس اغدو بالسقا

ولا اخاف الشر يوم الملتقى

یعنی:

از مرگ نمی ترسم هنگامی که بانگ زند

تا وقتی که میان مردان کار آزموده افتاده و به خاک پوشیده شوم

جان من، بلاگردان جان پاک مصطفی است

من عباس هستم با مشک می آیم

روز نبرد از شر نمی ترسم

چهار هزار نفر دور او را گرفتند و به سوی او تیر می انداختند تا مانع رسیدن وی به آب شوند. پس از ساعتها تشنگی و جنگ، عطش بر تمام وجودش چنگ انداخته بود. آب از زیر پای اسب روان بود و عباس را به خود می خواند. عباس مشتها را پر از آب کرد و به لب نزدیک نمود تا بیاشامد، اما به یاد تشنگی حسین علیه السلام و اهل بیت او افتاد. آب از کف بریخت، مشک را پر کرد، بر دوش راست انداخت و مرکب را به طرف خیمه ها تازاند.

لشگر دشمن برای آنکه همین چند جرعه آب به کام کودکان رسول الله نرسد راه را بر او گرفتند و از هر طرف بر او حمله کردند. عباس با آنها پیکار می کرد تا اینکه یکی از لشگریان با شمشیر دست راست وی را قطع کرد.

عباس قهرمان فریاد برآورد:

والله ان قطعتموا یمینی

انی احامی ابداء عن دینی

و عن امام صادق الیقین

نجل النبی الطاهر الامین

یعنی:

به خدا سوگند حتی اگر دست راستم را قطع کنید

تا ابد از آیینم دفاع خواهم کرد

و از امامی که صادق الیقین است

همان فرزند پیامبر پاک و امین

آنگاه مشک را به دوش چپ انداخت و شمشیر به دست چپ گرفت و از بین دشمن به راه خود ادامه داد که ناگهان، تیغی بر دست چپ حضرت وارد شد و آن را نیز قطع کرد. اما غریو شیر حیدر آسمان را پر کرد که:

یا نفس لا تخشی من الکفار

و ابشری برحمه الجبار

ع النبي السيد المختار

قد قطعوا ببغيهم يسارى

فاصلهم يا رب حر النار

يعنى:

ای نفس! از کافران هراس به دل راه مده

و مژده باد بر تو که شایسته رحمت خداوند دستگیر شدی

در سایه پیامبر بزرگ صاحب اختیار

(خداوندا) دشمنان، با شقاوت دست چپم را نیز قطع کردند

پس ای خدا، آنان را به آتش خشم دچار کن

عباس ناامید نشد و مشک را به دندان گرفت تا به خیمه رساند.

ای مشک! تو لا اقل وفاداری کن

من دست ندارم، تو مرا یاری کن

من وعده ی آبِ تو به اصغر دادم

یک جرعه برای او نگهداری کن

اما تیر بعدی مشک را از هم درید و آبها را بر زمین داغ کربلا ریخت تا عباس علیه السلام دیگر مأیوس شود.

ای مشک! نگه کن تو به بالای سرم

(زهر) ست نشسته، آبروداری کن

لختی بعد، تیری به سینه مبارک حضرت علیه السلام نشست و وی را از اسب به زیر انداخت، تا کار تمام شود و لب تشنکان بی ساقی و حسین علیه السلام بی علمدار گردد.

سرانجام یکی از لشگریان دشمن به پیکر نازنین حضرت حمله کرد و با عمود آهنین بر فرق عباس زد که سر او-مانند فرق مبارک پدرش علی علیه السلام-شکافت و بر زمین افتاد و فریاد زد: «یا ابا عبدالله علیک منی السلام برادرم خداحافظ».

امام علیه السلام خود را به پیکر بی دست برادر رساند و چون وی را دید که به شهادت رسیده است، فرمود: «الان انکسر
ظهري و قلت حيلتي اکنون کمرم شکست و راه چاره بر من بسته شد»...

الا لعنه الله على القوم الظالمين

ص: ۶۱۶

۱. سید محسن امین؛ اعیان الشیعه؛ بیروت: دارالتعارف للمطبوعات، ۱۴۰۳ ق..
۲. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.
۳. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

روضه شب عاشورا ذکر مصائب امام حسین علیه السلام

شب عاشورا بود و خیمه گاه حق در تب و تاب. در عصر روز تاسوعا «شمر بن ذی الجوشن» به همراه هزاران نفر نیروی کمکی به صحرای کربلا رسید و «عمر بن سعد» را برای حمله به امام علیه السلام تحت فشار قرار داد. عمر سعد دستور حمله را صادر کرد. صدای مهمه لشکر که به گوش امام حسین علیه السلام رسید، برادرش عباس (س) را صدا کرد و به همراه چند تن از بزرگان کوفه که خود را به کاروان حق رسانده بودند به نزد دشمن فرستاد تا از قصد آنان آگاه شود.

حضرت ابوالفضل (س) بازگشت و به برادر عرضه داشت که دشمن آمده است تا یکی از این دو کار را انجام دهد: یا اخذ بیعت یا آغاز جنگ. امام فرمود: «بیعت با یزید که هرگز؛ اما درباره جنگ اگر می توانی برو و امشب را از آنان مهلت بگیر و نبرد را به فردا موکول کن؛ تا نماز و قرآن بخوانیم. به خدا سوگند که من عبادت خدا را بسیار دوست می دارم».

فرماندهان یزیدی، ابتدا پیشنهاد حضرت را قبول نکردند؛ اما یکی از آنان دیگران را ملامت کرد که: «وای بر شما! اگر در جنگ با کفار، آنان یک شب از ما مهلت بخواهند درخواستشان را اجابت می کنیم. چگونه است که

به پسر پیغمبر شبی را رخصت نمی دهید؟»...

و اینگونه بود که شب عاشقانِ بی دل آغاز شد...

روز تاسوعا گذشت و شب رسید

تشنه کامان جانشان بر لب رسید

بسته بود آب و حرم بی تاب بود

دیده ی طفلان به راه آب بود

سینه ها از فرط بی آبی کباب

بود ذکر تشنه کامان آب، آب

گرچه بود از تشنگی لبها کبود

مادران را با عطش کاری نبود

مادران در ماتم فرزندها

دل پریشان در غم دلبندها

بهر اسماعیل های فاطمه

هاجران، بی زمزم و بی زمزمه

بود چشم مادران پر ز درد

اشک ریزان، بهر فردای نبرد

بود گریان، چشم پر خونِ رباب

بهر آن شش ماهه ی بی تاب آب

وای اگر فردا، گه ماتم شود

تارِ موئی زین عزیزان کم شود

وای اگر «اکبر» سرش گردد جدا

وای اگر در خون شود خونِ خدا

ای سپیده! جلوه بعد از شب نکن

ای فلک! خون بر دل «زینب» نکن

اما سپیده عاشورا دمید... و سواران عشق، یک به یک پای به مسلخ نهادند...

و بالاخره می رفت که تلخ ترین لحظات تاریخ فرا رسد...

آری! عصر عاشورا شد؛ و زمین کربلا غرق در نیزه و شمشیر و جنازه. از سپاه کوچک حق چیزی باقی نمانده بود اما هزاران هزار گرگ گرسنه همچنان در لشکر شیطان منتظر طعمه بودند.

دیگر کسی برای حسین علیه السلام باقی نبود. «حیب»، «زهیر»، «بریر»، «حر» و دیگر اصحاب به شهادت رسیده بودند. «اکبر»، «قاسم»، «عون»، «جعفر» و بقیه جوانان بنی هاشم و حتی «اصغر شش ماهه» نیز جان خود را فدای اسلام کرده بودند؛ و «عباس»،

بی

ص: ۶۱۸

سر و دست، دور از خیمه ها به دیدار خدای خویش رفته بود.

حسین علیه السلام به این سو و آن سو نظر افکند. در تمامی دشت پهناور، حتی یک نفر نبود تا از او و حریم رسول خدا صلی الله علیه و آله دفاع کند.

امام علیه السلام به خیمه گاه آمد تا با بانوان اهل بیت وداع کند. صحنه ای دلخراش و جانسوز بود. کودکان و دخترکان دور امام را گرفته بودند و نمی دانستند آخرین کلام را چگونه بگویند. «سکینه» دختر امام علیه السلام فریاد زد: «پدر جان! آیا تن به مرگ دادی و دل بر رحیل نهادی؟» امام پاسخ داد: «چگونه تن به مرگ ندهد کسی که یار و یاورى ندارد؟»، پس صدای به گریه بلند شد. امام آنان را ساکت کرد و به آنها وصیت نمود و سپس ودایع امامت و مواریث پیامبران را به علی بن الحسین السجاد علیه السلام که سخت بیمار بود سپرد و به سوی میدان رهسپار شد.

امام علیه السلام با وجود تنهایی و تشنگی، با هزاران هزار سپاهی دشمن جنگی دلاورانه کرد. گاه به میمنه لشکر (سمت راست لشکر دشمن) حمله میکرد و می خواند:

الموت خیر من رکوب العار

والعار اولی من دخول النار یعنی: مرگ بهتر از پذیرفتن ننگ است

و ننگ سزاوارتر از آتش جهنم است.

سپس به میسره لشکر (جناح چپ لشکر) حمله میکرد و میخواند: انا الحسین بن علی

آلیت ان لا انتی

احمی عیالات ابی

امضی علی دین النبی یعنی: من حسین پسر علی هستم

که هیچگاه سازش نخواهم کرد

از حریم پدرم دفاع میکنم و بر طریقت

ص: ۶۱۹

یکی از اهل کوفه روایت کرده است: «من ندیدم کسی را که اینهمه دشمن بسیار بر او بتازد و فرزندان و یارانش کشته شده باشد اما اینگونه شجاع و پر جرأت باشد. مردان سپاه بر او میتاختند اما او با شمشیر بر آنان حمله میکرد و لشکر را مانند گله بزی که شیری درنده در آن افتاده باشد پراکنده و تارو مار می ساخت، سپس به جای خویش باز می گشت و می گفت: لا حول و لا قوه الا بالله العلی العظیم.

در منابع تاریخی آورده اند که آن حضرت نزدیک به ۲۰۰۰ نفر از سپاه یزید را کشت، تا اینکه عمر سعد بر لشکریانش فریاد کشید: «وای بر شما! آیا میدانید با چه کسی کارزار می کنید؟ این فرزند علی و پسر کشته قهرمانان عرب است. دسته جمعی و از تمامی جهات بر او حمله کنید» و به چهار هزار تیر انداز سپاه دستور داد که از هر سوی بر امام علیه السلام تیر ببارند، و عده ای نیز با سنگ به حضرت حمله آوردند.

در برخی روایات آمده است که از شدت اصابت تیر، بدن امام مظلوم، همانند بدن خاریشت شده بود، و پس از شهادت، بیش از ۱۰۰۰ زخم بر تن امام شمرند که ۳۲ ضربه آن، غیر از زخم تیر بود.

امام علیه السلام کشته و مجروح و خسته، اندکی ایستاد تا نفسی تازه کند و دمی از خستگی جنگ بیاساید. در این لحظه یکی از دشمنان سنگی زد که به پیشانی حضرت اصابت کرد و خون بر صورت وی جاری شد. امام خواست آن خون

را پاک کند که تیری سه شاخه و زهر آلود بر سینه و قلب حضرت نشست. امام گفت: «بسم الله و بالله و علی مله رسول الله» و سر به سوی آسمان بلند کرد و گفت: «خدایا تو می دانی این قوم مردی را می کشند که روی زمین پسر پیغمبری غیر از او نیست».

به مرکز باز شد سلطان ابرار

که آساید دمی از رزم و پیکار

فلک، سنگی از دست دشمن

به پیشانی وجه الله احسن

که گلگون گشت روی عشقِ سرمد

چو در روز احد، روی محمد

به دامان کرامت خواست آن شاه

که خون از چهره بزداید، بناگاه

یکی الماس وش تیری ز لشگر

گرفت اندر دل شه جای، تا پر

که از پشت پناه اهل ایمان

عیان گردید زهر آلود پیکان

آنگاه تیر را گرفت و از پشت بیرون کشید خون مانند ناودان بیرون جست، پس امام دست خود را از آن خون پر کرد و به سوی آسمان پاشید. حاضران می گویند حتی یک قطره از آن خون به زمین برنگشت و از آن لحظه، آسمان کربلا سرخ شد. سپس دوباره دست خود را از آن خون پر کرد و صورت و محاسن خویش را با آن آغشته نمود و فرمود: «جد خود رسول الله را اینچنین خضاب شده دیدار می کنم و از دست اینان به او شکایت می کنم».

عده ای از پیاده نظام دشمن، دور امام را گرفتند. یکی از آنان با شمشیر به آن حضرت زد که بر اثر آن، کلاه امام دریده شد و تیغ به سر مبارک وی رسید و خون روان گشت.

پس «شمر» با عده ای از سپاهیان دشمن به سوی خیمه گاه حمله کردند. شمر خواست که آن خیمه ها را آتش زند، امام علیه السلام سر برداشت و چون این صحنه دید بانگ برآورد و آن جمله تاریخی خویش را بر زبان آورد که: «وای بر شما! اگر دین ندارید و از روز رستاخیز نمی ترسید، لااقل در دنیا آزاده و جوانمرد باشید» آنگاه خطاب به فرماندهان لشکر یزید نهیب زد: «اهل و عیال مرا از دست سرکشان و بی خردان خود حفظ کنید». «شبث» خود را به شمر رساند و با تندی او را از این کار بر حذر داشت. شمر خجالت کشید و به سپاهیانش دستور داد که از حرم دور شوید و به سوی خود حسین بروید که حریفی بزرگ و جوانمرد است.

در همین حین، «عبدالله» فرزند امام مجتبی علیه السلام که نوجوانی نابالغ بود از خیمه ها بیرون دوید تا از عموی خویش دفاع کند؛ اما وی نیز با وضعی دلخراش به شهادت رسید (و مصیبت آن در روضه پنجم گذشت).

سپاه دشمن به امام علیه السلام نزدیک شد و دایره محاصره را بر وی که از شدت زخمها و هرم تشنگی، تاب و توان نداشت تنگ تر و تنگ تر کرد.

(زرعه بن شریک) به حضرت نزدیک شد و شمشیری به دست چپ آن حضرت زد. سپس شخصی دیگر، از پشت، تیغ بر شانه امام علیه السلام وارد آورد که حضرت از شدت آن ضربت، با صورت بر خاک افتاد.

این دو ملعون عقب نشستند، در حالیکه امام افتان و خیزان بود؛ گاه به مشقت از جای برمی خاست

ولی دوباره بر زمین می افتاد...

«سنان بن انس» بر امام حمله کرد و با نیزه خویش بر پشت امام زد، آنقدر سخت که نوک نیزه از سینه حضرت بیرون آمد. امام در گودال قتلگاه افتاد و واپسین راز و نیاز خود با خدای خویش را آغاز کرد. و هر چه می گذشت زیباتر و برافروخته تر می شد... یکی از راویان نوشته است: «به خدا قسم، هیچ کشته به خون آغشته ای را نیکوتر و درخشانده روی تر از حسین ندیدم. ما برای کشتن وی رفته بودیم ولی رخسار و زیبایی هیئت او، اندیشه قتل وی را از یاد من برد».

دژخیمان، همچون گرگان گرسنه، دور امام حلقه زدند تا به خیال خود کار را تمام و حق را برای همیشه ذبح نمایند.

زینب (س) که دیگر صدای تکبیر و «لا حول و لا قوة» ی امام را نمی شنید فهمید که ماه فاطمه در محاق رفته است؛ پس از خیمه ها بیرون دوید در حالی که شیون می کشید: «وا اناه، وا سیداه، وا اهل بیتاه! ای کاش آسمان بر زمین می افتاد! ای کاش کوهها خرد و پراکنده بر دشت می ریخت...» و خود را به تلی (تپه ای) مشرف بر گودال رساند و آن صحنه دلخراش را مشاهده کرد.

وی با دیدن گرگانی که برای قتل امام در آنجا جمع شده بودند به «عمر سعد» نهیب زد: «وای بر تو ای عمر! آیا ابا عبدالله را می کشند و تو نگاه می کنی؟» قطرات اشک عمر سعد بر گونه اش جاری شد اما پاسخی نداد و روی از زینب برگرداند. زینب (س) فریاد

ص: ۶۲۳

زد: «وای بر شما! آیا مسلمانی میان شما نیست؟» هیچکس جواب نگفت.

شمر بر سر یارانش فریاد کشید: «چرا این مرد را منتظر گذاشته اید؟!» و خواست که یکی از آنان کار را تمام کند. «خولی بن یزید» با شتاب از اسب فرود آمد تا سر مبارک آن حضرت را جدا کند، اما تا به امام علیه السلام نزدیک شد بر خود لرزید و نتوانست. شمر گفت: «بازوی تو ناتوان باد! چرا می لرزی؟» آنگاه خود تیغ به دست گرفت و به همراه سنان برای بریدن رأس مطهر امام علیه السلام رهسپار شد...

زیر خنجر بود، اما دیده باز

اشک او بر گونه، سرگرم نماز

اشک او می شست خونِ گونه را

شرمگین می کرد این گردونه را

مست بود و اشک دیده، باده اش

خاک گرم کربلا سجاده اش

در دل گودال کرد از بس سجود

شد ز فرط سجده چشمانش کبود

یک نفر «پهلوی شکسته» در برش

کیست یارب این، به غیر از مادرش؟

مادرش آمد و لیکن مضطر است

بر گلوی تشنه ی او خنجر است

خنجر از بس بوسه زد بر خنجرش

رفت تا گردون صدای مادرش

الا لعنه الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا أی منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

۳. اشعار قرمز رنگ، زبان حال هستند و سندیت قطعی ندارند. (و برگرفته اند از جزوه آموزشی آداب مرثیه خوانی با عنوان طنین عشق؛ تهیه و تنظیم مرتضی وافی؛ قم: انتشارات شفق، ۱۳۸۰).

روضه یازدهم مصیبت شام غریبان

ص: ۶۲۴

می دانم امشب باید از کدام غربت گفت؛ چه روضه ای خواند؛ و مصیبت کدامین غریب را بازگو نمود.

آیا از بدن پاره پاره حسین علیه السلام بگوییم که عریان در گودال قتلگاه افتاده است؟ یا از بدن عباس علمدار که نه سر در بدن دارد و نه دست؟

آیا از علی اکبر بگوییم که صورت پیامبر گونش را بر نیزه برافراشته اند؟ یا از علی اصغر شش ماهه که اینک در گهواره خاکی خویش به خواب ابدی رفته؟

آیا از یاران حسین علیه السلام بگوییم که غریبانه در گوشه گوشه میدان جان باخته اند؟ یا از کودکان حسین علیه السلام که غم یتیمی و اسیری، یکجا بر آنان وارد شده است؟

از غریبی بگوییم یا از مظلومیت؟ از وفا بگوییم یا از پیمان شکنی؟ از عطش بگوییم یا از آتش؟ از عشق بگوییم یا از زینب؟
خوب نامی بر قلم گذشت.. زینب...

آری! بگذار از زینب بگوییم؛ که کربلا، از اینجا به بعد، از آن زینب است و پیام کربلا، مرهون زینب.

بگذار از زینب بگوییم و از رنج های زینب. از زینب و از غصه های زینب. از زینب و از قصه های زینب. از زینب و از حماسه های زینب؛ و از زینب و از دل زینب... و امان از دل زینب...

اما از کدامین غم زینب بگوییم؟ از برادرانی که از دست داد؟ یا از برادر زادگانش که یک به یک به میدان رفتند و باز نگشتند؟ یا از پسرانش که جلوی چشمان گریانش ذبح شدند؟

اگر چه زینب «ام المصائب» است و از کودکی داغ های فراوان دیده ابتدا داغ بزرگ رحلت جدش پیامبر خدا صلی الله علیه

و آله و سپس مصیبت شهادت مادر جوان و در جوانی فرق شکافته پدرش علی علیه السلام را دیده است و سپس جگر پاره پاره برادر معصومش حسن مجتبی را... اما روزی مانند عاشورا نبود، و داغی مانند کربلا...

قصه ی بی سر و سامانی من گوش کنید

دوستان، غصه ی تنهایی من گوش کنید

گر چه این قصه ی پر غصه به گفتن نتوان

نه به گفتن نتوان، بلکه شنفتن نتوان

دختر دخت نبی، «ام مصائب» نامم

کرده لبریز ز غم، ساقی گردون جامم

صبر، بی تاب شد از صبر و شکیبایی من

ناتوان شد خرد از درک و توانایی من

باغبانم من و یک سر شده غارت باغم

چرخ بگذاشته بس داغ به روی داغم

نه که چون جد عزیزی چو پیمبر دادم

پدر و مادر و فرزند و برادر دادم

پیش من، در پس در، مادر من آزدند

ریسمان بسته به مسجد، پدرم را بردند

من هم استاده و این منظره را می دیدم

مات و وحشت زده می دیدم و می لرزیدم

بود در سینه هنوز آتش داغ مادر

که فلک زهر دگر ریخت مرا سوخت جگر

دیدم آن تاجِ سرم را که دو تا گشته سرش

بسته خونِ سر او هاله به دورِ قمرش

بعد از آن بود دلم خوش که برادر دارم

به سرم سایه ی دو سرو صنوبر دارم

غافل از آنکه غم و دردِ من آغاز شده

به دلم تازه درِ غصه و غم باز شده

رفت از دست حسن گشت دلم خوش به حسین

شد مرا روح و روان، قوتِ دل، نورِ دو عین

بعد از

ص: ۶۲۶

آن واقعه ی کرب و بلا پیش آمد

راه جانبازی در راه خدا پیش آمد

حضرت زینب (س) از صبح تا عصر عاشورا، داغ پنج برادر، پنج برادرزاده، چهار پسرعمو و سه پسرش را مشاهده کرد و شهادت دهها تن دیگر از بستگان و یاران برادرش را دید؛ و شاید اینها همه در برابر رنج اسیری و در به دری که تازه از امشب آغاز شد بسیار اندک بود...

روز طی گشت و نگویم که چه بر ما آمد

شب جانکاه و غم افزا و محن زا آمد

آن زمان کو که بگویم چه بدیدم آن شب

خارها بود که از پای کشیدم آن شب

چه بگویم چه شی را به سحر آوردم

کوه غم شد دل و چون کوه به پای استادم

چون جنگ به پایان رسید و رأس مطهر حسین علیه السلام را از بدن جدا کردند؛ به لباس های پاره پاره آن حضرت نیز رحم نکردند و عمامه، پیراهن، شلوار و کفشهای امام علیه السلام را ربودند. شخصی به نام «بحدل» نیز هجوم آورد تا انگشت حضرت را بدزد اما بر اثر شدت جراحات و متورم شده انگشتان، نتوانست آن را بیرون آورد، پس خنجر کشید و انگشت مبارک را برید و انگشت را در آورد...

اسب امام، با سر و موئی خون آلود به سوی خیمه ها رفت. زنان و دختران اهل بیت علیه السلام با دیدن اسب خونین و بی سوار، فهمیدند که دیگر بی کس و یتیم شده اند و صدا به گریه و شیون بلند کردند. «ام کلثوم» خواهر امام علیه السلام فریاد کشید: «یا محمد! یا علی! یا جعفر! یا حسن! کجائید که

بینید با حسین چه کردند؟...»

پس لشکر دشمن به سوی حرم پیامبر صلی الله علیه و آله حمله کردند. از یک سو این خیمه ها را آتش می زدند و از سوی دیگر هر آنچه می دیدند غارت می کردند. آنان حتی به حجاب زنان نیز رحم نمی کردند و لباس های بانوان اهل بیت علیه السلام را می کشیدند و می بردند. زنان و دخترکان، سربرهنه و هراسان، از خیمه ها فرار می کردند در حالیکه خار و خس بیابان، پای برهنه آنان را می درید...»

بانوان حرم، که از خیمه ها به سوی بیابان دویده بودند، ناگاه با گودال قتلگاه و پیکر بی سر حسین علیه السلام روبرو شدند. راوی می گوید: به خدا فراموش نمی کنم زینب دختر علی علیه السلام را که زاری می کرد و به آواز سوزناک می گفت: «یا محمداه! صلی علیک ملیک السماء، هذا حسین مُرمل بالدماء المقطع الاعضاء، و بناتک سباتا، و إلی الله المشتکی...» یعنی: «یا محمد! فرشتگان آسمان بر تو درود فرستند! بنگر که این حسن توست، به خون آغشته، با اعضای از هم جدا گشته. بنگر که این دختران تو هستند، اسیر شده و در بیابان ها رها گشته. به خدا شکایت بریم، و به علی مرتضی و فاطمه زهرا و حمزه سیدالشهداء. یا محمد! این حسین توست که در این دشت افتاده، به دست زنازادگان کشته شده و باد صبا گرد و غبار بر پیکر او می پراکند. ای اصحاب محمد! برخیزید و بینید که اینها فرزندان مصطفایند که اینگونه اسیر شده اند...» مویه زینب آنقدر دلخراش بود که دشمنان و دژخیمان را نیز گریان کرد.

آنگاه «سکینه» پیکر مبارک پدرش حسین علیه السلام را در آغوش گرفت و شروع به

ص: ۶۲۸

زاری کرد؛ تا اینکه جماعتی از اعراب چادر نشین ریختند او را کشیدند و از بدن پدر جدا کردند.

لشکریان یزید که به غارت خیمه ها مشغول شده بودند، به خیمه ای رسیدند که علی بن الحسین السجاد علیه السلام در آن بیمار و تب آلود افتاده بود. «شمر بن ذی الجوشن» شمشیر کشید تا او را بکشد، اما عده ای از همراهانش به او نهیب زدند: «آیا شرم نمی کنی و می خواهی این جوان بیمار را هم بکشی؟» شمر گفت: «فرمان امیر است که همه فرزندان حسین را بکشم». همراهان با شدت مانع وی شدند تا سرانجام دست از این کار برداشت... و خداوند در زرهی از بیماری، جان ولی خویش را حفظ فرمود.

سپس دشمن دنی، رذالت و پستی خویش به منتها رساند؛ «عمر سعد» در بین لشگریانش فریاد کشید: «چه کسی حاضر است که بر پیکر حسین، اسب بتازاند؟» ده نفر که راویان شهادت داده اند هر ده، حرامزاده بودند حاضر شدند که این جنایت و وقاحت بزرگ را انجام دهند. پس اسب ها را آماده کردند و آنان را بر پیکر بی سر و قطعه قطعه امام علیه السلام تازاندند؛ آنگونه که استخوان های سینه امام شکست و نرم شد...

(ای قلم! چگونه این جملات را می نگاری و از شدت مصیبت، خشک نمی شوی؟ ای دست! چگونه می نویسی و نمی شکنی؟!...)...

اینک، حال زینب را تصور کنید... از یک سو، شاهد این مصیبت های پی در پی و جانسوز است؛ از سوی دیگر باید مراقب فرزند بیمار برادر باشد؛ و از سوی دیگر باید دختران و زنان حرم را از بیابان ها جمع نماید و زیر خیمه های نیم سوخته گرد آورد...

صحرای کربلا

ص: ۶۲۹

می رفت که تاریک و تاریک تر شود؛ و گرگان گرسنه، در جای جای آن به دنبال دخترکان و طفلان می دویدند تا شاید گوشواره ای از گوش آنان بکشند یا خلخالی از پای آنان بریابند...

زینبا! چه کشیدی آن شب، در آن شام سیاه غریبان...

الا لعنه الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.

۲. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

۳. شیخ صدوق؛ أمالی؛ ترجمه آیةالله کمره ای؛ تهران: انتشارات کتابچی، ۱۳۷۰.

روضه شب دوازدهم مصیبت امام زین العابدین علیه السلام

اشاره

امام علی بن الحسین علیه السلام ملقب به «سجاد»، «زین العابدین»، و «سید ساجدین»، در کربلا حدود ۲۲ سال سن داشت.

آنچه باید بدان توجه فراوانی داشت اینکه آن حضرت، فقط در سفر همراه با کاروان امام حسین علیه السلام از مکه به کربلا، و در روزهای منتهی به عاشورا بیمار بود. راز این امر هم آن زمان آشکار شد که تمامی فرزندان و اهل بیت امام علیه السلام حتی علی اصغر شش ماهه در روز عاشورا به شهادت رسیدند. در آن هنگام «شمر» با ارادش به خیمه ها حمله کرد و می خواست آن حضرت را بکشد که یکی از لشکریان دشمن به نام «حمید بن مسلم» و نیز گفته اند خود «عمر بن سعد» بیماری حضرت را به شمر یادآور شد و با تلاش بسیار، مانع از شهادت ایشان گردید.

پس بیماری حضرت سجاد علیه السلام تنها منحصر به همان چند روز بود؛ و زشت است برای شیعه اهل بیت علیه السلام که این را نداند و از آن حضرت

ص: ۶۳۰

با القابی همچون «زین العابدین بیمار» یاد کند!

و اما بعد...

فردای روز عاشورا «عمر بن سعد» جنازه های لشکر خویش را جمع کرد و بر آنان نماز خواند و دفن نمود؛ اما بدن امام حسین علیه السلام و اصحاب او را همچنان در بیابان باقی گذاشت.

سپس هر یک از قبایل کوفه و عرب، برای آنکه خود را نزد «ابن زیاد» عزیز کنند، سرهای مطهر شهداء را بین خود تقسیم کردند و آنها را بر نیزه زدند و آماده حرکت شدند.

آنگاه زنان و کودکان اهل بیت علیه السلام را بدون حجاب مناسب بر شتران و چارپایان بدون زین نشانند و همچون اسرای کفار به سوی کوفه بردند.

چون ابن سعد با اسیران نزدیک کوفه رسید، مردم شهر برای تماشا جمع شده بودند. زنی از اهل کوفه که از بلندی بر اسیران مشرف بود پرسید: «شما اسیران کدام طایفه اید؟» گفتند: «اسیران آل محمد!» آن زن فرود آمد و چادر، مقنعه و جامه هایی آورد تا زنان اهل بیت عصمت خود را بپوشانند.

اینکه خود، حال امام سجاد علیه السلام را تصور کنید؛ از یک سو بیماری بر آن حضرت مستولی است و تب و ضعف بر آن حضرت فشار می آورد؛ از سوی دیگر غم از دست دادن پدر و برادران و عموها و عموزادگان قلبش را می فشارد؛ از طرف دیگر سر بریده شهداء را در جلوی چشمانش دارد؛ و از همه سخت تر و دردناک تر اینکه امام این مظهر غیرت الهی عمه ها و خواهران خود را می بیند که با آن وضع در معرض دید خائنان و دشمنان هستند ...

پیش از ورود اسرا به دارالحکومه، رأس مطهر

ص: ۶۳۱

امام حسین علیه السلام را در مقابل ابن زیاد گذاشتند. وی عصایی از چوب خیزران به دست گرفته بود و با آن بر لب و دندان امام می زد.

این جسارت وی، اعتراض بسیاری از حاضران را برانگیخت. «زید بن ارقم» که صحابی پیامبر صلی الله علیه و آله و از یاران امیرالمؤمنین علیه السلام در جنگ صفین بود و در آن هنگام پیرمرد شده بود به عبیدالله نهیب زد: «چوب خود را بردار! به خدا سوگند پیغمبر را دیدم که همین جای چوب تو را می بوسید» و سپس شروع به گریستن کرد. ابن زیاد گفت: «اگر نه این بود که پیرمردی خرف و دیوانه شده ای گردن تو را می زدم». زید برخاست و در حالی که بیرون می رفت گفت: «ای عرب! از امروز بنده شدید. پسر فاطمه را کشتید و پسر مرجانه را امارت دادید. به خدا قسم نیکان شما را خواهد کشت و اشرار را به کار خواهد گرفت». دیگر از کسانی که حضور داشت «انس بن مالک» بود که با دیدن سر مطهر امام علیه السلام و جسارت عبیدالله گریست و گفت: «شبهه ترین مردم است به پیغمبر».

سپس اسرا را بر ابن زیاد وارد کردند. وی هنگامی که امام سجاد علیه السلام را دید پرسید: «کیستی؟» فرمود: «علی بن الحسین». آن ملعون گفت: «مگر علی بن الحسین را خدا نکشت؟» امام فرمود: «برادری داشتم که» علی نام داشت. مردم او را کشتند». ابن زیاد گفت: «خدا کشت» امام فرمود: «الله یتوفی النفس حین موتها». ابن زیاد خشمگین شد و گفت: «در پاسخ من دلیری می کنی و هنوز شجاعت داری؟ او را ببرید و

گردن بزیند». پس حضرت زینب گفت: «ای پسر زیاد! هر چه خون از ما ریختی بس است» و امام را در آغوش گرفت و فرمود: «والله از او جدا نمی شوم. اگر می خواهی او را بکشی مرا نیز بکش». ابن زیاد کمی به آن دو نگریست و گفت: «عجبا که این زن دوست دارد با برادرزاده اش کشته شود! او را رها کنید که با این بیماری که دارد خواهد مرد» ...

امام سجاد علیه السلام سپس رنج سفر به شام و غم اسیری و عذاب در دربار یزید را تحمل کرد... و تا پایان عمر شریفش، همواره در اندوه مصیبت کربلا بود...

روایت کرده اند که مردی بطلال و دلچک در مدینه زندگی می کرد که به هزل و مزاح خود مردم مدینه را می خندانند. وی روزی گفت: «علی بن الحسین مرا درمانده و عاجز کرده است؛ چرا که هر چه تلاش کردم هیچ نتوانستم وی را به خنده افکنم».

امام سجاد علیه السلام در محرم سال ۹۴ (یا ۹۵) هجری، هنگامی که ۵۷ سال داشت، با زهر یکی از فرزندان «عبدالملک مروان» مسموم شد و در بستر احتضار افتاد.

حضرت در این ایام، تمامی فرزندان خود را جمع کرد و فرزند بزرگوارش «محمد بن علی علیه السلام» - که او نیز در مصیبت کربلا حضور داشت و در آن زمان کودکی ۴ ساله بود - را وصی خود قرار داد و وی را «باقر» نامید و امر سایر فرزندان خود را به آن جناب واگذار کرد و به آنان موعظه و وصیت نمود.

سپس امام باقر را به سینه چسباند و فرمود: «تو را وصیت می کنم به آنچه وصیت

کرد مرا پدرم در هنگام شهادت خود و گفت که پدرش او را وصیت کرده بود به این وصیت در هنگام وفات خود که: بر حذر باش از اینکه ستم کنی بر کسی که یآوری بر تو غیر از خداوند ندارد».

آورده اند که چون حضرت علیه السلام وفات کرد، تمامی مدینه در ماتمش عزادار گشت و مرد و زن و سیاه و سفید و صغیر و کبیر در مصیبتش نالان شدند و از زمین و آسمان آثار اندوه نمایان بود...

الا لعنة الله على القوم الظالمين و سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون.

منابع اصلی:

۱. شیخ عباس قمی؛ منتهی الآمال؛ با کوشش و تلخیص آیهالله رضا استادی؛ قم: دفتر نشر مصطفی، ۱۳۸۰.
۲. سید بن طاووس؛ اللهوف فی قتلی الطفوف؛ قم: منشورات الرضی، ۱۳۶۴.
۳. شیخ عباس قمی؛ نفس المهموم؛ ترجمه و تحقیق علامه ابوالحسن شعرانی؛ قم: انتشارات ذوی القربی، ۱۳۷۸.

حب الحسین

حب الحسین رشته تحصیلی شماست

دانش سرای عشق و جنون شهر کربلاست

در مبحث حسین شناسی موفقیید

موضوع بحث سینه زدن پای روضه هاست

تا روز محشر مدرکتان را نمیدهند

برگ قبولی همه در پوشه خداست

پایین کارنامه هر شخص نوشته اند

این مهر سرخ مهر شهنشاه کربلاست

محشر کنار درب جنان داد میزنید

مردم ندیده اید که آقای ما کجاست؟

تنها به عشق اوست که به اینجا رسیده ایم

جنت بدون حضرت ارباب بی صفاست

ناگاه جبرئیل امین ناله میزند

آقایان حسین همان مرد سر جداست

محشر دوباره از غم او سینه میزند

آنجا خدا به خیر کند محشری به پاست

عشق یعنی حسین

عشق یعنی کوچه کوچه انتظار

رؤیت خورشید در باغ بهار

عشق یعنی

ص: ۶۳۴

با جنون تا اوج ها

رفتن از ساحل به بام موجها

عشق یعنی یک تغزل شعر ناب

مثنوی های خدای آفتاب

عشق یعنی سوختن با شعله ها

سبز گشتن در شکوه قله ها

عشق یعنی های های اشک ها

در فرات بی وفا با مشک ها

دست افشان رقص سرخی واژگون

سعی در محراب با قانون خون

گفتمان مادران داغدار

حسرت دیدار گل ها در بهار

یک نماد از قصه جام شراب

رویکردی سبز در تفسیر آب

عشق یعنی یک شهود بی کران

سینه ای با وسعت هفت آسمان

در حضور آن فروغ تابناک

سر تاویل شفق در جام تاک

پایکوبی بر فراز دارها

یک غزل با میثم تمارها

یا قنوتی هم صدای آبها
در نماز صبح با مهتابها
عشق یعنی کهکشان در کهکشان
چشم امیدی به سوی بی نشان
عشق یعنی در فضای رازها
خلسه ای جاوید با پروازها
عشق یعنی بی کران نورها
با شقایق ها میان هورها
طور سینین حیرتی بی انتها
شعر شبنم در گلستان خدا
اشک غم در حسرت دیدارها
همدلی تا صبح با تبارها
عشق یعنی یک سرود جاودان
رقص گلها حیرت پروانگان
عشق یعنی زینبی تا اوج ها
ناخدایی بر فراز موجها
یک زبان در کام از سر غدیر
کهکشان آسمانهای منیر
چیرگی بر خار و خسهای سراب
مخزن الاسرار دخت بوتراب

انعکاس خطبه سجاده‌ها

یورش‌ی جاوید بر بیداده‌ها

عشق یعنی رود رود مادران

در عزای خیلی از نام آوران

غرق در خون ذوالجناحی اشکبار

در غم بشکوه آن تنها سوار

همنوا با عون یا جعفر شدن

روی دستان پدر پرپر شدن

داستان خیمه‌های سوخته

کودکانی از عطش افروخته

عشق یعنی اربعین یاس‌ها

اشک سرخی در غم عباسها

تا شهادت یک حبیب باوفا

پیر برنای کتاب کربلا

ص: ۶۳۵

ان فشانی مرگِ احلی من عسل

خوش درخشیدن فراسوی زحل

عشق گفתי کربلا آمد به یاد

هیبت خون خدا آمد به یاد

عشق گفתי نینوا آمد به یاد

عصمت لاله ها آمد به یاد

بحر طویل از زبان امام حسین

اگر از خنجر خونریز لبِ تشنه ببرند سرم را، اگر از تیغ شکافند در این عرصه ی خونین جگرم را، اگر از تیر سه شعبه بدهند آب عوض شیر گل نوثرم را، اگر از داغ برادر شکند خصم ستمگر کمرم را، اگر از چار طرف خصم زند برجگرم تیر، اگر آید به سر و کتف و تنم ضربت شمشیر، اگر از سنگ شود غرقه به خون روی منیرم، اگر آتش عوض آب دهد خصم شریرم، اگر از داغ پسر سوزم و صد بار بمیرم، به خدایی که مرا خواسته با پیکر صدچاک ببیند به تنم زخم دوصد نیزه و شمشیر نشیند، به ستمگر نکنم کرنش و ذلت نپذیرم، اگر آرند به جنگم همه ی اهل زمین را و سما را انا مظلوم حسین

منم و عهد الستم، نه گسستم نه شکستم، به خدا غیر خدا را نپرستم، به خدا من پسر شیر خدا و پسر فاطمه هستم، همه ی دار و ندارم همه هفتاد و دو یارم به فدای ره جانان، منم و سرخی رویم، منم و خون گلویم، منم و حنجر عطشان، منم و داغ جوانان، منم و خاک بیابان، منم و سُم ستوران، من و

رگ های بریده، منم و قلب دریده منم و طفل صغیرم، منم و کودک شیرم، منم و دخت اسیرم، منم و حیّ قدیرم، منم و زخم فراوان، منم و آیه ی قرآن، منم و زخم زبان ها، منم

و تیغ و سنان ها، همه آید و ببینید مقام و شرف و عزت ما را انا مظلوم حسین

به خدا و به رسول و به علی ابن ابی طالب و زهرای بتول و حسن آن سید ابرار، به هفتاد و دو یارم به حبیبم به زهیرم به طرمح و به جون و وهب پاک سرشتم، به جلال و شرف عابس و عباس و به عثمان و به جعفر، به شهیدان عقیل و به خلوص دل عبد الله و قاسم، به علی اکبر و داغش به علی اصغر و خورش به گل یاس مدینه، به رقیه به سکینه، به دل سوخته ی زینب کبرا و دو فرزند شهیدش، به لب تشنه ی اطفال صغیرم، به تن خسته ی سجاد عزیزم، من از این قوم ستمگر نگریم، نکنم بیعت و با خصم ستمگر بستیم، من و ذلت، من و تسلیم، من و خواری و خفت، سر من بر سر نی راه خدا پوید و با دوست سخن گوید و گردد هدف سنگ و خورد چوب، نبینم به خدا غیر خدا را انا مظلوم حسین

شهادت

عزای شه دین

در عزای شه دین کربلا می لرزد

نه همین کربلا عرض و سما می لرزد

گوئیا ناله زهرا رسد از دور به گوش

کاین چنین دست و تن شمر دغا می لرزد

خبر مرگ حسین آمده بر سوی حرم

زین خبر قلب عزیزان خدا می لرزد

ذوالجناح شه دین غرقه به خون شیهه زنان

بسکه خورده به تنش تیر جفا می لرزد

اسب بی صاحب شه چون به در خیمه رسد

زین الم دختر شاه شهدا می لرزد

سر نورانی شه را

چو سر نیزه بدید

زینب غمزده با شور و نوا می لرزد

ظالمی سنگ به پیشان یآن حضرت زد

که از ان واقعه قلب اسرا می لرزد

محسن کربلائی زغم شاه شهید

دلش از واقعه کربلا می لرزد

خونین ماجرا

روز خونینی که شورش در فضا افتاده بود

کوفه در وحشت زخونین ماجرا افتاده بود

در دل امواج حیرت زیر رگبار بلا

کشتی بی بادبان بی ناخدا افتاده بود

میزبانان در پناه ساحلی دور از خطر

میهمان در بحر خون بی آشنا افتاده بود

نائب فرزند زهرا نو گل باغ عقیل

دستگیر مردمی دور از وفا افتاده بود

در میان اولین دشت منای شاه عشق

اولین قربانی راه خدا افتاده بود

در کنار کاخ حمراء پیش چشم مرد و زن

پیکر مجروح مسلم مسلم سر جدا افتاده بود

در جدال حق و باطل آن دلیر جان فدا

آنقدر ایستاده بودی تا ز پا افتاده بود

در دم آخر سرشک حسرتش بودی روان

چون بیاد کاروان کربلا افتاده بود

کربلا بود و حسین

ظهر عاشورا، زمین کربلا بود و حسین

پیش خیل دشمنان، تنها خدا بود و حسین

هر طرف پَرپر گلی از شاخه ای افتاده بود

و اندر آن گلشن، خزان لاله ها بود و حسین

داشت در آغوش گرمش، آخرین سرباز را

ز آن همه یاران، علی اصغر به جا بود و حسین!

آخرین سرباز هم غلطید در خون گلو

بعد از آن گل، خیمه ها ماتمسرا بود و حسین

یک طرف جسم علمدار رشید کربلا

غرقه در خون، دستش از پیکر جدا بود و حسین!

عون و جعفر، اکبر و اصغر به خون خود خضاب

کربلا چون لاله زاران باصفا

تیرباران شد تن سالار مظلومان «فراز»!

هر طرف از شش جهت تیر بلا بود و حسین

دعا و زیارت

زیارت امام زمان علیه السلام (آل یاسین)

سَلَامٌ عَلٰی آلِ یَسَّ السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا دَاعِيَ اللّٰهِ وَ رَبَّانِیْ آیَاتِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بَابَ اللّٰهِ وَ دَیَانَ دِیْنِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا خَلِیْفَةَ اللّٰهِ وَ نَاصِرَ حَقِّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا حُجَّةَ اللّٰهِ وَ دَلِیْلَ إِرَادَتِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا تَالِیَ كِتَابِ اللّٰهِ وَ تَرْجُمَانَهُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ فِی آنَاءِ لَیْلِكَ وَ أَطْرَافِ نَهَارِكَ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا بَقِیَّةَ اللّٰهِ فِی أَرْضِهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا مِثَاقَ اللّٰهِ الَّذِی أَخَذَهُ وَ وَكَّدَهُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَعْدَ اللّٰهِ الَّذِی ضَمِنَهُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ أَيْهَا الْعَلَمُ الْمَنْصُوبُ، وَ الْعِلْمُ الْمَضْبُوبُ وَ الْغُوثُ وَ الرَّحْمَةُ الْوَاسِعَةُ، وَ عِدًّا غَیْرَ مَكْذُوبٍ، السَّلَامُ عَلَیْكَ حِیْنَ تَقُومُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ حِیْنَ تَقْعُدُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ حِیْنَ تَقْرَأُ وَ تُبَیِّنُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ حِیْنَ تُصَلِّیْ وَ تَقْنُتُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ حِیْنَ تَرْكَعُ وَ تَسْجُدُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ حِیْنَ تُهَلِّلُ وَ تُكَبِّرُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ حِیْنَ تَحْمَدُ وَ تَسْتَغْفِرُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ حِیْنَ تُصْبِحُ وَ تُمَسِی السَّلَامُ عَلَیْكَ فِی اللَّیْلِ إِذَا یَغْشَى وَ النَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى السَّلَامُ عَلَیْكَ أَيْهَا الْإِمَامُ الْمَأْمُونُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ أَيْهَا الْمُقَدَّمُ الْمَأْمُولُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ بِجَوَامِعِ السَّلَامِ، أَشْهَدُكَ يَا مَوْلَايَ أَنِّیْ أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیْكَ لَهُ، وَ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُوْلُهُ لَا حَبِیْبَ إِلَّا هُوَ وَ أَهْلُهُ، وَ أَشْهَدُكَ يَا مَوْلَايَ أَنَّ عَلِيًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حُجَّتُهُ، وَ الْحَسَنَ حُجَّتُهُ، وَ الْحُسَيْنَ حُجَّتُهُ، وَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ حُجَّتُهُ، وَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ حُجَّتُهُ، وَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ حُجَّتُهُ، وَ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ حُجَّتُهُ، وَ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى حُجَّتُهُ، وَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ حُجَّتُهُ، وَ

الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ حُجَّتُهُ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ حُجَّهُ اللَّهِ، أَنْتُمْ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ، وَ أَنَّ رَجَعْتَكُمْ حَقًّا لَا رَيْبَ فِيهَا، يَوْمَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا، لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا، وَ أَنَّ الْمَوْتَ حَقًّا، وَ أَنَّ نَاكِرًا وَ نَكِيرًا حَقًّا، وَ أَشْهَدُ أَنَّ النَّشْرَ حَقًّا، وَ الْبُعْثَ حَقًّا، وَ أَنَّ الصِّرَاطَ حَقًّا، وَ الْمِرْصَادَ حَقًّا، وَ الْمِيزَانَ حَقًّا، وَ الْحَشَرَ حَقًّا، وَ الْحِسَابَ حَقًّا، وَ الْجَنَّةَ وَ النَّارَ حَقًّا، وَ الْوَعْدَ وَ الْوَعِيدَ بِهِمَا حَقًّا، يَا مَوْلَايَ شَقِيحِي مَنْ خَالَفَكُمْ، وَ سَبَّحَ مَنْ أَطَاعَكُمْ، فَاشْهَدْ عَلَيَّ مَا أَشْهَدْتُكَ عَلَيْهِ وَ أَنَا وَ لِي لَكَ، بَرِيٌّ مِنْ عَيْدُوكَ، فَالْحَقُّ مَا رَضِيْتُمُوهُ، وَ الْبَاطِلُ مَا اسْتِخْطَمْتُمُوهُ، وَ الْمَعْرُوفُ مَا أَمَرْتُمْ بِهِ، وَ الْمُنْكَرُ مَا نَهَيْتُمْ عَنْهُ، فَانْفُسِي مُؤْمِنَةً بِاللَّهِ وَ خِدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَ بَرَسُولِهِ وَ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ بِكُمْ يَا مَوْلَايَ أَوْلَكُمْ وَ آخِرِكُمْ، وَ نُصْرَتِي مُعَدَّةٌ لَكُمْ، وَ مَوَدَّتِي خَالِصَةٌ لَكُمْ، آمِينَ آمِينَ.

و بعد از آن این دعا خوانده شود: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ أَنْ تُصَلِّمَنِي عَلَى مُحَمَّدٍ نَبِيِّ رَحْمَتِكَ، وَ كَلِمَةِ نُورِكَ، وَ أَنْ تَمْلَأَ قَلْبِي نُورَ الْيَقِينِ، وَ صِدْرِي نُورَ الْإِيْمَانِ، وَ فِكْرِي نُورَ النَّبَاتِ، وَ عِزْمِي نُورَ الْعِلْمِ، وَ قُوَّتِي نُورَ الْعَمَلِ وَ لِسَانِي نُورَ الصِّدْقِ، وَ دِينِي نُورَ الْبَصَائِرِ مِنْ عِنْدِكَ، وَ بَصِيرِي نُورَ الضِّيَاءِ، وَ سَمْعِي نُورَ الْحِكْمَةِ، وَ مَوَدَّتِي نُورَ الْمَوَالَاهِ لِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، حَتَّى الْقَاكَ وَ قَدْ وَ فَيْتُ بِعَهْدِكَ وَ مِيثَاقِكَ، فَتُعَشِّبْنِي رَحْمَتِكَ يَا وَلِيَّيَ يَا حَمِيدُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ حُجَّتِكَ فِي أَرْضِكَ، وَ خَلِيفَتِكَ فِي بِلَادِكَ، وَ الدَّاعِي إِلَى سَبِيلِكَ، وَ الْقَائِمَ بِقِسْطِكَ، وَ التَّائِبَ بِأَمْرِكَ، وَ

لِيَّ الْمُؤْمِنِينَ، وَبَوَارِكِ الْكَافِرِينَ، وَ مُجَلِّى الظُّلْمَةِ، وَ مُنِيرِ الْحَقِّ، وَ النَّاطِقِ بِالْحُكْمِ وَ الصِّدْقِ، وَ كَلِمَتِكَ التَّامَّةِ فِي أَرْضِكَ، الْمُرْتَقِبِ الْخَائِفِ، وَ الْوَلِيِّ النَّاصِحِ، سَيِّفِيهِ النَّجَاهِ، وَ عِلْمِ الْهُدَى وَ نُورِ ابْصَارِ الْوَرَى وَ خَيْرِ مَنْ تَقَمَّصَ وَ ارْتَدَى وَ مُجَلِّى الْعَمَى الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطًا، كَمَا مَلَأَتْ ظُلْمًا وَ جَوْرًا، أَنْكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى وَابْنِ أَوْلِيَائِكَ الَّذِينَ فَرَضْتَ طَاعَتَهُمْ وَ أَوْجَبْتَ حَقَّهُمْ، وَ أَذْهَبْتَ عَنْهُمْ الرَّجْسَ وَ طَهَّرْتَهُمْ تَطْهِيرًا، اللَّهُمَّ أَنْصِرْهُ وَ انْتَصِرْ بِهِ لِدِينِكَ، وَ أَنْصِرْ بِهِ أَوْلِيَاءَكَ وَ أَوْلِيَاءَهُ، وَ شِيعَتَهُ وَ أَنْصَارَهُ، وَ اجْعَلْنَا مِنْهُمْ، اللَّهُمَّ أَعِزَّهُ مِنْ شَرِّ كُلِّ بَاغٍ وَ طَاغٍ، وَ مِنْ شَرِّ جَمِيعِ خَلْقِكَ، وَ احْفَظْهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ، وَ عَنِ يَمِينِهِ وَ عَنِ شِمَالِهِ، وَ احْرُسْهُ وَ امْنَعْهُ مِنْ أَنْ يُوَصَلَ إِلَيْهِ بِسُوءٍ، وَ احْفَظْ فِيهِ رَسُولَكَ وَ آلَ رَسُولِكَ، وَ أَظْهِرْ بِهِ الْعَدْلَ وَ أَيِّدْهُ بِالنُّصْرِ، وَ أَنْصِرْ نَاصِرِيهِ، وَ اخْذُلْ خَاذِلِيهِ، وَ اقْصِمْ قَاصِمِيهِ، وَ اقْصِمْ بِهِ جَبَابِرَةَ الْكُفْرِ، وَ اقْتُلْ بِهِ الْكُفَّارَ وَ الْمُنَافِقِينَ، وَ جَمِيعَ الْمُلْحِدِينَ حَيْثُ كَانُوا مِنْ مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبِهَا، بَرِّهَا وَ بَحْرِهَا، وَ امْلَأْ بِهَا الْأَرْضَ عَدْلًا، وَ أَظْهِرْ بِهِ دِينَ نَبِيِّكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ اجْعَلْنِي اللَّهُمَّ مِنْ أَنْصَارِهِ وَ أَعِيوانِهِ، وَ اتِّبَاعِهِ وَ شِيعَتِهِ، وَ أَرِنِي فِي آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مَا يَآمُلُونَ، وَ فِي عَمَدِهِمْ مَا يَحْذَرُونَ، إِلَهَ الْحَقِّ آمِينَ، يَا ذَا الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

صلوات بر امام زمان عليه السلام

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ، وَ صَلِّ عَلَى وَابْنِ الْحَسَنِ وَ وَصِيِّهِ وَ وَارِثِهِ، الْقَائِمِ بِأَمْرِكَ، وَ الْغَائِبِ فِي خَلْقِكَ، وَ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ وَقَرِّبْ بُعْدَهُ وَانْجِزْ وَعْدَهُ وَ أَوْفِ عَهْدَهُ، وَ اكْشِفْ عَنْ بَاسِهِ حِجَابَ الْعَيْبِ، وَ أَظْهِرْ بِظُهُورِهِ صِدْقَاتِ الْمَحْنَةِ، وَ قَدِّمْ أَمَامَهُ الرُّعْبَ، وَ تَبِّثْ بِهِ الْقَلْبَ، وَ أَقِمْ بِهِ الْحَرْبَ، وَ أَيِّدْهُ بِجُنْدٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ، وَ سَيِّلْطُهُ عَلَى أَعْدَاءِ دِينِكَ أَجْمَعِينَ، وَ أَلْهَمْهُ أَنْ لَا يَدْعَ مِنْهُمْ رُكْنًا إِلَّا هَيْدَهُ، وَ لَا هَامًا إِلَّا قَدَّهُ، وَ لَا كَيْدًا إِلَّا رَدَّهُ، وَ لَا فَاسِقًا إِلَّا حَدَّهُ، وَ لَا فِرْعَوْنَ إِلَّا أَهْلَكَهُ، وَ لَا سِئْرًا إِلَّا هَتَكَهُ، وَ لَا عَلَمًا إِلَّا نَكَّسَهُ، وَ لَا سُلْطَانًا إِلَّا كَسَبَهُ، وَ لَا رُمْحًا إِلَّا قَصَفَهُ، وَ لَا مِطْرَدًا إِلَّا خَرَقَهُ، وَ لَا جُنْدًا إِلَّا فَرَّقَهُ، وَ لَا مِثْبَرًا إِلَّا أَحْرَقَهُ، وَ لَا سَيْفًا إِلَّا كَسَرَهُ، وَ لَا صَنْمًا إِلَّا رَضَّضَهُ، وَ لَا دَمًا إِلَّا أَرَاقَهُ، وَ لَا جَوْرًا إِلَّا أَبَادَهُ، وَ لَا حِصْنَ إِلَّا هَدَمَهُ، وَ لَا بَابًا إِلَّا رَدَمَهُ، وَ لَا قَصْرًا إِلَّا خَرَبَهُ، وَ لَا مَسْكَنًا إِلَّا فَتَشَهُ، وَ لَا سَهْلًا إِلَّا أَوْطَنَهُ، وَ لَا جَبَلًا إِلَّا صَعَدَهُ، وَ لَا كَنْزًا إِلَّا أَخْرَجَهُ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

زیارت امین الله

زیارت معروفه به امین الله است که در نهایت اعتبار است و در تمام کتب مزاریه و مصابیح نقل شده است و علامه مجلسی رحمه الله فرمود که آن بهترین زیارات است از جهت متن و سند و باید که در جمیع روضات مقدسه بر این مواظبت نمایند و کیفیت آن چنان است که به سندهای معتبر روایت شده از جابر از امام محمد باقر علیه السلام که امام زین العابدین علیه السلام به زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام آمد و نزد قبر

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا امِينَ اللّٰهِ فِي اَرْضِهِ، وَ حُجَّتُهُ عَلٰى عِبَادِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا امِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، اَشْهَدُ اَنَّكَ جَاهَدْتَ فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهِ، وَ عَمِلْتَ بِكِتَابِهِ، وَ اتَّبَعْتَ سُنَنَ نَبِيِّهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، حَتَّى دَعَاكَ اللّٰهُ اِلَى جِوَارِهِ، فَقَبَضَكَ اِلَيْهِ بِاخْتِيَارِهِ، وَ اَلَزَمَ اَعْدَائِكَ الْحُجَّةَ مَعَ مَالِكَ مِنَ الْحُجَجِ الْبَالِغَةِ عَلٰى جَمِيعِ خَلْقِهِ، اَللّٰهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقَدْرِكَ رَاضِيَةً بِقَضَائِكَ، مُوَلَّعَةً بِذِكْرِكَ وَ دُعَائِكَ، مُحِبَّةً لِصِفْوَةِ اَوْلِيَائِكَ، مَحْبُوبَةً فِي اَرْضِكَ وَ سَمَائِكَ، صَابِرَةً عَلٰى نُزُولِ بَلَائِكَ، شَاكِرَةً لِفَوَاضِلِ نِعَمَاتِكَ، ذَاكِرَةً لِسِيَاغِ اَلْوَابِكَ، مُشْتَاقَةً اِلَى فَرْحِهِ لِقَائِكَ، مُتَزَوِّدَةً التَّقْوٰى لِيَوْمِ جَزَائِكَ، مُسَيِّئَةً بِسِيِّئَاتِ اَوْلِيَائِكَ، مُفَارِقَةً لِاخْلَاقِ اَعْدَائِكَ، مَشْغُولَةً عَنِ الدُّنْيَا بِحَمْدِكَ وَ ثَنَائِكَ، پَسِ پهلوی روی مبارک خود را بر قبر گذاشت و گفت: اَللّٰهُمَّ اِنَّ قُلُوبَ الْمُحِبِّينَ اِلَيْكَ وَالْهَيَّةُ وَ سُبُلَ الرَّاٰغِبِينَ اِلَيْكَ شَارِعَةٌ، وَ اَعْلَامُ الْقَاصِدِينَ اِلَيْكَ وَاضِحَةٌ، وَ اَفْنَدَةُ الْعَارِفِينَ مِنْكَ فَاذِعَةٌ، وَ اصْوَاتُ الدَّاعِينَ اِلَيْكَ صَاعِدَةٌ، وَ اَبْوَابُ الْاِجَابَةِ لَهُمْ مُفْتَتِحَةٌ، وَ دَعْوَةٌ مِنْ نَاجِيكَ مُسْتَجَابَةٌ، وَ تَوْبَةٌ مِنْ اَنَابِ اِلَيْكَ مَقْبُولَةٌ، وَ عِبْرَةٌ مِنْ بَكَى مِنْ خَوْفِكَ مَرْحُومَةٌ، وَ الْاِغَاثَةُ لِمَنِ اسْتِغَاثَ بِكَ مَوْجُودَةٌ، وَ الْاِعَانَةُ لِمَنِ اسْتَعَانَ بِكَ مَبْدُودَةٌ، وَ عِدَاتُكَ لِعِبَادِكَ مُنْجِرَةٌ، وَ زَلَّلَ مِنَ اسْتِقَالِكَ مُقَالَهُ، وَ اَعْمَالَ الْعَامِلِينَ لَدَيْكَ مَحْفُوظَةٌ، وَ اَرْزَاقَكَ اِلَى الْخَلَائِقِ مِنْ لَدُنْكَ نَازِلَةٌ، وَ عَوَائِدُ الْمَزِيدِ اِلَيْهِمْ وَاَصِلَةٌ، وَ ذُنُوبَ الْمُسْتَغْفِرِينَ مَغْفُورَةٌ، وَ حَوَائِجَ خَلْقِكَ عِنْدَكَ مَقْضِيَةٌ، وَ جَوَائِزَ السَّائِلِينَ عِنْدَكَ مُوفَّرَةٌ، وَ عَوَائِدُ الْمُتَوَاتِرَةِ، وَ مَوَائِدُ الْمُسْتَطْعِمِينَ مَعْدَةٌ، وَ مَنَاهِلَ الظَّمَاةِ مُتَرَعَّةٌ، اَللّٰهُمَّ فَاسْتَجِبْ دُعَائِي وَ اَقْبَلْ ثَنَائِي وَ اجْمَعْ بَيْنِي وَ بَيْنَ اَوْلِيَائِي بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ، وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ، اِنَّكَ

زيارت جامعه كبيره

اَلسَّلَامُ عَلَیْكُمْ يَا اَهْلَ بَيْتِ التُّبُوٰهٖ، وَ مَوْضِعِ الرَّسَالِہٖ، وَ مُخْتَلَفِ الْمَلَائِكِہٖ، وَ مَهْبَطِ الْوَحْيِ وَ مَعْدِنِ الرَّحْمَہٖ، وَ خُزَّانِ الْعِلْمِ، وَ مُنْتَهَى الْحِلْمِ، وَ اَصُوْلِ الْكُرْمِ، وَ قَادَةَ الْاُمَمِ، وَ اَوْلِيَاءَ النَّعْمِ، وَ عَنَاصِرَ الْاَبْرَارِ، وَ دَعَائِمَ الْاَخْيَارِ، وَ سَاسَةَ الْعِبَادِ، وَ اَرْكَانَ الْبِلَادِ، وَ اَبْوَابَ الْاِيْمَانِ، وَ اَمَنَاءَ الرَّحْمَنِ، وَ سِيْلَالَہٗ النَّبِيِّنَ، وَ صَفْوَهَا الْمُرْسَلِيْنَ، وَ عِثْرَةَ خَيْرِہٖ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ، وَ رَحْمَہٗ اللّٰہِ وَ بَرَكَاتُہٗ، اَلسَّلَامُ عَلٰی اَئِمَّہٗ الْهُدٰی وَ مَصَابِيْحِ الدُّجٰی وَ اَعْلَامِ التُّقٰی وَ ذَوٰی النُّہٰی وَ اَوْلٰی الْحِجٰی وَ كَهْفِ الْوَرٰی وَ وَرَثَةِ الْاَنْبِيَاءِ، وَ الْمَثَلِ الْاَعْلٰی وَ الدَّعْوٰہِ الْحُسْنٰی وَ حُجَجِ اللّٰہِ عَلٰی اَهْلِ الدُّنْيَا وَ الْاٰخِرِہٖ وَ الْاَوْلٰی وَ رَحْمَہٗ اللّٰہِ وَ بَرَكَاتُہٗ، اَلسَّلَامُ عَلٰی مَحَالِّ مَعْرِفَہِ اللّٰہِ، وَ مَسَاكِنِ بَرَكَہِ اللّٰہِ، وَ مَعَادِنِ حِكْمَہِ اللّٰہِ، وَ حَفَظَہٗ سِرِّ اللّٰہِ، وَ حَمَلِہٖ كِتَابِ اللّٰہِ، وَ اَوْصِيَاءِ نَبِيِّ اللّٰہِ، وَ ذُرِّيَّہٗ رَسُوْلِ اللّٰہِ صَلَّى اللّٰہُ عَلَیْہِ وَ اٰلِہٖ وَ رَحْمَہٗ اللّٰہِ وَ بَرَكَاتُہٗ، اَلسَّلَامُ عَلٰی الدُّعَاہِ اِلٰی اللّٰہِ وَ الْاَدْلَاءِ عَلٰی مَرَضَاتِ اللّٰہِ، وَ الْمُسْتَقْرِیْنَ فِي اَمْرِ اللّٰہِ، وَ التَّامِّیْنَ فِي مَحَبَّہِ اللّٰہِ، وَ الْمُخْلِصِيْنَ فِي تَوْحِيدِ اللّٰہِ، وَ الْمُظْہِرِيْنَ لِاَمْرِ اللّٰہِ وَ نَهْيِہٖ، وَ عِبَادِہِ الْمُكْرَمِيْنَ، الَّذِيْنَ لَا يَسْتَبِقُوْنٰہُ بِالْقَوْلِ وَ هُمْ بِاَمْرِہٖ يَعْمَلُوْنَ، وَ رَحْمَہٗ اللّٰہِ وَ بَرَكَاتُہٗ، اَلسَّلَامُ عَلٰی الْاَئِمَّہِ الدُّعَاہِ وَ الْقَادَةِ الْهُدَاہِ، وَ السَّادَةِ الْوُلَاہِ، وَ الدَّادَةِ الْحُمَاہِ، وَ اَهْلِ الذُّكْرِ وَ اَوْلٰی الْاَمْرِ، وَ بَقِيَّہِ اللّٰہِ وَ خَيْرَتِہٖ، وَ حِزْبِہٖ وَ عَيْبِہٖ عِلْمِہٖ، وَ حُجَّتِہٖ وَ صِرَاطِہٖ وَ نُورِہٖ وَ بُرْہَانِہٖ وَ رَحْمَہٗ اللّٰہِ وَ بَرَكَاتُہٗ اَشْہَدُ اَنْ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ، وَ

خِيَدُهُ لَا- شَرِيكَ لَهُ كَمَا شَهِدَ اللَّهُ لِنَفْسِهِ، وَ شَهِدَتْ لَهُ مَلَائِكَتُهُ، وَ أُولُوا الْعِلْمِ مِنْ خَلْقِهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ وَ أَشْهَدُ أَنْ
مُحَمَّدًا عَبْدُهُ الْمُتَّعَبُ وَ رَسُولُهُ الْمُرْتَضَى أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَ دِينِ الْحَقِّ، لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ، وَ أَشْهَدُ أَنَّكُمْ
الْمَائِمَةُ الرَّاشِدُونَ الْمَهْدِيُّونَ، الْمَعْصُومُونَ الْمُكْرَمُونَ، الْمُقَرَّبُونَ الْمُتَّقُونَ الصَّادِقُونَ الْمُضِيغُونَ الْمُطِيعُونَ لِلَّهِ، الْقَوَامُونَ بِأَمْرِهِ،
الْعَامِلُونَ بِإِرَادَتِهِ، الْفَائِزُونَ بِكَرَامَتِهِ، اصْطَفَاكُمْ بِعِلْمِهِ، وَ ارْتَضَاكُمْ لِغَيْبِهِ، وَ اخْتَارَكُمْ لِسِرِّهِ، وَ اجْتَبَاكُمْ بِقُدْرَتِهِ، وَ أَعَزَّكُمْ بِهُدَاهُ، وَ
خَصَّكُمْ بِبُرْهَانِهِ، وَ انْتَجَبَكُمْ لِنُورِهِ، وَ أَيْدَكُمْ بِرُوحِهِ، وَ رَضِيَ بِكُمْ خُلَفَاءَ فِي أَرْضِهِ، وَ حُجَجًا عَلَى بَرِيَّتِهِ، وَ أَنْصَارًا لِإِدِينِهِ، وَ حَفِظَهُ
لِسِرِّهِ، وَ خَزَنَهُ لِعِلْمِهِ، وَ مُسَدِّ تَوَدَّعًا لِحِكْمَتِهِ، وَ تَرَاجِمَهُ لَوْحِيهِ، وَ أَرْكَانًا لِتَوْحِيدِهِ، وَ شَهِدَاءَ عَلَى خَلْقِهِ، وَ أَعْلَامًا لِعِبَادِهِ، وَ مَنَارًا فِي
بِلَادِهِ، وَ أَدْلَاءَ عَلَى صِرَاطِهِ، عَصَمَكُمْ اللَّهُ مِنَ الزَّلَلِ، وَ آمَنَكُمْ مِنَ الْفِتَنِ، وَ طَهَّرَكُمْ مِنَ الدَّنَسِ، وَ أَذْهَبَ عَنْكُمْ الرَّجْسَ، وَ طَهَّرَكُمْ
تَطْهِيرًا، فَعَظَّمْتُمْ جَلَالَهُ، وَ أَكْبَرْتُمْ شَأْنَهُ، وَ مَجَّدْتُمْ كَرَمَهُ، وَ أَدْمَنْتُمْ ذِكْرَهُ، وَ وَكَّدْتُمْ مِيثَاقَهُ، وَ أَحْكَمْتُمْ عَقْدَ طَاعَتِهِ، وَ نَصَّيْتُمْ لَهُ فِي
السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَةِ، وَ دَعَوْتُمْ إِلَى سَبِيلِهِ بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ، وَ بَدَلْتُمْ أَنْفُسَكُمْ فِي مَرْضَاتِهِ، وَ صَبَرْتُمْ عَلَى مَا أَصَابَكُمْ فِي جَنْبِهِ،
وَ أَقَمْتُمْ الصَّلَاةَ، وَ آتَيْتُمُ الزَّكَاةَ، وَ أَمَرْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَيْتُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَ جَاهَدْتُمْ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ، حَتَّى أَعْلَنْتُمْ دَعْوَتَهُ، وَ بَيَّنْتُمْ
فَرَائِضَهُ، وَ أَقَمْتُمْ حُدُودَهُ وَ نَشَرْتُمْ شَرَائِعَ أَحْكَامِهِ، وَ سَنَّتُمْ سُنَّتَهُ، وَ صِرْتُمْ فِي ذَلِكَ مِنْهُ إِلَى الرِّضَا، وَ سَلَّمْتُمْ لَهُ الْقَضَاءَ، وَ صَدَّقْتُمْ
مِنْ رُسُلِهِ مَنْ مَضَى فَالزَّاعِبُ عَنْكُمْ مَارِقًا، وَ اللَّازِمُ لَكُمْ لِاحِقًا، وَ الْمُقْصَرُ فِي

حَقَّقَكُمْ زَاهِقًا، وَالْحَقِّقُ مَعَكُمْ، وَفِيكُمْ وَ مِنْكُمْ وَ إِلَيْكُمْ، وَأَنْتُمْ أَهْلُهُ وَمَعِيدُهُ، وَمِيرَاثُ النَّبِيِّ عِنْدَكُمْ، وَإِبَابُ الْخَلْقِ إِلَيْكُمْ، وَحِسَابُهُمْ عَلَيْكُمْ، وَفَضِيلُ الْخِطَابِ عِنْدَكُمْ، وَآيَاتُ اللَّهِ لَدَيْكُمْ، وَعَزَائِمُهُ فِيكُمْ، وَنُورُهُ وَبُرْهَانُهُ عِنْدَكُمْ، وَأَمْرُهُ إِلَيْكُمْ، مَنْ وَالَاكُمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهَ، وَمَنْ عَادَاكُمْ فَقَدْ عَادَ اللَّهَ وَمَنْ أَحَبَّكُمْ فَقَدَّ أَحَبَّ اللَّهَ، وَمَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ وَمَنْ اعْتَصَمَ بِكُمْ فَقَدْ اعْتَصَمَ بِاللَّهِ، أَنْتُمْ [السَّبِيلُ الْأَعْظَمُ] وَالصِّرَاطُ الْأَقْوَمُ وَشُهَدَاءُ دَارِ الْفَنَاءِ، وَشُفَعَاءُ دَارِ الْبَقَاءِ، وَالرَّحْمَةُ الْمَوْصُولَةُ وَالْآيَةُ الْمَخْرُوجَةُ، وَالْأَمَانَةُ الْمُحْفُوظَةُ، وَالْبَابُ الْمُتَبَتَّلِيُّ بِجِهَةِ النَّاسِ، مِنْ أَيْتِكُمْ نَجَى وَمِنْ لَمْ يَأْتِكُمْ هَلَاكٌ، إِلَى اللَّهِ تَدْعُونَ، وَعَلَيْهِ تَدُلُّونَ، وَبِهِ تُؤْمِنُونَ، وَلَهُ تُسَلِّمُونَ، وَبِأَمْرِهِ تَعْمَلُونَ، وَإِلَى سَبِيلِهِ تُزْشِدُونَ، وَبِقَوْلِهِ تَحْكُمُونَ، سَعِدَ مَنْ وَالَاكُمْ، وَهَلَكَ مَنْ عَادَاكُمْ، وَخَابَ مَنْ جَحَدَكُمْ، وَضَلَّ مَنْ فَارَقَكُمْ، وَفَازَ مَنْ تَمَسَّكَ بِكُمْ، وَأَمِنَ مَنْ لَجَأَ إِلَيْكُمْ، وَسَلِمَ مَنْ صَدَّقَكُمْ، وَهُدِيَ مَنْ اعْتَصَمَ بِكُمْ مِنْ اتَّبَعَكُمْ فَالْجَنَّةُ مَأْوِيهِ، وَمَنْ خَالَفَكُمْ فَالنَّارُ مَثْوِيهِ، وَمَنْ جَحَدَكُمْ كَافِرٌ، وَمَنْ حَارَبَكُمْ مُشْرِكٌ، وَمَنْ رَدَّ عَلَيْكُمْ فِي أَسْفَلِ دَرَكٍ مِنَ الْجَحِيمِ، أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا سَابِقٌ لَكُمْ فِيمَا مَضَى وَ جَارٍ لَكُمْ فِيمَا بَقِيَ، وَأَنَّ أَرْوَاحَكُمْ وَنُورَكُمْ وَطِينَتَكُمْ وَاحِدَةٌ، طَابَتْ وَطَهَّرَتْ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ، خَلَقَكُمْ اللَّهُ أَنْوَارًا، فَجَعَلَكُمْ بَعْرَ شِهِ مُحْدِقِينَ، حَتَّى مَنَّا عَلَيْكُمْ، فَجَعَلَكُمْ فِي بُيُوتِ اللَّهِ أَنْ تَرْفَعَ، وَيُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ، وَجَعَلَ صَلَوَاتِنَا عَلَيْكُمْ وَ مَا خَصَّنَا بِهِ مِنْ وِلَايَتِكُمْ، طَيِّبًا لِيَخْلُقِنَا، وَ طَهَارَةً لِأَنْفُسِنَا، وَ تَرْكِيَةً

لَنَا، وَ كَفَّارَةً لِدُنُوبِنَا فَكَانَا عِنْدَهُ مَسْلُومِينَ بِفَضْلِكُمْ، وَ مَعْرُوفِينَ بِتَصَدِيقِنَا إِيَّاكُمْ، فَبَلَغَ اللَّهُ بِكُمْ أَشْرَفَ مَحَلِّ الْمُكْرَمِينَ، وَ أَعْلَى مَنَازِلِ الْمُقَرَّبِينَ، وَ أَرْفَعَ دَرَجَاتِ الْمُرْسَلِينَ، حَيْثُ لَا يَلْحَقُهُ لَاحِقٌ، وَ لَا يَفُوقُهُ فَائِقٌ، وَ لَا يَسْبِقُهُ سَابِقٌ، وَ لَا يَطْمَعُ فِي إِدْرَاكِهِ طَامِعٌ، حَتَّى لَا يَبْقَى مَلَمَكٌ مُقَرَّبٌ، وَ لَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ، وَ لَا صِدِّيقٌ وَ لَا شَهِيدٌ، وَ لَا عَالِمٌ وَ لَا جَاهِلٌ، وَ لَا دَنِيٌّ وَ لَا فَاضِلٌ، وَ لَا مُؤْمِنٌ صَالِحٌ وَ لَا فَاجِرٌ طَالِحٌ، وَ لَا جَبَّارٌ عَنِيدٌ وَ لَا شَيْطَانٌ مَرِيدٌ، وَ لَا خَلْقٌ فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ شَهِيدٌ، إِلَّا عَرَفَهُمْ جَلَالَهُ أَمْرُكُمْ، وَ عِظَمَ خَطَرُكُمْ، وَ كَبَرَ شَأْنُكُمْ، وَ تَمَامَ نُورِكُمْ، وَ صِدْقَ مَقَاعِدِكُمْ، وَ ثَبَاتَ مَقَامِكُمْ، وَ شَرَفَ مَحَلِّكُمْ وَ مَنَزِلَتِكُمْ عِنْدَهُ، وَ كَرَامَتِكُمْ عَلَيْهِ، وَ خَاصَّتِكُمْ لِعَدَائِهِ، وَ قُرْبَ مَنَزِلَتِكُمْ مِنْهُ، بِبَابِي أَنْتُمْ وَ أُمِّي وَ أَهْلِي وَ مَالِي وَ أَسِيرَتِي أَشْهَدُ اللَّهُ وَ أَشْهَدُكُمْ، أَنِّي مُؤْمِنٌ بِكُمْ وَ بِمَا آمَنْتُمْ بِهِ، كَافِرٌ بَعْدُوكُمْ وَ بِمَا كَفَرْتُمْ بِهِ، مُسْتَبْصِرٌ بِشَأْنِكُمْ وَ بِضَلَالِهِ مَنْ خَالَفَكُمْ، مُوَالٍ لَكُمْ وَ لِأَوْلِيَائِكُمْ، مُبْغِضٌ لِأَعْدَائِكُمْ وَ مُعَادٍ لَهُمْ، سَلِمٌ لِمَنْ سَأَلَكُمْ، وَ حَزْبٌ لِمَنْ حَارَبَكُمْ، مُحَقِّقٌ لِمَا حَقَّقْتُمْ، مُبْطِلٌ لِمَا أَبْطَلْتُمْ، مُطِيعٌ لَكُمْ عَارِفٌ بِحَقِّكُمْ، مُقَرَّرٌ بِفَضْلِكُمْ، مُحْتَمِلٌ لِعِلْمِكُمْ، مُخْتَجِبٌ بِعِدْمَتِكُمْ، مُعْتَرِفٌ بِكُمْ، مُؤْمِنٌ بِبَابِكُمْ، مُصِدِّقٌ بِرِجْعَتِكُمْ، مُنْتَظِرٌ لِأَمْرِكُمْ، مُرْتَقِبٌ لِأَدْوَلَتِكُمْ آخِذٌ بِقَوْلِكُمْ، عَامِلٌ بِأَمْرِكُمْ، مُسْتَجِيرٌ بِكُمْ، زَائِرٌ لَكُمْ لِأَنَّ عَائِدَ بَقِيَّةِ رُكُومِكُمْ، مُسْتَشْفِعٌ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِكُمْ، وَ مُتَقَرَّبٌ بِكُمْ إِلَيْهِ، وَ مُقَدِّمٌكُمْ أَمَامَ طَلِيَّتِي وَ حَوَائِجِي وَ إِرَادَتِي فِي كُلِّ أَحْوَالِي وَ أُمُورِي مُؤْمِنٌ بِسِرِّكُمْ وَ عَلَانِيَتِكُمْ، وَ شَاهِدٌكُمْ وَ غَائِبٌكُمْ، وَ أَوَّلِكُمْ وَ آخِرِكُمْ، وَ مُفَوِّضٌ فِي ذَلِكَ كُلِّهِ إِلَيْكُمْ وَ مُسَلِّمٌ

فِيهِ مَعَكُمْ، وَقَلْبِي لَكُمْ مُسَلِّمٌ، وَرَأْيِي لَكُمْ تَبِيعٌ، وَنُصْرَتِي لَكُمْ مُعَيَّدَةٌ، حَتَّى يُحْيِيَ اللَّهُ تَعَالَى دِينَهُ بِكُمْ، وَيُرِدَّكُمْ فِي أَيَّامِهِ، وَ يُظْهِرَكُمْ لِعَدْلِهِ، وَيُمَكِّنْكُمْ فِي أَرْضِهِ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَامَعَ غَيْرُكُمْ، آمَنْتُ بِكُمْ، وَتَوَلَّيْتُ آخِرَكُمْ بِمَا تَوَلَّيْتُ بِهِ أَوَّلَكُمْ، وَبَرَّيْتُ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ أَعْدَائِكُمْ وَمِنَ الْجَبْتِ وَالطَّاعُوتِ، وَالشَّيَاطِينِ وَحِزْبِهِمُ الظَّالِمِينَ لَكُمْ وَالْجَاهِدِينَ لِحَقِّكُمْ، وَالْمَارِقِينَ مِنْ وَلَايَتِكُمْ، وَالْغَاصِبِينَ لِأَرْضِكُمْ، وَالشَّاكِينَ فِيكُمْ، وَالْمُنْحَرِفِينَ عَنْكُمْ، وَمِنْ كُلِّ وَليجِهٍ دُونَكُمْ، وَكُلِّ مُطَاعٍ سِوَاكُمْ، وَمِنْ الْأَائِمَّةِ الَّذِينَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ، فَتَبَتَّنِي اللَّهُ أَيْدَاءَ مَا حَيَّتْ عَلَى مُوَالَاتِكُمْ وَمَحَبَّتِكُمْ وَدِينِكُمْ، وَوَفَّقَنِي لِطَاعَتِكُمْ، وَرَزَقَنِي شَفَاعَتِكُمْ، وَجَعَلَنِي مِنْ خِيَارِ مَوَالِيكُمْ، التَّابِعِينَ لِمَا دَعَوْتُمْ إِلَيْهِ، وَجَعَلَنِي مِمَّنْ يَقْتَضُ آثَارَكُمْ، وَيَسِيلُكُمْ سَبِيلَكُمْ، وَيَهْتَدِي بِهُدْيِكُمْ، وَيُحْشِرُ فِي زُمْرَتِكُمْ، وَيَكْرِهُ فِي رَجْعَتِكُمْ، وَيَمْلِكُ فِي دَوْلَتِكُمْ وَيُشْرِفُ فِي عَافِيَتِكُمْ، وَيُمْكِنُ فِي أَيَّامِكُمْ، وَتَقَرُّ عَيْنُهُ غَدًا بِرُؤْيَتِكُمْ، بِأَبِي أَنْتُمْ وَأُمِّي وَنَفْسِي وَأَهْلِي وَمَالِي مَنْ أَرَادَ اللَّهُ يَدَاءَ بِكُمْ، وَمَنْ وَحَدَهُ قَبِلَ عَنْكُمْ، وَمَنْ قَصَّ يَدَهُ تَوَجَّهَ بِكُمْ، مِوَالِي لَأُحْصَى ثَنَائِكُمْ، وَلَا أَبْلَغُ مِنَ الْمَدْحِ كُنْهَكُمْ وَمِنَ الْوَصْفِ قَدْرَكُمْ، وَأَنْتُمْ نُورُ الْأَخْيَارِ، وَهُدَاهُ الْأَبْرَارِ وَحُجُجُ الْجَبَّارِ، بِكُمْ فَتَحَ اللَّهُ وَبِكُمْ يَخْتِمُ، وَبِكُمْ يُنَزَّلُ الْغَيْثُ، وَبِكُمْ يُمَسِّكُ السَّمَاءُ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَبِكُمْ يُنْفَسُ الْهَمُّ، وَيَكْشِفُ الضَّرَّ، وَعِنْدَكُمْ مَا نَزَلَتْ بِهِ رُسُلُهُ، وَهَبَطَتْ بِهِ مَلَائِكَتُهُ، وَإِلَى جَدِّكُمْ. وَ إِنْ زيارت اميرالمؤمنين عليه السلام باشد بجای: وَ

إِلَى جَدِّكُمْ بَكْوًا: وَإِلَى أَخِيكَ بُعِثَ الرُّوحَ الْأَمِينُ، آتَاكُمْ اللَّهُ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ طَاطًا كُلَّ شَرِيفٍ لِسَرَفِكُمْ، وَبَخَعَ كُلَّ مُتَكَبِّرٍ لِبَطَاعَتِكُمْ وَخَضَعَ كُلَّ جَبَّارٍ لِفَضْلِكُمْ، وَذَلَّ كُلُّ شَيْءٍ لَكُمْ، وَاشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِكُمْ، وَفَازَ الْفَائِزُونَ بِوِلَايَتِكُمْ، بِكُمْ يُسَلِّكُ إِلَى الرِّضْوَانِ، وَعَلَى مِينَ جَبِيدٍ وَوِلَايَتِكُمْ غَضَبُ الرَّحْمَنِ بِأَبِي أَنْتُمْ وَأُمِّي وَنَفْسِي وَأَهْلِي وَمَالِي ذِكْرُكُمْ فِي الذَّاكِرِينَ، وَاسْمَاءُكُمْ فِي الْأَسْمَاءِ، وَأَجْسَادُكُمْ فِي الْأَجْسَادِ وَأَرْوَاحُكُمْ فِي الْأَرْوَاحِ، وَأَنْفُسُكُمْ فِي النُّفُوسِ، وَآثَارُكُمْ فِي الْأَثَارِ، وَقُبُورُكُمْ فِي الْقُبُورِ، فَمَا أَحْلَى اسْمَاءَكُمْ وَأَكْرَمَ أَنْفُسَكُمْ، وَأَعْظَمَ شَأْنَكُمْ، وَاجَلَّ خَطَرَكُمْ، وَأَوْفَى عَهْدَكُمْ، وَأَصْدَقَ وَعْدَكُمْ، كَلَامَكُمْ نُورًا، وَأَمْرَكُمْ رُشْدًا، وَوَصِيَّتِكُمْ تَقْوَى وَفِعْلَكُمْ خَيْرًا، وَعَادَتِكُمْ الْأَحْسَانَ، وَسَجِيَّتِكُمْ الْكِرَامَ، وَشَأْنَكُمْ الْحَقَّ وَالصَّدْقَ وَالرِّفْقَ، وَقَوْلَكُمْ حُكْمًا وَحُكْمًا، وَرَأْيَكُمْ عِلْمًا وَحِلْمًا وَحَزْمًا، إِنَّ ذِكْرَ الْخَيْرِ كُنْتُمْ أَوْلَاهُ وَأَصْلُهُ وَفِرْعُهُ، وَمَعْدِنُهُ وَمَاوِيَهُ وَمُنْتَهَاهُ، بِأَبِي أَنْتُمْ وَأُمِّي وَنَفْسِي كَيْفَ أَصِفُ حُسْنَ ثَنَائِكُمْ، وَأُحْصِي جَمِيلَ بِلَائِكُمْ، وَبِكُمْ أَخْرَجَنَا اللَّهُ مِنَ الدُّلِّ، وَفَرَّجَ عَنَّا غَمْرَاتِ الْكُرُوبِ، وَأَنْقَذَنَا مِنْ شِفَا جُرْفِ الْهَلَكَاتِ وَمِنَ النَّارِ، بِأَبِي أَنْتُمْ وَأُمِّي وَنَفْسِي بِمُؤَالَاتِكُمْ عَلَّمَنَا اللَّهُ مَعَالِمَ دِينِنَا، وَأَصْلَحَ مَا كَانَ فَسَادًا مِنْ دُنْيَانَا، وَبِمُؤَالَاتِكُمْ تَمَّتِ الْكَلِمَةُ، وَعَظُمَتِ النُّعْمَةُ، وَاتْتَلَفَتِ الْفُرْقَةُ، وَبِمُؤَالَاتِكُمْ تَقْبَلُ الطَّاعَةَ الْمُفْتَرَضَةَ، وَلَكُمْ الْمَوَدَّةُ الْوَاجِبَةُ، وَالذَّرَجَاتُ الرَّفِيعَةُ، وَالْمَقَامُ الْمَحْمُودُ، وَالْمَكَانُ الْمَعْلُومُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، وَالْجَاهُ الْعَظِيمُ، وَالشَّانُ الْكَبِيرُ، وَالشَّفَاعَةُ الْمَقْبُولَةُ، رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ

وَ اتَّبَعْنَا الرَّسُولَ، فَكُتِبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ، رَبَّنَا لَا تَزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَ هَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً، إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ، سُبْحَانَ رَبَّنَا
 إِنْ كَانَ وَ عِيدُ رَبَّنَا لَمَفْعُولًا، يَا وَلِيَّ اللَّهِ إِنْ بَيْنِي وَ بَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ذُنُوبًا لَا يَأْتِي عَلَيْهَا إِلَّا رِضَاكُمْ، فَبِحَقِّ مَنْ ائْتَمَنُكُمْ عَلَى سِرِّهِ،
 وَ اسْتَرْعَاكُمْ أَمْرَ خَلْقِهِ، وَ قَرْنَ طَاعَتَكُمْ بِطَاعَتِهِ، لَمَّا اسْتَوْهَبْتُمْ ذُنُوبِي وَ كُنْتُمْ شُفَعَائِي فَإِنِّي لَكُمْ مُطِيعٌ، مَنْ أَطَاعَكُمْ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَ
 مَنْ عَصَاكُمْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَ مَنْ أَحَبَّكُمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ، وَ مَنْ أَبْغَضَكُمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ، اللَّهُمَّ إِنِّي لَوْ وَ جِدْتُ شُفَعَاءَ أَقْرَبَ إِلَيْكَ
 مِنْ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ الْأَخْيَارِ، الْأَبَائِمَةِ الْأَبْرَارِ، لَجَعَلْتُهُمْ شُفَعَائِي فَبِحَقِّهِمْ الَّذِي أَوْجَبْتَ لَهُمْ عَلَيْكَ، اسئلكَ أَنْ تُدْخِلَنِي فِي جُمَّلِهِ
 الْعَارِفِينَ بِهِمْ وَ بِحَقِّهِمْ، وَ فِي زَمَرَةِ الْمَرْحُومِينَ بِشَفَاعَتِهِمْ، إِنَّكَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، وَ صَلِّ عَلَى اللَّهِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ، وَ سَلِّمْ
 تَسْلِيمًا كَثِيرًا، وَ حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ.

دعای توسل

اللَّهُمَّ إِنِّي اسئلكَ وَ اتوجهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، يَا أَبَا الْقَاسِمِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَا إِمَامَ الرَّحْمَةِ، يَا
 سَيِّدَنَا وَ مَوْلِينَا، إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِكَ إِلَى اللَّهِ، وَ قَدَّمْنَاكَ بَيْنَ يَدَيْ حَاجَاتِنَا، يَا وَ جِيهًا عِنْدَ اللَّهِ، اشفعْ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ، يَا
 أَبَا الْحَسَنِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، يَا عَلِيَّ بْنَ أَبِيطَالِبٍ، يَا حُجَّجَةَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، يَا سَيِّدَنَا وَ مَوْلِينَا، إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِكَ إِلَى
 اللَّهِ، وَ قَدَّمْنَاكَ بَيْنَ يَدَيْ حَاجَاتِنَا، يَا وَ جِيهًا عِنْدَ اللَّهِ، اشفعْ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ، يَا فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءُ يَا بِنْتَ مُحَمَّدٍ، يَا قُرَّةَ عَيْنِ الرَّسُولِ، يَا
 سَيِّدَتَنَا

يا مُوسَى بْنَ جَعْفَرَ، أَيُّهَا الْكَاطِمُ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، يا حُجَّهَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، يا سَيِّدَنَا وَ مَوْلِينَا، إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِكَ إِلَى اللَّهِ، وَ قَدَّمْنَاكَ بَيْنَ يَدَيْ حَاجَاتِنَا، يا وَ جِيهًا عِنْدَ اللَّهِ، إِشْفَعْ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ، يا أبا الْحَسَنِ يا عَلِيَّ بْنَ مُوسَى أَيُّهَا الرِّضَا يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، يا حُجَّهَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِكَ إِلَى اللَّهِ، وَ قَدَّمْنَاكَ بَيْنَ يَدَيْ حَاجَاتِنَا، يا وَ جِيهًا عِنْدَ اللَّهِ، إِشْفَعْ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ، يا أبا جَعْفَرَ يا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ، أَيُّهَا التَّقِيُّ الْجَوَادُ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، يا حُجَّهَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، يا سَيِّدَنَا وَ مَوْلِينَا، إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِكَ إِلَى اللَّهِ، إِشْفَعْ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ، يا أبا الْحَسَنِ يا عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ، أَيُّهَا الْهَادِي النَّقِيُّ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، يا حُجَّهَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، يا سَيِّدَنَا وَ مَوْلِينَا، إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِكَ إِلَى اللَّهِ، وَ قَدَّمْنَاكَ بَيْنَ يَدَيْ حَاجَاتِنَا، يا وَ جِيهًا عِنْدَ اللَّهِ، إِشْفَعْ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ، يا أبا مُحَمَّدٍ يا حَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، أَيُّهَا الزَّكِيُّ الْعَسْكَرِيُّ يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، يا حُجَّهَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ، يا سَيِّدَنَا وَ مَوْلِينَا، إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِكَ إِلَى اللَّهِ، وَ قَدَّمْنَاكَ بَيْنَ يَدَيْ حَاجَاتِنَا، يا وَ جِيهًا عِنْدَ اللَّهِ، إِشْفَعْ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ، يا وَ صِيَّ الْحَسَنِ وَ الْخَلْفَ الْحُجَّهَ، أَيُّهَا الْقَائِمُ الْمُنتَظَرُ الْمَهْدِيُّ، يَا بْنَ رَسُولِ اللَّهِ، يا حُجَّهَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ. يا سَيِّدَنَا وَ مَوْلِينَا، إِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا

بِكَ إِلَى اللَّهِ، وَقَدْ مَنَّكَ بَيْنَ يَدَيْ حَاجَتِنَا، يَا وَجِيهًا عِنْدَ اللَّهِ، اِسْفَعْ لَنَا عِنْدَ اللَّهِ. پس حاجات خود را بطلبید که برآورده می شود انشاء الله تعالی و در روایت دیگر وارد شده که بعد از این بگوید: يَا سَادَتِي وَ مَوَالِيَّ، اِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكُمْ اِئْمَتِي وَ عُيُودِي لِيَوْمِ فُقْرِي وَ حَاجَتِي اِلَى اللَّهِ، وَ تَوَسَّلْتُ بِكُمْ اِلَى اللَّهِ، وَ اِسْتَشْفَعْتُ بِكُمْ اِلَى اللَّهِ، فَاشْفَعُوا لِي عِنْدَ اللَّهِ، وَ اَسْتَنْقِذُونِي مِنْ ذُنُوبِي عِنْدَ اللَّهِ، فَانُّكُمْ وَ سَيَلْتِي اِلَى اللَّهِ، وَ بِحُبِّكُمْ وَ بِقُرْبِكُمْ اَرْجُو نَجَاءَ مِنَ اللَّهِ، فَكُونُوا عِنْدَ اللَّهِ رَجَائِي يَا سَادَتِي يَا اَوْلِيَاءَ اللَّهِ، صِلَى اللَّهُ عَلَيْهِمْ اَجْمَعِينَ، وَ لَعَنَ اللَّهُ اَعْدَاءَ اللَّهِ ظَالِمِيهِمْ مِنَ الْاَوَّلِينَ وَ الْاٰخِرِينَ، اٰمِيْنَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ.

دعای کمیل

دعای ندبه

دعای عالیہ المضامین

اللَّهُمَّ اِنِّي زُرْتُ هَذَا الْاِمَامَ مُقَرَّاً بِاِمَامَتِهِ، مُعْتَقِداً لِفِرْضِ طَاعَتِهِ فَقَصَدْتُ مَشْهَدَهُ بِذُنُوبِي وَ عُيُوبِي وَ مُوبِقَاتِ اٰثَامِي وَ كَثْرَةِ سَيِّئَاتِي وَ خَطَايَايَ، وَ مَا تَعْرِفُهُ مِنِّي مُسْتَجِيراً بِعَفْوِكَ مُسْتَعِيذاً بِحِلْمِكَ، رَاجِياً رَحْمَتِكَ، لَاجِئاً اِلَى رُكْنِكَ، عَانِداً بِرَافَتِكَ مُسْتَشْفِعاً بِوَلِيَّتِكَ وَ ابْنِ اَوْلِيَاءِكَ، وَ صَافِيَّتِكَ وَ ابْنِ اَصْرَفِيَاءِكَ، وَ اَمِيَّتِكَ وَ ابْنِ اَمَنَاتِكَ، وَ حَلِيفَتِكَ وَ ابْنِ حُلَفَائِكَ، الَّذِيْنَ جَعَلْتَهُمُ الْوَسِيْلَةَ اِلَى رَحْمَتِكَ وَ رِضْوَانِكَ، وَ الدَّرِيْعَةَ اِلَى رَافَتِكَ وَ غُفْرَانِكَ، اللَّهُمَّ وَ اَوَّلُ حَاجَتِي اِلَيْكَ اَنْ تَغْفِرَ لِي مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِي عَلَيَّ كَثْرَتِهَا، وَ اَنْ تَعْصِمَنِي فِيمَا بَقِيَ مِنْ عُمْرِي وَ تُطَهِّرَ دِيْنِي مِمَّا يَدْنُسُهُ وَ يَشِيْنُهُ وَ يَزُرِّي بِهِ، وَ تَحْمِيَهُ مِنَ الرَّيْبِ وَ الشَّكِّ وَ الْفَسَادِ وَ الشُّرْكِ، وَ تُبَيِّنَنِي عَلَيَّ طَاعَتِكَ وَ طَاعَةِ رَسُوْلِكَ وَ ذُرِّيَّتِهِ النَّجْبَاءِ السُّعْدَاءِ، صَلِّوْا تَكَ عَلَيْهِمْ وَ رَحْمَتَكَ وَ سَلَامَكَ وَ بَرَكَاتِكَ وَ تُحْيِيْنِي مَا اَحْيَيْتَنِي عَلَيَّ طَاعَتِهِمْ وَ تُمَيِّنَنِي اِذَا اَمَّتَنِي

عَلَى طَاعَتِهِمْ وَأَنْ لَا تَمُحُوا مِنْ قَلْبِي مَوَدَّتَهُمْ وَ مَحَبَّتَهُمْ وَ بُغْضَ أَعْدَائِهِمْ وَ مُرَافَقَةَ أَوْلِيَاءِهِمْ وَ بِرَّهُمْ وَ أَسِيئَتِكَ يَا رَبِّ أَنْ تَقْبَلَ ذَلِكَ
 مِنِّي وَ تُحِبَّ إِلَيَّ عِبَادَتِكَ وَ الْمُوَاطَبَةَ عَلَيَّهَا، وَ تُنَشِّطَنِي لَهَا، وَ تُبْغِضَ إِلَيَّ مَعَاصِيكَ وَ مَحَارِمَكَ، وَ تَدْفَعَنِي عَنْهَا، وَ تُجَنِّبَنِي
 التَّقْصِيرَ فِي صَلَوَاتِي وَ الْأَسْتِهَانَةَ بِهَا، وَ التَّرَاحِيَّ عَنْهَا، وَ تُوفِّقَنِي لِتَادِبَتِهَا كَمَا فَرَضْتَ وَ أَمَرْتَ بِهِ عَلَيَّ سُنَّةَ رَسُولِكَ، صَلَوَاتِكَ عَلَيَّ
 وَ آلِهِ، وَ رَحْمَتِكَ وَ بَرَكَاتِكَ خُضُوعاً وَ خُشُوعاً، وَ تَشْرَحَ صَدْرِي لِأَيْتَاءِ الزَّكُوهِ، وَ إِعْطَاءِ الصَّدَقَاتِ، وَ بَدَلِ الْمَعْرُوفِ وَ الْأَحْسَانِ
 إِلَى شَيْعَةِ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ مُوَاسَاتِهِمْ وَ لَا تَتَوَفَّانِي إِلَّا بَعِيداً أَنْ تَزُوقَنِي حَيْجَ بَيْتِكَ الْحَرَامِ، وَ زِيَارَةَ قَبْرِ نَبِيِّكَ وَ قُبُورِ الْأَئِمَّةِ
 عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، وَ أَسِيئَتِكَ يَا رَبِّ تَوْبَةً نَصُوحاً تَرْضَاهَا، وَ يَتَّيَّهَ تَحْمِيدُهَا، وَ عَمَلاً صَالِحاً تَقْبَلُهُ، وَ أَنْ تَغْفِرَ لِي وَ تَرْحَمَنِي إِذَا تَوَفَّيْتَنِي وَ
 تُهَوِّنَ عَلَيَّ سَيِّئَاتِ الْمَيُوتِ وَ تَحْشُرَنِي فِي زُمْرَةِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ، صَلَوَاتِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ وَ تُدْخِلَنِي الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ، وَ تَجْعَلَ
 دَمْعِي غَزِيراً فِي طَاعَتِكَ، وَ عِبْرَتِي جَارِيَةً فِي مَا يُقَرِّبُنِي مِنْكَ، وَ قَلْبِي عَطُوفاً عَلَيَّ أَوْلِيَاءِكَ، وَ تَصُونَنِي فِي هَذِهِ الدُّنْيَا مِنَ الْعَاهَاتِ وَ
 الْأَفَاتِ، وَ الْأَمْرَاضِ الشَّدِيدَةِ وَ الْأَسْقَامِ الْمُزْمِنَةِ وَ جَمِيعِ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ وَ الْحَوَادِثِ، وَ تَصْرِفَ قَلْبِي عَنِ الْحَرَامِ وَ تُبْغِضَ إِلَيَّ مَعَاصِيكَ،
 وَ تُحِبَّ إِلَيَّ الْحَلَالَ، وَ تَفْتَحَ لِي أَبْوَابَهُ، وَ تُثَبِّتَ بَيْتِي وَ فَعْلِي عَلَيَّ، وَ تَمُدَّ فِي عُمْرِي وَ تُغَلِّقَ أَبْوَابَ الْمِحْنِ عَنِّي وَ لَا تَسْلُبْنِي مَا
 مَنَنْتَ بِهِ عَلَيَّ، وَ لَا تَشْتَرِدَّ شَيْئاً مِمَّا أَحْسَنْتَ بِهِ إِلَيَّ، وَ لَا تَنْزِعَ مِنِّي النِّعَمَ الَّتِي أَنْعَمْتَ بِهَا

عَلَيَّ، وَ تَزِيدَ فِيمَا خَوَّلْتَنِي وَ تُضَاعِفُهُ أَضْعَافاً مُضَاعَفَةً، وَ تَزِدُنِي مَالاً كَثِيراً وَاسِعاً سَائِغاً، هَنِئاً نَامِياً وَافِياً، وَ عِزّاً بَاقِياً كَافِياً، وَ جَاهاً
 عَرِيضاً مَنِيعاً، وَ نِعْمَةً سَابِغَةً عَامَّةً، وَ تُغَيِّنِي بِذَلِكَ عَنِ الْمَطَالِبِ الْمُنْكَدَةِ وَ الْمَوَارِدِ الصَّعْبَةِ، وَ تُخَلِّصَنِي مِنْهَا مُعَافاً فِي دِينِي وَ
 نَفْسِي وَ وَلَدِي وَ مَا أَعْطَيْتَنِي وَ مَنَحْتَنِي وَ تَحْفَظُ عَلَيَّ مَالِي وَ جَمِيعَ مَا خَوَّلْتَنِي وَ تَقْبِضُ عَنِّي أَيْدِيَ الْجَبَابِرَةِ، وَ تَزِدُنِي إِلَى وَ طَنِي وَ
 تُبَلِّغُنِي نِهَآيَةَ أَمَلِي فِي دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي وَ تَجْعَلُ عَاقِبَةَ أَمْرِي مَحْمُودَةً حَسَنَةً سَلِيمَةً، وَ تَجْعَلُنِي رَحِيبَ الصَّدْرِ، وَاسِعَ الْحَالِ، حَسِينَ
 الْخُلُقِ، بَعِيداً مِنَ الْبُخْلِ وَ الْمَنَعِ وَ النِّفَاقِ، وَ الْكِذْبِ وَ الْبُهْتِ وَ قَوْلِ الزُّورِ، وَ تُزَسِّخُ فِي قَلْبِي مَحَبَّةَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ شِبَعَتِهِمْ، وَ
 تُحَرِّسَنِي يَا رَبِّ فِي نَفْسِي وَ أَهْلِي وَ مَالِي وَ وَلَدِي وَ أَهْلِ حُزَانَتِي وَ إِخْوَانِي وَ أَهْلِ مَوَدَّتِي وَ ذُرِّيَّتِي بِرَحْمَتِكَ وَ جُودِكَ، اللَّهُمَّ
 هَذِهِ حَاجَاتِي عِنْدَكَ، وَ قَدْ اسْتَكْرَثْتُهَا لِلْوَمَى وَ شُحِي وَ هِيَ عِنْدَكَ صَغِيرَةٌ حَقِيرَةٌ وَ عَلَيْكَ سَهْلَةٌ يَسِيرَةٌ، فَاسْأَلُكَ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَ
 آلِ مُحَمَّدٍ، عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ عِنْدَكَ، وَ بِحَقِّهِمْ عَلَيَّكَ، وَ بِمَا أَوْجَبْتَ لَهُمْ، وَ بِسَائِرِ أَنْبِيَآئِكَ وَ رُسُلِكَ وَ أَصْفِيَآئِكَ وَ
 أَوْلِيَآئِكَ، الْمُخْلِصِينَ مِنْ عِبَادِكَ، وَ بِإِسْمِكَ الْأَعْظَمِ الْأَعْظَمِ لَمَّا قَضَيْتَهَا كُلَّهَا، وَ اسْعَفْتَنِي بِهَا، وَ لَمْ تُخَيِّبْ أَمَلِي وَ رَجَائِي اللَّهُمَّ وَ
 شَفِّعْ صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ فِيَّ، يَا سَيِّدِي يَا وَلِيَّ اللَّهِ يَا أَمِينَ اللَّهِ، اسْأَلُكَ أَنْ تَشْفَعَ لِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي هَذِهِ الْحَاجَاتِ كُلِّهَا، بِحَقِّ
 آبَائِكَ الطَّاهِرِينَ، وَ بِحَقِّ أَوْلَادِكَ الْمُتَتَجِبِينَ، فَإِنَّ لَكَ عِنْدَ اللَّهِ تَقَدَّسَتْ أَسْمَاءُهُ، الْمَنْزِلَةَ الشَّرِيفَةَ، وَ الْمَرْتَبَةَ الْجَلِيلَةَ، وَ

الْجَاهِ الْعَرِيضِ، اللَّهُمَّ لَوْ عَرَفْتُ مَنْ هُوَ أَوْجُهُ عِنْدَكَ مِنْ هَذَا الْأَمَامِ، وَمِنْ آبَائِهِ وَابْنَائِهِ الطَّاهِرِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَالصَّلَوَّةُ، لَجَعَلْتَهُمْ
شُفَعَائِي وَقَدَّمْتَهُمْ أَمَامَ حَاجَتِي وَطَلِبَاتِي هَذِهِ، فَاسْمِعْ مِنِّي وَاسْتَجِبْ لِي وَافْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، اللَّهُمَّ وَمَا
قَصُرْتُ عَنْهُ مَسْئَلَتِي وَعَجَزْتُ عَنْهُ قُوَّتِي وَ لَمْ تَبْلُغْهُ فِطْنَتِي مِنْ صَالِحِ دِينِي وَ دُنْيَايَ وَ آخِرَتِي فَأَمُنْ بِه عَلَيَّ وَ احْفَظْنِي وَ احْرُسْنِي وَ
هَبْ لِي وَ اغْفِرْ لِي وَ مَنْ أَرَادَنِي بِسُوءٍ أَوْ مَكْرُوهٍ، مِنْ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ، أَوْ سُلْطَانٍ عَنِيدٍ، أَوْ مُخَالَفٍ فِي دِينٍ، أَوْ مُنَازِعٍ فِي دُنْيَا، أَوْ
حَاسِدٍ عَلَيَّ نِعْمَةً، أَوْ ظَالِمٍ أَوْ بَاغٍ، فَاقْبِضْ عَنِّي يَدَهُ، وَ اصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُ، وَ اشْغَلْهُ عَنِّي بِنَفْسِهِ، وَ اكْفِنِي شَرَّهُ وَ شَرَّ اتِّبَاعِهِ وَ شَيْطَانِيهِ،
وَ اجْزِنِي مِنْ كُلِّ مَا يَضُرُّنِي وَ يُجْحِفُ بِي وَ اعْطِنِي جَمِيعَ الْخَيْرِ كُلِّهِ مِمَّا أَعْلَمُ وَ مِمَّا لَا أَعْلَمُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ،
وَ اغْفِرْ لِي وَ لِوَالِدَتِي وَ لِإِخْوَانِي وَ أَخَوَاتِي وَ أَعْمَامِي وَ عَمَّاتِي وَ إِخْوَالِي وَ خَالَاتِي وَ إِجْدَادِي وَ حَيِّدَاتِي وَ أَوْلَادِهِمْ وَ ذُرَارِيهِمْ، وَ
أَزْوَاجِي وَ ذُرِّيَّاتِي وَ أَقْرِبَائِي وَ أَصْدِقَائِي وَ جِيرَانِي وَ إِخْوَانِي فَيْكَ مِنْ أَهْلِ الشَّرْقِ وَ الْغَرْبِ، وَ لِجَمِيعِ أَهْلِ مَوَدَّتِي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ
الْمُؤْمِنَاتِ، الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَ الْأَمْوَاتِ، وَ لِجَمِيعِ مَنْ عَلَّمَنِي خَيْرًا، أَوْ تَعَلَّمْتُ مِنْهُ عِلْمًا، اللَّهُمَّ أَشْرِكْهُمْ فِي صَالِحِ دُعَائِي وَ زِيَارَتِي لِمْشَهَدِ
حُجَّتَيْكَ وَ وِلِّيَّتِكَ، وَ أَشْرِكْنِي فِي صَالِحِ ادْعَائِهِمْ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، وَ بَلِّغْ وَ لِيكَ مِنْهُمْ السَّلَامَ، وَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَ
رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ، يَا سَيِّدِي يَا مَوْلَايَ يَا

فلاذ بن فلاذ (بجای این کلمه نام امامی را که زیارت می کند و نام پدر آن بزرگوار را بگوید) صَلِّ إِلَى اللَّهِ عَلَيْكَ وَعَلَى رُوحِكَ وَيَدَيْكَ، أَنْتَ وَسَيْلَتِي إِلَى اللَّهِ، وَذَرِيعَتِي إِلَيْهِ، وَ لِي حَقُّ مُوَالَاتِي وَ تَأْمِيلِي فَكُنْ شَفِيعِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْوُقُوفِ عَلَى قِصَّتِي هَذِهِ، وَ صِرْفِي عَنْ مَوْقِفِي هَذَا بِالنُّجْحِ بِمَا سَأَلْتُهُ كُلَّهُ، بِرَحْمَتِهِ وَ قُدْرَتِهِ، اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي عَقْلاً كَامِلاً، وَ لُبّاً رَاجِحاً، وَ عِزّاً بَاقِياً، وَ قَلْباً زَكِياً، وَ عَمَلاً كَثِيراً، وَ أَدَباً بَارِعاً، وَ اجْعَلْ ذَلِكَ كُلَّهُ لِي وَ لَا تَجْعَلْهُ عَلَيَّ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

تذکر

ضمن التماس دعا از تمامی زائران عتبات عالیات عراق تقاضا می شود نظرات، پیشنهادات، انتقادات، دل نوشته ها و حتی خاطرات خود در این سفر روحانی را نوشته و به آدرس ما ارسال فرمایند تا در نسخه های بعدی به نام خودتان قرار دهیم با تشکر.

info@ghaemiyeh.com

ص: ۶۵۷

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

